Theatrum Neolatinum
Latinské divadlo v českých zemích

svazek II.

Ediční řadu vedou

Kateřina Bobková-Valentová,
Alena Bočková, Magdaléna Jacková

Book 1.indb 1 29.1.2016 18:30:14

Sv. Edmund z Canterbury s Jezulátkem.

Nejmírnější pallas
Hry určené gramatikálním třídám jezuitských gymnázií

MAGDALÉNA JACKOVÁ (ED.)

ACADEMIA
Praha 2016

Book 1.indb 3 29.1.2016 18:30:15

Tato kniha vznikla a byla vydána s podporou grantu GA ČR č. P406/12/P823
Jezuitské školské hry z českých zemí určené gramatikálním třídám
a s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné instituce RVO 68378068.

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Nejmírnější Pallas : hry určené gramatikálním třídám jezuitských gymnázií /
Magdaléna Jacková (ed.). – Vydání první. – Praha : Academia, 2016. – 480 stran. –
(Theatrum Neolatinum. Latinské divadlo v českých zemích ; svazek II.)
Anglické resumé
ISBN 978-80-200-2516-6 (vázáno)

792.03:27-789.5 * 37.014.521:272 * 82-2:27-789.5 * 821.124-2 * (437.3)
- jezuitské divadlo – Česko – 18. století
- katolické školy – Česko – 18. století
- jezuitské drama – Česko – 18. století
- latinsky psané drama – Česko – 18. století
- latinská dramata
- dvojjazyčná vydání
- komentovaná vydání
- monografie

821.124-2 – Latinské drama, latinsky psané [25]

Lektorovali:
PhDr. Josef Förster, Ph.D.
Mgr. Marie Škarpová, Ph.D.

Editor © Magdaléna Jacková, 2016

ISBN 978-80-200-2516-6

Obsah

Editorial 7

I. Úvod 9
I.1 Divadlo v gramatikálních třídách jezuitských gymnázií 9
I.1.1 Jezuitské gymnázium 9
I.1.2 Divadlo v gramatikálních třídách 11
I.2 Stavba her 16
I.2.1 Vedlejší části 16
I.2.2 Stavba děje 20
I.2.3 Jazyk, verš a obtížnost 21
I.3. Námětové okruhy jezuitských her pro gramatikální třídy 23
I.3.1 Mladíci na rozcestí 24
I.3.2 Světci 29
I.3.3 Mučedníci 34
I.3.4 Panovnický dvůr 40
I.3.5 Synové, bratři a přátelé 44

II. Edice a překlad her 51
II.1 Ediční poznámka 51
II.1.1 Pravidla pro edice latinských rukopisných textů her 51
II.1.2 Pravidla pro edice latinských tištěných synopsí 54
II.1.3 Pravidla pro edici české synopse 55
II.1.4 Poznámky k českému překladu 55
II.1.5 Rozbor a přehled editovaných rukopisů 55
II.2 Edice rukopisných textů her a jejich synopsí 59
II.2.1 Richardus 59
II.2.2 Nomen proprium Floris Nazaraei 125
II.2.3 Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus 186
II.2.4 Telo furoris impio amoris potior vis 276
II.2.5 Amicitia 340

III. Medailony autorů 395
III.1 Adamus Besnecker 395
III.2 Antonius Kaliwoda 396
III.3 Joannes Kleinhampl 398
III.4 Thomas Robolt 400
III.5 Josephus Sexstetter 402

IV. Summary 405

V. Předlohy vydávaných her 417

VI. Rejstříky a seznamy 423
VI.1 Přehled vydávaných her 423
VI.2 Slovníček antických jmen 424
VI.3 Jmenný rejstřík 435
VI.4 Rejstřík her 440
VI.5 Seznam dochovaných textů her 445
VI.6 Seznam zkratek 469
VI.7 Seznam pramenů a literatury 472
VI.8 Seznam vyobrazení 479

Book 1.indb 6 29.1.2016 18:30:15

Editorial

Kniha *Nejmírnější Pallas* vychází jako druhý svazek ediční řady *Theatrum Neolatinum*. Tato řada si klade za cíl zpřístupnit vybrané dramatické texty z období raného novověku, které vznikly v českých zemích a jsou spjaté s prostředím tehdejších škol, pro nějž byla latina a antický svět vůbec základem vzdělanosti.

Ve druhém svazku předkládáme čtenářům pětici her určených pro žáky prvních čtyř ročníků jezuitského gymnázia, tzv. gramatikálních tříd. Právě oni jsou „nejmírnější Palladou" z našeho názvu. Přízvisko řecké bohyně moudrosti totiž ve výročních zprávách jezuitských kolejí často slouží jako označení gymnázia či jeho studentů. Bývá přitom, zřejmě jako narážka na útlý věk žáků, spojeno se slovem *mansvetior,* „mírnější, něžnější". V této edici se ovšem zabýváme texty napsanými pro ty nejmladší adepty moudrosti, žáky nižšího gymnázia, proto je naše Pallas nejmírnější.

Knihu otvírají tři studie věnované divadlu v gramatikálních třídách jezuitských gymnázií obecně, stavbě her a jejich tematickým okruhům. Následuje ediční poznámka, která specifikuje užité transkripční zásady. Jádro publikace tvoří edice pěti rukopisů her, opatřených textověkritickými poznámkami a zrcadlovým prozaickým překladem, na nějž jsou vázány věcné vysvětlivky. Každý z vydávaných textů má vlastní předmluvu, která shrnuje informace o vzniku a dochování hry, jejím obsahu, stylu a jazyce. Publikaci doplňují medailony autorů vydávaných her, edice předloh, slovníček antických jmen a přehled dochovaných kompletních textů her pro gramatikální třídy z české provincie.

Hry vydávané v této knize jsou výběrem z unikátního materiálu. Jedná se o texty, které jezuité psali během svého pedagogického působení povinně, bez ohledu na míru svého dramatického nadání. Byly určené pro jediné uvedení a jako takové nevycházely tiskem. Z jiných zemí se proto tento typ divadelních her v podstatě nedochoval, bohemikálních textů však dnes máme díky šťastné náhodě poměrně velké množství. Tento bohatý a zároveň ojedinělý materiál, který nám umožňuje poznat nejběžnější typ jezuitské dramatické produkce, je v českých zemích o to důležitější, že právě na něm si převážná část zdejších vzdělaných vrstev utvářela svou první představu o divadle.

Za spolupráci na přípravě této knihy děkuji především vedoucím ediční řady *Theatrum Neolatinum* Kateřině Bobkové-Valentové a Aleně Bočkové, Martinu Bažilovi za pomoc s překlady, Marii Škarpové a Josefu Försterovi za cenné rady při lektoraci a všem ostatním, kteří ke vzniku publikace přispěli. Poděkování patří také Komisi Českého historického ústavu v Římě za umožnění studijního pobytu v Římě.

I. Úvod

I.1 DIVADLO V GRAMATIKÁLNÍCH TŘÍDÁCH JEZUITSKÝCH GYMNÁZIÍ

I.1.1 Jezuitské gymnázium

Ačkoli jezuitský řád původně nevznikl jako řád školský, začali se jezuité věnovat výuce již krátce po založení Tovaryšstva a školství se stalo jednou z oblastí, v níž dosáhli nejvýraznějších úspěchů. Ve vzdělávacím systému českých zemí získali po Bílé hoře dominantní postavení na univerzitách, ale také ve středoškolské výuce. První gymnázium bylo založeno roku 1556 v pražském Klementinu, na začátku 18. století pak v zemích Koruny české existovalo 29 gymnázií, která fungovala při některé z jezuitských kolejí.[1] Gymnázium však zřizoval také profesní dům[2] v Praze na Malé Straně, některé rezidence (Bohosudov, Těšín), někdy se výuce věnovali i otcové ve stálých misiích (Břeh).[3]

Hlavním cílem výuky na jezuitském gymnáziu bylo poskytnout žákům klasické vzdělání a dovést je k dokonalému ovládnutí latiny, nejen pasivnímu, ale také aktivnímu. Gymnázium se dělilo do pěti nebo šesti tříd, pojmenovaných podle látky, kterou měli žáci v příslušném roce zvládnout. Soubor jezuitských školských předpisů *Ratio studiorum* uvádí, že gymnázium (*scholae studiorum inferiorum*) má mít maximálně pět tříd: tři gramatikální (nižší gymnázium), poetiku a rétoriku (vyšší gymnázium).[4]

Počet tříd a jejich názvy se v každé provincii i v jednotlivých kolejích mohly lišit. Rétorika se jmenovala *classis rhetorica* nebo *oratoria*, poetika *poësis* či *humanitas*. Podobně tomu bylo u gramatikálních tříd: nejvyšší gramatika (*suprema grammatica*) se nazývala také *syntax*, střední gramatika nesla označení *media grammatica*, případně jenom *grammatica*. Nejsložitější je situace u nejnižší gramatiky (*infima*

---

1 Koleje představovaly nejrozšířenější typ jezuitských řádových domů. Směly vlastnit světský majetek, proto byly právě při nich nejčastěji zakládány školy.

2 Profesní dům stál na nejvyšším stupni hierarchie řádových institucí. Byl obvykle jen jeden v každé provincii. Další typ řádových domů, rezidence, většinou podléhal některé z kolejí, která do nich vysílala své příslušníky. Hlavním úkolem rezidencí, v jejichž čele stál *pater superior*, byla činnost pastorační. Nejnižší stupeň řádových domů představovaly misijní domy, které byly často zřizovány nikoli jako trvalá střediska, ale pouze dočasně, v případě naléhavé potřeby na určitém místě. Podrobněji k organizaci jezuitského řádu viz Bobková-Valentová, K.: *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*. Karolinum, Praha 2006, s. 9–15.

3 Tamtéž, s. 59–60.

4 *Scholae studiorum inferiorum* [...] *non plures, quam quinque esse debent, una rhetoricae, altera humanitatis, et tres grammaticae.* Moderní edice *Ratio studiorum* z r. 1599 in Lukács, L. (ed.): *Monumenta paedagogica Societatis Jesu V. Monumenta Historica Societatis Jesu* 129. Institutum Historicum Societatis Iesu, Romae 1986, s. 362.

Book 1.indb 9 29.1.2016 18:30:15

grammatica), „která se z důvodů velkého rozsahu vyučovací látky měla dělit na dvě samostatné třídy rudimentistů a principistů".[5] Máme-li tedy hru, kterou nastudovala *infima grammatica*, můžeme teoreticky za jejího autora považovat jak učitele principistů, tak rudimentistů. Z katalogů, dochovaných textů her i jejich synopsí však vyplývá, že v české provincii v 1. polovině 18. století tvořili rudimentisté samostatnou třídu, a to tu nejnižší;[6] jako synonymum pro *infima grammatica* používají *Catalogi personarum*[7] i hry slovo *principia*.[8] V českých zemích tedy bylo obvyklé pořadí a pojmenování gramatikálních tříd toto:

1. rudimenta
2. infima grammatica / principia
3. media grammatica / grammatica
4. suprema grammatica / syntax

Žáci

Na jezuitském gymnáziu mohl studovat každý chlapec, který se dostavil v doprovodu rodiče nebo pěstouna a úspěšně absolvoval krátkou přijímací zkoušku, po níž byl zařazen do třídy odpovídající jeho schopnostem a znalostem latiny.[9] Věk, v němž žáci do školy nastupovali, předpisy v zásadě neomezují. *Ratio studiorum* pouze uvádí, že do nejvyšší třídy nemají být přijímáni studenti příliš „pokročilí věkem" ani příliš malí chlapci.[10] Třídy proto nebyly věkově homogenní, jednak právě kvůli různému nástupnímu věku studentů, jednak z toho důvodu, že na jezuitském gymnáziu běžně docházelo k opakování ročníku nebo naopak k přestupu do vyšší třídy už v pololetí. Do nejnižší třídy však chlapci většinou nastupovali mezi 8–12 lety,[11] hry vydávané v této knize jsou tedy určené převážně dětem ve věku 8–15 let.

Učitelé

Výuka v gramatikálních třídách patřila k povinnostem každého jezuity. Tuto úlohu obvykle zastávali magistři – mladí jezuité zhruba pět let po vstupu do řádu, kteří za sebou měli dvouletý noviciát a tři až čtyři roky studia na filozofické fakultě (pokud ji

---

5 Bobková-Valentová, K., Bočková, A., Jacková, M. a kol.: *Svatý Jan Nepomucký na jezuitských školních scénách*. Academia, Praha 2015, s. 11.

6 Na základě některých synopsí z německé jazykové oblasti, které vydala E. M. Szarota, lze soudit, že v hornoněmecké provincii byli aspoň po nějakou dobu principisté nejnižší třídou a rudimentisté třídou druhou (Szarota, E. M.: *Das Jesuitendrama im deutschen Sprachgebiet. Eine Periochen-Edition. Texte und Kommentare* 1/I–II, 2/I–II, 3/I–II. W. Fink, München 1979–1983).

7 *Catalogi personarum* jsou každoročně vydávané seznamy všech jezuitů, které obsahují údaje o jejich místě pobytu a řádových funkcích pro daný rok.

8 Vyskytují se i jiné názvy: *majores* a *minores principistae*, *parvistae*, *elementaria* aj. Podrobněji k této problematice viz Bobková-Valentová, Bočková, Jacková: *Svatý Jan Nepomucký*, s. 11, pozn. 9.

9 *Ratio atque institutio studiorum*, s. 406.

10 *In ultimam classem fere neque admittat iuvenes aetate provectos, neque puerulos nimium teneros, nisi admodum idoneos, etiam si probae tantum educationis gratia mitterentur*. Tamtéž.

11 Bobková-Valentová, Bočková, Jacková: *Svatý Jan Nepomucký*, s. 11–12.

neabsolvovali již před vstupem do řádu). Za katedru nejnižší třídy tudíž nastupovali zhruba ve věku 20–23 let, v gramatikálních třídách učili v ideálním případě čtyři roky a poté obvykle odcházeli studovat teologii.

Vezmeme-li v úvahu mládí těchto učitelů, množství jejich povinností a to, že psaní dramat patřilo k jejich úkolům bez ohledu na míru jejich talentu, je pochopitelné, že autoři si práci ulehčovali, jak mohli. K. W. Drozd ve své práci o jezuitském divadle v rakouském Klagenfurtu uvádí, že se tam v průběhu 18. století stále více prosazovala zásada, že „je lepší dobře nastudovat vhodný kus z kolejní knihovny, než aby se netalentovaní učitelé celé týdny lopotili se sepisováním hry a nakonec ani neměli dost času svou ubohou slátaninu s žáky pořádně nacvičit".[12] Z českých zemí o takovém přebírání cizích her nemáme přímý důkaz, zároveň ho ovšem nemůžeme jednoznačně vyloučit.[13] V každém případě si autoři často pomáhali autocitacemi, jak potvrzuje mj. hra Adama Besneckera *Amicitia*, kterou vydáváme v této knize a v níž se některé pasáže shodují s o rok starším dramatem *Filiale holocaustum* (Kla, 35)[14] od téhož autora.[15]

I.1.2 Divadlo v gramatikálních třídách

Ratio studiorum s provozováním divadelních her v gramatikálních třídách nepočítalo, přesněji řečeno se v něm vůbec nepíše o veřejných divadelních představeních jednotlivých tříd. Formu poloveřejných dramatických vystoupení mohly mít deklamace a cvičení, které *Ratio studiorum* předepisuje dvěma nejvyšším třídám. Tyto produkce se však konaly před velmi omezeným okruhem publika (obvykle před studenty jedné třídy) a jejich předmětem vůbec nemusel být dramatický text.[16] O veřejně předváděných divadelních hrách se *Ratio studiorum* zmiňuje pouze v tom smyslu, že se mají konat jen výjimečně, musejí být psané latinsky, pojednávat o něčem „svatém a zbožném" a nesmějí v nich vystupovat ženské postavy.[17] Všechna tato nařízení však byla ve větší či menší míře porušována, zejména co se týká četnosti představení.

---

12 […] *es sei besser, ein geeignetes Stück aus Hausbibliothek gut zu inszenieren, als daß untalentierte Magister sich wochenlang abmühten, ein Drama zu basteln und schließlich nicht mehr genügend Zeit hatten, dieses klägliche Machwerk mit den Schülern gehörig zu proben*. Drozd, K. W.: *Schul- und Ordenstheater am Collegium S. I. Klagenfurt (1604–1773)*. Verlag des Landesmuseum für Kärnten, Klagenfurt 1965, s. 89.

13 Mnoho otázek např. vzbuzuje v této edici vydávaná hra *Telo furoris impio amoris potior vis* Thomase Robolta z roku 1731. Ta je, co se týče obsahu, téměř totožná s hrou *Natu minimus, amoris primogenitus*, kterou napsal o třináct let dříve Gabriel Racke. Kromě toho v ní najdeme značné textové shody s další hrou, *Absque pugna victoria* z roku 1733, jejímž autorem by měl být Joannes Bayer. Podrobněji viz s. YYY.

14 V závorkách za názvem hry uvádíme zkratku koleje (ČK – Český Krumlov, Kla – Kladsko, NM – Praha–Nové Město, UH – Uherské Hradiště) a číslo, pod kterým je hra zařazena v příslušné tabulce v příloze.

15 Další příklady autocitací viz Jacková, M.: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti. Jezuitské školské drama v Praze v 1. polovině 18. století*. FF UK, Praha 2011, s. 27.

16 Podrobněji o cvičeních a deklamacích viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, s. 31–46.

17 *Tragoediarum et Comoediarum, quas non nisi latinas, ac rarissimas esse oportet, argumentum sacrum sit, ac pium; neque quicquam actibus interponatur, quod non latinum sit et decorum, nec persona ulla muliebris, vel habitus introducatur. Ratio atque institutio studiorum*, s. 371.

Gramatikálních tříd se ovšem cvičení ani deklamace netýkaly. Jedinou příležitostí, kdy alespoň někteří žáci těchto tříd vystoupili na jeviště, zřejmě původně bylo představení pořádané v rámci slavnosti na konci školního roku, který v jezuitských školách připadal na září.[18] Hru pro tuto slavnost obvykle psal učitel rétoriky a účinkovali v ní vybraní žáci ze všech tříd, případně i univerzitní studenti.

Tzv. konsvetudináře, tj. soubory pravidel pro chod jednotlivých řádových komunit ale prozrazují, že nejpozději od 30. let 17. století bylo alespoň v některých provinciích možné hrát divadlo i v gramatikálních třídách. Konsvetudinář galobelgické provincie z roku 1640 to dokonce považuje za důležitou užitečnou součást herecké výchovy.[19] Podle konsvetudináře rakouské provincie z roku 1631 směla každá z gramatikálních tříd sehrát jednou za rok se skromným scénickým aparátem drama, které trvalo asi tři čtvrtě hodiny a bylo psané v próze s několika málo verši. Obecenstvo měli tvořit nejlepší žáci z ostatních tříd.[20] O podobném typu představení se zmiňuje také konsvetudinář galobelgické provincie z roku 1640. Podle něj má každá z gramatikálních tříd jednou ročně předvést přímo ve třídě půlhodinový dialog nebo drama bez hudebního doprovodu, na nějž pozve jako diváky žáky dalších gramatikálních tříd nebo aspoň ty nejlepší z nich.[21]

Nejstarším dokladem o tom, že i v české provincii pořádaly gramatikální třídy samostatná představení, je synopse hry *Liliati Beati Aloysii Gonzagae virginitas*, kterou nastudovala nejvyšší gramatika klementinského gymnázia roku 1656.[22] Roku 1675 podnikl jezuita N. Avancini vizitační cestu po české provincii a jeho zpráva naznačuje, že „drama magistrů" v té době již bylo běžným jevem a že se vzdálilo od původní představy krátké produkce pořádané pro žáky z jiných tříd, která vlastně ani nevyžadovala jeviště. To lze odvodit z Avanciniho připomínky, že tato vystoupení mají trvat nanejvýš hodinu a odehrávat se se skromným „aparátem", bez hudby a tance.[23] Zmiňované hry se tedy už nejspíš nelišily od pozdějších dramat (nejstarší

---

[18] Původně se tato slavnost konala na začátku školního roku, resp. na začátku každého semestru, zhruba na přelomu října a listopadu a po Velikonocích. Podrobnější informace o organizaci školního roku na jezuitských gymnáziích viz Bobková-Valentová: *Každodenní život*, s. 184–187.

[19] *Plures formentur actores, et quidem ab ipsis rudimentis, quod facile fiet, si non omittantur praelectiones menstruae, si iubeantur quandoque lectiones suas tono declamatorio declamare* [...] *et si fiant exacte dramata in singulis scholis grammaticae quotannis*. Bobková-Valentová, K. (ed.): *Consuetudines Assistentiae Germaniae I*. Historický ústav, Praha 2011, s. 138.

[20] *In qualibet classe grammaticae permittitur semel drama aliquod per annum, tribus circiter quadrantibus, stylo libero (paucis tamen versibus intermixto) cum moderato scenico apparatu, invitatis etiam aliarum scholarum primis* [...]. Tamtéž, s. 236.

[21] *Et cum semel in anno in singulis classibus grammaticae exhibetur dialogus vel drama mediae horae sine musica, nec invitatis externis et in ipsa schola, aliis duobus invitatis, si locus ferat, vel saltem decem primis* [...]. Tamtéž, s. 141.

[22] *Liliata Beati Aloysii Gonzagae virginitas seu Drama de Beati Aloysii Gonzagae puritate feliciter conservata*. NK ČR, sign. 52 B 44, adl. 2.

[23] *Magistrorum drama, quod singulum semel per annum, tam ex usu et consuetudine, quam ex provincialium ordinatione exhibere debet, horam non excedat;* […] *sit cum modico apparatu, nec (etsi a saecularibus haberi possit) excessus admittatur, sit sine musica et sine choreis* […]. Bobková-Valentová, K.: Raro habeantur comoediae vel tragoediae. In: Bobková-Valentová, K. – Doležalová, E. – Chodějovská, E. – Hojda, Z. – Svatoš, M.: *Roma – Praga. Praha – Řím. Omaggio a Zdeňka Hledíková*. Scriptorium, Praha 2009, s. 420.

dochované celé texty z české provincie pocházejí z roku 1683, takže jsou jen o málo mladší), jejichž autoři si Avanciniho výtky příliš k srdci nevzali.

Představení gramatikálních tříd každopádně v letech po Avanciniho návštěvě vzkvétala.[24] V *Literae annuae*, tj. výročních zprávách jednotlivých kolejí, pravidelně nacházíme ve 20. a 30. letech 18. století stručné zmínky o tom, že každá třída během roku vystoupila na jevišti. Tato zpráva měla víceméně ustálenou formu. Někdy se její autor spokojil s prostým konstatováním:

„Všechny třídy podaly důkazy své zručnosti v hraní divadla." (Jičín 1731)[25]

Většinou nechybí ani připomenutí spokojenosti či nadšení diváků:

„Všechny třídy vystoupily na divadle a hrály s takovou zručností a půvabem, že si vysloužily mnoho gratulací od jásajících posluchačů." (Nisa 1735)[26]

Autor jiné zprávy uplatnil své klasické vzdělání, když pojmenoval účinkující podle známého římského herce Roscia:

„Urození Rosciové si odnesli potlesk pokaždé, když v komické nebo tragické hře vstoupili na orchestru." (Klatovy 1729)[27]

Jiný zápis nás pomocí metafory seznamuje s příčinou neuskutečněného představení: „S potěšením zde též připomínáme školní mládež, která byla rozdělená do čtyř nižších tříd, v nichž vyučoval jeden profesor. Čítala třicet dva milovníků Múz, kteří [...] by také obuli kothurny a veřejně předvedli na divadle svou hereckou obratnost, kdyby ho předtím v osudném výstupu svou krutostí zcela nespálil na popel tragický herec Vulkán." (Zaháň 1731)[28]

Přechod k představením pro jednotlivé třídy zřejmě ovlivnil i podobu her. Ve srovnání např. s dramaty Arnolda Engela (1620–1690),[29] která vznikla v polovině

---

[24] Podobná situace byla i v rakouské provincii. Představení jednotlivých tříd se objevují zhruba od roku 1680 v Kostnici (Seidenfaden, I.: *Das Jesuitentheater in Konstanz. Ein Beitrag zur Geschichte des Jesuitentheaters in Deutschland*. Kohlhammer, Stuttgart 1963, s. 123.), od roku 1686 ve Štýru (Fröhler, J., „Das Schuldrama der Jesuiten in Steyr", *Oberösterreichische Heimatblätter* 12, 1958, č. 3/4, s. 81–96), od roku 1697 v Linzi (Fröhler, J.: Zur Schauspieltätigkeit der Studenten am Linzer Jesuitengymnasium. Die „Schule der Jesuiten" in Linz, s. 209.), v 18. století v Kremsu (Wlczek, H.: *Das Schuldrama der Jesuiten zu Krems (1616–1763)*, diss., Wien 1952). Četná představení jednotlivých gramatikálních tříd zaznamenává také G. Staud v soupise repertoáru uherské části rakouské provincie (Staud, G.: *A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai 1561–1773. Fontes ludorum scenicorum in scholis S. J. Hungariae*. 1–4. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kiadása, Budapest 1984–1994).

[25] *Classes praebuere singulae dexteritatis pro theatro specimina*. LA 1731, ARSI, sign. Boh. 148, p. 99.

[26] *Classes singulae pro theatro ea steterunt dexteritate agendique gratia, ut plurimam acclamantis auditoris meruerint gratulationem*. LA 1735, ARSI, sign. Boh. 153, p. 163.

[27] *Tulere plausum, quoties seu socco seu cothurno orchestram subiere nobiles Roscii*. LA 1729, ARSI, sign. Boh. 145, p. 140.

[28] *Juvat hic pariter meminisse juventutis scholasticae in quatuor inferiores classes sub unius Professoris disciplina distributae. Numeravit illa musophilos triginta duos, qvi* [...] *suam pariter agendi dexteritatem cothurnum induti pro theatro palam facturi fuissent, nisi illud tragoedi Vulcani inclementia fatali scena praevie ex toto incinerasset*. LA 1731, ARSI, sign. Boh. 148, p. 271.

[29] Podrobněji k Engelovi a jeho hrám viz Jacková, M.: Arnold Engel a jeho tři tragédie pro zakončení školního roku na jezuitských gymnáziích. *Divadelní revue 17*, 2006, č. 2, s. 14–20; táž: Arnoldus Engel. In: Jakubcová, A. (ed.): *Starší divadlo v českých zemích do konce 18. století. Osobnosti a díla*. Academia, Praha 2007, s. 158–159; táž: Zrcadlo ctnosti, zázrak výmluvnosti, věštírna moudrosti (Jezuitské hry o sv. Kateřině Alexandrijské). *Divadelní revue 19*, 2008, č. 4, s. 15–24; táž: Arnoldus Angelus. In: Jakubcová, A.–Pernerstorfer, M. J. (ed.):*Theater in Böhmen, Mähren und Schlesien. Von den Anfängen bis zum Ausgang des*

50. let 17. století právě pro závěrečnou slavnost,[30] jsou texty určené jednotlivým třídám kratší, jednodušší po stránce jazykové i obsahové a podle minimálního počtu scénických poznámek také výrazně skromnější co se týče scénických efektů. Liší se i funkce prologů a epilogů. U Engela jsou tyto části úzce spjaté se zmíněnou slavností. Mají připomenout význam vzdělanosti, připravit půdu pro rozdávání cen a v neposlední řadě také náležitě oslavit nejvýznamnějšího hosta – mecenáše, který oslavu finančně zajišťuje. K typickým motivům proto patří podzim, sklízení úrody, přítomnost některého z antických bohů symbolizujícího vzdělanost či alegorické postavy, která reprezentuje mecenáše. V textech pro gramatikální třídy se tyto motivy vůbec neobjevují, obsah i funkce prologů a epilogů jsou zcela jiné (viz dále).

Otázkou zůstává, zda a do jaké míry nahradila vystoupení jednotlivých tříd divadlo při slavnostním rozdělování cen na konci školního roku. Podle Avanciniho vizitační zprávy se divadelní představení spojená s touto slavností v roce 1675 již udržela jen málokde, důvodem je podle něj prý buď nedbalost a nezájem, nebo nechuť hledat mecenáše.[31] Dochovaný materiál, zdá se, jeho slova potvrzuje: z 1. poloviny 18. století známe jen několik synopsí her, které byly uvedené na podzim a/nebo se jich účastnila „celá škola", takže by se mohlo jednat o dramata napsaná při této příležitosti.[32] O slavnosti na závěr školního roku mluví některé zprávy v *Literae annuae*. Např. v Praze na Novém Městě se tato slavnost včetně divadelního představení (*actio*) určitě konala roku 1724; při této příležitosti bylo také nově vymalováno hlediště a divadlo získalo nový „scénický aparát."[33]

Ačkoliv zvyk uvést na závěr školního roku jednu rozsáhlejší hru v podání studentů z různých tříd zřejmě zcela nevymizel, dochované synopse a texty z české provin-

---

18. Jahrhunderts. Ein Lexikon. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien / Institut umění – Divadelní ústav, Praha 2013, s. 6–8; Weber, D.: *Japanische Märtyrer auf der Bühne des Jesuitentheaters*. Wiener Katholische Akademie, Wien 1997.

30 *Calliopius martyr* (Chomutov, 1653), *Laurentius Justinianus, magnus Venetorum patriarcha* (Chomutov, 1654), *Protasius, rex Arimae* (1655, Český Krumlov). *Arnoldi Angeli S. J. Mosae-Trajectini Elegiarum libri X – tragoediae sive dramatum pars I*. SK, sign. DE IV 13; *Arnoldi Angeli S. J. Tragoediae*, NK ČR, sign. XI E 8.

31 *Tragoediae aut comoediae, quae ad annuam praemiorum distributionem magna cum laude Societatis et juventutis excitamento fieri solebant, jam vero (exceptis paucis collegiis) sive praefectorum neglectu, sive superiorum dissimulatione, aut, quod verius est, nimia parsimonia et moecenatem quaerendi taedio a plurimis annis passim non sunt habitae*. Bobková-Valentová: Raro habeantur comoediae vel tragoediae, s. 421

32 Např. *Libertas adolescentiae castigata, in filio prodigo evangelica paraphrasi adumbrata, liberioribus artium alumnis paraenetico proposita cothurno, dum solertiores Pallas munificis donaret praemiis* (Praha – Malá Strana, 1714, NK ČR, sign. 52 A 19), *Constantinus Magnus in signo crucis de Maxentio victor* (Praha – Klementinum, 1750, NA ČR, JS, sign. IIIo-415, kart. 144, č. 36–38), *Constantinus parenti suo vitae melioris author et parens* (Praha – Klementinum, 1751, NK ČR, sign. 52 A 19, adl. 28), *Winwalocus, Angliae princeps* (NM, 1750, NA ČR, JS, sign. IIIo–415, kart. 144, č. 33, 34–35) a *L. Bantius Nolanus non intentatis poenis, sed oblatis beneficiis patriae suae fidelis* (NM, 1751, NK ČR, sign. 52 A 19, adl. 64).

33 *Et praecipue sub anni scholastici terminum, quando actio pro praemiis Amplissimi Magistratus honori dedicata cum magna ornatissimorum spectatorum satisfactione et admurmuratione est producta. Distributa sunt in ea septuaginta septem competitoribus elegantia praemia, non modicis collegii sumptibus comparata. Pro eadem etiam auditorium recenti pictura adornatum, ipsum theatrum novo scenico apparatu copiose auctum*. LA 1724, ÖNB, Cod. 11 973, f. 257r.

cie dokazují, že zde (stejně jako v rakouské provincii) od konce 17. století výrazně převládal jiný zvyk: v období zhruba od konce Velikonoc do července nastudovat jednu hru v každé třídě. Místo jedné velké hry tak mohli diváci v letním semestru vidět až šest kratších kusů určených jednotlivým třídám. Divadelní představení v těchto zemích proto byla oproti předpisům podstatně častější a v mnohem větší míře se týkala i žáků nižších tříd.

I.2 STAVBA HER

Jezuitské školské hry se dělí na scény označované nejčastěji jako *inductiones*, někdy také *scenae* nebo *numeri*. Tyto scény se mohou sdružovat do větších celků zvaných „části" (*partes*) nebo „dějství" (*actus*). Hry, v jejichž textu nebo synopsi je dělení na dějství výslovně uvedeno, představují menšinu. Dramata psaná pro gramatikální třídy v tomto případě obvykle mají dějství tři (viz *Telo furoris impio amoris potior vis*).

I.2.1 Vedlejší části

Vedle vlastního děje jsou součástí her i další scény – prology, epilogy, chory, případně mezihry. Počet těchto částí se sice v jednotlivých textech různí, můžeme však říci, že průměrná školská hra z první poloviny 18. století obsahuje předehru, jeden až dva chory a epilog. Pokud některý z těchto výstupů v rukopise chybí, nutně to neznamená, že hra tyto pasáže opravdu neobsahovala; pravděpodobně je písař z nějakého důvodu pouze nezaznamenal. Někdy se o nich proto dozvíme jen z periochy, jindy nám jejich existence zůstane utajena.

Některé rukopisy zachycují celý text vedlejších částí nebo aspoň některých z nich (*Richardus*, *Amicitia*), většinou se ovšem musíme spokojit se stručnější informací. Může to být popis obsahu výstupu (*Nomen proprium Floris Nazaraei*, *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus*), především u chorů a epilogů se však často setkáváme s tím, že místo obsahu najdeme zaznamenaný pouze citát, úryvek básně apod.[1] Tento citát mohl být do textu s drobnými obměnami zakomponován (epilog v *Richardovi*), z dochovaných her ovšem vyplývá, že častěji sloužil pouze jako inspirace, námět příslušné scény. Např. epilog hry *Adulta in teneris fortitudo* (NM, 5) o šestiletém chlapci, který se navzdory útlému věku stal mučedníkem, podle popisu „chystá vítězi chvalozpěv a zpívá mu: Nikdo nezíská cenu, nezávodí-li podle pravidel."[2] Uvedený verš z 2. listu Timoteovi se však v epilogu v původní formě neobjeví, text je pouze jeho volnou parafrází: „Budeš vítězem, dosáhneš triumfu a věčné slávy. Tento nesmrtelný vavřín tě ozdobí zelení a květy."[3]

---

[1] Citát může být také připojen k popisu obsahu, viz chorus v *Nomen proprium Floris Nazaraei*.

[2] *Epilogus victori paeana parat ac illo accinit: Nemo coronatur, nisi legitime certaverit. 2 ad Tim., c. 2, v. 5. Adulta in teneris fortitudo*, f. 328v.

[3] *Victor stabis, triumphabis perenni adorea. / Hac virebis, hac florebis immortali laurea. Adulta in teneris fortitudo*, f. 328v.

Co se týče formy vedlejších částí, zdá se, že v první polovině 18. století byly převážně zpívané. V předehrách a chorech přitom převažovaly árie nebo dueta střídané s recitativem a psané přízvučným rýmovaným veršem ve stylu italské opery, v epilozích nejčastěji zní sbory.

Předehry a předmluvy

Úvodní scéna hry obvykle nese název *prolusio* nebo *proludium*, čili předehra (z lat. *ludus* – hra). Ve shodě s názvem v ní většinou skutečně vystupují dramatické postavy, které „hrají", předvádějí dramatický děj. Některé texty obsahují kromě předehry i předmluvu, *prologus* (z řec. *logos* – slovo), krátký prozaický text, v němž autor stručně informuje diváky o námětu hry a žádá o jejich přízeň.[4] Tyto předmluvy se vyskytují spíše ojediněle, větší počet dochovaných nebo alespoň zaznamenaných prologů najdeme pouze v souboru her z Kladska, kde je prolog zmíněn u osmi her a u pěti z nich je rozepsán v plném znění.[5] Je ale možné, že původně obsahovaly všechny hry vedle předehry i prolog, který se ovšem nezachoval.

V dramatu *Fide, sed cui, vide!* (ČK, 26) je předehra (*prolusio*) vložená do prologu (*prologus*): hru zahajuje prolog psaný v jambickém trimetru, v němž Erotander a Androphysa, kteří podle klíče osob představují Anděla strážného a Duši, rozmlouvají o nestálosti přátelství. Jejich hovor, dokonce přímo jeden verš, je přerušen předehrou, která „symbolicky nastiňuje Genia lidského přátelství" (*Genium amicitiae humanae symbolice adumbrat*) a jejíž text rukopis neuvádí. Po předehře ještě Erotander a Androphysa krátce pokračují v rozhovoru.[6]

Předehra mívá v dramatu různé funkce. Může se v ní odehrát stručný obsah hry i s některými podrobnostmi (*Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus*) nebo jen ústřední zápletka (*Richardus*), jindy předehra vyjadřuje hlavní myšlenku či poselství daného kusu (*Nomen proprium Floris Nazaraei*). Vyskytují se i méně obvyklé případy. Např. ve hře *Fortitudo Christiana* (ČK, 3), jejímž protagonistou je biskup Foka, umučený na rozkaz císaře Trajána, se v předehře odehrává zápas archanděla Michaela s Luciferem, který tvoří paralelu k boji křesťana Foky s „modloslužebníkem" Trajánem.

Chory

Chory jsou scény oddělující jednotlivé části dramatu. Nejčastěji sloužily jako lyrický komentář k ději. Např. chorus v *Nomen proprium Floris Nazaraei* tvořila pravděpodobně árie na téma zmíněné v popisu této scény, tj. o růžích, které „nestejně přijímají Boží milosti".

---

4 V některých hrách se úvodní část jmenuje *prologus*, jedná se však o předehru.

5 V jednom případě není zcela jasné, jestli se jedná o hru pro gramatikální třídu.

6 *Fide, sed cui, vide!* je z hlediska stavby zajímavá i jinak. Kromě choru obsahuje několik výstupů nazvaných *metalogus*, v nichž Erotander a Androphysa stručně komentují děj.

Jiný typ představují chory, v nichž vystupují jednající postavy a probíhá dramatický děj. Takové chory mohou např. alegorickým způsobem shrnovat předchozí obsah. Hlavním hrdinou tříaktové hry *Adamas orientalis* (Kla, 5) je mladý Španěl Joannes, který se po ztroskotání dostane na dvůr indického krále (1. dějství). Ten se ho snaží přimět, aby místo Krista uctíval jeho bohy (2. dějství), poté si ho chce naklonit sňatkem se svou dcerou. Joannes ale všemu odolá a zemře mučednickou smrtí (3. dějství). Hra obsahuje tři chory, v nichž jako hlavní postavy vystupují Barbarství (*Barbaries*) a Joannův genius (*Genius Joannis*), alegorické ztělesnění Joanna. V těchto částech se ve zkratce odehraje celý děj vlastní hry, zapojení alegorických postav ho však přenáší do symbolické, obecné roviny.[7] Nesledujeme už střet Joanna s indickým vládcem, ale s barbarstvím a modlářstvím obecně. V prvním choru se Joannův genius stane kořistí Barbarství, v druhém Barbarství Genia zve, aby se spřátelil s Modloslužebnictvím (*Idololatria*). Hra obsahuje ještě třetí chorus, v němž chce Barbarství Joannova genia k Indii připoutat manželskými pouty, a když ho přistihne na útěku, dá ho na popud Modloslužebnictví popravit.

Třetí chorus v *Adamas orientalis* je netradičně umístěn před poslední scénu 3. dějství, v níž se odehraje Joannovo mučednictví. Patří tudíž k chorům, které kromě shrnutí předcházejícího dění také naznačují následující vývoj a vlastně tak zastávají funkci předehry k další části. Za příklad může sloužit hra *Gustui dulce malum* (NM, 36). Námětem tohoto dramatu je exemplum o Joseramnovi, synovi vládce Liderica, který nedopatřením zavinil smrt dětí chudého rolníka a jeho vlastní otec ho proto nechal popravit. Chorus v *Gustui dulce malum* přichází v polovině hry, po 6. scéně ze 13, v momentě, kdy si Joseramnus vzal od chudáka jablka, placení však odložil na později. Vystupuje v něm Chudoba (*Paupertas*), která si stěžuje Spravedlnosti (*Nemesis*), že se na ní Mládí (*Juventus*) dopustilo bezpráví. Mládí je proto odsouzeno k smrti.

Mezihry

Kromě chorů se v jezuitských hrách objevují i jiné mezihry, zvané *intermedium*, *interludium*, *interscenium*, *intercidens* apod. Jejich forma, obsah i míra spojitosti s hlavním dějem jsou různé – někdy je s dějem spojuje např. postava nebo místo, vyskytují se však také intermedia zcela nezávislá na obsahu hry, která mohou tvořit i hru ve hře.[8]

V dochovaných hrách z české provincie nejsou mezihry příliš obvyklé. Nejčastěji mají hudební formu, jak naznačuje slovo *musicum* nebo *melo-musicum*, které doplňuje jejich název.[9] Většina těchto meziher se podobá spíše chorům, často do té

[7] Podobně viz *Amicitia*, kde se děj takto odehraje v předehře a chorech.

[8] Např. z Polska se dochovala čtyři taková intermedia pod souhrnným názvem *Metamorphosis rustici in regem*. Kadulska, I.: *Komedia w polskim teatre jezuickim XVII wieku*. Zaklad Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław – Warszawa – Kraków 1993, s. 100.

[9] Podobně přídavné jméno *mimicus* či *comicus* znamená přítomnost dramatických postav, slovo *symbolicum* zase může naznačovat použití emblémů.

míry, že lze těžko rozpoznat, čím se od sebe vlastně liší.[10] Činoherní intermedia nebo aspoň intermedia „bez přívlastku" se, podobně jako prology, ve větší míře vyskytují v souboru her z kladského gymnázia – alespoň zmínku o nich nacházíme ve 14 textech z 41 dochovaných, z toho 9 meziher se zachovalo v plném znění. Obvykle se jedná o krátké výstupy, psané převážně v próze, které představují jakousi odbočku od hlavního děje, s nímž však volně souvisejí. Např. ve hře *Rara est concordia fratrum* o sv. Stanislavu Kostkovi (Kla, 11) se ve scéně zvané *appertiens* přou Nevázanost (*Libertas*) a Zbožnost (*Pietas*), které z nich bude Stanislav patřit. Častěji však v mezihrách vystupují postavy z nižších vrstev – sluhové, venkované, pastýři apod. V *Actus fidei* (Kla, 13) následuje intermedium poté, co křesťan Apollonius poprosí pohana Philemona, aby si vzal jeho šaty a šel místo něj obětovat bohům; v intermediu vystupují sluhové obou protagonistů a také si mění oděv. Stejně tak ve hře z pražské novoměstské koleje *Liberalis in pauperes Elimus* (NM, 60) najdeme pět scén nazvaných *interpositum*, které se od ostatních liší jen tím, že v nich vystupují pouze postavy z nižších společenských vrstev.[11] S hlavním dějem souvisejí jen volně (v prvním interpositu sluhové oplakávají smrt svého pána, který zemřel v předešlé scéně) nebo je s ním spojuje některá z postav (ve čtvrtém interpositu vystupuje Smucillus, bývalý sluha hlavního hrdiny, a chce prodat Židovi šaty, které mu pán věnoval).[12] Příkladem mezihry, kterou s vlastní hrou spojuje snad jen to, že je do jisté míry komickou parafrází předchozí scény, je *incidens* ze hry *Majales gemini duo* (Kla, 21). Následuje po scéně, v níž se jeden z protagonistů vychloubal vyhranými penězi, a vystupuje v něm venkovan Coridon, který vidí spícího zajíce a plánuje si, jak ušáka chytí, prodá a zbohatne – zajíc mu však podle očekávání uteče.

Epilogy

Epilog většinou přináší ponaučení a shrnuje hlavní poselství hry. V *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus* „poučuje" (*docet*) o tom, že křesťanská nevinnost může být potlačována, ale ne potlačena; v *Nomen proprium Floris Nazaraei* „napomíná" (*monet*) mládež, aby se cudným a nevinným životem snažila připodobnit Kristu; v *Amicitia* „doporučuje" (*commendat*) věrné přátelství. Může mít také oslavný ráz, vychvalovat hlavního hrdinu, vyzdvihovat některou z jeho ctností a dávat ji za vzor.

V některých hrách je epilogem krátká prozaická promluva k divákům, podobná prologům. Jejím obsahem bývá rozloučení s diváky a poděkování za jejich přízeň. Tento typ epilogů je opět nejčastěji doložen u textů z kladského gymnázia.

Méně obvyklé jsou epilogy znázorňující rozuzlení nebo výsledek děje. Některé tak činí přímo – v *Regnum ob vitae solitariae amorem contemptum* (Kla, 9) epilog „ukazuje" (*exhibet*) tři hlavní hrdiny, jednoho v poustevnické samotě, druhého ve vězení, třetího na trůnu – jiné alegoricky. K druhým patří např. epilog hry *Marcida*

[10] Podrobněji k této problematice viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, s 83–91.

[11] Jinak se v této hře interposita od ostatního textu neodlišují ani metricky, jsou psána v jambickém trimetru.

[12] Podrobněji o této hře viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, s. 91–92.

florum gratia (NM, 61) pojednávající o dvou bratrech, kteří se vzdali světských radostí a zasvětili svůj život Bohu. V epilogu jejich rozhodnutí symbolicky oslavuje Víra (*Religio*) jásající nad porážkou Marnosti (*Vanitas*).

I.2.2 Stavba děje

Mezi dochovanými texty najdeme řadu her klasického typu, s dějem vycházejícím z postupně se rozvíjející zápletky. V našem souboru k takovým patří v zásadě všechny hry kromě *Richarda*, i když u většiny z nich je zápletka velmi slabá. Nejpodařenější z hlediska stavby děje je hra *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus*, ve které můžeme sledovat i pozdně antické dělení na *protasis* (první část děje, v níž se vypráví, oč půjde, ale nenaznačuje se konec), *epitasis* (část, v níž vzrůstá napětí, vznikají konflikty, zápletky), *catastatis* (zastavení děje, okamžik největšího napětí) a *catastrophe* (rozhodující obrat).[13]

Richardus patří mezi texty, které E. M. Szarota nazývá texty s konfliktní strukturou.[14] V takových dramatech proti sobě stojí dva protivníci nebo protikladné principy, z nichž jeden na konci zvítězí. Tuto stavbu mají většinou hry navazující na středověké morality nebo hry založené na principu psychomachie, kde se jedna strana pomocí různých úskoků a lákadel snaží získat kořist (buď přímo lidskou duši, nebo nějakého mladíka), zatímco druhá strana jí v tom brání.

Textům s konfliktní strukturou jsou podobné konfrontační hry. I v nich je divák konfrontován s dvěma protikladnými principy, např. způsoby chování nebo životního stylu, k přímému střetu těchto dvou sil však nedojde.[15] Tento typ her připomínají některé části *Nomen proprium Floris Nazaraei*, v nichž se ukazuje rozdílná povaha dvou bratrů. Jinak ale toto drama můžeme zařadit mezi hry klasického typu. Skutečná konfrontační hra v našem výběru chybí, stejně jako zástupce her epicko-novelistických, které se stylem vyprávění blíží spíš novele nebo jinému epickému dílu než dramatu.[16]

Některé hry jsou rozdělené na *protasis* a *apodosis*. *Protasis* v tomto případě znamená konkrétní, „historický" námět, zatímco v *apodosis* se odehrává paralelní alegorický nebo biblický příběh, který ilustruje vyšší smysl *protasis*. Hrdinové dvou her z pražské novoměstské koleje, *Stultitia in via salutis* (NM, 44) a *Amoris aequilibrium* (NM, 54), se v *protasis* octnou na (skutečném) rozcestí, vyberou si tu lákavější a pohodlnější z možných cest, ta je však zavede do záhuby. *Apodosis* obou her znázorňuje volbu životní cesty v alegorické rovině (ve *Stultitia in via salutis* je hlavní postavou *apodosis* Lidská duše, v *Amoris aequilibrium* postava jménem Biodromus z řec. *bios*

[13] V tříaktové hře *Regnorum mundi instabilitas* (ČK, 28) se každá z těchto částí odehraje v jednom dějství, která také nesou názvy *protasis*, *epitasis* a *catastrophe*.

[14] Szarota: *Das Jesuitendrama*, s. 45–47.

[15] Tamtéž, s. 43–45.

[16] Tamtéž, s. 41–43.

– život a *dromos* – cesta).[17] „Obráceně" je *protasis* a *apodosis* pojata ve hře *Militia sacra Divi Bartholomei apostoli* (Kla, 3). V *apodosis* rozdělené na tři výstupy sv. Bartoloměj postupně přemůže Modloslužebnictví (*Idololatria*), přesvědčí arménského krále, aby se s celým dvorem dal pokřtít, a nakonec se nenechá odvrátit od víry ani hrozbou strašné smrti. Každé ze scén *apodosis* předchází jedna scéna *protasis*, kde bohyně Pallas, resp. její Genius (*Genius Palladis*), nejprve přemůže Marta a Venuši, poté se pokusí osvobodit Proserpinu unesenou Plútónem a v poslední scéně bojuje s Giganty. V chorech jsou její činy srovnávány s Bartolomějovými zápasy, přičemž světcův boj je hodnocen jako náročnější a jeho vítězství jako cennější.

I.2.3 Jazyk, verš a obtížnost

Naprostá většina dochovaných her pro gramatikální třídy je psána ve verších, prozaické texty tvoří jen nepatrnou část. Jako základní metrum používají autoři po vzoru Seneky jambický trimetr. Kromě toho do svých dramat zařazují také kratší pasáže v hexametru nebo elegickém distichu (*Richardus*, *Nomen proprium Floris Nazaraei*), méně často, zejména u her pro nejvyšší gramatiku, se objevuje i sapfická strofa (*Telo furoris impio amoris potior vis*, *Amicitia*).[18] Vedlejší části, jejichž text máme k dispozici, jsou nejčastěji zpívané a psané přízvučným, rýmovaným veršem. I v nich však mohl zaznít mluvený jambický trimetr nebo próza (*Amicitia*).

Samotná metrická struktura her dokazuje, že i žáci nejnižších tříd se při nacvičování a hraní divadla byli nuceni vypořádat s jevy, které pravděpodobně ještě neprobírali. Již na konci prvního roku studia museli být schopni přednášet v jambickém trimetru, případně zvládnout i elegické distichon (*Richardus*, *Nomen proprium Floris Nazaraei*), ačkoli např. v Klementinu se žáci prostřednictvím školní četby s druhým zmíněným metrem obvykle setkávali až ve střední gramatice a s jambickým trimetrem dokonce teprve v rétorice, při čtení Senekových dramat.[19]

Disproporce mezi probíranou školní látkou a prostředky užitými v divadelních hrách se projevuje i v morfologii a slovní zásobě. Ať už psali pro rudimentisty nebo nejvyšší gramatiku, sahali jezuité po stejných neklasických či méně obvyklých formách, k jejichž použití je zřejmě většinou vedly metrické důvody. Jedná se např. o *queis* místo *quibus*, *faxo* místo *fecero*, *foret* místo *esset*; z obtížnějších tvarů se i v textech pro nejnižší třídy běžně setkáváme např. s imperativem II, gerundivem v osobní i neosobní vazbě, vzácněji s gerundiem, zcela výjimečně se supinem II.

Kromě vlastních jazykových prostředků můžeme obtížnost her posuzovat i na základě jiných kritérií. Nabízí se hypotéza, že s postupujícím věkem aktérů a jejich rostoucí zběhlostí v latině pro ně učitelé psali hry delší, statičtější, zařazovali do nich rozsáhlejší monology, volili myšlenkově komplikovanější náměty, které často vyjad-

[17] Podrobněji o těchto hrách viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, s. 133–138.

[18] Sapfická strofa se může výjimečně objevit i v textu pro nižší třídu, cf. *Absque pugna victoria* (NM, 26), f. 465v.

[19] Bobková-Valentová: *Každodenní život*, tabulka č. 6, s. 220–221.

řovali prostřednictvím alegorických postav, apod. Této hypotéze by z našeho výběru alespoň zdánlivě odpovídala hra *Telo furoris impio amoris potior vis*, určená pro nejvyšší gramatiku. Je poměrně rozsáhlá, s dlouhými monology, v porovnání s ostatními texty složitější po jazykové stránce. Stejně by se však dal charakterizovat jiný Roboltův kus, *Ingloriae mortis victima* (UH, 6), který vznikl o rok dříve, kdy budoucí aktéři *Telo furoris impio amoris potior vis* studovali ve střední gramatice. Podobné rysy, i když v menší míře, navíc vykazuje i hra *Figura hujus mundi* (UH, 4), kterou Robolt napsal jako učitel rudimentistů.[20] Zdá se tedy, že v tomto případě podoba hry souvisí spíše s osobním stylem autora než s ohledem na věk jeho žáků. Podobné svědectví přináší i další z vydávaných her, *Amicitia* od Adama Besneckera. Také ji hráli žáci syntaxe, přitom je z textů otištěných v této publikaci nejkratší, vyskytuje se v ní jen jeden delší monolog a celkově patří k jazykově jednodušším textům – podobně jako o rok starší *Filiale holocaustum* (Kla, 35), která stejného autora prozrazuje nejen shodnými místy, ale i způsobem vyjadřování a nepříliš složitým jazykem.

Odpověď na otázku, zda a jak se s vyšší třídou mění jazyk her i jejich celková náročnost, by samozřejmě vyžadovala podrobnější rozbor založený na prozkoumání většího počtu her. Přesto i zde vydávané texty dokazují, že ačkoli určité rozdíly mezi jednotlivými kusy jsou, nemůžeme jednoznačně klást rovnítko mezi vyšší třídu a vyšší obtížnost. Žáci jezuitských gymnázií tudíž již na konci prvního ročníku ovládali alespoň pasivně jevy, které si ve škole osvojovali teprve později. Divadlo jim tak pomáhalo k dokonalému zvládnutí latiny nejen tím, že si procvičili již zvládnutou látku, ale i naopak – seznámili se s mnohými kapitolami probírané látky dříve (a snad jednodušším, rozhodně však příjemnějším způsobem), než přišla řada na jejich teoretický výklad.

[20] Běžnou hru pro rudimentisty přesahuje *Figura hujus mundi* např. délkou 821 veršů (snad bez vedlejších částí), což je jen zhruba o 60–70 méně, než má *Telo furoris impio amoris potior vis* (k problematice číslování této hry viz s. 276).

I.3 NÁMĚTOVÉ OKRUHY JEZUITSKÝCH HER PRO GRAMATIKÁLNÍ TŘÍDY

Jezuitské hry můžeme třídit podle různých kritérií (žánr, příležitost pro niž vznikly aj.), z nichž zřejmě nejpoužívanější je členění vycházející z obsahu dramat. I v jeho rámci však badatelé používají různá hlediska. Např. I. Seidenfaden ve své studii o jezuitském divadle v Kostnici rozlišuje legendy, historické hry, biblická dramata, hry ze současnosti (*die dramatisierte Zeitgeschichte*) a alegorické hry – do této kategorie zahrnuje texty, v nichž se na jednotlivém příkladu demonstruje obecný typ chování nebo nějaká etická či teologická teze.[1] Podobně dělí K. W. Drozd repertoár divadla v Klagenfurtu podle hlediska historického nebo místního (hry s námětem z bible, hry z antických dějin, hry z novějších dějin, hry s exotickým námětem) či podle typu hlavního hrdiny (např. hry o kajícnících nebo mučednících). Samostatnou skupinu podle Drozda tvoří hry s námětem přebraným ze světové literatury a hry s vymyšleným, fiktivním námětem.[2]

Zmíněné způsoby třídění jezuitského repertoáru mají své opodstatnění, ale také určité nevýhody. Ty plynou především z možného překrývání jednotlivých kritérií: hra o kajícníkovi může být zároveň hrou s vymyšleným námětem, hrou z novějších dějin či biblickou hrou, mučednické drama se často odehrává v exotickém prostředí apod. Zajímavý způsob členění, který se uvedeným nevýhodám do značné míry vyhýbá, používá K. Bobková-Valentová. Vychází z výchovně-vzdělávací funkce jezuitského divadla a rozlišuje čtyři skupiny: hry zaměřené na osobní vztahy člověka, hry povzbuzující rozvoj osobních ctností nebo ctnosti obecně, hry rozvíjející náboženské cítění a hry o ctnostech, které by měl mít řádný panovník.[3]

Nalézt ideální kritérium pro třídění divadelních her se však zřejmě podaří jen těžko. Je obtížné, ne-li nemožné (a snad i nežádoucí) pokoušet se vtěsnat každé drama do jedné konkrétní škatulky. Ani tematické skupiny představované v této publikaci nepostihují všechny dochované hry pro gramatikální třídy jezuitských gymnázií, vybrané texty reprezentují pouze jejich nejobvyklejší námětové okruhy. Zvolené hry zároveň alespoň částečně umožňují sledovat další jev typický pro jezuitské drama, totiž „migraci" některých motivů, typů postav a vzorců jednání do kusů s různým námětem: křesťanští bratři ve hře *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus* projevují svou touhu zemřít pro Krista v zásadě stejným způsobem, jakým Damon

[1] Seidenfaden: *Das Jesuitentheater in Konstanz*, s. 87nn.

[2] Drozd: *Schul- und Ordenstheater*, s. 80nn.

[3] Viz Bobková-Valentová: *Každodenní život*, s. 104–119 a Bobková-Valentová, Bočková, Jacková: *Svatý Jan Nepomucký na jezuitských školních scénách*, s. 21–22.

a Pythias ze hry *Amicitia* vyjadřují ochotu položit život jeden za druhého; v obou zmíněných dramatech se setkáváme s postavou krutého vládce (v první hře je to chalífa, v druhé tyran Dionýsius), u panovnického dvora se navíc odehrává i hra *Telo furoris impio amoris potior vis* apod. Vydávané texty jsou konečně seřazeny od těch, které nejvíce navazují na středověké drama a zároveň se týkají především teologických či duchovních problémů (spása, pokání, askeze, mučednictví) po takové, v nichž jde o záležitosti čistě světské (touha po moci, přátelství).

I.3.1 Mladíci na rozcestí

Jezuitské divadlo se „jako křesťanské divadlo nemohlo jednoduše odstřihnout od pozdně středověké tradice a zmizet v učené společnosti antických dramatiků Terentia, Plauta a Seneky. Jezuité proto museli přijmout středověké dědictví.“[4] Ve školském divadle se tímto dědictvím staly především morality,[5] hry založené na motivu *psychomachie* – boje o lidskou duši, jejž vedou síly zla a dobra. S tím je úzce spojen také motiv *bivia*, rozcestí, kde hrdina musí volit mezi dvěma cestami, ať už konkrétně nebo obrazně.

Ve středověkých moralitách „vystupují pouze alegorizované postavy ztělesňující abstraktní pojmy (Ctnost, Neřest), kategorie křesťanské metafyziky (Duše, Smrt) nebo personifikované předměty“,[6] reálné postavy se objevují jen zřídka. Takové alegorické hry najdeme i mezi jezuitskými dramaty. Hry, kde skutečně vystupuje personifikovaná lidská duše, jsou spíše záležitostí vyšších tříd.[7] Existují však i hry na toto téma určené třídě gramatikální. Jako typický příklad může posloužit hra *Cursus vitae* (Olomouc, nejvyšší gramatika, 1734).[8] V ní přebírá roli Duše Mládí (*Juventus*), o jehož přízeň se nejprve uchází Cacocritus (*Judicium erroneum* – Chybný úsudek),

---

[4] *As Christian theatre, it cannot easily break with the late medieval tradition and disappear in the learned company of the Ancient dramatists, Terence, Plautus and Seneca. So the jesuits also had to adopt a medieval heritage*. Rädle, F.: Jesuit Theatre in Germany, Austria and Switzerland. In: Bloemendal, J. – Norland, H. B. (eds.): *Neo-Latin Drama and Theatre in Early Modern Europe*. Brill, Leiden – Boston 2013, s. 197.

[5] Podrobněji k moralitám viz např. Gilman, D. (ed.): *Everyman & company: essays on the theme and structure of the European moral play*. AMS Press, New York 1989; Poláčková, E.: Mutato nomine dicor nunc Homulus. Latin Translation of the Morality Play of Elckelijc. *Listy filologické 134*, 2011, č. 3–4, s. 323–339. Zde také další literatura.

[6] Stehlíková, E.: Potkala ho Smrti. *Divadelní revue 8,* 1997, č. 4, s. 75.

[7] Např. *Amoris incendium in hominis anima, poenitentiae e lacrymis pie exortum, felicius per prospera auctum, tandem inter adversa ter beate consummatum* (Praha – Malá Strana, poetika, 1731, NK ČR, sign. 52 A 40, adl. 88); *Peccati silentio muti daemonii regnantis jugum gravissimum, ab anima humana perversae voluntatis arbitrio, suave jugum Gratiae aspernantis, impie assumptum, misere toleratum; tandem eloquentis poentitentiae virtute generose excussum* (Praha – Klementinum, rétorika, 1733, NK ČR, sign. 52 A 40, adl. 89); *Primi Adami error, Magistri Jesu Christi, novissimi Adami cruce corrigendus* (Praha – Malá Strana, poetika, 1729, NK ČR, sign. 52 B 44, adl. 60); *Prosopopoeia Animae damnatae* a *Prosopopoeia Animae beatae*, *in domum suam, unde exierat, reducis* (Praha – Klementinum, rétorika, 1730, NK ČR, sign. 52 B 44, adl. 62, 63) aj.

[8] *Cursus vitae humanae bivio Herculis comparatus, in quo Juventuti occurrunt Virtus et Voluptas utraque in partem suam alliciens.* NK ČR, sign. 52 A 40, adl. 103.

poté Alazonius (*Superbia* – Zpupnost), který tvrdí, že Mládí bude trvat věčně a každý den je třeba si dopřát nějaké rozkoše, a do třetice Cosmindus (*Genius mundi* – Genius světa). Mládí všechny svůdce odmítne, částečně díky radám Theodoxa (*Divina Sapientia* – Boží moudrost) a také kvůli v synopsi nespecifikované „připomínce věčnosti", zřejmě něčí smrti. K rozhodujícímu střetu dojde ve třetím dějství, kdy Mládí musí volit mezi cestou, kterou nabízí Rozkoš (*Voluptas*), a tou, po níž ho chce vést Ctnost (*Virtus*). Po delším váhání nakonec následuje Ctnost.

Jakýsi přechod mezi dramaty čistě alegorickými a těmi, v nichž vystupují reálné postavy, představují dva, resp. tři texty[9] z pražského novoměstského gymnázia, *Ludus Otii et Laboris* a *Rudimenta Christianae sapientiae*. V těchto hrách se zápas o lidskou duši vede pomocí výchovy a symbolizují ho dvě školy, dobrá a špatná. Hlavními hrdiny *Ludus Otii et Laboris* (NM, 25) jsou bratři Rosillus, Narcissus a Hyacinthus. Jejich otec Hiophilus (z řec. *hyios* – syn a *filó* – miluji) pro ně na popud Otcovské lásky (*Amor paternus*) vybere školu řízenou Zahálkou (*Otium*) a jako průvodkyni jim dá Shovívavost (*Indulgentia*). Tato škola, v níž děti smějí dělat, co chtějí, a nikdo je do ničeho nenutí, je konfrontována se školou Práce (*Labor*). Zde žáci věnují veškerý čas studiu a Práce je poté odevzdá do péče Ctnosti (*Virtus*) a Vědy (*Scientia*). Hiophilovi synové naopak skončí špatně. Od Zahálky vede přímá cesta k zanedbávání náboženských povinností, a tedy k ďáblu, který se skutečně objeví a navede chlapce, aby otci ukradli peníze (své totiž prohýřili). Hiophilus je považuje za opravdové zloděje a jednoho z nich zabije. Sám poté, opět pod vlivem ďábla, spáchá sebevraždu. V *Rudimenta Christianae sapientiae* (NM, 52) o chlapce (opět s květinovými jmény Rosillus, Hyacinthius apod.) bojuje na jedné straně Theophilus (Láska k Bohu) a Theophobus (Bázeň Boží) se svými spojenci, na druhé straně jejich otec Cacophilus (z řec. *kakos*– zlý, špatný a *filó* – miluji). I on je ke svým synům příliš shovívavý. Do Theophobovy školy je sice nakonec pošle, ale brzy se mu začne stýskat a chce své děti zpět. V tomu mu pomáhá Pseudophobus (pošetilý, neužitečný strach) a Marnost (*Vanitas*). Jejich snaha je však zbytečná, protože chlapcům se ve škole líbí a pod vedením svých učitelů – k nimž mj. patří Víra (*Fides*) nebo Naděje (*Spes*) – odolají všem lákadlům. Mohou tedy nakonec postoupit do školy Pallady a seznamovat se se světskou literaturou.[10]

Mezi texty psanými pro nižší třídy jsou však nejčastější hry, kde se v centru pozornosti ocitá konkrétní chlapec nebo mladík, o jehož duši nebojují jen alegorické nebo nadpřirozené postavy, ale i bytosti lidské (které ovšem často jednají právě z popudu „vyšších" sil).[11]

---

[9] Hra *Rudimenta Christianae sapientiae* byla o tři roky později v téměř nezměněné podobě uvedena znovu pod názvem *Recta morum syntaxis* (NM, 62).

[10] Podrobněji o těchto hrách viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, s. 128–132.

[11] Předobrazem těchto her byla jiná neolatinská dramata. Mezi jezuity se v 16. století těšil velké oblibě zejména *Euripus* františkána Livina Brechta, který poprvé vyšel tiskem roku 1547 a dočkal se řady nastudování. Edice této hry (s německým překladem) viz Rädle, F. (ed.): *Lateinische Ordensdramen des XVI. Jahrhunderts mit deutschen Übersetzungen*. De Gruyter, Berlin 1979. Podrobněji k *Euripovi* viz např. Rädle, F.: Die Bühne des „Euripus". *Maske und Kothurn 18*, issue 3, 1972, s. 197–206; Spanily, C.: Lust und Reue. Affekte als Personentypen im Drama der Frühen Neuzeit. In: Meier, Ch.(ed.): *Akteure und Aktionen.*

Řada těchto her je vystavěna na podobném schématu: hlavního hrdinu k sobě láká skupina vrstevníků, v jejichž čele stojí výraznější vůdce. Tito chlapci vyznávají život uprostřed veselí a radovánek podle hesla „co je libo, je dovoleno" (*quod libet, licet*). Je to svět zaměřený na uspokojování tělesných požitků, ve kterém nemá místo nic nepříjemného, žádná askeze, odříkání, bolest nebo námaha, zejména ne duševní – nic z toho nepřísluší mladému věku, kdy se navíc není dobré přepínat. Protiváhu k této nezvedené mládeži představuje obvykle protagonistův učitel, vychovatel, otec, bratr či přítel, který vyznává opačné hodnoty a snaží se hlavního hrdinu udržet na správné cestě, případně ho na ni vrátit. Tuto roli může zastávat i alegorická postava nebo nebeská bytost, např. anděl strážný nebo Panna Maria.

Reakce protagonisty na lákadla světských rozkoší mohou být různé. Někdy se hlavní hrdina od začátku do konce drží správné cesty, je mu vrozená náklonnost k duchovním hodnotám a asketickému životu. Okolí přitom takovou volbu často nechápe nebo je mu dokonce protivná. Např. hra *In fuga salus* (Kla, 32) začíná přípravou na velkou slavnost a již první slova hlavního hrdiny prozrazují, jaký vztah tento mladík s příznačným jménem Theodor (tj. Božidar) k takovým věcem má: „Trávit dny bez přestání ve veselých oslavách, to je světská rozkoš, ne Boží".[12] Podporován Theotimem (snad kněz, snad vychovatel) chce odejít z domu a stát se poustevníkem. Než se mu to podaří, musí však překonat úklady Themista a Pseudola i samotného ďábla, kterého tito dva povolali na pomoc. Jiný Theodor, šestiletý chlapec ze hry *Fons vitae e vulnere lateris Christi scaturiens* (Praha – Klementinum, rudimentisté, 1729),[13] také musel za svou zbožnost a úctu k učiteli snášet posměšky od některých spolužáků a i na něj si Satan brousil zuby – v přestrojení za sluhu ho chtěl na lovu shodit ze skály, Theodora však zachránil sv. Řehoř, kterého chlapec velmi ctil. Řehoř později svému chráněnci pomohl ještě jednou, když ho vyléčil z moru.

Opačný pól představují hry o mladících, kteří setrvají v bezbožnosti. Dvě z dochovaných her, *Hilaris coena* (NM, 48)[14] a *Convivium vitam habens in nomine* (UH, 3), jsou dramatizacemi exempla o mládenci (v obou případech se jmenuje Milesius), který je jakousi jezuitskou variantou Dona Juana – nikoli ovšem v jeho vztahu k ženám, pouze v jeho ateismu. Milesius nevěří v Boha, peklo ani posmrtný život. Jednou cestou přes hřbitov spatří kostru, chvíli si z ní tropí žerty a nakonec ji pozve na hostinu. Kostlivec jeho přání vyslyší, na hostinu skutečně přijde a odnese Milesia do pekel.[15]

Figuren und Handlungstypen im Drama der Frühen Neuzeit. Rhema Verlag, Münster 2008, s. 33–61; Valentin, J.-M.: *Aux origines du théâtre néo-latin de la réforme catholique : l'Euripus (1549) de Livinus Brechtus*. Vander, Leuven 1972; Týž: Zu den Anfängen des Jesuitentheaters in Prag: Der Euripus, tragoedia christiana des Livinus Brechtus OFM († 1558 oder 1560). In: Čemus, P. a kol. (ed.): *Bohemia Jesuitica 1556–2006*. Karolinum, Praha 2010, s. 917–924.

12 *Haec est voluptas saeculi, non est Dei* / *Celebrare laetos absque mensura dies,* f. 14r.

13 *Fons vitae, e vulnere lateris Christi scaturiens in salutem Theodori, sexennis pusionis*. NK ČR, sign. 52 A 40, adl. 30.

14 Podrobněji o této hře viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, s. 154–156.

15 Toto téma zpracoval v jedné ze svých her, *Atheismi poena seu vulgo Leontius*, také K. Kolčava. Viz Kolczawa, C.: *Exercitationes drammaticae. Pars IV*. Pragae 1713, s. 422–578.

Většinou se však hlavní hrdina po určité době napraví, i když někdy na poslední chvíli. Způsoby, jak ho pohnout k pokání, jsou rozmanité: Torellovi (budoucímu blahoslavenému) se usadil na rameno kohout a přiměl ho k nápravě voláním *revertere* (dosl. „vrať se", zde ve významu „obrať se", „kaj se");[16] jiného mládence, jménem Libertus, přivede jeho anděl strážný k nápravě teprve tím, že mu uštědří políček;[17] v případě Levina ze hry *Zelus Misericordiae Divinae* (NM, 18) dokonce jeden políček nestačí, neviditelná, „hrozná, zločinná, vražedná ruka" ho musí udeřit několikrát.[18]

K nápravě nebo pochopení důležitosti duchovních hodnot hrdinu také často dovede uvědomění si vlastní smrtelnosti a vůbec pomíjivosti všeho světského. Takovým podnětem může být některý z obvyklých symbolů marnosti. Ve hrách o Reginaldovi (např. *Sanctior a morte vita*, NM, 27) jsou to šaty prožrané od molů a červivé jablko, bratry Carola a Gerarda ze hry *Marcida florum gratia* (NM, 61) zase přivede k duchovním hodnotám smrt rodičů.[19]

Richard, mládenec z Flander

Jako typického zástupce dramat o chlapcích na rozcestí jsme pro naši edici zvolili hru *Richardus per Matrem viventium a morte aeterna vindicatus* z roku 1735. Její autor, Joannes Kleinhampl, se inspiroval exemplem z díla jezuity Joanna Nadasiho *Annus hebdomadarum coelestium*.[20] Kleinhamplův *Richardus* je sice jedinou známou jezuitskou dramatizací tohoto *exempla*, která vznikla v českých zemích, z jiných provincií jich však známe více. G. Staud uvádí pro uherskou provincii pět her s tímto námětem, J.–M. Valentin zaznamenává pro německou jazykovou oblast čtyři.[21]

Nadasi zachycuje událost, která předcházela tomu, že roku 1604 jistý Richard vstoupil do řádu františkánů. Tento mladý muž se jednoho dne vydal se svým přítelem do domu ženy lehkých mravů, kde se beze studu oddával veškerým tělesným rozkoším. Pozdě v noci, snad z popudu svého anděla strážného, snad kvůli hnutí svědomí, se rozhodl vrátit domů, zatímco jeho druh v domě hříchu ještě zůstal. Když se Richard po návratu chystal na lože, vzpomněl si, že se toho dne ještě nepomodlil k Panně Marii. Po dlouhém vnitřním boji v něm zvítězila láska k Panně, napůl ve spánku odříkal všechny modlitby, které znal, a usnul. Brzy ho však vzbudilo bušení na dveře. Richard neznámého vyzval, ať vstoupí, a s úžasem spatřil, jak zavřenými dveřmi vešel jeho přítel. S mnohými slzami a vzdechy pak Richardovi vyprávěl, že ve chvíli, kdy trávili čas v nevěstinci, se před Boží soudnou stolici dostavil ďábel s poža-

---

16 *Ternum gallicinium ad heroicam poenitentiam classicum* (Kla, 33).

17 *Ultio salutaris* (NM, 29). Podrobněji k této hře viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, s. 139–141.

18 Podrobněji k této hře viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, s. 244.

19 Podrobněji k oběma hrám viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, s. 144–146, 150–151.

20 Nadasi, J.: *Annus hebdomadarum coelestium sive occupationes coelestes*. Pragae 1663.

21 Staud: *A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai I*, s. 326–7, *II*, s. 125, 126, 331, *III*, s. 137; Valentin, J.-M.: *Le théâtre des jésuites dans les pays de langue allemande : Répertoire chronologique des pièces représentées et des documents conservés (1555–1723) I,* č. 2516, 3776, 4584, *II*. č. 5126, A. Hiersemann, Stuttgart 1983, 1984.

davkem, aby oba hříšníci propadli peklu. Bůh souhlasil, avšak právě v tom okamžiku Richard vyslovil svou modlitbu k Bohorodičce, která se za něj proto přimluvila u Krista a vyprosila mu milost. Jeho samého však ďábel zabil a uvrhl jeho duši do nejhlubší propasti. Po těchto slovech Richardův druh odhalil své roucho, ukázal ohnivé červy, hady a plameny, které ho sužovaly, a s žalostným zaúpěním zmizel. Tato událost na Richarda zapůsobila tak silně, že okamžitě poprosil o přijetí do františkánského řádu.[22]

Kleinhampl Nadasiho exemplum přizpůsobil věku dětí, pro něž hru psal. Z mladého muže se proto stal školou povinný chlapec, podnik, který veselí kumpáni navštíví, není veřejný dům, ale „pouze" krčma apod. Dramatizace prozaického textu si také vyžádala další obvyklé změny. Přibyla řada postav – u Nadasiho jsou přímými účastníky děje jen Richard a jeho bezejmenný přítel. Pouze zprostředkovaně, z vyprávění Richardova druha, se dozvídáme o Božím soudu a jeho aktérech, jimiž byli ďábel, Bůh, Panna Maria a Kristus (ten ovšem mohl být, stejně jako v divadelní hře, ztotožněn s Bohem). Kleinhampl dal Richardovu anonymnímu společníkovi *nomen – omen* Libertus (z lat. *libertas* – nevázanost, bezuzdnost) a obklopil ho družinou dalších chlapců, holdujících jídlu, pití a zábavě. Proti nim postavil Richardova učitele Theorga a spolužáky, reprezentující svět školy a ctnostného života.[23] Přímo na scéně vystupují také nebeské a pekelné bytosti (ďábel Orcamus a další démoni, Kristus, Panna Maria, Anděl strážný) a dostávají tak mnohem větší prostor než v předloze. To se týká zejména Orcama, jenž se stává jednou z hlavních postav.

Především však Kleinhampl dodal Nadasiho exemplu dramatický konflikt, který předloha postrádá. U Nadasiho není podstatou vnitřní ani vnější spor, ke skutečnému střetu nedojde ani v momentě Božího soudu, resp. čtenář se o něm nedozví. Kleinhampl naopak hru vystavěl na principu *psychomachie* v obou smyslech toho slova: boj o duši i boj v duši. Richard na konci 1. scény uteče od Theorga a od té chvíle bojuje sám se sebou, zda se má vrátit ke svému učiteli, nebo se přidat k Libertovi, váhá mezi cestou spásy a tou, která vede k zatracení. Zápas se ale vede i zvnějšku, o Richardovu duši soupeří na jedné straně Theorgus, na druhé Orcamus prostřednictvím Liberta a spor vrcholí před Božím soudem.

Oproti předloze je ve hře také mírně pozměněno poselství původního *exempla*. Nadasi uvádí dvě ponaučení, která si čtenář má z příběhu odnést: vyhýbat se obžerství (ve smyslu přílišné konzumace jakýchkoli tělesných požitků) a špatné společnosti a nepolevovat v úctě k Bohorodičce. Při zdůraznění prvního z nich může Richardův příběh sloužit jako vhodný námět pro masopustní hru; ostatně dvě z „richardovských" her, které ve svém soupise zaznamenává Valentin, byly skutečně provozovány v únoru.[24] To ovšem téměř jistě není případ Kleinhamplova textu. Jeho hra sleduje oba uvedené cíle, motiv mariánské zbožnosti je v ní však oproti předloze

[22] Celý text předlohy viz s. 417–418.

[23] Tato škola má přitom některé rysy školy jezuitské: Theorgus se např. stejně jako jezuitští učitelé stará, proč některý z chlapců chybí ve škole, a vysílá jiného zjistit, co se stalo (v. 232–237); klade se důraz na poslušnost a na to, že trestáním prokazuje učitel provinilci lásku (v. 86–87) apod.

[24] Valentin: *Le théâtre des jésuites I*, č. 4584; *II*, č. 5126.

značně posílen. Díky tomu se *Richardus* řadí po bok jiných her, v nichž Maria poskytla pomoc hříšníkovi, pokud ji i přes svá provinění ctil, nebo naopak zavrhla svého bývalého chráněnce, který na její lásku zapomněl. V Kleinhamplově díle tak lze sledovat podobnosti s dramaty (a snad i jejich ohlasy) jiných jezuitů, např. s anonymním *Theophilem* z roku 1596, s hrou *Udo von Magdeburg* J. Gretsera[25] nebo s dílem *Jacobus Usurarius* od J. Bidermanna.[26]

I.3.2 Světci

Jezuitští dramatici při psaní dramat pochopitelně brali ohled na věk svých žáků. Platí to i pro druhý námětový okruh, který zde představujeme a jímž jsou hry o světcích. Ti se v textech pro gramatikální třídy v drtivé většině objevují v chlapeckém nebo jinošském věku. Autoři je navíc často staví do stejných situací jako mladíky z předchozí skupiny her: využívají motivy psychomachie a *bivia*, jejich hrdinové musí čelit lákadlům světských rozkoší i protivníkům, kterým je trnem v oku jejich ctnostný život. Hry z první a druhé skupiny se tak od sebe mnohdy liší jen tím, že v druhém případě čeká hrdinu v budoucnosti svatořečení.

V řadě těchto her je hlavní hrdina od začátku přesvědčen o svém předurčení k duchovnímu životu nebo přímo ke vstupu do řádu, setká se však s odporem rodinných příslušníků. Na tomto motivu je vystavěna většina dramat o dvou jezuitských světcích, kteří měli podobný osud: Aloisu Gonzagovi a Stanislavu Kostkovi.[27] Oba vstoupili do řádu proti vůli svých rodin, zemřeli jako velmi mladí (proto se také stali patrony školní mládeže) a byli společně svatořečeni. U Stanislava je protivníkem obvykle jeho bratr Pavel. Ten představuje pravý opak ctnostného Stanislava, navíc chce bratrovi překazit jeho zbožný záměr. Obě tyto polohy zachycuje např. hra *Rara est concordia fratrum* (Kla, 11), v níž první čtyři scény střídavě ukazují Stanislava, kterého Bázeň Boží (*Timor Domini*) vede do domu Ctnosti (*Virtus*), a Pavla, krátcejícího pod vlivem Nevázanosti (*Libertas*) do domu Rozkoše (*Voluptas*). Ve scénách 5 až 9 se Stanislav, jejž trápí bratrova snaha odvrátit ho od zbožného života, rozhodne na radu Bázně Boží a Ctnosti uprchnout.

Spor s bratrem a cesta do Říma jsou motivy, z nichž vycházejí i ostatní hry o Stanislavovi. Dramata o Aloisovi nabízejí v tomto směru pestřejší škálu: Alois si jednou musí právo na vstup do řádu vybojovat na svém otci Ferdinandovi (*Aloysius a Deo et Deipara ad religionem vocatus*, Praha – Malá Strana, nejvyšší gramatika, 1715),[28] jindy na něj útočí Cosmus (Svět), Acolastus (Rozmařilec), Timindus (*sectator honorum* čili ten, kdo se honí za poctami) a Pluto (Bohatství), kteří se snaží svést ho

[25] Edice obou her (s německým překladem) viz např. Rädle: *Lateinische Ordensdramen*.

[26] Bidermann, J.: *Ludi theatrales sacri. Pars II*, Monachii 1666, s. 90–186.

[27] K dramatům o obou světcích viz též Jetter, Ch.: *Die Jesuitenheiligen Stanislaus Kostka und Aloysius von Gonzaga : Patrone der studierenden Jugend – Leitbilder der katholischen Elite*. Echter, Würzburg 2009.

[28] *Aloysius a Deo et Deipara ad religionem vocatus, innocenti fortitudine de gemino naturali in parentes et propinquos supernae vocationi reluctante affectu victor*. NK ČR, sign. 52 A 19, adl. 31.

k hříchu a zničit jeho pověst ztělesněného anděla (*Castilionensis in carne sine carne angelus*, Praha – Malá Strana, nejvyšší gramatika, 1727).[29]

U jiných světců nebyla cesta ke svatosti tak přímočará a hry zachycují právě moment, kdy v jejich životě došlo k rozhodujícímu obratu. Protagonisté se v tomto případě podobají napraveným hříšníkům z předchozí kapitoly. Takový byl např. Landelin, který v mládí načas upadl do hříchu a stal se dokonce vůdcem loupežnické bandy. Teprve náhlá smrt jeho druha ho přivedla zpět k Bohu. Joannes Fridrich ve hře *Coelestis Phoenix* (Hradec Králové, nejvyšší gramatika, 1732),[30] vynechal loupežníky, zato přidal řadu dalších motivů: Landelin, unavený studiem, se odchází poveselit a za druhy si zvolí Leandra a Liberta. Ti ho chtějí svést k hříchu, ale Landelin, pamětlivý naučení svého učitele Auberta, před nimi nejprve prchá. Když ale náhodou zahlédne svůj portrét, nechá se okouzlit vlastní krásou, což ho (spolu se snem, který mu sliboval zářivou budoucnost) přiměje se k nezdárníkům vrátit. Přítelem, jehož smrt Landelinem nakonec otřese a přiměje ho k pokání, je v *Coelestis Phoenix* Libertus, kterého Leander zabije ze žárlivosti, protože ho Landelin měl radši než jeho. Anděl strážný navíc Landelinovi sešle sen, v němž vidí pekelná muka, která musí Libertus snášet, a dostane se mu poučení, že stejně by mohl dopadnout i on sám. Ani ve hře *Sacratior metamorphosis* (UH, 29) se Landelin nestane loupežníkem, pouze dočasným zhýralcem. Jako mnoho jiných hrdinů jezuitských her i on uteče ze školy a přidá se k bandě prostopášníků. S nimi vesele popíjí a hoduje až do chvíle, kdy přijde varovný sen a zjištění, že jeden z jeho druhů zemřel při potyčce se strážemi.

Podobným formativním zážitkem jako Landelin prošel také sv. Silvester Gozzolini. Tento svatý se na jevištích jezuitských škol v českých zemích těšil velké oblibě. Máme zprávy o sedmi hrách s tímto světcem v hlavní roli, z toho čtyři se dochovaly celé.[31] Všechny vycházejí z vyprávění o tom, jak se Silvester po rozjímání u hrobu svého příbuzného rozhodl pro poustevnický život. Podle Silvestrova životopisu se tato událost odehrála deset let po jeho kněžském svěcení, kdy mu bylo už padesát let. Jezuitští dramatici ji však posouvají do doby Silvestrova mládí a činí z ní klíčový bod obratu v životě dosud veselého a spíše lehkovážného mladíka. K jeho proměně někdy stačí, že ho cesta zavede k hrobu zesnulého vrstevníka či přítele. To je případ her *Novus homo* (NM, 19) [32] a *Mortualis urna immortalis vitae genethlia* (Kla, 41). V druhé ze zmíněných her Silvester hned na začátku díky Božímu vnuknutí pocítí, že ho čeká vnitřní proměna. Přesto se vydá za svým přítelem Carillem, kterého trápí Silvestrova dlouhá nepřítomnost, a proto ho k sobě pozve pod záminkou nemoci.

---

[29] *Castilionensis in carne sine carne Angelus S. Aloysius Gonzaga, Clementis X. elogio innocentia vitae et principatus contemptu clarissimus, Benedicti XIII. decreto adolescentibus praesertim venerandus atque imitandus.* NK ČR, sign. 52 B 44, adl. 56 a 94 (německá synopse). Podrobněji o této a předchozí hře viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, s. 192.

[30] *Coelestis Phoenix seu Landelinus, vita libertinorum Coelis mortuus, morte Leandri, olim achatis sui, e cineribus ad Coeli vitam redanimatus.* NK ČR, sign. 52 A 40, adl. 84.

[31] Naopak Valentin ve svém soupisu her z německojazyčných zemí žádnou hru s tímto námětem nezaznamenává a u Stauda najdeme pouze tři. Staud: *A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai II*, s. 208, 232, 351.

[32] Podrobněji k této hře viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, s. 149–150.

Když Silvester jeho lest prohlédne a odchází, dojde k hrobu svého bývalého druha, což ho vede k úvahám o pomíjivosti všeho světského. Definitivní rozhodnutí stát se poustevníkem učiní Silvester poté, co ve snu slyší zpěv Sirén a zároveň ho hlas z nebe varuje, aby se tomuto vábení vyhnul. Ve hře *Perlucidum a morte speculum* (UH, 35) se „zrcadlem smrti" stává protagonistův přítel Polydorus, na jehož návštěvu se Silvester velmi těší. V rámci příprav se shání po zrcadle a Philotheus mu doporučí to, které má Thanatus – tedy Smrt. Silvester ovšem jméno řeckého boha nepozná, vezme Philotheovu radu vážně a pošle k Thanatovi svého sluhu. Ten se vrátí s nepořízenou, neboť ho od cesty odradí poustevník informací, že Thanatos je strašlivý na pohled a žije v daleké, nehostinné zemi. Krátce poté se k Silvestrovi donese zpráva o Polydorově smrti. Při pohledu na mrtvolu tohoto kdysi krásného mladíka se Silvester od Philothea dozví, že právě tato rozkládající se tvář je Thanatovým zrcadlem. Také ve hře *Redivivus e cinere Phoenix* (ČK, 16) zemře Silvestrův blízký přítel, který hrdinovi předtím pomáhal uniknout dohledu vychovatele Synteresa (jméno odvozené od *synteresis* – část svědomí umožňující rozlišit dobré od špatného).

Malí a mladí světci mohli jezuitským učitelům sloužit i jako vzory určité konkrétní ctnosti, činnosti apod. Např. sv. Jana Nepomuckého ukazuje jeden autor především jako vzorného ministranta (*Angelus ad aras*, NM 13), jiný jako ctitele Panny Marie (*Vox clamantis*, NM 2).[33] Zajímavé jsou i hry o sv. Rainerovi, na jehož osudu jezuité demonstrovali důležitost pokání a zpovědi. Rainer se totiž dopustil blíže neurčeného hříchu a styděl se za něj tak, že ho nepřiznal ani při zpovědi. Nakonec však díky andělu strážnému k pokání došel a oplakával svůj hřích tak silně, až oslepl; zároveň však slzami smyl své provinění. Z české provincie máme k dispozici čtyři celé texty her o tomto světci. Tři vznikly v kladské koleji, jedna v Uherském Hradišti a ve všech se opět vyskytují známé motivy psychomachie nebo zkažených či aspoň duchovní život zanedbávajících chlapců. V *Adolescentia ex pudore naufraga* (Kla, 30) si Leander a Libertus zavážou Rainera pomocí „bezbožné lsti" (*impia fraude*). Když se jim Rainer kvůli výčitkám svědomí začne vyhýbat, rozhodnou se ho buď přivést zpátky k bývalému způsobu života, nebo ho zabít, aby jejich „zločin" nevyšel najevo. Do děje se zapojují i pekelné síly usilující o Rainerovu duši. V boji proti nim Rainerovi pomáhá anděl strážný, který ho také nakonec přiměje k pokání. I v dramatu *Eximia virtus poenitentiae* (UH, 34) se Rainer dostane do špatné společnosti. V tomto případě ho tam dokonce zavede Rufinus, jehož mu otec v dobré víře určil za vychovatele. Ve hře *Felicitas ab oculo mentis recepto* (Kla, 37) od Leopolda Hoditze zase Rainera od začátku trápí úzkost, o níž neví, z čeho pramení. Jeho kamarádi se ho pokoušejí z „nemoci" vyléčit – chtějí mu předvést komickou scénku, nabízejí mu dárky. Pravou příčinu jeho stavu však Rainerovi odhalí teprve anděl strážný, který na sebe ve hře bere různé podoby. Hoditz napsal o rok později pokračování, *Innovatum Tobiae fatum* (Kla, 40), v němž Rainer nejprve trpělivě snáší svou slepotu tak dlouho, až se dočká vyléčení. Musí však čelit úkladům ďáblů, které přemůže, a umírá jako svatý muž.

[33] Edice obou her viz Bobková-Valentová, Bočková, Jacková: *Svatý Jan Nepomucký*, s. 72–187.

Ve hrách o světcích se mohou vyskytovat i motivy běžné ve „světském" repertoáru: ve hře *Coelestis Phoenix* o Landelinovi jsme viděli žárlivost mezi přáteli, jinde se objevuje panovnický dvůr, bratrská žárlivost a touha po trůnu. To se týká např. svatováclavských dramat, tento motiv zřejmě výrazně zaznával třeba v dramatu *Sanctus Wenceslaus in flore aetatis solio maturus* (Praha – Malá Strana, střední gramatika, 1731),[34] kde byl boj o trůn propojen se zápasem mezi křesťanstvím a pohanstvím: Boleslav nelítostně pronásleduje křesťany proto, aby si naklonil pohanské bohy, kteří mu poté pomohou dosáhnout trůnu. Vraždou bratra se hodlá zbavit konkurenta a vyhladit křesťanství v Čechách.[35]

Sv. Edmund z Canterbury

V jezuitském dramatu patřil k poměrně oblíbeným světcům sv. Edmund z Canterbury (1175–1240). V českých zemích se ocitl na jevišti nejméně třikrát, jak dokazují dvě dochované synopse a jeden celý text. Všechny tři hry byly určené rudimentistům a zpracovávají příhodu ze světcova mládí, kdy se Edmundovi během studií v Paříži ukázal Ježíš.[36] Každý z autorů pro své drama uvádí jinou předlohu, o setkání s Ježíšem se však zmiňují jen dvě z nich: píše o něm Johannes Major v díle *Magnum speculum exemplorum*[37] a Philippe ďOutreman ve spise *Paedagogus Christianus*.[38]

Když budoucí canterburský arcibiskup Edmund studoval v Paříži, připojil se jednou k družině svých spolužáků, aby se trochu rozptýlil a pobavil. Protože však nechtěl svou mysl poskvrnit planým žvaněním a žertováním, brzy se od nich oddělil a uchýlil se do ústraní. Tam se setkal s podivuhodně krásným chlapcem, který ho přátelsky oslovil a divil se, že ho Edmund nepoznává: vždyť mu byl denně po boku, i ve škole seděl vedle něj. Nato Edmunda vyzval, aby se mu podíval na čelo. Edmund poslechl a spatřil tam zlatým písmem napsané I. N. R. I. – neznámý hoch byl sám Ježíš.

Franciscus Lang uvádí jako zdroj své hry *Renovata Jesu societas*, kterou napsal roku 1738 pro nejnižší třídu gymnázia v Českém Krumlově,[39] zmíněné dílo Philippa ďOutermana. Synopse bohužel o ději moc neprozrazuje. Jako mnoho jiných jezuitů

---

34 *Sanctus Wenceslaus in flore aetatis solio maturus, flos Princeps coronatus*. NK ČR, sign. 52 A 40, adl. 71.

35 Jiná svatováclavská hra je založena na stejném schématu jako hry o sv. Stanislavu Kostkovi: malý Václav je proslulý svou zbožností, avšak Boleslav si ho nijak neváží a snaží se ho svést z pravé cesty. *Academia pietatis seu Divus Wenceslaus, nobilis Czechiae surculus, annis puer, summis non obscurum adultae virtutis praesagium, imis illustre praebens illicium*. Praha – Malá Strana, rudimentisté, 1723, NK ČR, sign. 52 A 19.

36 Pro německou jazykovou oblast zaznamenává Valentin o tomto světci 13 her. Dvě z nich však zcela určitě zpracovávají jinou událost než známé bohemikální hry, z ostatních dramat se šest podle názvu týká Edmundova dětství či mládí a jen jeden titul snad naznačuje, že jde pravděpodobně o hru na stejné téma – Edmundovo setkání s Ježíšem (*Sanctus Edmundus Cantuariensis Archiepiscopus Christi visione dignatus*. Valentin: *Le théâtre des jésuites I*, č. 717).

37 Major, J.: *Magnum speculum exemplorum, ex plusqvam octoginta auctoribus pietate, doctrina et antiqvitate venerandis variisque historiis, tractatibus et libellis excerptum*. Coloniae Agrippinae 1718.

38 Outreman, Ph.: *Paedagogus Christianus seu Recta hominis Christiani institutio*. Moguntiae 1654, s. 120–121.

39 SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. I 3Sα 3.

i Lang svou hru vystavěl na opozici mezi zbožným chlapcem, který tíhne k duchovním záležitostem a asketickému životu, a jeho vrstevníky, zajímajícími se spíše o pohodlí a zábavu. Oním ctnostným hochem je v *Renovata Jesu societas* pochopitelně Edmund, jehož zbožnost některé z jeho přátel popuzuje, zejména proto, že Edmund se vyhýbá jejich společnosti. Snaží se ho proto různými, v synopsi nespecifikovanými úklady od svatého života odvrátit, ale marně. Když navíc Edmund na procházce zaslechne lehkovážné vtipkování Rosella a jeho společníků, jeho odpor ještě vzroste. Nakonec druhové Edmunda spatří při rozhovoru s krásným chlapcem. Edmund jim prozradí, že si přátelství tohoto „nebeského učitele" získal právě tím, že se stranil špatné společnosti. Na jeho výzvu se nakonec Ježíšovi všichni zasvětí.

Na podobném principu založili své texty i autoři dalších dvou her o Edmundovi, zároveň však použili mezi jezuitskými dramatiky oblíbený motiv předmětu, který hlavnímu hrdinovi odcizí závistiví vrstevníci. Toto téma se objevuje např. ve dvou výše zmíněných nepomucenských hrách – ve *Vox clamantis* je to medailonek s podobiznou Panny Marie, v *Angelus ad aras* list s pravidly ministrování.[40] Ve hře *Auspicata Parthenii amoris redintegratio*, kterou nastudovali rudimentisté v Klementinu roku 1732,[41] zase dočasně přijde o obrázek Bohorodičky malý Tomáš Kempenský. Jeho přítel Camillus mu ho odcizí z obavy, aby Tomášova láska k Panně nepřevážila nad jejich přátelstvím.

Roku 1730 napsal Franciscus Foelix pro nejnižší třídu klementinského gymnázia hru *Maturus tenero in aetatis flore innocuae conversationis fructus*.[42] Podle synopse Foelix vycházel z knihy Petra Ribadeneiry, jejíž název neuvádí, s největší pravděpodobností má však na mysli dílo *Flos sanctorum*.[43] Musel však znát i jiné prameny, protože Ribadeneira se o Edmundově setkání s Ježíšem nezmiňuje.

Ve Foelixově hře Edmund odmítne návštěvu svých spolužáků, protože zrovna skládá oslavnou řeč na sošku či obrázek (*icon*) Božího Slova – Ježíše, kterou vyhrál ve školní soutěži. Zavržení chlapci se cítí dotčeni, strojí Edmundovi různé úklady a nakonec mu sošku vezmou. Edmund krádež zjistí ve chvíli, kdy zve i nezvedené spolužáky, aby sošce Jezulátka vzdali úctu, a slibuje, že jim na oplátku již nikdy neodepře svou přítomnost. Toho zanedlouho lituje, protože chlapci ho lákají, aby se s nimi šel pobavit, a Edmund, vázaný slibem, poslechne. Vtipkování vrstevníků ho však brzy znechutí, proto odejde. Poslední výstup hry je věnován Edmundovu setkání s Ježíšem; jestli Edmund najde ztracené Jezulátko a jestli se jeho soupeři polepší, synopse neprozrazuje.

Nomen proprium Floris Nazaraei Antonia Kaliwody je jedinou bohemikální hrou o Edmundovi, která se zachovala v úplnosti, a můžeme ji tudíž porovnat s předlo-

[40] Edice obou her viz Bobková-Valentová, Bočková, Jacková: *Svatý Jan Nepomucký*, s. 72–187.

[41] *Auspicata Parthenii amoris redintegratio, quondam in adolescente Mariophilo Thoma a Kempis exhibita*. NK ČR, sign. 52 A 40, adl. 78.

[42] *Maturus tenero in aetatis flore innocuae conversationis fructus, olim ab Edmundo, sanioris vitae surculo, degustatus*. NK ČR, sign. 52 A 19, adl. 22.

[43] Ribadeneira, P.: *Flos sanctorum sive pars altera, vitas et res gestas sanctorum, qvos vocant extravagantes, continens*. Coloniae Agrippinae 1630, s. 336–338.

hou. Tou je v případě *Nomen proprium Floris Nazaraei* zmíněné dílo J. Majora *Magnum speculum exemplorum*.[44] Oproti předchozí hře uvedený zdroj nevzbuzuje žádné pochybnosti. Že z něj Kaliwoda skutečně vycházel, dosvědčují motivy, které v předlohách druhých dvou her chybí: žíněný pás (*cilicium*), který Edmundovi poslala matka, a vůbec zdůrazňování úcty k matce.

Ve srovnání s Langovou a Foelixovou hrou Kaliwoda zřejmě velmi posílil motiv Edmundovy lásky k Ježíšovi. Ten se objevuje již od první scény díky básni, kterou má Edmund napsat za domácí úkol a jejímž námětem je příprava vlastního srdce na Ježíšův příchod. Samo Jezulátko vystupuje na scénu nejen při setkání s Edmundem, ale již ve 2. scéně, kdy Edmundovi pomáhá s psaním veršů. Přítomno je ovšem po značnou část hry v podobě voskové sošky, kterou Edmund získá jako odměnu za své verše a již mu jeho soupeři odcizí (a poté o ni hrají kostky, jako vojáci pod křížem o Ježíšův oděv, čímž se z Jezulátka stává Ježíš ukřižovaný). Do pozadí naopak ustupuje Edmundova nechuť k plané zábavě a špatné společnosti (ovšem ne jeho zbožnost, tu Kaliwoda ukazuje mnohokrát). Tato nechuť se projeví až v 11. scéně, kdy se Edmund odmítne účastnit her a uchýlí se do ústraní. Nikoli však proto, že by v něm vyvolávalo odpor takové marnění času, ale protože světské radovánky nedokážou zahnat jeho bolest ze ztráty sošky Jezulátka.

Podle předlohy se Edmundovo setkání s Ježíšem odehrálo v době jeho studií na pařížské Sorbonně. Kaliwoda však svou hru přizpůsobuje světu svých svěřenců a zasazuje ji do prostředí jezuitské školy. Nejvýrazněji to ukazuje 5. scéna, v níž se ocitáme přímo ve třídě, kde učitel, zcela v souladu s jezuitskou praxí, rovnou hodnotí úkoly a autora nejlepšího z nich odměňuje svatou soškou nebo obrázkem. *Nomen proprium Floris Nazaraei* může tudíž sloužit i jako vhodná ukázka toho, jak jezuité aktualizovali původní látku.

1.3.3 Mučedníci

Chápeme-li slovo „svatý" v širším významu, kategorie mučedníků a světců se překrývají – všichni mučedníci jsou totiž svatí. Zde ale jako světce označujeme pouze ty svaté, kteří prošli procesem kanonizace a je jim oficiálně zasvěcen některý den v roce. V předchozí kapitole jsme se proto věnovali těm světcům, kteří buď nezemřeli mučednickou smrtí, nebo jejich mučednictví nebylo hlavním tématem dramatu. Do této skupiny pak zařazujeme hry, jejichž hrdinové svou stálost ve víře stvrdili smrtí a právě cesta k mučednictví i sama smrt se staly hlavním námětem.

Náměty pro mučednická dramata jezuité nejčastěji čerpali z období pozdní antiky nebo z neevropských zemí, kde vládlo jiné náboženství než křesťanské; protagonista se ovšem také mohl stát obětí heretiků – jako například ve velmi populárním příběhu o Hermenegildovi, který odmítl vyznávat ariánské učení a vlastní otec ho kvůli tomu

[44] Celý text předlohy viz s. 418–419.

nechal popravit[45] – nebo obětí Židů. K oblíbeným námětům patřil osud Šimona Abelese, židovského chlapce, jenž se (prý pod vlivem jezuitů) stal křesťanem a jeho otec ho kvůli tomu údajně zabil.[46] Hra *Matura in immatura aetate virtus* (UH, 7) zase zpracovává příběh o sv. Wernerovi, podle legendy také zavražděném Židy.

Stejně jako pro hry o mladících na rozcestí, i pro mučednická dramata můžeme sestavit určité paradigma, osnovu, již zachovává většina textů. Jako hlavního hrdinu autoři opět nejčastěji volí chlapce nebo mladíka,[47] který je buď od začátku křesťanem, nebo se obrátí na víru v průběhu hry, a od chvíle, kdy se tak stane, je jeho přesvědčení nezlomné.[48] To se dozví pohanský vládce (což je v mnoha případech zároveň hrdinův otec) nebo jeho zástupce. Nejčastěji se tak stane poté, co protagonista odmítne uctívat pohanské modly. Vladař se snaží mladého křesťana přesvědčit, aby se Krista zřekl. Zkouší to po dobrém – slibuje místo u dvora, slávu, svou přízeň – i po zlém: hrozbami, vězením, případně mučením. Pro křesťana ovšem nic z toho není trestem, naopak, mučednická smrt představuje nejvyšší cíl, o nějž toužebně prosí a kterého se nemůže dočkat.

Většinu uvedených motivů najdeme ve všech mučednických hrách, které jsou variacemi tohoto schématu. Jako „učebnicový" příklad mučednického dramatu může sloužit hra *Invicta aetatis imbecillae fortitudo* (NM, 32), počínaje typickým názvem, v němž se zdůrazňuje statečnost a síla „slabého věku". Hlavními hrdiny jsou Rembertus a Raymundus, synové vládce Volsků Severiana. Na scénu vstupují ještě jako pohané, kteří se účastní veřejné oběti bohům, pořádané jako výraz díků za dlouhé období míru a štěstí. Brzy nato se jim však ukáže Ježíš v podobě krásného chlapce. Aby se s ním mohli přátelit, musí ze svého srdce zapudit staré bohy, což bez váhání učiní a jejich vírou už nadále nic neotřese. Když se Severianus dozví o konverzi svých synů (bezprostředně poté, co démon vyvolaný z podsvětí věstí, že někdo z Volsků způsobí velkou škodu bohyni Isidě a že se tento nepřítel bohyně i samého vládce skrývá přímo u dvora), je stejnou měrou rozzuřen jako zarmoucen. Spolu s dvořany se chlapce snaží všemi způsoby přesvědčit, aby se vzdali „Galilejského": dvořané se dovolávají vděčnosti k otci, který jim dal život, vyhrožují, hrají na city,

---

45 *Florentis aetatis in amplectenda Christi fide fortis constantia* (Kla, 27).

46 Z her o Abelesovi se dochoval jeden celý text *Christianae fortitudinis et constantiae documentum maximum* (ČK, 27) a dvě synopse: *Crudelis Judeorum perfidia, amabili Christianae fidei constantia ab Hebraeo adolescente Simone Abeles superata* (Olomouc 1736, NK ČR, sign. 52 A 40, adl. 111) a *Agnus inter haedos a cultro Abrahae maculosus, proprio sanguine suo emaculata Deo victima, Simon Abeles, Hebraeis natus parentibus, baptismo sanguinis renatus caelo gloriosus Christi Martyr* (Praha – Nové Město, 1738, NA ČR, JS, sign. IIIo_415, kart. 144, č. 18–19). Podrobněji k této problematice také Novotný, L.: Kauza ‚Abeles'. Případ řízení v trestní věci před apelačním soudem na sklonku 17. století. In *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska. Sborník z 17. odborné konference, Olomouc, 5.–6. listopadu 2008*, Olomouc, VKOL 2009, s. 199–225; Soukup, D.: Šimon Abeles – zrození barokní legendy. *Česká literatura – časopis pro literární vědu 57*, 2009, č. 3, s. 346–371.

47 Může se ovšem jednat i o dospělého, jako je např. biskup Fokas ve hře *Fortitudo Christiana* (ČK, 3) nebo sv. Bartoloměj z *Militia sacra* (Kla, 3).

48 K výjimkám patří Melindus ze hry *Firmior a lapsu virtus* (NM, 21), který načas zapře Krista, aby si získal přízeň krále. Brzy však svého činu začne litovat, kaje se a dobrovolně se vydá na smrt. Viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, s. 210–211.

poukazují na nerozumnost jejich počínání, slibují pocty a radovánky, nabízejí jim hudbu a tanec, aby přišli na jiné myšlenky, ale všechno marně. Remberta a Raymunda nezlomí ani temný žalář. Ten je jim milejší než dvůr, navíc je tu navštíví Ježíš a dodá jim sílu. Čeká je tedy vytoužená mučednická smrt.

Vzhledem k tomu, že v tomto typu her bývá hrdinovým protivníkem nějaký vládce, octne se snad každý mučedník aspoň na chvíli na panovnickém dvoře. Do mučednických dramat se tak dostávají motivy dvorského prostředí, intrikujících dvořanů, žárlivých bratrů apod. Např. Josephus Gottwaldt ve hře o sv. Vítovi *Matura in teneris virtus* (ČK, 7) dává vedle vlastního příběhu Vítova mučednictví – malý Vít je křesťan, proto odmítá uctívat pohanské modly, dokonce je ničí, za což ho jeho otec dá popravit – velký prostor právě těmto tématům. Vítovi bratři Amandus a Caristus žárlí na přízeň, kterou otec jejich bratrovi prokazuje. Spojí se s dvěma dvořany a pověří je, aby Víta zabili. To spustí řetězec událostí, mezi nimiž nechybí nešťastná smrt jednoho z dvořanů, kterého si vrazi spletli s Vítem, omylem zraněný Amandus, jehož vyléčí přestrojený Vít apod. Oba bratři postupně poznají Vítovu lásku a nevinnost a od svého úmyslu upustí, Caristus se dokonce po bratrově vzoru stává křesťanem.

Nekrvaví mučedníci

Vedle těch, kterým bylo dopřáno skutečně prolít krev pro Krista, se protagonisty jezuitských her stávají také mučedníci nekrvaví. Ti pro svou víru podstoupí věznění, mučení nebo jiné utrpení a jsou ochotni za Krista položit i život, nakonec se jim však smrt vyhne. Může se tak stát pomocí zázraku (např. ve hrách o třech křesťanských bratrech a muslimské princezně Ismerii, viz dále), existují však i prozaičtější způsoby: Theopista ze hry *Pietas martyrii mater* (Kla, 7) vyžene rozzuřený otec se sukovicí v ruce z domu. Neotřelým způsobem dosáhl vítězství nad pohanským otcem také titulní hrdina hry Josepha Sexstettera *Edondus* (NM, 9). Toho chtěl otec potrestat hladovkou za to, že přijal křest. Edondus však tuto zbraň obrátil proti němu a odmítal jíst, dokud se křesťanem nestal nejen otec, ale i matka, bratr a vychovatel.[49]

Jako vzory pevné víry mohly v jezuitském dramatu sloužit i postavy ze Starého zákona, tedy Židé, kteří byli v tomto případě pojímáni veskrze kladně. Např. námětem hry *Aurum igne probatum* (Kla, 39) je příběh o mládencích v peci ohnivé, zpracovaný jako typická mučednická hra: Daniel, Ananias, Azarias a Misael se dostanou ke dvoru babylonského krále Nabuchodonozora a dosáhnou povolení, aby nemuseli přijímat pohanskou potravu a směli se živit pouze zeleninou a vodou. Po několika dnech se zjistí, že jim tato strava prospívá a jsou mnohem statnější než ostatní mladíci u dvora. Král si je o to více oblíbí, což vyvolá nenávist jiných dvořanů, kteří neúspěšně usilují o jejich život. Ten se jim podaří ohrozit až ve chvíli, kdy tři z nich odmítnou uctívat zlatou sochu a jejich sokové je Nabuchodonozorovi udají. Král s mladíky nejprve diskutuje a jako všichni pohanští vladaři slibuje všechno možné, pokud se jeho soše pokloní.

[49] Podrobněji o této hře viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti* , s. 213–215.

Když sliby nezaberou, pouští Nabuchodonozor na trojici hrůzu a nakonec je dá uvrhnout do rozpálené pece. Očekávanou smrt všichni přijímají stejně statečně a radostně jako mučedníci křesťanští: „Ó blažená smrt, sladká cesta do nebe!“[50]

Tři křesťané a muslimská princezna

Mezi nekrvavé mučedníky patřili i tři mladí křesťané, kteří se dostali do zajetí u egyptského chalífy. Jeho dcera Ismerie je měla přimět k tomu, aby se vzdali Krista, avšak díky zázraku, který způsobila Matka Boží, vše dopadlo naopak – sama Ismerie se stala křesťankou a spolu s mladíky utekla do Francie. Tento příběh patřil k nejzpracovávanějším tématům jezuitského školského dramatu: z uherské části rakouské provincie máme zprávu o třech dramatizacích, z německé jazykové oblasti o osmi,[51] z české provincie o čtyřech.

Autoři všech čtyř bohemikálních her o Ismerii podle *argumenta* čerpali ze stejného díla, ze spisu *Concionator historicus* jezuity Michaela Pexenfeldera, vydaného roku 1679.[52] Pexenfelder líčí, jak po bitvě u Askalonu roku 1034 padli po statečném boji do rukou muslimů také tři bratři původem z Picardie. Nejstaršímu se podle jednoho z rodových hradů říkalo de Heppe, druhému de Marchia, panství, podle něhož se měl jmenovat třetí z nich, není známé. Sultán poslal zajatce do Káhiry k chalífovi, kterému se jejich ušlechtilost a bojovnost zalíbila natolik, že je chtěl přijmout do svých služeb – pokud se přihlásí k jeho víře. Bratři se však odmítli Krista zříci.

Chalífa je proto dal vsadit do vězení a pověřil egyptské „mudrce“, marabuty, aby Francouze o správnosti Mohamedova učení přesvědčili. To se zdálo být jednoduché, šlo přece o nevzdělané vojáky, přesto kněží ve svém úsilí ztroskotali a rozhněvaný chalífa svěřil úkol své dceři Ismerii. Ani ta však nedokázala zajatce pohnout ke konverzi, naopak díky jejich vyprávění o křesťanství sama zatoužila spatřit obraz Panny Marie. Bratři její žádost nejprve odmítli s tím, že na takovou věc nestačí schopnosti žádného z nich, nejstarší však nakonec svolil. Druzí dva mu sice jeho opovážlivost vyčítali, on je však vyzval, aby důvěřovali Bohu, a sám poprosil o pomoc Pannu Marii. V noci se Maria vězňům ukázala, předala jim svou sochu (*effigies*) a zbavila je pout. Když Ismerie druhého dne přišla do vězení, užasla nad otevřenými dveřmi i všudypřítomnou září a vůní, a jakmile spatřila sochu Panny, ihned poprosila, zda by ji mohla dostat darem. Bratři souhlasili pod podmínkou, že sama odvrhne Mohameda a spolu s nimi uprchne, což Ismerie přijala. V noci se jí Panna zjevila ve snu a přikázala jí, aby se dala pokřtít, přijala jméno Maria a odvezla její sošku do Francie.

---

50 *O mors beata, dulcis ad coelum via*, f. 158r.

51 Staud: *A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai I*, s. 205, *II*, s. 156, 332; Valentin: *Le théâtre des jésuites I*, č. 712, 1787, 2072, 2259, 3216, 3940, 4193.

52 Pexenfelder, M.: *Concionator historicus, rariorum eventuum exemplis, ad instructionem moralem explicatis, delectans et docens*. Monachii 1679. Ještě před ním však tento příběh zachytili i jiní, některé z nich uvádí sám Pexenfelder. Z těchto děl také vycházeli autoři jezuitských her vzniklých před rokem 1679, což v německy mluvících zemích představuje pět z osmi doložených dramat.

Ismerie se tedy vypravila do vězení a všichni čtyři pod rouškou noci utekli z Káhiry. Dostali se k Nilu, kde je neznámý lodivod převezl na druhý břeh, načež zmizel i s lodí – z toho pochopili, že to byl anděl. Uprchlíci potom usnuli a probudili se na neznámém místě. Když zjistili, že jsou ve Francii, dokonce nedaleko rodinného sídla bratrů, vyrazili na cestu domů. Ismerie si však po čase vzpomněla, že na místě, kde se probudili, nechala Mariinu sošku. Museli se tedy vrátit a zjistili, že pramen, u nějž sošku zanechali, je nyní mnohem mocnější a voda z něj má léčivé účinky. Chtěli proto na tomto místě nechat vystavět chrám, Panna však rozhodla jinak: když šli přes jakousi zahradu, soška ztěžkla natolik, že už ji Ismerie neunesla. Bazilika zasvěcená Matce Boží proto později vyrostla tam.[53] Ismerie se nechala pokřtít, žila poté u bratrů a jejich matky a po několika letech zemřela jako dobrá křesťanka.[54]

Z české provincie se dochovaly tři kompletní texty jezuitských her na dané téma a jedna synopse. Nejradikálnější proměny doznala předloha v nejmladší z nich, *Captiva filiorum Dei libertas*, kterou napsal roku 1735 Ignatius Lengfeldt pro střední gramatiku klementinského gymnázia a z níž dnes známe jen synopsi.[55] Snad ve snaze vyhnout se ženské postavě Lengfeldt udělal z Ismerie Ismeria, jednoho z dvou chalífových synů.[56] Ti oba se sami otci nabídnou, že křesťany ke konverzi přesvědčí, a chalífa vybere Ismeria jako „vhodnějšího" (*magis idoneus*). Ze synopse vyplývají i některé další změny: větší prostor než v předloze dostávají marabutové, kteří nejenže při přemlouvání zajatců neuspějí, ale navíc se sami začnou přít o výklad koránu. Následkem jejich nejednotnosti zakolísají ve víře i chalífovi poddaní.

Nejstarší z her, *Maria causa nostrae laetitiae*, předvedla střední gramatika gymnázia v Kladsku 26. 5. 1698 (Kla, 22), jejím autorem je Paulus Salomon.

Maria causa nostrae laetitiae je poměrně krátká, zachycuje však příběh od bitvy u Askalonu (o níž jsme informováni jen nepřímo) po okamžik, kdy se uprchlíci od pastýřů dozví, že dorazili do Francie. Hra se dělí na tři dějství. V prvním dějství se nejprve ocitáme v chalífově paláci, kde dvořané čekají na výsledek (snad) právě probíhající bitvy. Po vítězství jsou před chalífu předvedeni tři zajatci, kteří v tomto případě nemají vlastní jména, jsou označeni jen jako *Duculus 1*, *2* a *3*. Na počest vítězství se chystají veřejné oslavy a chvály Mohameda. Druhé dějství je věnováno snaze chalífy odvrátit zajatce od křesťanství. Na rozdíl od Pexenfelderova podání a ostatních her tentokrát chalífa po vlastním nezdařeném pokusu nepověří tímto úkolem marabuty, ale rovnou svou dceru. Ta však po rozhovoru s mladíky zatouží spatřit Pannu Marii a poté, co skutečně vidí její sochu seslanou z nebe, si přeje tuto sochu vlastnit, což, jak se dozví, je možné, jen pokud se stane křesťankou. Po krátkém vá-

[53] Jde o baziliku v dnešním městě Liesse v Normandii.

[54] Celý text předlohy viz s. 419–422.

[55] *Captiva filiorum Dei libertas, Ismerio, profano idolorum cultori, Heppinum, Marchiam et Merandum mutua dilectione collata, tum Dei Parentis ope cum foenore salutis reddita*. NK ČR, sign. 52 A 40, adl. 105.

[56] Není to však zcela neobvyklý nápad, v uherské části rakouské provincie se Ismerie takto proměnila ve dvou hrách ze tří známých. Viz Staud: *A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai I*, s. 205, *II*, s. 332.

hání Ismerie souhlasí. Obsahem třetího dějství je útěk zajatců a Ismerie z Egypta. V 1. scéně se Ismerii ve snu zjeví Panna Maria a vyzve ji, aby i s mladíky utekla, dala se pokřtít a přijala jméno Marie. Další scény líčí vlastní útěk, od nástupu do loďky, přes marné hromování strážců, kteří je vidí, po chvíli, kdy uprchlíci zjistí, že jejich lodivod zázračně zmizel a oni se nacházejí ve Francii.

Zřejmě zhruba ve stejnou dobu jako Paulus Salomon tvořil svou hru o Ismerii i Karel Kolčava. *Maria Auxiliatrix seu Heppenus, Marchenus, Salenus fratres, Mariae devoti* vyšla ve čtvrtém svazku jeho *Exercitationes drammaticae*, vydaných roku 1713.[57] Kolčavovy hry pravděpodobně vznikaly jako vzorová dramata pro jezuity, kteří se chystali na učitelskou dráhu, takže primárně nebyly určené k provozování (rozhodně ne v gramatikálních třídách). Oproti hrám psaným pro gramatikální třídy jsou značně rozsáhlé a náročnější na scénické efekty. *Maria Auxiliatrix* se, stejně jako *Maria causa nostrae laetitiae*, dělí na tři dějství. V Salomonově hře má však 1. dějství tři scény, 2. pět a 3. čtyři, u Kolčavy je počet scén v jednotlivých dějstvích 16, 17 a 15, do 3. dějství jsou navíc zařazeny tři chory.

Kolčavova hra začíná až po bitvě, kdy jsou tři zajatí bratři, Marchenus, Heppenus a Salenus, už v Káhiře a vyjadřují své odhodlání podstoupit kvůli Kristovi smrt. Končí křtem Ismerie, resp. chvílí, kdy se čeká na příchod kněze. Kolčava převzal Pexenfelderovo vyprávění v celé jeho epické šíři, včetně některých detailů – např. přesvědčení marabutů, že jejich úkol bude snadný kvůli nevzdělanosti vojáků, motivu náhlého „ztěžknutí" sošky apod. Přidal navíc další dějovou linii, výstupy pašů (*bassae*), tedy vysokých vojenských velitelů Balana, Ralana a Darnalana. Ti se bojí, že pokud zajatci konvertují k islámu, chalífa je přijme k vojsku, a protože jde o velmi zdatné vojáky, bude tím ohroženo jejich vlastní postavení. Usilují proto o smrt zajatců: přemlouvají chalífu, aby je dal rovnou zabít, jelikož případnou konverzi budou jen předstírat a při nejbližší příležitosti stejně utečou. Když neuspějí, mají v plánu nechat je uškrtit, potom je zkusí otrávit a nakonec se k nim chtějí dostat pomocí paklíče. Tato linie končí poněkud otevřeně – ve svém posledním výstupu (III,7) se spiklenci rozhodnou obrátit se na „nekromanty", dál už se však ve hře neobjevují.

Josephus Sexstetter napsal svou hru *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus* roku 1729, šestnáct let po vydání 4. svazku Kolčavových dramat. Jeho hru o Ismerii pravděpodobně znal a inspiroval se jí, jak dosvědčují některé drobné textové shody.[58] Jinak je však Sexstetterova hra zcela samostatným zpracováním předlohy. Zachycuje děj od momentu, kdy se chalífa (zde ztotožněný se sultánem) dozví o vítěz-

[57] Kolczawa: *Exercitationes drammaticae*, s. 5–116.

[58] *Qua stirpe geniti?* (Kolčava, s. 16) x *Qva sorte geniti?* (Sexstetter, v. 74);
Califus: *Colisne pariter Numen affixum cruci?* / Marchenus: *Ab hoc salutis flumina in terras fluunt.* / Califus: *Ab hoc in omnes asseclas Christi fluit / Infame nomen.* Marchenus: *Gloria ac honor, / quo nullus esse major in terris potest* (Kolčava, s. 17) x Califus: *Qvam tu fidem?* / Heppinus: *A qva per aevum certa promanat salus.* / Califus: *A qva per aevum in asseclas fatuos fluit / Infame nomen?* Seqvinus: *Grande qvin imo decus* (Sexstetter, v. 125–128).
Califus: *Nulli ergo vestrum sacra Turcorum placent?* / Omnes: *Nulli.* (Kolčava, s. 18) x Califus: *Nulli ergo vestrum audire Mahometem placet?* / Omnes: *Nulli* (Sexstetter, v. 139–140).

ství u Askalonu, po nespecifikovaný moment útěku, snad těsně po opuštění Káhiry a ještě dříve, než se uprchlíci zázračně ocitnou ve Francii – to by dosvědčovala Heppinova replika „Prcháme z nehostinného pobřeží, z nevlídných krajů“[59] (v. 994) i obavy druhých dvou bratrů, zda jsou již v bezpečí před sultánovým hněvem (v. 995–996).

Sexstetter tak vynechává všechny události po útěku z vězení i některé jiné motivy, např. sen, v němž Panna Maria vybídne Ismerii ke křtu, k přijetí jména Maria a k útěku do Francie. Motiv snu ovšem ze hry nezmizel, naopak tu hraje mnohem podstatnější roli než v předchozích textech. Sexstetter umístil Ismeriin sen o Marii před začátek vlastního děje, když chalífova dcera ještě neví, o koho se jedná. Ve své první scéně Ismerie popisuje, jak ve spánku viděla neznámou, překrásnou Pannu, u jejíchž nohou klečeli tři mladíci. Tento sen zásadně ovlivní následující dění: podle knězova výkladu má být touto pannou Ismerie a sen naznačuje, že právě jí se podaří přimět zajaté křesťany k změně víry; proto jí také chalífa tento úkol svěří. Výklad se samozřejmě ukáže jako špatný a pro kněze, který doufal, že jím získá zpět chalífovu přízeň (tu ztratil proto, že se mu nepodařilo zajatce přesvědčit), má osudné následky. Ve srovnání se Salomonovou i Kolčavovou hrou působí *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus* mnohem sevřeněji, koncentrovaněji a z hlediska dramatického účinku zdařileji.

1.3.4 Panovnický dvůr

S postavou vládce či prostředím panovnického dvora jsme se setkali již v dramatech o světcích a mučednících. V této kapitole se však budeme zabývat texty, v nichž se problém světské vlády stává hlavním tématem. U latinsky píšících dramatiků 16. a 17. století bývá motiv vladaře obvykle spojen s problémem víry, ať už jde o konfrontaci pohanského tyrana s mučedníkem, o hry, v nichž vládci jako Konstantin Veliký dokazují, že světská moc a křesťanské zásady se vzájemně nevylučují, nebo o biblická dramata, která demonstrují vztah panovníka k Bohu na příkladu starozákonních vládců.

Hry určené gramatikálním třídám jezuitských gymnázií takto závažné otázky neřeší nebo v nich tyto problémy aspoň nestojí v popředí. Ve srovnání s texty z předchozích tří skupin se tu vůbec klade větší důraz na dramatičnost než na pedagogickou stránku, na konstruování zápletky než na vyzdvihování konkrétní ctnosti či neřesti. Například ve hře *Ludovicus XII. Galliae Rex* (Olomouc, střední gramatika, 1736)[60] byl Ludvík vylíčen jako správný křesťanský panovník, jenž dokáže po vzoru Krista odpouštět nepřátelům. Podle synopse však můžeme soudit, že větší prostor než král měli jeho odpůrci, kteří se po Ludvíkově zvolení obávali trestu. Jejich obavy vzrostly poté, co se jeden z nich octl ve vězení a navíc vyšlo najevo, že král má kříž,

[59] *Fugimus avara littora, immites plagas.*
[60] NK ČR, sign. 52 A 40, adl. 115.

na němž jsou napsána jejich jména. Ze strachu před ukřižováním se proto začali chystat na útěk. Kolem těchto obav a příprav útěku se točí celý děj, v němž nechybí převlek za pastýře, křivé obvinění z vraždy na základě vyměněné dýky nebo mořská bouře. V závěru se však vysvětlí, že se jednalo o nedorozumění: Ludvík si jejich jména zapsal proto, aby si připomenul Krista, který nespravedlivě trpěl na kříži, a aby po jeho vzoru sám odpouštěl křivdy jiným.

Hlavním námětem dramat z prostředí panovnického dvora je tedy většinou boj o trůn. Dramata ukazují nestálost světské moci, zvraty osudu, varují před vratkým postavením toho, kdo získal žezlo neprávem nebo vládne krutě jako Nathalocus, protagonista hry *Fenellae malum* (ČK, 13). Ten se násilím zmocnil skotského trůnu a navíc zavedl novou daň, za což nakonec zaplatil životem. Nespokojení poddaní a šlechtici (*proceres*) se obrátili na sesazeného krále Findoca, který jejich prosby vyslyšel, porazil v bitvě Nathaloca a znovu se chopil moci. Lépe dopadl anglický král Sveno ve hře *Insidiae vindicatae* (ČK, 24). Tento král hodlal dobýt Dánsko, a to jak vojenskou silou, tak lstí (využíval především přestrojení). Kromě toho také usiloval o život norského krále Haralda. Jeho úmysly však byly prozrazeny, Haraldus v bitvě Svenona porazil a ten musel odejít do vyhnanství.

Dvůr je v naprosté většině her popisován jako nebezpečné místo plné zrady a falše, poskytující živnou půdu pro intriky, jejichž hnacím motorem bývá nejčastěji závist. Vzhledem k nízkému věku žáků se hlavními hrdiny často stávají synové vládců, kteří bojují o to, kdo z nich dosedne po otci na trůn.

I v tomto případě můžeme sestavit jakési schéma typické hry na dané téma: Král dá při výběru svého nástupce přednost (nej)mladšímu synovi, což starší bratr (nebo bratři), často podporovaný některým z dvořanů, případně celou klikou, nemůže přenést přes srdce a snaží se soka zbavit. Někdy se ho pokusí rovnou zabít, jako Vindicaldus v *Serenus planeta* (NM, 3), který svého bratra Astrophila osobně zavraždí a otce nechá zavřít do vězení. Oblíbeným prostředkem je také nařčení ze zrady nebo přípravy spiknutí proti králi, případně podpořené falešným důkazem: mečem, jejž neprávem obviněný původně zamýšlel jako dar (*Impietas patris in Prusia*, NM, 11; v této hře hlavní hrdina jménem Nicomedes nad úklady bratrů zvítězí), nebo podvrženým dopisem (*Innocentia vindicata*, NM, 31; zde proti protagonistovi neintrikuje bratr, který jeho právo prvorozeného uznává, ale dvořané).[61]

Ne vždy spolu ovšem soupeří princové: ve hře *Malitia justo talione vindicata* (ČK, 9) žárlí zpupný mladík Asmundus na svého vrstevníka Vernanda kvůli královské přízni a obviní ho z „urážky majestátu", toto nařčení se však prokáže jako falešné. Podobně ve *Vita aulica comoedia* (NM, 8) vyvolá pobouření přízeň, kterou teprve jedenáctiletý král Richard prokazuje mladíkovi jménem Staton. Ostatní mladí dvořané proto vymyslí způsob, jak Statona zabít. Jejich plán ovšem selže – obětí atentátu se málem stane sám král – a spiklenci se octnou na popravišti. Život jim na poslední chvíli zachrání

[61] Podrobněji o těchto hrách viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, s. 163–165 (*Serenus planeta*), 168–169 (*Impietas patris in Prusia*), 167–168 (*Innocentia vindicata*).

právě Staton svým odpuštěním.[62] Zajímavá je také hra *Ars prima regni* (ČK, 21), která zpracovává příhodu z dětství perského krále Kýra II. Vychází z jedné z verzí Kýrova životopisu, podle níž byl budoucí vládce až do svých deseti let vychováván mezi pastýři. Ti si ho žertem zvolí za krále. Jistý Amyntas však ze žárlivosti rozpoutá sérii intrik. Nejprve obviní pastýře Daphnida, že proti Kýrovi chystá spiknutí. Když je jeho podvod odhalen a Kýros ho zavrhne, pokusí se na něj svést vraždu syna jednoho z pastýřů, který ovšem zemřel z jiné příčiny. Král Astyages proto Kýra i s jeho druhy zatkne a odsoudí k smrti. Kýros ho však svou neohrožeností a moudrostí přesvědčí nejen o své nevině, ale také o tom, že má předpoklad být jednou dobrým králem.

Synové kimmerijského krále

Exemplum o králi, který přikáže, aby po jeho smrti princové soutěžili ve střelbě šípem na jeho tělo a aby trůn připadl tomu, kdo střílet odmítne, je velmi staré, sahá až do středověku. Jezuitské hry na toto téma jsou doloženy např. z Polska již z konce 16. století,[63] velké oblibě se však těšily především v 18. století: Valentin zachycuje v německy mluvících zemích 14 her z období 1692–1772,[64] Staud uvádí pro uherskou provincii nejméně čtyři dramata z let 1724–1760.[65]

Také v české provincii bylo zlatým obdobím této tematiky 18. století. Gramatikální třídy vystoupily s hrou o synech kimmerijského krále nejméně pětkrát. Dvě se zachovaly celé – zde vydávaná *Telo furoris impio amoris potior vis* a *Absque pugna victoria* (NM, 26).[66] Kromě toho máme k dispozici tři synopse: *Filialis pietas et impietas* (Český Krumlov, nejnižší gramatika, 1703),[67] *Natu minimus, amoris primogenitus* (Praha – Malá Strana, střední gramatika, 1718)[68] a *Pius in patrem amor* (Jindřichův Hradec, střední gramatika, 1730).[69]

Uvedené exemplum jezuité čerpali z různých pramenů. Sebastianus Hoffmann, autor nejstarší hry *Filialis pietas et impietas*, ho převzal ze 4. dílu spisu Laurentia Beyerlincka *Magnum theatrum vitae humanae*.[70] Argumenta her *Natu minimus, amoris primogenitus* a *Telo furoris impio amoris potior vis* uvádějí jako pramen 20. knihu díla *Bibliothéké historiké* řeckého historika Diodóra Sicilského (jezuité ji

---

62 Podrobněji o této hře viz tamtéž, s. 158–160.

63 Viz Stender-Petersen, A.: *Tragoediae sacrae. Materialien und Beiträge zur Geschichte der polnisch-lateinischen Jesuitendramatik der Frühzeit*. Tartu 1931, s. 49–57.

64 Valentin: *Le théâtre des jésuites*,

65 Staud: *A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai*. *I*, s. 402, *II*, s. 100, 281, 329.

66 Podrobněji k této hře Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, s. 161–163.

67 *Pietas et impietas, illa praemiata in Ermelo, haec castigata in Prytami et Satyro, utraque tenebris olim Cimmeriis involuta*. SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. I 3Sα 3, nečíslováno.

68 *Natu minimus amoris primogenitus sive Patrophilus, olim ab exanimi patris corde Cimmerias inter umbras luci datus, fratribus natu majoribus Timaeo et Nicandro ad sortis umbras frustra lucem sperantibus*. NK ČR, sign. 52 A 19, adl. 42.

69 *Pius in patrem amor, pietatis suffragio patri in solio suffectus*. NK ČR, sign. 52 A 40, adl. 64.

70 Beyerlinck, L.: *Magnum theatrum vitae humanae, hoc est rerum divinarum humanarumque syntagma catholicum, historicum et dogmaticum*. *Tomus IV*. Lugduni 1665, s. 407a.

ovšem téměř jistě četli v latinském překladu), v níž se však uvedený příběh nepodařilo dohledat.[71] Možné vysvětlení nabízejí zbylé dvě hry, *Pius in patrem amor* a *Absque pugna victoria*, v nichž je místo Diodóra citován spis *Ethica symbolica* jezuity Michaela Pexenfeldera,[72] který se v příslušné pasáži na Diodóra odvolává (stejně jako zmíněný Beyerlinck). Nelze tedy vyloučit, že autoři zmíněných her, Gabriel Racke a Thomas Robolt, při psaní svých her vycházeli právě z něj. Pexenfelderovo krátké vyprávění v každém případě zachycuje většinu zásadních bodů děje všech čtyř dramat: kimmerijský král zemřel a zanechal po sobě tři syny, z nichž každý toužil po vládě. Za soudce si v této věci zvolili thráckého krále Ariopharna. Ten dal exhumovat tělo zesnulého vládce, nechal ho přivázat ke stromu a prohlásil, že novým králem se stane ten z princů, který při střelbě z luku zasáhne otcovo srdce. Dva starší cíl minuli, nejmladší střílet z úcty k otci odmítl a díky tomuto rozhodnutí získal trůn.[73]

Hlavní poselství všech her zůstává stejné jako u Pexenfeldera: skutečný syn se raději vzdá trůnu a slávy, než aby zneuctil otcovo mrtvé tělo. Vedle toho jezuitští dramatici rozehrávají především motiv touhy po trůnu, u Pexenfeldera shrnutý jen v jedné větě, a motiv bratrské žárlivosti, o níž se v předloze nemluví vůbec. V nejstarší hře, *Filialis pietas et impietas*, přímo vystupují Ctižádostivost (*Ambitio*) a Láska (*Pietas*) a významně zasahují do děje. V ostatních textech bratrskou řevnivost rozpoutá událost, o níž se Pexenfelder také nezmiňuje: zázračné znamení, z nebe seslaný odznak královské moci. V *Pius in patrem amor* a *Absque pugna victoria* je to koruna, která se snese k nohám nejmladšímu synovi a tím naznačí, komu z princů trůn připadne. V *Natu minimus* a *Telo furoris impio amoris potior vis* nebesa sešlou na zem žezlo (v prvním případě s nápisem *sceptra pro telo damus*, „dáme žezlo za střelu“[74]), aniž je jasné, komu má patřit. Snad proto v těchto dvou hrách starší princové soupeří spíše mezi sebou a třetímu nevěnují příliš pozornosti, zatímco v dramatech z Jindřichova Hradce a pražské novoměstské koleje je jejich hlavní úsilí alespoň po nějakou dobu namířeno právě proti nejmladšímu bratrovi, kterého hodlají sprovodit ze světa.

Podstatnou úlohu mají také dvořané, zejména tam, kde se dva bratrové spiknou proti třetímu. V jindřichohradecké hře je jeden z dvořanů, Clytus, přímo původcem této nevraživosti, protože starším princům namluví, že jejich bratr touží po koruně (ve skutečnosti ho viděl, jak truchlí po zemřelém otci). V *Absque pugna victoria* se bratři spojí s dvořanem jménem Heraldus, který nemůže snést pomyšlení, že by na trůn dosedl takový „holobrádek“ (*imberbis puer*), jako je Hermindus, nejmladší z princů. Hned v následující scéně však Heraldus uvažuje o Hermindových přednos-

[71] Resp. Diodóros nepíše o střílení na královo mrtvé tělo, líčí boje, které se po králově smrti rozhořely mezi jeho syny Satyrem, Pritanem a Eumelem (stejná jména uvádí i Beyerlinck, od kterého je přebírá autor hry *Filialis pietas et impietas*). V nich nakonec zvítězil Eumelus, jehož mj. podporoval král Ariopharnes. Cf. *The Library of History of Diodoros Siculus X*. Loeb Classical Library 1954, s. 198–211.

[72] Pexenfelder, M.: *Ethica symbolica e fabularum umbris in veritatis lucem varia eruditione noviter evoluta*. Monachii 1675.

[73] Celý text předlohy viz s. 422.

[74] Cf. *Telo furoris impio amoris potior vis*, v. 683, 685.

tech, svůj názor změní a stane se naopak jeho spojencem. Dokonce mu prozradí, co na něj bratři chystají.

Synopse hry *Natu minimus, amoris primogenitus* vykazuje nápadnou podobnost se hrou Thomase Robolta. Začíná to již jménem nejmladšího z princů, které v obou případech zní Patrophilus. Vzhledem k významu tohoto jména („ten, kdo miluje otce") to nemusí nic znamenat, na druhou stranu v jiných hrách se příslušná postava takto nejmenuje. Také zesnulý král má v obou textech totéž jméno, Parysades. Hry se však shodují i v podstatnějších bodech, obsahují totiž mnoho stejných dějových momentů: Ariopharnes se o smrti krále Parysada dozví od Patrophila, s nímž se setká po příchodu do Kimmerie; starší bratři se hádají, komu z nich patří trůn, a jejich spor přeruší zpráva o návštěvě thráckého krále, jehož si zvolí za soudce; přední mužové království prosí bohy o nového panovníka, přičemž se z nebe k oltáři snese žezlo; nejstarší princ „preventivně" trénuje střelbu šípem; Patrophilovi se ve snu dostane ponaučení, že trůn nedobyde válečným šípem, ale střelou lásky. Vzápětí namátkou otevře Liviovy Dějiny na stránce, kde se líčí, jak Brutus získal vládu díky tomu, že políbil matku (tj. rodnou zem); starší princové po prvním neúspěšném zápase střílejí na otcovo tělo znovu aj. Ze 13 scén, na něž se dělí *Natu minimus, amoris primogenitus*, se jich podle popisu v synopsi 12 do značné míry, ne-li úplně, opakuje v Roboltově hře. Ta obsahuje celkem 18 scén, pouze pro třetinu z nich tudíž nenajdeme paralelu v dramatu z roku 1718.

Další otázky vzbuzuje drama *Absque pugna victoria*. Jejím přepokládaným autorem je tehdejší učitel nejnižší gramatiky gymnázia v Praze na Novém Městě, Joannes Bayer. Jestliže *Natu minimus, amoris primogenitus* je s Roboltovou hrou prakticky totožná po stránce obsahové, *Absque pugna victoria* se s ní velkou měrou shoduje textově.

Otázka autorství a vzájemné souvislosti uvedených tří her prozatím zůstává nevyřešená. Je teoreticky možné, že roku 1718, v době uvedení *Natu minimus, amoris primogenitus* Robolt studoval na malostranském gymnáziu a provedení se sám účastnil. To by však stále nevysvětlovalo spojitost jeho textu s *Absque pugna victoria*. Není ani příliš pravděpodobné, že by všichni tři autoři své texty vzájemně znali. Rukopisy her se sice v příslušných kolejích alespoň dočasně archivovaly, bylo by ale velmi neobvyklé, kdyby putovaly z jedné koleje do druhé. Snad se tedy Racke, Robolt i Bayer inspirovali stejným zdrojem nebo stejnou divadelní hrou, která pro nás zatím zůstává neodhalena.

I.3.5 Synové, bratři a přátelé

Rodinné vztahy

Poslední námětový okruh v naší edici představují texty, jejichž hlavním tématem jsou mezilidské vztahy. Značná část těchto her se věnuje vztahům mezi rodinnými příslušníky – otcem a synem nebo mezi bratry. V případě, že se jedná o syny vládce,

mohou se v těchto textech objevovat i témata typická pro hry z prostředí panovnického dvora (řevnivost mezi bratry, soupeření o trůn apod.), ta však nejsou ústředním problémem. Jako příklad her spojujících v sobě oba námětové okruhy uveďme dramatizace exempla o knížeti Lidericovi a jeho synu Joseramnovi, který si od jednoho chudého muže koupí jablka, platbu ale z různých příčin odloží na později. Když si na svůj dluh vzpomene, je už pozdě: chuďasovy děti mezitím zemřely hlady. Joseramnus za tuto smrt nese odpovědnost, proto ho otec musí jako vraha dát popravit. Z českých zemí se dochovala jedna synopse hry na tento námět (*Usus fructuum*, Praha – Klementinum, střední gramatika, 1728)[75] a dva celé texty, *Amor Astraeae victima* (NM, 1) a *Gustui dulce malum* (NM, 36).[76]

Antická historie nabízí hned dva příklady mladíků, kteří porušili otcův zákaz účastnit se bitvy, a přestože zvítězili, čekala je za tuto neposlušnost poprava. Prvním z nich byl syn athénského vojevůdce Epaminonda, o němž pojednává např. hra *Victrix Stesimbroti inobedientia* (Praha – Nové Město, poetika, 1725).[77] Co se týče gramatikálních tříd, máme zprávy o dvou dramatech zpracovávajících osud druhého z uvedených jinochů, Římana Tita Manlia. V zachované synopsi *Titus Manlius* (Klementinum, nejvyšší gramatika, 1720)[78] i ve hře *Rarus paternae Themidis rigor* (ČK, 22) stojí za Titovou neposlušností lest nějakého závistivce. V první hře má tento úklad na svědomí Titův vrstevník Quirinus. Titus se mu svěří s věštbou, jíž se mu dostalo a která zní *Titus vincens hostem occidet*, „Vítězící Titus zabije nepřítele". Quirinus mu však válečnou slávu nepřeje, proto – pomocí přilby, kterou si oba vzájemně vyměnili, když byli vysláni na průzkum do nepřátelského tábora – vyvolá zdání, že ho nepřátelé zabili. Tím vyprovokuje Tita k bitvě, po níž ho čeká triumf a vzápětí poprava – nešťastnému Titovi pozdě dojde, že ona prorocká slova se dají vyložit také jako „Titus, který vítězí nad nepřítelem, padne". V druhé hře, *Rarus paternae Themidis rigor*, dokonce Titus umírá de facto zcela nevinný, protože o otcově zákazu vůbec nevěděl. Jeho žárlivý bratr totiž uspal strážce, který mu ho měl vyřídit.

Jezuité rádi zobrazovali také otcovskou a synovskou lásku. Poněkud extrémním příkladem ji prokázal např. Charinus ze hry *Filialis flamma amoris* (UH, 27). Ten otce miloval natolik, že se po jeho smrti sám poranil na hlavě a do rány si vložil jeho popel, aby otec zůstal navěky s ním. V mnoha hrách jde láska k otci či bratrovi tak daleko, že hrdina za své blízké položí život nebo je aspoň ochoten to udělat. První případ představuje např. Adelphus ze hry *Fortior morte dilectio* (NM, 20). V ní se

---

[75] *Usus fructuum olim capitali pretio exsolutus a Joseramno*. NK ČR, sign. 52 A 39, adl. 73.

[76] Exemplum o Joseramnovi a Lidericovi využívali jezuité pro divadlo velmi rádi. Z německé jazykové oblasti dnes víme o sedmi zpracováních, včetně jednoho dochovaného kompletního textu (Valentin: *Le théâtre des jésuites I*, č. 2814, 2876, 3161, 3501, 4250, 4362, *II*, č. 6443), z Uher o šesti (Staud: *A magyarorszagi jezsuita iskolai szinjatekok forrasai I*, s. 148, 479, *III*, s. 27, 77, 98, 254). Podrobněji k hrám na toto téma také Bobková-Valentová, K.: Das Bild des Herrschers auf der Jesuitenbühne. In: Čemus: *Bohemia Jesuitica*, s. 925–934.

[77] NA ČR, fond SM, sign. J 20-17/18, kart. 998, f. 309r–316v. Podrobněji o této hře viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, 178–189.

[78] *Titus Manlius ob pugnam contra patris consulis edictum, quamvis feliciter confertam, securi percussus*. NK ČR, sign. 52 A 19, adl. 12; sign. 52 A 39, adl. 48.

Adiatorix, vůdce Galatů, po prohrané bitvě s Římany octne i se svým nejstarším synem Dyteutem ve vězení. Druhým dvěma synům, Adelphovi a Philindovi, udělí římský vládce Theorgus milost, a Adelpha dokonce přijme ke dvoru. Adelphus se pokusí otce a druhého bratra z vězení osvobodit, jeho plán ale selže a rozzlobený Theorgus se rozhodne popravit Adiatorixe a jednoho ze synů. Dyteutus a Adelphus po této „výsadě" velmi touží. Adiatorix se nakonec rozhodne zemřít spolu s Adelphem, který si dokonce opatří falešné doklady, dokazující, že on, nikoli Dyteutus, je prvorozeným synem. Na jejich základě je také odsouzen k smrti.[79]

Za příklad druhého typu textů, v nichž nakonec nikdo o život nepřijde, mohou sloužit dvě hry na stejné téma. Jejich hrdiny jsou tři bratři žijící ve velmi chudých poměrech. Rozhodli se proto využít vládcova nařízení, že každý, kdo chytí zloděje, dostane peněžitou odměnu. Ačkoli mu tedy hrozil trest smrti, jeden z bratrů předstíral, že je zloděj, kterého druzí dva chytili. Naštěstí jejich lest vyšla najevo a vládce, dojatý touto obětavostí, rodinu finančně zabezpečil. Dochovala se jedna celá hra s tímto námětem, *Filiale holocaustum* (Kla, 35), a synopse o čtyři roky mladšího dramatu *Pietas in patrem* (Praha – Klementinum, nejnižší gramatika, 1723).[80]

V jezuitských hrách se ovšem nevyskytují jen bratři milující jeden druhého víc než vlastní život, ale i opačné případy. K tragickým koncům přitom mohly vést velmi malicherné důvody. Jezuitští dramatici např. několikrát zpracovali příběh o dvou bratrech, za jejichž smrtí stála zpočátku nevinná konverzace. Jeden z nich žertem prohlásil, že by chtěl mít tolik volů, kolik je na nebi hvězd. Druhý si přál louku velkou jako nebe, načež se bratra zeptal, kde bude své voly pást. Odpověď „na tvé louce" vyvolala osudný souboj. V české provincii vznikly na toto téma minimálně tři hry, z nichž dvě známe celé: *Majales gemini duo* (Kla, 21) a *Frigidum verbum „meum et tuum"* (NM, 15). Kladská hra je rozdělená na dvě části, „Svorní Astrinus a Terrasius" (*Astrinus et Terrasius concordes*) a „Znesváření Astrinus a Terrasius" (*Astrinus et Terrasius discordes*). V první části jsou vztahy mezi bratry – kteří se v 1. scéně setkají s Láskou (*Charitas*), jež v jejich srdci symbolicky zapálí plamen bratrské lásky – idylické. Semínko sváru zaseje až v druhé části hra v karty, v níž Astrinus vyhraje, a svým ziskem se příliš vychloubá. Terrasius chce hrát znovu, Astrinus však nemá chuť. Místo karet se bratra snaží zabavit výkladem o astrologii, který ovšem vede k otázce, kolik je na nebi hvězd, a k osudnému rozhovoru. Ve *Frigidum verbum „meum et tuum"* se rozpory mezi bratry (zde se jmenují Flavius a Celsus) vyjevují dříve. Ve 3. scéně Flavius odmítne Celsovo pozvání na lov. Když se z něj účastníci vracejí s prázdnou, Flavius jim ukáže dary, které dostal od rolníků. Souboj je v tu chvíli na spadnutí, podaří se ho ale ještě zažehnat. Po večeři si však bratři vyjdou ven pozorovat hvězdy...[81] Ze třetí hry na toto téma, *Ignes fatui* (Hradec Králové, nejnižší gramatika, 1737), se zachovala pouze synopse.[82]

---

79 Podrobněji o této hře viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, s. 180–181.

80 *Pietas in patrem, olim in tribus Japoniae adolescentibus dilaudata*. NK ČR, sign. 52 A 40, adl. 26.

81 Podrobněji o této hře viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, s. 184–185.

82 *Ignes fatui, ipsa inter nobilitatis sydera in deliria odia temere litigantium fratrum funeste exardescentes*. NK ČR, sign. 52 A 40, adl. 123.

Book 1.indb 46 29.1.2016 18:30:17

Přátelé

Častým námětem jezuitských her bylo také přátelství. Autoři mohli v tomto případě sáhnout pro inspiraci do antické mytologie (Orestés a Pyladés) nebo do Starého zákona (David a Saulův syn Jónatán). Obě dvojice se také skutečně stávaly protagonisty divadelních her, všechny známé synopse z českých zemí však patří hrám pro některou ze dvou nejvyšších tříd.

Dochované texty a synopse pro gramatikální třídy čerpají náměty z novodobější historie. Podobně jako hry o rodinných vztazích i dramata o přátelství můžeme rozdělit do dvou skupin. První představují hry o přátelství věrném doslova až za hrob. Když je Medarnus ze hry *Amoris de vindicata innocenter Libitina triumphus* (Praha – Klementinum, nejvyšší gramatika, 1724)[83] na základě chybného důkazu usvědčen z vraždy, jeho přítel Charitinus vezme vinu na sebe. Naštěstí se ale přihlásí pravý vrah, takže oba nevinní jsou zachráněni. Hůř dopadl Philardus v dramatu *Ingloriae mortis victima* (UH, 6). Ten svému druhovi Cordinovi oplátkou za zlatý prsten poslal jako důkaz přátelství dopis psaný vlastní krví a přiložil i dýku. Zásilka se však dostala do rukou jinému Cordinovu příteli, jenž proto na Philarda zaútočil, v souboji však sám padl. Z jeho smrti je shodou okolností obviněn Cordinus, který ve snaze zachránit přítele pravdu neprozradí, ačkoli ho za to čeká rozsudek smrti. Philardus se ale přizná, přijme trest a nevinného přítele zemřít nenechá.

Hrdiny jezuitských dramat se také často stávali Asmundus a Asvitus, jejichž příběh autoři přebírali z různých pramenů. Asmundus zabloudil na lovu a dostal se do paláce krále Biorna, kde se spřátelil s jeho synem Asvitem. Přátelství to bylo tak velké, že si oba mladíci přísahali, že pokud jeden z nich zemře, druhý se s ním dá zaživa zazdít do hrobky. Když Asvitus zemřel, Asmundus svůj slib skutečně splnil. Z bohemikálních her o této dvojici dnes známe dvě synopse – *Amoris vesani fatalis echo* (Praha – Malá Strana, nejnižší gramatika, 1719)[84] a *Laus una sepultis* (Praha – Klementinum, střední gramatika, 1729)[85] – a jeden celý text, *Amicitia etiam inter cineres non extincta* (UH, 15). Všechny tři hry mají poměrně spletitý děj a některé společné motivy. Vždy se v nich např. objevuje někdo, kdo chce ze žárlivosti přátelství zničit a zabít Asmunda. V dramatech z Malé Strany a Uherského Hradiště je tímto závistivcem Asvitův bratr (kterému v *Amoris vesani fatalis echo* pomáhá dosavadní Asvitův oblíbenec), v klementinské hře jeho přítel s příznačným jménem Furiosolus. Za Asvitovou smrtí také vždy stojí záměna osob – vrahové si ho spletou s Asmundem, v *Amoris vesani fatalis echo* ho dokonce omylem zabije právě Asmundus, protože Asvitus se rozhodl vyzkoušet přítelovu věrnost kuriózním způsobem: vydal se za Asmundem v přestrojení, tvrdil, že má za úkol zabít Asvita, a žádal

[83] *Amoris de vindicata innocenter Libitina triumphus ejusdemque in duobus corde et anima una vinculatis gloriosior anastasis seu Charitinus, spontanea sanguinis sui oblatione Medarnum duplici vita in spem vivam regenerans*. NK ČR, sign. 52 A 40, adl. 29.

[84] *Amoris vesani fatalis echo efracta ex tumulo seu Asmundus, Asvito, Biorni Regis filio, olim consepultus*. NK ČR, sign. 52 A 19, adl. 44.

[85] *Laus una sepultis amasse, Asmundo et Asvico attributa*. NK ČR, sign. 52 A 19, adl. 20, 112; sign. 52 A 39, adl. 74; sign. 52 A 40, adl. 34, 52.

Asmunda o pomoc v této věci. Asmundus se však projevil jako pravý přítel a domnělého vraha svého druha zabil.

Do výše uvedených příběhů autoři téměř vždy přidali postavu žárlivého soka, jehož úsilí sice vedlo k smrti jednoho či obou hlavních hrdinů, jejich věrnost však neohrozilo. Jindy se ale soupeřům přátelství zničit podařilo. Ve dvou textech z pražského novoměstského gymnázia, *Propriae culpae agnitio* (NM, 17) a *Heroica voti solutio* (NM, 47), mají odpůrci přátelství mezi hlavními hrdiny některé stejné motivy (nízký původ jednoho z protagonistů) a také používají stejné metody: snaží se prostřednictvím falešných důkazů vzbudit dojem, že jeden z přátel druhého zradil, a tím dvojici rozeštvat. To se jim povede, avšak zatímco první hra končí šťastně, když protagonisté na poslední chvíli lest prohlédnou, v druhé situace dospěje k souboji, v němž jeden z přátel padne.[86]

Autoři jiných dvou dramat zase jako hlavní příčinu rozpadu přátelství použili hru v kostky. Hlavním cílem dramatu *Amantium irae* (ČK, 6) od Carola Crumpichta bylo zřejmě poukázat na škodlivost hazardu a světské zábavy vůbec. Nasvědčuje tomu mj. epilog, „naučení pro mládí oddávající se mládeži nebezpečným hrám."[87] Crumpicht ukazuje zhoubné účinky těchto aktivit na osudu původně nerozlučných druhů Carola a Fausta, kteří se kvůli kostkám znepřátelí na život a na smrt. Stejná hra vedla k tragickému konci Warthonia a Stuarta z dramatu *Amor in furias actus* (Kla, 34).[88]

Damon a Pythias

Vedle Asmunda a Asvita, o nichž jsme psali výše, byli jednou z nejčastěji zobrazovaných dvojic Damon a Pythias, kteří žili na Sicílii za vlády Dionýsia I. ze Syrakus. Oba patřili k pythagorejcům a jejich přátelství bylo tak silné, že když jednoho z nich Dionýsios odsoudil k smrti, druhý se nabídl jako rukojmí, aby jeho přítel mohl načas opustit vězení a uspořádat své záležitosti. Dionýsios této žádosti vyhověl a všichni s napětím čekali, jestli se odsouzený v den popravy skutečně vrátí. K úžasu přítomných se tak opravdu stalo a Dionýsios, dojatý takovou věrností, trest smrti zrušil.

Uvedený příběh poprvé vylíčil řecký filozof Aristoxenos z Tarentu ve 4. století před Kristem. Dále se vyprávění o Damonovi a Pythiovi objevuje u mnoha řeckých i latinských autorů a z antické literatury přechází do křesťanské.[89] Za první dramatizaci tohoto námětu je pokládána hra anglického dramatika Richarda Edwardse *Damon and Pythias* z roku 1564, tiskem vydaná roku 1571.[90] Podle dochovaného materiálu se zdá, že do jezuitské dramatiky toto téma vstoupilo až v 18. století. V kaž-

86 Podrobněji o těchto hrách viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti,* s. 188–191.

87 *Epilogus: Est gnomae juventuti perniciosis adolescentiae ludis deditae. Amantium irae*, f. 173v.

88 Podrobněji k jezuitským hrám s tématem přátelství Jacková, M.: Amabimus nos. Láska, žárlivost a nenávist na jevištích jezuitských gymnázií. *Cornova 4*, 2014, č. 1, s. 121–130.

89 Podrobně viz Dientsbier, P.: *Damone Gaudens Pythias vivat suo – P. Placidus Scharls Visitationsdrama über die Amicitia Coronata. Einleitung, Text, Überstzung und Analyse.* Diss., Salzburg 2010, s. 20–27.

90 Tamtéž, s. 26. Zde také informace o jiných hrách na toto téma.

dém případě se v této době těšilo velké oblibě: z německy mluvících zemí máme doklady o devíti představeních (z let 1729–1753),[91] z uherské části rakouské provincie dokonce o šestnácti (z let 1724–1771).[92] Tam navíc obliba narůstá v druhé polovině století: čtrnáct her vzniklo po roku 1750, z toho osm pochází ze 60. let 18. století.

Dochovaný materiál z českých zemí je v tomto směru naopak skromný. Kromě textu Adama Besneckera *Amicitia* známe pouze synopsi hry *Una gemino in pectore anima* (Praha – Klementinum, nejvyšší gramatika, 1722),[93] jejímž autorem byl Franciscus Lengfeldt. Besnecker i Lengfeldt se v argumentu odvolávají na dílo historika Valeria Maxima, Besnecker zmiňuje i Ciceronovo *De officiis*. V obou případech se jedná o velmi krátké texty, soustředěné jen na základní kostru příběhu: nedočteme se v nich např., kdo z přátel byl odsouzen k smrti a proč.[94] Je v nich sice přítomna základní zápletka, zdroj dramatického napětí, přesto však při dramatizaci vyžadují úpravu a doplnění.

Besnecker svou hru vystavěl na jednoduché zápletce, kterou oproti předloze nijak podstatně nerozšířil. Přidal důvod zatčení – Dionýsios ze strachu před spiknutím zakáže, aby se lidé „tajně" scházeli. Jeho špehové pak přistihnou Damona a Pythia ve chvíli, kdy si přísahají věčné přátelství a tento slib stvrdí vlastní krví; špehové se ovšem domnívají, že ti dva uzavřeli pakt proti vládci, proto Damona zatknou (Pythias stihne včas odejít). Besnecker také příběh obohatil o další postavy, z nichž nejvýraznější jsou Damonovi sluhové Faustulus a Phoedrus, hlavní zápletka je však jasná a nekomplikovaná. Přátelství hlavních hrdinů není ani na okamžik zpochybněno, napětí neplyne z otázky, jestli se Damon bude chtít vrátit, ale jestli se vrátit stihne.

Lengfeldtova hra byla, už podle synopse, mnohem spletitější. Autor do ní zapojil řadu motivů, po nichž jezuité rádi sahali v jiných hrách: dvorskou žárlivost, domnělou smrt, předmět (v tomto případě dýku), který slouží k odhalení nějaké skutečnosti nebo naopak uvádí v omyl apod.

V *Una gemino in pectore anima* se Damon ocitne ve vězení kvůli udání (ze synopse nepoznáme, jestli oprávněnému), že patřil ke spiklencům chystajícím vzpouru. Spolu s nimi má být také popraven, přičemž „prefektem" této popravy ustanoví Dionysios právě Pythia. Synopse se zmiňuje, že tím vyvolá závist ostatních členů dvora, neprozrazuje však, jestli měla tato žárlivost nějaké důsledky. Pythias své funkce využije k záchraně přítele (který se domnívá, že Pythias na jejich přátelství zapomněl) a propustí ho z vězení.[95] Musel to však učinit v přestrojení nebo jinak zařídit, aby zůstal nepoznán, protože Damon ještě po návratu domů „škrtá Pythia ze seznamu svých přátel" (*e numero vero amicorum proscribit Pythiam*), velebí svého zachránce a teprve v tu chvíli zjistí, že dýka, kterou mu neznámý dal, je Pythiova. Rychle se

[91] Valentin: *Le théâtre des jésuites II*, č. 4686, 4903, 4920, 5058, 5156, 5266, 5953, 6244, 6399.

[92] Staud: *A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai I*, s. 151, 216, 281, 441, 448, 502, *II*, s. 78, 85, 107, 157, 299, 337, 382, *III*, s. 123, 161, 201.

[93] *Una gemino in pectore anima Pythias et Damon*. NK ČR, 52 A 39, adl. 51.

[94] Celý text předlohy viz s. 422.

[95] Damon tedy tentokrát pravděpodobně sám o propuštění nežádal.

vrací do Syrakus a po sérii nedorozumění, kdy jsou oba přátelé střídavě pokládáni za mrtvé, přichází závěrečné rozuzlení a šťastný konec.

Soubor jezuitských školských her z českých zemí, z něhož v této edici přinášíme skromnou ukázku, podstatnou měrou obohacuje nejen naše znalosti raně novověkého divadla v českých zemích, ale i novolatinského divadla obecně. Rozšiřuje je z hlediska časového: dochované texty pocházejí z let 1683–1748, tedy z období, v němž latinské divadlo v mnoha zemích již výrazně ustupuje do pozadí nebo mizí. Proto mu badatelé obvykle věnují menší pozornost než předcházejícím etapám.

Školské drama, resp. hry určené jednotlivým gymnaziálním třídám a psané v naprosté většině autory bez větších literárních ambicí, zároveň představuje téměř neznámý, avšak velmi důležitý typ novolatinského dramatu, který nabízí zajímavé srovnání s ostatní dramatickou produkcí. Z hlediska témat lze např. sledovat, jak autoři zacházeli s předlohami: hry v této edici dokazují, že s nimi nakládali velmi volně, přizpůsobovali náměty věku svých žáků, používali stejné motivy a schémata pro různé námětové okruhy. Zdá se, že největší variabilitu v tomto směru projevují hry o světcích a mučednících, do nichž jezuité mohli zakomponovat motivy psychomachie a bivia, ale také postavy žárlivých bratrů, krutých tyranů, prostředí panovnického dvora apod.

Vydávané hry poukazují i na další tendenci ve vývoji novolatinského divadla: vedle dramat navazujících na středověké nebo latinské humanistické divadlo se od poslední třetiny 17. století prosazují i texty na nová, převážně světská témata, která se v novolatinském dramatu do té doby objevují jen ojediněle. Dochované školské hry z českých zemí tak dokazují, že novolatinské drama je svébytným, pozoruhodným žánrem, jež v sobě spojuje antické, středověké a raně novověké divadlo a který si zasluhuje naši pozornost.

Book 1.indb 50 29.1.2016 18:30:17

II. Edice a překlad her

II.1 EDIČNÍ POZNÁMKA

II.1.1 Pravidla pro edice latinských rukopisných textů her[1]

Při transkripci a edičních úpravách vydávaných školských her vycházíme z pravidel, která jsou podrobně definována v 1. svazku této ediční řady.[2] Naším hlavním cílem je usnadnit vnímání textů dnešnímu čtenáři, ale zároveň zachovat jejich zvláštnosti dané dobou vzniku a účelem, za jakým byly vytvořeny.

V zásadě se prováděné změny týkají pouze grafické podoby textu, do fonetické podoby v podstatě nezasahujeme. Při transkripci ponecháváme jevy, u nichž byli autoři důslední. Variantní psaní sjednocujeme ve prospěch verze obvyklejší v raněnovověkých textech. V některých případech však dáváme přednost písařovu ortografickému úzu, odlišnému od ostatních textů, zejména pokud byl ve svém způsobu psaní důsledný.

Grafémy

Dvojznak *æ, œ* měníme na dva grafémy *ae, oe*. Některé texty mají ligaturu pouze pro *æ*, *oe* pak rozepisují zvlášť *(Richardus*, *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus*, *Amicitia),* jinde se vyskytuje zvláštní znak pro *oe (Nomen proprium Floris Nazaraei*, *Telo furoris impio amoris potior vis).* U vokálů *ae/oe/e* ponecháváme odlišnosti od dnešního normativního úzu užívaného pro klasickou latinu, pokud jsou psány důsledně a neztěžují pochopení originálu (*faedus, Phaebus; seculum*). V případě, že u stejných slov psaní tohoto vokálu kolísá, volíme tvar četnější v rámci daného textu (*coelum/caelum* > *caelum, moestus/maestus* > *moestus*, *Taenarus*/*Tenarus* > *Taenarus*).

Dlouhé *ſ* i okrouhlé *s* přepisujeme na *s*, zdvojené hlásky, psané obvykle formou *ſs*, upravujeme na *ss*.

---

[1] Těmito pravidly se řídíme i při přepisování názvů her a jiných latinských děl.

[2] Bobková-Valentová, K. – Bočková, A. – Jacková, M.: *Sv. Jan Nepomucký na jezuitských školních scénách*, s. 51–63. Hlavní autorkou těchto pravidel je A. Bočková, která při jejich sestavování vycházela zejména z těchto podkladů: Svatoš, M.: *Doporučení pro vydávání latinských pramenů v ediční řadě Fontes rerum Bohemicarum recentioris aevi (FRBRAE)*. Strojopis; Ryba, B.: *Pravidla pro transkripci latinských rukopisných textů*. Přepis ze strojopisu a grafická úprava Centrum medievistických studií, Praha 2000; Steiner, M.: Ediční pravidla pro vydávání latinských spisů J. A. Komenského. *Listy filologické 122*, 1999, č. 3–4, s. 232–240; Nováková, J.: *Edičně textologická pravidla pro vydávání latinských spisů J. A. Komenského*. Strojopis; Svatoš, M.: Současná praxe ve vydávání raněnovověkých latinských textů a otázky z ní vyplývající. *Listy filologické 122*, 1999, č. 3–4, s. 222–231. Podrobné shrnutí ediční problematiky při vydávání raněnovověkých latinských textů viz Bočková, A.: *Zpráva historická o životě sv. Jana Nepomuckého aneb Podoby barokního překladu*. Scriptorium, Praha 2015 (v tisku).

Book 1.indb 51 29.1.2016 18:30:17

Střídání *u* a *v* sjednocujeme podle hláskové kvality (*u* pro vokál, *v* pro konsonant). Pouze v titulu hry *Amicitia*, kde tyto majuskule tvoří součást chronogramu, zachováváme literu *V*. V souladu s tímto pravidlem měníme skupinu *ev* na *eu* (*Evmenidae* > *Eumenidae*, *Evrialus* > *Euryalus*, *Evropa* > *Europa*, *Evros* > *Euros*). Jen ve hře *Richardus* ponecháváme grafém *v* ve jméně *Evaristus*, především kvůli zachování metrické platnosti tohoto jména (první slabika musí být krátká). Souhláskové skupiny *gu*/*gv*, *su*/*sv* a *qu*/*qv* ponecháváme v původní podobě, protože písaři byli při jejich zapisování v jednotlivých hrách důslední: u prvních dvou skupin volili vždy variantu s grafémem *v* (*sangvis*; *svadere*, *insvetus*), u třetí použili ve většině her *qv* (*Nomen proprium Floris Nazaraei*, *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus*, *Telo furoris impio amoris potior vis*), ve zbylých dvou *qu* (*Richardus*, *Amicitia*). U slova *suavis*/*svavis* zachováváme i v rámci jedné hry variantní psaní, pokud odpovídá počtu slabik a tím i platnosti hlásky.

Střídání *i* a *j* upravujeme podle hláskové kvality (*i* pro vokál, *j* pro polokonsonant). Skupinu *ij* měníme na *ii*.

V užívání *i/y* respektujeme úzus originálu, byl-li písař důsledný (*lacryma, ocyus, inclytus; Sisiphus, Ulisses*). Při střídání obou grafémů u stejných slov v témže textu dáváme přednost variantě četnější v rámci jedné hry, případně přihlížíme k distribuci litery v ostatních hrách (*sidus/sydus* > *sydus*).

Neměníme neklasické hláskové podoby běžné pro raněnovověké texty (*charus*, *nuncio*) ani jiné podobné jevy: psaní zdvojených souhlásek nebo naopak jejich zjednodušení (*afforis*, *solertia*), vložené hlásky (*isthic*), stažené tvary (*exero, exeqvor*, *expecto*) apod. Pokud však písař používá v celé hře klasickou variantu, v příslušném textu ji zachováváme (*Telo furoris impio amoris potior vis*: *carus*; *Amicitia*: *nuntio*, *nuntius*). Střídavé psaní v rámci jedné hry sjednocujeme ve prospěch převažujícího tvaru (*Nomen proprium Floris Nazaraei*: *thorus* > *torus*).

Velká písmena

Psaní velkých písmen upravujeme podle současné české pravopisné normy, kromě toho je zavádíme v následujících případech:

1. Vlastní jména a oslovení
a) mytologická jména i v přeneseném významu (*Morpheus* = spánek, *Lares* = dům)
b) vlastní jména postav (*Fides*, *Amicitia* x obecná jména *satyr, aulicus* apod.). U víceslovných jmen píšeme počáteční velké písmeno jen v prvním slově, resp. v prvním substantivu (*Flos innocentiae*). Výjimku tvoří případy, kdy druhé slovo patří do některé ze skupin, v nichž píšeme počáteční velké písmeno (*Amor Divinus*, *Flos Nazareus*) nebo kdy substantivum stojí až na druhém místě (*Christiana Innocentia*).
2. Toponyma
a) adjektiva odvozená od místních názvů a mytologických toponym (*Cimmerius, Scythicus, Turcicus*, *Taenareus*)
b) výrazy zastupující místní názvy (*Urbs* = Řím)

3. Bohové a svatí
a) slova *Deus*, *Dea*, *Numen*, *Superi* apod. i mimo kontext křesťanství
b) obecná jména označující Boha, Krista, P. Marii (*Arbiter, Judex*, *Vindex; Amor*, *Filius*, *Infans*, *Puer*, *Pusio; Mater, Deipara*, *Virgo*)
c) atributy vztahující se k Bohu, Kristu, P. Marii (*Beata, Omnipotens*, *Sanctus, Sacer, Divus, Divinus, Gratiosa, Inclyta*, *Mater Gratiae*)
d) pronomina *Tu, Tuus* vztahující se k Bohu, Kristu a Panně Marii
e) obecná jména a adjektiva odvozená od slova *Christus* (*Christicola*, *Christianus*)
4. Sakrální termíny spojené s metafyzickým světem
a) nebe, nebesa, andělé (*Aether*, *Angelus*, *Caelum, Polus, Caelites*)
b) adjektiva k nim náležející (*Caelicus, Caelestis*)
5. Výrazy označující autoritu, úctu či podřízený vztah
a) kněžské úřady (*Mysta, Praeco*, *Popa*, *Sacerdos*)
b) školní funkce a tituly (*Didascalus*, *Paedagogus*, *Magister*)
c) světské hodnosti a tituly, výrazy úcty (*Caesar, Dux, Dominus, Herus*, *Califus*, *Imperator, Princeps, Procer*, *Rex, Sultanus)*
d) adjektiva k nim přináležející jako konvenční úzus (*Augustus Princeps*, podobně *Perillustri, Nobili et Ingenua suprema classis grammaticae juventute*)
6. Názvy měsíců (*Majus*)

Velká písmena dále zavádíme na začátku větných i jiných celků (titul, nadpisy scén, zpěvů apod. – *Argumentum, Prolusio, Scena, Inductio, Aria, Recitativus, Chorus*) a veršů.

Přízvuky, trema, hranice slov

Přízvuky jsme se rozhodli nepřepisovat. Vedla nás k tomu jednak technická náročnost, jednak fakt, že písaři nejsou při jejich zaznamenávání důslední, což by mohlo v některých případech vést k chybnému výkladu daného slova.

Autorská nedůslednost se projevuje také při psaní trematu. Abychom usnadnili čtenáři porozumění textu, doplňujeme u příslušných slov se skupinou vokálů *ae, oe* trema (*aë, oë*), zvláště v případech, kdy se stejné slovo vyskytuje v obou variantách (*aer/aër* > *aër*) a měří-li autor oba vokály dvojslabičně.

Hranice slov upravujeme na tvary pro dnešního čtenáře obvyklejší (*male cauta* > *malecauta, qvid qvid* > *qvidqvid*, *qvis qvis* > *qvisqvis*).

Zkratky

Paleografické zkratky rozvádíme mlčky (*é* > *est,* q_3 > *qve, -ñ-* > *-nn-, -m/-n* za vokálem *ā* > *am, ē* > *en, ō* > *on, &* > *et* a další).

Ostatní zkratky se v textech her vyskytují v menší míře, a to zejména v titulu, argumentu, názvech scén a jejich úvodním shrnutí. Běžně používaná sigla ponecháváme v původní podobě (*A. A.*, *Cap.*, *L.*, *R. P.*, *Recit.*, *S.*, *Soc.*). Ostatní (např. zkráce-

né názvy knih) rozepisujeme mlčky, případně v hranatých závorkách, nejsme-li si zcela jisti. Výčet všech těchto zkratek uvádíme v závěrečném seznamu.

Také jména postav uvádějící repliky se vyskytují převážně ve zkratkách, a to i v různých variantách (*Edmun., Edm.* apod.). Tyto zkratky mlčky rozepisujeme. Pokud celé jméno postavy přesahuje graficky vymezený prostor nebo hovoří-li více postav najednou, přistupujeme ke krácení a zkratku vysvětlujeme v poznámce (*Am. Parth.* > *Amor Parthenius, Elp. et Vir.* > *Elpenor et Virvidus*). Bez vyznačení dále rozepisujeme jména postav, u nichž díky častému výskytu v divadelních hrách není pochyb, o jakou postavu se jedná (*Nunt.* > *Nuntius*). V hranatých závorkách doplňujeme vynechaná jména postav odvozená z kontextu.

Interpunkce

Dobovou výdechovou a specificky veršovou interpunkci upravujeme na dnešní logickou. Rušíme tedy čárky před *et, atqve, -qve*, oddělujeme čárkami vedlejší věty či delší participiální celky, čárkou nahrazujeme dvojtečku ve funkci odporovací apod.

Formální úpravy

Po stránce formální jsou zkoumané rukopisy nesourodé. V edici jsme se rozhodli vytvořit jednotné členění společné všem vydávaným textům. Upravujeme tedy nadpisy, zarovnání a rozložení textu, odsazení mezi jednotlivými scénami a výstupy. Sjednocujeme velikost a různé druhy písma, rušíme v titulu i textu kapitálky, které naopak zavádíme u nadpisů scén (Prolusio, Inductio I.).

Vlastní veršový text hry píšeme normálním písmem, vyjma názvů postav a nadpisů zavádíme kurzivu v pasážích, jejichž text na scéně nezazněl (*argumentum,* shrnutí obsahu jednotlivých scén apod.).

Sjednocujeme různorodé číslování dějství a scén, a to i v rámci jedné hry, rušíme zkratky koncovek i horní indexy. Pro větší přehlednost a snazší orientaci v textu doplňujeme číslování veršů.

II.1.2 Pravidla pro edice latinských tištěných synopsí

Součástí dvou vydávaných her (*Richardus*, *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus*) jsou tištěné latinské synopse. Jejich transkripci provádíme v zásadě podle stejných edičních a formálních pravidel, jaká platí pro edice rukopisných textů her. Výrazněji se liší pouze použití kurzivy, jíž u synopsí ve shodě s originálními tisky vyznačujeme citáty.

II.1.3 Pravidla pro edici české tištěné synopse

Mezi vydávanými texty se nachází jedna česká dobová synopse, která je součástí hry *Richardus*. Přepisujeme ji podle pravidel užívaných v současné ediční praxi pro raněnovověké české texty.

I zde jsme zasahovali především do grafické podoby. Rušíme dva typy liter *s* (okrouhlé) a *ſ* (dlouhé), měníme *w* > *v*, počáteční a předložkové *v* > *u*, *j* > *i*, *g* > *j*, dvojhlásku *au* > *ou*, spřežky *ſſ/sſ* > *š*, *rž* > *ř*. Při distribuci *i/y* se řídíme dnešní kodifikací. Respektujeme samohláskové délky v kmeni slov a předponách (*dívadlo, napomínání, slovičku, říká, náděje*), dílčích úprav doznala kvantita koncovková, zejména kvůli snazšímu pochopení textu (*ortel smrtí* > *smrti, sešel náhlou smrti* > *smrtí*). Velká písmena a interpunkci upravujeme podle současné normy pro češtinu.

Českou synopsi hry *Nomen proprium Floris Nazaraei* uveřejnil roku 1851 F. B. Mikovec v časopise *Lumír*.[3] Protože originál synopse je dnes neznámý, přejímáme toto vydání do naší edice beze změn, doplňujeme pouze vysvětlivky.

II.1.4 Poznámky k českému překladu

Pro naši edici jsme zvolili kompromis mezi překladem uměleckým a doslovným. Výsledný text proto není ve verších a neusiluje o umělecké převedení latinského originálu, ale o postižení jeho obsahu a smyslu. Naším záměrem je však zároveň vytvořit takový překlad, který by obstál i jako samostatný text pro čtenáře neznalého latiny. Z tohoto důvodu si při překládání podržujeme určitou volnost.

Pod překladem je umístěn věcný komentář, v němž se zaměřujeme na vysvětlení slov a jevů, které mohou být pro dnešního čtenáře neobvyklé či málo známé (historické události a epizody z legendy, dobové reálie, lokality a další). Do poznámek zařazujeme i objasnění etymologie jmen postav, upozornění na vnitrotextové vztahy a dějová propojení nebo vysvětlení překladu některých latinských výrazů a spojení.

II.1.5 Rozbor a přehled editovaných rukopisů[4]

Rukopisy her

Rukopisy vydávaných her pocházejí ze tří souborů, které obsahují školské hry, popřípadě další texty (zejména řeči) zapsané a shromážděné za účelem archivace v kolejní knihovně. Osud těchto souborů, představujících torza větších celků, byl po zrušení řádu různý a jejich cesty většinou nedokážeme sledovat.[5]

---

[3] Mikovec, F. B.: Staré české divadlo, Lumír 10. 4. 1851, s. 235–236.

[4] Spoluautorkou této části je Kateřina Bobková-Valentová.

[5] Podrobněji k archivaci a dochování zmíněných souborů viz Bobková-Valentová, Bočková, Jacková: *Sv. Jan Nepomucký na jezuitských školních scénách*, s. 64–66.

Dochované texty vznikly opisem, který pořídil autor nebo opisovač z řad spolubratří či studentů patrně až po provedení hry. Zapisovaly se buď do předem připravené knihy,[6] nebo byly zařazovány do složek. Ty mohly obsahovat jak jednu konkrétní hru (případně její synopsi), tak všechny texty vytvořené učitelem dané třídy v příslušném roce.

Tři editované hry (*Richardus*, *Nomen proprium Floris Nazaraei*, *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus*) pocházejí ze souboru gymnaziálních písemností pražské novoměstské koleje, uloženého v Národním archivu ČR ve fondu Stará manipulace pod signaturou J 20/17/18 (kart. 998–1000, kontinuální foliace).[7] Soubor je rozdělen do čtyř složek čítajících celkem 1550 folií. Vnitřní členění složek místy odpovídá původnímu, jinde (zejména v kart. 998) jsou starší celky rozptýleny.[8]

Texty uložené v tomto fondu vznikaly na pražském novoměstském gymnáziu přibližně od poloviny 20. do poloviny 40. let 18. století. Jedná se o 84 textů her (některé se synopsemi), 24 samostatných synopsí a přibližně 60 řečí. Převážnou část korpusu tvoří tvorba pro gramatikální třídy, která se pro řadu let (1727, 1728, 1731–1735, 1740, 1744) dochovala v úplnosti.[9]

Rukopis hry *Richardus* (f. 199r-209v) tvoří součást souboru textů, které vznikly ve školním roce 1734/35. Tento soubor je dnes částečně rekonstruován (f. 184r-254v), ale původní obaly, pokud se v souboru nacházely, jsou odstraněny a tištěné synopse volně předřazeny rukopisům her.

Hra *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus* (f. 372r–384r) patřila do většího souboru textů z let 1727–1733. Tyto hry jsou zapsány na volných nebo prošitých, neoříznutých, samostatných složkách (rozměr 34,5 x 20,5 cm), na tomtéž typu papíru s vyznačeným zrcadlem pro psaní. Soubor se nedochoval celý a původní pořadí her dodržuje jen částečně.[10] Rukopis hry *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus* tvoří dvě volné složky bez sešití a přebalu. Tištěná synopse je proto, snad druhotně, vložena mezi první a druhé folio vlastního textu (f. 373).

Třetí hra z novoměstské koleje, *Nomen proprium Floris Nazaraei* (f. 804r–816r), pochází ze souboru her z počátku 40. let 18. století (f. 665r–816r a 840r–861v), pro nějž je typický poněkud menší rozměr papíru (27,5 x 19,5 cm) a ořízntutí okrajů. Vyznačené rámce pro psaní chybí, vnější okraj naznačuje pouze přehnutí. Rukopis hry *Nomen proprium Floris Nazaraei* tvoří samostatný svazek sedmi sešitých dvojlistů. Vnější dvojlist slouží jako obal a zároveň titulní list, částečně upravený po vzoru

---

6 Viz hry z Kladska nebo torzo knihy v souboru z pražské novoměstské koleje NA ČR, SM, sign. J 20/17/18, kart. 998, f. 285r–318v.

7 Podrobnější popis souborů uložených v NA ČR viz Bobková-Valentová, Bočková, Jacková: *Sv. Jan Nepomucký na jezuitských školních scénách*, s. 65–66.

8 Zatímco složky v kartonech 999 a 1000 zachovávají původní pořadí spisů nebo ho jen mírně narušují, první složka kart. 998 a zejména její první část má charakter rozsypu.

9 Pro léta 1732 a 1735 máme doloženy produkce všech šesti tříd.

10 Např. z roku 1729, kdy vznikla také hra *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus*, se dochovalo pět her. Čtyři z nich jsou v souboru zařazeny za sebou, jejich pořadí se však neřídí třídou, pro kterou byly určeny (f. 360r–409v). Pátá hra (*Angelus ad Aras*) se nachází mezi staršími texty.

tisků. Kromě názvu obsahuje text argumenta, na zadní straně listu následuje obsah prolusia a vlastní text začíná až na dalším foliu.

Hra *Telo furoris impio amoris potior vis* se nachází v souboru textů z gymnázia v Uherském Hradišti, který je dnes uložen rovněž v Národním archivu ČR, ve fondu Jesuitica, v části zvané vídeňská jesuitica (sign. IIIo-446-448, kart.175–177). Ačkoli se tento soubor zachoval jen shodou náhod, jeho obsah nebyl rozptýlen ani nově přemanipulován, pouze profoliován v rámci jednotlivých kartonů. Zachovává si proto více z původního uspořádání než soubor z pražského novoměstského gymnázia.

Uherskohradišťský korpus obsahuje školní texty z let 1729–1739, resp. 1748.[11] Mezi nimi převažují rukopisy her (60), součástí souboru je i pět rukopisných a deset tištěných synopsí. Hry psané učiteli gramatikálních tříd jsou podchyceny prakticky v úplnosti, patrně chybí pouze dva texty z předpokládaných 44.

Poslední vydávaná hra *Amicitia* pochází ze souboru her, které vznikly v kladské koleji a dnes jsou uložené v univerzitní knihovně ve Vratislavi.[12] Do ní se dostaly v roce 1949 z Kladska, patrně z fondu knihovny tamějšího gymnázia, jež bylo nástupnickou školou jezuitského učiliště.[13]

Soubor je rozdělen do tří kodexů (Akc. 1949 KN 125, Akc. 1949 KN 180, Akc. 1949 KN 238) o celkovém rozsahu 813 folií. Obsahuje 74 her nebo jejich zlomků z let 1684, 1685, 1691–1693, 1697–1699, 1714–1716, 1718–1722, což představuje jen část předpokládané a jinými zdroji doložené divadelní produkce. Na otázku, jakým způsobem tyto sborníky vznikly, zatím můžeme odpovědět jen částečně. Jednotlivé hry byly pravděpodobně zapisovány kontinuálně do předem připravených svazků. O tom svědčí nejen podoba kodexu,[14] ale také to, že nová hra často začíná na versu posledního listu hry předcházející. Je však poněkud překvapivé, že pro některá léta se dochovaly texty pouze pro část tříd, jinde chybí celá roční produkce (1686–1688, 1694–1696). Zvlášť markantní je mezera mezi léty 1699 a 1714 (Akc. 1949 KN 238, f. 155r), kterou nelze vysvětlit jinak než jako návrat k zapisování do založeného nebo dočasně neužívaného kodexu. V mezidobí se tedy hry musely archivovat ve složkách nebo zapisovat do jiného, nedochovaného kodexu. Tuto zvláštní praxi lze vysvětlit snad jen tím, že každý školský prefekt přistupoval k archivaci her jinak a považoval za praktičtější odlišné způsoby zápisu.

Třetí svazek souboru (Akc. 1949 KN 180), kam patří i hra *Amicitia,* má koženou, dnes lehce uvolněnou vazbu. Papír je mírně zahnědlý (rozměry 28 x 21 cm), texty

---

[11] Podrobněji k souboru těchto písemností viz Bobková-Valentová, K.: Literární činnost jezuitských gymnaziálních učitelů určená škole (na příkladu uherskohradišťského gymnázia ve 30. letech 18. století). *Studia Comeniana et historica 36*, 2006, č. 75–76, s. 179–186.

[12] Texty několika her z Kladska se dochovaly též v Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego v Krakově, sign. 2555-2558, 2560, 2561, 3303.

[13] Jednotlivé kodexy jsou opatřeny razítkem gymnaziální knihovny (Bibliothek des Königl. Gymnasiums zu Glatz), označením knihovního oddílu Schöne Künste u. Wissenssch. 26 a titulem Lateinische Schuldramen aus Glatzer Jesuiten-Kollegiums I, III, II (v pořadí novodobých signatur). Tužkou psaná starší signatura S. K. W. 26 I/300 pochází patrně až z doby vratislavské katalogizace.

[14] Vazby i celková úprava pochází patrně z 18. století.

jsou psány humanistickou kurzívou 18. století, na některých místech se objevují německé přípisky (překlady nebo komentáře) písmem pozdějším. Písaři se střídají v zásadě po jednotlivých hrách, nelze však vyloučit, že v některých případech zapsala jedna ruka několik her nebo že se naopak v jedné hře objevuje více rukou.

Přehled rukopisů

Národní archiv ČR, fond Stará manipulace, sign. J 20/17/18
kart. 998, f. 372r–v, 374r–384r
[Josephus Sexstetter]: ***Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus**, olim Ismeriam, Aegypti Regis filiam, Christo lucratus.* Hodie ludo dramatico exhibitus ab Illustrissima, Perillustri, Praenobili, Nobili ac Ingenua mediae classis grammatices juventute academici gymnasii Societatis Jesu Pragae ad Sanctum Ignatium 1729, mense Majo, die 17.

kart. 998, f. 199r–209v
Joannes Kleinhampl: ***Richardus** per Matrem viventium a morte aeterna vindicatus.* Hodie pro theatro propositus ab Illustrissima, Perillustri, Praenobili ac Ingenua rudimentorum schola in academico gymnasio S. J. Pragae ad S. Ignatium 1735

kart. 999, f. 804r–816r
[Antonius Kaliwoda]: ***Nomen proprium Floris Nazaraei,** ex amicitiae lege „amicus alter ego" innocentiae flosculo Edmundo ad salutarem usum olim factum commune.* Hodie in theatrum translatum ibidemqve exhibitum a Perillustribus, Praenobilibus ac Ingenuis adolescentibus rudimentistis in Academico Gymnasio Soc. Jesu Pragae ad S. Ignatium, Anno 1740 mense Junio, die 1.

Národní archiv ČR, fond Jesuitica
sign. IIIo-446, kart. 175, f. 130r–141r
Thomas Robolt: ***Telo furoris impio amoris potior vis**, Patrophilo, natu minimo, imperii corona olim ab exanimi patris corde Cimmerias inter umbras illustris reddita.* Nunc pro theatro adumbrata ab ingenua [supremae] classis juventute in gymnasio S. Jesu Hradistii a. 1731, mense Junio, die 30.

Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, Oddział Rękopisów
Akc. 1949 KN 180, f. 90v–102r
[Adamus Besnecker]: ***AMICITIa** VsqVe aD aras neCIs non InterrVpta**, olim in Damone et Pythia coram Siciliae tyranno Dionysio,* hodie in theatro exhibita ac scenice representata, agente Perillustri, Nobili et Ingenua supremae classis grammaticae juventute in caesareo regioque Soc. Jesu collegio Glacii anno 1720, mense Junio, die ...

II.2 EDICE RUKOPISNÝCH TEXTŮ HER A JEJICH SYNOPSÍ

II.2.1 Richardus

Hru *Richardus per Matrem viventium a morte aeterna vindicatus* uvedla roku 1735 třída rudimentistů pražského novoměstského gymnázia. Pro své žáky ji napsal Johannes Kleinhampl (1712–1742), jehož jméno je také uvedeno na konci hry.[1]

Dochování: Text se dochoval v jediném rukopise, uloženém v Národním archivu ČR.[2] Je zapsán velmi pečlivým, dobře čitelným písmem, písař se viditelně snažil dodržet předem promyšlenou úpravu textu. Nemůžeme však s jistotou určit, zda zápis provedl sám autor, protože nemáme k dispozici žádný Kleinhamplův prokazatelný autograf. Vlastnímu rukopisu v korpusu předchází latinsko-česká tištěná synopse s mírně odlišným názvem hry.

Struktura: *Richardus* se dělí na 13 scén (*inductiones*), kromě toho obsahuje předehru, epilog a chorus, který následuje po 6. scéně a rozděluje tak hru zhruba na dvě poloviny. Rukopis zachycuje plný text těchto vedlejších částí, včetně údajů o jejich formě (recitativ, árie). Délku hry – 705 veršů včetně předehry, choru a epilogu – lze označit za průměrnou.

Obsah: Richarda omrzela tvrdá disciplína, proto uteče od svého učitele Theorga, z jehož rad hodlá nadále dodržovat jedinou: zachovávat úctu k Panně Marii. Richardův útěk vítá ďábel Orcamus, který se rozhodne zbloudilce lapit do svých sítí. Nejprve se ho pokusí zlákat sám a namlouvá mu, že Theorgus ho chce v případě návratu přísně potrestat. S touto taktikou však neuspěje, proto si pozve na pomoc mladého zhýralce Liberta. Theorgus zase vysílá Richardovy spolužáky v čele s Evaristem, aby uprchlíka přivedli zpět. Obě skupiny se střetnou v lese a každá se snaží Richarda přesvědčit, aby se přidal k ní. Vítězí Libertus a zve Richarda na hostinu, kterou uspořádal na radu Orcama. Po celodenním hýření Richard tajně odchází domů a těsně před usnutím si vzpomene, že se toho dne ještě nepomodlil k Panně Marii; modlitbičku tedy rychle odříká. Mezitím se Orcamus dostaví ke Kristovi s žádostí, aby Richard a Libertus propadli peklu, a Kristus s jeho požadavkem souhlasí. Richardův Anděl strážný však přivolá Marii, ta začne za Richarda orodovat – argumentem je především zmíněná Richardova modlitba – a dosáhne svého. V pekle skončí pouze Libertus, který se zjeví Richardovi, vylíčí svá krutá muka a prozradí mu, že on sám

[1] Podrobněji o autorovi viz s. 398–400.

[2] NA ČR, SM, sign. J 20/17/18, kart. 998, f. 197r–209v.

ušel stejnému osudu jen díky Mariině přímluvě. Richardova láska k Marii tím ještě vzroste.

Vedlejší části: Obsah i hlavní ideu hry vyjadřuje v alegorické zkratce předehra, v níž Peklo (*Orcus*) žádá Nemesis, aby potrestala hříšné a prostopášné Mládí (*Juventus*). Milosrdenství (*Misericordia*) však vezme Mládí pod svou ochranu. Alegorie v předehře zastupují konkrétní postavy hry: Peklo Orcama, Nemesis Krista, Mládí Richarda a Milosrdenství Pannu Marii. Podobnou roli má chorus, kde však už nelze identifikovat jednotlivé postavy: Spánek (*Morfeus*) uspí Zbožnost (*Pietas*) a volá Smrt (*Libitina*), aby ji zahubila, Zbožnosti ale přispěchá na pomoc postava nazvaná *Amor Parthenius.* Toto jméno umožňuje dva výklady, může znamenat jak lásku Panny Marie, tak lásku k ní. Vzhledem k tomu, že v dobové české synopsi se tato postava jmenuje Mariánská láska a že záchranný prostředek, který Zbožnosti podává, je růženec, se přikláníme k druhé variantě. Chorus tedy předznamenává budoucí dění, kdy v sobě Richard potlačí zbožnost a oddá se hříšnému životu. Přece jen v něm však zůstane jiskřička lásky k Panně Marii, pomodlí se růženec a tím se zachrání. Epilog nemá z hlediska děje žádný význam, pouze vyzývá herce i publikum, aby ctili a milovali Marii.

Stavba děje: Jak již bylo řečeno, Kleinhamplova hra je vystavěna na principu psychomachie, boje o Richardovu duši, který se zde vede na několika úrovních. První dvě scény slouží jako úvod. V 1. scéně jsou položeny základy zápletky (Richardův útěk a Orcamova radost nad touto příležitostí) a v Richardově rozhodnutí nadále ctít Pannu Marii také nenápadně naznačeno budoucí rozuzlení. Ve 2. scéně se představí Libertus se svými kumpány. Hlavním obsahem dalších výstupů je střet o to, jakou cestou se Richard vydá: on sám váhá a rozmýšlí se (scény 3 a 6), na cestu hříchu ho láká Orcamus (scéna 3), jenž posléze tento úkol předá Libertovi (scéna 5). Do lesa však se svými druhy na příkaz Theorga vyráží i Evaristus, aby přiměl Richarda k návratu (scéna 4). Zároveň do boje vstupuje, byť zatím nepřímo, i Orcamova nejmocnější soupeřka – Panna Maria, kterou Richard prosí o pomoc (scéna 6). První kolo tohoto zápasu vrcholí v 8. scéně. V lese se střetne Richard s vyslanci obou táborů, Božího (reprezentovaného Theorgem, jehož zde zastupuje Evaristus a ostatní žáci) a pekelného (v jehož čele stojí Orcamus, zastupovaný Libertem a jeho družinou). V tuto chvíli slaví vítězství síly zla. Pandán k tomuto výstupu tvoří následující 9. scéna, v níž Theorgus svěřuje Richarda pod ochranu Panny Marie. Závěrečný zápas o Richarda, Boží soud, se odehraje v 11. scéně. Poslední dva výstupy již k ději samotnému nic nového nepřidávají, slouží především k zprostředkování a shrnutí hlavního poselství hry.

Postavy: Richard představuje typ mladíka na scestí s jeho charakteristickým jednáním i výrazovými prostředky: školní disciplína je mu příliš tvrdá, touží po volnosti, proto uprchne – a ne poprvé, jak naznačují některé verše.[3] O správnosti své volby však brzy začne pochybovat a toto váhání zůstává jeho hlavní charakteristikou po většinu hry. Richardovým dalším výrazným rysem je láska k Panně Marii. Poprvé ji

[3] *Richardus denuo excessit fuga* (v. 241); *Quidquid? Richardus denuo erupit meus?* (v. 243).

potvrdí při rozhodnutí utéct od Theorga a ze všech jeho příkazů zachovávat jediný – stále ctít Matku Boží.[4] K ní se také obrací s prosbou o pomoc při rozhodování a nezapomene se k ní pomodlit ani v opilosti.

Podobně je Libertus typickým představitelem zhýralého mladíka, počínaje jménem odvozeným od lat. *libertas*, které v tomto případě znamená přílišnou svobodu, bezuzdnost, přes prosazování oblíbené zásady „co je libo, je dovoleno" (*quod libet, licet*), po život v nekonečném proudu zábavy, pití a hodování. Na rozdíl od některých jiných podobných postav nikdy nesklouzne k výslovnému rouhání nebo ateismu, Boha však popírá svým životem, v němž není prostor pro nic duchovního. Podobně jsou na tom chlapci z jeho družiny, které Kleinhampl obdařil žertovnými mluvicími jmény: Bibulus – Bumbálek (*bibere* – pít), Dormillus – Dřímálek (*dormire* – spát), Hirculus – Kozlík, Porculus – Pašík, Vomillus – Zvracílek (*vomere* – zvracet), Vanillus – Marnílek (*vanus* – marný, pošetilý). Ti však mají ve srovnání s Libertem větší štěstí a dostanou možnost k nápravě, kterou přinejmenším jeden z nich, Porculus, zřejmě využije.[5]

Nejzajímavější z hlavních aktérů je v *Richardovi* Orcamus, snad nejpropracovanější postava ďábla, s jakou se v tomto typu her setkáváme. Některé repliky prozrazují alespoň něco o jeho podobě: pokud se výraz „zchátralý stařec" (*exesus senex*, v. 282) vztahuje k němu, je Orcamus starý.[6] Coby obyvatel pekla je také špinavý, takže se před odchodem na svět musí umýt,[7] na cestu se vydává převlečený za lovce, tedy zřejmě v zeleném obleku.[8] Zároveň z textu vyplývá, že jde přímo o Lucifera, kdysi prvního z andělů, který podnítil vzpouru proti Bohu a byl za to svržen z nebe – Orcamus svůj pád, který v něm stále vyvolává trpkost, několikrát připomíná.[9] Kleinhampl ho nevylíčil jako ďábla vysloveně krutého ani bezbožného. Podle vlastních slov Orcamus Boha ctí[10] ale vidí jej pouze jako spravedlivého soudce a sám sebe výslovně označuje za pomocníka takové Božské spravedlnosti.[11] Jeho největším nepřítelem je proto Panna Maria jako prostřednice milosti, protože chrání i ty, kteří si z Orcamova pohledu zaslouží trest.[12]

---

4 *Impensum optimae / Cultum expetabat Matris, hanc constans colam / Mandata reliqua respuo et fugio* (v. 103–105).

5 *Fugio! Nec pluribus tempus teram. / In ultionem provocat Numen reos / Parem Liberto* (v. 621–623).

6 *Exesi et ubi fors respuit amores senis, / Formosi at ultro capitur aspectu puer* (v. 282–283).

7 *Adferte citius / Aquam, lebetem, smigma et apprime meam / Purgate faciem* (v. 205–206).

8 *Auceps ferarum vestium qualem gerit, / Talis Richardi in aucupe eniteat color* (208–209).

9 *Annihilet Aethra penitus Orcamum, male / Quem nuper extra septa projecit sua* (v. 332–333); *Adoro, quem alias nolui verum Deum! / Adoro Justum, qui reluctantem Sibi / Abjecit, aeterno igne torrendum dedit / Et maledicum proscripsit aeternum Polo* (v. 519–522); *Orcamus semel / Peccavit atque periit aeternum miser* (v. 535–536); *Unum ob patratum mente crimen me Deus / Simul et sodales Tartaro involvit meos* (v. 578–579).

10 *Adoro mansvetum atque longanimem Deum, / Qui ferre novit crimina et pati diu, / Sed nosco pariter Vindicem scelerum Deum, / Exorbitantes qui feris juste reos* (v. 526–529).

11 *Terjuste Vindex, Pluto, justitiae tuae / Adsum minister!* (v. 517–518).

12 *Mariam noveram! Invisum, ah, nimis / Nomen id Averno est, maxime infensum Stygi. / Despero! Matrem Virginem quisquis colit, / Perire nescit.* (v. 352–355). V tuto chvíli hovoří Orcamus podobně jako např. ďábel z anonymní jezuitské hry o Theophilovi. Cf. *Theophilus* in Rädle: *Lateinische Ordensdramen*, s. 478 (v. 363–368).

Panna Maria a Kristus se také objevují přímo na scéně, což není zcela obvyklé. Kristus, v úvodu k 11. scéně označen jako *Nemesis* – spravedlivá odplata, je ve hře ztotožněn s Bohem Otcem (Orcamus k němu mluví jako k tomu, kdo byl původcem jeho svržení z nebes).[13] U Marie Kleinhampl zdůrazňuje především její roli matky a ochránkyně, a to jak ve vztahu k Richardovi, tak ke Kristu. Z nebeských bytostí se na scéně objevuje ještě Anděl strážný (*Angelus custos*), který má však velmi malou úlohu – pouhé čtyři verše, v nichž volá Marii Richardovi na pomoc.

Ve hře dále vystupuje Richardův učitel Theorgus, jeho nejlepší kamarád Evaristus, drobnější role mají sluha Servillus a kuchař Gulo. Kromě nich je do děje zapojen ještě blíže neurčený počet ďáblů a Theorgových žáků (ti jsou minimálně tři) a Ozvěna, kterou však mohl bez problémů hrát představitel jiné role. Hra dále vyžaduje zpěváky pro šest zpívaných rolí v předehře a choru a pravděpodobně další dva herce pro němé role v těchto částech (Smrt a Zbožnost v choru). Opět je ale možné, že některé z těchto úloh zastali herci účinkující i v jiných rolích.

Jazyk a styl: Jazykově je *Richardus* poměrně jednoduchý. Najdeme v něm jen málo neklasických nebo méně obvyklých tvarů (zkrácená forma 2. os. ind. pass. *rumpere, perdere*, řecký tvar vok. sg. *Morpheu*, *quum* – archaický tvar spojky *cum*, *dicier* – nepříliš častý tvar inf. passiva) nebo slov (*dapsilis*, *lebes*, *smigma*). Nadprůměrný je v *Richardovi* výskyt imperativu II. Autor ho použil celkem 21krát, včetně jednoho deponentního slovesa, převážně zřejmě z metrických důvodů.[14] Z běžného rámce nevybočuje ani repertoár postav a míst z antické mytologie, který kromě nejobvyklejších jmen (*Lares*, *Phaebus*, *Penates*) zahrnuje především výrazy spojené s podsvětím (*Avernus*, *Cerberus*, *Dis*, *Styx*, *Taenar* aj.). Hra také neobsahuje příliš dlouhé monology, nejdelší, závěrečný Richardův, má necelých 35 veršů (v. 662–696). Paměti žáků mohla napomáhat i opakující se slova a slovní spojení (v různých obměnách se např. vyskytuje spojení *pereat miser*[15]) nebo celé repliky.[16]

Důležitou roli hraje v textu motiv *bivia*, volby životní cesty, takže slovo *via* – cesta se stává jedním z ústředních pojmů hry. Jásaní nebo naopak bědování nad tím, že Richard kráčí po špatné cestě, autor vložil do úst různých postav několikrát (viz předchozí poznámka). Sám Richard svou situaci váhajícího na rozcestí komentuje ve v. 313–316,[17] kde pro popis špatné cesty používá typický obraz na první pohled lákavé a pohodlné stezky vystlané růžemi. Motiv cesty a zbloudilce zaznívá i v písni

---

13 *Huic, Juste Judex, perdito justa tua / Sententia quoque justa poscenti annue* (v. 523–524).

14 Cf. *Estote amoris esteque doloris simul* (v. 682).

15 *Richardus astris charus ut pereat miser* (v. 124); *Richardus ut pereat miser* (v. 190); *Pereat Libertus, pereat aeternum miser/ Juste Richardus* (v. 552–553); *Pereat infelix nimis*, / *Pereat Richardus!* (v. 573–4); *Pereat Libertus* (v. 602).

16 Orcamus: *Richardus isthac pergit infelix via,* / *Qua mille praeceps inferos juvenes petunt.* / *Richardus ista graditur incautus via!* (v. 107–109); *Richardus ut pereat miser,* / *Postquam hacce liber graditur incautus via,* / *Qua mille praeceps inferos juvenes petunt* (v. 190–192); *Incautus hac dum caeperam gradi via* (v. 668).

17 *Relictus semitae in bivio vagor!* / *Redeo? Theorgi pristinum incurram jugum.* / *Sique sequor isthanc liberam, instratam rosis* / *Viam? Haec supernas non petit semita plagas* (v. 313–316).

chlapců, kteří Richarda hledají,[18] nebo ve scéně s ozvěnou. Zde je spojen i s narážkou na záhubu, k níž může Richard po špatně zvolené cestě dospět.[19]

Joannes Kleinhhampl ve své divadelní prvotině prokázal nesporné literární a dramatické nadání, navíc v ní pravděpodobně uplatnil i svůj hudební talent. Podařilo se mu napsat hru, které nechybí zábavné a osvěžující momenty (výstupy Liberta a jeho kumpánů, hra s ozvěnou aj.) ani místa vypjatého dramatického konfliktu (zejména Boží soud). Ačkoliv je tedy *Richardus* určen nejmladším žákům jezuitského gymnázia, patří k nejzdařilejším jezuitským hrám, které na našem území vznikly.

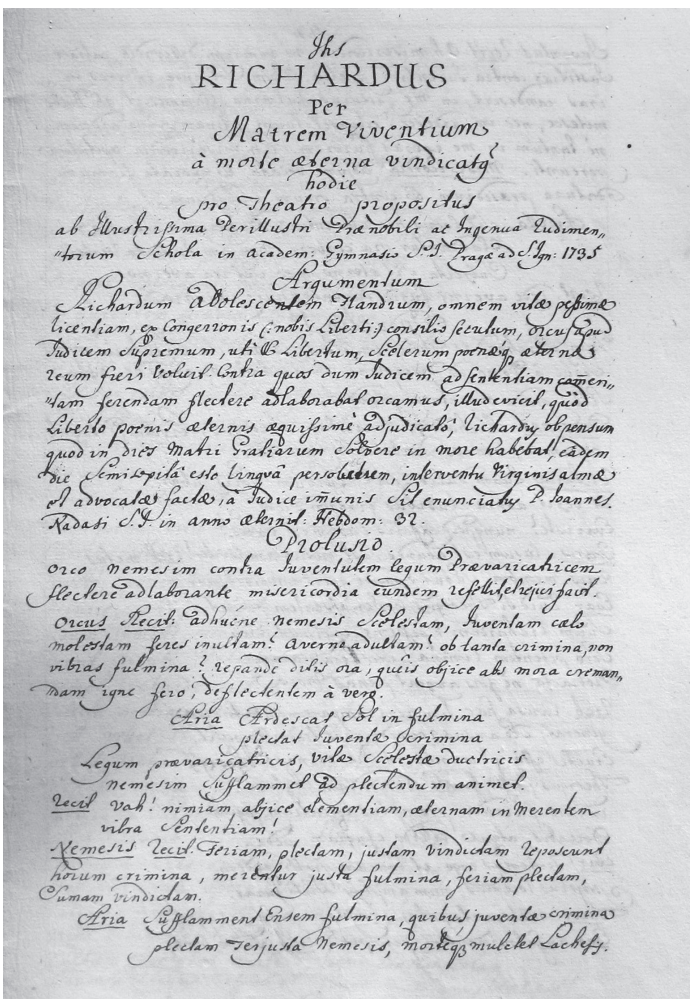

Jhs
RICHARDUS
Per
Matrem Viventium
à morte æterna vindicatq
hodie
pro Theatro propositus
ab Illustrissima Perillustri Prænobili ac Ingenua Pudimen-
trium Schola in academ: Gymnasio SS. Pragæ ad S. Ign: 1735

Argumentum

Richardum adolescentem Flandrum, omnem vitæ pessimæ licentiam, ex Congressionis cum nobis Libertij consilijs secutum, dicuq; Judicem Supremum, ut & Libertum, scelerum pœnas æternas reum fieri voluit. Contra quos dum Judicem ad sententiam commutandam flectere adlaborabat orecamus, illud evicit, quod Libertus pœnis æternis æquissime adjudicatus, Richardus, ob pensum quod in dies Matri Virginum Reginæ colere in more habebat, eadem die semisepultus esto lingua pœnitentem, interventu Virginis almæ ad advocatos facta, a Judice immunis sit enunciatus. P. Joannes Kadaň S.J. in anno ætatis Pedum: 32.

Prolusio.

Orco nemesim contra Juventutem legum prævaricatricem flectere adlaborante misericordia eundem restitit, et rejecit facit.

Orcus Necit. Adhucne nemesis clementiam, Juventam culpa molestam feres inultam? averne adultam? ob tanta crimina, non vibras fulmina? Repande dirus ora, quis obice ab mora cremam, dum igne fero, deflectentem à vero.

Aria Ardescat sol in fulmina
plectat Juventæ crimina
Legum prævaricatricis, vitæ Ecclesiæ ductricis
nemesim succlamet ad plectendum animet.

Nec. Vah! nimiam, abjice clementiam, æternam in merentem vibra sententiam!

Nemesis Nec. Feriam, plectam, justam vindictam reposcent horum crimina, merentur justa fulmina, feriam plectam, sumam vindictam.

Aria Succlamet ensem fulmina, quibus juventæ crimina
plectam rejusta Nemesis, mortisq; mulcta Lachesis.

Titulní list hry *Richardus*.

[18] *Ah, redeat in propria aberrans inter devia* (Cantulus quaerentium Richardum).

[19] *Quis igitur* / *Profugum Richardum noverat? Dicat, via* / *Quali superiit.* / [Echo]: *Periit* (v. 268–270).

[198r]

Richardus
per Magnam Matrem Gratiarum
a morte aeterna vindicatus,

hodie pro theatro propositus
ab Illustrissima, Perillustri, Praenobili ac Ingenua
rudimentorum juventute
in academico Soc. Jesu gymnasio Pragae ad S. Ignatium
an. 1735, mense ..., die ...

Argumentum

Richardum, adolescentem Flandrum, omnem vitae pessimae licentiam ex congerronis (nobis Liberti) consilio secutum, Orcus apud Judicem Supremum, uti et Libertum, scelerum poenaeque aeternae reum fieri voluit. Contra quos, dum Judicem ad sententiam commeritam ferendam Orcamus flectere adlaborabat, illud evicit, quod Liberto poenis aeternis aequissime adjudicato, Richardus ob pensum, quod indies Matri Gratiarum solvere in more habebat, eadem die, semisopita esto lingua, persolutum, interventu Virginis Almae et Advocatae factae a Judice immunis sit enunciatus. P. Joannes Nadasi SJ in Anno aeternitatis hebdomade 32.[a]

Prolusio

Orco Nemesim contra Juventutem legum praevaricatricem incitare adlaborante, Misericordia eundem repellit et rejici facit.

Inductio I.

Dum Richardus Theorgi institutoris monita salutaria rejicit seque a domo ac disciplina subducit, Orcamus de nova sibi praeda obventura plaudit.

Inductio II.

Libertus, congerronum corryphaeus, genio suo amplius indulgens, eisdem vitae depravatae pessima suggerit principia illudque: *Quod libet, licet,* in regulam transcribit.

Inductio III.

Richardum de reditu ad Theorgum deliberantem Orcamus in suas pertrahere partes in vanum adlaborat.

Inductio I. ac] ad *R.*

---

[a] Nadasi*: Annus hebdomadarum coelestium,* s. 706–707.

[198v]

Richardus[1] skrze velkou Máteř Milosti Marii od věčné smrti vysvobozený,

dnešního dne na veřejné dívadlo uvedený
od vysoce urozené, urozené a šlechetné mládeže
první školy Tovaryšstva Pána Ježíše
v Novém Městě pražském
léta 1735, měsíce ... dne ...

Základ

Richarda, mládence z Flandrie rodilého, jenž života rozpustilého z návodu svého spolutovaryše (nám Libertus řečeného) se přidržel, jakož i Liberta před Soudcem Božským Žalobník pekelný (kteréhož Orcama jmenujeme) obvinil. Když pak aby zasloužilej trestu věčného ortel proti nim vyřknutý byl, usiloval, to vyjednal, že Libertus sice k témuž trestu spravedlivě odsouzený, Richardus ale proto, že korunku mariánskou,[2] s kterou každodenně Máteř Milosti uctíti v obyčeji měl, téhož dne, ačkoliv polospící, vyřikal, skrze orodování Ctné Panny a Zástupnice[3] své osvobozený jest. P. Joannes Nadasi SJ in Anno aeternitatis hebdomade 32.

Vyobrazení budoucího jednání

Když Peklo Božskou Spravedlnost proti Mládeži, zákonův přestupnici, popuditi se vynasnažuje, Milosrdenství je zmítá,[4] a aby odmrštěné bylo, činí.

Uvod první

Richardus spasitedlná napominání Theorga, svého učitele, zavrhujíce, od domu a kázně otcovské se odděluje. Pročež plesá Orcamus, domnívaje se, že Richard dobrou loupeží[5] jemu učiněn bude.

Uvod druhý

Zlých tovaryšův přední vůdce Libertus mysli své povolujíce, rozličná jim života rozpustilého pravidla, obzvláštně v známém slovičku: *Co se líbí, volno jest*, předpisuje.

Uvod třetí

Darebně zatim pracuje Orcamus, aby Richarda o svém k Theorgovi navrácení se rozmejšlícího na svou stranu přivábil.

---

1 Spoluautorkou edice české synopse je Alena Bočková.
2 Typ modlitby podobný růženci.
3 Obhájkyně.
4 Odmítá.
5 Kořistí.

Inductio IV.

Theorgus, in Richardi solito longiorem a domo absentiam inquirens, Evaristi, Richardi amicioris corrivalis, curam pro eodem reducendo requirit.

Inductio V.

Orcami cum Liberto de Richardo ad vitae licentiam pertrahendo operae.

Inductio VI.

Richardus, adhuc dubius de reditu suo atque extra urbem errans, vicinam Magnae Matri Gratiarum aediculam devotam subintrat ibidemque devotioni vacat, super quo facto frendet Orcamus.

Chorus

Pietati, a Morpheo Libitinae falci expositae, Amor Parthenius corolla precatoria succurrit periculoque eandem eximit.

Inductio VII.

Libertus hortatu Orcami pro devincendo sibi Richardo Gulonis exigit irritamenta.

Inductio VIII.

Evaristus Richardo reditum suadet atque ad hunc quantocyus hortatur, ast differre hunc facit Libertus, pessimisque principiis eundem imbuens, ad partes suas pertrahit.

Inductio IX.

Conscius hujus, Theorgus sorti suae et Richardi indolet Matrique Gratiarum clientem suum commendat.

Inductio X.

Richardus inter Gulonis apposita irritamenta Liberti pessima combibit principia diemque inter haec transigit. Memor subinde pensi Mariani sive corollae precatoriae nondum persolutae, reditum domum clam maturat corollamque precatoriam, lingua esto semisopita, persolvit.

Inductio XI.

Orcamus apud Nemesim contra Libertum et Richardum causam agit et e vivis utriusque exturbandi decretoriam vult evincere sententiam. Quam dum contra Libertum impetrat, adversus Richardum, interventu Magnae Matris Gratiarum, factae apud Nemesim Advocatae ob corollam precatoriam, esto semisopita lingua persolutam, nequaquam evincit.

Uvod čtvrtý

Theorgus pak příliš dlouho se toulajícího Richarda vyhledávaje, aby jej tím jistěj domu přivedl, ku pomoci bere Evarista, upřímnějšího z tovaryšův[6] Richardových.

Uvod pátý

Naproti tomu Orcamus Richarda k rozpustilosti přivedsti všemožně s Libertem se vynasnažuje.

Uvod šestý

Mezi tim Richardus, o svém navrácení ještě pochybující a okolo města se toulající, kapličku mariánskou navštěvuje a velké Máteři Milosti se poroučí; nad čemž hněvem rozlicený se vzteká Orcamus.

Zpěvný uvod

Pobožnosti od Boha Snu (Morphea) pod smrti kosu uvedené Láska Mariánská s korunkou svou na pomoc přichází a z nebezpečenství vysvobozuje.

Uvod sedmý

Aby sobě Richarda zejskal Libertus, skvostné hody z návodu Orcama připraviti dává.

Uvod osmý

A ačkoliv Evaristus kvapné domu navrácení Richardovi raddí, předce aby to odloženo bylo, Libertus působí, a rozpustilým pravidlům jej vyučujíc, na svou stranu přivádí.

Uvod devátý

To se dověděv Theorgus, své a Richarda nestěstí oplakává a Máteři Milosti svěřence svého odevzdává.

Uvod desátý

Richardus při skvostné hostině daných sobě od Liberta zlých naučení pilně se chápá a celý den v rozkoších tráví. Když ale se rozpomíná, že korunku mariánskou ještě nevyřikal, domu v tichosti se navracuje a korunku tu, ačkoliv již poloopilý, říká.

Uvod jedenáctý

Orcamus při Soudné stolici Božské proti Libertovi a Richardovi ortel smrti vyjednati pracuje, který ortel když proti Libertovi vyprošuje, proti Richardovi (skrze přímluvu velké Máteře Milosti, za něj učiněné Zástupnice) nic nevyjednává.

[6] Nejvěrnějšího, nejlepšího z přátel.

Inductio XII.

Congerrones hilaria sua pessima prolongaturi Richardi et Liberti requirunt praesentiam. Hunc dum subitanea morte sublatum, illum vero domum clam repetiisse in comperto habent, gaudia in luctum commutant.

Inductio XIII.

Libertus in forma horrifica monstri sese spectabilem facit Richardo, somno vinoque sepultum excitat eumque sorti pari infelici obnoxium fuisse edocet, ni ope Magnae Matris Gratiarum et Advocatae apud Nemesim factae liberatus fuisset. Inde major in Richardo erga Matrem Divinissimam pietas et vitae emendatio oritur.

Epilogus

Illud D. Bernardi sermo[nis] De Nativitate B. V. Mariae. De aquaeductu de Magna Matre Gratiarum extollit: *Si quid spei, si quid gratiae, si quid salutis in nobis est, ab ea noverimus redundare*.[b]

A. M. D. G.

[b] De Clairvaux, Bernard: *Sancti Bernardi Claraevallensis opera omnia*, http://www.binetti.ru/bernardus/70.shtml (cit. 23. 5. 2015).

Uvod dvanáctý

Zlí tovaryšové rozpustilou svou veselost prodloužeje, Richarda a Liberta sobě přítomného míti žádají. Když ale že ten s náhlou smrtí sešel, onen pak tejně[7] domu se navrátil, známost dostávají, radost svou v žalost proměňují.

Uvod třináctý

Libertus v strašlivém vidění Richardovi se vyjevuje a jej ze sna probudivše vyučuje, že podobnému nešťastného stavu nebezpečenství podrobený byl,[8] kdyby skrze pomoc velké Máteře Milosti, za něj u Soudce Božského učiněné Orodovnice, byl vysvobozen nebyl. Odtud větší k této Božské Máteři pobožnost a polepšení života začátek u Richarda bere.

Závírka

Zvelebuje slova S. Bernarda Sermo De Nativitate B. V. Mariae. De aquaeductu: *Jestliže jaká náděje, jestliže jaká milost, jestliže jaké spasení s námi jest, věřme, že od ní (totižto Marie) všecko pochází.*

[7] Tajně.
[8] By byl.

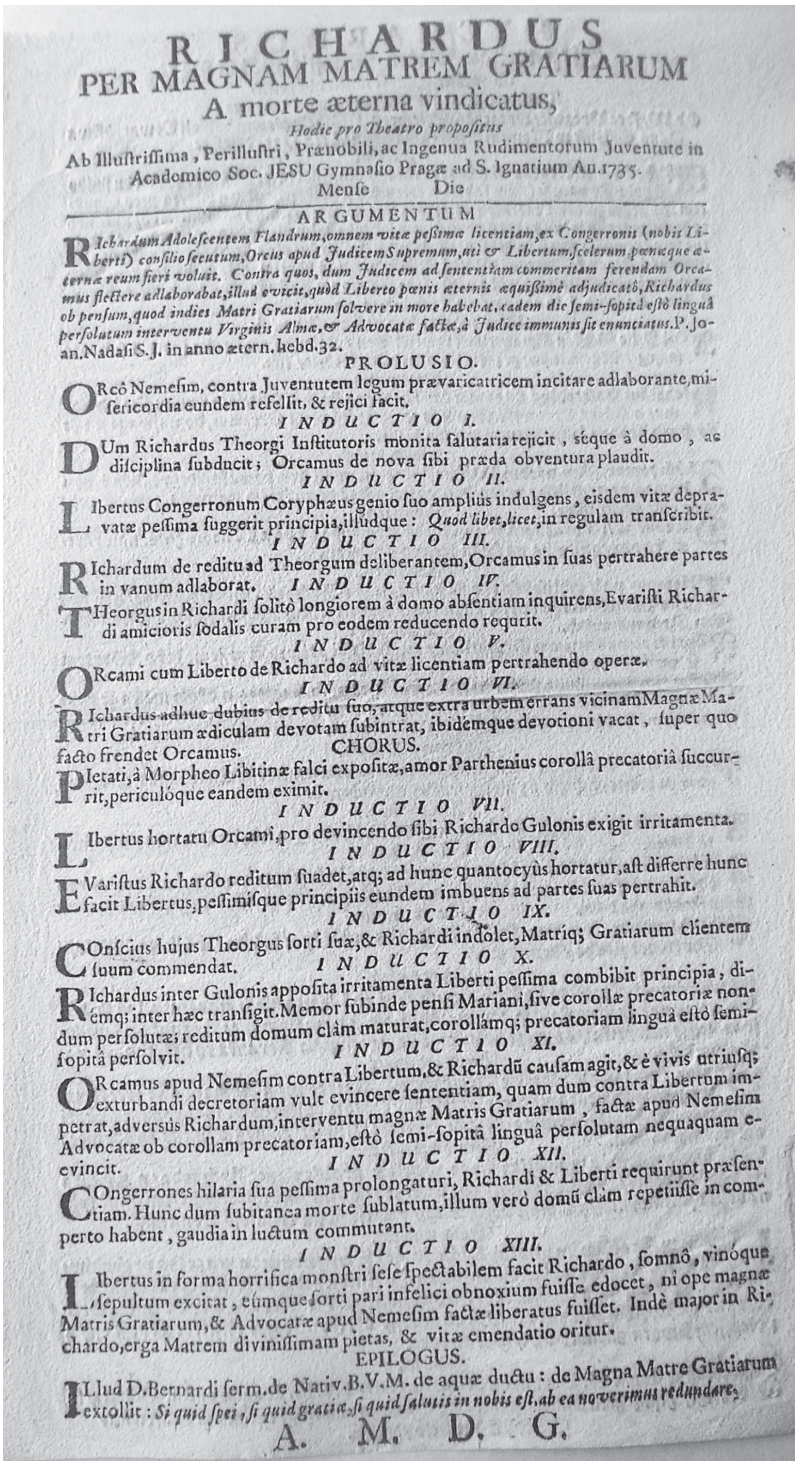

RICHARDUS
PER MAGNAM MATREM GRATIARUM
A morte æterna vindicatus,

Hodie pro Theatro propositus

Ab Illustrissima, Perillustri, Prænobili, ac Ingenua Rudimentorum Juventute in Academico Soc. JESU Gymnasio Pragæ ad S. Ignatium An. 1735.

Mense Die

ARGUMENTUM

Richardum Adolescentem Flandrum, omnem vitæ pessimæ licentiam, ex Congerronis (nobis Liberti) consilio secutum, Orcus apud Judicem Supremum, ati & Libertum scelerum, pœnæque æternæ reum fieri voluit. Contra quos, dum Judicem ad sententiam commeritam ferendam Orcamus flectere adlaborabat, illud evicit, quòd Libero pœnis æternis æquissimè adjudicatò, Richardus ob pensum, quod indies Matri Gratiarum solvere in more habebat, eadem die semi-sopitè estò linguâ persolutum interventu Virginis Almæ, & Advocatæ factæ, à Judice immunis sit enunciatus. P. Joan. Nadasi S. J. in anno ætern. hebd. 32.

PROLUSIO.

ORcò Nemesim, contra Juventutem legum prævaricatricem incitare adlaborante, misericordia eundem refellit, & rejici facit.

INDUCTIO I.

DUm Richardus Theorgi Institutoris monita salutaria rejicit, séque à domo, ac disciplina subducit; Orcamus de nova sibi præda obventura plaudit.

INDUCTIO II.

LIbertus Congerronum Coryphæus genio suo ampliùs indulgens, eisdem vitæ depravatæ pessima suggerit principia, illúdque: *Quod libet, licet*, in regulam transcribit.

INDUCTIO III.

RIchardum de reditu ad Theorgum deliberantem, Orcamus in suas pertrahere partes in vanum adlaborat.

INDUCTIO IV.

THeorgus in Richardi solitò longiorem à domo absentiam inquirens, Evaristi Richardi amicioris sodalis curam pro eodem reducendo requrit.

INDUCTIO V.

ORcami cum Liberto de Richardo ad vitæ licentiam pertrahendo operæ.

INDUCTIO VI.

RIchardus adhuc dubius de reditu suo, atque extra urbem errans vicinam Magnæ Matri Gratiarum ædiculam devotam subintrat, ibidemque devotioni vacat, super quo facto frendet Orcamus.

CHORUS.

PIetati, à Morpheo Libitinæ falci expositæ, amor Parthenius corollâ precatoriâ succurrit, periculóque eandem eximit.

INDUCTIO VII.

LIbertus hortatu Orcami, pro devincendo sibi Richardo Gulonis exigit irritamenta.

INDUCTIO VIII.

EVaristus Richardo reditum suadet, atq; ad hunc quantocyùs hortatur, ast differre hunc facit Libertus, pessimisque principiis eundem imbuens ad partes suas pertrahit.

INDUCTIO IX.

COnscius hujus Theorgus sorti suæ, & Richardi indolet, Matriq; Gratiarum clientem suum commendat.

INDUCTIO X.

RIchardus inter Gulonis apposita irritamenta Liberti pessima combibit principia, dèmq; inter hæc transigit. Memor subinde pensi Mariani, sive corollæ precatoriæ nondum persolutæ; reditum domum clàm maturat, corollámq; precatoriam linguâ estò semisopitâ persolvit.

INDUCTIO XI.

ORcamus apud Nemesim contra Libertum, & Richardũ causam agit, & è vivis utriusq; exturbandi decretoriam vult evincere sententiam, quam dum contra Libertum impetrat, adversùs Richardum, interventu magnæ Matris Gratiarum, factæ apud Nemesim Advocatæ ob corollam precatoriam, estò semi-sopitâ linguâ persolutam nequaquam evincit.

INDUCTIO XII.

COngerrones hilaria sua pessima prolongaturi, Richardi & Liberti requirunt præsentiam. Hunc dum subitanea morte sublatum, illum verò domũ clàm repetiisse in comperto habent, gaudia in luctum commutant.

INDUCTIO XIII.

LIbertus in forma horrifica monstri sese spectabilem facit Richardo, somnô, vinóque sepultum excitat, eúmque sorti pari infelici obnoxium fuisse edocet, ni ope magnæ Matris Gratiarum, & Advocatæ apud Nemesim factæ liberatus fuisset. Indè major in Richardo, erga Matrem divinissimam pietas, & vitæ emendatio oritur.

EPILOGUS.

ILlud D. Bernardi serm. de Nativ. B. V. M. de aquæ ductu: de Magna Matre Gratiarum extollit: *Si quid spei, si quid gratiæ, si quid salutis in nobis est, ab ea noverimus redundare.*

A. M. D. G.

Latinská synopse hry *Richardus*.

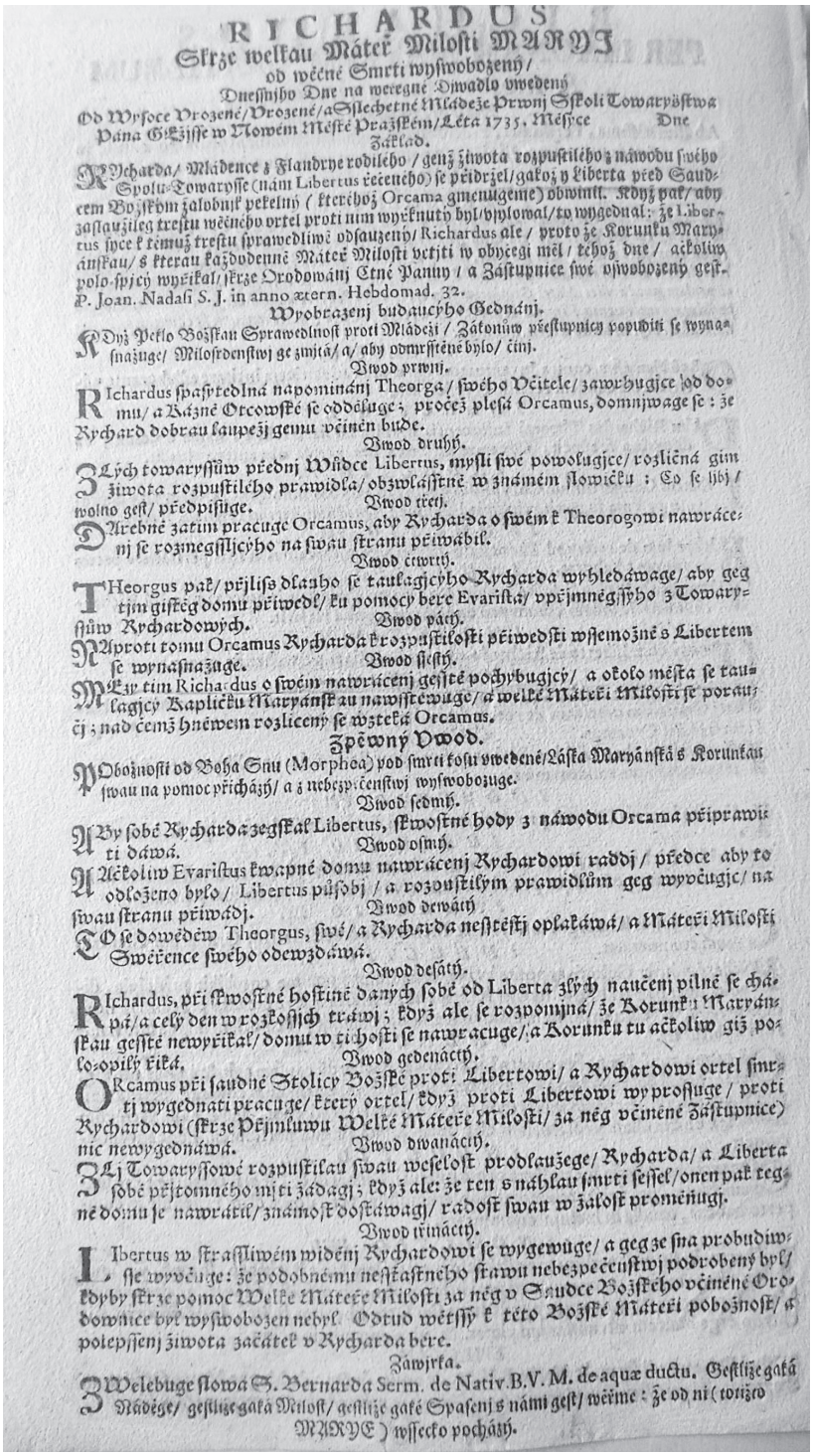

RICHARDUS
Skrze welkau Máteř Milosti MARYJ
od wěčné Smrti wyswobozený/
Dnessnjho Dne na weřegné Diwadlo vwedený
Od Wysoce Vrozené/Vrozené/a Sslechetné Mládeže Prwnj Sskoli Towaryšstwa Pána GEžjsse w Nowém Městě Pražském/Léta 1735. Měsýce Dne

Základ.

RYcharda/ Mládence z Flandrye rodilého / genž žiwota rozpustilého z náwodu swého Spolu-Towarysse (nám Libertus řečeného) se přidržel/gakož y Liberta před Saudcem Božským žalobnjk pekelný (kteréhož Orcama gmenugeme) obwinil. Když pak/ aby zaslaužileg trestu wěčného ortel proti nim wyřknutý byl/vyslowal/to wygednal: že Libertus sice k témuž trestu sprawedliwě odsauzený/ Richardus ale / proto že Korunku Maryánskau/ s kterau každodenně Máteř Milosti vctjti w obyčegi měl / téhož dne / ačkoliw polo-spjcý wyřikal/ skrze Orodowánj Ctné Panny / a Zástupnice swé oswobozený gest. P. Joan. Nadasi S. J. in anno ætern. Hebdomad. 32.

Wyobrazenj budaucýho Gednánj.

KDyž Peklo Božskau Sprawedlnost proti Mládeži / Zákonůw přestupnicy popuditi se wynasnažuge/ Milostdenstwj ge zmjtá/ a/ aby odmrsstěné bylo/ činj.

Vwod prwnj.

RIchardus spasytedlná napominánj Theorga / swého Včitele/ zawrhugjce od domu/ a Kázně Otcowské se odděluge; pročež plesá Orcamus, domnjwage se : že Rychard dobrau laupežj gemu včiněn bude.

Vwod druhý.

ZLých towaryssůw přednj Wůdce Libertus, mysli swé powolugjce/ rozličná gim žiwota rozpustilého prawidla/ obzwlásstně w známém slowičku : Co se ljbj / wolno gest/ předpisuge.

Vwod třetj.

DArebně zatim pracuge Orcamus, aby Rycharda o swém k Theorogowi nawrácenj se rozmegssljcýho na swau stranu přiwábil.

Vwod čtwrtý.

THeorgus pak/ přjliss dlauho se taulagjcýho Rycharda wyhledáwage/ aby geg tjm gistěg domu přiwedl/ ku pomocy bere Evarista/ vpřjmněgssýho z Towaryssůw Rychardowých.

Vwod pátý.

NAproti tomu Orcamus Rycharda k rozpustilosti přiwedsti wssemožně s Libertem se wynasnažuge.

Vwod sestý.

MEzy tim Richardus o swém nawrácenj gesstě pochybugjcý/ a okolo města se taulagjcý Kapličku Maryánskau nawsstěwuge/ a welké Máteři Milosti se poraučj; nad čemž hněwem rozlicený se wzteká Orcamus.

Zpěwný Vwod.

PObožnosti od Boha Snu (Morphea) pod smrti kosu vwedené/Láska Maryánská s Korunkau swau na pomoc přicházý/ a z nebezpečenstwj wyswobozuge.

Vwod sedmý.

ABy sobě Rycharda zegskal Libertus, skwostné hody z náwodu Orcama připrawiti dáwá.

Vwod osmý.

AAčkoliw Evaristus kwapné domu nawrácenj Rychardowi raddj / předce aby to odloženo bylo / Libertus působj / a rozpustilým prawidlům geg wyvčugjc/ na swau stranu přiwádj.

Vwod dewátý

TO se dowěděw Theorgus, swé/ a Rycharda nesstěstj oplakáwá/ a Máteři Milosti Swěřence swého odewzdáwá.

Vwod desátý.

RIchardus, při skwostné hostině daných sobě od Liberta zlých naučenj pilně se chápá/a celý den w rozkossjch tráwj; když ale se rozpomjná/ že Korunku Maryánskau gesstě newyřikal/ domu w tichosti se nawracuge/ a Korunku tu ačkoliw giž polo-opilý řiká.

Vwod gedenáctý.

ORcamus při saudné Stolicy Božské proti Libertowi/ a Rychardowi ortel smrtj wygednati pracuge/ který ortel/ když proti Libertowi wyprossuge / proti Rychardowi (skrze Přjmluwu Welké Máteře Milosti/ za něg včiněné Zástupnice) nic newygednáwá.

Vwod dwanáctý.

ZLj Towaryssowé rozpustilau swau weselost prodlaužege/ Rycharda/ a Liberta sobě přjtomného mjti žádagj; když ale: že ten s náhlau smrti sessel/onen pak tegně domu se nawrátil/ známost dostáwagj/ radost swau w žalost proměňugj.

Vwod třináctý.

LIbertus w strassliwém widěnj Rychardowi se wygewuge/ a geg ze sna probudiwsse wyvčuge: že podobnému nesstastného stawu nebezpečenstwj podrobený byl/ kdyby skrze pomoc Welké Máteře Milosti za něg v Saudce Božského včiněné Orodownice byl wyswobozen nebyl. Odtud wětssý k této Božské Máteři pobožnost/ a polepssenj žiwota začátek v Rycharda bere.

Záwjrka.

ZWelebuge slowa S. Bernarda Serm. de Nativ. B. V. M. de aquæ ductu. Gestliže gaká Náděge/ gestliže gaká Milost/ gestliže gaké Spasenj s námi gest/ wěřme : že od ni (totižto MARYE) wssecko pocházý.

Česká synopse hry *Richardus*.

[199r]

Richardus
per Matrem viventium a morte aeterna vindicatus,

hodie pro theatro propositus
ab Illustrissima, Perillustri, Praenobili ac Ingenua rudimentorum schola
in academico gymnasio S. J. Pragae ad S. Ignatium 1735

Argumentum

Richardum, adolescentem Flandrum, omnem vitae pessimae licentiam ex congerronis (nobis Liberti) consilio secutum, Orcus apud Judicem Supremum, uti et Libertum, scelerum poenaeque aeternae reum fieri voluit. Contra quos dum Judicem ad sententiam commeritam ferendam flectere adlaborabat Orcamus, illud evicit, quod Liberto poenis aeternis aequissime adjudicato, Richardus ob pensum, quod indies Matri Gratiarum solvere in more habebat, eadem die semisopita esto lingva persolutum, interventu Virginis Almae et Advocatae factae, a Judice immunis sit enunciatus. P. Joannes Nadasi SJ in Anno aeternitatis, hebdomade 32.

Prolusio

Orco Nemesim contra Juventutem, legum praevaricatricem, flectere adlaborante, Misericordia eundem refellit et rejici facit.

Recitativus

Orcus : Adhucne, Nemesis, scelestam
Juventam, Caelo molestam
Feres inultam,
Averno adultam?
Ob tanta crimina
Non vibras fulmina?
Repande Ditis ora,
Queis[a] objice abs mora
Cremandam igne fero,
Deflectentem a vero.

[a] *Queis*, arch. tvar dat. pl., klas. *quibus*. Podobně viz v. 585, 693.

Richard,
jejž Matka živých osvobodila od věčné smrti

a dnes ho na divadle ukazuje
nejslavnější, přeslavná, převznešená a ušlechtilá třída rudimentistů
v akademickém gymnáziu SJ v Praze u sv. Ignáce 1735

Náměť

Richard, mládenec z Flander, se na radu svého kumpána (pro nás Liberta)[1] *držel všech špatností nevázaného života. Ďábel*[2] *chtěl, aby ho, stejně jako Liberta, nejvyšší Soudce uznal vinným ze zločinů a odsoudil k věčnému trestu. Když se Orcamus*[3] *snažil pohnout Soudce, aby proti nim vynesl zasloužený rozsudek, dosáhl toho, že Libertovi byl zcela po zásluze přisouzen věčný trest. Richarda Soudce zprostil trestu na zásah dobrotivé Panny, jež se za něj přimluvila kvůli modlitbě, kterou měl Richard ve zvyku denně k Matce milostí*[4] *odříkat a pomodlil se ji i toho dne, třebaže napůl spícím jazykem. Otec Joannes Nadasi SJ v díle Annus aeternitatis, týden 32.*

Předehra

Když Ďábel usiluje obrátit Nemesis[5] *proti Mládí, které přestoupilo zákon, Milosrdenství ho odmítne a zapudí.*

Recitativ

Ďábel: Nemesis, stále ještě trpíš,
aby zločinné, nebi protivné,
peklu dorostlé Mládí
zůstalo bez trestu?
Nemrštíš po něm
pro takové zločiny bleskem?
Otevři chřtán pekla[6]
a bez prodlení mu předhoď Mládí,
které má spálit krutý oheň,
neboť se odvrátilo od pravdy.

[1] *Libertus* – jméno odvozené z lat. *libertas*, *atis*, *f.* – „svoboda", „nevázanost". Typické jméno mladíků vedoucích nevázaný, hříšný život.
[2] Lat. *Orcus*, *i*, *m.* – říše mrtvých, podsvětí, podsvětní božstvo, zde ve významu „ďábel".
[3] *Orcamus* – jméno odvozené z lat. *orcus*, *i*, *m.* – „podsvětí", „peklo".
[4] Lat. *Mater Gratiarum*, jeden z nejběžnějších přídomků Panny Marie.
[5] *Nemesis, is, f.* – bohyně odplaty a pomsty. Zde ztotožňována s Kristem, viz scéna 11.
[6] Lat. *Dis*, *Ditis*, *m.* – Plútó, bůh podsvětí. Zde ve významu „ďábel".

Aria

Ardescat sol in fulmina,
Plectat Juventae crimina,
Legum praevaricatricis,
Vitae scelestae ductricis.
Nemesim sufflammet,
Ad plectendum animet.

Recitativus

Vah! Nimiam abjice clementiam,
Aeternam in merentem vibra sententiam!

Recitativus

Nemesis: Feriam, plectam,
Justam vindictam
Reposcunt horum crimina,
Merentur justa fulmina.
Feriam, plectam
Sumam vindictam.

Aria

Sufflamment ensem fulmina,
Quibus Juventae crimina
Plectam, terjusta Nemesis,
Morteque mulctet Lachesis.

[199v]

Recitativus

Juventus: Ah, Misericordia,
Ne nimium discordia
Patiare Justitiae contra Juventam praelia.
Jam sol ipse in iras, in iras candescit,
In me jacturus fulmina flammescit.
Ah! Phaebe, mitesce
Nec ira ardesce!
Eclypset tuum utinam luna ardorem,
Ne tantum in me exeras furorem.
Ah, Misericordia, opitulare pereunti!

Misericordia: Adsum vocata et exorata,
Firmum datura praesidium
et contra Orcum subsidium.

Árie

Ať se slunce rozpálí do blesků
a potrestá zločiny Mládí,
které porušuje zákony
a vede zločinný život.
Ať podnítí Nemesis
a dá jí chuť trestat.

Recitativ

Ach! Odhoď přílišnou laskavost,
zasáhni věčným rozsudkem toho, kdo si to zaslouží!

Recitativ

Nemesis: Udeřím, ztrestám je,
jejich zločiny žádají
spravedlivou pomstu,
po právu si zaslouží blesk.
Udeřím, ztrestám je,
vykonám pomstu.

Árie

Ať meč rozpálí blesky,
jimiž já, nejspravedlivější Nemesis,
potrestám zločiny Mládí,
a Lachesis[7] ať ho ztrestá smrtí.

Recitativ

Mládí: Ach, Milosrdenství,
nestrp, aby Spravedlnost příliš zarputile
bojovala proti Mládí.
Už i samotné slunce se rozpálilo hněvem,
šlehá plameny a chystá se na mě vrhnout blesk.
Ach! Slunce,[8] utiš se
a neplaň hněvem!
Kéž luna zastíní tvůj žár,
abys na mě neútočilo s takovým hněvem.
Ach, Milosrdenství, pomoz hynoucímu!

Milosrdenství: Jsem zde na tvé volání a prosby,
chci ti poskytnout pevnou ochranu
a podporu proti ďáblovi.

---

[7] *Lachesis, is, f.* – jedna z bohyň osudu.

[8] Lat. *Phaebus*, *i*, *m*. – přízvisko Apollóna, zde v obecném významu „slunce".

Arietta

Sit locus hic clementiae,
Cedat rigor sententiae,
Claudantur ora Cerberi,
Non jam Juventa verberi
Subjecta sit aeterno
Nec sit rea Averno.

Recitativus

Cede, Averni Furia,
Juventae huic injuria.

Inductio I.

Dum Richardus Theorgi institutoris monita salutaria rejicit seque a domo ac disciplina subtrahit, Orcamus de nova sibi praeda obventura plaudit.

Personae: Richardus, Evaristus, Theorgus, Servillus, discipuli, Orcamus, omnes diaboli et spectra.

Richardus: Quam dulce risit aureum solis jubar
Et vexit aethra lusibus gratam diem.
Evariste, nunquid afforis lusum est satis?
Evaristus: Lusum est abunde, ast metuo non leviter.
Richardus: Metus
Quis membra subiit? Pande, quis animo timor?
Evaristus: Quid si Theorgus noster absentem sciat
Suum Richardum? Pessime excipiet sua
Sero petentem limina! Accelera gradum,
Protracta ne fors augeat poenas mora.
Richardus: Causa haec timorem comparem menti meae
Generat, sed ausus revoco, quos timor expulit.
Eructet esto plurimas in me minas
Theorgus, isti facile rescindam stylum
In me furendi, promptus excutiam jugum
Docentis atque callido effugiam pede.
Evaristus: Tentemus ergo et laneum posti pedem
Proprius locemus, num amplius solito furat.

Inductio I. ac] ad *R.*

Arietta

Budiž zde místo pro laskavost,
pryč s přísným rozsudkem,
ať se zavře Kerberův chřtán,
ať Mládí není podrobeno
věčným ranám
ani odsouzeno do Avernu.[9]

Recitativ

Ustup, zuřivosti[10] Avernu,
nespravedlivá vůči Mládí.

1. SCÉNA

Když Richard zavrhne spásná napomenutí učitele Theorga a unikne z jeho domu i přísného vedení, Orcamus jásá, že mu přichází nová kořist.

Osoby: Richard, *Evaristus*,[11] *Theorgus*,[12] *Servillus*,[13] *žáci*, *Orcamus*, *všichni ďáblové a přízraky*.

Richard: Jak sladce se smálo zlaté zářivé slunce
a nebe nám přineslo příjemný den pro hry.
Evariste, pohráli jsme si venku dost?

Evaristus: Pohráli jsme si dosyta, ale nemálo se bojím.

Richard: Jaký
strach zachvátil tvé údy? Pověz, čeho se tvá duše bojí?

Evaristus: Co až se náš Theorgus dozví,
že jeho milý Richard je pryč? Zle ho přivítá,
až přijde k jeho prahu pozdě! Přidej do kroku,
aby ti snad protahované zdržení nevyneslo ještě větší trest.

Richard: Tato věc vzbuzuje v mé mysli stejný
strach. Volám však zpátky odvahu, kterou strach zahnal.
Ať si na mě Theorgus chrlí sebevíc
hrozeb! Snadno přetrhnu nit jeho
hněvivé řeči, hbitě setřesu
učitelovo jho a chytře uteču.

Evaristus: Zkusme to tedy a potichu přistupme
ke dveřím, neboť zuří víc než obvykle.

---

[9] Lat. *Avernus*, *i*, *m.* – jezero v Kampánii považované za vstup do podsvětí, metonymicky „podsvětí, peklo".
[10] Lat. *Furia*, *ae*, *f.* – Lítice, bohyně pomsty, v přeneseném významu „hněv, zuřivost".
[11] *Evaristus* – jméno odvozené z řec. *eu* – dobře a *aristos* – nejlepší, nejvznešenější.
[12] *Theorgus* – jméno odvozené z řec. *theos* – bůh a *orgé* – horlivost.
[13] *Servillus* – jméno odvozené od zdrobněliny lat. *servus*, *i*, *m.* – otrok, sluha.

Theorgus: Malecauta pubes! Semperne in furias agas?
Evaristus: An fulminantem percipis?
Richardus. Valde bene.
[200r] Theorgus. Richardus ubi?
Evaristus: Jam pessime, frater, tibi.
Theorgus: Serville, curre, pervola vicum citus
Omnem ac Richardum siste nostrati Lari!
Ah, pertimesco, pessimo ne fors meus
Adsit Richardus caetui aut consortio.
Ad omne siquidem cereus vitium est puer.
Docebo juvenem, calle quo demum pedem
Cautus locare debeat.
Richardus: Non, non, nihil
Fiet! Richardus profugus eludet suum
Propere Theorgum. Evariste, tu repete domum.
Ego furentem praevia eludam fuga.

Servillus: Richardus est hic, capite fugientem.
Theorgus: Cito
Reliqui volate, profugus actutum meo
Sistatur isthic vultui infaustus puer.
Ades? Doloris causa permulti, jam ades?
Richardus: Nescio, doloris causa qui tanti forem,
Ast qui coegit fugere me, tuus est furor!
Theorgus: Imo Richardo maximus sit hic amor,
Dum poena vitio debita a Theorgo datur.
Efferre posthac unicum Laribus pedem
Caveto! Pensa Virgini Matri interim
Decurre, semper reitera, nunquam pium
Usum remitte, nec meus tali favor
Deerit clienti. Dulcibus semper cibis
Temet, Richarde, nutriam, tantum domo,
Dilecte, nostra subdolum ne effer gradum.

Richardus: Vellet Theorgus dulcibus pastum cibis,
Vellet Richardum, ut sit suus semper puer.
Gustasse me jam plura, quam dulcia, sciat.
Veterana vulpes! Noveram apprime dolos
Suos. Favere saccharum svevit, quoad
Fortius amaras exerat in omnes minas.
Hac servitute, spero, libertas erit
Dulcior. Acerba Theorgus imperia uspiam

Theorgus: Neobezřetná mládeži! Pořád mě budeš přivádět k zuřivosti?
Evaristus: Slyšíš, jak hromuje?
Richard: Velmi dobře.
Theorgus: Kde je Richard?
Evaristus: Je s tebou zle, bratře.
Theorgus: Serville, běž, proběhni rychle celé
město a přiveď Richarda do mého domu![14]
Ach, bojím se, aby se snad můj Richard
nepřidal k špatné společnosti nebo družině.
Chlapec je totiž náchylný ke každé neřesti.
Poučím toho mladíka, na jakou stezku má
obezřetně vložit nohu.
Richard: Ne ne, z toho nic
nebude! Richard uprchne, a tak rychle obelstí
svého Theorga. Evariste, ty se vrať domů,
já předejdu jeho hněvu tím, že lstivě uteču.

Servillus: Richard je tady, utíká, chyťte ho!
Theorgus: Vy ostatní
rychle utíkejte a toho uprchlého, nešťastného
chlapce hned přiveďte sem, před mou tvář.
Jsi tu? Příčino mé přemnohé bolesti, už jsi tady?
Richard: Nevím, že bych byl příčinou takové bolesti.
To tvá zuřivost mě donutila utéct!
Theorgus: Naopak, ať je pro Richarda důkazem největší lásky,
když ho Theorgus zaslouženě trestá za neřest.
Střez se nadále jen jednou nohou opustit
dům! Zatím si odříkej své modlitby k Panně Matce,
opakuj si je stále znovu, tento zbožný zvyk
nikdy neodkládej. Takovému chráněnci pak nebude chybět
má přízeň. Budu tě, Richarde, vždy živit
sladkými pokrmy, jen se, milý chlapče,
lstivě nevzdaluj z našeho domu.

Richard: Theorgus by chtěl Richarda krmit sladkými pokrmy
chtěl by, aby byl stále jeho chlapcem.
Ať ví, že už jsem ochutnal mnohem sladší věci.
Ta stará liška! Prohlédl jsem už dříve jeho
lsti. Dopřává mi cukr, dokud nepřejde
k hrozbám o to silnějším a hořkým.
Doufám, že svoboda bude sladší než toto
otroctví. Od této chvíle už mi Theorgus nikdy

[14] Lat. *Lares*, *um, m.* – domácí ochranné božstvo, zde v obecném významu „dům, domov".

Mihi dehinc dictabit. Impensum optimae
Cultum expetabat Matris, hanc constans colam.
Mandata reliqua respuo et fugio.

Orcamus: Bene est!
[200v] Vicimus, Averne! Plaudat umbrarum cohors!
Richardus isthac pergit infelix via,
Qua mille praeceps inferos juvenes petunt.
Richardus ista graditur incautus via!
Richardus! Ille Virginis Matris alias
Camillus? Ipsus! O diem obscura mihi
In nocte faustam! Manium umbrosos sinus
Novus serena Phaebus illustret face
Blandumque frontis exerat Avernus jubar!
Adeste, Furiae Tartari, inferia cohors,
Miscete poenas gaudiis, planctus jocis.
Ite in choreas, turba confusa Stygis,
Musica choreas dirrigat, cujus melos
Seu consonum, seu dissonum plausus sonet.
Nam spero, qua se tollit, hac ruet via
Richardus. Imo juro! Non longa mora
Aderit, perenni incendio urendus puer.
Hunc ipsus ibo perditum.

Om. daem.:[b] Sic, sic decet,
Richardus astris charus ut pereat miser.

Orcamus: Reprimite saltum. Quis chorearum modos
Numerosque turbat? Aliqua se immiscent choris
Nostris vagantium agmina. Aspicito foras!

Diabolus: Adest Libertus, juvenis a vita agnitus
Effraeniori.

Orcamus: Cedite. Hic noster prope
Futurus hospes est, proin nolim meum
Quisquam Libertum turbet.[c]

Inductio II.

Libertus, congerronum corryphaeus, genio suo amplius indulgens, eisdem vitae depravatae pessima suggerit principia illudque „quod libet, licet“ in regulam transcribit.

Personae: Libertus, congerrones.

Libertus: Sonuere amoena cymbala et dulces cheles,
Fas est proinde floridos saltu dies

[b] *Om. daem = Omnes daemones.*
[c] Neúplný verš.

nebude diktovat rozkazy. Vyžadoval horlivou
úctu k nejlepší Matce, tu budu stále ctít.
Ostatními rozkazy však pohrdám a odmítám je.

Orcamus: Dobře!
Zvítězili jsme, Averne! Ať družina stínů jásá!
Nešťastný Richard kráčí tou cestou,
po níž tisíce mladíků míří střemhlav do pekel.
Právě tou cestou se Richard neopatrně vydal!
Richard! Ten, který byl dříve pážetem[15]
Panny Matky? Právě ten! Ó, nastává mi šťastný den
v této temné noci! Kéž stinná zákoutí podsvětí
ozáří jasnou pochodní nové slunce
a Avernus ukáže líbezně jasnou tvář!
Sem, Fúrie Tartaru, pekelná družino,
vneste do míst trestů radost, do pláče žerty.
Dej se do tance, neuspořádaný zástupe Stygy,
a tanec ať řídí hudba, jejíž melodie, ať už libozvučná,
nebo nesouladná, bude znít jásavě.
Neboť doufám, že Richard se z té cesty, po níž
se vydal, zřítí. Ba přísahám, že zanedlouho
bude ten chlapec tady, aby ho spálil věčný oheň.
Já sám ho dovedu k zatracení.

Ďáblové: Tak tak, patří se,
aby Richard, miláček hvězd, bídně zahynul.

Orcamus: Přestaňte tančit. Kdo nám to ruší takt
a rytmus tanců? Do našich řad se mísí
nějaké šiky tuláků. Podívej se ven!

Ďábel: Je tam Libertus, mladík známý nevázaným
životem.

Orcamus: Ustupte, ten bude brzy
naším hostem. Proto nechci, aby mého
milého Liberta někdo rušil.

2. SCÉNA

Libertus, vůdce bandy kumpánů, si příliš užívá radostí. I jim přitom podsouvá nejhorší zásady zvráceného života a předepisuje jim za pravidlo heslo „co je libo, je dovoleno".

Osoby: Libertus, kumpáni.

Libertus: Rozezněly se příjemné činely a sladké loutny,
můžeme tedy dny a noci plné květů

[15] Lat. *camillus*, *i*, *m*. – chlapec ze vznešené rodiny, který pomáhal při náboženských obřadech.

Noctesque chari transigi socii. Cito,
Properum referte ad gaudia acciti gradum!
Nihil movetur? Bibule! Dormille! Hircule!
[201r] Slampule! Vomille! Porcule! Auditur nihil.
Forsan recenti crapula functi jacent
Nostri sodales? Excitatum hos provolo.
Quam grata resonat musica, opinor, bene
Isthaec inunxit guttura impingvans Ceres.
Proh fata! Strages crapulae quantas cient!
Surgite, choreas ducere ac urbe integra
Denuo vagari consonae invitant cheles!
Ut video, surdis fabulam canto. Scio,
Quid agam! Petulcum faxo[d] nequitiae genus.
Profecto Morpheum perbrevi excutient, modo
Concitabo tympano integram domum,
Ardere ut isthac Morpheo absorpti putent.
Ah ardet! Ardet! Ardet! Ardet!

Bibulus: Proh, ubi?

Libertus: Jam tecta supra vestra Vulcanus furit.

Bibulus: Liberte, miseros adjuva!

Libertus: Id facio lubens,
Modo excitatos rideam! Nunquid bonum
Vos excitandi fingere Libertus modum
Svevit?

Dormillus: Nugator denique es!

Libertus: Non jam placet
Favere genio ac ducere in choreas pedes?

Om. conger.:[e] Accepta nobis recoquis, haec semper placent.

Hirculus: Ergo vagemur integris vicis prius,
Demum choreis caeterum tempus demus.

Bibulus: Ast quam tabernam saltui accommodam putas?

Vomillus: Aurata quae nunc vascula appicta exhibet
Domus, choreis commoda est.

Libertus: Ergo cito!
Larvatus adsit musicae resonans chorus,
Nos laeta cantu jubila addemus.[f]

[d] *Faxo*, arch. tvar 1. sg. fut. II., klas. *fecero*.
[e] *Om. conger.* = *Omnes congerrones.*
[f] Neúplný verš.

trávit tancem, milí druhové. Rychle,
pospěšte k radovánkám, které vás volají!
Nic se nehýbe? Bibule, Dormille, Hircule,
Slampule, Vomille, Porcule![16] Nic není slyšet.
Leží snad moji druhové poražení
nedávnou pitkou? Letím je vzbudit.
Jak půvabná hudba tu zní,[17] myslím,
že tato hrdla dobře promazala tuk přinášející Ceres.
Ach běda! Jaká jatka působí opilost!
Vstaňte, libě znějící loutny nás znovu zvou
k tanci a potulkám po celém městě!
Jak vidím, házím hrách na stěnu. Už vím,
co udělám! Provedu ztřeštěný, ničemný kousek.
Jistě velmi brzy setřesou spánek,[18] až vzbudím
celý dům bubnováním, aby si ti,
co jsou nyní ponořeni do snů, mysleli, že hoří.
Ach hoří! Hoří! Hoří! Hoří!

Bibulus: Běda, kde?

Libertus: Na vaší střeše již zuří oheň.[19]

Bibulus: Liberte, pomoz nám nešťastným!

Libertus: To udělám rád,
jen co se probuzeným vysměju! Tak co,
vymýšlí si Libertus dobré způsoby, jak vás
vzbudit?

Dormillus: Ty jsi ale šprýmař!

Libertus: Už se vám nechce
užívat si a roztančit nohy?

Kumpáni: Znovu nám navrhuješ, co jsme už přijali. To se nám stále líbí.

Hirculus: Nejprve tedy proběhněme všechny ulice,
zbylý čas pak věnujme tanci.

Bibulus: Ale který hostinec je podle tebe vhodný k tanci?

Vomillus: Ten dům, na němž jsou namalované zlaté pohárky,
ten se k tanci hodí.

Libertus: Rychle tedy,
ať přijde sbor v maskách a spustí hudbu,
my se přidejme zpěvem veselých a jásavých písní.

[16] Jako jména Libertových druhů jsou někdy použita přímo latinská diminutiva: *hirculus*, *i*, *m*. – kozlík, *porculus*, *i*, *m*. – vepřík, *bibulus* – ten, kdo rád pije. Jiná jména jsou odvozena od sloves: Dormillus od *dormire* – spát, *Vomillus* snad od *vomere* – zvracet. Původ jména Slampulus je nejasný.

[17] Hudbou myslí zřejmě chrápání spáčů.

[18] Lat. *Morpheus*, *i*, *m*. – bůh snů, zde v obecném významu „sen, spánek".

[19] Lat. *Vulcanus*, *i*, *m*. – bůh ohně, zde v obecném významu „oheň".

Cantus congerronum vagantium[g]

#Vivamus, bibamus, saliamus, ha ha ha!
Vivamus, bibamus, saliamus, ha ha!
Id licet, quod libet, qui vult, multum bibet. *Da capo a signo #*

Bibulus: Pincerna ubi latet? Adsumus, cito, cito!
Vanillus: Adferte subito Massica, hic adsit Ceres.
[201v] Libertus: Ego salire ordiar, ludat chorus.

Saltus

Bibulus: Vivat Libertus, saltibus doctus!
Omnes: Vivat!
Libertus: Sincera vivat plurimum fratrum cohors!
Nunquid beati vivimus, quando licet,
Quod libet. Amoenos ducere optatis dies?
Id liceat, animo quod libet. Bibere libet?
Licet, bibite!
Vomillus: Quid si ebriis vomere libet?
Libertus: Licet, vomite![h]
Fecit id Antonius multis spectantibus olim,
Is tamen Ausonia consul in urbe fuit.
Quod facinus tanta vir tantus in urbe patravit,
Non tibi in his poterit dedecus esse locis.[i]
Denique profundo haec regula insculpta haereat
Cordi, sodales! Nempe quod libet, licet.
Bibulus: Ceres meum gravare verticem orditur.
Porculus: Demus
Proinde somno quidpiam.
Hirculus: Sit ita.
Slampulus: Bene.
Libertus: Sacremus aliquid Morpheo.[j]

Inductio III.

Richardum de reditu ad Theorgum deliberantem Orcamus in suas partes pertrahere adlaborat.

Personae: Richardus, Orcamus cum omnibus daemonibus.

Richardus: Quid agimus, anime? Ubi es, Richarde? An inferis

168 doctus] doctus pedes *R.*

[g] Tuto část považujeme za píseň vloženou do hry, proto ji nečíslujeme. Stejně viz *Cantulus quaerentium Richardum*, s. 90.
[h] Neúplný verš.
[i] v. 175–178 elegické distichon.
[j] Neúplný verš.

Zpěv potulných kumpánů

Žijme, pijme, tancujme, ha ha ha,
žijme, pijme, tancujme, ha ha.
Co je libo, je dovoleno, kdo chce, bude hodně pít.

Bibulus: Kde vězí číšník? Jsme tu, rychle, rychle!
Vanillus:[20] Přineste hned massické víno, sem s jídlem.[21]
Libertus: Já začnu tančit, sbor ať hraje.

Tanec

Bibulus: Ať žije Libertus, dovedný tanečník!
Všichni: Ať žije!
Libertus: Ať žije toto velké, bezstarostné bratrstvo!
Neboť žijeme blaženě, když je dovoleno,
co je libo. Toužíte trávit dny příjemně?
Ať je dovoleno, co je vaší duši libo. Chcete pít?
Prosím, pijte!
Vomillus: Co když se opilým chce zvracet?
Libertus: Prosím, zvracejte!
Udělal to kdysi Antonius[22] před mnohými diváky
a ten byl přece konzulem ve městě Římě.[23]
Když se toho činu dopustil takový muž v takovém městě,
tobě to v těchto místech nemůže být k ostudě.
Konečně, druhové, ať vám hluboko v srdci tkví vtesané
toto pravidlo: totiž co je libo, je dovoleno.
Bibulus: Jídlo začíná tížit mou hlavu.
Porculus: Dopřejme
tedy trochu času snům.
Hirculus: Budiž.
Slampulus: Dobře.
Libertus: Věnujme se chvíli spánku.

3. SCÉNA

Ďábel usiluje získat na svou stranu Richarda, který uvažuje o návratu k Theorgovi.

Osoby: *Richard, Orcamus se všemi démony.*

Richard: Co to děláme, má duše? Kde to jsi, Richarde? Bloudíš

[20] *Vanillus* – jméno snad odvozené z lat. *vanus* – marný, pošetilý, planý.
[21] Lat. *Ceres*, *eris*, *f.* – bohyně úrody, zde obecně ve významu „jídlo".
[22] Cf. Plútarchos, *Paralelní životy*, životopis Marca Antonia.
[23] Lat. *Ausonius*, *a*, *um* – Ausonský, adj. od Ausonie, kraje v jižní Itálii. Metonymicky „italský" nebo „římský".

Terrisve oberras? Sydera an misero favent,
Cui tetra Averni monstra perniciem parant?
Si somnianti Morpheus vera indicit,
Periit Richardus, Tartari exilium petet.
Dictavit Orcus somnio infensam nimis
Sententiam, Richardus ut pereat miser,
Postquam hacce liber graditur incautus via,
Qua mille praeceps inferos juvenes petunt.
Forsan rejectum, proh, male Theorgi jugum
Orco Richardum inducere incautum parat!
Quid derelictus facio? Si caeptum sequar
Iter, furorem Caelitum incurram, scio.
[202r] Quodsi Theorgi repeto, quos sprevi, Lares?
Ridebit isthoc facinus omnis! Nec minus
Theorgus acrem pro fuga poenam expetet.
Deliberare sylvula hac de re placet!

Orcamus: Richardus, heu, male ludit! Huc, turba infera
Cito ferali prodeat Averni specu!
Vinci dolose debet hic nequam puer!
Hunc ipsus ibo perditum. Adferte citius
Aquam, lebetem, smigma et apprime meam
Purgate faciem. Vestium tibi cura sit.
Diabolus 1: Qualis videri vestium debet color?
Orcamus: Auceps ferarum vestium qualem gerit,
Talis Richardi in aucupe eniteat color.
Diabolus 1: Hunc praesto cape!
Orcamus: Vos interim, quasquas huic
Instruere technas sedulum ingenium valet,
Parate! Ego meum struere progredior dolum.

Quid hoc moraris nemore? Cur tempus teris?
Richardus: Deliberandi tempus hoc sumpsi loco.
Orcamus: Deliberare qualia negotia jubent?
Richardus: Fatebor istud, Domine, quod mentem premit.
Svadebat animo vita liberior fugam,
Unde et Theorgi profugus elusi jugum.
Orcamus: Tune es Richardus?
Richardus: Nomen hoc unde est tibi?
Sum, sum Richardus, pristino intendens jugo
Memet Theorgi subdere.

186 monstra] mostra *R.*
205 smigma] Schmigma *R.*
220 intendens] intendes *R.*

podsvětím nebo světem? Jsou snad hvězdy nakloněny
nešťastníkovi, jemuž chystají záhubu strašné příšery
Avernu? Jestliže sen naznačuje spáči pravdu,
je s Richardem konec a zamíří do vyhnanství Tartaru.
V tom snu peklo vyneslo neblahý
ortel, že nešťastný Richard má zahynout,
když získal volnost a neobezřetně vkročil na cestu,
po níž tisíce mladíků míří střemhlav do pekel.
Běda, za to, že tak nešťastně zavrhl Theorgovo jho,
snad má být neopatrný Richard zaveden do pekla!
Co tu dělám, já opuštěný? Vím, že budu-li pokračovat
v započaté cestě, vystavím se hněvu nebes.
A co když se vrátím do Theorgova domu, jímž jsem pohrdl?
Každý se tomu činu bude smát! A Theorgus
bude za útěk vyžadovat neméně tvrdý trest.
Chci si to rozmyslet tady v lesíku.

Orcamus: Běda, Richard nás ošklivě klame! Sem, pekelný zástupe,
vyjdi rychle ze záhrobních hlubin Avernu.
Toho nezdárného chlapce musíme porazit lstí!
Já sám ho dovedu k zatracení. Přineste rychle
vodu, kotel, mýdlo a nejprve mi očistěte
tvář. Ty se postarej o šaty.
Ďábel 1: Jakou barvu ty šaty mají mít?
Orcamus: Jakou nosí lovec zvěře,
taková barva ať zazáří na tom, kdo loví Richarda.
Ďábel 1: Tady jsou!
Orcamus: Vy zatím přichystejte
všechny léčky, jaké je pilný důvtip
schopen vystrojit. Já jdu strojit svou lest.

Proč se zdržuješ tady v lese? Proč tu marníš čas?
Richard: Vzal jsem si tu čas na rozmyšlenou.
Orcamus: O jakých záležitostech musíš rozmýšlet?
Richard: Přiznám, pane, co tíží mou mysl.
Volnější život pobídl mou duši k útěku,
proto jsem také uprchl a oklamal Theorga i jeho jho.
Orcamus: Nejsi ty Richard?
Richard: Odkud znáš mé jméno?
Ano, jsem Richard a mám v úmyslu
znovu se poddat Theorgovu jhu!

Orcamus: In poenas redis,
Quodsi Theorgi repetis iterato Lares.
Ardescit ira, fervet et jurat truci
Se velle puerum carceri includere. Proin
Liberius ista, qua capis, perge orbita,
Assume generosam indolem et vitam mei
Sequere Liberti.
Richardus: Non facio! Siquidem diu
Deliberandum est, quod par est statui semel.
Orcamus: Male cessit astus, alia tentanda aestimo.

[202v]

Inductio IV.

Theorgus in Richardi solito longiorem a domo absentiam inquirens, Evaristi Richardi amicioris corrivalis curam pro eodem reducendo requirit.

Personae: Theorgus, discipuli, Servillus, Evaristus.

Servillus: Jam, puto, scholares vocat ad odaeum hic sonus
Ac me Theorgi jussa servillum petunt.
Theorgus: Serville, curre promptus! Accitos meo
Sistito scholares vultui, ac primo voca
Nostrum Richardum. Denuo ubi moras trahit?
Nequam juvenis est, jam diu absentem noto.
Meos citato provola ad nutus gradu,
Dudum Richardum Laribus absentem voca.
Servillus: Ausculto jussis.
Theorgus: Audiam brevi lubens,
Fervore quali obtemperet jussis meis,
Num pensa Matri Gratiae exsolvit.

Servillus: Fleo.
Theorgus: Cur fles?
Servillus: Richardus denuo excessit fuga,
Quem forte nostro quaerere incumbet pedi.
Theorgus: Quidquid? Richardus denuo erupit meus?
Richardus? Infans, falleris! Solus volo,
Quodsi cubili clausus aspiciam latet.
Invisa fata, excessit, erupit[k] puer!
Serville, vera dixeras!
Servillus: Nunquid?

[k] Cf. Cicero, *Oratio in Catilinam* 2,1: *Abiit, excessit, evasit, erupit*.

Orcamus: Půjdeš si pro trest,
pokud znovu zamíříš do Theorgova domu.
Plane a kypí hněvem a přísahá, že toho
chlapce zavře do krutého vězení. Proto
raději dál volně kráčej tou stezkou, kterou jdeš,
osvoj si vznešené způsoby a oddej se životu,
jaký vede můj milý Libertus.
Richard: To neudělám! Neboť o tom, co má být
rozhodnuto jednou provždy, je třeba dlouho rozmýšlet.
Orcamus: Lest se nezdařila, soudím, že je nutné vyzkoušet něco jiného.

4. SCÉNA

Theorgus zjistí, že Richard je neobvykle dlouho pryč, a požádá Evarista, Richardova nejlepšího přítele, aby se postaral o jeho návrat.

Osoby: Theorgus, žáci, Servillus, Evaristus.

Servillus: Tento zvuk, zdá se mi, už svolává školáky do školy
a mě, služebníčka, si žádá Theorgus, abych plnil jeho příkazy.
Theorgus: Serville, rychle běž! Svolej školáky,
ať se dostaví ke mně, a především zavolej
mého milého Richarda. Kde zase otálí?
Je to neřádný mladík, vím, že je již dlouho pryč.
Na můj rozkaz rychle běž a zavolej
Richarda, který se již dlouho zdržuje mimo dům.
Servillus: Tvé rozkazy poslechnu.
Theorgus: Rád si zakrátko vyslechnu,
s jakou horlivostí Richard uposlechl mé příkazy,
zda plní své povinnosti k Matce milosti.

Servillus: Pláču.
Theorgus: Proč pláčeš?
Servillus: Richard znovu utekl
a úkol nalézt ho zřejmě připadne mým nohám.
Theorgus: Cože? Můj milý Richard znovu uprchl?
Richard? Chlapče, mýlíš se! Sám tam běžím,
podívám se, jestli se neschovává zavřený v ložnici.
Neblahý osud, chlapec odešel, uprchl!
Serville, mluvil jsi pravdu!
Servillus: Že?

Theorgus: Cito,
Richardi amicum, pupulle, Evaristum voca!
Fors hic latentem noverit.
Servillus: Jussa exequor.

Theorgus: Infaustus ego, quem fata tam invisa opprimunt!
Dilecte multum Evariste! Quod posco, exhibe.
Evaristus: Jube, lubenter facio.
Theorgus: Richardus fuga
Evasit iterum, profugus excessit puer.
Amiciorem cum illius temet sciam,
Disquire posco perditum, ac nostri pedes
Quod agere nequeunt, tu pio exequere gradu.
Evaristus: Ibo cito, alas pedibus aptabo, modo
Maesto reducam transfugam Theorgo. Meis
[203r] Socientur aliqui gressibus.
Theorgus: Comites habe
Fidosque servulos viae, quotquot vides.
Evaristus: Omnes viarum devia ac avia petant,
Ut ita Richardum liceat errantem suo
Reddere Theorgo nec minus amicum mihi.

Cantulus quaerentium Richardum
Richardi consciae, sit licet fari insciae,
Monstrate profugum sylvae Richardulum.
Ah, redeat in propria aberrans inter devia,
Ah, date nobis obvia hujus vestigia.

Sequitur echo.
Evaristus: Richarde!
[Echo]:[1] Tarde.
[Evaristus]: Vocis, heu, qualis sonus?
[Echo]: Onus.
[Evaristus]: Onus est inane, quod quaeram meum
Isthac Richardum semita?
[Echo]: Ita.
[Evaristus]: Ah, dicite,
Benigna nemorum tesqua, terere debeam
Abdita viarum qualia?
[Echo]: Alia.

[1] V rukopise v této části chybí jména postav, repliky Ozvěny jsou označené podtržením.

Theorgus: Rychle,
chlapče, zavolej Richardova přítele Evarista,
ten snad bude vědět, kde se skrývá.
Servillus: Vykonám rozkaz.

Theorgus: Já nešťastný, jak neblahý osud na mě doléhá!
Nejmilejší Evariste! Vykonej, co žádám.
Evaristus: Přikazuj, rád to udělám.
Theorgus: Richard opět
utekl, ten chlapec uprchl a zmizel.
Protože vím, že jsi jeho dobrý přítel,
žádám tě, abys ztraceného nalezl a laskavě
tak vykonal to, co mé nohy udělat nemohou.
Evaristus: Půjdu rychle, připnu si k nohám křídla,
jen když smutnému Theorgovi přivedu uprchlíka zpátky.
Ať se ke mně přidají i další.
Theorgus: Vezmi si za průvodce
a věrné služebníky na cestě kohokoli z těch, které vidíš.
Evaristus: Všichni ať hledají cestou necestou,
abychom mohli vrátit Theorgovi
zbloudilého Richarda a mně přítele.

Písnička těch, kdo hledají Richarda
Vy lesy, které víte o Richardovi, třebaže neumíte
mluvit, ukažte nám uprchlého Richarda.
Ach, kéž se ten, jenž zbloudil z cesty, vrátí domů,
ach, ukažte nám jeho stopy.

Následuje hra s ozvěnou.[24]

Evaristus: Richarde!
Ozvěna: Pozdě.
Evaristus: Běda, jaký hlas tu zní?
Ozvěna: Námaha.
Evaristus: Je to zbytečná námaha, hledat
Richarda na této stezce?
Ozvěna: Ano.
Evaristus: Ach povězte,
dobrotivé lesní samoty, jaké skryté cesty
mám brázdit?
Ozvěna: Jiné.

[24] Hra s ozvěnou byla dobově oblíbený básnický útvar, známý i z jiných textů a poetických příruček. V latinském textu umožňuje slovní hříčky.

[Evaristus]: Quis igitur
Profugum Richardum noverat? Dicat, via
Quali superiit.
[Echo]: Periit.
[Evaristus]: Heu, periit miser?
Non vivit?
[Echo]: Vivit.
[Evaristus]: Quomodo periit, ubi
Vivere fateris perditum? Repeto.
[Echo]: Peto.
[Evaristus]: Richarde, spiras?
[Echo]: Iras.
[Evaristus]: Vivere an desiveras?
[Echo]: Erras.[m]
[Evaristus]: Si spirat atque vivit, haud periit. Ast scio,
Quid hic supernus doceat Evaristum sonus!
Ille periisse caeperat, quisquis malam
Duxisse vitam caepit. Accelero gradum.
Hunc inveniri posse properando puto.

Inductio V.

Orcami cum Liberto de Richardo ad vitae licentiam pertrahendo operae.

Personae: Orcamus et Libertus.

Orcamus: Non cessit astus, tento Liberti fores,
Hunc concitabo in juvenis affectum. Scio,
Persaepe juvenis juvenem in infernum trahit
Exesi et ubi fors respuit amores senis,
Formosi at ultro capitur aspectu puer
Pueri! Libertus libera est forma, simul
Hic novit astu perdere incautam indolem,
Proterva siquidem mens huic in omne est malum.

Salve, Liberte! Placetne venalis lepus?
Libertus: Venalis exstat?
Orcamus: Exstat.
Libertus: An plures nemus
Capit?

[m] Hypermetrický verš. Slova *iras* a *erras* jsou v rukopise podtržena dvojitě, což může značit, že ve hře nakonec nezazněla nebo splývala s předchozími slovy tak, že nenarušovala rytmus verše. Jejich vypuštěním získáme metricky korektní verš *Richarde spiras? Vivere an desiveras?*

Evaristus: Kdo tedy
viděl uprchlého Richarda? Ať řekne, kterou
cestou šel.
Ozvěna: Zahynul.
Evaristus: Běda, ten nešťastník zahynul?
Nežije?
Ozvěna: Žije.
Evaristus: Jak to, že zahynul, když
tvrdíš, že se ztratil, ale žije? Ptám se znovu.
Ozvěna: Prosím.
Evaristus: Richarde, dýcháš?
Ozvěna: Hněvem.
Evaristus: Nebo jsi přestal žít?
Ozvěna: Mýlíš se.
Evaristus: Jestliže dýchá a žije, nezahynul. Avšak už vím,
o čem má Evarista tento zvuk shůry poučit!
Kdokoli začal vést špatný život,
ten začal hynout. Přidám do kroku.
Myslím, že když si pospíším, najdu ho.

5. SCÉNA

Orcamus a Libertus se snaží přivést Richarda k nevázanému životu.

Osoby: Orcamus a Libertus.

Orcamus: Lest nevyšla, zkusím zaklepat na Libertovy dveře,
vzbudím v něm náklonnost k tomu mladíkovi. Vím, že
mladík mladíka velmi často stáhne do pekel
a chlapec, který pohrdl láskou zchátralého starce,
se snad beze všeho nechá chytit krásným vzhledem jiného
chlapce! Libertus představuje volnost
a také umí lstí přivést k zatracení neobezřetného ducha,
jeho duše se totiž směle vrhá na všechno špatné.

Buď zdráv, Liberte! Nechceš koupit zajíce?
Libertus: Je nějaký na prodej?
Orcamus: Je.
Libertus: Je jich snad v lese
víc?

Orcamus: Capit, quin imo pergrati mea
Etiam lepores sylvula ad gustum tuum
Latent.
Libertus: Quid istud?
Orcamus: Gracilis ac nitidus puer
Isthac oberrat sylvula, in bivio haesitans,
An nempe sese subdere Theorgi jugo
Praestet, quod ille nupera excussit fuga,
An vero caepta progredi expediat via,
Deliberat.
Libertus: Pergrata mihi perfers nova.
Ast qua putares arte sat cautum queam
Circumvenire juvenem?
Orcamus: Id exhibeo lubens.
Prius require nomen. Hoc ubi habueris,
Mentire, quantum carcerem profugo apparet
Theorgus, ubi fors referet in propria pedem.
Jamque evagari sylvula Evaristum sciat,
Qui comite multo cinctus explorat nemus,
Quoad Richardum liceat errantem suo
Reddere Theorgo et pristino extradere jugo.
Par sit proinde, tuta Richardus petat
Tua dein, Liberte, providus consortia.

Inductio VI.

Richardus, adhuc dubius de reditu suo atque extra urbem errans, vicinam Magnae Matri Gratiarum aediculam devotam subintrat, ibidemque devotioni vacat, super quo frendet Orcamus.

Personae: Richardus, Orcamus cum uno daemone.

Richardus: Adhucne vage oberras, anime? Necdum tuam
Mentem quietat Aether? Ah, nescit pium
Juvare mentes impias Caelum! Fuga
Lusi Theorgum, ast ludere haud possum Polum.
Est est nefandae conscium Caelum fugae!
Quid agam? Relictus semitae in bivio vagor!
Redeo? Theorgi pristinum incurram jugum.
Sique sequor isthanc liberam, instratam rosis
Viam? Haec supernas non petit semita plagas.
Utraque parte cruciat et timor et dolor.
At cordis intus interim ut sidat dolor,
Modicam quieti temporis moram dabo.

Orcamus: Ano, v mém lesíku se skrývají
roztomilí zajíci podle tvého
gusta.
Libertus: Kdo to je?
Orcamus: Jemný a krásný chlapec
bloudí tímto lesíkem a váhá na rozcestí,
rozmýšlí se, zda se má raději poddat Theorgovu
jhu, které nedávno setřásl útěkem,
nebo zda bude prospěšnější pokračovat započatou
cestou.
Libertus: Přinášíš mi velmi milé novinky.
Avšak co myslíš, jakým způsobem bych mohl
toho dost obezřetného mladíka lapit?
Orcamus: To ti rád vyložím.
Nejprve se zeptej na jméno. Až ho budeš mít,
nalži mu, jaké vězení pro uprchlíka chystá
Theorgus, kdyby se snad vrátil do jeho domu.
Ať se také dozví, že lesem se již potlouká Evaristus
a s početným doprovodem prohledává les,
dokud se mu nepodaří vrátit zbloudilého Richarda
Theorgovi a vydat ho pod někdejší jho.
A proto je vhodné, aby Richard prozíravě
hledal bezpečí v tvé družině, Liberte.

6. SCÉNA

Richard, který dosud pochybuje o svém návratu a bloudí mimo město, vstoupí do blízké kapličky zasvěcené Velké Matce milosti a věnuje se tam pobožnosti, nad čímž Orcamus skřípe zuby.

Osoby: Richard, Orcamus s jedním démonem.

Richard: Stále těkáš a bloudíš, má duše? Tvou mysl
ještě neuklidnilo nebe? Ach, zbožné nebe
neumí pomoci bezbožné mysli! Útěkem
jsem obelstil Theorga, nemohu však obelstít nebesa.
Nebe dobře ví o mém ničemném útěku!
Co mám dělat? Váhám, opuštěný, na rozcestí dvou cest!
Co když se vrátím? Pak vběhnu pod Theorgovo někdejší jho.
A když budu pokračovat po této cestě bez překážek,
vystlané růžemi? Tato stezka nevede do nebeských krajů.
Z obou stran mě mučí strach a bolest.
Aby se však bolest v nitru srdce na chvíli utišila,
na malý okamžik se zde zdržím a odpočinu si.

[204r] Sed quae sacrata Numini in nostrum venit
Oculum aedicula? Subintro, si forsan meae
Matri Mariae condita haec aedes foret.
Benigna fata! Teneo, quod cupidus peto!
Maria, salve! Nempe sic moestos solet
Mater beare servulos vultu suo.
Succurre prompta perdito, in bivio juva
Deliberantem nec sine mortis mora
Perire, Mater Gratiae, ingratum satum.

Orcamus: Orcame! Rumpere![n] Perdere! Infelix nimis
Orcame! Scindat vultur afflictum jecur,
Disrumpat Hecate subito maledictum caput,
Annihilet Aethra penitus Orcamum, male
Quem nuper extra septa projecit sua.
Iniqua caeli sydera, infelix dies!
Aspirat auram maledicam et trepidum injicit
Animo timorem! Studia quo vertam mea?
Ah, industria omnis perdita est.

Daemon: Quis dolor,
Supreme noctis Praeses, umbrarum Arbiter
Et Imperator Tartari?

Orcamus: Infelix nimis
Honor iste nobis! Regium nomen gero,
Sed male beatae patriae ejectus die
Inter catenas noctis aeternae gemo.
Viventium Monarcha? Sed tetro abditus
Mortis sepulchro! Et insuper res haec meum
Auget dolorem, lancinat jecoris fibras,
Quod nullus antra Taenari dudum petat.
Jam me Richardus, quem ungvibus nostris fere
Raptare ad antra Tartari libuit, modo
Matris Mariae providam lacrymans opem
Poscit et iniquo Virginis per opem dolo
Vitare nostrum intendit, astutus puer,
Astum. Mariam noveram! Invisum, ah, nimis
Nomen id Averno est, maxime infensum Stygi.
Despero! Matrem Virginem quisquis colit,
Perire nescit.

Sequitur chorus.

344 meum] meam *del. R.*

[n] Zkrácená forma 2. os. ind. préz. pas. Stejně i následující *perdere*.

Avšak jaká kaplička, zasvěcená Bohu, se to zjevuje
mým očím? Vstoupím tam, kdyby snad tento příbytek
byl náhodou postaven pro mou Matku Marii!
Šťastný osud! Mám, co si dychtivě přeji!
Zdrávas, Maria! Matka má totiž ve zvyku oblažovat
své zarmoucené služebníčky pohledem na svou tvář.
Rychle přijď na pomoc ztracenému, pomoz tomu,
kdo váhá na rozcestí, a nenech, Matko milosti,
nevděčného potomka zahynout.

Orcamus: Orcame! Jsi zničen! Ztracen! Přenešťastný
Orcame! Ať sup trhá tvé sklíčené srdce,[25]
ať Hekaté rázem rozrazí tvou prokletou hlavu,
ať nebesa zcela zničí Orcama, jehož kdysi
bídně vyvrhla ze svého území!
Nevraživé nebeské hvězdy, nešťastný den,
který vydechuje prokletý vzduch a nahání duši
rozechvělý strach! Kam mám teď namířit své úsilí?
Ach, veškerá vynaložená námaha je ztracena!

Démon: Co tě trápí,
nejvyšší kníže noci, soudce stínů
a vládce Tartaru?

Orcamus: Tato pocta je pro mě
velkým neštěstím! Nosím královské jméno,
ale protože jsem byl jednoho nešťastného dne vyvržen
z blažené vlasti, úpím v řetězech věčné noci.
Že jsem vládce živých? Ale skrytý ve strašném
hrobě smrti! To navíc zvětšuje mou bolest
a drásá nitro mého srdce,
že do jeskyní Taenaru už dávno nikdo nezamířil.
A Richard, kterého jsem už chtěl ve svých drápech
odvléct k sobě do slují Tartaru, najednou
v slzách žádá o ochranu a pomoc Matky Marie
a skrz pomoc Panny se ten úskočný chlapec
snaží ničemnou lstí vyhnout našemu úskoku.
Znám Marii! Ach, toto jméno Avernus velice
nenávidí, je největším nepřítelem Stygy.
Zoufám si! Kdo ctí Pannu Matku,
ten nemůže zahynout.

Následuje chorus.

[25] Lat. *jecur*, *oris*, *n.* – játra. Římané tento orgán (spolu se srdcem a mozkem) považovali za sídlo života a vášní. V latinském textu je zároveň narážka na mýtus o Prométheovi.

[204v] **Chorus**

Pietati a Morpheo Libitinae falci expositae Amor Parthenius corolla precatoria succurrit periculoque eandem eximit.

Recitativus

Morpheus: Silentium! Pietas suis hic vacet somnis.
Morpheu![o] Huc tuam sementem
Sparge in langvescentem,
Virga gemellos
Mulce ocellos
Et somni Numina
Condite lumina.
Jam svave tacet!
Sopita alte jacet!

Arietta

Huc cito, Libitina,
Falx sit huic ruina,
Feri caput sceleratum,
Somno secure stratum.

Recitativus

Am. Parth.:[p] Heu, quid video!
Per somni svavitatem
Subjectam falci Pietatem.
Ah, benigna Numina,
Reflectite pia lumina
Et Pietatem in hoc furorum mari
Ne sinite naufragari!

Arietta

Haec, haec tibi muninima
Mittunt benigna Numina,
Quibus fota quiesce
Nec Stygem pertimesce.

Inductio VII.

Libertus hortatu Orcami pro devincendo sibi Richardo Gulonis exigit irritamenta.

Personae: Orcamus, Libertus, Bibulus, Gulo caeterique congerrones.

Orcamus: Securiores instruo Richardo dolos,
Suspecta ne fors quaepiam astuto nimis

[o] *Morpheu*, řecký tvar vok. sg.
[p] *Am. Parth. = Amor Parthenius.*

Chorus

Zbožnosti, kterou Sen vydal napospas srpu Smrti, přichází na pomoc Láska k Panně s modlitební korunkou a vysvobozuje ji z nebezpečí.

Recitativ

Spánek: Tiše! Zbožnost si zde dopřává spánek.
Sne, rozesej svou setbu sem,
na umdlévající,
pohlaď jí svou hůlkou
obě očka
a vy, božstva spánku,
jí zavřete oči.
Již sladce mlčí!
Leží v hlubokém spánku!

Arietta

Rychle sem, Smrti,
ať je tvůj srp její zkázou,
sraz zločinnou hlavu,
která se uložila k bezpečnému spánku.

Recitativ

Láska:[26] Běda, co to vidím!
Zbožnost je skrze sladký spánek
podrobena srpu.
Ach, dobrotiví bozi,
obraťte sem své laskavé zraky
a nedovolte, aby Zbožnost utonula
v tomto moři hněvu!

Arietta

Tuto ochranu[27] ti posílají
dobrotiví bozi,
tou se utěš a upokoj
a neboj se Stygy.

7. scéna

Libertus na popud Orcama požaduje po Gulonovi lákadla, jimiž by si Richarda podrobil.

Osoby: Orcamus, Libertus, Bibulus, Gulo a ostatní kumpáni.

Orcamus: Nastrojím Richardovi jistější past,
aby snad tomu příliš zchytralému mladíkovi něco

[26] Láska k Panně.
[27] Tj. růženec.

Juveni putentur! Provolo, Liberti fores
Peto. Liberte!

Bibulus: Quis meum ducem excitat?
Sepultus alto Morpheo ronchos trahit
Hesternaque omnes crapula in somnis tenet.
Orcamus: Quid tum? Sepultus Morpheo jaceat, moram
Non patitur isthoc negotium. Hunc cito excita!
Bibulus: Facio, quod optas. Surgito, Liberte, et viro,
Ni erro, ferarum te aucupi siste.
Libertus: Optime
Mones. Ave! Actu capere Richardum puto.
Orcamus: Male meditaris, ludet hunc astum puer.
Blande ac dolose decipi vulpes solent,
Non insequente hominum nimis lento gradu.
Id facito: turba sylvulam cum armis petat,
Inibi ferarum finge venatum, ac ubi
Tuum Richardus incidet vultum, hunc leni
[205r] Salute capta moxque symposio hospitem,
Quod apparandum est, promptus invita. Auguror,
Facile famentem nimis hic astus vinciet,
Unde et Gulonis opera poscenda! Affatim
Ut mensa pingves praeferat, jube, cibos.
Siquidem quod astus noster haud vicit, gula
Superabit.
Libertus: Ita sit. Hircule, Gulonem voca.
Tuas, coquinae mysta praepingvis, Gulo,
Partes requiro. Dapsiles scite instrue
Epulas, minerval debitum munus feret.
Gulo: Opplere vestros stomachos lubet ac placet.
Quod ars Gulonis noverat, id apte instruet.
Libertus: Vos nemora celeres petite, ego hoc nitar viro.

Inductio VIII.

Evaristus Richardo reditum svadet atque ad hunc quantocyus hortatur. Differre ast hunc facit Libertus pessimisque principiis eundem imbuens, ad partes suas pertrahit.

Personae: Richardus, Libertus, omnes congerrones, Evaristus, discipuli Theorgi.

Richardus: Heu me, minaces audio quales sonos!
Richardus istis vocibus petitur.
Dormillus: Jacet
Lepus!

nepřišlo podezřelé! Už letím, mířím k Libertovým
dveřím. Liberte!

Bibulus: Kdo to budí mého velitele?
Chrápe, ponořený v hlubokém spánku,
a včerejší pitka všechny udržuje ve snách.
Orcamus: Co teď? I když leží ponořený do spánku, tento
úkol nesnese odkladu, rychle ho vzbuď!
Bibulus: Udělám, co si přeješ. Vstaň, Liberte, a předstup
před toho muže; je to myslivec, nemýlím-li se.
Libertus: Správně mě napomínáš.
Buď zdráv! Chci Richarda dohonit a chytit.
Orcamus: Uvažuješ špatně, takový úskok ten chlapec přelstí.
Lišky se obvykle chytají vábením a lstí,
ne tím, že je lidé pronásledují svým příliš pomalým krokem.
Udělej toto: ať ozbrojený dav zamíří do lesíka,
tam předstírej lov na divokou zvěř,
a až Richard vstoupí před tvou tvář, zadrž ho
vlídným pozdravem a hned ho rychle pozvi
na hostinu, kterou je třeba připravit. Tuším,
že bude mít velký hlad a tato léčka ho snadno přemůže.
Proto je třeba požádat o práci i Gulona! Přikaž mu,
ať stůl nese hodně tučných jídel.
Tak totiž to, co neporazí náš úskok, přemůže
mlsota.
Libertus: Budiž. Hircule, zavolej Gulona.
Gulone, přetučný knězi kuchyně, žádám si
tvých služeb. Umně vystroj panské
hody. Za tento úkol dostaneš náležitý plat.
Gulo: Rád a s potěšením naplním vaše žaludky.
Co Gulonovo umění umí, to zručně vystrojí.
Libertus: Vy rychle zamiřte do lesa, já se svěřím tomuto muži.

8. SCÉNA

Evaristus radí Richardovi, aby se vrátil, a povzbuzuje ho, aby tak učinil co nejrychleji. Avšak Libertus ho přiměje k odložení návratu, napojí ho nejhoršími zásadami a přetáhne ho na svou stranu.

Osoby: Richard, Libertus, všichni kumpáni, Evaristus, Theorgovi žáci.

Richard: Běda mi, co to slyším za hrozivé zvuky!
Ty hlasy si žádají Richarda.
Dormillus: Tady
leží ten zajíc!

Richardus: Timidior imo Richardus fugit
Lepore!

Libertus: Virentis, vivito, flore, vige
Aetatis amor! His quomodo resides locis?
Richardus: Non residet istis abditus nemorum plagis,
Qui semper errat profugus et fugae reus.
Residere nescit, qui locum stabilem fugit.
Libertus: Quod nomen est tibi?
Richardus: Lubens pando, mihi
Nomen Richardi est.
Libertus: Tune Richardus? Dii!
Vae, si Theorgi repetis incautus Lares.
Nimium hic jugum atque carcerem profugo apparat.
Bibulus: Imo vagari sylvula Evaristum scias,
Qui comite multo cinctus explorat nemus,
Quoad Richardum liceat errantem suo
Reddere Theorgo et pristino extradere jugo.
Richardus: Quidquid? Vagatur sylvula Evaristus? Male,
[205v] Ah, male Richardo, captus in casses cadet!
Porculus: Serva lamenta, liberam vitam indue,
Comitatus isthic fortior, quam illi est.
Libertus: Tuam
Requiro, lauto, pupe, symposio fave
Praesentiam!
Richardus: Revereor hanc magnam nimis
In immerentem gratiam.

Discipulus 1: Evariste, huc cito!
Vomillus: Quid tu nefande furcifer tantos cies
Nobis tumultus?
Discipulus 1: Ah, cito, Evariste ac mei
Huc, huc, sodales, currite!
Evaristus Hic ergo meus
Haeret Richardus? Hic fuga elapsus latet?
Richarde! Amici sequitor[q] Evaristi sonum
Monentis atque pessimam linqve orbitam.
Discipulus 2: Repete Penates plurimum afflicti Patris!
Evaristus: Repete Theorgi melle dimanans jugum!

438 linqve] lingve *R*.

[q] *Sequitor*, 2. sg. imperat. II. pas.

Richard: Naopak, Richard je bázlivější než zajíc
a prchá!

Libertus: Žij, vzkvétej, buď zdráv, nejmilejší
z mladíků! Jak to, že ses usídlil tady?
Richard: Uprchlík, který se provinil útěkem a stále bloudí,
si v těchto koutech lesa nenašel trvalý úkryt.
Kdo prchá před stálým místem, ten se nedokáže usadit.
Libertus: Jak se jmenuješ?
Richard: To rád prozradím, jmenuji se
Richard.
Libertus: Ty jsi Richard? Bohové!
Běda ti, jestli se neprozřetelně vrátíš do Theorgova domu.
Chystá pro uprchlíka přetěžké jho a vězení.
Bibulus: Věz také, že lesem se potlouká Evaristus
a s početným doprovodem prohledává les,
dokud se mu nepodaří vrátit zbloudilého Richarda
Theorgovi a vydat ho pod někdejší jho.
Richard: Cože? Evaristus se potuluje lesem? Zle je,
ach, zle je s Richardem, chytí se do pasti a padne!
Porculus: Šetři nářkem a přijmi svobodný život.
Tato družina je silnější, než má on.
Libertus: Prosím,
chlapče, dopřej nám svou přítomnost na bohaté
hostině!
Richard: Obávám se, že je to příliš velká
milost prokazovaná tomu, kdo si ji nezaslouží.

Žák 1: Evariste, rychle sem!
Vomillus: Ničemný šibeničníku, co tu tropíš
takový hluk?
Žák 1: Ach rychle, Evariste a moji
druhové, sem, sem poběžte!
Evaristus: Zde tedy vězí
můj Richard? Zde se skrývá po svém útěku?
Richarde! Pojď za hlasem svého přítele Evarista,
který tě napomíná, a opusť nejhorší ze všech cest.
Žák 2: Vrať se do domu[28] velmi zarmouceného Otce.
Evaristus: Vrať se pod Theorgovo medem oplývající jho.

[28] Lat. *Penates*, *um*, *m*. – domácí bůžkové, zde v obecném významu „dům, domov".

Libertus: Ita, ita, repete Theorgi amarius mage
Quam fel jugum.
Vanillus: Non cede, respue has preces!
Discipulus 3: Aurata spondet dona, si repetis Lares.
Bibulus: Praestat libertas aurea Docentis jugo,
Istam, Richarde, subitus excipias.
Discipulus 1: Peto,
Reflecte gressum, pessima graderis via.
Richardus: Non redeo, fixum mente stat.
Bibulus: Cedite, piae
Vetulae, piae Hecubae, dolo Syrenulae!
Haec aure surda recipit Ulisses novus,
Noster Richardus.
Libertus: Plaudite, cohortes meae,
Nova jam resurgant gaudia et plausus novi,
Dum hic dulcis hospes jungitur nostris choris.

Inductio IX.

Conscius hujus Theorgus, sorti suae ac Richardi indolet Matrique Gratiarum clientem suum commendat.

Personae: Evaristus, Theorgus, discipuli, Servillus.

Evaristus: Superi, nefandus opprimet Theorgum dolor.
Theorgus: Serville, curre! Quid afforis moestae hae notant
Voces?
Servillus: Evaristus rediit.
Theorgus: Intrare hunc jube.
[206r] Quis hunc ciebat afforis lugubrem sonum?
An jam Richardus forte repedavit domum?
Evaristus: Ah, ah! Richardus pessima graditur via!
Stat obstinata mente moresque eligit
Sequi Liberti.
Theorgus: Qui ille Libertus?
Discipulus 1: Puer,
Congerro, scurra, cui licet, quidquid libet.
Theorgus: Feris medullam cordis! Infelix puer!
Hocne est, Theorge, dulce solamen? Ut eum,
Quem excolebas affatim svavi jugo,
Jamjam videres daemonis subdi jugo?

447 Cedite] ceditae *R.*
449 Ulisses] Ulisse *R.*

Libertus: Ano, ano, vrať se pod Theorgovo jho,
hořké víc než žluč.
Vanillus: Neustupuj, pohrdni těmi prosbami.
Žák 3: Slibuje ti zlaté dary, jestli se vrátíš domů.
Bibulus: Zlatá svoboda je lepší než učitelovo jho,
tu, Richarde, hned přijmi.
Žák 1: Prosím,
obrať své kroky zpátky, kráčíš tou nejhorší cestou.
Richard: Nevrátím se, to je můj pevný úmysl.
Bibulus: Ustupte, vy pobožné
stařenky, pobožné babky,[29] lstivé Siréničky!
Nový Odysseus, náš Richard, je k těmto
slovům hluchý.
Libertus: Jásej, má družino,
ať nastane nová radost a nový jásot,
když se tento sladký host připojuje k našemu sboru!

9. SCÉNA

Když se to dozví Theorgus, zarmoutí se nad svým i Richardovým osudem a svěřuje svého chráněnce Matce milostí.

Osoby: Evaristus, Theorgus, žáci, Servillus.

Evaristus: Bohové, na Theorga dolehne nevýslovná bolest.
Theorgus: Serville, poběž! Co znamenají ty smutné hlasy
venku?
Servillus: Evaristus se vrátil.
Theorgus: Přikaž mu, ať vstoupí.
Kdo to venku vydával ten truchlivý zvuk?
Snad se již Richard vrátil domů?
Evaristus: Ach, ach, Richard kráčí tou nejhorší cestou!
Je zatvrzelé mysli, rozhodl se následovat
Liberta v jeho mravech.
Theorgus: Kdo je ten Libertus?
Žák 1: Chlapec,
kumpán, šašek, podle nějž je dovoleno, co je libo.
Theorgus: Zasáhl jsi nitro mého srdce! Nešťastný chlapec!
Tohle má být, Theorgu, tvá sladká útěcha? Vidět toho,
koho jsi vychovával pod velmi sladkým jhem,
jak se již již poddává jhu démona?

[29] Lat. *Hecuba*, *ae*, *f.* – Hekabé, žena trojského krále Priama, přeneseně „stará žena".

Pessima juventae est indoles, semper cui
Est grata libertas, at ignorat, nimis
Incauta pubes, quid sit hoc statu frui.
Licet volucris ingemat caveae jugum,
Captiva tamen est cautior, quam si sua
Potiatur aura, cassibus mille obvia.
O Mater istud Gratiae, nunquam sine,
Ut fors clientem deseras. Materne eris?
Erat Richardus filius, Matrem et modo
Tu age.

Inductio X.

Richardus inter Gulonis apposita irritamenta Liberti pessima combibit principia diemque inter haec transigit. Memor subinde pensi Mariani sive corollae precatoriae nondum persolutae, reditum domum clam maturat corollamque precatoriam, lingva esto semisopita, persolvit.

Personae: Libertus, Richardus, congerrones, Gulo.

Libertus: Num parata, mensa quae poscit, Gulo,
Habes?
Gulo: Ad omne cordis illicium vide
Parata, sapient gutturi, et saturo, hi cibi.
Libertus: Richarde, primos excipito honoris locos.
Richardus: Indignus istis gratiis Richardus est.
Liberte, primas accipito honoris sedes.
Libertus: Non fiet istud!
Richardus: Tibi, Liberte, condecet
Primus.
Libertus: Richarde, cordis eximium decus,
Primus tibi debetur, hunc excipe locum.
[206v] Richardus: Licet immerens sim, ast obsequi memet amor
Jubet Liberti.
Libertus: Corculum vivat meum
Richardus!
Bibulus: Eja, vivat aeternos dies!
Libertus: Sic vivere omnes addecet, quosquos amor
Nobis sodales junxerat. Quidquid libet,
Liceat.
Dormillus Richarde, Theorgus infelix crepet!

487 addecet] addejet *R.*

Mládí je vždy milá volnost, což je
velmi špatný sklon. Příliš neobezřetná mládež neví,
co znamená užívat tohoto stavu.
I když pták uvězněný v kleci naříká,
přece je v zajetí ve větším bezpečí, než kdyby
si užíval vzduchu a byl tak vystaven tisícům sítí.
Ó Matko milosti, nikdy nedopusť,
abys snad opustila svého chráněnce. Budeš mu matkou?
Richard byl Tvým synem, ty jednej jako
matka.

10. SCÉNA

Richard tráví den mezi pochoutkami, které mu předložil Gulo, a napájí se Libertovými nejhoršími zásadami. Náhle si vzpomene na povinnost k Panně Marii, kterou dosud nesplnil, čili na modlitební korunku. Tajně spěchá domů a modlitební korunku, třeba napůl spícím jazykem, odříká.

Osoby: Libertus, Richard, kumpáni, Gulo.

Libertus: Gulone, máš připraveno vše, co si hostina
žádá?
Gulo: Pohleď, nachystal jsem vše, po čem srdce
touží. Tyto pokrmy budou chutnat i nasycenému hrdlu.
Libertus: Richarde, přijmi přední čestné místo.
Richard: Richard není hoden této milosti,
Liberte, ty přijmi přední čestné místo.
Libertus: To se nestane!
Richard: Tobě, Liberte, přísluší přední
místo.
Libertus: Richarde, vybraný klenote mého srdce,
tobě náleží přední místo, přijmi toto místo.
Richard: Třebaže si ho nezasloužím, láska k Libertovi mi
přikazuje poslechnout.
Libertus: Ať žije mé srdéčko
Richard!
Bibulus: Hej, ať navěky žije!
Libertus: Sluší se, aby tak žili všichni druhové,
které k nám připoutala láska. Cokoli je libo,
ať je dovoleno.
Dormillus: Richarde, ať si nešťastný Theorgus křičí!

Richardus: Crepet Theorgus! Vetulus inferios petat
Tandem Penates, vita quum[r] libera placet.
Bibulus: Placet Liberti genius, hinc vivat dies
Per mille felix!
Omnes: Vivat!
Richardus: Et noster quoque
Amor, Liberte, floreat!
Omnes: Vireat diu!
Porculus: Non bene, Richarde, bibitur, ubi vitro immanet
Aliquid. Bibenda hic unico rictu est sua
Portio!
Richardus: Sit ita, bibamus! Adsonent cheles,
Quod nos recreat, id vivat!
Omnes: Id vivat diu!
Porculus: Ego astra paulum mente percurram mea.
Libertus: Pariter ego.
Richardus: Nec minus ego faciam. Sed hem!
Necdum amatae debitum pensum tuli
Matri. Maria, debitum cliens feram!
Tu mater esto, filius Richardus est.

Inductio XI.

Orcamus apud Nemesim contra Libertum et Richardum causam agit et e vivis utriusque decretoriam vult evincere sententiam. Quam dum contra Libertum impetrat, adversus Richardum, interventu Magnae Matris Gratiarum, factae apud Nemesim advocatae, ob corollam precatoriam, esto semisopita lingva persolutam, nequaquam evincit!

Personae: Christus seu Nemesis, Beata Virgo Maria, Orcamus cum daemonibus.

Orcamus: Peracta res est. Convola ad nutus, cohors
Inferia! Sic, sic addecet, ut ambo rei
Pariter Averni concrement ambo ignibus.
Aderunt Libertus atque Richardus brevi,
Quoad perenni incendio urantur diu.
Tu acuta tela, sulphuris flammam, picem,
Tu ardens bitumen, Sisiphi saxum, rotas,
Nimis insolenti huic juventae praepara.
[207r] Ego provocabo fulmina adversus reos
Omnipotentis Numinis. Causas agam
Coram severa Nemesi presse meas.

510 ardens] ardes *R.*

[r] *Quum*, méně obvyklý tvar spojky *cum*.

Richard: Ať si Theorgus křičí! Ať už ten stařeček zamíří
do podsvětí, protože mně se volný život líbí.
Bibulus: Líbí se mi Libertova povaha, ať šťastně
žije po tisíc dní!
Všichni: Ať žije!
Richard: A ať také vzkvétá
naše láska, Liberte!
Všichni: Ať se jí dlouho daří!
Porculus: To není správné pití, Richarde, když ve sklenici
něco zůstane. Musíš svůj díl vypít jedním
hltem!
Richard: Budiž, pijme! Ať zaznějí loutny,
ať žije, co nás občerstvuje!
Všichni: To ať dlouho trvá!
Porculus: Já teď nechám svou mysl trošičku proběhnout po hvězdách.
Libertus: Já stejně tak.
Richard: Nejinak učiním já! Ale běda!
Ještě jsem nesplnil náležitou povinnost
k Matce. Maria, jako Tvůj ctitel Ti odvedu, co Ti náleží.
Ty buď matkou, Richard je syn.

11. SCÉNA

Ďábel vede u Odplaty při proti Libertovi a Richardovi a chce dosáhnout rozsudku, který by oba odsoudil k smrti. Proti Libertovi toho dosáhne, avšak proti Richardovi na zásah velké Matky milostí, která se za něj u Odplaty přimluvila pro modlitební korunku, třeba napůl spícím jazykem odříkanou, vůbec nic nezmůže!

Osoby: Kristus čili Nemesis, blahoslavená Panna Maria, Orcamus s démony.

Orcamus: Věc je vykonána. Slétni se na můj pokyn, pekelná
družino! Tak se to sluší, aby oba provinilci
stejně hořeli v ohních Avernu.
Richard a Libertus tu zakrátko budou,
aby je dlouho spaloval věčný žár.
Ty připrav ostré šípy, sirný plamen, smůlu,
ty vařící pryskyřici, Sysifův kámen a kola[30]
pro ty mladé opovážlivce.
Já svolám blesky na ty, kdo se
provinili vůči všemocnému Bohu.
Svůj případ stručně přednesu před tváří přísné Odplaty.

[30] Zřejmě ohnivé kolo, do nějž byl v podsvětí vpleten Ixión za to, že se pokusil svést bohyni Héru.

Vos anteite lugubrem ad sententiam
Propere ferendam.
Om. daem.:[s] Prosperet votum furor!

Orcamus: Terjuste Vindex, Pluto, justitiae Tuae
Adsum minister! Poplite incurvo cado,
Adoro, quem alias nolui verum Deum!
Adoro Justum, qui reluctantem Sibi
Abjecit, aeterno igne torrendum dedit
Et maledicum proscripsit aeternum Polo.
Huic, Juste Judex, perdito justa Tua
Sententia quoque justa poscenti annue.
Christus: Si justa poscis, promitto!
Orcamus: Imperio obsequor.
Adoro mansvetum atque longanimem Deum,
Qui ferre novit crimina et pati diu,
Sed nosco pariter Vindicem scelerum Deum.
Exorbitantes qui feris juste reos,
Exorbitare cernis impune duos,
Libertem et hujus arte Richardum. Vides!
Vides scelestos et reos, cur non feris?
Quod Tu benigno fers adhuc pectore, Stygis
Haud ferre poterit istud odium! Perdito hos!
Reflecte, Justum Numen! Orcamus semel
Peccavit atque periit aeternum miser.
Libertus audet crimini adjicere scelus,
Nec non Richardus! Et reos nondum feris?
Supreme Vindex, justus es, cur non feris?
Christus: Justum requiris, vindicem dextram moves.
Pereant scelesti, Tartari exitium petant!
Uterque facie abjectus a nostra, tetram
Ululare discat noeniam, aeternum miser.
Perdito scelestos, vindica invisos mihi!
Qui perdi amabant, perdere hos dignum reor.

Ang. cust.:[t] Juva Richardum, Mater! Ah, periit miser!
Nisi miserentis Gratiae Matris sinu
Protectus ille concitam accipiat opem,
Justo Tonantis fulmine in Avernum ruet.

525 promitto] promito *R.*

[s] *Om. daem. = Omnes daemones.*
[t] *Ang. Cust. = Angelus custos.*

Vy jděte napřed, vyslechnout truchlivý ortel,
který bude brzy vynesen.
Démoni: Ať hněv přinese zdar tvému přání!

Orcamus: Nejspravedlivější Mstiteli, já, Plútó, služebník Tvé
spravedlnosti, jsem zde! Padám na kolena,
klaním se pravému Bohu, kterého jsem kdysi odmítl!
Klaním se Spravedlivému, jenž svrhl toho,
kdo se mu vzepřel, dal mu hořet ve věčném ohni
a navždy pomlouvače vypověděl z nebe.
Spravedlivý Soudce, vyhov tomu, koho jsi sám zatratil
spravedlivým rozsudkem, když také žádá spravedlivou věc.
Kristus: Jestli žádáš spravedlivou věc, slibuji!
Orcamus: Budu se řídit Tvým rozkazem.
Klaním se laskavému a velkodušnému Bohu,
který umí dlouho snášet a trpět zločiny,
ale znám také Boha mstitele zločinů.
Ty, jenž spravedlivě srážíš viníky, kteří zašli příliš daleko,
sleduješ dvojici beztrestně překračující hranice,
Liberta a jemu podobného Richarda. Vidíš je!
Vidíš ty zločince a provinilce, proč neudeříš?
Co ty dosud snášíš s laskavým srdcem, to nenávist
Stygy nedokáže snést! Zatrať je!
Vzpomeň si, spravedlivý Bože! Orcamus jednou
zhřešil a navěky, nešťastník, zahynul.
Libertus se odvažuje vršit zločin na zločin
a Richard stejně tak! A ty jsi na provinilce stále neudeřil?
Nejvyšší Mstiteli, jsi spravedlivý, proč neudeříš?
Kristus: Žádáš spravedlivou věc, poháníš mou pravici k odplatě.
Ať tito zločinci zahynou, v Tartaru ať najdou zkázu!
Ať se oba nešťastníci, odvržení od naší tváře,
učí navěky výt strašlivý žalozpěv.
Ať jsou tito zločinci zatraceni, potrestej je, jsou mi odporní!
Připadá mi správné zatratit ty, kteří zatracení být chtěli.

Anděl strážný: Pomoz Richardovi, Matko! Ach, s tím nešťastníkem je konec!
Pokud mu milosrdná Matka Milosti neposkytne ochranu
ve své náruči, pokud mu nepřispěchá na pomoc,
spravedlivý blesk Hromovládného ho srazí do Avernu.

550	Maria:	Fili, furori pone non solito modum.
[207v]	Christus:	Quod justa poscit Nemesis, haudquaquam est furor.
		Pereat Libertus, pereat aeternum miser
		Juste Richardus.
	Maria:	Nate, Richardum feris?
		Feris etiam Matrem. Ferire, ah, desine!
555	Christus:	Justum est nefandos plectere.
	Maria:	At justum est mage
		Audire matris filium tantas preces.
		Supplex peroro, parcito Richardo! Feri
		Vindex Libertum!
	Orcamus:	Uterque sed culpae est reus!
	Maria:	Non me ast uterque coluit, ut matrem satus.
560	Orcamus:	Et Udo coluit Gratiae Matrem, attamen
		Phlegetontis inter ululat infelix specus.
	Maria:	Coluit, sed etiam sprevit hortatus meos
		Sprevitque Matrem. Filium ast nunquam tamen
		Sese Richardus denegat. Lingva licet
565		Semisopita mittit ad Matrem preces.
566a		Scis, Nate:
		„Qui me elucidant, vitam illi habent aeternam.“ *Eccl. 24*[u]
566b		Id aeternus amor appromiserat.
	Orcamus:	Ita est! Perire nescit, ubi Matrem colit
		Cliens. Rebellis ast fuit, Virgo, Tibi
		Richardus.
	Maria:	Illud nescio.
	Om. daem.:	Fuit, fuit!
570	Orcamus:	Ille rebellis est Tibi, quisquis Tuo
		Rebellis exstat Filio.
	Christus:	Mater, vide!
		Justa petenti denega, si quae potes?
		Non parco! Ferio! Pereat infelix nimis,
		Pereat Richardus!
	Maria:	Contine, heu, trucem manum.
575	Christus:	Nequeo! Ferio! Et adhuc misereor, dum neco!
	Om. daem.:	Sic, sic, ferire condecet criminis reum.
	Maria:	Sed una solum criminis culpa hunc tenet?

550 Maria] B. V. M. *R*, *id est* Beata Virgo Maria. *Idem* Inductio XI. *passim*.
566b *in principio om.* – vv.

[u] Cf. Sir 24,31: *Qui elucidant me, vitam aeternam habebunt*.

Panna Maria: Synu, mírni svůj nezvyklý hněv.
Kristus: Co žádá spravedlivá Odplata, to není žádný hněv.
Ať zhyne Libertus, ať po právu navěky zhyne
nešťastný Richard!
Panna Maria: Synu, zabíjíš Richarda?
Zabíjíš také Matku. Ach, přestaň zabíjet!
Kristus: Udeřit na ničemníky je správné.
Panna Maria: Avšak správnější je,
aby syn poslouchal matku, když tolik prosí.
Pokorně žádám, ušetři Richarda! Zabij
jako mstitel Liberta!
Orcamus: Provinili se však oba.
Panna Maria: Avšak ne oba mě ctili jako syn matku.
Orcamus: I Udo[31] ctil Matku Milosti, a přece,
nešťastník, úpí v hlubinách Flegethontu.[32]
Maria: Ctil, přece však pohrdl mým napomínáním
a tak pohrdl i Matkou. Richard však nikdy nepopřel,
že je mým synem. Vyslal k Matce modlitby,
třebaže napůl spícím jazykem.
Víš, Synu:
„Ti, kteří hlásají mou slávu, mají věčný život,“[33]
to přislíbila věčná láska.
Orcamus: Tak to je! Dokud její chráněnec Matku ctí, nemůže
zahynout. Vůči Tobě však byl Richard vzpurný,
Panno!
Panna Maria: O tom nevím.
Démoni: Byl, byl!
Orcamus: Vůči Tobě je vzpurný každý,
kdo projeví vzpurnost vůči Synovi.
Kristus: Pohleď, Matko!
Odepři prosebníkovi spravedlivou věc, můžeš-li.
Neušetřím ho! Zabiji ho! Ať zhyne, přenešťastný
Richard, ať zhyne!
Panna Maria: Běda, zadrž svou krutou ruku!
Kristus: Nemohu! Zabiji ho! A to mám ještě soucit, když ho zabíjím!
Démoni: Tak, tak, sluší se zahubit toho, kdo se provinil zločinem.
Panna Maria: Ale leží na něm vina jen za jeden zločin.

[31] Udo von Magdeburg, podle německé středověké legendy chudý student, jemuž Panna Maria dala moudrost a umožnila mu stát se arcibiskupem. Udo však zanedbával své povinnosti a vedl hříšný život, proto byl povolán před Boží soud a ďábel ho odnesl do pekel. Kleinhampl snad znal stejnojmenné drama německého jezuity Jakoba Gretsera z roku 1598.

[32] *Phlegethon, ontis, m.* – podsvětní ohnivá řeka.

[33] Sir 24,31.

Orcamus: Unum ob patratum mente crimen me Deus
Simul et sodales Tartaro involvit meos.
Feri, neca, non parce, cum infelix sibi
Parcere Richardus noluit.
Maria: Non, non feri!
Tantumne Matris valeat oratio Tuae?
Si non Richardo criminis tanti reo
Parcis, clienti Tu ammodo parcito meo.
Matris rememores ubera, queis pavit Satum,
Revoca dolores, respicito tantas cruces,
Quibus dolenter compati svevi Tibi.
Per hos dolores parce Richardo, precor.
Orcamus: Per Tua, Redemptor, tubera obtestor! Feri!
[208r] Matri repande, Christe, vulnera! Haec ferox
Nimis Richardus conspuit, quando scelus
Egit. Feri! Scelestus indignus Tua
Censetur esse gratia, postquam prius
Hanc sprevit audax, perfidus, atrox. Feri!
Maria: Ah, parce, Fili! Talis, ah, nimium manus
Crudelis esset, filius quando suae
Matri negaret dexteram. Tene manum!
Orcamus: Inclamo justitiam!
Maria: Reclamo, ne feri!
Ah, misericordiam peto! Parcito!
Orcamus: Feri!
Maria: Parcito!
Christus: Furori Filii ponis modum,
Mater. Richardus ergo, sit, vivat Tuus,
Pereat Libertus. Eneca hunc subito, Stygis
Minister, et serva Richardum. Gratiae
Quem Mater optat vivere, hic vivat satus.

Inductio XII.

Congerrones hilaria sua pessima prolongaturi, Richardi et Liberti respirant praesentiam. Hunc dum subitanea morte sublatum, illum vero domum clam repetiisse in comperto habent, gaudia in luctum commutant.

Personae: congerrones

Dormillus: Ubi est Libertus?
Porculus: Et ubi Richardus latet?
Nostrum retardat gaudium et laetum diem.
Bibulus: Superi! Sodales! Terror haud fari favet.

Orcamus: Mě Bůh pro jediný zločin, spáchaný pouze v srdci,
srazil i s mými druhy do Tartaru.
Zabij ho, zahub, nešetři ho, neboť nešťastný
Richard sám sebe šetřit nechtěl.
Panna Maria: Ne, nezabíjej ho!
Takovou váhu má prosba tvé Matky?
Neušetříš-li Richarda, protože se provinil takovým
zločinem, ušetři ho aspoň jako mého chráněnce.
Vzpomeň si na Matčiny prsy, jimiž Syna krmila,
připomeň si všechny bolesti, pohlédni na velikost muk,
na nichž jsem s Tebou trpěla.
Při těchto bolestech prosím, ušetři Richarda!
Orcamus: Zapřísahám tě, Vykupiteli, při tvých ranách! Zab ho!
Kriste, ukaž Matce své rány! Příliš zpupný
Richard je poplival, když spáchal takový
zločin. Zab ho! Patří mezi zločince
nehodné Tvé milosti, protože jí dříve
troufale, proradně, krutě pohrdl. Zab ho!
Panna Maria: Ach, ušetři ho, Synu! Příliš krutá
by byla ruka, kterou by Syn
Matce odepřel pomoc. Zadrž svou ruku!
Orcamus: Dovolávám se spravedlnosti!
Panna Maria: A já volám proti tomu, nezabíjej ho,
ach, žádám milosrdenství! Ušetři ho!
Orcamus: Zab ho!
Panna Maria: Ušetři!
Kristus: Zmírnila jsi Synův hněv,
Matko. Budiž tedy, ať Tvůj Richard žije,
Libertus ať zahyne. Toho hned zabij, služebníku
Stygy, a zachraň Richarda. Ať žije ten z jejích synů,
jehož si Matka milosti přeje uchovat při životě.

12. SCÉNA

Kumpáni touží pokračovat v nejhorších radovánkách a dychtí po přítomnosti Richarda a Liberta. Když se dozví, že první se tajně vrátil domů a druhého odnesla náhlá smrt, jejich veselost se mění ve smutek.

Osoby: kumpáni

Dormillus: Kde je Libertus?
Porculus: A kde se skrývá Richard?
Zdržuje nás od radovánek a veselého dne.
Bibulus: Bozi! Druhové moji! Strach mi nedovoluje to vypovědět.

Vomillus: Paulum respira, quis timor membra occupat?
Bibulus: Libertus isthoc atrio intorto jacet
Collo, cadaver horridam exhalat suis
Membris mephytim et rancidi bini canes
Custodum ad instar corpori atrato insident.
Vomillus: Concutis inaudito sodales nuncio.
Hirculus: Et ubi Richardus?
Bibulus: Perditus pariter latet.
Dormillus: Quid si misellus compari periit modo?
Vomillus: Non ita, Richardus clanculum petiit domum.
Florillus: Richardus iterum repedat ad proprios Lares?
Suspecta res est, maximum indicium est mali.
Vomillus: Male est, sodales. Tu vale!
Bibulus. Vale.
Porculus: Vale!
Heu, quis tumultus? Horridum huc urget gradum
Aliquid. Fugio! Nec pluribus tempus teram.
In ultionem provocat Numen reos
Parem Liberto.

[208v]

Inductio XIII.

Libertus in forma horrifica monstri sese spectabilem facit Richardo, somno vinoque sepultum excitat eumque sorti pari infelici obnoxium fuisse edocet, ni ope Magnae Matris Gratiarum et Advocatae apud Nemesim factae liberatus fuisset. Inde major in Richardo erga Matrem Divinissimam pietas.

Personae: Libertus, Richardus, manes.

Libertus Consurge, tranquillum nimis[v]
Excute soporem! Charus haud pridem tuus
Adsum sodalis, criminis socius tui,
Licet scelere par, impar ast poena. Aspice!
Maledictus adsum hospes, qui inhospitas colo
Plagas Averni! Prolue oculos et vide!
Maledictus! Heu, maledictus, infelix nimis
Adsum Libertus!
Richardus: Heu, pereo! Jamjam Stygis
Monstrum Richardum glutiet?

[v] Metricky nejasný verš. V rukopise jsou před slovem *Consurge* naznačeny čtyři, zřejmě dlouhé, slabiky, předcházející *Parem Liberto* však má slabik pět. Verš by byl metricky korektní, pokud by autor místo *Consurge* použil významově stejné sloveso *Surge*.

Vomillus: Trochu si vydechni, jaký strach ovládá tvé údy?
Bibulus: Libertus leží tam v komnatě se zakrouceným
krkem, jeho mrtvola vydává ze svých údů
strašný zápach a dva páchnoucí psi
sedí na stráži u jeho zčernalého těla.
Vomillus: Ta neslýchaná zpráva otřásla tvými druhy.
Hirculus: A kde je Richard?
Bibulus: Ztratil se, také je pryč.
Dormillus: Co když, ubožáček, zahynul stejným způsobem?
Vomillus: To ne, Richard tajně zamířil domů.
Florillus: Richard se vrátil domů?
To je podezřelá věc, znamení největšího zla.
Vomillus: Je zle, druhové. Buď sbohem!
Bibulus: Sbohem.
Porculus: Sbohem.
Běda, co je to za hluk? Něco strašného se sem rychle
řítí. Prchám! A už víc nebudu mařit čas.
Bůh svolává na provinilce stejnou pomstu
jako na Liberta.

13. SCÉNA

Libertus se v podobě strašlivé příšery zjeví Richardovi, vzbudí ho ze spánku a omámení vínem a poučí ho, že by byl odsouzen ke stejně nešťastnému osudu, kdyby ho neosvobodila pomoc velké Matky milostí, která se stala jeho přímluvkyní u Nemesis. Odtud povstane u Richarda větší zbožnost k nejsvětější Matce.

Osoby: Libertus, Richard, duchové zemřelých.

Libertus: Vstaň, setřes příliš
klidný spánek! Jsem zde já, ještě nedávno tvůj
milý druh, společník tvého hříchu,
který se ti vyrovná hříchem, ne však trestem. Pohleď!
Jsem zde, tvůj prokletý host, který obývá nehostinné
kraje Avernu! Protři si oči a pohleď!
Prokletý! Běda, prokletý, přenešťastný
Libertus je zde!
Richard: Běda, umírám! Pekelná příšera
se tedy již chystá Richarda pohltit?

Libertus: Nolim time!
Nocere nescit Orcus, ubi contra Stygem
Mater tuetur Gratiae! Surge! Aspice!
Adsum Libertus!
Richardus: Forma, proh, talem negat!
At crimen isthunc conscium tibi probat.
[Libertus]: Sum, sum Libertus, criminis socius tui.
Richardus: Num forsan antra Taenari, infelix, colis?
Libertus: Justo Tonantis fulmine abjectus, Stygis
Jamjam sub antris ingemo aeternum miser.
Maledictus aër, scelera qui fovit mea!
Maledicta terra, qua gradi male caeperam!
Maledictus uterus, qui genuit Orco satum!
Maledicta tempora, socii noctes, dies,
Quibus nefando crimine offendi Polum!
Aeterna claustra colere? Haec nunquam satis
Gemenda sors est. Inter aeternas cruces
Vivere? Ferenda neutiquam res est. At heu,
Ferri tamen debet! Utinam liceat mori!
Richardus: Iniqua feritas! Hoccine, heu, brevis nimis
Meruit voluptas? Semper ut pereas miser?
Libertus: Ita. Justa poena est crimini, aeternum mori!
[**209r**] Et tu, Richarde, Vindicis justa Dei
Sententia poenas pares jamjam hauseras,
Nisi Maria, Gratiae Mater, suum
Alias clientem plurimas fundens preces
Te ad fulminandam Nemesim, inardentem nimis,
Flexisset! Isthaec scito, nunc tua est salus,
Quod pensa sibi persolveris, lingva licet
Semisopita ac ebria. Ah, utinam et ego
Colere Mariam, ut filius matrem suam,
Nossem; neusquam Tartari filius forem.
O aeternitas!

Richardus: Heu me! Ubi lateo? Pudet, pudet
Perstare terris perfidum Matri satum,
Superis rebellem et, o pudor, notum Stygi
Nomen Richardi! Turpis, ah, turpis nimis
Quo me voluptas, caeca libertas tulit?
Utinam benigna stiteris, Mater, pedes,
Incautus hac dum caeperam gradi via,

656 fulminandam] fulminandum *R.*
661 filius] Titius *R.*

Libertus: Neboj se!
Peklo nemůže škodit tam, kde proti Styze
nabízí ochranu Matka milosti! Vstaň! Pohleď!
To jsem já, Libertus!
Richard: Ach, podoba popírá, že jsi to ty!
Avšak dokazuje to onen hřích, o němž víš.
Libertus: Ano, jsem Libertus, společník tvého hříchu.
Richard: Obýváš snad nyní, nešťastníče, sluje Taenaru?
Libertus: Srazil mě spravedlivý blesk Hromovládného
a nyní, navěky nešťastný, sténám ve slujích Stygy.
Prokletý vzduch, který přál mým zločinům!
Prokletá země, po níž jsem začal nešťastně kráčet!
Prokleté lůno, které zrodilo tohoto syna peklu!
Prokletý čas a jeho druhové noci a dny,
v nichž jsem ničemným zločinem urazil nebesa!
Obývat věčné vězení? To je osud, který nikdy nelze
dost oplakat. Žít ve věčných mukách?
To je věc, která se nijak nedá snést. Avšak běda,
přece je třeba ji snést! Kéž bych směl zemřít!
Richard: Nespravedlivá krutost! To sis zasloužil, běda, za příliš
krátkou rozkoš? Abys, nešťastníku, navěky zahynul?
Libertus: Ano. To je spravedlivý trest za takový zločin, zemřít
pro věčnost. A tebe, Richarde, měl spravedlivým
rozsudkem Boha mstitele již již stihnout stejný trest,
kdyby za tebe Maria, Matka milosti,
jako za svého bývalého ctitele tolik neprosila,
že obměkčila hněvem planoucí, blesky metající
Nemesis. Věz, tvá spása byla v tom,
že jsi vykonal svou povinnost, třeba napůl spícím
a opilým jazykem. Ach, kéž bych byl i já
uměl ctít Marii jako syn svou
matku; pak bych se nikdy nestal synem Tartaru.
Ó věčnosti!

Richard: Běda mi! Kam se skryji? Stydím se, stydím,
že setrvávám na zemi, já, Matčin proradný syn,
vzpurný vůči nebešťanům. Ó hanba! A Richardovo jméno
je nyní známé peklu! Kam mě to zavedla ohavná,
ach, příliš ohavná rozkoš a zaslepená volnost?
Dobrotivá Matko, kéž bys zastavila mé nohy,
když jsem neobezřetně vkročil na tuto cestu,

Utinam nefandos ruperis vitae dies,
Isto priusquam crimine obstrictus forem!
Jam tetra macula sceleris indignum probat
Te Matre natum; Tartaro ast dignum caput
Patrata nostri criminis culpa edocet.
Et adhuc iniqui conscium sceleris amas?
Amas! Amastique nimis, inferno reum
Quando clientem provide redemeras.
Prodiga in amando, Mater adamata, fueras.
Mater fuisti, filius quamvis ego
Esse renuissem; natus ego posthac ero,
Licet, Maria, matris affectum exuas.
Fluite, dolentes lacrymae, et testes mei
Estote amoris esteque doloris simul.
Amo! Quia amasti, Mater! Et doleo, quia
Temet dolentem feceram. Et tamen amas
Semperque amasti, perditum licet satum.
Semper Tu amasti, jam satis amoris fuit!
Nunc perduellem plectito et semper ego amo.
[209v] Tollere nocentem scelere pro tanto meam
Vitam reposcis? Mater, ad nutum hanc habes.
Tua vita nostra est, morte quam aeterna Tuus
Exemerat amor, Tibi volo vivere, mori.
Resumme signis pristinis profugum, Parens
Benigna, sub queis vivere et mori volo.
Ite hinc, sodales, turpis amor et crimina,
Non vos, ut hostis Virginis dicier,[w] amo.
Huic solum anhelo vivere et posco mori!

Epilogus

Illud D. Bernardi de Magna Matre Gratiarum extollit: Si quid spei, si quid gratiae, si quid salutis in nobis est, ab Ea noverimus redundare. Sermo de Nativitate B. V. Mariae. De aquaeductu.

Recitativus

Richardus: Jam scito, parthenophile!
Si quid spei, si quid gratiae, si quid salutis in nobis est,
id totum a Maria noverimus redundare.
Tutti: O parthenophile, revolve prospera
Amica Matris inter nos foedera.

[w] *Dicier*, inf. préz. pas. (med.) slovesa *dicere*, klas. *dici*.

kéž bys přetrhla ničemné dny mého života,
dříve než jsem se zapletl do tohoto zločinu!
Ohavná skvrna zločinu nyní dokazuje, že tento syn
není hoden mít Tebe za matku; vina za spáchaný
zločin naopak dokazuje, že má hlava je hodná Tartaru.
A Ty dosud miluješ toho, kdo si je vědom ničemného zločinu?
Miluješ! A až příliš jsi milovala, když jsi svého
provinilého chráněnce starostlivě vykoupila z pekla.
Milovaná Matko, byla jsi ve své lásce příliš marnotratná.
Byla jsi Matkou, ačkoli já jsem odmítal
být synem. Od této chvíle já budu synem,
třeba bys Ty, Maria, odložila mateřský cit.
Plyňte, bolestné slzy, buďte svědectvím
mé lásky a zároveň mé bolesti.
Miluji! Protože Ty jsi milovala, Matko! A cítím bolest, neboť
jsem způsobil bolest Tobě samé. A přece mě miluješ
a vždy jsi mě milovala jako syna, byť ztraceného.
Ty jsi mě vždy milovala, již bylo dost lásky!
Nyní mě jako nepřítele udeř a já tě stále budu milovat.
Žádáš si za takový zločin můj provinilý
život? Matko, stačí jen pokyn a dostaneš ho.
Můj život, který Tvá láska odňala věčné smrti,
je Tvůj, pro Tebe chci žít a zemřít.
Přijmi uprchlíka zpátky pod svůj prapor,
dobrotivá Rodičko, pod ním chci žít a zemřít.
Pryč ode mě, mí druhové, ohavná lásko a zločiny,
nemiluji vás, abych nebyl nazván nepřítelem Panny.
Pro ni jedinou toužím žít a žádám zemřít!

Epilog

Vykládá tato slova sv. Bernarda o velké Matce milostí: Jestliže jaká naděje, jestliže jaká milost, jestliže jaká spása v nás je, víme, že od ní všechno pochází. Řeč na svátek narození Panny Marie. O průtoku milosti.

Recitativ

Richardus: Věz tedy, ty, kdo miluješ Pannu![34]
Jestliže jaká naděje, jestliže jaká milost, jestliže
jaké spasení v nás je, víme, že to všechno pochází od Marie.
Všichni: Ó, ty, kdo miluješ Pannu, měj stále na mysli
příznivou přátelskou smlouvu mezi námi a Marií.

[34] Lat. *parthenophilus*, z řec. *parthenos* – panna a *filó* – miluji.

In istam spera,
Nunquam despera.
Aspiras Caeli patriam?
Quaere Mariae gratiam!

Ita M. Joannes Kleinhampl
O. A. M. D. G.

V ni doufej,
nikdy nezoufej.
Dychtíš po nebeské vlasti?
Usiluj o Mariinu přízeň!

Magistr Joannes Kleinhampl
Vše k větší slávě Boží

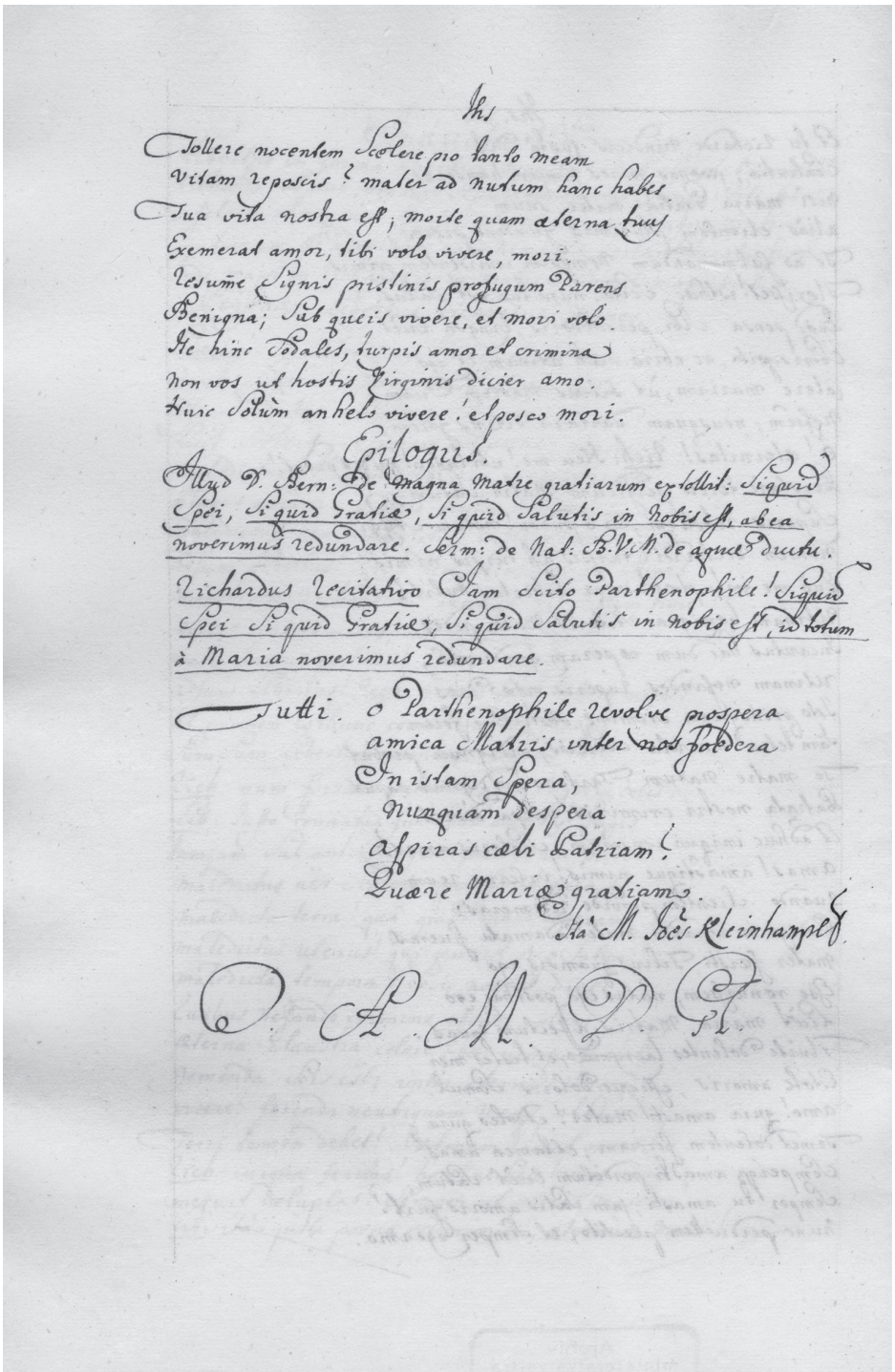

Ihs

Tollere nocentem Scelere pro tanto meam
Vitam reposcis? mater ad nutum hanc habes.
Tua vita nostra est; morte quam æterna tuus
Exemerat amor, tibi volo vivere, mori.
Resumē Signis pristinis profugum Parens
Benigna; Sub queis vivere, et mori volo.
Ite hinc Sodales, turpis amor et crimina
Non vos ut hostis Virginis dicier amo.
Huic Solùm anhelo vivere! et posco mori.

Epilogus.

Illud V. Bern: De Magna Matre gratiarum extollit: Siquid Spei, Si quid Gratiæ, Si quid Salutis in Nobis est, ab ea noverimus redundare. Serm: de Nat: B.V.M. de aquæ ductu.

Richardus Recitativo Jam Scito Parthenophile! Siquid Spei Si quid Gratiæ, Si quid Salutis in Nobis est, id totum à Maria noverimus redundare.

Tutti. O Parthenophile revolve prospera
amica Matris inter nos foedera
In istam Spera,
Nunquam despera
Aspiras cœli Patriam!
Quære Mariæ gratiam.

Ita M. Joēs Kleinhampel

O. A. M. D. G.

Poslední stránka hry *Richardus* s podpisem autora.

Book 1.indb 124 29.1.2016 18:30:20

II.2.2 Nomen proprium Floris Nazaraei

Hru *Nomen proprium Floris Nazaraei* napsal Antonius Kaliwoda (1716–1753)[1] pro rudimentisty pražského novoměstského gymnázia, kteří ji uvedli 1. 6. 1740.

Dochování: Jediný známý exemplář hry se nachází v Národním archivu ČR.[2] Je zapsán zběžným, ale dobře čitelným písmem, bez škrtů a písařských chyb. Na základě porovnání tohoto písma se zápisem slibů scholastika, které Kaliwoda skládal 20. 10. 1736 v Klementinu,[3] se lze domnívat, že se jedná o jeho autograf. Tuto domněnku potvrzuje i shoda s písmem řeči, již Kaliwoda přednesl 12. 3. 1741 při příležitosti dvoustého výročí založení Tovaryšstva.[4] Českou synopsi hry *Nomen proprium Floris Nazaraei* znal již J. Jungmann[5] a roku 1851 ji vydal F. B. Mikovec v časopise Lumír.[6] Její originál je dnes nezvěstný, stejně jako latinská synopse.

Struktura: *Nomen proprium Floris Nazaraei* má průměrnou délku, obsahuje 660 veršů bez nedochovaného textu vedlejších částí. Dělí se na 12 scén (*inductiones*), prolog, epilog a jeden chorus, který následuje po 6. scéně a rozděluje hru na dvě poloviny.

Obsah: Edmund se raduje nad domácím úkolem (má napsat verše, v nichž nabídne své srdce Jezulátku) a prosí Božské Dítě o pomoc. Když pak Edmund úkol píše, Jezulátko je osobně přítomné a pomáhá mu. Naopak Edmundův bratr Florimundus zadání nechápe a učiteli nemůže přijít na jméno. Nakonec některé verše převezme z bratrovy úlohy, zbytek vymyslí sám. Přichází posel a přináší bratrům balíček od matky, ve kterém jsou mimo jiné dva žíněné pásy, *cilicia*. Edmund je z daru nadšen, Florimundus naopak rozčarován. Poté bratři odcházejí do školy, kde učitel vyhodnotí Edmundovu báseň jako nejlepší a dá mu za odměnu voskovou sošku Jezulátka.

Spolužáci mu tuto poctu závidí a rozhodnou se ho o odměnu připravit. Florimundus vymyslí plán: když si Edmund se svými kamarády hraje na jesličky, jeho sokové začnou napodobovat řvaní šelem, takže se vyděšený Edmund i jeho druhové rozprchnou a nezbedníci sošku Jezulátka odcizí. Edmund ji pak marně hledá v lese a trápí se nad touto ztrátou tak dlouho, až se mu Jezulátko ukáže v podobě krásného chlapce.

Vedlejší části: Z vedlejších částí, prologu, choru a epilogu, se dochoval pouze popis obsahu. Prolog symbolicky ztvárňoval hlavní poselství hry: Květ Nazaretský (Ježíš) se slituje nad Květem nevinnosti (Edmund), který má spolu s ostatními kvítky – tedy mládenci dbajícími jen na světské požitky – propadnout věčné smrti, a zachrání ho svým přátelstvím. Chorus, zřejmě ve formě árie na dané téma, ukazoval

---

1 Podrobněji o autorovi viz s. 396–398.

2 NA ČR, SM, sign. J 20/17/18, kart. 999, f. 804r–816r.

3 *Liber votorum tam solemnium quam simplicium. Liber originalis*. NK ČR, sign. XXIII C 110/2, p. 184.

4 NA ČR, sign. J 20/17/18, kart. 1000, f. 1342r–1447r.

5 Jungmann, J.: *Historie literatury české*. Praha 1825, s. 367.

6 Mikovec, F. B.: Staré české divadlo, *Lumír* 10. 4. 1851, s. 235–236. Mikovcova edice se stručným komentářem byla znovu vydána v Ludvová, J. – Pinkerová, H. (eds.).: *Ferdinand Břetislav Mikovec – Pražská Thálie kolem r. 1850*. Institut umění-Divadelní ústav, Praha 2010, s. 141–143, 423–424.

prostřednictvím symbolu růží, jak mladí lidé přijímají Boží milosti: jedni ochotně, druzí se jim brání. Epilog přináší poučení a „napomenutí" mládeži, aby si hleděla uchovat nevinnost a cudnost, chce-li mít Ježíše za přítele.

Stavba děje: Z hlediska stavby děje lze *Nomen proprium Floris Nazaraei* rozdělit na dvě části. Ve scénách 1–6 se Kaliwoda věnuje především charakteristice postav. Představí Edmunda jako zbožného a poslušného chlapce (1. scéna), konfrontuje jeho zbožnost, úctu k rodičům i autoritám obecně a sklon k asketickému životu s opačným postojem jeho bratra (2.–3. scéna). Teprve v 5. a 6. scéně jsou položeny základy zápletky: Edmund vyhrává voskové Jezulátko a závistivci v čele s jeho bratrem mu ho chtějí ukrást. Obsahem druhé poloviny hry je realizace tohoto plánu a jeho důsledky.

Postavy: Edmundovým hlavním rysem je zbožnost, která se projevuje především láskou k Jezulátku. Již v 1. scéně vyjde najevo, že je „známým hostem" (*notus hospes*) v kostele, kam se právě na Jezulátko často chodí dívat.[7] Svou zbožnost Edmund dává najevo i jinak: velmi silně např. tíhne k asketickému způsobu života a k projevům kajícnosti prostřednictvím tělesného utrpení, jak je vidět např. v jeho nadšení pro nošení *cilicia*. Na několika místech také Kaliwoda zdůrazňuje Edmundovu důvěru v Boha a odevzdání se do Boží vůle. V 1. scéně protagonista prosí o pomoc při psaní úlohy Jezulátko, protože ví, že sami nezmůžeme nic, „nepřispěje-li našemu přání příznivý vánek z nebes",[8] a radí i svému bratrovi, aby požádal o pomoc nebesa.[9] Na Boží ochranu spoléhá i při vstupu do nebezpečného lesa,[10] je si vědom, že bez Boží vůle ho nikdo nemůže připravit o život zcela (i když jeho tělo zahyne, zůstane mu život věčný). Kromě toho autor Edmunda ukazuje také jako vzorného a poslušného žáka, který svému učiteli „líbá ruce" za zadanou úlohu a pokorně ho žádá, aby opravil chyby v jeho práci.[11] Neméně uctivě se Edmund chová ke své matce.

Florimunda naopak Kaliwoda od prvního okamžiku vykresluje jako Edmundův protipól. Zatímco pro Edmunda představuje úkol práci „nad všechen med sladší", pro Florimunda je učitel blázen a jeho zadání nesrozumitelné a nesmyslné.[12] Když přijde posel, Edmunda zajímá především to, jestli je matka v pořádku, Florimundův první dotaz se týká obsahu balíčku, který posel přináší. Askeze a fyzické nepohodlí ho děsí, matku za její dar nazývá macechou a „šílenou ženou" (*insana mulier*). Žíněný kajícnický pás, který je pro Edmunda víc než zlato, se podle něj hodí jen pro mnichy, neboť mládí přísluší veselý život.[13] Sám také vymyslí proti vlastnímu bratrovi lest a později předstírá soucit jen proto, aby na něj nepadlo podezření.

---

7 *Ah, memore nullus rapiet ex animo dies!* / *Theatrum amoris, qvod aede struxisti sacra,* / *Fave, revisam paulum!* (v. 18–20).

8 *Sed qvid valemus, caelitum aspiret nisi* / *Votis Favonius? Nihil* (v. 11–12).

9 *Caelo facem* / *Deposce, frater, auxilii* (v. 45–46).

10 *At Numini curae sumus,* / *Resumite animos* (v. 440–441).

11 *Menda detege,* / *Errata plecte, Didascale, ut mereor, feri* (v. 215–216).

12 *Qvis mentem qveat* / *Tacitam Magistri conseqvi? Obscuris nimis* / *Arcana sensa prodidit, demens, notis* (v. 41–43).

13 *Hilare nos vitae genus* / *Aetate vivere florida e genio decet* (v. 182–183).

Snad aby zapojil do hry co nejvíce žáků, přidal Kaliwoda k Edmundovi a Florimundovi celkem čtrnáct dalších chlapců, jejich spolužáků a vrstevníků. Po Edmundově vítězství ve školní soutěži se část z nich přidá k prvnímu z bratrů, část ke druhému. Kritériem však není úspěch ve škole, spíš přirozený sklon ke zbožnosti nebo naopak k veselejšímu způsobu života. U některých se to prokáže již ve 4. scéně, kde Edmund předvádí dárek od matky: jedni by žíněný pás rádi nosili (Charinus, Alanus), druzí tuto představu s hrůzou odmítají (Rosillus, Musulus). První dva se později přidají k Edmundovi, ačkoli ani oni ve škole za své verše chválu nesklidili.[14]

Jezulátko (*Jesulus*), které se v *Nomen proprium Floris Nazaraei* objeví dvakrát, je v jezuitských školských hrách méně obvyklou postavou. Poprvé vystupuje ve 2. scéně, kdy pomáhá Edmundovi s psaním veršů. Otázkou přitom zůstává scénická realizace této části: je totiž zřejmé, že Florimundus v tomto momentu Jezulátko nevidí ani neslyší, také Edmund ho pravděpodobně nevidí – pokud by tomu tak bylo, zřejmě by ho v 11. scéně, kdy k němu přijde v podobě krásného chlapce, hned poznal. Buď tedy představitel této role mluvil za scénou, nebo druzí dva herci předstírali, že je pro ně neviditelný.

Kaliwoda dále do hry zapojil několik dalších vedlejších postav (učitel, Philotheus, Paulillus – zřejmě Edmundův a Florimundův sluha, posel, venkovan, ptáčník). Nejpozoruhodnější z nich jsou dvě hádavé stařeny s příznačnými jmény Medea a Xantippe, babky kořenářky, v jezuitském školském dramatu zcela ojedinělé.

Jazyk a styl: *Nomen proprium Floris Nazaraei* je hra výrazně dialogická, najdeme v ní jen velmi málo souvislých promluv nad 10 veršů, nejdelší monolog má pouhých 18 veršů (v. 23–40). Co se týče jazykových prostředků, kromě běžně používaných tvarů se zde ze složitějších jevů vyskytuje snad jen archaický tvar slovesa *pangere*.[15] Ve srovnání s *Richardem*, určeným stejné věkové skupině, však Kaliwoda častěji volí obtížnější slovní zásobu, ať už jsou to slova přejatá či odvozená z řečtiny (*didascalus*, *bractea*, *ectypon*, *phasma*) nebo jiné méně obvyklé výrazy (*amasia*, *clepere*, *oppido*, *redhostire*) a mytologická jména (*Chloris*, *Musaeus*, *Paestum*, *Tempe*, *Themis*).

Jedním z ústředních motivů hry je červená a bílá barva, symbolizující cudný stud a nevinnost. Objevují se již v předehře, kde je jejich nositelem Květ Nazaretský – Ježíš. V epilogu se zase mládeži dostane ponaučení, aby si tyto dvě barvy zachovala. V textu jsou červená a bílá nejčastěji zastoupeny květinami téže barvy, růží a lilií, které navíc mají, jak vysvětluje Edmund, i stejnou symboliku: červené růže znamenají cudnost, stud před něčím nečestným, lilie „svit hříchem neposkvrněné mysli".[16] Růžemi a liliemi mají žáci vystlat své srdce a připravit tak Jezulátku lůžko; Edmund nazývá Jezulátko dítětem stvořeným „z květu panenského mléka a z nitra růží";[17] do jeho veršů vpletla láska růže a lilie[18] aj.

---

14 *Charine, metra claudicant. Alane, ohe!* / *A lege nostra devias* (208–209).

15 *Phasma qvo irritem, pace* (v. 66).

16 *Lilia piaculo mentis illimis nitor* (v. 79).

17 *Parthenii* / *E flore lactis deqve venarum rosis!* (v. 23–24).

18 *Lilia rosasqve pariter innexuit amor* (v. 220).

Již v prvních verších, konkrétně v zadání domácího úkolu, se objevuje další typický dobový obraz srdce jako příbytku, do nějž má vstoupit Ježíš a který je třeba na tento příchod náležitě připravit. Edmund tento motiv nejprve rozvíjí ve v. 27–37. Zde sahá po konkrétnějších obrazech, jako by mluvil o skutečném pokoji, který ještě není dostatečně vyzdobený, proto je třeba ho zkrášlit perlami a květinami, navonět myrhou apod. V domácí úloze tento motiv zpracovává v abstraktnější podobě, s použitím metafor.

Postavy Kaliwoda odlišuje i jazykem. Řeč Florimunda a jeho přátel je v rámci možností hovorovější, používají různá úsloví a přísloví,[19] posměšné výrazy (Edmund je pro ně „kluk s ohrnutým nosem" a „cvrček").[20] Edmund naopak stále zachovává „vysoký", poetický styl, neopouští zbožný a uctivý tón. Když vyznává lásku Jezulátku (resp. když vyjadřuje jakoukoli libost), používá obvyklý dobový slovník týkající se přátelského a milostného citu, zejména přirovnání k sladkosti.[21] Naopak téměř chybí jindy obvyklé metafory spojené s ohněm. Především v Edmundových replikách (ale i v řeči jeho druhů nebo jiných postav) najdeme také řadu zdrobnělin. Většinou se vyskytují v promluvách, které se nějak týkají Jezulátka (*molliusculum lectulum*, *corculum*, *torulus*, *ocellus*, *blandulus Deusculus*), objevují se však i jinde (*arcula, matercula*, *munuscula*, *fraterculus*, *tenellus*, *locellus*, *Domicella*).[22]

Veršová stavba: Z hlediska veršové stavby je hra *Nomen proprium Floris Nazaraei* zajímavá zejména zapojením hexametrů a pentametrů, v nichž žáci skládají domácí úlohu. Pozoruhodná je především názorná konfrontace dobrých a špatných veršů v 5. scéně: proti Edmundovu elegickému distichu stojí dva Florimundovy hexametry, které navíc mají zcela shodnou metrickou strukturu, takže působí jednotvárně a nelibozvučně.

F. B. Mikovec uvedl svou edici české synopse hry *Nomen proprium Floris Nazaraei* ironickým komentářem „naivnější a nevinnější kus nebyl zajisté nikdy dáván". Kdyby však znal celý text, snad by byl ve svém soudu méně příkrý. *Nomen proprium Floris Nazaraei* je totiž navzdory vší „naivitě" hra na mnoha místech zábavná, živá, s dobře charakterizovanými postavami a napsaná přiměřeně mentalitě zhruba desetiletých chlapců, pro které ji Kaliwoda skládal.

---

19 *Mitto Minervae nuncium* (v. 45); *Et tamen aqva haeret* (v. 47); *Est facile manum / Falcemqve mittere in alienam messem* (v. 266–267); *Amat ille, amat fratrem, velut catum canis* (v. 274); *parta iniqve, pessime elabi solent* (v. 388); *Paulus habeat, an Petrus? / Qvid inde?* (v. 417–418).

20 V. 248–250.

21 *O, omni labor / Prae melle dulcis!* (v. 3–4); *Amoris gustui optatum diu / Praedulce praebes pabulum!* (v. 5–6); *O Pusio favo composite!* (v. 23); *Divine puppe! Saccharo et merissimo / Composite melle, cordis ambrosia reples / Mihi palatum* (v. 303–305); *Ambrosia reples / Nectareqve inundas pectora* (v. 597–598).

22 Podobně časté používání zdrobnělin najdeme i v jiných jezuitských hrách, viz např. *Vox clamantis* in Bobková-Valentová, Bočková, Jacková: *Svatý Jan Nepomucký*, s. 146–187.

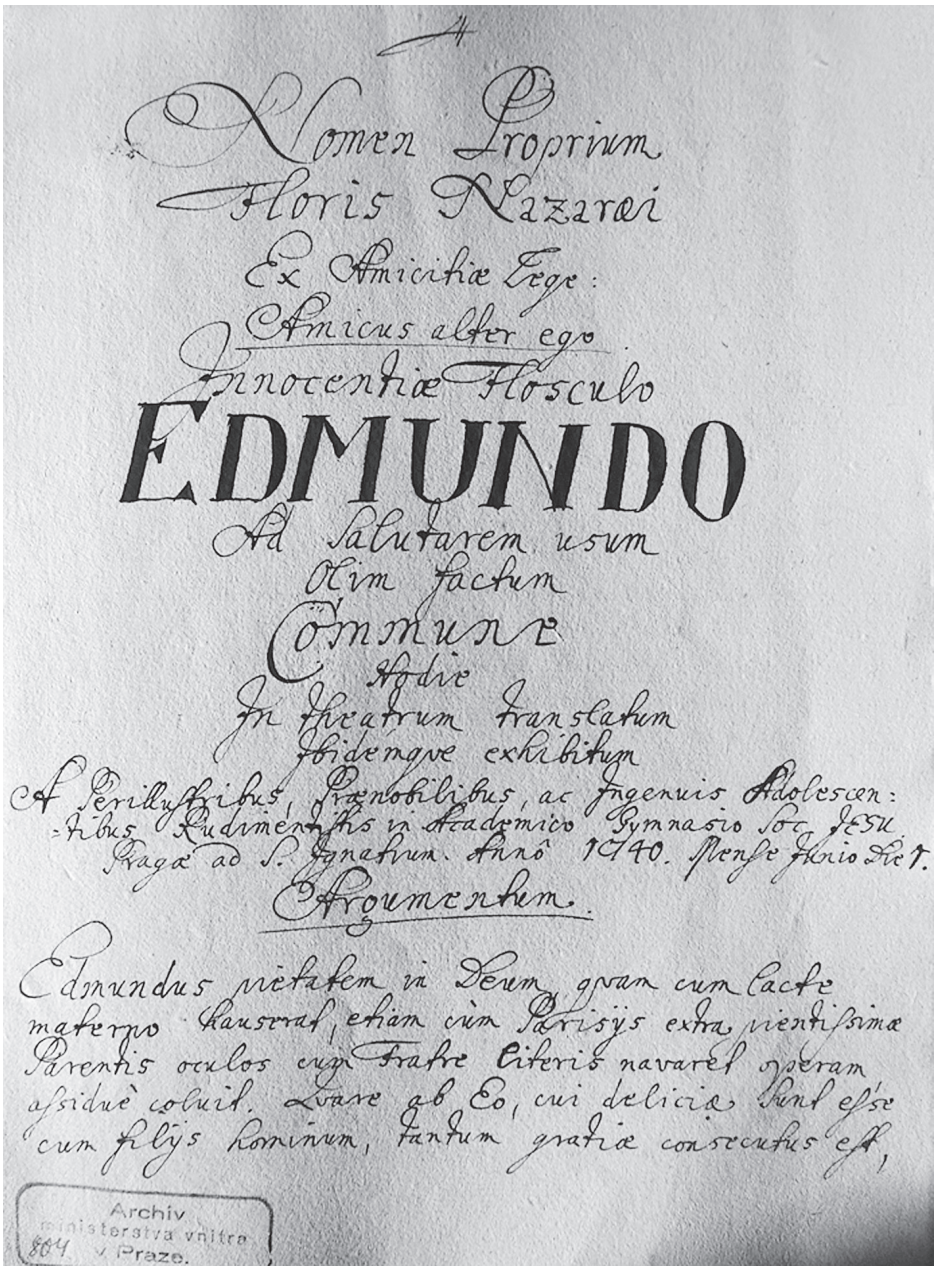

4

Nomen Proprium
Floris Nazaræi
Ex Amicitiæ Lege:
Amicus alter ego
Innocentiæ Flosculo
EDMUNDO
Ad Salutarem usum
Olim factum
Commune
Hodie
In theatrum translatum
Ibidemque exhibitum
A Perillustribus, Prænobilibus, ac Ingenuis Adolescen:
:tibus Rudimentistis in Academico Gymnasio Soc. JESU
Pragæ ad S. Ignatium. Annô 1740. Mense Junio Die 1.
Argumentum.
Edmundus pietatem in Deum, quam cum lacte
materno hauserat, etiam cùm Parisijs extra pientissimæ
Parentis oculos cum Fratre literis navaret operam
assiduè coluit. Quare ab Eo, cui deliciæ sunt esse
cum filijs hominum, tantum gratiæ consecutus est,

Archiv
ministerstva vnitra
804 v Praze.

Titulní list hry *Nomen proprium Floris Nazaraei.*

Synopse hry *Nomen proprium Floris Nazaraei* vydaná F. B. Mikovcem

Předehra

Květ Nazaretský bílý a červený lítostí pohnut nad kvítkem nevinnosti, kterého pro to samé jmeno: Kvítek, světem jako zapáchajícího, slepá smrt zároveň s jinými marnosti kvítkami do pece uvrci umiňuje. S usouzením lásky boží pravidla přátelství se přidržuje: Přítel druhý Já, podle kterého jej sobě bez toho také v barvách podobného jmenem svým a vůní poznamenává, by někdy do ráje nebeského přesazen byl.

Úvod první

Edmundus předepsaný sobě od učitele školní o Ježíškovi cvičení prve než krásně požádá, do kaple se ubírá, kdežto jemu svou práci obětuje.[1]

Úvod druhý

To cvičení když přihotovuje Edmundus, nápomocníka má Ježíška, sobě osobně přítomného.

Úvod třetí

Přichází od paní mateře posel s bílými šaty, dvě žíněné pásky nesoucí. Zle to matce vykládá Florimundus (Edmundův bratr). Raduje se z toho Edmundus.

Úvod čtvrtý

Na hlas zvonu do školy volajícího potkávaje se s Florimundem a s Edmundem Kosmophilus a jiní spolu-učenci, kteří prvního mrzutosti, druhého pak veselosti se diví. Díl[2] poslaný od mateře dar schvaluje. Díl stížnost Florimunda za slušnou uznává.

Úvod pátý

Vyhotovené školní cvičení když podávají žákové, Edmundus, že nad jiné uloženou literní práci trefněji složil, za odplatu voskový Ježíška kontrfekt[3] dostává.

Úvod šestý

Někteří závistivci spolu-učedlníci radí se, kterak by mohli Edmunda o jeho dárek připraviti, co Florimundus z umluveného s nimi platu dovesti slibuje.

---

1 Zasvětí, svěří.

2 Část (tj. spolužáků).

3 Podobizna, portrét. Může jít o obrázek nebo o sošku.

Zpěv

pod heslem v růžích, mládeže povahy představuje, ne jednostejně, vlévání nebeských milostí přijímající.

Úvod sedmý

Edmundus chtíc daru od učitele nabytého podle pohodlnosti času nejlépe užívati, s pobožnějšími Ježíškovi jesličky strojí, před kterými on žíněnou páskou opásaný, rozkošemi nebeskými oplývá.

Úvod osmý

Pobožně zaměstknaného Edmunda Florimundus s některými potvorně přetvářenými[4] na utíkání přivádí a voskový Ježíška obraz popadše odnáší.

Úvod devátý

Třepetající se od strachu Edmundus po malém oddechnutí rozpomíná se na složený v jesličkách dar. Kam aby se navrátili, sebe a tovaryše vzbuzuje.[5] Ale tam poklad svůj božský nenaleznuv, do hořkého pláče se dává.

Úvod desátý

Florimundus, aby podezření učiněné krádeže od sebe odvrátil, Edmunda náramně zarmouceného s vylíčeným[6] přátelstvím do hry zve.

Úvod jedenáctý

Nepokojný lítostí pro ztraceného Ježíška Edmundus od hráčů se odděluje. Kterému nárůživostem bolesti a lásky povolujícímu Ježíšek se ukazuje a od něho poznati dává, toho zanechajíc naučení: aby proti všem hrůzám, také smrti, svatým nápisem čelo poznamenal: „Ježíš Nazaretský".

Úvod dvanáctý

To z daleka znamenajíce spolu-učenci pykají pro počatou proti Edmundovi závist, a jemu za tovaryše pobožnosti s odprošováním svého provinění se obětují.

Závěrek

Napomíná se mládež, chce li ovoce božského přátelství s květem Nazaretským oučastna býti, aby se přičinila, bělost nevinnosti a červenost stydlivosti – která dle Aristotela: nejkrásnější barva a podle smyslu Diogenesa: barva ctnosti jest – míti a s těmi barvami v podobenství jeho setrvati.[7]

O. A. M. D. G.

---

4 S několika druhy v maskách.
5 Povzbuzuje.
6 Předstíraným.
7 Podobat se mu.

[804r]

Nomen proprium Floris Nazaraei, ex amicitiae lege „amicus alter ego“ innocentiae flosculo Edmundo ad salutarem usum olim factum commune,

hodie in theatrum translatum ibidemqve exhibitum
a Perillustribus, Praenobilibus ac Ingenuis adolescentibus rudimentistis
in academico gymnasio Soc. Jesu Pragae ad S. Ignatium
anno 1740, mense Junio, die 1.

Argumentum

Edmundus pietatem in Deum, qvam cum lacte materno hauserat, etiam cum Parisiis extra pientissimae parentis oculos cum fratre literis navaret operam, assidue coluit. Qvare ab Eo, cui deliciae sunt esse cum filiis hominum, tantum gratiae consecutus est,
[804v]
ut Edmundo suo spectabilis factus Divinus Pusio, ipsum docuerit sanctissimum Nominis Sui usum longe saluberrimum. Ita fere Magnum speculum exemplorum, verbum lusus, exemplum 7.[a]

Prolusio

Flos Nazaraeus candidus et rubicundus miseratus Florem innocentiae, eo qvod mundum vel ipso nomine redoleat, aeqve atqve alios vanitatis flosculos a caeca Libitina olibano fere destinari, Amoris Divini consilio legem amicitiae „Amicus alter ego“ amplectitur; e qva illum sibi aliunde concolorem nominis sui charactere odoreqve insignit, in caelica subinde Tempe transplantandum.

[a] Major: *Magnum speculum exemplorum*, s. 437.

Vlastní jméno Květu Nazaretského,[1] podle zákona přátelství „Přítel je druhé já" kdysi poskytnuté Kvítku nevinnosti, Edmundovi, ke spásnému užití,

dnes veřejně přenesené na divadlo a tam představené přeslavnými, převznešenými a ušlechtilými mládenci rudimentisty v akademickém gymnáziu Tovaryšstva Ježíšova v Praze u sv. Ignáce prvního dne měsíce června roku 1740.

Náměт

Edmund sál úctu k Bohu již s matčiným mlékem a usilovně ji pěstoval i tehdy, když se se svým bratrem pilně věnoval studiím v Paříži, vzdálen z dohledu přezbožné matky. Proto dosáhl od Toho, jemuž je potěšením pobývat se syny lidí, takové milosti, že se Božské Dítě zjevilo svému milému Edmundovi a naučilo ho, jak užívat Jeho nejsvětějšího jména k co největšímu prospěchu. Tak přibližně Magnum speculum exemplorum, heslo lusus, exemplum 7.

Předehra

Květ Nazaretský, bělostný a červený,[2] pocítí lítost nad tím, že Květ nevinnosti,[3] který pro své jméno[4] jakoby zapáchal světem, je zaslepenou Smrtkou[5] spolu s ostatními kvítky marnosti[6] téměř odsouzen za oběť[7] věčné smrti, a na radu Božské Lásky se přimkne k zákonu přátelství „Přítel je druhé já". Podle něj tento květ, jenž mu byl jinak barvami podobný, označí znamením a vůní svého jména, aby mohl být hned přesazen do nebeského údolí.[8]

---

1 Tj. Ježíše Krista.

2 Motiv bílé a červené barvy, symbolizujících nevinnost a cudnost, stejně jako motiv bílých a červených květin (lilie a růže) prostupuje celou hrou. Srov. např. vysvětlení této symboliky ve v. 78–79 a v epilogu.

3 Tj. Edmund.

4 Mohlo by se jednat o hříčku se jménem „Edmundus" a lat. slovem *mundus*, *i*, *m*. – svět. Podle české synopse je však tímto jménem míněno označení Edmunda jako „květu", což naznačuje jeho mladý věk. Smrtka ho proto chce zahubit spolu s ostatními „kvítky", tedy chlapci, kteří na rozdíl od Edmunda nacházejí zálibu jen ve světských, pomíjivých věcech.

5 Lat. *Libitina, ae, f.* – staroitalská bohyně smrti, Morana.

6 Tj. nezdární chlapci.

7 Lat. *olibanum*, *i*, *n*. – kadidlo, v české synopsi přeloženo jako „pec". Chlapci, kteří nedbají na Boha, po smrti skončí v pekle a budou odsouzeni k věčné smrti, tj. věčnému zatracení (nezemře jen jejich tělo, ale i duše).

8 Lat. *Tempe* – thessalské údolí mezi Olympem a Ossou, příslovečné svými přírodními krásami, zde v obecném významu „půvabné údolí".

[805r]

Inductio I.

Edmundus, assignatum a Paedagogo scriptionis argumentum de Jesulo concinnaturus, prius ad capellam concedit, ubi eidem laborem suum consecrat.

Edmundus: Argumentum:[b] „Nato parabis Jesulo cliens torum
Rosisqve liliisqve consternes sinum
Tenere adamantis pectoris.“ O, omni labor
Prae melle dulcis! O Didascale! Dii[c] virum
Ament! Amoris gustui optatum diu
Praedulce praebes pabulum! Cordis fibras
Nervosqve cunctos in opus intendam, ut probem,
Qvam molliusculo, suävi, florido
Roseoqve lacteoqve reclinem velim
Cubare cordis lectulo puppum meum.
Sed qvid valemus, caelitum aspiret nisi
Votis Favonius? Nihil. Proin juvat
Opem rogare fervida ipsius prece,
Qvi mihi futurus carmen et amoris labor.
Philothee!

Philotheus: Salve Edmunde, qvae te huc curae agunt?
Edmundus: Qvid notus hospes postulem? Nosti, putem.
Philotheus: Visine nondum Caelici es Nati satur?
Edmundus: Ah, memore nullus rapiet ex animo dies!
Theatrum amoris, qvod aede struxisti sacra,[d]
Fave, revisam paululum!
Philotheus: Pii placet
Ardoris aestus. Fruere deliciis tuis,
Me cura Larium[e] plurima aliorsum vocat.

[805v] Edmundus: O Pusio favo composite! Qvin Parthenii
E flore lactis deqve venarum rosis!
Dilato sedem corculi, huc hospes veni!
Vis omnis animae ruet in amplexum Tui!
Sed nempe, nondum est incolae tanto pari
Ornata sedes tegmine, aulaeis vacat
Tibi placituris. Ardeo dignam Tuo
Aulam parare Numini; hinc, prout solet
Ars architectrix, prototypon calamo prius

[b] Slovo *argumentum* metricky nepatří do verše. Stejně viz v. 55.
[c] Metricky vychází jako jedna slabika.
[d] Metricky nejasný verš.
[e] *Larium*, méně obvyklý tvar gen. pl. od *Lares, um, m.*

1. SCÉNA

Edmund se chystá vypracovat úlohu o Jezulátku, kterou mu zadal učitel. Nejprve se však odebere do kaple, kde svou práci svěří Jezulátku samému.

Edmund: Námět: „Připravíš dítěti Jezulátku jako Jeho ctitel
lože, růžemi a liliemi vysteleš nitro
něžně milujícího srdce.“ Ó, práce nad všechen
med sladší! Ó učiteli! Kéž bozi toho muže
milují! Poskytuješ mé lásce vytouženou potravu,
která chutná sladce! Celé srdce
a všechny síly napnu k dílu, abych dokázal,
do jakého měkoučkého, líbezného, rozkvetlého,
růžového a mléčně bílého lůžka ve svém srdci
bych chtěl uložit svého chlapečka.
Co však zmůžeme, nepřispěje-li našemu přání
příznivý vánek z nebes?[9] Nic. Proto je prospěšné
požádat vroucí modlitbou o pomoc Toho,
kdo bude předmětem mé básně a úsilí mé lásky.
Philothee![10]

Philotheus: Buď zdráv, Edmunde, co tě sem přivádí?
Edmund: Co bych já, známý host, mohl žádat? Řekl bych, že to víš.
Philotheus: Ještě jsi se nenasytil pohledu na nebeské Dítě?
Edmund: Ach! Žádný den mi ho nevyrve z pamětlivé mysli!
Dovol, abych se znovu na chviličku podíval na divadlo
lásky, které jsi vystavěl ve svatém příbytku.
Philotheus: Líbí se mi
tvůj horlivý zápal. Užívej si svých radostí,
mě volají jinam mnohé starostí o dům.[11]

Edmund: Ó, Děťátko stvořené z medu a také z květu
panenského mléka a z nitra růží,
otvírám dům svého srdéčka, přijď sem jako můj host!
Veškerou silou své duše se vrhám do Tvého objetí!
Avšak pro takového obyvatele ještě není sídlo
dost vyzdobeno vzácnými látkami, chybí baldachýny,
které by se ti líbily. Horoucně toužím
připravit síň hodnou Tvého Božství. Proto, jak je zvykem
ve stavitelském umění, nejprve nastíním náčrt

[9] Lat. *Favonius*, *ii*, *m.* – vlahý, jarní vítr. Zde snad metaforicky míněn Duch svatý.
[10] *Philotheus* – jméno odvozené z řec. *filó* – miluji a *theos* – bůh.
[11] Lat. *Lares*, *um*, *m.* – domácí ochranné božstvo, zde v obecném významu „dům, domov“.

Umbrabo tabula. Ducito rudem manum,
Divine terrarum Artifex! Dicta modum!
In prata Paesti, Adonidis in hortos leves
Ibunt per auras vota, fragrantes petam
Stacte tabernas, Gangis e littore legam,
Qvot uniones conchulae matres tegunt.
Laxabo habenas, qvidqvid ingenio valet,
Totum ex amoris profluet fusum sinu!
Magistrum adoro, basio tenellam manum.

Inductio II.

Dum indictum argumentum Edmundus incumbit, habet lateri suo assistentem personatum Pusionem Jesulum, sibi auxiliantem.

Florimundus: Corvi, tabellas rapite! Qvis mentem qveat
Tacitam Magistri conseqvi? Obscuris nimis
Arcana sensa prodidit, demens, notis.
Edmundus: Qvae te ira, Florimunde?
Florimundus: Nisi mihi fers opem,
Mitto Minervae nuncium.
Edmundus: Caelo facem
[806r] Deposce, frater, auxilii.
Florimundus: Id feci qvidem,
Et tamen aqva haeret.
Edmundus: Erige animum; qvod qveo,
Commune fratri lumen e meo dabo.
Resume pennam, repete Musaei otia.
Florimundus: Spondes juvamen?
Edmundus: Crede germana fide,
Qvae sensa desuper influent, in te lubens
Libensqve derivabo. Nosti, qvod te amem!
Florimundus: Ergo haesitanti commoda promptus manum.
Edmundus: Tibi dicatum promove, o Jesule, metrum!
Florimundus: Argumentum: „Nato parabis Jesulo cliens torum.“
Cui nato? Ubi? Qvam ancipite divexant caput
Haec pensa sensu. Unde ordiar? Nullus scio.

37 Qvot] Qvod *NP*.

perem na tabulku. Veď mou neobratnou ruku,
Božský Tvůrce světa, nadiktuj mi, jak to mám udělat!
Má přání se na lehkém vánku rozletí na paestské louky,[12]
do Adónidových zahrad, zamířím do krámků
vonících myrhou, na břehu Gangy nasbírám
tolik perel, kolik jich ukrývají mateřské mušličky.
Popustím otěže důvtipu, ať se z nitra mé lásky
vylije vše, čeho je schopen.
Miluji učitele, líbám jeho něžnou ruku!

2. SCÉNA

Zatímco Edmund pracuje na zadané úloze, po boku mu stojí Jezulátko přestrojené za malého chlapce a pomáhá mu.

Florimundus:[13] Krkavci, odneste si ty tabulky! Dokáže snad někdo
sledovat učitelovu němou mysl? Ten blázen nám předložil
tajemné myšlenky v příliš temných obrysech.
Edmund: Proč se hněváš, Florimunde?
Florimundus: Jestli mi nepomůžeš,
dám škole sbohem.[14]
Edmund: Bratře, z nebe si vyžádej
světlo, které ti pomůže.
Florimundus: To jsem také udělal,
a přece jsem uvízl v nesnázích.[15]
Edmund: Neklesej na duchu, dám bratrovi ze svého
tolik společného světla, kolik můžu.
Vezmi si pero, dej se znovu do veršování.[16]
Florimundus: Slibuješ mi pomoc?
Edmund: Věř s bratrskou důvěrou,
že myšlenky, které splynou shůry, ti předám
rád a ochotně. Víš, že tě mám rád!
Florimundus: Rychle tedy váhajícímu podej pomocnou ruku.
Edmund: Ó Jezulátko, pomoz mi s verši, které jsou Ti zasvěceny!
Florimundus: Námět: „Připravíš dítěti Jezulátku jako Jeho ctitel lože."
Jakému dítěti? Kde? Jak tento dvojsmyslný úkol
mučí mou hlavu! Odkud mám začít? Nevím.

---

12 *Paestum* – město v západní Lukánii, kde rostlo hodně růží a úroda byla dvakrát do roka.
13 *Florimundus* – jméno odvozené z lat. *flos*, *floris*, *m*. – květ.
14 Lat. *mitto Minervae nuncium*, doslova „rozvedu se s Minervou" (*mittere* n. *remittere nuntium* – rozvést se). Jméno bohyně Minervy je zde použito v přeneseném významu „vzdělávání", „škola".
15 Lat. *aqva haeret* – voda ve vodních hodinách se zastavila, přeneseně „vyskytla se překážka".
16 Lat. *repete Musaei otia*, „dej se znovu do činnosti, kterou ve svém volném času provozoval Musaeus". *Musaeus*, *i*, *m*. – bájný potomek Múz, zakladatel poezie.

Edmundus: Jesule! Stramineis pro delige corcula cunis,
Ornabo miris carnea tecta modis.[f]
Jesulus: Dic „candida“, nive lucis aeternae petit
Candor nitere pectora.
Edmundus: Imo sic canam:
Ornabo ardenti candida tecta nive.[g]
Florimundus: Est tortor hic labor ingenii! Edmunde! Nec apex
Occurrit, unde stamen ordiri strophae
Qveam! Peto, extrema unius fili in metrum
Concede.
Edmundus: Cedam, phasma qvo irritem, pace.[h]
Jesule! Stramineis pro delige corcula cunis,
Ornabo ardenti candida tecta nive.
Florimundus: Bene est. Recondo propriam in tabulam metrum.
Edmundus: Parthenia argento superabit lilia virtus:
Jes. et Edm.:[i] Aurea cordis erit bractea Divus amor.[j]
Florimundus: „Rosisqve liliisqve“. Qvomodo hoc? Rosas
Unde? Unde lilia? Somniat vernos agris
Ridere flores hyeme fors Didascalus.
Edmunde! Spinis expedi ingenium meum.
[806v] Qvid sibi rosae? Qvid lilia?
Edmundus: Haec variae typus,
Virtutis haec sunt symbola.
Florimundus: Eccujus? Doce.
Edmundus: Rosa est ad umbram ingenuus inhonesti rubor,
Lilia piaculo mentis illimis nitor.[k]
Si bracteare cupimus aurato sinum
Animi metallo, amor istius subeat vices.
Florimundus: Jam teneo filum. Sic fluet tandem metrum:
Plurima nostro candida vernent lilia corde:
Sint sine spinis pectoris imis munera Paesti.[l]
Edmundus: Fronte verecunda carpam violasqve rosasqve,
Florida non spernes, Jesule, strata, scio.[m]
Jesulus: Non sic, cubare in liliis pasciqve amat.

87 pasciqve] apsciqve *NP*.

[f] V. 58–59 elegické distichon.
[g] V. 62 pentametr.
[h] *Pace* – imperativ indikativu od *pacere*, arch. tvaru pro *pangere*.
[i] *Jes. et. Edm. = Jesulus et Edmundus.*
[j] V. 70–71 elegické distichon.
[k] V. 78–79 metricky nejasné.
[l] V. 83–84 hexametr.
[m] V. 85–86 elegické distichon.

Edmund: Jezulátko! Namísto slaměných jeslí si zvol mé srdéčko,
tento tělesný příbytek podivuhodně vyzdobím.
Jezulátko: Řekni „bělostný". Záře[17] věčného světla
si žádá, aby srdce zářilo jako sníh.
Edmund: Budu tedy veršovat takto:
Ozdobím bělostný příbytek jiskřivým sněhem.
Florimundus: To je mučení, tato duševní práce! Edmunde! Nenapadá
mě žádný bod, odkud bych mohl začít tkát osnovu
sloky! Prosím, postup mi aspoň konec jedné niti
pro mé verše.
Edmund: Postoupím; abych podnítil tvou fantazii, piš si:
„Jezulátko! Namísto slaměných jeslí si zvol mé srdéčko,
tento bělostný příbytek ozdobím jiskřivým sněhem."
Florimundus: Dobře, vložím tyto verše do vlastní úlohy.
Edmund: Panenská ctnost stříbrem překoná lilie,
J. a E.: Boží láska bude zlatou korouhví mého srdce.
Florimundus: „Růžemi a liliemi": jakpak to? Kde vzít
růže? Kde lilie? Učiteli se snad zdá, že v zimě
se na polích smějí jarní květiny.
Edmunde! Zbav mého ducha trnů!
Co mají znamenat ty růže? A co lilie?
Edmund: Jsou to různé obrazy
a symboly ctnosti.
Florimundus: Jaké? Pouč mě.
Edmund: Růže je vrozená červeň před pouhým stínem něčeho
nečestného, lilie svit hříchem neposkvrněné mysli.
Jestliže toužíme pokrýt nitro svého srdce
zlatým kovem, ať tam vstoupí láska k těmto věcem.
Florimundus: Už mám nit. Ať tedy verše plynou takto:
V našem srdci ať kvetou mnohé bělostné lilie,
v hlubinách srdce ať jsou dary Paesta[18] bez trní.
Edmund: S pokornou tváří natrhám fialky a růže,
vím, Jezulátko, že květinovým ložem nepohrdneš.
Jezulátko: To ne. Rád leží v liliích a živí se jimi.

[17] Hříčka s dvojím významem slova *candor, oris, m.*, které znamená „bělostná záře", ale také „čistota", „nevinnost".

[18] Tj. růže.

Edmundus: Non sat videtur blandulum. Sic volo sonet:
His pasci, haec inter, spero, cubare volet.[n]
Florimundus: Eja, teramato clausus est puncto labor!
Edmundus: Tibi gratiarum, Jesule, rependo vices,
Cujus sacratus fluxit auspiciis labor!

Inductio III.

Adest nuncius a matre, literas et cum linea supellectile cilicia bina afferens. Succenset matri Florimundus, exultat Edmundus.

Paulillus: Evax! Heruli, adest avibus optatus bonis
Nuncius et, ut reor, aurea a matercula
Munuscula affert; nam onere sub anhelat gravi.
Florimundus: Dicit Verona se advenam?
Edm. et Flor.:[o] Huc subeat, jube.

Nuncius: Avete, matris corcula!
Florimundus: Qvid armos gravat?
Edmundus: An agit amata rebus incolumis parens?
Nuncius: Faveto, laxem sarcinam.
Florimundus: Qvid hoc latet
Sub involucro? Hoc oppido arridet mihi.
Nuntius: Valet et valere puppulos belle jubet
[807r[Amata genitrix hisqve maternis frui
Donis peroptat sospites.
Florimundus: Tu paginam
Decurre, dum ego, qvid hocce sub tegmine rei
Latitet, avidus excutio.
Edmundus: „Multiplex salus
Fonte a Salutis. Cura filioli mea
Amorqve matris unicus! Habete e penu,
Ut nostis, angusta, inope, qvo nervis subin
Leviter refectis, Palladi gnavam dare
Pergatis operam. Jungo, qvo ornate simul
Liceat subire publicum, linum decens.
Placete civibus afforis. Sed velim mage
Oculis placere Numinis mentis nive.
Hanc agite, setis aspera incincti latus

[n] V. 89 pentametr.
[o] *Edm. et Flor. = Edmundus et Florimundus.*

Edmund: Nezdá se mi to dost líbezné. Chci, aby to znělo takto:
Doufám, že se jimi bude chtít živit a ležet mezi nimi.
Florimundus: Hej, nejmilejší tečka ukončila práci!
Edmund: Vzdávám díky Tobě, Jezulátko,
pod jehož vedením uběhla tato posvátná práce!

3. SCÉNA

Přichází posel od matky, přináší dopis, plátěnou látku i dva žíněné pásy.[19] *Florimundus se na matku hněvá. Edmund jásá.*

Paulillus:[20] Sláva! Panáčkové, očekávaný posel šťastně
dorazil a jak se domnívám, přináší vám dárky
od drahé matičky. Supí totiž pod těžkým břemenem.
Florimundus: Říká, že přichází z Verony?
Edm. a Flor.: Přikaž mu, ať přijde sem.

Posel: Buďte zdrávi, matčini miláčkové!
Florimundus: Co to tíží tvá ramena?
Edmund: Je naše milovaná matka zdravá a šťastná?
Posel: Dovol mi sundat si ten ranec.
Florimundus: Co se skrývá
pod tímhle obalem? Moc se mi to líbí.
Posel: Vaše milovaná rodička se má dobře a přeje si,
aby se měli dobře i její chlapečkové. Chce, aby
ve zdraví užívali těchto matčiných darů.
Florimundus: Ty rychle přečti
matčin list, já zatím dychtivě rozbalím,
co se skrývá pod tímto obalem.
Edmund: „Tisíceré pozdravy
od pramene spásy. Synáčkové, moji miláčkové
a jediná matčino lásko! Zde máte něco z mé spíže,
jak víte, skromné a chudé, abyste mohli trochu
obnovit své síly a pak se dál pilně
věnovat studiu.[21] Připojuji pěkné lněné plátno,
abyste mohli chodit na veřejnosti hezky oblečení.
Lidem venku se musíte líbit. Víc bych si však přála,
abyste se zalíbili Bohu sněhobílou myslí.
Tu si hleďte zachovat tak, že si opásáte boky drsným

[19] Lat. *cilicium*, *ii*, *n.* – hrubá látka z kozí srsti, přeneseně oděv či pás z hrubé látky, který nosili kajícníci pod svrchním šatem.
[20] *Paulillus* – jméno zřejmě související s lat. *paulus, a, um* – malý, slabý.
[21] Lat. *Pallas*, *adis*, *f.* – poetické přízvisko bohyně Athény, zde v obecném významu „vzdělání".

Servate zona, qva sine rebellis caro
Insontis atrat facile candorem sinus.
Date hoc amori Jesuli, cui rigor
Pungentis olim straminis mollis loco
Fuerat cubilis. Monita matris vivete et
Valete.“

Florimundus: Qvid sibi pilosus hic thorax?
Qvid zona aculeis horrida? An cingat manus?
An crura? An humeris defluat torqvis loco?
Heu me, hac echinus veste spinosus latet!
Apage! Culice qvam plurimo mordax malum!

Edmundus: Florimunde! Pagina melleis verbis scatet.

Florimundus: Ita, verba mellea. Dona sed spinis rigent.
Insana mater mulier!

Edmundus: Heus! Reverentiam
Habe parentis.

Florimundus: Ut qvid horrenti rubis
Setisqve amictu vestit? Ita amari putem
Natos? Probasset, qvod amet, argenti sono.

[807v] Edmundus: Haec mihi talentis potior est auri cyclas.

Florimundus: Habeto. Jure muneris cedo mei.

Edmundus: Fratrem beasti! Sed qvid in reciproci
Vis reddi amoris tesseram?

Florimundus: Revocet salus.

Edmundus: Optime virorum, robur enervi via
Restitue calci. Dum otia soluto mihi
Ludo redibunt, pauculis penna celer
Reditum morabor.

Nuncius: Crastino huc referam gradum.

Inductio IV.

Signo campanae ad scholam vocante, obvii Cosmophilus aliiqve sodales mirantur maestitiam Florimundi, hilaritatem Edmundi. Pars sodalium dona matris probat et laudat, pars Florimundo in qverelas consentit.

Charinus: Campana resonant aera, qveis[p] suos vocant
Musae in labores.

Cosmophilus: Vae gradu tardis!

[p] *Qveis*, arch. tvar abl. pl., klas. *qvibus*. Metricky zde nutno počítat jako jednu slabiku.

žíněným pásem, jinak vzpurné tělo
snadno očerní bělost nevinného srdce.
Udělejte to z lásky k Jezulátku, které mělo
kdysi hrubou, pichlavou slámu místo
měkkého lože. Poslechněte matčina napomenutí
a buďte zdrávi."

Florimundus: Co má znamenat to štětinaté brnění?
A ten pás hrozící ostny? Mám si s ním opásat ruce?
Nebo nohy? Má splývat kolem krku místo náhrdelníku?
Běda mi, v tom oděvu se skrývá pichlavý ježek!
Pryč s tou zlou věcí, co kouše mnohem víc než komár!

Edmund: Florimunde! Ten list oplývá medovými slovy.

Florimundus: Ano, slova jsou medová, dary se však ježí trny.
Matka je šílená žena!

Edmund: Ach, měj úctu
k rodičce!

Florimundus: Když mě obléká do hrozného oděvu
z ostružiní a žíní? Z toho mám poznat, že své syny
miluje? Zvukem stříbra by byla dokázala, jak nás miluje.

Edmund: Pro mě je tento pás víc než talent zlata.

Florimundus: Vezmi si ho. Vzdávám se práva na svůj dar.

Edmund: Velmi jsi bratra potěšil! Ale co chceš
dát matce oplátkou za její lásku?

Florimundus: Oplať jí pozdrav.

Edmund: Skvělý muži, vrať sílu svým nohám
znaveným cestou. Než mi skončí škola
a budu mít opět volno, abych rychle perem načrtl pár slov,
zdržím tě od zpáteční cesty.

Posel: Zítra se sem vrátím.

4. SCÉNA

Když zvon svolává do školy, Cosmophilus[22] a ostatní druhové, kteří jdou bratrům vstříc, se diví Florimundovu smutku a Edmundově veselosti. Část druhů schvaluje a chválí matčiny dary, část soucítí s Florimundovým bědováním.

Charinus:[23] Vzduch rozeznívají zvony, jimiž Múzy volají
své stoupence k práci.

Cosmophilus: Běda opozdilcům!

[22] *Cosmophilus* – jméno odvozené z řec. *kosmos* – svět a *filó* – miluji tj. „milovník (pozemského) světa". Toto jméno obvykle nosí záporné postavy zhýralců, event. samotný ďábel. Zde však jeho nositel patří do skupiny spořádaných chlapců, kteří se přátelí s Edmundem.

[23] *Charinus* – jméno odvozené z řec. *charis* – půvab, vděk, milost.

Charinus: Luent
Pro more.
Alanus: Stimulare monitu Edmundum juvat.
Musulus: Edmunde!
Rosillus: Florimunde! Comitari lubet
Ludum petentes.

Edmundus: Nexuit moram mihi
A matre cursor advena.
Charinus: Et gratusne adest?
Edmundus: Implevit animum gaudio. Strenam tulit,
Qvam pluris auro facio.
Cosmophilus: Videamus.
Omnes: Fave.
Edmundus: Favebo.
Florimundus: Vah! Tristem auribus scholae sonum!
Comitari ovile Tityro malim comes,
Qvam ludum adire.
Charinus: Florimunde! Qvo gemens
Maeroris ageris sidere?
Alanus: An scholam metus
Reddit perosam?
Musulus: Forte pensa, qvae feras,
Neglecta cruciant?
Florimundus: Pensa securum sinunt.
Rosillus: Fors aura patriae tristior venit polo?
Florimundus: O me noverca natum!
Rosilus: Animi ego ulcus frico.
Cosmophilus: Sed laeta frons contrarium Edmundi docet.
Edmundus: En, chara Achatum pectora, ut sancto parens
[808r] Gnatos beavit munere!
Florimundus: Qvid amens palam
Jactas? Novercae potius odia, qvam probae
Dicas parentis dona.
Edmundus: Contemptum cave,
Florimunde, matris!
Florimundus: Verbo abest injuria,
Vult nos supremum morte praevertere diem.
Edmundus: Phantasma loqveris. Cernite, sodales, pia
Qvam sit voluntas matris; ut sancte cupit

Charinus: Odpykají si
obvyklý trest.
Alanus: Bude dobré popohnat Edmunda napomenutím.
Musulus:[24] Edmunde!
Rosillus:[25] Florimunde! Rádi vás doprovodíme
na cestě do školy.

Edmund: Mé zpoždění způsobil
posel, který přišel od matky.
Charinus: A přišel s dobrou zprávou?
Edmund: Naplnil mého ducha radostí. Přinesl dar,
který je pro mě víc než zlato.
Cosmophilus: Podívejme se na něj.
Všichni: Dovol nám to.
Edmund: Dovolím.
Florimundus: Běda, jak smutně zní uším školní zvonek!
Raději bych doprovázel Tityra[26] do ovčína,
než šel do školy.
Charinus: Florimunde! Jaká nešťastná hvězda
tě nutí k nářku?
Alanus: Je ti snad škola nemilá,
protože se tam bojíš?
Musulus: Trápí tě snad zapomenutý úkol,
který jsi měl přinést?
Florimundus: Úkol mě nechává klidným.
Rosillus: Přišla ti snad z vlasti špatná zpráva?
Florimundus: Ó, chová se ke mně, svému synovi, jako macecha!
Rosilus: Dotkl jsem se nějaké rány v jeho duši.
Cosmophilus: Edmundova radostná tvář však hlásí opak.
Edmund: Hle, moji drazí přátelé, jakým svatým darem oblažila
matka své syny!
Florimundus: Blázne, čím se to veřejně
chlubíš? Měl bys říct spíš dary nenávistné macechy
než řádné matky.
Edmund: Nepohrdej
matkou, Florimunde!
Florimundus: V mých slovech není žádná křivda.
Chce, aby náš poslední den přišel předčasně.
Edmund: Mluvíš hlouposti. Podívejte se, druhové moji,
jak zbožné je matčino přání. Jak svatě touží,

[24] *Musulus* – jméno snad související s lat. *Musa*, *ae*, *f.* – Múza.
[25] *Rosillus* – jméno odvozené z lat. *rosa*, *ae*, *f.* – růže.
[26] Lat. *Tityrus*, *i*, *m.* – pastýř z Vergiliových Bukolik. Běžně používáno jako jméno pro pastýře nebo v obecném významu „pastýř".

Nos temperare absynthio, qvidqvid vafra
Offert voluptas sensui mixtum favo.
Charinus: His sanctitatis Bruno depingi notis
Consvevit, arbitror.
Cosmophilus: Asperum vitae genus
Haec arma gestat.
Alanus: Asseclam Christi decent.
Musulus: Ita. Si cui aetas triplicat callo cutem.
Rosilus: Qvis usus oro, Edmunde?
Ch. una:[q] Qvis zonae modus?
Edmundus: Hoc latera circum baltheo, hac humeros premam,
Pro torqve utrinqve deflua. Hunc usum puto.
Cosmophilus: Nudone figes corpore?
Musulus: Avertant Dii!
Edmundus: Nudissimo, inqvam, et conscio solo Deo.
Rosilus: Id qvidem ego, nisi delirus, haud facerem.
Musulus: Minus
Ego.
Charinus: Qvin ego ipsus indui hac optem, licet
Horrente spinis, cyclade.
Alanus: Idem ego sentio.
Florimunde! Matrem basiis centum cole,
Qvae tam salubri filios dono beat.
Edmundus: Audisne, frater?
Florimundus: Audio sani parum
Sensum cerebri. Sinite, socieni, choro
Natos cucullato, hilare nos vitae genus
Aetate vivere florida e genio decet.
Edmundus: Florimunde! Temnis monita genitricis?
Charinus: Joco
Haec dicta fundit. At! Hem! Secundo jam strepit
Aeris scholaris nola.
Edm. et alii:[r] Rumpamus moras.

[808v] **Inductio V.**

Pensa scholastica exhibentibus conscholaribus, Edmundus excellit specimine literario, qvocirca in praemium ceream Jesuli effigiem sortitur.

Paedagogus: Labor laborem seqvitur ac rursus nova
Animus revolvit studia, prout scholae ducis
Solertia petit. Eja, Palladia cohors!

[q] *Ch. una. = Charinus una.*
[r] *Edm. et alii. = Edmundus et alii.*

abychom se vystříhali pelyňku, který vychytralá
rozkoš nabízí smyslům smíšený s medem.

Charinus: S těmito znaky svatosti byl, myslím, vykreslován Bruno.[27]

Cosmophilus: Kdo vede přísný život,
nosí tyto zbraně.

Alanus: Sluší tomu, kdo následuje Krista.

Musulus: Ano, tomu, komu věk mozoly ztrojnásobí kůži.

Rosilus: Prosím, Edmunde, jak se to používá?

Char. s ním: Co je to za pás?

Edmund: Tím si opásám boky, tímhle stáhnu ramena, z obou stran bude splývat místo náhrdelníku. Myslím, že tak se používá.

Cosmophilus: Budeš to nosit na holém těle?

Musulus: Ať bozi chrání!

Edmund: Ano, na úplně holém těle, aby o tom věděl jen Bůh.

Rosilus: Já bych to nedělal, ledaže bych přišel o rozum.

Musulus: Ani
já.

Charinus: Já bych si naopak ten žíněný pás sám toužil obléct, třebaže má děsivé trny.

Alanus: Totéž cítím já.
Florimunde! Stem polibků ucti matku,
která své syny oblažila tak spásným darem.

Edmund: Slyšíš, bratře?

Florimundus: Slyším výmysly
chorého mozku. Kamarádi, nechte být ty,
kteří se zrodili pro zakuklený chór.[28] Přirozenosti
našeho kvetoucího věku přísluší, abychom žili veselý život.

Edmund: Florimunde! Pohrdáš matčiným napomenutím?

Charinus: Pronesl to
žertem. Avšak hle, již podruhé zazvonil
školní zvonek.

E. a ostatní: Zanechme otálení.

5. SCÉNA

Když spolužáci ukazují své úlohy, Edmund předloží nejlepší práci. Dostane proto za odměnu voskovou sošku Jezulátka.

Učitel: Práce střídá práci a duch se zabývá
stále novými plány, jak to vyžaduje píle
vedoucího školy. Hej, učená družino!

[27] Zřejmě míněn sv. Bruno, zakladatel řádu kartuziánů.
[28] Tj. mnichy.

Feres laboris praemium; si spei satis
Fecisse nostrae videro et operi statas
Tribuisse partes temporis. An audes palam
E mente dicere conscia, horarum nihil
Dempsisse furto in ludicra, qvod uni fuit
Dandum Minervae?
Omnes: Sedulo e jussu tuo
Horis statutis sedimus.
Edmundus: Adjeci duas.
Alanus: Ut polypus haesi pulpito.
Paedagogus: Praestantia
Operis laboris testis impensi mihi
Sufficiet unus. Pendite tributum scholae.
Videbo, digna an praemiis, an paena erunt,
Qvae pensa fertis. Caetera in votis meis
Est praemiare singulos. Victor feret
Perrara dona, spondeo.
Edmundus: O utinam Deus!
Victoris ego sorte potiar!
Omnes: Utinam ego qvoqve!
Paedagogus: Videte, pro Narcissulo hoc scholae fuit
Mavorte agendum. Dabitur hoc dono frui,
Qvisqvis laboris optimum specimen dabit.
Charine, metra claudicant. Alane, ohe!
A lege nostra devias. Fuscule, pudor!
Qvae haec literarum forma? Num tibi has notas
[809r] Gallina scripsit?
Fusculus: Penna seduxit manum.
Paedagogus: Rosille! Non sic, sensa confundis mea.
Opinionis nullius nostrae labor
Respondet hactenus. Sed Edmundi lubet
Solertiam explorare.
Edmundus: Menda detege,
Errata plecte, Didascale, ut mereor, feri.
Paedagogus: „Jesule, stramineis pro delige corcula cunis,
Ornabo ardenti candida tecta nive.“
Belle metro hoc, Edmunde, blandiris. Placet.
Edmundus: Lilia rosasqve pariter innexuit amor.

Za svou práci si odnesete odměnu. Podívám se, jestli jste
učinili zadost mé naději a věnovali úloze
stanovený čas. Nebo se odvážíte veřejně
a s plným vědomím říci, že jste kvůli hře
tajně neodebrali nic z času, který bylo třeba věnovat
jedině Minervě?

Všichni: Podle tvého příkazu jsme pilně
seděli po stanovenou dobu.

Edmund: Já jsem přidal dvě hodiny.

Alanus: Byl jsem přilepený k psacímu pultíku jako polyp.

Učitel: Výtečné
dílo mi postačí jako jediný důkaz
odvedené práce. Odevzdejte škole, co jí patří.
Uvidím, jestli si za úkoly, které nesete,
zasloužíte odměnu, nebo trest. Přeji si ostatně
několik z vás odměnit. Vítěz si odnese
velmi vzácné dary, slibuji.

Edmund: Ó, dej Bůh,
abych získal vítězství!

Všichni: A já také!

Učitel: Podívejte: o tohoto krásného chlapečka[29] jste měli
svou školní úlohou bojovat.[30] Z tohoto daru
se bude těšit ten, kdo odevzdá nejlepší práci.
Charine, tvé verše kulhají. Alane, běda!
Odchýlil ses od mého zadání. Fuscule,[31] to je hanba,
jak to vypadají tvá písmena? Psala ti je snad
slepice?

Fusculus: Pero mi svedlo ruku stranou.

Učitel: Rosille! Tak ne: ztratil jsi se v tom, co jsem chtěl.
Zatím mým představám neodpovídá
žádná práce. Ale chci vyzkoušet
Edmundův důvtip.

Edmund: Učiteli, odhal chyby,
potrestej omyly, dej mi, co si zasloužím.

Učitel: „Jezulátko! Namísto slaměných jeslí si zvol srdéčko,
ozdobím bělostný příbytek jiskřivým sněhem."
Těmito verši ho k sobě pěkně lákáš, Edmunde. Líbí se mi.

Edmund: Láska do nich vpletla lilie a stejně tak růže.

[29] Lat. *Narcissulus* – dosl. „malý Narcis", narážka na pověstnou krásu této mytologické postavy.
[30] Lat. *Mavors*, *tis*, *m.* – arch. a básn. tvar od *Mars*, bůh války, zde v obecném významu „boj".
[31] *Fusculus* – jméno snad odvozené od adjektiva *fuscus* – černý, tmavý.

Paedagogus: „Parthenia argento superabit lilia virtus,
Aurea cordis erit bractea Divus Amor."
Bellissime, nitide, auree versus fluunt.
Edmundus unus, ut puto, palmam rapit.
„Fronte verecunda carpam violasqve rosasqve.
His pasci, haec inter spero cubare volet."
Qvis ausit aeqve floridum scripti genus
Tractare?
Florimundus: Nostri ponderes opus velim
Laboris, erit hoc forte vix pretio minus.
Paedagogus: Tibi frater herbam porrigat? Agam, qvod petis.
„Jesule, stramineis pro delige corcula cunis."
Heus! Florimunde! Versus hic furtum sonat!
„Ornabo miris carnea tecta modis."
Sat gratiose! Laudis est dignum metrum.
„Plurima nostro candida vernent lilia corde,
Sint sine spinis pectoris imis munera Paesti."
Ohe! Qvid hoc, Florimunde? Pro genio tuo
Haec dissolute saltitant. Non, non meres
Prae fratre qvidqvam. Deniqve Edmundi labor
Pergratiosus ingenii palmam et statum
Unus meretur praemium. Donum cape.
Edmundus: Gratus benignas basio Magistri manus.
Paedagogus: Qvid nubilosa fronte et obliqvo feris,
Pubes, sodalem lumine? Invidia flagras?
Sedito, simili pensa fac scholae feras
Ornata studio, praemio ornabo pari.
Nunc faveo ludis otio et honesto vaces.

[809v] **Inductio VI.**

Nonnulli sodalium invidi Edmundo prava consilia cudunt, ut illum praemio suo spolient. Florimundus pactus cum iisdem de mercede, recipit se facturum, ut voti compotes fiant.

Amentius: Ergo unus Edmundus? Simus naso puer
Scholae Imperator audiet?
Higinus: Patimur scholae
Grillum eminere?
Rosillus: Perfacile palmam rapit,
Cujus secundat doctior Martem manus.

Učitel: „Panenská ctnost stříbrem překoná lilie,
Božská láska bude zlatou korouhví mého srdce."
Verše plynou překrásně, skvostně, výtečně.
Myslím, že Edmund jako jediný získal palmu vítězství.
„S pokornou tváří natrhám fialky a růže,
doufám, že se jimi bude chtít živit a mezi nimi ležet."
Odvážil se někdo použít stejně květnatý
styl?
Florimundus: Chtěl bych, abys posoudil plod mé
práce, snad nebude méně cenný.
Učitel: Že by ti bratr přenechal vítězství? Udělám, co žádáš.
„Jezulátko! Namísto slaměných jeslí si zvol srdéčko."
Běda, Florimunde! Ten verš zní jako krádež!
„Tento tělesný příbytek podivuhodně vyzdobím."
Velmi půvabné! Tento verš je hoden chvály.
„V našem srdci ať se zelenají mnohé bělostné lilie,
v hlubinách srdce ať jsou dary Paestu bez trní."
Běda, co to je, Florimunde! Tyto verše nesouvisle poskakují,
stejně jako tvůj duch. Ne, ve srovnání se svým bratrem
si nezasloužíš nic. Edmundova velmi půvabná
a důvtipná práce si tedy jako jediná zaslouží vítězství
a stanovenou odměnu. Vezmi si tento dar.
Edmund: Vděčně líbám učitelovy dobrotivé ruce.
Učitel: Mládenci, proč se na svého druha mračíte
a díváte se na něj úkosem? Hoříte závistí?
Upokojte se, přineste do školy úkoly vyzdobené
stejným úsilím a já vás ozdobím podobnou odměnou.
Nyní se smíte věnovat hrám a počestnému odpočinku.

6. SCÉNA

Někteří z druhů Edmundovi závidí a kují zlé pikle, aby ho obrali o jeho odměnu. Florimundus se s nimi dohodne na odměně[32] *a souhlasí, že zařídí, aby se jejich přání naplnila.*

Amentius:[33] Tak tedy jediný Edmund? Ten kluk s ohrnutým nosem
má být nazýván vládcem školy?
Higinus: Strpíme, aby v čele školy
stál takový cvrček?
Rosillus: Komu v boji pomáhá učenější ruka,
ten snadno dobude vítězství.

[32] K dohodě o odměně ve skutečnosti dojde až v 8. scéně.

[33] *Amentius* – jméno odvozené z adjektiva *amens, ntis* – bláznivý, šílený.

Musulus: Id pridem odorabar. Scio, ingenio rudi
Est caetera Edmundus. Nisi alieno bibat
E fonte metra, nauseam e proprio creent
Petita.
Amentius: Inane qverimus, eripere licet
Iniqva praemia.
Higinus: Licet absqve scrupulo.
Rosilus: De jure nostra est palma.
Amentius: Qvin imo mea.
Noctes diesqve in studia mergebam caput
Unqvesqve nostrum carmen amorsos sapit
Et spes laboris omnis in puteum cadat?
Musulus: Absit sodales dici inertiae reos.
Qvid ad haec pater? Materve?
Higinus: Mitte inutiles
Aestus qverelae. Prompta, qvae certo probes,
Consilia pandam.
Rosilus: Qvae illa?
Una cum M.:[s] Pande et maximum
Animo tulisti gaudium.
Higinus: Qvid est opus
Bile asperare pectora? Est facile manum
Falcemqve mittere in alienam messem. Opus
Arte, arte modica, cuncta cui venalia
Et absqve nummis.
Amentius: Furta meditaris, puto.
Pfuj! Furta non licent, strategemata licent.
Florimundus in partem, scio, laboris lubens
Concedet.
Rosillus: Ille? Vix putem, ut fratrem velit
Fraudare.
Musulus: Qvid? Oculos, modo qveat, eruet.
Amat ille, amat fratrem, velut catum canis.
Rosilus: En ipsus!
Florimundus: Eja, turba sociorum, cito,
Pilae in palaestram! Qvas trahitis aegri moras?
Amentius: Bene dicis, aegri bile commota sumus!
Florimundus. Qvis civit in nares?
Omnes: Tuus frater, tuus.
[810r] Florimundus: Corvi africanulum! Hic mihi qvoqve in ulcere,

[s] Una cum Musulo.

Musulus: To jsem tušil už dřív. Vím, že Edmund je jinak
nepříliš bystrého ducha. Kdyby nečerpal své verše
z cizího pramene, ale z vlastního, vyvolaly by
nevolnost.
Amentius: Nářek je k ničemu. Máme právo mu sebrat
nečestně získanou cenu.
Higinus: To můžeme udělat bez obav.
Rosilus: Podle práva patří vítězství nám.
Amentius: Dokonce přímo mně.
Celé dny i noci jsem byl ponořený do studia,
moje báseň chutná po okousaných nehtech a teď má
veškerá naděje, kterou jsem do práce vložil, přijít vniveč?
Musulus: Přátelé, nikdo z nás nesmí být nařčen z nečinnosti.
Co by tomu řekl otec? A matka?
Higinus: Zastav zbytečný
příval nářků. Vyložím své úmysly,
které jistě schválíš.
Rosilus: Jaké?
S Musulem: Vylož je a velmi
rozveselíš našeho ducha.
Higinus: K čemu je třeba
rozdírat si srdce žlučí? Je snadné vztáhnout ruku
se srpem na cizí úrodu. Potřebujeme jen
způsob, vhodný způsob, jímž se dá všechno koupit
i bez peněz.
Amentius: Tuším, že myslíš na krádež.
Fuj! Krást není dovoleno. Lsti jsou dovoleny.
Vím, že Florimundus se k této práci rád
přidá.
Rosillus: Ten? Myslím, že by sotva chtěl bratra
podvést.
Musulus: Co? Kdyby jen mohl, vyškrábal by mu oči.
Ten má bratra rád, ano, jako pes kočku.
Rosilus: Podívejte, je tady!

Florimundus: Hej, druhové moji, rychle,
míče na hřiště! Proč tu otálíte, jste snad nemocní?
Amentius: Dobře to říkáš, jsme nemocní, hnula se nám žluč!
Florimundus: Kdo vám hnul žlučí?
Všichni: Tvůj bratr.
Florimundus: Krkavce na toho krocánka! I mně tenhle dráp

Hic ungvis haeret. Inde, qvo justo levem
Maerore mentem propriam, qvalem tulit
Sinistra sors scholaris, in lusum ardeo.
Higinus: Malim in medelam conferas Consum tuum.
Amentius: Stat praemiatum fallere.
Rosillus: Arte, non manu
Furace.
Florimundus: Vultis, exuam accepta icone?
Omnes. Hoc vota spirant.
Florimundus: Sinite, mox lusum dabo,
Huic natus arti.
Musulus: Plena sed res est metus.
Rosillus una: Res est pericli plena.
Florimundus: Sit licet, favet
Occasio et causae aeqvitas, facile exeqvar.
Musulus: Sed arte qvali, amabo, vis mentis tuae
Explere placita?
Florimundus: Proximum Edmundus diem
Constituit hilarem, Jesulo cunas simul
Exstruere poscit. Facile nobis hoc modo
In spolia cedet.
Omnes: Sed prius dicta modum,
Ducem seqvemur.
Florimundus: Igitur induere placet
Larvas dolosas simul et horrificas. Fugam
Edmundus una cum suis capiet.
Higinus: Placet
Profecto, Florimunde, consilium tuum.
Florimundus: Nil ergo restat amplius fraudem nisi
In opus redigere. Pergite, sodales mei,
Primus ego fraudulenta initia construam.
Omnes: Seqvimur vocantem.[t]

Chorus

Symbolice in rosis exhibet Juventutis indolem non aeqvaliter caelestium gratiarum in fluxus excipientium. Nam: Haec largo matura die saturataqve vernis roribus indulget spatio, latet altera nodo nec teneris audet foliis admittere soles. Claudianus.[u]

[t] Neúplný verš.
[u] Claudianus, *Epithalamium de nuptiis Honorii Augusti*, v. 250–253.

věží v ráně. Proto dychtím po hře,
abych ulehčil své mysli od oprávněného smutku,
který mi ve škole způsobil neblahý osud.

Higinus: Byl bych raději, kdybys nám poradil[34] nějaký lék.

Amentius: Máme v úmyslu odměněného podvést.

Rosillus: Lstí, ne zlodějskou
rukou.

Florimundus: Chcete, abych ho připravil o sošku, kterou dostal?

Všichni: Po tom dychtivě toužíme.

Florimundus: Prosím, hned vám předložím svůj plán, jak ho ošidit.
Pro toto umění jsem jako stvořený.

Musulus: Ta záležitost však budí mnohé obavy.

Ros. s ním: Ta záležitost je plná nebezpečí.

Florimundus: Ať si, přeje nám
příležitost a právo je na naší straně, snadno toho dosáhnu.

Musulus: Ale jakým způsobem chceš, prosím tě, provést
své úmysly?

Florimundus: Edmund se rozhodl věnovat zítřejší den
radovánkám. Chce Jezulátku
vystavět jesličky;[35] tak nám snadno
padne za kořist.

Všichni: Nejdřív nám však řekni, co máme dělat,
svěříme se tvému vedení.

Florimundus: Chci tedy, abyste si nasadili
klamavé a zároveň děsivé masky. Edmund
se dá se svými druhy na útěk.

Higinus: Tvůj úmysl,
Florimunde, se mi vskutku líbí.

Florimundus: Nezbývá tedy nic jiného než lest
uskutečnit. Do toho, druhové moji,
já jako první položím základy našeho úkladu.

Všichni: Půjdeme tam, kam nás zavoláš.

Chorus

Symbolicky na růžích předvádí povahu Mládí, které nestejně přijímá příval nebeských milostí. Neboť: Tato růže, rozvitá a nasycená jarní rosou, se těší ze světla a rozlehlého prostoru; jiná se skrývá v poupěti a neodvažuje se pustit slunce k něžným lístkům. Claudianus.

[34] Lat. *Consus*, *i*, *m*. – římský bůh dobré rady, zde v obecném významu „rada".

[35] Nápad sehrát jesličky se ve skutečnosti objeví až v následující scéně a jeho původcem je Alanus, nikoli Edmund.

[810v] **Inductio VII.**

Edmundus dono Paedagogi tempori accommodo pro genio suo usurus cum probioribus Jesulo praesepium adornat. Coram qvo ipse, cilicio forte praecinctus, deliciis caelestibus affluit.

Edmundus: Divine Puppe! Saccharo et merissimo
Composite melle, cordis ambrosia reples
Mihi palatum. Ah! Pectoris laxa seras!
Disrumpe claustra, viribus potens Amor!
Vix tutiore collocem hoc arca decus.
Alanus: Edmunde! Committe fidei meae. Est mihi,
Qvam ferra circum circulis ternis ligant,
Arcula, tuo ibi favebo deposito locum.
Edmundus: Absit! Revellet nemo Te nostra e manu, Jesule!
Filindus: Fave saltem, apprimam amplexu meo
Hunc Pusionem pectori.
Edmundus: Nec hoc qvidem.
Colas, favebo, basio; ut premas, cave.
Sincerinus: Ut labra blandula explicat risu puer!
Filindus: Ut est ocellis gemmeus!
Filindus:[v] Roseus genis!
Sincerinus. Ut frontis ebore lacteus.
Filindus: O! Amor merus
Vivusqve vultu promicat.
Filindus: Dignum para,
Edmunde, torulum parvulo.
Edmundus: Haec praesens mihi
Est cura princeps. Ast ubi, qvaeso, locem?
Alanus: Dixi locellum.
Edmundus: Non placet. Nam optem qvidem
Tuto recondi, ita tamen, ut pateat simul
Dissaviandus saepius.
Filindus: Adorna torum,
Qvalem ipsus olim in Bethlehem adamavit specu.
Edmundus: Non practicanda consulis. Nam nummi ubi?
Alanus: Consilia mentem, Edmunde, subeunt. Huc vide!
Nunqvid theatrum scenicum haec rupes refert?
Bene concava, aptum nonne praesepi locum?
Extemporales struimus hic cunas, fave.

312 Filindus] Filinus *NP*.
323 Dissaviandus] Dissvaviandus *NP*.

[v] Zřejmě chybně uvedené jméno postavy. Stejně viz v. 323.

7. SCÉNA

Edmund se chce v příhodný čas potěšit s darem od učitele a se spořádanými chlapci strojí Jezulátku jesličky. On sám, pevně opásán žíněným pásem, před nimi překypuje nebeskými rozkošemi.

Edmund: Božské Dítě, stvořené z cukru
a nejčistšího medu! Naplňuješ ambrosií
ústa mého srdce. Ach, otevři závory srdce!
Prolom hradby, má mocná, silná lásko!
Sotva bych pro tento klenot našel bezpečnější pokladnu.
Alanus: Edmunde, svěř ho mně! Mám
pokladničku, kterou kolem dokola svírají tři železné
pásy. Dovolím ti, abys ho tam uložil.
Edmund: Ne! Nikdo tě nevytrhne z mé ruky,
Jezulátko!
Filindus:[36] Dovol mi aspoň toto děťátko
obejmout a přivinout k hrudi.
Edmund: Ani to ne.
Dovolím ti uctít ho polibkem; střez se ho však uchopit.
Sincerinus:[37] Jak ten chlapec roztahuje své půvabné rtíky do úsměvu!
Filindus: Jaká má jiskřivá očička!
Filindus: Růžové tváře!
Sincerinus: Jako slonovina mléčně bílé čelo.
Filindus: Ó, z tváře mu vyzařuje
čistá a živá láska!
Filindus: Edmunde,
připrav tomuto maličkému důstojné lůžko.
Edmund: To je nyní moje
hlavní starost. Ale kam, ptám se, ho mám uložit?
Alanus: Poradil jsem ti jedno místečko.
Edmund: To se mi nelíbí. Přál bych si ho uložit
na bezpečné a zároveň přístupné místo,
kde by ho bylo možné často uctívat polibkem.
Filindus: Vystroj mu lože,
v jakém on sám kdysi našel zalíbení v betlémské jeskyni.
Edmund: Tvá rada je neproveditelná. Kde bych vzal peníze?
Alanus: Edmunde, něco mě napadá. Podívej se sem!
Nepředstavuje tato skála scénu pro divadlo?
Je pěkně vyhloubená, není to vhodné místo pro jesličky?
Postavme zde teď hned jesličky, prosím.

[36] *Filindus* – jméno snad související s řec. *filó* – miluji.
[37] *Sincerinus* – jméno odvozené z lat. *sincerus, a, um* – upřímný.

330	Filindus:	Consilia probo, namqve ulla materies joco
		Vix esse amoenior qveat.
	Edmundus:	Sed ubi Paris
		Daphnisve pastor?
	Filindus:	Et ubi adoratur rudis
[811r]		Asellus? Et ubi bosculus?
	Sincerinus:	Choraulae ubi,
		Qvi metra caeli concinant?
	Alanus:	En! Commode
335		Adsunt sodales. Numerus hic par scenae erit.
	Omn. 3 sod.:[w]	Qvis lusus animos recreat?
	Edmundus:	In votum trias
		Venis sodalium.
	Sodalis 1:	Cura qvae socios tenet?
	Edm. et Alan.:	Sociare lubeat studia. Peramoeno joco
		Stat fallere horas.
	Sodalis 2:	Jungimus manum, refer.
340	Edmundus:	Praesepe viva imagine erigere lubet.
	Alanus:	Stant apta scenae saxa, nil ultra super,
		Nisi ille personatus ut pastor, alius
		Indutus alis Angelum, alius ut bovem,
		Alius asellum fingat.
	Edmundus:	Ego, qvem gero sinu,
345		Ponam colendum puppulum.
	Omnes:	Lusus placet.
	S.1, Sin., Fil.:[x]	Partire munia.
	Edmundus:	Jurgiis ne sit locus,
		Satius agemus sorte.
	Alanus:	Mature mones.
		Consigno titulis calculos.
	Omnes:	Tantum cito!
	Alanus:	Daphnis. Menalcus. Tytirus. Bos. Angelus.
350		Asellus. Angelus. Angelus. An aeqvat scheda
		Numerum?
	Filindus:	Unico est inferior.
	Edmundus:	In censum ego
		Venire non desidero, partes agam
		Cultoris arae.
	Alanus:	Ergo bene. Sortiri licet.
	Cosmophilus:	Daphnis ego.

[w] *Omn. 3. sod. = Omnes 3 sodales.*

[x] *S.1, Sin., Fil. = Sodalis 1, Sincerinus, Filindus.*

Filindus: Schvaluji tvůj úmysl, neboť příjemnější námět pro pobavení sotva může být.
Edmund: Ale kde jsou pastýři Paris a Daphnis?
Filindus: A kde je prostý oslík, kterého volají na pomoc? A kde volek?
Sincerinus: Kde jsou hudebníci, aby zazpívali nebeské verše?
Alanus: Hle, přicházejí naši druhové, právě vhod. Teď bude náš počet pro divadlo odpovídající.

3 druhové: Jakou hrou tu osvěžujete ducha?
Edmund: Přicházíte jako na zavolanou, naši tři druhové.
Druh 1: Jaká starost tíží naše společníky?
Edm. a Alan.: Chcete-li, přidejte se k nám. Rozhodli jsme se ukrátit si čas velmi příjemnou hrou.
Druh 2: Připojíme se, povídej.
Edmund: Chceme postavit jesličky jako živý obraz.
Alanus: Jsou tu pro ten výjev vhodné skály, zbývá jen, aby jeden hrál pastýře, jiný si připjal křídla jako anděl, další aby předstíral volka, další oslíka.
Edmund: Já poskytnu k uctívání děťátko, které nosím na srdci.
Všichni: Ta hra se nám líbí.
Druh 1, Sin., Fil.: Rozděl úlohy.
Edmund: Aby nevznikl prostor k rozepřím, raději losujme.
Alanus: To připomínáš v pravý čas. Napíšu názvy rolí na kamínky.
Všichni: Jen rychle!
Alanus: Daphnis. Menalcus. Tytirus. Volek. Anděl. Oslík. Anděl. Anděl. Je na seznamu správný počet?
Filindus: O jednoho méně.
Edmund: Já netoužím být na seznamu. Budu hrát úlohu toho, kdo pečuje o oltář.
Alanus: Dobře tedy, můžeme losovat.
Cosmophilus: Jsem Daphnis.

Alanus: Ego Angelus.
Charinus: Menalca ego.
Gratianus: Qvid ego?
Jo! Sum asellus.
Filindus: Ego Angelus.
Sincerinus: Et ego qvoqve.
Filindus: Ego Tytirus.
Amandus: Ohe! Bosculum me sors facit.
Alanus: Nunc agite qvemqve concolor sorti tegat
Amictus.
Edmundus: Ego devotioni congruo
Accingar habitu.
Cosmophilus: Adeste, qvisqve qva decet
Statione scenam subeat! Huc Menalca, ibi
Tytire; locum hunc ego, Daphnis. Angeli chori
Suprema teneant. Boscule, cum asello latus
Praesepi occupa.
Edmundus: Medio amatus cubet
Divinus Infans.
Cosmophilus: Resonet angelicum metrum.

[811v] **Inductio VIII.**

Pie occupatum Edmundum Florimundus cum aliqvot monstrose larvatis sodalibus fugat et cereum Jesuli simulacrum surripit.

Florimundus: Heus! Huc sodales! Tempori in fraudem adsumus.
Amentius: Ut scena pulchra luditur!
Dementius: Ut odem chorus,
Imitatus aetheris aulicos, dulcem canit!
Amentius: Irruimus!
Florimundus: Animo tempera! Lento juvat
Terrore mentes aggredi. Ursorum sonet
Murmur, ululatu mixtum.
Cosmophilus: Hic unde sonus? Qvid hoc?
Florimundus: Ferte propriorem, at laneum ut feles, pedem.
Intendite prius murmur.
Filindus: Heu! Socii! Grege
Obruimur ursorum, aut luporum. Juverit
Fuga salutem qvaerere.

355 qvoqve] qvqve *NP*.

Alanus: Já anděl.
Charinus: Já Menalca.
Gratianus:[38] Co já?
Sláva! Jsem oslík!
Filindus: Já anděl.
Sincerinus: A já také.
Filindus: Já Tytirus.
Amandus:[39] Aj, los ze mě udělal volka.
Alanus: Nyní tedy ať se každý ustrojí tak,
jak to odpovídá losu.
Edmund: Já si obléknu roucho,
které se hodí ke zbožné oddanosti.[40]
Cosmophilus: Nyní do díla. Každý ať zaujme příslušné
místo na jevišti. Sem, Menalco, tam,
Tytire; já, Daphnis, půjdu na tohle místo, andělé budou
nahoře jako na kůru. Volku s oslíkem, postavte se
vedle jesliček.
Edmund: Uprostřed ať leží milované
Božské Dítě.
Cosmophilus: Ať zazní andělské verše.

8. SCÉNA

Florimundus s několika druhy v děsivých maskách zažene Edmunda zaneprázdněného zbožným úkolem a sebere mu voskovou sošku Jezulátka.

Florimundus: Hej! Sem, druhové! Jdeme právě včas na naši lest.
Amentius: Jaký pěkný výjev se tu hraje!
Dementius:[41] Jak sladkou píseň
zpívá sbor napodobující nebeské dvořany.
Amentius: Vrhněme se na ně!
Florimundus: Mírni se! Duše je lepší ovládnout
plíživou hrůzou. Ať zazní medvědí
bručení, spojené s vytím.
Cosmophilus: Odkud zní ten zvuk? Co to je?
Florimundus: Pojďte blíž, ale našlapujte potichu, jako kočky.
Nejdřív zesilte bručení.
Filindus: Běda! Přátelé! Řítí se na nás
stádo medvědů nebo vlků. Musíme
se spasit útěkem.

[38] *Gratianus* – jméno odvozené z lat. *gratia, ae, f.* – půvab, milost.
[39] *Amandus* – jméno odvozené z lat. *amo, amare* – milovat.
[40] Zřejmě myslí svůj žíněný pás.
[41] *Dementius* – jméno odvozené z lat. *demens, ntis* – bláznivý, šílený.

Charinus: Edmunde! An nihil
Audis?
Edmundus: Sinite, Numinis tegimur manu,
Sancta otia Stygis invidus turbat furor.
Repetite carmen, Angeli.
Florimundus: Fragor solum
Concutiat.
Filindus: Haud fero amplius Averni minas,
Fugio!
Florimundus: Irruimus.
Omnes: Heu, monstra!
Edmundus: Latebris condite
Caput, sodales!
Florimundus: Cessit e voto labor.
Heus, turba socia! Pristinos, posito dolo,
Referte vultus. Sorte terfausta diu
Cupita tulimus spolia.
Omnes: Num praedam tenes?
Florimundus: Blandissimam, videte.
Omnes: Vive! Jubila,
Strategе!
Amentius: Multa corda moerore relevas.
Dementius: Nunc plaudat Edmundus sibi.
Musulus: Nunc jactitet
Palmas iniqvus victor.
Higinus: Est tritum metrum,
Qvod parta iniqve, pessime elabi solent.[y]
Florimundus: Sed jura cujus vendicent spolia sibi?
Rosillus: Primo occupantis sunto.
Florimundus: Nulla me rei
Hujus cupido stimulat, est satis mihi
Fraudasse germanum. Insuper plenissima
Res est pericli; namqve si nostris tegam
Haec furta Laribus, facilis haec casus ferat
[812r] In fratris oculos! Vae cuticulae meae!
Rosillus: Ergo experiri sorte cujus sit, lubet.
Omnes: Lubet experiri.
Florimundus: At victor argento, sciat,
Mea jura compensabit.
Dementius: Id juste petis.

[y] *Male parta, male dilabuntur*, římské přísloví. Srov. Cicero, *In Marcum Antonium oratio philippica* 2, 65.

Charinus: Edmunde! Copak nic
neslyšíš?
Edmund: Přestaňte, chrání nás ruka Páně,
to závistivý hněv pekla[42] ruší svatý klid.
Andělé, opakujte svou píseň.
Florimundus: Hřmění otřásá
zemí.
Filindus: Už dál nesnesu hrozby Avernu,
prchám!
Florimundus: Na ně!
Všichni: Běda, příšery!
Edmund: Schovejte se
do skrýše, přátelé!

Florimundus: Naše dílo dopadlo, jak jsme si přáli.
Hej, družino mých přátel! Odložte masky a ukažte znovu
svou tvář. Díky přešťastnému osudu jsme získali
vytoužený lup.
Všichni: Máš kořist?
Florimundus: Velmi půvabnou, podívejte.
Všichni: Sláva! Ať žije
náš vojevůdce!
Amentius: Zbavuješ mnohá srdce velkého smutku.
Dementius: Teď ať si Edmund tleská sám sobě.
Musulus: Teď ať se chlubí
svým triumfem, ten nespravedlivý vítěz.
Higinus: Často se připomíná verš,
že nespravedlivě nabyté věci obvykle velmi špatně dopadnou.
Florimundus: Ale komu kořist po právu připadne?
Rosillus: Ať je toho, kdo ji vzal jako první.
Florimundus: Mě nepohání žádná
touha po této věci. Stačí mi,
že jsem podvedl svého bratra. Navíc je to
velmi nebezpečné; neboť kdybych tento lup
schoval u nás doma, snadno by ho náhoda přinesla
bratrovi na oči. A pak běda mé kůži!
Rosillus: Určíme tedy losem, čí má být!
Všichni: Rádi to vyzkoušíme.
Florimundus: Avšak vítěz ať ví, že mi právo na kořist
nahradí stříbrem.
Dementius: Na to máš právo.

[42] Lat. *Styx*, *Stygis*, *f.* – řeka v podsvětí, metonymicky „podsvětí, peklo".

Musulus: Redhostiam per fas nefasqve, clepere
Esto aera matri debeam.
Higinus: En ebur qvadrum!
Ordire tu.
Amentius: Eja, Mercuri, manum rege!
Bono omine decem nigricat ocellis ebur.
Dementius. Spem inter metumqve trepido. Vah! Casum nimis
Nobis sinistrum!
Higinus: Cede, dexter mihi salit
Oculus, bonum praesagio jactum. Me Hercule,
Sum victor! Atris obsita est alea notis.
Numera.
Amentius: Dii te ament! Sinu exturbor spei,
Bis qvinqve signis superior es uno meis.
Musulus: Nondum tamen spes omnis erepta est mihi.
Fortuna, nobis calculum in palmam rota!
Vah! Ossa monocula.
Higinus: Eja! Mihi debet lucrum.
Florimundus: At moneo, senos solve,
qvos albos vocant.
Higinus: Augebo pretium septimo.
Amentius: Infaustum mihi
Illuxit hodie sidus!
Dementius: Ducibus infaustis gradum
Huc avibus attuli.
Musulus: Sinistro ego pede
Exisse lecto videor.
Florimundus: Mittite qverelas. Sat est,
Qvod re potimur. Paulus habeat an Petrus?
Qvid inde?
Higinus: Achates optimi! Mentem subit,
Qvod fors rapinae solus ego habebor reus,
Si prodar.
Omnes: Anxio hoc fuga ex animo metus.
Florimundus: Non est, oriri parte qva furti qveat
Suspicio.
Higinus: Prodet nemo?
Omnes: Juramus fidem.
Florimundus: Nunc fronte qva damna sua germanus feret,
Notare juverit. Dividi in partes opus.

Musulus: Splatím to pomocí dovoleného i nedovoleného, i kdybych
musel ukrást peníze matce.
Higinus: Hle, tady jsou slonovinové kostky,
začni ty.
Amentius: Hej, Merkure,[43] veď mou ruku!
Dobré znamení, na kostkách se černá deset teček.
Dementius: Zmítám se mezi strachem a nadějí. Běda! Stihl mě
velmi neblahý osud!
Higinus: Ustup, kostky se mi šikovně
točí, tuším, že to bude dobrý hod. Při Herkulovi,
jsem vítěz! Kostky jsou pokryté černými znaky.
Spočítej je.
Amentius: Ať tě bozi milují! Jsem vyhnán z náručí naděje.
Máš dvakrát pět znaků, o jeden víc než já.
Musulus: Přece jsem ještě nepřišel o všechnu naději.
Štěstěno, roztoč kostku pro mé vítězství!
Běda! Na kostkách je po jedné tečce!
Higinus: Hej, výhra náleží mně.
Florimundus: Připomínám však, dej mi šest mincí,
kterým říkají stříbrňáky.
Higinus: Zvýším cenu o sedmý.
Amentius: Dnes mi svítila
nešťastná hvězda!
Dementius: Přivedli mě sem
ptáci věštící neštěstí.[44]
Musulus: Zdá se, že jsem vstal z lože
levou nohou.
Florimundus: Přestaňte naříkat. Stačí,
že jsme tu věc získali. Má ji mít Petr nebo Pavel,
co z toho?
Higinus: Mí nejlepší přátelé! Napadá mě,
že snad já jediný budu považován za viníka krádeže,
budu-li prozrazen.
Všichni: Vyžeň tuto obavu ze své úzkostlivé duše.
Florimundus: Podezření z krádeže nemá
kde vzniknout.
Higinus: Nikdo to neprozradí?
Všichni: Přísaháme.
Florimundus: Teď se s chutí podívám, s jakou tváří bude bratr
snášet své neštěstí. Musíme se rozdělit na skupiny.

[43] Římský bůh Merkur byl mj. bohem obchodu a všeho, co se týkalo zisku, tedy i hazardních her.
[44] Narážka na římský způsob věštění podle letu ptáků.

[812v] **Inductio IX.**

A terrore se recolligens Edmundus, memor depositi sui in praesepio, se suosqve ad redeundum animat. Sed thesauro suo Divino illic non reperto, in amaras lacrymas solvitur.

Edmundus: O terror! Error acerbe, qvam me saucias!
Ubi cera? Amati dulcis effigies mei?
Obliviosus terror haud sivit moras,
Ut signa sancta tollerem. Ah, oblivio
Infausta! Qvid si aut cessit in praedam lupis,
Aut sparsa membris cereis icon jacet?
Alane! Sincerine! Vel qvisqvis prope es
Fuga reliqvus, adeste!
Alanus: Nunc latebra sinunt
Prodire spectra?
Sinc. et alii: An hoste vicinia vacat?
Edmundus: Silet nemus. Et esto fremitu ut prius strepat,
Temno pericla, mortis in fauces ruo,
Praedonis ut manu eruam pignus meum.
Alanus: Audebis hoc imbellis?
Edmundus: Amor omnia potest
Audetqve.
Filindus: Sed qvid si auferat vitam latro?
Edmundus: Aliunde parte maxima allata neqvit
Auferre totam. At Numini curae sumus,
Resumite animos. Jesuli qvisqvis flagrat
Syncero amore, vadat heroo comes
Nostros in ausus pectore.
Omnes: Imus.
Alanus: Si prior
Dux in pericla graderis.
Edmundus: Hac frontem sacra
Pectusqve tutus aegide officio ducis
Fungar animose.
Gratianus: Sed tamen ab armis simul
Robur petendum.
Edmundus: Sumite armorum genus,
Qvod lubet, ego spem in Numinis totam loco
Protectione.
Gratianus: Hac ego machoera, sit Gigas,
Hostem trucido.

9. SCÉNA

Edmund se vzpamatuje ze strachu, vzpomene si na dar, který zanechal v jesličkách, a povzbuzuje sebe i své druhy k návratu. Když tam však svůj božský poklad nenajde, rozplývá se v hořkých slzách.

Edmund: Ó hrůzo! Krutý omyle, jak mě zraňuješ!
Kde je vosková soška? Sladká podobizna mého miláčka?
Hrůza působící opomenutí mi nedovolila zdržet se,
abych si vzal svatou podobiznu. Ach, nešťastné
opomenutí! Co když soška padla za kořist vlkům
nebo někde leží a její voskové údy jsou rozmetány?
Alane! Sincerine! Nebo kdokoli jsi po útěku
zůstal nablízku, pojďte sem!

Alanus: Nechají nás teď přízraky
vyjít z úkrytu?

Sinc. a další: Není v okolí žádný nepřítel?

Edmund: Les je tichý. A i kdyby hlučel povykem jako předtím,
já pohrdám nebezpečím. Vrhnu se do chřtánu smrti,
abych vyrval svou odměnu z ruky loupežníka.

Alanus: Odvážíš se toho, i když neumíš bojovat?

Edmund: Láska zmůže všechno
a odváží se všeho.

Filindus: Ale co když tě lupič připraví o život?

Edmund: Protože mi byl z větší části dán odjinud, nemůže
mě o něj připravit zcela. Jsme však pod Boží ochranou,
seberte odvahu. Kdo hoří upřímnou
láskou k Jezulátku, ať mě s hrdinským
srdcem doprovází na mé odvážné výpravě.

Všichni: Jdeme.

Alanus: Pokud nás
povedeš do nebezpečí jako první.

Edmund: Bude-li mi tento svatý štít[45] chránit
čelo i hruď, budu úlohu velitele
vykonávat statečně.

Gratianus: Přece je však třeba dodat si sílu
také zbraněmi.

Edmund: Vezměte si druh zbraní,
jaký chcete, já vkládám veškerou naději v Boží
ochranu.

Gratianus: Já touto dýkou zabiju nepřítele,
i kdyby to byl obr.

[45] Edmund se v této chvíli snad pokřižuje.

Amandus: Fistula hac ego eminus
[813r] Totas phalanges dissipo.
Edmundus: Ergo me duce
Subite saltum.
Omnes: Heu! Fugite! Sese armant novae
In nostra larvae capita.
Edmundus: Leporinum genus!
Siste, qvid inani territet metu, vide.

Medea: Cede mihi frondem.
Xantippe: Haud cedo, prior ego manu
Frustum prehendi.
Medea: Prior ego prehendi, tace,
Mendacia vomis.
Xantippe: Tu, tu oles mendacia!
Pfug! Bellua Orci!
Medea: Pfug! Gehennalis scropha!
Non cedis?
Xantippe: Animam, Tartari neptis, vome!
Non cedo!
Medea: Depecto crine verticem.
Xantippe: Ego oculos
Evello prior, inferni amasia!
Medea: Soror
Plutonis!
Xantippe: Ossa Cerberi!
Medea: Nurus Stygis!
Xantippe: Non cedis?
Medea: Ignes Jupiter caelo vibret,
Non cedo.
Xantippe: Amurca Acherontis, ulula Tartari,
Urbis cloaca, Proserpinae ectypon, canis,
Vipera, venefica edentula, in centum cruces
Abi! Vorago sorbeat Averni luem!

Edmundus: Est bina, qvae se jurgiis lacerat anus.
Domicella, meritis pariter atqve annis gravis,
Placare.
Xantippe: Qvid me crabro malefaustus petis?

Amandus: Já touto puškou z dálky
rozpráším všechny šiky.
Edmund: Tak tedy pod mým vedením
vstupte do lesa.
Všichni: Běda! Utečte! Nová strašidla
chystají zbraně na naše hlavy.
Edmund: Zbabělí zajícové!
Stůjte a podívejte se, jaký pošetilý strach vás děsí.

Medea:[46] Dej mi to listí.
Xantippe: Nedám, má ruka tenhle kousek
popadla první.
Medea: Já ho popadla první, mlč,
chrlíš lži.
Xantippe: Ty, ty páchneš lží!
Fuj, ty podsvětní příšero!
Medea: Fuj, ty pekelná svině!
Nedáš mi ho?
Xantippe: Vypusť duši, ty vnučko Tartaru!
Nedám!
Medea: Vyškubu ti vlasy z hlavy!
Xantippe: Já ti nejdřív
vyškrábu oči, ty milenko pekla!
Medea: Plútonova
sestro!
Xantippe: Kerberova kostro!
Medea: Nevěsto Stygy!
Xantippe: Nedáš mi ho?
Medea: I kdyby Jupiter z nebe metal blesky,
nedám!
Xantippe: Ty kale z Acherontu, sýčku z Tartaru,
městská stoko, dvojče[47] Proserpiny, feno,
zmije, bezzubá travičko, jdi do nejhlubších
pekel! Ať propast Avernu pohltí tenhle mor!

Edmund: Jsou to dvě stařeny, které se do krve hádají.
Paninko, ctěná pro své zásluhy stejně jako pro svá léta,
utiš se.
Xantippe: Co po mně chceš, zlověstný sršni?

[46] Jména stařen Medea (podle bájné kouzelnice z Kolchidy) a Xantippe (podle manželky filozofa Sókrata, která se stala symbolem hádavé ženy) odkazují na jejich čarodějnické schopnosti a svárlivou povahu.

[47] Lat. *Proserpinae ectypon*. Slovo řec. původu *ectypon* znamená „reliéf" nebo obecně „kopie", „věc vytvořená podle nějakého vzoru".

Edmundus: Mitesce paulum, huc sacra lusus in pios
Simulacra parvi Numinis hodie dedi.
Nescis, qvis errore abstulerit?
Xantippe: Improbe puer!
Harpyia tibi sum? Non vides, qvos legeram
Fungos?

Edmundus: Morior angore! Deposito locus
Vacat relicto.
Alanus: Forte decidua jacent
Sacra signa rupe.
Filindus: Abscondita aut dolo latent.
Sincerinus: Sed en, propinqvat lignifer. Amice virum
Contare.

Filindus: Ave, vir optime! Remoto venis
E nemore pini bajulus?
Rusticus: Herule mi! Procul,
Ex umbilico nemoris.
Edmundus: Umbrarum nihil
E Styge laborem terruit?
Alanus: Nullus latro?
[813v] Rusticus: Hos ego silentes in dies lucos peto
A puero, inoffenso indies redii pede.
Edmundus: At mihi rapaces corvus, aut milvus sacra
Hinc signa Numinis abstulit.
Rusticus: Ego, qvod sciam,
Nihil, Tonantem testor.
Sincerinus: Ignarum rogas.
Valeto.
Rusticus: Vos qvoqve.

Auceps: Insolens bipedum genus!
Qvo vos latratu incondito mihi nemus?
Edmundus: Moderare bilem.
Alanus: Nullus intenso strepit
Clamore.
Auceps: Pubes insolens! Volucrum gregem,
Qvi lina jamjam subiit, egisti in fugam.
Filindus: In innocentes inveheris.
Auceps: Abi ocyus,
Luco qvietem redde! Si secus, lucra
Amissa verbere plurimo solves mihi.

Edmund: Uklidni se trochu. Sem jsem dnes při zbožné
hře dal svatou sošku malého Boha.
Nevíš, kdo ji omylem odnesl?
Xantippe: Neřádný chlapče!
Máš mě snad za harpyji?[48] Nevidíš,
že jsem tu nasbírala jen houby?

Edmundus: Umírám strachy! Místo je prázdné,
bez toho, co jsem tam nechal.
Alanus: Možná leží svatá soška
odhozená na skále.
Filindus: Nebo ji někdo lstivě schoval do úkrytu.
Sincerinus: Ale podívej, blíží se sem nějaký muž, který nese dříví.
Toho se přátelsky zeptej.

Filindus: Buď zdráv, dobrý muži! Přicházíš se svým
dřívím z borovic ze vzdálených míst lesa?
Venkovan: Panáčku můj! Zdaleka,
ze středu lesa.
Edmund: Nevyděsil tě
při práci žádný pekelný přízrak?
Alanus: Žádný lupič?
Venkovan: Do těchto tichých hájů mířím denně
už od dětství a denně se vracím bez úhony.
Edmund: Mně však odtud nějaký dravý havran nebo jestřáb
odnesl svatou sošku Boha.
Venkovan: Já o tom nic nevím,
přísahám při Hromovládném.
Sincerinus: Ptáš se toho, kdo nic neví.
Buď sbohem.
Venkovan: Vy také.

Ptáčník: Nestoudní dvounožci!
Co mi tu v lese zmateně povykujete?
Edmund: Zmírni svůj hněv.
Alanus: Nikdo tu hlasitě
nekřičí.
Ptáčník: Nestoudná mládeži! Zahnali jste mi hejno
ptáků, kteří se již již slétali do sítí.
Filindus: Útočíš na nevinné.
Ptáčník: Rychle zmizte
a vraťte háji klid. Jestli ne, zaplatíte mi
za ušlý zisk nejednou ranou.

[48] *Harpyia, ae, f.* – mytická bytost, zobrazovaná napůl jako žena, napůl jako dravý pták.

Alanus: Immite pectus hominis!
Sincerinus: Ut verbis tonat!
Filindus: Ut fastuosus increpat!
Edmundus: Id ego viro
Ignosco facile. At ubi meus Amor? Ubi? Hoc truci
Intima dolore lancinat. Vitam latro
Rapuisset ante, lenius ferrem necem.
Alanus: Lacrymas refraena, Edmunde!
Omnes: Par socios dolor
Tangit animos.
Filindus: Sed fide, qvod hodie tulit,
Coelo jubente crastinus reddet dies.
Omnes: Id impetrare precibus et votis lubet.

Inductio X.

Florimundus cum sodalibus, ut se apud perqvam moestum Edmundum suspicione furti eximant, fucata familiaritate ad lusum invitant.

Higinus: Nondumne lusae fabulae effectus liqvet?
Amentius: Id Florimundus noverit. Certum puto
Sensu doloris intima Edmundum sua
Re lancinari perdita.
Rosilus: Eminus mihi
Est lacrymari visus et singultibus
Pectora moveri.
Musulus: Id ego qvoqve notavi. Gemit.
[814r] Florimundus: Est versa, socii, scena.
Omnes: Qvi Edmundus valet?
Florimundus: Qvi nuper impotente saliit gaudio,
Hodie solutus naeniam in fletum canit!
Amentius: Ecqvem rapacis sceleris accusat reum?
Florimundus: Haud scire licuit. Reducis alloqvium mei
Furto impedivi.
Musulus: Non probo. Facilis subit
Suspicio mentem, criminis qvod sis reus,
Timore si, qvem fraude laesisti, fugis.
Florimundus: Nil suspicatur.
Musulus: Satius ast fuerit tamen
Fucata amicitia tegere lusi doli
Reatum.
Higinus: Id optimum.

519 suspicatur] Susplicatur *NP*.

Alanus: Ten člověk má tvrdé srdce!
Sincerinus: Jak hromuje!
Filindus: Jak zpupně se na nás obořil!
Edmund: Tohle tomu muži
snadno odpustím. Avšak kde je má láska? Kde? To krutou
bolestí drásá mé nitro. Kdyby mi předtím lupič
vzal život, snáze bych tu smrt snášel.
Alanus: Zadrž slzy, Edmunde!
Všichni: Stejná bolest zasáhla
i duše tvých druhů.
Filindus: Ale věř, že co ti dnešek odnesl,
to ti zítřejší den na pokyn nebes vrátí.
Všichni: Toho chceme dosáhnout prosbami a modlitbami.

10. SCÉNA

Florimundus a jeho druhové zvou s předstíraným přátelstvím truchlícího Edmunda ke hře, aby se vyhnuli podezření z krádeže.

Higinus: Už se ví, jak dopadla historka, kterou jsme sehráli?
Amentius: To bude vědět Florimundus. Řekl bych,
že Edmundovo nitro drásá pocit bolesti
nad ztracenou věcí.
Rosilus: Zdálky jsem ho viděl
v slzách, hruď se mu otřásala
vzlyky.
Musulus: Toho jsem si všiml i já. Naříká.
Florimundus: Přátelé, role se obrátily.
Všichni: Jak se teď Edmundovi daří?
Florimundus: Ten, který ještě nedávno skákal bezuzdnou radostí,
se dnes rozplývá v pláči a zpívá žalozpěv!
Amentius: Obviňuje snad někoho ze zločinné krádeže?
Florimundus: To jsem nemohl zjistit. Utajil jsem před ním svůj návrat,
a tak se vyhnul rozhovoru.
Musulus: To neschvaluji. Prcháš-li ze strachu před tím,
koho jsi podvodem poškodil, snadno mu přijde na mysl
podezření, že viníkem zločinu jsi ty.
Florimundus: Nemá žádné podezření.
Musulus: Přesto však bude lepší,
když se ten, kdo zavinil sehraný podvod,
skryje za předstírané přátelství.
Higinus: To bude nejlepší.

Florimundus: Ergo sociati Lares
Adite nostros. Byssina doloso fluent
Ab ore verba et condolentis casui
Et provocantis in hilares fratrem jocos.
Omnes: Bene est. Serena fronte concordes agent
Fucum sodales.

Florimundus: Frater! Attonitum ferit
Situs gementis. An aegritudo robore
Exhausit artus?
Edmundus: Ah! Animo inhaeret malum!
Nil, Florimunde, constat? Ut me fors nimis
Infausta damno perculit?
Florimundus: Qvid ita?
Edmundus: Nihil,
Qvid icone sacra Jesuli factum mei?
Florimundus: Fors fragile signum periit allisum solo?
Edmundus: Ah! Pejus aliqvid!
Rosilus: Picea fors tetigit manus?
Edmundus: Ah! Memore mente vulnus infandum novas!
Florimundus: Ecqvis rapace vultur hoc ausus manu?
Edmundus: Nescio.
Omnes: Dii hominem!
Florimundus: †Prode sis†, frater, scelus
Hac vindicabo dextera.
Edmundus: Nescio virum.
Musulus: Non sinet inultum, credite, hoc facinus Themis.
Florimundus: Excute dolorem. Spe interim mentem leva
Rursus fruendi perdito.
Higinus: Et nobis comes
Sociare conjucantibus.
Edmundus: Gustum joci
Amaritudo praepedit, qva implet dolor!
Florimundus: Saltem ergo modico tempera absynthia favo!
[814v] I, nostro amori cede!
Edmundus: Sit, qvod amem, vide.
Ecqvod paratis edere jocorum genus?
Florimundus: Super vireti gramine artifici lubet
Certare chorea.
Edmundus: Chloridis risus amo.
Hilarinus: Animate plectris barbita! In saltum sonent.

543 tempera] tempora *NP*.

Florimundus: Pojďte tedy společně se mnou k nám domů.
Z mých lstivých úst poplynou hladká[49] slova
soucitu s bratrovým neštěstím a zároveň
povzbuzení k veselým žertům.
Všichni: Dobře. Tví druhové se s nepohnutou tváří
budou svorně přetvařovat s tebou.

Florimundus: Bratře! Jsem zdrcen
tvým nářkem a rozpoložením! Odčerpala snad
tvým údům sílu nemoc?
Edmund: Ach, bolest vězí v mé duši!
Ty o tom nic nevíš, Florimunde? Jakou pohromou
na mě udeřil neblahý osud?
Florimundus: Copak?
Edmund: Nevíš,
co se stalo se svatou soškou mého Jezulátka?
Florimundus: Rozbila se snad křehká soška nárazem o zem?
Edmund: Ach! Něco horšího!
Rosilus: Dotkla se jí snad zlodějská ruka?
Edmund: Ach! Tou vzpomínkou obnovuješ nevýslovnou ránu!
Florimundus: Jaký sup se toho dravou rukou odvážil?
Edmund: Nevím.
Všichni: Bozi ať toho člověka potrestají!
Florimundus: [...] bratře, ten zločin
pomstím touto pravicí.
Edmund: Nevím, kdo to udělal.
Musulus: Věřte, že Themis nenechá tento zločin bez pomsty.
Florimundus: Odlož bolest! Pozvedni zatím svou mysl nadějí,
že se znovu budeš těšit z věci, kterou jsi ztratil.
Higinus: A připoj se jako průvodce
k nám, kdo se radujeme.
Edmund: Bolest mě plní hořkostí,
která mi bere chuť žertovat!
Florimundus: Alespoň trochu ten pelyněk zmírni medem!
Pojď! Podvol se naší lásce.
Edmund: Budiž, podívej, že vás mám rád.
A jaký druh zábavy se chystáte provozovat?
Florimundus: Chceme soutěžit na zeleném trávníku
v tanečním umění.
Edmund: Mám rád smích Chloridy.[50]
Hilarinus: Oživte lyry tepátky! Ať zazní k tanci.

[49] Lat. *byssinus, a, um* – vyrobený z jemného plátna, z batistu. *Byssina verba* – pěkná, hladce plynoucí slova.
[50] *Chloris*, *idis*, *f.* – bohyně květů.

Edmundus: Spectabo molli cespite qviescens pedum
Flexum et reflexum.

Florimundus: Sat choreis est datum.
Nunc ordiamur textili lusum globo.
Higinus: Sed ampliora spatia deligere juvat.
Rosilus: Hoc latere sese campus aperit.
Florimundus: Huc, socii.
Edmunde! Lubet una?
Edmundus: Date veniam, hic loci
Praestoler hilaritate saturos.
Florimundus: Ut lubet.

Inductio XI.

A ludentium consortio dolore amissi Jesuli inqvietus Edmundus discedit. Affectui doloroso simul et amoroso indulgenti Jesulus se ipsum praesentem et agnoscendum praebet, relicto documento, ut adversus terrores ipsius mortis sacro titulo frontem muniat: „Jesus Nazarenus“.

Edmundus: Vah! Vana mundi gaudia! Insipidos favos,
Qvosqvos voluptas condit arte vel levi
Prognata sensu! Mitior nihilo dolor
Inde cruciat. Qvousqve perdito sinum
Circumfero vacuum Jesulo, plenum gero
Absynthio animum! O, blanduli effigies mea
Deusculi! Thesaure mi! Species Tui
Qvoties recurrit phasmati, toties novo
Cor verberatur spiculo! Ah! Qvis Te mihi?

Jesulus: Edmunde, salve!
Edmundus: Qvis me hic hospes?
Jesulus: An tibi
Ignota fronte loqvimur?
Edmundus: Ignosce! Haud scio
Vidisse qvondam.
Jesulus: At semper adamasti tui
Vicissim amantem.
Edmundus: Qvomodo? Haud scio te in scholae
Vidisse numero.
Jesulus: Qvid ais? An nunqvam tuo
Me haesisse lateri senseras?
Edmundus: Nunqvam, fide,
[815r] Mihi crede, dico candida, nunqvam scio
Vidisse.

Edmund: Já budu odpočívat na měkkém drnu a dívat se
na pohyby vašich nohou.

Florimundus: Dost jsme se natančili.
Teď se dejme do hry s látkovým míčem.
Higinus: Vyberme si ale nějaké rozlehlejší prostory.
Rosilus: Z této strany se otvírá pole.
Florimundus: Tam, druhové.
Edmunde! Chceš jít s námi?
Edmund: Dovolte, abych na tomto místě
počkal, až se nasytíte radovánek.
Florimundus: Jak si přeješ.

11. SCÉNA

Edmund, hnaný bolestí ze ztráty Jezulátka, odejde od bavící se společnosti. Když dává průchod bolesti i lásce, přijde k němu samo Jezulátko, dá se mu poznat a zanechá mu ponaučení, že si má na obranu proti veškerému strachu, třeba i ze samé smrti, vyzbrojit čelo svatým nápisem „Ježíš Nazaretský".

Edmund: Běda! Marné světské radosti! Všechny sladkosti
vzniklé z rozkoše, kterou zrodilo umění nebo
vrtkavé smysly, jsou mdlé chuti. Nemučí mě po nich
o nic menší bolest. Dokud k osiřelému srdci v objetí
nepřivinu ztracené Jezulátko, mám duši plnou
pelyňku! Ó, podobizno mého líbezného
Bůžka! Poklade můj! Kdykoli se mi v představách
znovu zjeví tvá podoba, do srdce se mi zabodne
nový osten! Ach! Kdo mi tě vzal?

Jezulátko: Buď zdráv, Edmunde!
Edmund: Kdo je ten host?
Jezulátko: Neznáš snad
tvář toho, kdo k tobě mluví?
Edmund: Odpusť! Nevím,
že bych tě kdy viděl.
Jezulátko: Ale vždy jsi mě měl v lásce
a já zase tebe.
Edmund: Jak to? Nevím, že bych tě někdy viděl
ve škole.
Jezulátko: Co to říkáš? Nikdy jsi necítil,
že stojím po tvém boku?
Edmund: Nikdy, opravdu mi věř,
říkám se vší upřímností, že nevím, že bych tě
někdy viděl.

Jesulus: Et ego tibi candida dico fide,
Edmundo Achates haeseram qvovis loco.
Edmundus: Tune aut Rosillus? Ipsus aut frater meus?
Hos jungere, unum dexterae, laevae alterum
Solet Magister.
Jesulus: Fratre magis Edmundum amo
Fideliorqve tibi adfui.
Edmundus: Ludis jocum.
Apertius loqvere, ignibus miris calent
Flammata verbis pectora, o hospes, tuis.
Jesulus: Nondumne noscis?
Edmundus: Frons, oculi et oris rosae,
Linqvae charis, te Jesulo amisso (o dolor!)
Similem loqvuntur. Te eligo sodalem meum,
Tantum fatere nomina.
Jesulus: Et spondes fidem?
Spondesqve amorem?
Edmundus: Si cupis, juro! Trahis
Captiva amore corda, ut unum te velim.
Jesulus: Ergo exarata fronte mea nomina lege.
Edmundus: O Jesule! O Divine! Tu ad me! Tu Aethere
Hospes?
Jesulus: Trahebas qvestubus amoris potens!
Ut invenires, praestiti. En me, praesto sum!
Edmundus: Superas amore vota, nam unum metui,
Illudqve cereum ectypon, casu (o dolor!)
Sublatum, id unum tenuit anxium.
Jesulus: Scio.
Haec cura amoris meruit, ut verum darem
Spectare vultum.
Edmundus: Adoro Numen! O mi Amor!
Jesulus: Nec satis. Adhuc pallido a vanis metu
Larvis tremiscis?
Edmundus: Omnis ex animo metus
Moerorqve totus fugit. Ambrosia reples
Nectareqve inundas pectora.
Jesulus: Ergo qvo nihil
Posthac, minae sint mortis aut terror Stygis,
Trepido timore vexet, hoc scutum (nota)
Oppone, sive cum toro attolles vigil
Membra in labores, sive cum repetes torum,
Sacrae memento, ut imprimas titulum crucis:

Jezulátko: A já ti se vší upřímností říkám,
že jsem Edmunda jako jeho přítel všude doprovázel.
Edmund: Jsi snad Rosillus? Nebo snad sám můj bratr?
S těmi mě učitel většinou dává dohromady, jeden sedí
po mé pravici, druhý po levici.
Jezulátko: Já miluji Edmunda více než jeho bratr
a byl jsem ti ještě věrnější.
Edmund: Žertuješ.
Mluv jasněji. Mé srdce hoří podivuhodným ohněm,
který zažehla tvá slova, ó hoste!
Jezulátko: Ještě mě nepoznáváš?
Edmund: Tvé čelo, oči a růžová ústa
i líbezná řeč prozrazují, že se podobáš (ó, ta bolest!)
mému ztracenému Jezulátku. Chci, abys byl mým druhem,
jen mi prozraď jméno.
Jezulátko: A slibuješ mi věrnost?
Slibuješ lásku?
Edmund: Jestli si to přeješ, přísahám! Ženeš
mé srdce zajaté láskou, abych chtěl tebe jediného.
Jezulátko: Přečti si tedy jméno, které mám napsané na čele.
Edmund: Ó Jezulátko! Ó Svatý! Ty jsi přišel ke mně, Ty, hoste
z nebe?
Jezulátko: Tvá láska je tak mocná, že mě tvé prosby přitáhly!
Přišel jsem, abys mě nalezl. Hle, jsem tu!
Edmund: Svou láskou překonáváš má přání. Neboť jsem se bál jen
jednoho a jen ta nešťastně odcizená (ó, ta bolest!)
vosková soška, ta jediná mi naháněla úzkost.
Jezulátko: Vím.
Pro tuto starostlivou lásku sis zasloužil spatřit
mou pravou tvář.
Edmund: Vzdávám úctu Bohu! Ó má lásko!
Jezulátko: A to není všechno. Ještě stále se třeseš a bledneš strachem
před falešnými přízraky?
Edmund: Veškerý strach
a všechen smutek prchá z mé duše. Plníš
mé srdce ambrosií a zaplavuješ ho nektarem.
Jezulátko: Aby tě tedy nadále
nic netrápilo rozechvělým strachem,
ať jsou to hrozby smrti nebo hrůza Stygy,
nastav tomu (podívej) tento štít. Když po probuzení
pozvedáš údy z lože, aby pracovaly, i když se vracíš do lože,
hleď si vštípit do paměti nápis ze svatého kříže:

„Jesus Nazarenus, Rex Judeorum".[z]

Edmundus: O amor! At ubi? Qvo subitus ex oculis fugis?
[815v] Mi amor! Qvis egit in fugam? Qvis Te meis
Eripuit oculis? Ah redi! Ah redi, mi amor!

Amentius: Qvid hoc? Qvis ore vesteqve ignota puer
Blanditur Edmundo?
Higinus: Vultus est homine magis
Multo venustus.
Rosilus: Florimunde, cito huc! Cito!
Florimundus: Qvid me vocas?
Rosilus: Qvis hospes Edmundo comes?
Florimundus: Peregrina forma est juvenis, est Caeli decor.
Musulus: Qvid hoc?
Amentius: Ut ore blandus est supra modum.
Ros. ad Flor.:[aa] Fronte radiat spiratqve Divum habitu genus.
Florimundus: Est Genius aliqvis Caelitum missus choro.
Higinus: Vae mihi, qvi iniqvus jura violavi ita pii
Caeloqve chari!
Florimundus: Vae mihi, authori doli!
Higinus: Restituo totum penitens, qvidqvid tuli.

Inductio XII.

Id eminus notantes arbitri consodales, poenitudine tanguntur invidiae in Edmundum eidemqve in pietatis societatem, deprecata culpa sua, se offerunt.

Amentius: Edmunde! Qvae te cura?
Musulus: Num nostrum petis
Anhelus affatum?
Edmundus: Ah alius me tenet
Ardor avidum! Nemo obvius vultu nitens
Incurrit oculos?
Amentius: Nemo.
[Sodalis] 2: Nemo.
Edmundus: Ah qvam dolet
Nullo valedicto hospitem aethereum meos
Fugisse vultus!
Amentius: Aethere allapsus tuos
Dignatus oculos?

608 Higinus] Higinnus *NP*.

[z] Tento nápis není verš, proto ho nečíslujeme. Podobně viz stejný nápis mezi v. 643–644.
[aa] *Ros. ad Flor.* = *Rosilus ad Florimundum*.

„Ježíš Nazaretský, král židovský“

Edmund: Ó lásko! Ale kde jsi? Kam jsi mi náhle zmizel z očí?
Má lásko! Kdo Tě zahnal na útěk? Kdo Tě vyrval
mým očím? Ach vrať se! Ach vrať se, má lásko!

Amentius: Co to? Jaký chlapec, jehož tvář i oděv vypadá cize,
se lichotí k Edmundovi?
Higinus: Má mnohem půvabnější tvář
než kdokoli z lidí.
Rosilus: Florimunde, rychle sem! Rychle!
Florimundus: Proč mě voláš?
Rosilus: Jaký host to doprovází Edmunda?
Florimundus: Ten mladík vypadá jako cizinec, je nebesky spanilý.
Musulus: Co to?
Amentius: Jak nadmíru líbeznou má tvář.
Ros. k Flor.: Jeho zářící tvář a vzhled prozrazují božský původ.
Florimundus: Snad je to nějaký duch[51] poslaný z nebeského sboru.
Higinus: Běda mi, že jsem ničemně porušil práva někoho tak
zbožného a nebi drahého.
Florimundus: Běda mi, že jsem tu lest vymyslel!
Higinus: Kajícně vrátím vše, co jsem vzal.

12. SCÉNA

Ostatní druhové jsou toho zdálky svědky, zasáhne je lítost nad závistí vůči Edmundovi, poprosí ho o odpuštění viny a nabídnou mu sami sebe za společníky v jeho zbožnosti.

Amentius: Edmunde! Co tě trápí?
Musulus: Běžíš sem celý udýchaný,
aby sis s námi promluvil?
Edmund: Ach, zmocnil se mě dychtivý zápal
po něčem jiném. Neprošel vám před očima někdo
se skvostnou tváří?
Amentius: Nikdo.
Druh 2: Nikdo.
Edmund: Ach, jak mě bolí,
že mi nebeský host zmizel z očí
bez rozloučení!
Amentius: Ráčil se snést z nebe
před tvůj zrak?

[51] Lat. *Genius, ii, m.* – původně duch, který doprovází člověka od narození. Později obecně alegorická postava, která zastupuje jakoukoli osobu, věc nebo abstraktum. Zde ovšem použito ve smyslu „duchovní, nehmotná bytost“.

Edmundus: Et qvidem ipse Amor meus,
Divinus Infans. O, qvam ab infuso natant
Dulcore corda coelico! O, gustum qveam
Partiri ab hausto nectare!
Musulus: Qvis adeo potens
Magnes in humiles traxit affatus Deum?
Edmundus: Placuere vota, lacrymae et cordis faces,
Amissa qveis simulacra cerea qvaesii!
O mite Numen! Vota superasti mea!
Amentius: Qvo coluit hospes munere allato Polo?
[816r] Effare totum.
Edmundus: Florimundus id sciat,
Oportet.
Florimundus: En me!
Edmundus: Florimunde, utinam!
Florimundus: Refer,
Qvo jubilo corda saliunt?
Edmundus: Fratercule mi!
Qvem qvaesii, ipsus Jesulo aspectu Sui
Dignatus Edmundum.
Florimundus: Attonas frater pia
Dignatione Numinis. Tantus tibi
Qvid hospes?
Edmundus: O mi! Caelico mentem favo
Cordaqve reliqvit ebria.
Florimundus: Qvid ultra?
Edmundus: Dedit
Documenta memori mentis et cedri sinu
Inaranda. „Mortis," inqvit, „ut temnas minas,
Haec signa fronte perfreqvens sacra imprime:
Jesus Nazarenus, Rex Judeorum".
Florimundus: O frater! O amor Numinis! Qvam, o qvam pudet!
Higinus: Edmunde, pedibus paenitens sternor tuis!
Edmundus: Qvis, Florimunde, gemitus? Et qvis hic tuus
Fletus, sodalis?
Uterqve: Parce! Parce reis!
Edmundus: Solo
Erigere, frater. Culpa qvaenam in me reos?
Uterqve: Ah nos nefandi! Maeror et dolor tuus
Nos impia manus.
Higinus: Recipe (sed veniam dabis?)
Sacra furta miserens, recipe. Parcis?

642 inqvit] iniqvit *NP*.

Edmund: A byla to dokonce sama má láska,
Božské Dítě. Ó, jak mé srdce přetéká nebeskou sladkostí,
která se do něj vlila! Ó, kéž bych se jen mohl
podělit o chuť nektaru, jehož jsem se napil!
Musulus: Kdo je tak mocným
magnetem, že přitáhl Boha, aby mluvil s ponížen ými?
Edmund: Zalíbily se mu prosby, slzy a horoucí srdce,
s nimiž jsem hledal ztracenou voskovou sošku!
Ó dobrý Bože! Překonal jsi má přání!
Amentius: Jakým darem přineseným z nebe tě tvůj host uctil?
Pověz nám všechno.
Edmund: Je třeba, aby to věděl
i Florimundus.
Florimundus: Zde jsem!
Edmund: Florimunde, kéž bys!
Florimundus: Pověz,
jaký jásot roztančil tvé srdce?
Edmund: Bratříčku můj!
Ten, koho jsem hledal, poctil Edmunda
svou přítomností v podobě Jezulátka.
Florimundus: Bratře, laskavost, již ti svatě prokázal Bůh,
mě ohromuje. Co ti chtěl
takový host?
Edmund: Ó, zanechal mi mysl a srdce
opojené nebeským medem.
Florimundus: Co dál?
Edmund: Dal mi
ponaučení, která je třeba si vrýt do paměti a do srdce
jako do cedrového dřeva. „Abys mohl pohrdat," pravil,
„hrozbami smrti, piš si co nejčastěji na čelo tato svatá slova:
Ježíš Nazaretský, král židovský."
Florimundus: Ó bratře! Ó Boží lásko! Jak, ach jak se stydím!
Higinus: Edmunde, kajícně se vrhám k tvým nohám.
Edmund: Proč naříkáš, Florimunde? A proč ty
pláčeš, příteli?
Oba: Ušetři, ušetři viníky!
Edmund: Vstaň
ze země, bratře. Jakou vinou jste se na mně provinili?
Oba: Ach my ničemní! Naše bezbožná ruka
je příčinou tvého smutku a bolesti.
Higinus: Vezmi si zpět (ale odpustíš nám?)
svatou kořist a smiluj se, vezmi si ji. Ušetříš nás?

Edmundus: Poplitem
Humo leva.
Florimundus: Non qvestibus justis petes,
Meritas reos Magister in poenas trahat?
Edmundus: Charissima capita, mittite timorem. Luam
Ante ipsus infamis mala et poenam crucis,
Qvam vindicantis dexteram in amatos vocem.
Florimundus: Edmunde, amabis fratrem?
Edmundus: Amare desinam
Nunqvam.
Omnes: Sodales faedus in tuae sinis
Pietatis ire?
Edmundus: Gaudeo, laetor! Tua
Exempla per virtutis erudiar, cohors!

Epilogus

Monet juventutem, ut si de Divinae cum Flore Nazaraeo amicitiae fructu participare desiderat, rubore verecundiae (qvi e sententia Aristotelis pulcherrimus color est et e mente Diogenis virtutis color) et candore innocentiae concolor esse manereqve studeat.

Edmund: Pozvedni
kolena ze země.
Florimundus: Nebudeš oprávněně žádat,
aby nás, viníky, učitel po zásluze potrestal?
Edmund: Mí nejdražší, odložte strach. Dříve sám
odpykám bolest a trest na zlopověstném kříži,
než bych na své milé přivolal pravici mstitele.
Florimundus: Edmunde, budeš mít bratra ještě rád?
Edmund: Nikdy ho nepřestanu
milovat.
Všichni: Necháš druhy, aby se připojili
k tvé zbožnosti?
Edmund: Raduji se a veselím! Příklady
vaší ctnosti mi přinesou poučení, přátelé!

Epilog

Napomíná mládež, aby se, touží-li sdílet plody svatého přátelství s Květem Nazaretským, snažila mít a zachovat si stejné barvy, červeň cudnosti (což je podle Aristotela nejkrásnější barva a podle názoru Diogena barva ctnosti) a bělost nevinnosti.

II.2.3 Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus

Hru *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus* Josepha Sexstettera (1705–1767)[1] sehráli studenti střední gramatiální třídy gymnázia na Novém Městě v Praze 17. 5. 1729.

Dochování: Hra *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus* se zachovala v jediném exempláři, uloženém v Národním archivu ČR. Je zapsána jednou rukou, poměrně pečlivě. V textu najdeme několik většinou jednoslovných škrtů, které opravují metricky chybný slovosled a vznikly bezprostředně při opisování. Opis pořídila stejná ruka, jaká zapsala jinou hru téhož autora[2] a dvě z jeho řečí.[3] Vzhledem k těmto skutečnostem se tedy můžeme domnívat, že se jedná o Sexstetterův autograf. Do rukopisu hry *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus* je vložena tištěná latinská synopse.[4]

Struktura: Počtem 1039 veršů (bez předehry, choru, mezizpěvu a epilogu, jejichž text rukopis neuvádí) se *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus* řadí k nadprůměrně dlouhým textům, z vydávaného souboru je nejdelší. Dělí se na 15 scén (*inductiones*), předehru, epilog a chorus, který následuje po 9. scéně. Mezi 12. a 13. scénu byl vložen mezizpěv, *cantus intermedius*.

Obsah: Tři bratři, Marchinus, Heppinus a Sequinus, padnou po bitvě u Askalónu do zajetí a dostanou se k egyptskému chalífovi. Získají si jeho sympatie a chalífa je chce přijmout ke svému dvoru, pokud ovšem zavrhnou Krista a stanou se muslimy. Když bratři odmítnou, chalífa je dá vsadit do vězení a slíbí odměnu tomu, kdo je přesvědčí. Chtějí se o to pokusit tři pážata, Achmes, Suleyma a Melichi, odradí je však Marabucius, který se jim vysměje, že na takový úkol nestačí a mají ho přenechat jemu. Sám ovšem ve svém úsilí ztroskotá, a je proto vyhnán ode dvora. Chalífa a vojevůdce Alladinus zkoušejí přimět vězně ke změně víry lstí, i jejich snaha však vyjde naprázdno. Mezitím měla chalífova dcera Ismerie podivuhodný sen: viděla krásnou a mocnou pannu, u jejíchž nohou leželi tři mládenci. Obrátí se s prosbou o výklad tohoto snu na Marabucia, který se domnívá, že Ismerie viděla sama sebe. Sen podle něj znamená, že právě jí se podaří odvrátit zajatce od křesťanství, a Marabucius doufá, že díky tomu získá zpět chalífovu přízeň. Chalífa zprávu s radostí přijímá a úkol přemluvit mladíky předává Ismerii.

Ismerie se tedy vypraví do vězení. Bratři ale konverzi odmítnou, naopak Ismerii poučují o své víře. Ta princezně připadá směšná a nesmyslná, zaujme ji však vyprávění o krásné Panně Marii a zatouží spatřit její obrázek. Po dlouhém přemlouvání Marchinus svolí, že Mariinu podobiznu namaluje. Obraz se mu však příliš nepovede a musí čelit výčitkám bratrů, že Pannu Marii takto zneuctil. Marchinus ale poprosí Matku Boží o pomoc, ta skutečně zasáhne a obraz zázračně opraví nebo sešle z nebe

---

1 Podrobněji o autorovi viz s. 402–404.

2 *Edondus* (NM, 9).

3 *Stella animata in horizonte Czechico orta, subinde universo propemodum orbi mirifice illucescens Sanctus Joannes Nepomucenus*, NA ČR, sign. J 20/17/18, kart. 1000, f. 1529r–1532r; *Oratio generis exornativi, in qva historia orbis magistra demonstratur*, NA ČR, sign. J 20/17/18, kart. 1000, f. 1463r–1466r.

4 NA ČR, SM, sign. J 20/17/18, kart. 998, f. 372r–384r.

jiný (z textu to jednoznačně nevyplývá). Ismerie poté poznává na podobizně pannu ze svého snu, okamžitě se stane křesťankou a rozhodne se i s mladíky uprchnout. Když už je všechno nachystáno na slavnostní obřad, při kterém se zajatci mají veřejně zřeknout Krista, vyjde najevo, že bratři uprchli a Ismerie s nimi. Zatímco chalífa zuří a slibuje pomstu, uprchlíci vyrážejí na cestu a zasvěcují svůj život Panně Marii.

Vedlejší části: Z vedlejších částí hry se zachoval pouze popis obsahu. Předehra v alegorické zkratce odhaluje děj, včetně postav, ústřední „rekvizity" (podobizna Panny Marie) a rozuzlení, zároveň přitom příběh posouvá do obecnější roviny – z konfliktu tří bratrů s chalífou se stává boj křesťanství s islámem: Mohamedánství (*Mahometismus*) se snaží zlákat k sobě pomocí svůdné Siréničky (*Syrenula*) Křesťanskou nevinnost (*Christiana Innocentia*). Sirénička však zahlédne podobiznu Panny Marie, což v ní vzbudí lásku, takže nakonec spolu s Křesťanskou nevinností od Mohamedánství uprchne. Křesťanská nevinnost vystupuje i v choru, kde vyjadřuje svou touhu po mučednické smrti. Místo toho se jí však dostane výzvy, aby Marii ctila svým nevinným životem. Epilog oslavuje vítězství, jehož Křesťanská nevinnost pod ochranou Marie dosáhla.

Stavba děje: V Sexstetterově hře můžeme sledovat rozdělení děje na části, které se poprvé objevují v dílech gramatiků z období pozdní antiky.[5] Jde o dělení na *protasis* (první část děje, úvod), *epitasis* (část, v níž vznikají konflikty a rozvíjí se zápletky), *catastatis* (strnutí, zastavení děje, okamžik největšího napětí) a *catastrophe* (rozhodující obrat). V *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus* představuje *protasis* 1. a 2. scéna: bratři se dostávají k chalífovi, odmítnou jeho nabídku přijetí ke dvoru, podmíněnou změnou víry, a jsou proto uvězněni. *Epitasis* se odehrává ve scénách 3–12, a to ve dvou etapách. Nejprve (scény 3–9) probíhají různé neúspěšné pokusy přesvědčit zajatce (scény 3, 4, 6, 7), zároveň se začíná rozvíjet zápletka kolem Ismeriina snu (scény 5, 8). Tato etapa děje a zároveň první část hry končí chalífovým rozhodnutím svěřit úkol odvrátit vězně od Krista Ismerii (9. scéna). V druhé části se Sexstetter věnuje nejprve Ismeriině návštěvě vězení, událostem kolem obrazu Panny Marie a konverzi Ismerie ke křesťanství (scény 9–12). Ve 13. a zejména 14. scéně nastává *catastasis*, moment největšího napětí: chystá se obřad, během nějž mají křesťané slavnostně přijmout islám, všichni jsou na místě a čekají. Na začátku 14. scény jeden z dvořanů oznamuje, že mladíci a Ismerie již opustili vězení a brzy přijdou. Místo toho však přichází *catastrophe*, rozuzlení – zpráva o útěku vězňů i Ismerie. Závěrečná 15. scéna je již pouze dodatkem.

Postavy: Tři bratry, kterým dal jména Marchinus, Heppinus a Sequinus, obdařil Sexstetter charakteristickými rysy křesťanských mučedníků: uznávají autoritu pozemského vládce, ale Bůh je pro ně autoritou nejvyšší.[6] Ve své víře jsou neochvějní, od Krista je neodvrátí lákavý slib pohodlného života u dvora ani hrozba smrti.[7] Mu-

[5] Nejznámější z nich je Aelius Donatus, mj. autor velmi oblíbených učebnic *Ars Minor* a *Ars Maior* a také komentáře k Terentiovým hrám.

[6] Seqvinus: *Veremur omnes Principem.* / Heppinus: *At magis Deum* / *Lex sancit alma colere* (v. 145–146).

[7] *Cruorem citius e venis furor,* / *E corde vitam, spiritum e toto exprimet* / *Pectore, qvam in ullo dogmate fidei sacrae* / *Animus vacillet* (v. 140–143).

čednická smrt je naopak jejich vysněnou metou. To se nejvýrazněji ukáže v 6., 7. a 10. scéně, kdy se bratři domnívají, že jeden z nich už tohoto cíle dosáhl. Ostatní potom onomu šťastlivci závidí, dožadují se stejné výsady, předhánějí se, kdo zemře první (Marchinus tvrdí, že jako prvorozený na to má právo on).[8]

Všichni bratři se také vyznačují velkou láskou k Panně Marii, která se zajímavým způsobem projeví a odstíní ve 12. scéně nad Marchinovým nezdařeným obrazem. Všem třem jde v tu chvíli především o čest Matky Boží, avšak zatímco Heppinus a Seqvinus vyčítají Marchinovi, že se do takového úkolu vůbec pouštěl, Marchinus se s důvěrou obrací o pomoc k Panně (a jeho bratři to považují za další rouhání). Nakonec se rozhodne obrázek raději zničit a ušetřit tak Bohorodičku posměchu i za cenu toho, že jemu samému přinese tento čin ostudu. Právě v tom okamžiku se stane zázrak a Heppinus se Sequinem se kají za svou malověrnost.

Na princezně Ismerii, jedné z mála ženských postav v jezuitském dramatu, Sexstetter prokázal svou schopnost dodat i typovým postavám některé osobité rysy. Ismerie je zprvu poněkud sebestředná princezna, hrdá na svůj vzhled a postavení. Toto vědomí zaznívá např. v její reakci na Heppinovo přání, aby se stala křesťankou – nepobouří ji ani tak představa, že by zradila svou víru, jako to, že by se cizímu bohu oddala ona, „ozdoba vlasti, jitřenka thráckého království, sestra Charitek, sokyně bohyň".[9] Momenty, kdy promlouvá Ismeriina ženská marnivost, jsou vůbec půvabné: například když je polichocena tím, že krásnou pannou ze snu je ona sama;[10] nebo když se zajatců ptá, zda Panna Marie předčí svou krásou i ji.[11] Křesťanské učení nejprve jako většina pohanů přijímá s nedůvěrou a nepochopením. Pohorší ji Marchinova prosba, aby se přimluvila u otce za jejich smrt,[12] nerozumí tomu, jak se může stát panna matkou a Bůh člověkem podléhajícím smrti. Její konverze je náhlá a okamžitá – jakmile pozná, že ve snu viděla Pannu Marii, stane se horlivou křesťankou. Snad jen v poslední scéně se ještě na chvíli ozve vliv toho, že vyrůstala v orientální nádheře, když vyzývá ke stavění nádherných chrámů, obložených ze všech stran čistým zlatem.[13] Marchinus ji však poučí, že nejlepším příbytkem pro Marii jsou horoucí srdce.

Ismeriin otec, chalífa, se k zajatým křesťanům nejprve nechová nijak krutě. Jejich ušlechtilost a krása[14] se mu zalíbí, takže s nimi jedná téměř jako rovný s rovným. Jakmile však bratři odmítnou jeho požadavek stát se muslimy, mění se v typického zuřivého tyrana, včetně charakteristického slovníku. Tuto prohru bere nejen jako

---

8 Podobné jednání a argumenty najdeme nejen v jiných mučednických hrách, ale i v dramatech o synech, kteří neváhají obětovat život pro své rodiče, nebo v hrách o věrných přátelích.

9 *Ego? Patriae decus,* / *Aurora regni Thraciae, Charitum soror,* / *Aemula Dearum, qvid ego? Ego vestro darem* / *Mentem manumqve Numini?* (v. 717–720).

10 *Ismeria! Deae* / *Praefers decorem, lumen attingis Poli,* / *Charitumqve calcas gratiam* (v. 602–604).

11 *Agedum, meumne pariter excedit tua* / *Virgo decorem?* (v. 744–745).

12 *Sic? Pulchra vota! Ego author existam necis,* / *Qvae sponte munus sospitatricis gero?* / *Et grande nunqvid crimen est, tantum sui* / *Cruoris esse prodigum?* (v. 725–728).

13 *Exstruite sacras,* / *Terrestre Caelum, exstruite Mariae domos!* / *Convertite gazas orbis, obryzo undiqve* / *Vestite!* (v. 1016–1019).

14 Na rozdíl od autorů jiných her s tímto tématem Sexstetter nijak nezdůrazňuje válečnické umění bratrů a jejich statečnost v boji.

urážku své víry, ale především jako ponížení sebe sama – rozčiluje ho, že jeho, který přemohl „nesčetné zástupy nepřátel", „nejednoho Hektora, slavného v boji" a „davy hrdinů",[15] by teď měli porazit tři mladíci. Podobně reaguje i v jiných případech, kdy někdo nesplní jeho přání (to se týká Marabuciova neúspěchu v přesvědčování křesťanů a jeho špatného výkladu snu) nebo se protiví jeho vůli, jako Ismerie svým útěkem.

Stejně jako Ismerii a chalífu i Marabucia Sexstetter představuje jako člověka hrdého na své schopnosti a na svůj úřad. Zejména ve srovnání s Ismerií je však jeho pýcha mnohem větší, ostatní o něm většinou mluví jako o pyšném nebo nadutém knězi (*superbus Praeco*, *turgidus Popa*). Přesto však selže, a to hned dvakrát: nejprve neuspěje při přesvědčování zajatců (od kterého navíc sám odrazoval jiné, protože, jak tvrdil, takovému úkolu může dostát jen on), a je proto vyhnán od dvora. Podruhé špatně vyloží Ismeriin sen a tentokrát je jeho pád definitivní. Jak přesně nešťastník skončí, není z textu jasné. Jeho poslední slova však naznačují nejhorší – mluví totiž o chalífových „krvavých rukách".[16]

Vedle těchto hlavních postav dostávají větší prostor ještě vojevůdce Alladinus, tři pážata – Achmes, Suleyma a Melichi, a Soramnus, jehož role u dvora není upřesněna, pravděpodobně je to však dvořan o něco starší než zmíněná pážata. Kromě nich ve hře vystupuje blíže neurčený počet dvořanů a stráží a nejméně tři herce (pro role Mohamedánství, Siréničky a Křesťanské nevinnosti) vyžadují vedlejší části.

Jazyk a styl: Co se týče jazykové obtížnosti, nevybočuje Sexstetterova hra výrazně z průměru. Z neklasických nebo méně obvyklých tvarů autor používá ty běžné: imperativ II. (*agito*, *esto*, *memento*, *proseqvitor*, *sunto*), *qveis* – archaický dat. nebo abl. pl. zájmena *qvi*, *faxo*, konj. imperfekta *fore* místo *esset*, řecké pádové koncovky (*Themidos*, *Parida*). Z mytologických jmen se nejčastěji objevuje zřejmě Mars (*Gradivus*, *Mavors*) v přeneseném významu „bitva", „boj" nebo „vojsko", četná jsou jména vztahující se k podsvětí (*Acheron*, *Avernus*, *Cerberos*, *Erebus*, *Styx*, *Taenar*, *Tartarus*). Ve hře se vyskytují i postavy dnes již méně známé, jejichž jména však byla v jezuitských dramatech často používána ve zobecňujícím významu (Apellés – malíř, Prokrústés – loupežník, bandita).

V textu převažují dialogy, výrazně dlouhé monology zde najdeme jen dva. Nejdelší je Alladinovo líčení bitvy v 1. scéně, které zabírá necelých 44 veršů. 5. scénu, kdy se poprvé objeví Ismerie a hovoří o svému snu, vlastně také tvoří jeden necelých 42 veršů dlouhý monolog, přerušený pouze dvěma replikami pážete a možná i hudbou nebo písní.

Zajímavým způsobem se v jazyce hry odráží její zasazení do muslimského prostředí. Odehrává se v Egyptě, toto slovo se však objeví pouze dvakrát, a to v názvu a v argumentu. Ve vlastním textu hry je země, v níž se zajatci ocitli, nazývána *Thracia* nebo *Scythia*. Sexstetter tato slova zřejmě chápe jako obecné pojmenování pro

---

[15] *Hectorem, Marte inclytum, / Parida nec unum straveram; heroum globi / Cessere nostris viribus* (v. 392–394).

[16] *Obruite miserum saxa, proterite caput, / Vel sic cruentas Regis evadam manus!* (v. 980–981).

barbarskou, tedy nekřesťanskou zemi a zároveň pro celý pohanský (muslimský) svět obecně.[17] Podobně anachronicky zachází s titulem muslimského vládce. Pro označení této postavy důsledně používá titul *Califus*, v přímé řeči se však toto slovo objeví jen jednou (v. 389). Jinak se v souvislosti s jeho osobou používá titul *Princeps, Dux* nebo *Rex* – král. Pozoruhodnou proměnou prošel také turecký půlměsíc: měsíc, luna, metaforicky označuje celý islámský svět a zároveň je jeho hlavním ochranným božstvem.[18] V tom smyslu je s ní někdy ztotožněna Cynthia (Diana).[19]

Josephus Sexstetter se již ve své hře *Edondus* z roku 1728 projevil jako nadaný dramatik. Ve hře *Gratiosus lusus* svůj talent potvrdil. Prokázal, že dokáže napsat živý dialog i zdařilé poetické pasáže (za pozornost stojí např. popis bitvy ve v. 15–57), dobře charakterizovat postavy i obratně vystavět dramatický děj.

[17] V tomto obecnějším smyslu je také ve hře 2x použito adjektivum *Turcicus*: *Terfaustus orbi Turcico affulsit dies* (v. 39); *Ille est Mavortis Turcici praesens honos* (v. 49).

[18] *Sereniorem luna nunc demum dabit* / *In auge honoris posita fulgorem, ut diu* / *Umbras rebelles hostium in latebras agat* (v. 60–62); *Non turbulenti semper e lunae sinu* / *Furoris imbres depluunt nec sic truces* / *Luna in ruinam, vulnera et caedem hostium* / *Impellit Euros. Pallet haec crebro, rubet,* / *Sed et serenat* (v. 87–91); *Et flammam Polo* / *Contempta probro luna fatalem evomat* (v. 990–991).

[19] *Dum tamen tantas virum* / *Vires et iram vidit, incusso suis* / *Pavore, geminum potuit, adspectu hostium,* / *Retrahere cornu Cynthia* (v. 31–34); *Mene depictam meis* / *Subjecit oculis Cynthia?* (v. 600–601).

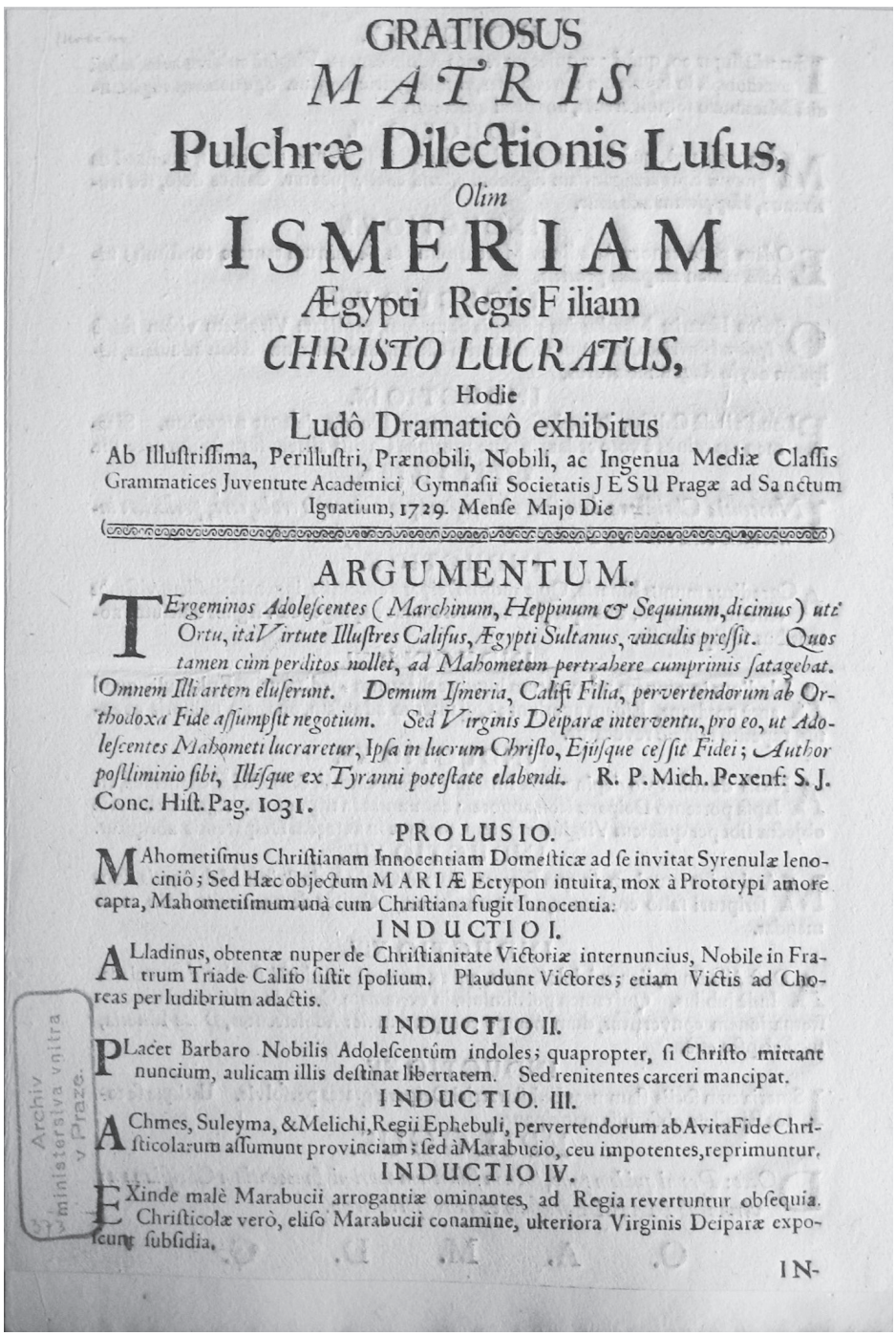

GRATIOSUS
MATRIS
Pulchræ Dilectionis Lusus,
Olim
ISMERIAM
Ægypti Regis Filiam
CHRISTO LUCRATUS,
Hodie
Ludô Dramaticô exhibitus
Ab Illustrissima, Perillustri, Prænobili, Nobili, ac Ingenua Mediæ Classis Grammatices Juventute Academici Gymnasii Societatis JESU Pragæ ad Sanctum Ignatium, 1729. Mense Majo Die

ARGUMENTUM.

TErgeminos Adolescentes (Marchinum, Heppinum & Sequinum, dicimus) ut Ortu, ita Virtute Illustres Califus, Ægypti Sultanus, vinculis pressit. Quos tamen cùm perditos nollet, ad Mahometem pertrahere cumprimis satagebat. Omnem Illi artem eluserunt. Demum Ismeria, Califi Filia, pervertendorum ab Orthodoxa Fide assumpsit negotium. Sed Virginis Deiparæ interventu, pro eo, ut Adolescentes Mahometi lucraretur, Ipsa in lucrum Christo, Ejusque cessit Fidei; Author postliminio sibi, Illisque ex Tyranni potestate elabendi. R. P. Mich. Pexenf: S. J. Conc. Hist. Pag. 1031.

PROLUSIO.

MAhometismus Christianam Innocentiam Domesticæ ad se invitat Syrenulæ lenociniô; Sed Hæc objectum MARIÆ Ectypon intuita, mox à Prototypi amore capta, Mahometismum unà cum Christiana fugit Innocentia.

INDUCTIO I.

ALladinus, obtentæ nuper de Christianitate Victoriæ internuncius, Nobile in Fratrum Triade Califo sistit spolium. Plaudunt Victores; etiam Victis ad Choreas per ludibrium adactis.

INDUCTIO II.

PLacet Barbaro Nobilis Adolescentûm indoles; quapropter, si Christo mittant nuncium, aulicam illis destinat libertatem. Sed renitentes carceri mancipat.

INDUCTIO. III.

AChmes, Suleyma, & Melichi, Regii Ephebuli, pervertendorum ab Avita Fide Christicolarum assumunt provinciam; sed à Marabucio, ceu impotentes, reprimuntur.

INDUCTIO IV.

EXinde malè Marabucii arrogantiæ ominantes, ad Regia revertuntur obsequia. Christicolæ verò, elisô Marabucii conamine, ulteriora Virginis Deiparæ expoſcunt subsidia.

IN-

Archiv ministerstva vnitra v Praze.

Titulní list synopse hry *Gratiosus lusus.*

[373r]

Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus, olim Ismeriam, Aegypti Regis filiam, Christo lucratus,

hodie ludo dramatico exhibitus
ab Illustrissima, Perillustri, Praenobili, Nobili, ac Ingenua
mediae classis grammatices juventute
academici gymnasii Societatis Jesu Pragae ad Sanctum Ignatium
1729, mense Majo, die 17.

Argumentum

Tergeminos adolescentes (Marchinum, Heppinum et Sequinum dicimus), uti ortu, ita virtute illustres, Califus, Aegypti Sultanus, vinculis pressit. Quos tamen cum perditos nollet, ad Mahometem pertrahere cumprimis satagebat. Omnem illi artem eluserunt. Demum Ismeria, Califi filia, pervertendorum ab orthodoxa fide assumpsit negotium. Sed Virginis Deiparae interventu pro eo, ut adolescentes Mahometi lucraretur, ipsa in lucrum Christo ejusque cessit fidei, author postliminio sibi illisque ex tyranni potestate elabendi. R. P. Michaelis Pexenfelder S. J. Concionator historicus, pagina 1031.[a]

Prolusio

Mahometismus Christianam Innocentiam domesticae ad se invitat Syrenulae lenocinio. Sed haec objectum Mariae Ectypon intuita, mox a Prototypi amore capta, Mahometismum una cum Christiana fugit Innocentia.

Inductio I.

Alladinus, obtentae nuper de Christianitate victoriae internuncius, nobile in fratrum triade Califo sistit spolium. Plaudunt victores, etiam victis ad choreas per ludibrium adactis.

Inductio II.

Placet barbaro nobilis adolescentum indoles, quapropter si Christo mittant nuncium, aulicam illis destinat libertatem. Sed renitentes carceri mancipat.

Inductio III.

Achmes, Suleyma et Melichi, regii ephebuli, pervertendorum ab avita fide Christicolarum assumunt provinciam, sed a Marabucio ceu impotentes reprimuntur.

---

[a] Pexenfelder: *Concionator historicus*, s. 1031–1037.

Líbezný žert Matky krásného milování, který kdysi získal pro Krista Ismerii, dceru egyptského krále,

a který dnes předvádí jako divadelní hru
nejslavnější, přeslavná, vznešená a urozená mládež
střední gramatikální třídy
akademického gymnázia Tovaryšstva Ježíšova v Praze u svatého Ignáce
roku 1729, 17. dne měsíce května

Náměť

Chalífa, egyptský sultán, věznil v poutech tři mladíky (jimž říkáme Marchinus, Heppinus a Sequinus), vynikající jak rodem, tak ctností. Protože je však nechtěl zahubit, snažil se je nejprve získat pro Mohameda. Oni ale všechny jeho úskoky přelstili. Nakonec se úkolu odvrátit je od pravé víry ujala Ismerie, chalífova dcera. Místo toho, aby získala mladíky pro Mohameda, se však zásahem Panny Bohorodičky sama dala získat pro Krista a jeho víru a přičinila se o to, že se tito mladíci i ona sama za nějaký čas vymanili z tyranovy moci. Concionator historicus od R. P. Michaela Pexenfeldera S. J., s. 1031.

Předehra

Mohamedánství k sobě zve Křesťanskou nevinnost a láká ji pomocí Siréničky ze své rodiny. Ta však spatří předloženou podobiznu Marie, hned je zachvácena láskou k jejímu předobrazu a spolu s Křesťanskou nevinností před Mohamedánstvím uprchne.

1. scéna

Alladinus předává chalífovi zprávu o nedávno dosaženém vítězství nad křesťany a přivádí mu vznešenou kořist, tři mladíky. Vítězové jásají a pro zábavu přimějí k tanci i poražené.

2. scéna

Barbarovi se líbí ušlechtilá povaha mladíků, a chce jim proto umožnit svobodný život u dvora, zřeknou-li se Krista. Když však odmítnou, pošle je do vězení.

3. scéna

Achmes, Suleyma a Melichi, pážata z královského domu, se ujímají úkolu odvrátit křesťany od víry jejich předků. Marabucius je však odrazuje, že prý toho nejsou schopni.

Inductio IV.

Exinde male Marabucii arrogantiae ominantes, ad regia revertuntur obsequia. Christicolae vero, eliso Marabucii conamine, ulteriora Virginis Deiparae exposcunt subsidia.

[373v]

Inductio V.

Ismeria super eo, quod per quietem ternos adolescentes virgini cuidam admirabili acciduos et in ejus vota concedentes vidisset, varie angitur. Spe demum explicandi a Marabucio somnii erecta, nonnihil quietatur.

Inductio VI.

Marabucius eo, quod apud Christi asseclas nihil svadendo profecerit, causantibus praevie ejus arrogantiam ephebulis, aula exesse jubetur. Califus dolo, sed frustraneo, Heppinum adoritur.

Inductio VII.

Eodem pene tenore Alladinus Marchinum et Sequinum tentare constituit, nihilo tamen amplius proficit.

Inductio VIII.

Obvius Ismeriae Marabucius percipit somnium. Explicat virginem visam fuisse ipsam Ismeriam, in cujus vota captivi Christicolae cesserint. Redit ad aulam, id ipsum ocyus Regi nunciaturus.

Inductio IX.

Plaudit inde Califus et exclusis caeteris totum Ismeriae delegat negotium. Si tamen res minus e voto cedat, infame protinus Christi asseclis supplicium decernit.

Chorus

Innocentia Christiana dum sangvinis fusione pro fide cupit erubescere prolixiore, innocentis vitae candore Mariae honorem jubetur faenerari.

Inductio X.

Aggreditur munus Ismeria, quae auditis Deiparae encomiis, ingenti ejusdem visendae tenetur desiderio. Suscipit proinde Marchinus depingendae Virginis officium, notantibus id ephebulis.

Inductio XI.

Alladinus in omnem rei eventum lugubre theatrum meditatur. Ephebuli quod ante notarant, eidem aperiunt; qui interim ad aulam ob spem melioris eventus repetito nuncio revocatur.

4. SCÉNA

Na to se, prorokujíce zpupnému Marabuciovi špatný konec, vracejí ke královské službě. Křesťané pak zmaří Marabuciův pokus a prosí, aby jim Panna Bohorodička pomáhala i nadále.

5. SCÉNA

Ismerie se marně trápí tím, že ve spánku viděla tři mladíky, kteří padli na kolena před jakousi pannou a zaslíbili se jí. Povzbuzená nadějí, že jí Marabucius sen vysvětlí, se poněkud upokojí.

6. SCÉNA

Protože Marabucius u Kristových příznivců přesvědčováním ničeho nedosáhl a pážata si předtím stěžovala na jeho zpupnost, musí odejít od dvora. Chalífa lstí zaútočí na Heppina, ale marně.

7. SCÉNA

Pokoušet Marchina a Seqvina se téměř stejným způsobem rozhodne Alladinus, neuspěje však o nic více.

8. SCÉNA

Marabucius potkává Ismerii a vyslechne její sen. Vysvětluje, že Panna, kterou spatřila a jíž se zaslíbili zajatí křesťané, byla ona sama. Marabucius se vrací ke dvoru, aby to králi rychle pověděl.

9. SCÉNA

Chalífa se z toho raduje a svěří celý úkol Ismerii, ostatní z něj vyloučí. Kdyby se však věc nepodařila, chce Kristovy přívržence hned odsoudit k potupné smrti.

CHORUS

Křesťanská nevinnost touží zrudnout pro víru hojným množstvím prolité krve, je jí však přikázáno zmnožit čest Panny Marie bělostí nevinného života.

10. SCÉNA

Ismerie se ujímá svého úkolu. Když slyší chvály na Bohorodičku, nesmírně zatouží ji spatřit. Marchinus na sebe tedy bere úkol namalovat Pannu; pážata to zpozorují.

11. SCÉNA

Alladinus chystá truchlivé divadlo, až celá záležitost skončí. Pážata mu odhalí, co předtím zpozorovala. Alladinus je mezitím povolán zpět ke dvoru v naději na šťastný konec.

Inductio XII.

Anxiis de assumpto depingendae imaginis officio Christi et Mariae clientibus, allapsa portento Deiparae icon angorem commutat in tripudium. Agnoscit Ismeria objectae sibi per quietem virginis effigiem totaque in amorem Deiparentis abripitur.

Inductio XIII.

Marabucius templum, in quo fratres, ejurato Christo, doctrinae Mahometis subscripturi falso creduntur, adornare nititur. Califus dexteritatem filiae commendat.

Inductio XIV.

Adest Alladinus, dignos adolescentes, qui ex carcere jam educti fuerint, denuncians. Inde jubilus, qui tamen postliminio in extremam Califi et aulae universae consternationem convertitur, dum nempe compertum fit adolescentes duce Ismeria fuga elapsos esse.

Inductio XV.

Ismeria cum sociis flammeas Exhilaratrici Deiparae grates persolvit utrique se totos ejusdem obsequiis mancipant.

Epilogus

Docet premi quidem posse, sed non solum non opprimi Inocentiam Christianam, verum sub Mariae praesidio evadere gloriosiorem.

O. A. M. D. G.

12. SCÉNA

Služebníci Krista a Marie jsou sklíčení z toho, že na sebe vzali úkol namalovat obraz. Když se k nim zázrakem snese podobizna Bohorodičky, úzkost se změní v jásot. Ismerie poznává na obraze Pannu, která se jí zjevila ve snu, a celou ji zachvátí láska k Bohorodičce.

13. SCÉNA

Marabucius se snaží vyzdobit chrám, v němž, jak všichni omylem věří, se mají bratři zříci Krista a upsat se Mohamedovu učení. Chalífa vychvaluje dceřinu obratnost.

14. SCÉNA

Přichází také Alladinus a ohlašuje, že urození mládenci již prý byli vyvedeni z vězení. Proto vypukne jásot, který se však změní v nejvyšší úžas chalífy i celého dvora; zjistí se totiž, že mladíci pod vedením Ismerie uprchli.

15. SCÉNA

Ismerie se svými druhy vzdává horoucí díky Bohorodičce, dárkyni radosti a všichni se cele odevzdávají do jejích služeb.

EPILOG

Učí, že Křesťanská nevinnost může být sice potlačována, avšak nejenže nemůže být potlačena, ale pod ochranou Marie uprchne a bude ještě slavnější.

Vše k větší slávě Boží

Tři křesťané ukazují sultánově dceři Ismerii sošku Panny Marie.

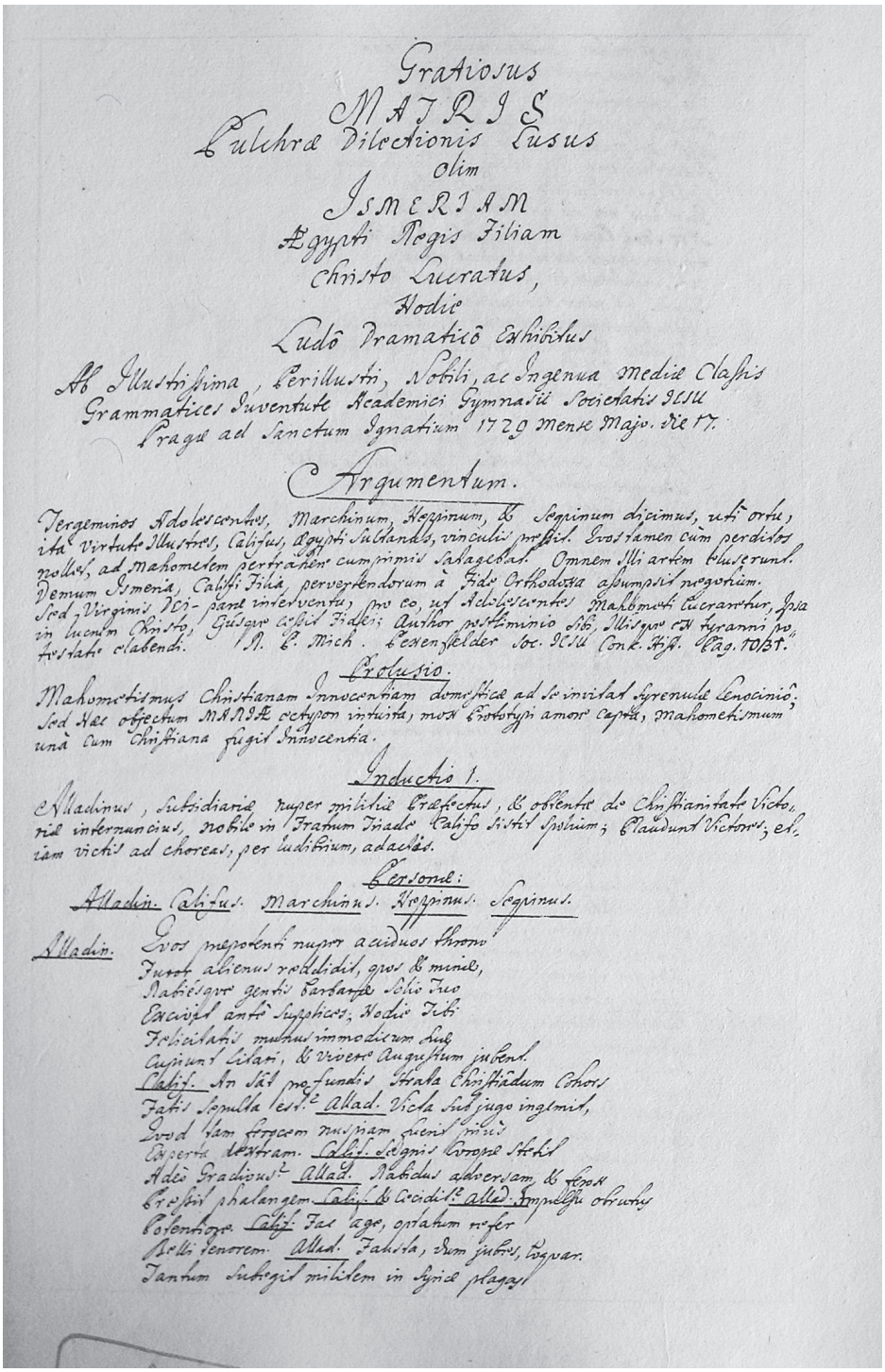

Gratiosus
MAJUS
Pulchræ Dilectionis Lusus
olim
ISMERIAM
Ægypti Regis Filiam
Christo Lucratus,
Hodie
Ludo Dramatico Exhibitus

Ab Illustrissima, Perillustri, Nobili, ac Ingenua mediæ Classis
Grammatices Juventute Academici Gymnasii Societatis JESU
Pragæ ad Sanctum Ignatium 1729 Mense Majo. die 17.

Argumentum.

Tergeminos Adolescentes, Marchinum, Hoppinum, & Segninum dicimus, uti ortu, ita Virtute Illustres, Califus, Ægypti Sultanus, vinculis pressit. Evasit tamen cum perditos nobis, ad Mahometem pertrahere cum primis satagebat. Omnem Illi artem tulerunt. Demum Ismenia, Califi Filia, perverlendorum à Fide Orthodoxa assumpsit negotium. Sed, Virginis Dei-para interventu, pro eo, ut Adolescentes Mahometi lucrarentur, Ipsa in lucrum Christo, Gesque cæsit Fidei; Author posthumo sibi, Illisque ex tyranni potestate elabendi. P. C. Mich. Texenfelder Soc. JESU Conc. Hist. Diag. TOBT.

Exclusio.

Mahometismus Christianam Innocentiam domestica ad se invitat Syrenula Lenocinio; Sed Hæc obfectum MANDÆ cestyon vincula, novo Proselyti amore captæ, Mahometismum una cum Christiana fugit Innocentia.

Inductio 1.

Alladinus, subsidiaria nuper militiæ Præfectus, & obtenta de Christianitate victo, ria internuncius, nobile in Fratrum Triado Califo sistit Spectium; Plaudunt Victores; ex, iam victis ad choreas, per ludibrium, adacti.

Personæ:

Alladin. Califus. Marchinus. Hoppinus. Segninus.

Alladin. Evos nepotem nuper acriores thronos
Jurat alienus reddidit, quos & meos,
Nabiesque gentis barbaræ Scio duo
Excivit ante suppetias, Hodie Tibi
Fælicitatis multus immodicum subit
Augusta Califi, & vivere Augustum jubent.
Calif. An sat profundis Strata Christiadum Cohors
Fatis Sepulta est? Alla. Victa sub jugo ingemit,
Quod tam ferocem nuspiam fuerit prius
Experta dextram. Calif. Segnis Europæ Stolis
Adeò Gradivus? Alla. Nabidus adversam & Heros
Cæsit phalangem. Calif. & Cecidit? Alla. Impellit obtruncq
Corentibope Calif. Fas age, optatum refer
Bello tenorem. Alla. Fabula, dum subtus, Lupan.
Tantum subtegit militem in Syriæ plagis.

Titulní list hry *Gratiosus lusus*.

[372r]

Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus, olim Ismeriam, Aegypti Regis filiam, Christo lucratus,

hodie ludo dramatico exhibitus
ab Illustrissima, Perillustri, Praenobili, Nobili ac Ingenua
mediae classis grammatices juventute
academici gymnasii Societatis Jesu Pragae ad Sanctum Ignatium
1729, mense Majo, die 17

Argumentum

Tergeminos adolescentes, Marchinum, Heppinum et Seqvinum dicimus, uti ortu, ita virtute illustres, Califus, Aegypti Sultanus, vinculis pressit. Qvos tamen cum perditos nollet, ad Mahometem pertrahere cumprimis satagebat. Omnem illi artem eluserunt. Demum Ismeria, Califi filia, pervertendorum a fide orthodoxa assumpsit negotium. Sed Virginis Deiparae interventu pro eo, ut adolescentes Mahometi lucraretur, ipsa in lucrum Christo ejusqve cessit fidei, author postliminio sibi illisqve ex tyranni potestate elabendi. R. P. Michaelis Pexenfelder Soc. Jesu Concionnator historicus, pag. 1031.

Prolusio

Mahometismus Christianam Innocentiam domesticae ad se invitat Syrenulae lenocinio. Sed haec objectum Mariae ectypon intuita, mox Prototypi amore capta, Mahometismum una cum Christiana fugit Innocentia.

Inductio I.

Alladinus, subsidiariae nuper militiae praefectus et obtentae de Christianitate victoriae internuncius, nobile in fratrum triade Califo sistit spolium. Plaudunt victores, etiam victis ad choreas per ludibrium adactis.

Personae: Alladinus, Califus, Marchinus, Heppinus, Seqvinus.

Alladinus: Qvos praepotenti nuper acciduos throno
Furor alienus reddidit, qvos et minae
Rabiesqve gentis barbarae solio tuo
Excivit ante supplices, hodie tibi

Líbezný žert Matky krásného milování,[1] který kdysi získal pro Krista Ismerii, dceru egyptského krále,

a který dnes předvádí jako divadelní hru
nejslavnější, přeslavná, vznešená a urozená mládež
střední gramatikální třídy
akademického gymnázia Tovaryšstva Ježíšova v Praze u svatého Ignáce
roku 1729, 17. dne měsíce května.

Náměť

Chalífa, egyptský sultán, věznil v poutech tři mladíky, jimž říkáme Marchinus, Heppinus a Seqvinus,[2] vynikající jak rodem, tak ctností. Protože je však nechtěl zahubit, snažil se je nejprve získat pro Mohameda. Oni ale všechny jeho úskoky přelstili. Nakonec se úkolu odvrátit je od pravé víry ujala Ismerie, chalífova dcera. Místo toho, aby získala mladíky pro Mohameda, se však zásahem Panny Bohorodičky sama dala získat pro Krista a jeho víru a přičinila se o to, že se tito mladíci i ona sama za nějaký čas vymanili z tyranovy moci. Concionator historicus od R. P. Michaela Pexenfeldera S. J., s. 1031.

Předehra

Mohamedánství k sobě zve Křesťanskou nevinnost a láká ji pomocí Siréničky ze své rodiny. Ta však spatří předloženou podobiznu Marie, hned je zachvácena láskou k jejímu předobrazu a spolu s Křesťanskou nevinností před Mohamedánstvím uprchne.

1. scéna

Alladinus, velitel záložního vojska, předává chalífovi zprávu o nedávno dosaženém vítězství nad křesťany a přivádí mu vznešenou kořist, tři mladíky. Vítězové jásají a pro zábavu přimějí k tanci i poražené.

Osoby: Alladinus, chalífa, Marchinus, Heppinus, Seqvinus.

Alladinus: Ti, jež hněv nepřátel nedávno dohnal
před přemocný trůn, které hrozby
a zuřivost barbarského lidu před časem povolaly
jako pokorné prosebníky k tvé stolici, dnes touží

[1] Lat. *Mater pulchrae dilectionis*, jedno z přízvisek Panny Marie, převzaté ze Sir 24,18, kde tímto výrazem sama sebe označuje Moudrost.

[2] První dvě jména uvádí již Pexenfelder a odvozuje je od hradů *Marchia* a *Heppe*, které patřily rodině mladíků. Jméno třetího bratra pochází snad od autora hry a souvisí zřejmě se *Sequana*, lat. názvem řeky Seiny.

Felicitatis munus immodicum suae
Cupiunt litari et vivere Augustum jubent.
Califus: An sat profundis strata Christiadum cohors
Fatis sepulta est?
Alladinus: Victa sub jugo ingemit,
Qvod tam ferocem nuspiam fuerit prius
Experta dextram.
Califus: Segnis Europae stetit
Adeo Gradivus?
Alladinus: Rabidus adversam et ferox
Pressit phalangem.
Califus: Et cecidit?
Alladinus: Impulsu obrutus
Potentiore.
Califus: Fac age, optatum refer
Belli tenorem.
Alladinus: Fausta, dum jubes, loqvar.
Tantum subegit militem in Syriae plagas
[372v] Agnata rabies Christianorum, ut chao
Pelagi, qvod omnes visui terras rapit,
Vix crederetur exprimi. Sed et leve
Fuisset aspectare tot capita ducum,
Nisi haec Mavortis stirpe prognatam indolem
Prae se tulissent. Tygridum et pardum genus
Belle probavit nimia certandi sitis.
Qvin imo nec sic tygrides urgent necem,
Nec saeva pardi vulnera at nec sic leo
In aggregatos hostium spirat globos,
Ut singulorum in funera exarsit furor.
Tantus, ut opinor, sangvisugarum fuit,
Qvantus virorum numerus. Et qvamqvam suo
Scythica propago munere haud segnis stetit
Et ipsa Achillis aemulos lato fovens
Gremio Gigantes; dum tamen tantas virum
Vires et iram vidit, incusso suis
Pavore, geminum potuit, adspectu hostium,
Retrahere cornu Cynthia. Hinc dubia stetit
Utrinqve Martis gloria et crebro locis

obětovat ti nemalý dar za své štěstí
a přejí Vznešenému dlouhý život.

Chalífa: Zlý osud tedy pohřbil poražené křesťanské vojsko dost hluboko?

Alladinus: Jsou přemoženi a porobeni, sténají, že tak krutou pravici nikdy dříve nezakusili.

Chalífa: Bojovali[3] snad Evropané tak chabě?

Alladinus: Zuřivě a udatně tísnili šiky protivníka.

Chalífa: A přece padli?

Alladinus: Zavalil je ještě mocnější nápor.

Chalífa: Rychle, vyprávěj mi o bitvě, která proběhla tak, jak jsem toužil.

Alladinus: Povím ti o těch šťastných událostech, jak si žádáš. Vrozená zuřivost křesťanů nahnala do syrských krajů takové množství vojáků, že by se snad stěží dalo přirovnat k rozbouřenému moři, přes něž není možné zahlédnout zemi. Pohled na tolik vojevůdců by však byl ještě snesitelný, kdyby svou povahou nedávali najevo, že pocházejí z rodu Martova. Jejich obrovská žíznivost po boji jasně prokázala, že jsou to tygři a leopardi. Ba dokonce ani tygři tak usilovně nešíří smrt a leopardi kruté rány, ani lev tak dychtivě neútočí na nepřátele shromážděné do houfu, jako v každém z nich vzplanula zuřivá touha zabíjet. Myslím, že jeden každý z těch mužů žíznil po krvi jako pijavice. A ačkoli se skythské plémě nezhostilo svého úkolu liknavě a i ono chová ve svém širokém náručí obry, kteří by mohli soupeřit s Achilleem, přesto by Luna,[4] když viděla tak silné a rozhněvané muže nahánějící jejím stoupencům strach, mohla při pohledu na nepřítele stáhnout svůj srpek. Nebylo tedy jisté, které vojsko si získá slávu, obě strany

[3] Lat. *segnis stetit Gradivus*, dosl. „Gradivus nečinně stál". *Gradivus* je jedno z přízvisek boha války Marta, zde v obecném významu „boj, vojsko".

[4] Lat. *Cynthia*, *ae*, *f.* – přízvisko bohyně Diany, přeneseně „měsíc". V této hře používáno také v přeneseném významu „turecký půlměsíc" a Cynthia – Luna je chápána jako ochranné božstvo a symbol muslimského světa.

Educta castra pristinis, vagam vaga
Diu exhibebant lauream. Tandem Dea
Belli favente, simul et ingenio ducum,
Terfaustus orbi Turcico affulsit dies,
Qvo ad Ascalonem Martis adversi furor
Tenacitatis perfidae paenas dedit.
Pars arcuato chalybe langventes agunt
Animas, cruore profluo terram rigant;
Pars, aemulati velites, turpi fuga
Dubiae saluti consulunt; pars et fugam
Et refugientes sangvine madentem manum
Scythicae cohortis supplici evincunt prece,
Ut servitutis liceat adsterni jugo.
Ille est Mavortis Turcici praesens honos,
Qvem turba pariter detriumphata, ut colat,
Habet necesse. Te proin summum manet,
Auguste, nomen, cujus auxiliis ovans
Tanti triumphi patria subscribit decus.
Dumqve haec referri sospitatori cupit
Mars Ascalonis, nobilem in ternis avet
Praedam dicari fratribus, qvae si faves,
Humilem sacrato verticem adsternat throno.

Califus: Secunda loqveris! Vicimus! Suum Polus
Ducumqve virtus laudis exposcunt decus.
Sereniorem luna nunc demum dabit
In auge honoris posita fulgorem, ut diu
Umbras rebelles hostium in latebras agat.
Paeana, victor, occine! Triumphum Ducis
Proseqvitor aula! Dumqve spumantes vides
Livore pueros, ex eo plausus cie
Ferventiores.

Saltus octo juvenum Turcicorum

Victa jam saliet trias,
[374r][a] Ut qvem sinistro strata Gradivo neqvit
Suo exhibere Principi, inimico ferat
Confusa plausum.

[a] Jako folio 373 je označena do rukopisu vložená tištěná synopse.

podnikaly četné výpady a dlouho se zdálo,
že vavřín připadne tu jedné, tu druhé. Přece však
díky přízni bohyně války i nadání velitelů
nadešel tureckému světu přešťastný den,
kdy zuřivé nepřátelské vojsko zaplatilo
u Askalonu[5] trest za svou proradnou neústupnost.
Část z nich klesla pod zahnutým mečem,
vypustila duši a skropila zemi přívalem krve;
část, horliví lehkooděnci, hledala nejistou záchranu
v hanebném útěku; část se vyhnula
útěku i rukám skythských vojáků,
vlhkým od krve, a pokornou prosbou dosáhla toho,
že se směla poddat otrockému jhu.
Taková je nyní sláva tureckého vojska,
které zástupy stejnou měrou poražených
musí mít v úctě. Proto tvé jméno získá velikou
proslulost, Vznešený, s jehož pomocí
si jásající vlast připsala tak slavný triumf.
A protože vojsko od Askalonu se svému ochránci
touží odvděčit, chce ti odevzdat vznešenou kořist,
tři bratry, kteří, jestliže dovolíš,
pokorně skloní hlavu před posvátným trůnem.

Chalífa: Mluvíš o šťastných událostech! Zvítězili jsme! Nebesa
a udatnost velitelů si žádají, abychom je oslavili chválou.
Luna dosáhla vrcholu[6] cti a bude nyní konečně
zářit jasněji, protože na dlouho zapudila
do skrýší vzpurné přízraky nepřátel.
Vítězi, zapěj oslavnou píseň! Ať se dvůr přidá
k triumfu svého vládce! A uvidíte-li,
že chlapci[7] pění závistí, jásejte tím
horlivěji.

Tanec osmi tureckých mladíků

Nyní ať zatančí tři poražení,
aby nepřátelskému vládci přinesli potěšení,
které nemůžou přinést svému vládci, protože byli
nešťastně poraženi v bitvě.

[5] Ascalon, Ashkelon – město v dnešním jižním Izraeli, na pobřeží Středozemního moře. Během křížových výprav se o něj několikrát bojovalo. Zde se zřejmě jedná o pokus křesťanů dobýt Ashkelon zpět, který se odehrál během 2. křížové výpravy, cca roku 1149.

[6] Lat. *in auge – aux*, *augis f.* je nejvzdálenější poloha planety od země. V přeneseném významu toto slovo znamená „vrchol". Podobně viz v. 893, 918.

[7] Míněni zřejmě Marchinus, Heppinus a Seqvinus.

Marchinus: Non reluctamur tuis
Parere votis. Primus ego, dum sic jubes,
Ut ut imperitos plausui accingam pedes.

Saltus Marchini solius

H. et S.:[b] Fratrem seqvemur.

Saltus Heppini et Seqvini simul

Inductio II.

Placet barbaro nobilis adolescentum indoles, qvapropter si Christo mittant nuncium, aulicam illis destinat libertatem. Sed renitentes carcere compingit.

Personae: Califus, Marchinus, Heppinus, Seqvinus.

Califus: Studia placent[c]
Et innocentis indoles triadis placet.
Qva sorte geniti?
Marchinus: Strenuum in castris ducem
Celtica propago coluit, hunc nobis patrem
Natura cessit.
Heppinus: Nobili mater qvoqve
Prognata stirpe, surculis nunqvam horridas
Spopondit olim compedes.
Califus: Vultus decor
Orisqve tractus indolem excultam probat.
Seqvinus: Dum nos benigno patria gestaret sinu,
O, qvae affutura sortis optatae bona
Sperare licuit!
Califus: An putas spei locum
In uno adesse matris, aut patriae sinu?
Marchinus: Etiam favore Principis spes hic virent.
Heppinus: Etiam favore Principis Scythicis rosae
Vernant in oris.
Califus: Desines posthac qveri.
Non turbulenti semper e Lunae sinu
Furoris imbres depluunt nec sic truces
Luna in ruinam, vulnera et caedem hostium
Impellit Euros. Pallet haec crebro, rubet,
Sed et serenat. Desines qveri, trias,
Cui tametsi grandia patriae sinus,
Sed ampliora Thraciae spondet thronus.

[b] *H. et S. = Heppinus et Seqvinus.*
[c] Neúplný verš rozdělený mezi dvě scény a přerušený tancem.

Marchinus: Nebráníme se uposlechnout
tvých přání. Když přikazuješ, já jako první
roztančím své nezkušené nohy na tvou oslavu.

Marchinův tanec

H. a S.: Po bratrovi pokračujeme my.

Heppinův a Seqvinův tanec

2. SCÉNA

Barbarovi se líbí ušlechtilá povaha mladíků, a chce jim proto umožnit svobodný život u dvora, zřeknou-li se Krista. Když však odmítnou, vsadí je do vězení.

Osoby: *Chalífa*, *Marchinus*, *Heppinus*, *Seqvinus*

Chalífa: Jsem spokojen se snahou vás tří
i s vaší skvělou povahou.
Z jakého rodu pocházíte?

Marchinus: Příroda nám dopřála za otce
vojevůdce zdatného v boji, kterého si francouzský národ
velmi vážil.

Heppinus: Také naše matka pochází
ze vznešeného rodu a nečekala,
že její ratolesti někdy skončí v hrozném otroctví.

Chalífa: Půvabná tvář
i rysy obličeje dokazují vaši ušlechtilou povahu.

Seqvinus: Ó, v jaké dary vytouženého osudu
jsme do budoucna mohli doufat, dokud nás vlast
chovala v laskavém náručí!

Chalífa: Domníváš se snad, že místo pro naději
je pouze v náručí matky nebo vlasti?

Marchinus: Naděje se zelená také tehdy, je-li nám nakloněn vládce.

Heppinus: Také je-li nám nakloněn vládce, kvetou nám růže
i ve skytských krajích.

Chalífa: Již tedy přestaňte naříkat.
Ne vždy prší z náručí neklidné Luny
proudy hněvu a ne vždy Luna štve bouřlivé
větry,[8] aby ničily, zraňovaly a zabíjely
nepřátele. Často bledne, rdí se,
ale také jasně září. Vy tři tedy přestaňte naříkat,
náruč vlasti vám sice slibuje mnoho,
avšak thrácký trůn ještě víc.

[8] Lat. *Eurus*, *i*, *m*. – jižní nebo jihovýchodní vítr.

Marchinus: Benigna, Princeps, loqveris!
Seqvinus: Immeritos beas!
Heppinus: Illaesa perstet detriumphatis salus?
Fratres, beamur! Agite, si fas est, pios
Deosculemur Principis grati pedes.
Califus: Ita constitutum est: carcerum in vicem mea
Celtas manebit aula, qva reliqvos Ducis
Inter ministros, liberi, dies agant
Feliciores.
Heppinus: Gratia obstringis novos
Tibi clientes.
Seqvinus: Majus inimicis decus,
Qvam qvod ab amicis jure sperari qveat,
Auguste, tribuis.
Califus: Hostium vacant nota,
Qvos Regis almus nominat amicos favor.
Omnes: Grandem veremur gratiam.
Califus: Superest tamen,
Qvo te capacem Thraciae reddas throno,
Tergemina pubes. Aula, qvam cernis, beat
Divum clientes, premiis ditat probos,
[374v] Sed si protervos Numini inveniat, furit,
Ut nec tueri, si velit, possit scelus
Deo rebelle.
Heppinus: Themidos[d] id poscit rigor:
Nos a tenellis colimus Authorem Poli
Vitae diebus singulis; non est, qvod hic
Vereare, Princeps.
Marchinus: Prima dilectae Deo
Documenta matris candido in sinu gero,
Vitam illa longe citius in spolium dare,
Qvam Coeli amorem mittere, in monitis dedit.
Califus: At qvalem, amabo, censuit tanto Deum
Amore dignum?
Heppinus: Ludimur!
Califus: Qvem, inqvam, Deum
Amore dignum censuit?
Seqvinus: Qvalem colit
Gens Christiana.
Califus: Christiana gens? Probrum!
Nomen vel ipsum gentis inferno satae
Melior recusat Thracia.

[d] Řecký genitiv od *Themis, idis, f.*

Marchinus: Mluvíš laskavě, vládce!
Seqvinus: Těšíš ty, kteří si to nezaslouží!
Heppinus: Vyvázneme tedy bez úhony, i když jsme byli poraženi?
Bratři, jak jsme blažení! Pojďte, smíme-li,
vděčně zlíbáme laskavému vládci nohy.
Chalífa: Rozhodl jsem takto: Francouze místo vězení
čeká můj dvůr, na němž budou spolu s ostatními
vládcovými dvořany svobodně trávit
šťastné dny.
Heppinus: Svou laskavostí si zavazuješ
nové služebníky.
Seqvinus: Vznešený, uděluješ nepřátelům
větší poctu, než v jakou by mohli po právu doufat
od přátel.
Chalífa: Na těch, jež král zahrnul láskyplnou přízní
a jmenoval je přáteli, není nic nepřátelského.
Všichni: Ctíme tak velkou laskavost.
Chalífa: Zbývá však,
mládenci, abyste prokázali, že jste hodni
thráckého trůnu. Dvůr, který vidíte, zahrnuje blažeností ty,
kdo slouží Bohu, řádným lidem poskytuje bohaté odměny.
Nalezne-li však někoho, kdo se Bohu protiví, rozhněvá se
a nemohl by chránit zločince, který se bouří proti Bohu,
ani kdyby chtěl.
Heppinus: To si žádá přísná spravedlnost.
My od útlého věku po všechny dny života
ctíme Stvořitele nebe; nemáš se čeho bát,
vládce.
Marchinus: V srdci, jež je prosto vší viny,
nosím první naučení své bohumilé matky.
Ona mě napomínala, abych se spíše
nechal připravit o život, než přestal milovat nebesa.
Chalífa: Kterého boha však, prosím, považovala za hodného
takové lásky?
Heppinus: Dělá si z nás žerty!
Chalífa: Jakého boha, pravím,
považovala za hodného lásky?
Seqvinus: Toho, jejž uctívá
křesťanský lid.
Chalífa: Křesťanský lid? Hanebnost!
Thrákie, která je lepší než on, odmítá již samo jméno
tohoto lidu, zplozence pekla.

Marchinus: At nobis fides,
Qvam profitemur, regula est.
Califus: Qvam tu fidem?
Heppinus: A qva per aevum certa promanat salus.
Califus: A qva per aevum in asseclas fatuos fluit
Infame nomen?
Seqvinus: Grande qvin imo decus.
Califus: Sic vos Latina ludit infaustos fides.
Cui posthabere Regis affectum eligis?
Marchinus: Regi potentum.
Califus: Illi, cui crux est thronus?
Digne miseratu pusio!
Heppinus: O faustam crucem,
In qva universo genita stat mundo salus!
Califus: Et unde genita?
Seqvinus: Sangvine Theandri ac nece.
Califus: Qvid ais? Salutem conferat fusus cruor
Saevi Procustis?[e] Fatue! Mors vitam?
Marchinus: Haec fides
Romana dictat.
Califus: Veriora vos dehinc
Mahomet docebit.
Heppinus: Mahomet?
Omnes: Heu! Absit nefas!
Califus: Nulli ergo vestrum audire Mahometem placet?
Omnes: Nulli.
Marchinus: Cruorem citius e venis furor,
E corde vitam, spiritum e toto exprimet
Pectore, qvam in ullo dogmate fidei sacrae
Animus vacillet.
Califus: Dite prognatum genus!
Tantine vobis penditur Ducis favor?
Seqvinus: Veremur omnes Principem.
Heppinus: At magis Deum
Lex sancit alma colere.
Califus: Qvis cultum Deo
Unqvam abrogavit?
Heppinus: Mahomet.

[e] Méně obvyklý tvar jména *Procrustes, ae*, *m*., v této hře navíc skloňovaný podle 3. deklinace.

Marchinus: Pro nás je však víra,
již vyznáváme, zákonem.
Chalífa: O jaké víře to mluvíš?
Heppinus: O té, z níž navěky plyne jistá spása.
Chalífa: O té, kvůli níž na jejích bláhových přívržencích
navěky ulpívá hanebné jméno?
Seqvinus: Naopak, velká čest.
Chalífa: Tak vás, nešťastníky, oklamala římská víra.
Komu to svévolně dáváš přednost před láskou krále?
Marchinus: Králi všech vládců.
Chalífa: Tomu, jehož trůnem je kříž?
Politováníhodný chlapče!
Heppinus: Ó šťastný kříž,
na němž se zrodila spása celého světa!
Chalífa: A odkud se zrodila?
Seqvinus: Z Kristovy[9] krve a smrti.
Chalífa: Co povídáš? Prolitá krev krutého lupiče[10]
že by přinesla spásu? Pošetilče! Smrt že by přinesla život?
Marchinus: To učí
římská víra.
Chalífa: Mohamed vás naučí
pravdivější věci.
Heppinus: Mohamed?
Všichni: Běda, taková bezbožnost ať se nestane!
Chalífa: Nikdo z vás tedy nechce poslouchat Mohameda?
Všichni: Nikdo.
Marchinus: Dříve nám zuřivost vymačká z žil krev,
ze srdce život, z hrudi všechen dech,
než by náš duch zapochyboval o jediném dogmatu
svaté víry.
Chalífa: Pokolení zrozené z pekla![11]
Tolik u vás váží přízeň vládce?
Seqvinus: Vládce všichni s bázní ctíme.
Heppinus: Ale svatý zákon nás zavazuje
více ctít Boha.
Chalífa: Porušil snad někdo někdy
úctu k Bohu?
Heppinus: Mohamed.

[9] Lat. *Theander* – dosl. „bohočlověk". Přízvisko Krista, odvozené z řec. *theos* – bůh a *anér* – muž, člověk.
[10] Lat. *Procrustes*, *ae*, *m.* – zločinec a lupič, kterého zabil Théseus.
[11] Lat. *Dis*, *Ditis*, *m.* – přízvisko Plútóna, vládce podsvětí, zde v obecném významu „peklo".

Califus: Heu! Audax puer!
Juro! Mahometem, mente mutata, coles
Vel opinione citius Acherontis lacum
Trias subibis improba. Satelles, dehinc
Injice catenas perfidis et ad tetrum
Illico retrude compede gravatos specum.
Tuum esto munus, ne qva fraus victis, dolus
Ne qvis supersit. Barbarum genus! Attamen,
Agnatus hic est perditae genti tenor,
Primis triumphat motibus, sed si novo
Petatur ausu, victa tunc demum jugo
Subjicere colla svevit. Hinc est, qvod spei
Locus supersit. Singulos proin nova
Studii manebit ratio tergeminam meis
Attrahere pubem nutibus. Cujus labor
Hac parte primas tulerit, hic fidat, Ducis
Inmmodica laetus munera et amorem feret.

[375r] **Inductio III.**

Achmes, Suleyma et Melichi, regii ephebuli, pervertendorum ab avita fide Christicolarum assumunt provinciam, sed a Marabucio ceu impotentes reprimuntur.

Personae: tres illi ephebuli, Marabucius, Soramnus.

Achmes: Qvam dura cervix perfidos Celtas regit!
Nihil favorem sponte delatum Ducis,
Sed nec furoris turbinem pensi tenent.
Melichi: Hos tamen anhelat, si modus ferat, ad suas
Pertrahere partes.
Suleyma: Vota si ludunt Ducis,
Cui obseqventur?
Achmes: Munus hoc nostris tamen
Incumbit humeris.
Suleyma: Subtraham meos ego
Huic muneri humeros.
Melichi: Obseqvi dum lex jubet?
Achmes: Cave, rebelles arguet, qvodsi hic minus
Morem geramus.
Melichi: Aliqvid in mentem venit.
Suleyma: Effare medium.

Chalífa: Běda! Opovážlivý chlapče!
Přísahám, že buď změníte své smýšlení a budete uctívat
Mohameda, nebo vy tři nestoudníci nad pomyšlení rychle
sestoupíte k Acherontskému jezeru.[12] Strážce, uvrhni nyní
tyto zrádce do řetězů, nasaď jim těžká pouta
a ihned je skryj do hrozné sluje. Tvým úkolem budiž,
aby těm zajatcům nezbývala žádná možnost
lsti nebo úskoku. Barbarské plémě! Avšak takové způsoby
jsou tomuto prokletému lidu vlastní,
s prvními mrtvými triumfuje, ale jestliže je
po novém smělém útoku poražen, obvykle
poddá svou šíji jhu. Právě tady zbývá prostor
pro naději. Je teď na každém z vás, aby dále věnoval
své úsilí tomu, jak přimět ty tři mládence,
aby splnili mé přání. Ten, kdo v tomto směru
odvede nejlepší práci, ať si je jistý, že si s radostí
odnese nemalé dary a vládcovu lásku.

3. SCÉNA

Achmes, Sulejma a Melichi, pážata z královského domu, se ujímají úkolu odvrátit křesťany od víry jejich předků. Marabucius[13] je však odrazuje, že prý toho nejsou schopni.

Osoby: tři pážata, Marabucius, Soramnus.

Achmes: Jak jsou ti proradní Francouzi tvrdošíjní!
Nic u nich neváží přízeň, kterou jim vládce
sám od sebe nabídl, ani bouře jeho hněvu.
Melichi: On však touží získat je na svou stranu,
najde-li se k tomu prostředek.
Sulejma: Jestliže se dokáží vyhnout přání vládce,
koho poslechnou?
Achmes: Přesto tento úkol spočívá
na našich ramenou.
Sulejma: Já na svá ramena
takové břemeno nevezmu.
Melichi: I když zákon přikazuje poslechnout?
Achmes: Dej si pozor, obviní nás ze vzpoury,
nesplníme-li jeho přání.
Melichi: Něco mě napadá.
Sulejma: Pověz, jaký prostředek?

[12] Acherontské jezero bylo považováno za jeden z vchodů do podsvětí.
[13] *Marabucius* – mluvící jméno. Latinský výraz pro marabuta (arab. *murabit*), „svatého muže", duchovního průvodce.

Melichi: Studia partiri decet.
Tergemini ab uno si minus vinci qveunt,
Herbam unus uni porriget, terni tribus.
Suleyma: Unum facilius vicero.
Achmes: Medium placet.
Melichi: Qvem jam tibimet eligis?
Suleyma: Prae aliis mihi
Natu minorem cedite.
Melichi: Et nunqvid tibi
Buccatus alter praeplacet? Id eqvidem fore
Praecogitabam. Tertium proin meis
Fortuna cedit artibus.
Achmes. Qvis huc gradum?

Soramnus: Promissa Regis certa sunt: cujus labor
Hac parte primas tulerit, hic fidat, Ducis
Immodica laetus munera et amorem feret.
Qvidsi Soramnum fata prae reliqvis beent?
Versatilem qvis esse Fortunae rotam
Ambigat? Et ad nos facile devolvi potest.
Sed esse cautum munere assumpto decet,
Ne, si sinistro constet eventu labor,
Aulae cachinnum praemii in locum feram.
Suleyma: Qvae te, Soramne, studia?
Achmes: Qvod, amabo, tuis
Incumbit humeris pondus?
Soramnus: Anne unqvam deest
Aulae ministris cura?
Achmes: Perbelle asseris,
Par inter aulae munia et nosmet gravat
Conditio. Sed te potior, ut video, premit
Laboris aestus.
Soramnus: Nempe qvo validas minus
Persaepe vires gerimus, hoc instat labor
Magis onerosus.
Suleyma: Fateor. At, si fas loqvi,
Nos certiores reddere impositi velis
Negotii.
Soramnus: Absit.
Achmes: Tanta sint molimina,
Ut nec clienti Regis aperiri qveant?
Soramnes: Varia in clientes Regis e voto fluunt
Studia laborum. Saepe qvod ab uno sua

Melichi: Bude dobré rozdělit síly.
Jestliže jeden tři těžko přemůže,
nad jedním jeden zvítězí, nad třemi tři.
Sulejma: Jednoho přemůžu snadněji.
Achmes: Tento způsob se mi líbí.
Melichi: Kterého si vybereš ty?
Sulejma: Přede všemi mi
podstupte toho nejmladšího.
Melichi: A tobě se nejvíc líbí
ten s velkými ústy? Myslel jsem si,
že to tak bude. Třetího tedy Štěstěna
svěřila mému umění.
Achmes: Kdo to sem jde?

Soramnus: Královy sliby jsou jasné: ten, kdo v tomto směru
odvede nejlepší práci, ať si je jistý, že si s radostí
odnese nemalé dary a vládcovu lásku.
Co kdyby Soramna osud obšťastnil více než ostatní?
Kdo by pochyboval, že kolo Štěstěny je
vrtkavé? I ke mně se může snadno otočit.
Až však na sebe tento úkol vezmu, musím být obezřetný,
abych si, pokud by má práce nedopadla šťastně,
místo odměny neodnesl posměch dvora.
Sulejma: O co usiluješ, Soramne?
Achmes: Pověz, jaké břemeno
spočívá na tvých ramenou?
Soramnus: Copak se snad služebníkům dvora
někdy nedostává starostí?
Achmes: To jsi řekl velmi pěkně.
I nás tíží stejný úděl a dvorské
povinnosti. Avšak jak vidím, na tebe doléhá
těžší břemeno práce.
Soramnus: Velmi často na nás
dopadne tím obtížnější práce, čím menší
síly máme.
Sulejma: To uznávám. Avšak pokud smíš mluvit,
rač nás zpravit o záležitosti, která ti byla
uložena.
Soramnus: To ne.
Achmes: Je to snad tak závažný úkol,
že ho nelze odhalit ani služebníkovi krále?
Soramnus: Král ze své vůle na své služebníky sesílá různé
úkoly. Často si přitom přeje, aby to, co od jednoho

Authoritate postulat, id alium cupit
Latere.
Melichi: Qvid latere nos Princeps sinat?
Inania haec sunt.
Suleyma: Fare, qvod sinu geris,
Tuos Achates edoce.
Soramnus: Multum mihi
Molesta pubes! Author haud fiam joci,
Si qvod statutum est, dixero!
Achmes: Nihil vetat,
[375v] Tu sensa profer regia.
Soramnus: At prohibet tui
Amor et tuorum.
Suleyma: Tesseram praebes tui
In nos amoris, si, qvod arcanum putas,
Avidis reveles.
Soramnus: Prodo, sed procul furor,
Procul esto qvestus. Celticam nimium fovet
Princeps juventam, compede solutam cupit
Adscribere aulae muniis.
Melichi: Qvod sat liqvet.
Soramnus: Hinc pensitandum est, ne tuae posthac trias
Ineas periclum sortis. Hic noster labor,
Contra hoc periclum nitimur.

Melichi: Fallax homo!
Achmes: Ut nostra ludit vota!
Suleyma: Ne nostra dehinc
Periclitemur sorte!
Melichi: Sed moras procul.
Qvid versipellis agitet, hoc sat liqvet.
Achmes: Nimirum avarus praemium nostris studet
Praeripere manibus.
Suleyma: Callidam vulpem!
Melichi: Ut dolum
Incautus ante palliat! Mihi manum
Jungite fidelem. Stabit in nostro decus
Studio, sodales, premium nosmet manet
Favorqve Regis. Carcerem peto, viam
Sine mora eandem legite.
Achmes: Continuo seqvor.
Suleyma: Votum secundent Caelites!

svou autoritou žádá, bylo jinému skryto.

Melichi: Co by vládce před námi nechal zatajit? To je hloupost.

Sulejma: Pověz, co máš na srdci, pouč své přátele.

Soramnus: Vy dotěrní mládenci! Když vám řeknu, co se dohodlo, nebudu mluvit žertem!

Achmes: Nic ti nebrání, prozraď nám královy úmysly.

Soramnus: V tom mi však brání láska k tobě a k tvým druhům.

Sulejma: Svou lásku k nám dokážeš, jestliže nám odhalíš, po čem dychtíme a co ty považuješ za tajné.

Soramnus: Prozradím, ale pak se zdržte hněvu a nářku. Vládce je velmi nakloněn těm mladým Francouzům, touží je osvobodit z pout a přidělit jim dvorský úřad.

Melichi: To je zcela zřejmé.

Soramnus: Je tedy třeba uvážit, jak zabránit tomu, aby to ohrozilo postavení vás tří; to je má práce, proti této hrozbě usilovně bojuji.

Melichi: Proradný člověk!

Achmes: Jak nás klame!

Sulejma: Prý abychom potom nepřišli o své postavení!

Melichi: Ale dost otálení. Je zcela zřejmé, co ten chameleon zamýšlí.

Achmes: Je velmi lakomý a snaží se vyrvat odměnu z našich rukou.

Sulejma: Ta lstivá liška!

Melichi: Jak byl nejdřív neobezřetný a teď zakrývá svou lest! Přidejte věrné ruce k dílu. Naše čest bude záviset na našem úsilí, druhové moji, nás čeká odměna a králova přízeň. Jdu do vězení, vy si bez otálení zvolte stejnou cestu.

Achmes: Hned tě následuji.

Sulejma: Ať nebešťané přejí našemu záměru!

Marabucius: Qvo vos pedes?
Melichi: Qvo vota Regis evocant.
Marabucius: At qvo vocant
Mandata Regis?
Suleyma: Carceris specum Ducis
Jussu subimus.
Marabucius: Carceris? Qvid si fidem
Svadere Celtis patriam?
Achmes: Haud aliud. Moram
Prohibet periclum.
Suleyma: Studia proseqvimur.
Omnes: Vale.
Marabucius: Audax juventus! Impotens puerum trias!
Scio, qvid optes; alta nimirum petis
Majoraqve tuis viribus. Celtas Deo
Scythiae lucrari, grandius vestra est opus
Opinione. Munus expertos decet
Virosqve tantum. Ludicro imbelles proin
Captate muscas otio. Celtarum ego,
Divum ego minister, provida causam aptius
Tuebor arte.

Inductio IV.

Exinde male Marabucii arrogantiae ominantes, ad regia revertuntur obseqvia. Christicolae vero, eliso Marabucii conamine, ulteriora Virginis Deiparae exposcunt subsidia.

Personae: iidem tres ephebuli, Marabucius, Marchinus, Heppinus, Seqvinus.

Melichi: „Ludicro imbelles proin
Captate muscas otio.“ Qvis hoc ferat?
Achmes: En arrogantem! „Munus expertos decet
Virosqve tantum.“
Suleyma: Turgidum fastu Popam!
Melichi: Prodigia certe fecerit, qvi sic tumens
Aliena temnit studia.
Achmes: Qvot, amabo, ad fidem
Perduxit ille patriam?
Suleyma: Nullum.
Melichi: Nefas!
Suleyma: Qvotqvot subinde carceris nostri specus
Christi clientes censuit, nullus Popae
Persvasus arte patrio accessit Deo.

Marabucius: Kam vás nohy nesou?
Melichi: Tam, kam nás volá přání krále.
Marabucius: A kam vás volají
královy rozkazy?
Sulejma: Na vládcův rozkaz jdeme
do podzemního vězení.
Marabucius: Do vězení? Snad přesvědčit Francouze,
aby přijali víru našich otců?
Achmes: Právě tak. Nesmíme se zdržovat,
to znamená nebezpečí.
Sulejma: Musíme pokračovat v práci.
Všichni: Sbohem.
Marabucius: Opovážliví mládenci! Bláznivý chlapci!
Vím, co si přejete; míříte příliš vysoko,
víc, než odpovídá vašim silám. Získat Francouze
pro skythského Boha, na to je třeba víc, než si
myslíte. Tento úkol přísluší pouze zkušeným
a dospělým mužům. Vy se proto ve volných chvílích bavte
chytáním bezbranných mušek. Pro případ Francouzů
jsem vhodnější já, služebník bohů; já se ho ujmu
s obezřetnou lstivostí.

4. SCÉNA

Nato se, prorokujíce zpupnému Marabuciovi špatný konec, vracejí ke královské službě. Křesťané pak zmaří Marabuciův pokus a prosí, aby jim Panna Bohorodička pomáhala i nadále.

Osoby: *stejná tři pážata*, *Marabucius*, *Marchinus*, *Heppinus*, *Seqvinus.*

Melichi: „Vy se proto ve volných chvílích bavte
chytáním bezbranných mušek.“ Kdo by tohle snesl?
Achmes: Ten je ale zpupný! „Tento úkol přísluší pouze zkušeným
a dospělým mužům.“
Sulejma: Pyšný, nadutý kněz!
Melichi: Zajisté dokáže zázraky, když se tak nadýmá
a pohrdá cizím úsilím.
Achmes: Kolik lidí, prosím, přivedl
ten muž k víře našich otců?
Sulejma: Žádného.
Melichi: Hrůza!
Sulejma: Ze všech služebníků Krista, co se jich kdy sešlo u nás
v podzemním vězení, žádný nepřistoupil k Bohu našich
otců proto, že by ho svým uměním přesvědčil tento kněz!

Achmes: Phuy, pudor!
Melichi: Et haec est illa dexteritas.
Suleyma: Ea est,
Qvalem superbus jactitat.
Melichi: Bilis meos
[376r] Pervadit artus.
Achmes: Justus arterias furor
Rabiesqve pectus occupat.
Suleyma: Sed cur pigri
Segnesqve tantum turgidi dedecus Popae
Tacuimus ante singuli? Cur non probrum
Probro retulimus?
Achmes: Nempe majestas gravis
Muneris honosqve, qvo vel indignus nitet,
Justos cohibuit impetus.
Melichi: I jam, tui
Superbe honoris Praeco! Spero eqvidem fore,
Ut fastuosus careat eventu labor,
Qvem polliceris.
Suleyma: Irritos faxit[f] Polus
Tumentis ausus; tum qvidem puerum notam
Et impotentum scommata insulso pari
Reddam tenore.
Achmes: Qvid interim superest?
Melichi: Nihil
Hic jam movendum est. Unde redeuntes gradum
Aulae inferamus.

Marabucius: Mahomet? O, qvantum Deo
Charus prophetes! Ille delusos velit?
Marchinus: Mahomet! Averni pestis, Acherontis lues
Charus prophetes Numini? O, qvantum Deo,
Audax, honoris derogas!
Heppinus: Et jam cave,
Infame nomen Ismari in buccam trahas.
Seqvinus: Sepultus antro Taenari nusqvam meret
Tot nominari vocibus.
Marabucius. Scelus! Heu nefas!
Necdum timetis, depluus ut ignis Polo
Sacrilega adurat ora? Vel laesi rapax

[f] *Faxit*, arch. tvar 3. sg. ind. fut. II., klas. *fecerit*. Podobně viz v. 771, 775.

Achmes: Fuj, hanba!
Melichi: A to je ta jeho obratnost.
Sulejma: Ta, kterou se
povýšeně vychloubá.
Melichi: Žluč se mi rozlévá
do všech údů.
Achmes: Mých žil se zmocňuje zuřivost
a srdce hněv.
Sulejma: Ale proč jsme před chvílí
jeden každý líně, nečinně a mlčky snášeli
urážky toho nabubřelého kněze? Proč jsme mu neoplatili
potupu potupou?
Achmes: To majestát významného úřadu
a čest, která z něj vyzařuje, ač jí není hoden,
nám zabránily ve spravedlivém útoku.
Melichi: Jdi si tedy, knězi,
tak pyšný na svou čest! Vskutku doufám,
že tvá zpupná práce nedopadne tak,
jak si slibuješ.
Sulejma: Nebesa zmaří
plány toho nadutce; pak mu oplatím jeho
poznámky o chlapcích a posměšky o bláznech
stejně nejapným způsobem.
Achmes: Co nám zatím zbývá?
Melichi: Tady už
s ničím nepohneme. Vraťme se tedy, pojďme
ke dvoru.

Marabucius: Mohamed? Ó, jak je to Bohu
drahý prorok! Ten že by chtěl někoho oklamat?
Marchinus: Mohamed! Ten pekelný netvor, kal Acherontu
že je Bohu drahý prorok? Ó, kolik cti,
ty opovážlivče, odnímáš Bohu!
Heppinus: A střez se
brát do úst Ismarovo[14] bezectné jméno.
Seqvinus: Je pohřbený v taenarské sluji[15] a nezaslouží si,
aby jeho jméno znělo z tolika úst.
Marabucius: Zločin! Běda, hrůza!
Ještě stále se nebojíte, že se z nebe snese oheň
a spálí vaše rouhavá ústa? Nebo že vám dravý blesk

[14] *Ismar* – pravděpodobně pojmenování „thráckého boha", tedy Alláha nebo Mohammeda. Snad souvisí s lat. *Ismaricus*, *a*, *um* – thrácký.

[15] Lat. *Taenarus*, *i*, *m*. – mys a osada na Peloponésu, kde byl jeden z bájných vstupů do podsvětí. Zde v obecném významu „podsvětí".

Fulmen Tonantis perfidam fandi opprimat
Libidinem?
Heppinus: Te nube, Mahometi satum,
Subinde fulmen opprimet, eidem nisi
Citius remittas nuncium.
Marabucius: Infelix trias!
Marchinus: Infaustior tu et digne miseratu Popa!
Marabucius: Sunt vana nostra studia, conatu aëra[g]
Qvatere videmur. Vix ad optatam trahet
Frugem petitus gurgite inferni labor
Tam pervicaces.

Marchinus: Vicimus! Prima suos
Caeli bearunt laurea.
Seqvinus: O fratres! Nihil
Virtutis hic est propriae; laudem Deo
Occinere et hymnum Sospitatori decet.
Heppinus: At cui, manente Numini laude integra,
Cui munus istud jure in acceptis dari
Existimatis?
Marchinus: Nempe Reginae Poli
Terraeqve Dominae.
Heppinus: Tota vis nostra est sita
Totumqve robur in Pia, ach, Pia Dei
Nostraqve Matre.
Marchinus: Tibi proin,Virgo Inclyta,
Sint mille grates, mille sint laudes.
Seqvinus: Tuo,
Maria, posthac supplices fove sinu.
Marchinus: Tuae in futurum gratiae, Caeli Arbitra,
Praesidia cupimus!
Heppinus: Non trucem vultum hostium,
Sed nec catastas, vincula, eqvuleos, rogos,
Nec saeva demum vulnera, infamem necem
Effugere trepidi nitimur. Serva in Tuo
Nos, Diva, amore, dulce continget mori.
Marchinus: Rabidas tyrannus exerat per nos licet
Furoris Aethnas, stringat acinaces, rotis
Et mille plagis, mille tormentis furat,
Nihil veremur, nil recusamus. Modo
Tua, Virgo, nobis gratia assistat, favor
[376v] Adspiret, ut et jugiter Christi fidem
Tueri et almo liceat in sinu mori.

[g] Metricky nejasný verš.

Hromovládného, jehož jste urazili, zarazí zrádné, drzé řeči?

Heppinus: To tebe, Mohamedův potomku,
brzy srazí blesk z oblaků, pokud se ho
rychle nezřekneš.

Marabucius: Nešťastná trojice!

Marchinus: Nešťastnější a víc politováníhodný jsi ty, kněži!

Marabucius: Moje snažení je marné, zdá se, že svým úsilím
zasahuji jen vzduch. Takové zatvrzelce
by ke kýženému cíli nepřivedla ani pomoc
vyžádaná z hlubiny pekla.

Marchinus: Zvítězili jsme! Nebesa oblažila své
věrné vítězným vavřínem.

Seqvinus: Ó bratři! Nic z toho však není zásluhou
naší vlastní síly; sluší se zpívat
chválu Bohu, hymnus Spasiteli.

Heppinus: Avšak komu (přičemž Boží chvála zůstane neporušená),
komu má být podle vás po právu přičtena zásluha
za to, co jsme přijali?

Marchinus: Zajisté Královně nebe
a Paní země.

Heppinus: Veškerá naše síla, veškerá pevnost
spočívá ve svaté, ach, svaté Matce
Boží i naší.

Marchinus: Tobě tedy, slavná Panno,
budiž vzdány tisíceré díky, tisíceré chvály.

Seqvinus: Maria,
od této chvíle chovej pokorné prosebníky ve svém srdci.

Marchinus: Prosíme do budoucna o Tvou milostivou ochranu,
nebeská Soudkyně!

Heppinus: Nesnažíme se zbaběle uprchnout
před krutou tváří nepřátel, ani před skřipci, pouty,
mučidly, hranicemi, ani před krutými ranami
a ohavnou smrtí. Zachovej nás ve své lásce,
svatá Panno, a pak i zemřít bude pro nás sladké.

Marchinus: Ať na nás tyran chrlí celé sopky
zuřivého hněvu, tasí šavle, ve vzteku nás dá mučit
v kole, zahrne nás tisícerými ranami, tisícerými mukami;
ničeho se nebojíme, nic neodmítáme, jen když
při nás bude stát Tvá milost, Panno, a Tvá přízeň
nám pomůže, abychom mohli bez ustání zachovávat
Kristovu víru a zemřít v laskavém náručí.

Inductio V.

Ismeria super eo, qvod per qvietem ternos adolescentes virgini cuidam admirabili acciduos et in ejus vota concedentes vidisset, vane angitur. Spe demum explicandi a Marabucio somnii erecta, nonnihil qvietatur.

Personae: Ismeria, illius ephebulus.

Ismeria: Ismeria! Qvae te forma defixam tenet?
An forte svetis Morpheus nostras jocis
Lusit pupillas? Fallor! Ach, nimium impotens
Et vana vis est Morphei, qvae tam cita
Exemplar astris editum et dignum Polo
Praesentet arte. Sed ubi caelestes notae?
Ismeria! Vano luderis sensu! Nihil
Instabile caelo est. Principem astrorum vaga
Rapiunt dietim tempora, at sinui et locis
Subinde reddunt pristinis. Eadem tenet
Sors reliqva caeli lumina. At nostro semel
Erepta forma lumini nunqvam anxios
Revisit oculos. Forte dum somnus novum
Oculis papaver straverit, eandem feret
Sors fausta speciem. Sed qvid incerta spei
Puella jactor anchora, ubi nullum spei
Fundamen esse video? Proh duras vices!

Ephebulus: Regina, qvis, Regina, te maeror tenet?
Ismeria: Ach virgo! Sicne virginis fibras qvatis?
Ephebulus: Sopiat Canopo barbiton qvaestum sono.

Ismeria: Virago, cujus fronte solaris nitor
Promicat utramqve Gratiae pingunt genam!
Gemini serenum lucis astrorum jubar
Seqvuntur oculi. Qvanta, pro Superi, undinqve
Visae venustas virginis! Terna insuper
Profusa pubes supplicis morem tenet,
Qvando coruscos prona veneratur pedes
Votoqve Divae corda et innocuam sacrat
Ex asse mentem. Cur ego segnis steti?
Qvis aemulari vetuit insontum vices?

334 Virago] Virgago *GL*.

5. SCÉNA

Ismerie se marně trápí tím, že ve spánku viděla tři mladíky, kteří padli na kolena před jakousi pannou a zaslíbili se jí. Povzbuzená nadějí, že jí Marabucius sen vysvětlí, se poněkud upokojí.

Osoby: Ismerie, její páže.

Ismerie: Ismerie! Jaký obraz ti to uvízl v mysli?
Ošálil snad sen[16] mé zřítelnice
obvyklými žerty? Mýlím se! Ach, síla snu
je příliš bezmocná a nicotná, než aby dokázala
tak rychle nabídnout obraz stvořený z hvězd
a hodný nebe. Ale kde je nebeské znamení teď?
Ismerie! Šálí tě klamavá myšlenka! Na nebi
není nic nestálého. Knížete hvězd každý den
unáší těkavý čas, avšak hned potom ho vrátí
na obvyklou dráhu a místa. Stejnému údělu podléhají
i ostatní nebeská světla. Avšak obraz, který byl
mému zraku jednou vyrvaný, již nikdy znovu nenavštíví
úzkostné oči. Snad až mi spánek znovu
popráší oči mákem, poskytne mi šťastný osud
stejnou vidinu. Ale proč se nechávám vyvést z míry
nejistou kotvou naděje, když vidím, že naděje nemá
žádné dno? Běda, tvrdý osud!

Páže: Královno, jaký smutek tě svírá?
Ismerie: Ach panno! Tak otřásáš nitrem panny?
Páže: Ať lyra utiší tvůj nářek egyptskou[17] písní.

Ismerie: Mocná panno, z jejíhož čela vychází sluneční
záře a jíž půvab[18] ozdobil tváře!
Její oči se vyrovnají zářivému světlu
jasných hvězd. Ó bozi, jak půvabná ze všech stran
je panna, již jsem spatřila! Nadto před ní
leží po způsobu prosebníků tři mladíci,
kteří padli na zem, uctívají její jasné nohy
a slibují této bohyni cele zasvětit svá srdce
i nevinnou duši. Proč já jsem nečinně stála?
Kdo mi bránil napodobit ty nevinné mladíky?

---

16 *Morpheus*, *i*, *m*. – bůh spánku, zde v obecném významu „spánek, sen".

17 Lat. *Canopo sono* – dosl. „kanopským zvukem". *Canopus*, *i*, *m*. bylo město v dolním Egyptě, v přeneseném významu používané pro Egypt vůbec. Adjektivum *Canopus*, *a*, *um* zřejmě autor vytvořil a použil z metrických důvodů místo doloženého *Canopeus* a *Canopius*.

18 *Gratiae*, *arum*, *f*. – Charitky, bohyně půvabu a krásy, zde v obecném významu „krása, půvab".

Cur non tetendi ad candidos Divae pedes
Utramqve palmam? Maxime ubi placidas amor
Excivit ardens flammulas, dulcis fibras
Depavit aestus? Segnis Ismeria, nimis
Ignava virgo! Dicite ad minus, pii
Caelestis orae nuncii! Ach vos, vos precor,
Caeli pyropi! Dicite astrorum plagae!
Et vos, polares lingvulae, qvalem in sacra
Deceat vereri virginem, dubiae mihi
Denunciate! Sed tacent. Sortem asperam!
Qvousqve dubiis fluctibus, ach, insons agar
Ismeria? Id unum suppetit, ut in re Popam
Tantum implicata consulam. Sunt hi, ut reor,
Subinde rerum conscii, qvae nos latent.
Votum secundent Caelites!

[377r] **Inductio VI.**

Marabucius eo, qvod apud Christi asseclas nihil svadendo profecerit, causantibus praevie ejus arrogantiam ephebulis, aula exesse jubetur. Califus dolo, sed frustraneo, Heppinum adoritur.

Personae: 2 aulici, Califus, 3 ephebuli, Marabucius, Heppinus.

Alladinus: Tristis labor!
Dum cespitanti nuper incessit pede
Mars Ascalonis, non sat optatam diu
Nobis qvietem sustulit? Fati metus
Mortisqve terror jussit insomnes diu
Transigere noctes. Nunc ubi victor pedem
Castris honorum retulit, an solito putas
Vehi triumpho Principem? In tristi latet
Ignavus antro, gloriae in specu locat
Segnis triumphum.
Soramnus: Cura qvae pectus qvatit?
Qvae causa qvestus?
Alladinus: Qvestubus campus patet
Interminatus.
Soramnus: Qvid ita?
Alladinus: Te solum latet
Inhonorus angor regiae?

369 Interminatus] Interminatur *GL*.

Proč jsem nevztáhla k bělostným nohám bohyně
ruce? Zvláště když horoucí láska
zažehla lahodné plamínky a sladký žár
strávil mé nitro? Nečinná Ismerie, příliš
váhavá panno! Povězte alespoň vy, milí
hlasatelé nebeské krajiny! Ach vás, vás prosím,
nebeské pyropy![19] Povězte, hvězdné pláně!
A vy, nebeské jazýčky, poraďte mi
v mé nejistotě, co je to za pannu, již se sluší uctívat
jako svatou! Ony však mlčí. Krutý osud!
Jak dlouho ještě, ach, já nevinná Ismerie, budu zmítána vlnami
pochybností? Pomůže mi jediné, poradit se
v tak složité věci s knězem. Ti, jak se domnívám,
hned porozumí věcem, které jsou nám skryté.
Nebešťané ať jsou příznivi mému přání!

6. SCÉNA

Protože Marabucius u Kristových příznivců přesvědčováním ničeho nedosáhl a protože si pážata předtím stěžovala na jeho zpupnost, musí odejít od dvora. Chalífa lstí zaútočí na Heppina, ale marně.

Osoby: 2 dvořané, chalífa, 3 pážata, Marabucius, Heppinus.

Alladinus: Zpropadená námaha!
Když naše vojsko nedávno kolísalo
u Askalonu, nebralo nám to již dost
dlouho kýžený klid? Strach z osudu
a hrůza ze smrti nás dlouho nutily trávit
bezesné noci. Když se nyní vládce vrátil
z vítězného tažení, myslíš, že se vozí
v triumfálním průvodu, jak je zvykem? Zbaběle
se skrývá v temné jeskyni a svůj slavný triumf nedbale
ukryl ve sluji.
Soramnus: Jaká starost ti rozdírá hruď?
Co je příčinou tvého nářku?
Alladinus: Pro nářek se mi otevírá
nekonečný prostor.
Soramnus: Jakto?
Alladinus: Tobě jedinému uniklo,
jaká neslavná tíseň vládne v paláci?

[19] Pyropy jsou minerály ze skupiny granátů. Jejich jméno, odvozené z řec. *pyr* – oheň, odkazuje na jejich červenou barvu.

Soramnus: Ne tu mihi
Obscura loqveris.
Alladinus: Illud inflammat jecur,
Qvod gloriosam carceris furvo specu
Princeps recondat lauream. Victor tribus
Inhiat pusillis, dum interim solidos decet
Agere triumphos.
Soramnus: Fiet hoc, fiet palam,
Paeana victrix regia insvetum canet.
Alladinus: At qvando?
Soramnus: Citius forte, qvam reri licet.
Docebo methodum: dum ante conclusi specu
Celtae latebant unico, a geminis modo
Rex segregavit tertium. Fiet dehinc,
Ut advocato traditos morti innuat
Fuisse fratres. Unus haudqvaqvam, putem,
Votis resistet regiis. Postqvam hic manum
Mentemqve victam dederit, impulsu velut
Acti seqventur caeteri.
Alladinus: Hoc tandem potest
Malo mederi.
Soramnus: Nunqvid hoc medium placet?
Alladinus: Haud aliter.
Soramnus: At qvis huc gradum?
Alladinus: Regem ominor.
Soramnus: Est ipse Princeps.

Califus: Victor immensas qvatit
Calif cohortes, sternit innumeram hostium
Fausto catervam Marte, nec dubiam legit
Ubiqve messem gloriae. Hic fallat meos
Fortuna nisus? Hectorem, Marte inclytum,
Parida[h] nec unum straveram; heroum globi
Cessere nostris viribus. Stupeat nefas
Defixus orbis! Robori imbellis trias
Tanto resistat! Nempe torpescens jacet
Conatus aulae, stertit imposito sibi
Aula universa munere.
Ephebulus 1: Aeqvum esto mihi,
Magnanime Princeps, qvaepiam palam eloqvi.
Califus: Eloqvere.

[h] *Parida* – řecký akuzativ.

Soramnus: Nemluv se mnou
v hádankách.
Alladinus: Mé srdce rozpaluje to,
že vládce skrývá svůj slavný vavřín
v chmurné vězeňské sluji. Ačkoli je vítěz, touží
si získat tři chlapečky, zatímco by se slušelo uspořádat
pořádný triumf.
Soramnus: To ještě přijde, přijde veřejný triumf
a dvůr zapěje neobyčejný chvalozpěv.
Alladinus: Ale kdy?
Soramnus: Snad rychleji, než bys myslel.
Povím ti, jak se to stane: zatímco dříve
byli Francouzi zavření v jediné kobce, před chvílí
nechal král oddělit jednoho od zbylých dvou.
Pak si ho dá zavolat a oznámí mu, že jeho bratři byli
vydáni na smrt. Řekl bych, že jeden může stěží sám
vzdorovat královské vůli. Až bude ten mladík poražen
a odevzdá mu svou ruku i srdce, podnítí to i ostatní,
aby ho následovali.
Alladinus: Přece se tedy dá téhle nesnázi
odpomoci.
Soramnus: Líbí se ti tento prostředek?
Alladinus: Jak by ne.
Soramnus: Ale kdo to sem jde?
Alladinus: Tuším, že král.
Soramnus: Je to sám vládce.

Chalífa: Chalífa vítězně pobíjí
nekonečné kohorty, s Martovou přízní poráží
nesčetné zástupy nepřátel a bez zaváhání všude
sklízí žeň slávy. A zde mě má Štěstěna v mém úsilí
zklamat? Porazil jsem nejednoho Hektora,
slavného v boji, i Parida; davy hrdinů
podlehly mé síle. Ať ohromený svět strne
úžasem nad tou hanebností! Slabá trojice odolává
takové udatnosti! Dvůr totiž ochabuje
ve svém úsilí, celý dvůr spí, místo aby plnil
uložený úkol.
Páže 1: Velkodušný vládce,
budiž mi dovoleno něco veřejně říci.
Chalífa: Mluv.

Ephebulus 1: Testes proferendorum aspicis.
Jussa audientes regia, celeres viam
Ad mancipatos legimus. Verum Popa
Tumidus repressit obvios, multa insuper
Nihil gravatus, probra verborum tulit
In innocentes.
Califus: Verane profaris?
Ephebulus 2: Nefas
Foret[i] sacrato falsa deferri throno.
Ephebulus 3: Auguste, vera loqvimur.
Califus: Infaustum Popam!
[377v] Alladinus: Qvis huc propinqvat? Pedibus adsterni Popa
Adstans peroptat regiis.
Califus: Propius velim
Accedat audax. Causa qvae insontes suo
Nuper retrusit munere?
Marabucius: Invictum Caput
Scythiae, ministros Numinum munus decet
Tam grande, qvod vix brachia Atlantum qveant
Sufferre.
Califus: Te ergo decuit impositam ducis
Tractare causam.
Marabucius: Decuit, incassum tamen
Tentata res est. Rupe prognatum genus
Meliora temnit dogmata et Christi sacris
Mordicus adhaeret.
Califus: Phuy pudor! Grandis pudor!
Jactas acervos artium, cilio meos
Superbiente despicis? Ubi sunt tua,
Superbe Praeco, studia? Per fluctus ego
Stygiae paludis juro! Non unqvam meam
Aulam revises. Cede conspectu procul!
Procul esto vultu regio!
Marabucius: Infaustas vices!
Soramnus: Auguste! Jussis stetimus. In suo latet
Heppinus antro, fratribus veteri simul
Specu relictis.
Califus: Mens in accensi prius
Furoris oestrum rapta, vix placidos sinit
Simulare vultus. Rex tamen dote inclytus

[i] *Foret* – konj. imperf., obvykle *esset*. Podobně viz v. 749, 762.

Páže 1: Zde vidíš svědky toho, co vypovím.
Poslechli jsme královské rozkazy a rychle jsme se
vydali k zajatcům. Avšak nadutý kněz
nás cestou zastavil a navíc nás neváhal
zahrnout mnohými urážkami,
ačkoli jsme se nijak neprovinili.
Chalífa: Mluvíš pravdu?
Páže 2: Bylo by zločinem
pronášet lži před posvátným trůnem.
Páže 3: Mluvíme pravdu, vznešený.
Chalífa: Ten neblahý kněz!
Alladinus: Kdo se to sem blíží? Stojí tu kněz
a touží se vrhnout králi k nohám.
Chalífa: Ať ten opovážlivec
přistoupí blíž. Co nedávno odvrátilo
tyto nevinné mládence od jejich úkolu?
Marabucius: Nepřemožená hlavo
Skythie, tento úkol, který je tak obtížný,
že ho sotva mohou zmoci paže Atlantů, přísluší
služebníkům bohů.
Chalífa: Ten úkol, jejž jsem uložil,
jsi tedy měl řešit ty.
Marabucius: Ano, avšak pokoušel jsem se
o to marně. To plémě zrozené ze skály
pohrdá správnými dogmaty a zuby nehty
lpí na Kristově náboženství.
Chalífa: Fuj, hanba! Velká hanba!
Chlubíš se spoustou dovedností a pohrdavě
shlížíš na mé dvořany? Kde je výsledek
tvého úsilí, pyšný knězi? Přísahám
při řekách v bažinách Stygy! Už nikdy
se nepodíváš na můj dvůr. Jdi mi daleko z očí!
Vzdal se z králova pohledu!
Marabucius: Nešťastný osud!
Soramnus: Vznešený! Dostáli jsme tvým příkazům. Heppinus
je zavřený ve vlastní kobce, zatímco jeho bratři
byli ponecháni v původní sluji.
Chalífa: Mysl, kterou právě zachvátilo
běsnění planoucího hněvu, mi sotva dovolí předstírat
vlídnou tvář. Avšak slavný král se těší

Meliore gaudet; dum furit, par est suo
Excire Charites nutui. Hinc adsit puer!
Mercedem opimam consilii, dignam duce,
Si vota cedant, qvisqvis id tulerit, feret.

Heppinus: Magnanime Princeps Thraciae, qvando hi pedes
Tandem gravari desinent?
Califus: Qvando meum
Pectus gravari desinet?
Heppinus: Qvis id gravat?
Califus: Marmorea cervix. Causa qvae adventus tui?
Heppinus: Ignarus adsum.
Califus: Ignarus? Ubi fratres tui?
Heppinus: Eadem misellos fata seclusos tenent.
Qvid unionem fratribus loci negas?
Califus: Non est, qvod unum cum tuis locum ambias.
Non palpitarunt ante prae metu fibrae?
Non corda?
Heppinus: Qvid ita?
Califus: Senseris fratrum necem,
Fatere!
Heppinus: Superi! Fusus est fratrum cruor?
Califus: Et jure. Voto qvi refragatur ducis,
Ducis furorem sentiat.
Heppinus: Superi boni!
Qvid, amabo, Princeps, egeras?
Califus: Nolim tamen
Exinde metuas. Pendet annutu tuo
Et vita vinclis mollior et idem tuo
Ex arbitratu pendet exitii rigor.
Nostin, qvid optem?
Heppinus: Traditi fratres neci,
Cur ego superstes dego? Syderea Polo
Fratres coruscant laurea, cur me gravant
Injuriosae compedes? Solusne ego
Regi molestus extiti, ut paenas darem
Prolixiores? Rumpe funestas moras,
Mihi catastas destina, me, me rogis
Exure, vel qvo praeplacet, mortis modo
Extingve, fratres citius insontes seqvar.
Califus: Heu silice cervix durior! An ergo probrum
Infame mortis eligis?
Heppinus: Id unum placet,
[378r] Amore Christi sangvinem et vitam dare.

z jedné výborné schopnosti; i když zuří, dokáže v sobě
vzbudit laskavost, přeje-li si to. Ať ten chlapec předstoupí!
Pokud se mé přání splní, ten, kdo přišel s touto radou,
si za ni odnese bohatou odměnu, hodnou vládce.

Heppinus: Velkodušný vládce Thrákie, kdy tyto nohy
konečně přestanou tížit pouta?
Chalífa: Kdy přestane
být těžké mé srdce?
Heppinus: Co ho tíží?
Chalífa: Šíje tvrdá jako mramor. Jaký je důvod tvého příchodu?
Heppinus: Nevím, proč jsem tu.
Chalífa: Nevíš? Kde jsou tví bratři?
Heppinus: Ubožáčky stihl stejný osud, jsou zavření jinde.
Proč odpíráš bratrům být na jednom místě?
Chalífa: Nemáš proč toužit po stejném místě, kde jsou tví bratři.
Nezachvělo se před chvílí tvé nitro strachem?
Ani srdce?
Heppinus: Pročpak?
Chalífa: Vycítil jsi smrt svých bratrů,
přiznej se!
Heppinus: Nebesa! Krev mých bratrů byla prolita?
Chalífa: A právem. Kdo se staví na odpor vůli vládce,
ten ať pocítí vládcův hněv.
Heppinus: Dobrotivé nebe!
Vládce, prosím, cos to udělal?
Chalífa: Nechci však,
aby ses nyní bál. Na tvém souhlasu závisí,
zda budeš žít na svobodě, a stejně tak
na tvém úsudku závisí, stihne-li tě krutá smrt.
Víš, co bych si přál?
Heppinus: Bratři byli vydáni smrti,
proč já zůstal naživu sám? Bratry v nebi
zdobí třpytivý, hvězdný vavřín, proč mě tíží
nespravedlivá pouta? Byl jsem snad já jediný
králi tak protivný, že musím snášet
delší trest? Přestaň s nešťastným otálením, dej mě
natáhnout na skřipec, spal mě na hranici
nebo mě zahub takovou smrtí, která se ti nejvíc zamlouvá,
ať mohu co nejrychleji následovat své nevinné bratry.
Chalífa: Běda! Tvá šíje je tvrdší než křemen! Volíš tedy
hanebnou, potupnou smrt?
Heppinus: To jediné chci,
odevzdat z lásky ke Kristu krev a život.

Qvid adhuc tyrannis agitat? Ach, qvantum suam
Invideo sortem fratribus! Rape me, rape
Cito, satelles! Mitte, qvo fratres citant!
Califus: Heu! Caeca mentis indoles!
Heppinus: Necem, ach necem!
Qvid adhuc moraris? Subjicio caput, feri!
Intende Furias, perime, qvod tantum precor!
Califus: Moriere, pestis!
Heppinus: Moriar? Ach grates tibi,
Auguste! Fratres! Jam seqvor! Grates tibi,
Auguste Princeps! Vicimus! Jam mors prope est.
Califus: Imo in remoto fata versantur! Procul
Supplicia!
Heppinus: Qvid ita? Fulmine insontem obruis.
Per sceptra!
Califus: Non moriere.
Heppinus: Per regni decus!
Califus: Non.
Heppinus: Per coronam!
Califus: Non.
Heppinus: Per augustum jubar!
Califus: Non, non.
Heppinus: Per omnes deniqve imperii notas!
Califus: Non, non.
Heppinus: Per astra!
Califus: Non.
Heppinus: Per aetherias domos!
Califus: Insulse! Non moriere, sed veterem specum
Tibi reserabit miles, ut tandem crepes,
Dum vivere olim supplici optabis prece.
Heppinus: Ach vita morte durior!

Inductio VII.

Eodem pene tenore Alladinus Marchinum et Seqvinum adoritur, nihilo tamen amplius proficit.

Personae: Alladinus, Marchinus, Seqvinus, satellites.

Alladinus: Scythia! Stupe!
Imbellis aetas, ut cui niveo madent
Adhuc labella lacte, nutricum bene

O čem ještě tvá krutost přemýšlí? Ach, jak bratrům
závidím jejich osud! Chop se mě, rychle
se mě chop, strážce! Pošli mě tam, kam mě volají bratři!
Chalífa: Běda! Zaslepená mysl!
Heppinus: Smrt, ach smrt!
Proč ještě otálíš? Nabízím ti svou hlavu, udeř!
Namiř na mě svou zuřivost,[20] znič mě, když o to tolik prosím!
Chalífa: Zemřeš, netvore!
Heppinus: Zemřu? Ach, děkuji ti,
Vznešený! Bratři! Již jdu za vámi! Děkuji ti,
vznešený vládce! Zvítězil jsem! Smrt je již blízko!
Chalífa: Naopak, tvá záhuba je ještě vzdálená! Muka
jsou daleko!
Heppinus: Jakže? Zasáhl jsi nevinného bleskem.
Při tvém žezlu!
Chalífa: Nezemřeš.
Heppinus: Při slávě království!
Chalífa: Ne.
Heppinus: Při tvé koruně!
Chalífa: Ne.
Heppinus: Při záři tvého majestátu!
Chalífa: Ne, ne.
Heppinus: Tak tedy při všech odznacích moci!
Chalífa: Ne, ne.
Heppinus: Při hvězdách!
Chalífa: Ne.
Heppinus: Při nebeských palácích!
Chalífa: Otrapo! Nezemřeš, místo toho voják
znovu otevře tvou kobku, aby sis tam křičel,
dokud jednou pokorně nepoprosíš o život.
Heppinus: Ach, takový život je tvrdší než smrt!

7. SCÉNA

Téměř stejným způsobem útočí Alladinus na Marchina a Seqvina, neuspěje však o nic více.

Osoby: Alladinus, Marchinus, Seqvinus, stráže.

Alladinus: Skythie! Žasni!
Chlapci útlého věku, jejichž rty jsou dosud
vlhké sněhobílým mlékem a kteří sotva vyklouzli

[20] Lat. *Intende Furias*, doslova „obrať (proti mně) Fúrie". *Furiae*, *arum*, *f.* – Lítice, bohyně pomsty, v přeneseném významu „hněv".

Vix lapsa gremio, tanta molitur Duci!
Qvid jam supersit consilii? Credit puer
Fratres peremptos, credit expositos neci,
Qvid? Ut alieno cautus evadat malo?
Vita magis, qvam morte, terretur puer
Prolixiore. Forte tranqvillam magis
Natura reliqvis indolem et sensum dedit.
Agito satelles ocyus, fratres mihi
Ferro solutos siste!

Miles: Qvod jubes, ago.

Alladinus: Qvis vero restat aries impulsu potens?
Eqvidem juvabit regiis uti strophis.
Fingam advocatis horrido fratrem improbum
Cessisse fato. Miles, ad furvum praei
Conclave, stratum sangvine effuso nota
Ensemqve tinge pariter. Haec sunto necis
Jamjam peractae signa.

Marchinus: Qvae rursus strepunt
Imperia?

Seqvinus: Frater! Forte supremam parant
Superi palaestram.

Alladinus: Qvid ita sollicitam jubet
Praeferre mentem? Fronte qvid acerbum sedet?
Ut qvid tremiscunt ossa?

Marchinus: Me nullus timor
Nec angor ullus.

Alladinus: Conscia scilicet mali
Mens nil amaenum nilqve securum parit.

Seqvinus: Eqvidem fatemur. Cujus at culpae reos
Nos esse reputas?

Alladinus: Cujus? Insontem! Dei
[378v] Cultum nefando, perfido, affixo cruci
Reddere Procusti, crimine hoc demum vacet?
En innocentes!

Seqvinus: Heu probrum! Heu lingvae nefas!

Marchinus: Blaspheme, hic, hic te stolo sacrilegum probas.
Et qvid molestis disputas verbis fidem
Toties probatam? Mille, si lubet, probra
Evome, Theandrum mille sacrilegis pete
Ructibus; abinde nuspiam palmam feres.

Alladinus: Perfide! Putasne hic voce sterilescente agi?
Severiora combibes! Saevum citus
Resera theatrum, carnifex! Nosti necis

z náručí chůvy, se tolik vzpírají vládci?
Jaký plán tedy ještě zbývá? Ten chlapec věří,
že jeho bratři zahynuli, věří, že byli vydáni smrti.
Jakže? Že by se obezřetně vyhnul neštěstí,
které postihlo jiné? Víc ho děsí příliš dlouhý život
než smrt. Snad dala příroda těm druhým dvěma
klidnější povahu a rozvážnost.
Dělej, strážce, rychle, sundej bratrům pouta
a přiveď je sem!

Voják: Udělám, jak přikazuješ.

Alladinus: Jaké beranidlo, které by dokázalo mocně udeřit,
mi však zbývá? Zajisté bude prospěšné užít královy léčky.
Zavolám je a namluvím jim, že jejich bratr podstoupil
strašnou smrt. Vojáku, jdi napřed do temné
cely, poznamenej tam lože prolitou krví
a stejně tak jí nabarvi i meč na znamení,
že k usmrcení právě došlo.

Marchinus: Co to tu zase zní
za povely?

Seqvinus: Bratře! Snad nám nebešťané chystají
poslední zápas.

Alladinus: Co vás nutí tvářit se
tak ustaraně? Jaká trpkost vám sídlí ve tváři?
Proč se chvějete do morku kostí?

Marchinus: Já vůbec nemám strach
ani žádné obavy.

Alladinus: Z mysli, která si je vědoma něčeho špatného,
totiž nevzejde nic příjemného ani uklidňujícího.

Seqvinus: Jistě, to přiznáváme. Avšak čím se domníváš,
že jsme se provinili?

Alladinus: Čím? Ty neviňátko! Vzdávat božskou úctu
zločečenému, zrádnému lupiči přibitému na kříž,
na tom že není nic zločinného?
To jsou mi neviňátka!

Seqvinus: Běda, jakou ohavnost a hanebnost vyslovil tvůj jazyk!

Marchinus: Rouhači, právě takové rouhání dokazuje, jaký jsi hlupák.
Proč hovoříš s takovým odporem o víře, jež byla
tolikrát prokázána? Můžeš ze sebe vychrlit tisíc urážek,
jestli je ti libo, útočit na Theandra tisícem rouhavých
nadávek; tím nikdy nezvítězíš.

Alladinus: Zrádce! Domníváš se, že jsou to jen plané řeči?
Napiješ se tedy něčeho trpčího. Rychle, kate,
otevři kruté divadlo! Poznáváš stopy

Vestigia? Cujus sangvis hic fusus? Stupes?
Eloqvere! Trepidas?
Marchinus: Frater!
Seqvinus: Ach frater!
Alladinus: Bene
Fratrem profaris. Frater hic stratus jacet
Fratresqve similis complices culpae vocat.
Marchinus: Sed cur, amabo, primus hic laurum tulit?
Seqvinus: Avare frater!
Alladinus: Singulis poena haec manet.
Marchinus: Qvis jam praeibit alteri?
Seqvinus: In mortem ruo.
Marchinus: At me priorem jura naturae vocant.
Alladinus: Utrumqve Avernus glutiet.
Seqvinus: Praeeo. Vale,
Adamate frater!
Marchinus: Carnifex, siste impetum!
Seqvinus: Feri, satelles!
Marchinus: Me feri!
Seqvinus: Me, me feri,
Dulcis satelles!
Alladinus: Abripe, satelles, probrum.
Miles: Veterem prius subite, furciferi, specum.
M., S.:[j] Iterum miselli ludimur.

Inductio VIII.

Obvius Ismeriae Marabucius percipit somnium. Explicat virginem visam fuisse ipsam Ismeriam, in cujus vota captivi Christicolae cesserint. Redit ad aulam, id ipsum ocyus Regi nunciaturus.

Personae: Ismeria, Marabucius.

Ismeria: Variis adhuc
Animus vacillat motibus. Tristes morae!
Ut visionem mysticam alieno darem
Dijudicandam calculo, nefas fore
Existimabam. Qvis locus spei super?
Me vera fugiunt sensa. Contristor, gemo,
Sed et astra caeli frustra in auxilium voco.
Qvodnam subesse crimen, aut nefas potest,
Si dubia vati visa, si curam explicem?
An non Poparum munus accedit Polo?

[j] *M., S. = Marchinus, Seqvinus.*

smrti? Čí krev je zde prolitá? Žasneš?
Mluv! Chvěješ se?
Marchinus: Bratr!
Seqvinus: Ach náš bratr!
Alladinus: Správně
říkáš, bratr. Tady klesl váš bratr
a volá k sobě své bratry, kteří se provinili podobně.
Marchinus: Proč ale, prosím, si on odnesl vavřín jako první?
Seqvinus: Lakomý bratře!
Alladinus: Tento trest čeká každého z vás.
Marchinus: Kdo tedy půjde první a kdo druhý?
Seqvinus: Já spěchám na smrt.
Marchinus: Ale zákony přírody volají jako prvního mě.
Alladinus: Avernus vás pohltí oba dva.
Seqvinus: Jdu první. Sbohem,
milovaný bratře!
Marchinus: Kate, zastav ránu!
Seqvinus: Udeř, strážce!
Marchinus: Mě udeř!
Seqvinus: Mě, mě udeř,
milý strážce!
Alladinus: Strážce, zastav tu ostudnou scénu.
Voják: Vraťte se zpátky do své kobky, šibeničníci.
M. a S.: Znovu nás, ubožáčky, oklamali.

8. SCÉNA

Marabucius potkává Ismerii a vyslechne její sen. Vysvětluje, že panna, kterou spatřila a jíž se zaslíbili zajatí křesťané, byla ona sama. Vrací se ke dvoru, aby to rychle pověděl králi.

Osoby: Ismerie, Marabucius.

Ismerie: Můj duch se stále
zmítá v nepokojích. Nešťastné zdržování!
Myslela jsem, že dát své mystické vidění
k posouzení cizímu úsudku
by bylo hanebné. Jaká naděje mi zbývá?
Uniká mi pravý smysl. Jsem zarmoucená, naříkám,
avšak marně volám na pomoc nebeské hvězdy.
Jaký se v tom může skrývat zločin, jaká bezbožnost,
vyložím-li věštci své nejasné vidění, svou starost?
Nesahá snad kněžský úřad až k nebi?

Ismeria! Pone panicos tandem metus
Dubiisqve temet fluctibus sana eripe.
Belle propinqvas, munere attingens Polum,
Divum Minister.

Marabucius: Sydera aeternum beent
Oculi pupillam regii! Non jam Deum
Minister, haud caelestis interpres notae,
Verum superbus, furcifer, probrum Stygis.
Convitia nemo singula in censum vocet,
Qveis[k] misellus opprimor.
Ismeria: Qvis haec probra
Jactare tentat?
Marabucius: Aula, Rex ipse.
Ismeria: Ast ego
Procul esse crimen jubeo. Sed temet simul
Secretioris consilii, qvod nos gravat,
[379r] Fieri peropto conscium.
Marabucius: Qvid te gravet,
Augusta virgo? Me dolor, me sors premit.
Ismeria: Desiste tandem conqveri et fidam mihi
Qvietus aurem commoda.
Marabucius: Per te nova,
Virgo serena, spiret insonti salus.
Ismeria: Audi gementem, qvid moras nectis? Novo
Miseram lacessis vulnere?
Marabucius: Veniam mihi,
Augusta virgo. Prome, qvod sinu geris.
Ismeria: Sopita nuper Morpheo, lapsam Polo
Attonita vidi virginem, cujus nitor
Circumqve fusa placida majestas Deam
Esse innuebat. Qvam procul Charitum decor
Et Gratiarum distat a visa nitor
Caeli figura! Huic flammeas fundunt preces
Terni clientes, virginis stringunt pedes
Seseqve Divae nutibus totos dicant.
Nec plura fas est eloqvi, dum angor fibras
Interminatus occupat.
Marabucius: Gratam rei
Seriem recenses. Absit e fibris dolor,
Ter fausta virgo!
Ismeria: Prome, si sensum capis,
Et inqvietam subleva.

[k] *Queis*, arch. tvar abl. pl., klas. *quibus*. Stejně viz v. 639.

Ismerie! Odlož konečně planý strach,
vrať se k rozumu a osvoboď se z přívalů pochybností.
Přicházíš v pravý čas, služebníku bohů, jehož úřad
se dotýká nebeských záležitostí.

Marabucius: Ať tě hvězdy navěky učiní blaženou,
zřítelnice královského oka! Už nejsem služebník
bohů ani vykladač nebeských znamení,
ale nadutec, ničema, hanba Stygy.
Nikdo by nespočítal všechny nadávky,
jimiž mě ubohého zahrnuli.
Ismerie: Kdo tě chce častovat
takovými urážkami?
Marabucius: Dvůr i sám král.
Ismerie: Já ale přikazuji,
aby se s takovým obviňováním drželi zpátky
a právě tebe toužím zpravit o tajných myšlenkách,
které mě tíží.
Marabucius: Co by tebe mohlo tížit,
vznešená panno? Mě, mě tísní bolestný osud.
Ismerie: Přestaň si konečně stěžovat, utiš se
a poslouchej, co ti důvěrně svěřím.
Marabucius: Kéž skrze tebe,
jasná panno, ožije spása pro nevinného.
Ismerie: Poslouchej mé nářky, proč zdržuješ? Proč drásáš
nešťastnici novou ranou?
Marabucius: Odpusť mi,
vznešená panno. Vyjev, co máš na srdci.
Ismerie: Když mě před časem omámil spánek, s úžasem
jsem spatřila, jak se z nebe snesla panna, jejíž krása
a vlídná vznešenost, jež se kolem ní rozlévala,
naznačovaly, že je to bohyně. Jak daleko má
půvab Charitek a krása Grácií do nebeského obrazu,
který jsem spatřila! Tři ctitelé k ní pronášeli
vroucí modlitby, objímali té panně nohy
a cele se odevzdávali vůli této bohyně.
Víc mi není dovoleno vyslovit, neboť mé srdce
tísní nekonečná úzkost.
Marabucius: Událost, o níž vyprávíš,
vítám. Vyžeň ze svého nitra bolest,
třikrát blažená panno!
Ismerie: Chápeš-li její smysl, vylož mi ho
a zbav mě nepokoje.

Marabucius: Qvantum patri
Solamen istud adferet!
Ismeria: Fare, qvid adhuc
Maestam moraris?
Marabucius: Fausta Reginae qvies!
Ismeria! Felix virgo! Tres numqvid favor
Furorqve Regis patrio addici Deo
Celtas flagrabat? Irritae dudum minae
Suoqve blandimenta caruerunt scopo?
Adhucne, virgo, fluctuas?
Ismeria: Qvin tu mihi
Obscura loqveris.
Marabucius: In coruscanti polo
Qvid esse possit clarius?
Ismeria: Plura edoce.
Marabucius: Tu, tu illa virgo, cujus accidua trias
In vota cessit.
Ismeria: Illa ego? Superi boni!
Marabucius: Non est, qvod ultra fluctues.
Ismeria: Qvid ais? Ego?
Ismeria? Repete faustum augurium.
Marabucius: Polus
Te destinavit, virgo, qvae palmam feras
De pervicaci triade. Nec fas est moras
Texere, Penates regios peto, Duci
Aulaeqve felix nuncium citus fero.
O, qvanta Regi gaudia et qvantum patri
Jubilum creabis! Filiae in sinum ruet
Novumqve amori pristino adjiciet decus
Paterni amoris.
Ismeria: Perge, qvo Caeli trahunt
Indicia.

Inductio IX.

Plaudit inde Califus et exclusis caeteris totum Ismeriae delegat negotium. Si tamen res minus e voto cedat, infame protinus Christi asseclis supplicium decernit.

Personae: Ismeria, Califus, Marabucius et alii.

Ismeria: Superi! Mene tam grandi parem
Dijudicastis muneri? Qvis me manet
Totius aulae et patris augusti favor?

587 faustum] faustus *GL*.

Marabucius: Jakou úlevu
to přinese tvému otci!
Ismerie: Mluv, proč otálením
prodlužuješ můj zármutek?
Marabucius: Požehnaná chvíle královnina spánku!
Ismerie! Šťastná panno! Neusiloval snad král pomocí
lásky i hněvu horlivě o to, aby se Francouzi oddali Bohu
našich otců? Nemíjely se snad jeho rozhněvané hrozby
i lichotky dlouho cílem? Dosud se zmítáš
v nejistotě, panno?
Ismerie: Ano, to, co mi říkáš,
je velmi temné.
Marabucius: Co může být
na zářivém nebi jasnější?
Ismerie: Pouč mě víc.
Marabucius: Ty, ty jsi ta panna, před níž ona trojice padla na kolena
a podrobila se její vůli.
Ismerie: Já že jsem ona? Dobří bozi!
Marabucius: Nemáš proč dál pochybovat.
Ismerie: Co to říkáš? Já?
Ismerie? Zopakuj tu šťastnou věštbu.
Marabucius: Nebe
tě určilo k tomu, panno, aby sis odnesla palmu vítězství
nad zatvrzelou trojicí. Nesmím
otálet, jdu do královského domu,[21] abych
vládci i dvoru rychle přinesl tu šťastnou zprávu.
Ó, jakou způsobíš svému královskému otci radost,
jaké veselí! Vrhne se dceři do náručí
a k dosavadní lásce přidá novou ozdobu
otcovské lásky.
Ismerie: Jdi, kam tě pobízejí nebeská
znamení.

9. SCÉNA

Chalífa se z toho raduje a svěří celý úkol Ismerii, ostatní z něj vyloučí. Kdyby se však věc nepodařila, chce Kristovy přívržence hned odsoudit k potupné smrti.

Osoby: Ismerie, chalífa, Marabucius a další.

Ismerie: Bohové! Uznali jste mě za hodnou
tak velkého úkolu? Jaká přízeň
celého dvora a vznešeného otce mě čeká?

[21] Lat. *Penates*, *ium*, *m.* – domácí bůžkové, zde v obecném významu „dům, domov".

Ismeria! Plaude, Ismeria! Jucundos age
[379v] Tranqvilla soles. Mene depictam meis
Subjecit oculis Cynthia? In meo jubar
Tantum refulsit vertice? Ismeria! Deae
Praefers decorem, lumen attingis Poli
Charitumqve calcas gratiam. Ast qvid te tibi
605 Ita peregrinam reddidit? Tantum tui
Ignara, virgo, es? Nosce te melius dehinc
Tuamqve magni facere condiscas velim
Felicitatem.

Califus: Nata! Solamen patris!
Cordis paterni corculum! Virgo Jove
610 Parente digna!
Ismeria: Veneror imperii notas,
Auguste genitor.
Califus: Sceptra te decent, decus
Throni, corona, te decet regni jubar,
Filia parente dignior!
Ismeria: Multum mihi,
Invicte genitor, tribuis, a pedibus ego
615 Scythiae Monarcham veneror.
Califus: Aula, Amazonem
Verere, plausu prona victricem cole.
Marabucius: Te sydera beent virginem, patris decus,
Regni pupillam.
Omnes idem repetunt.[1]
Ismeria: Genitor, immeritam beas.
Califus: Proseqvere plausus aula, festivum melos
620 Cieant phonasci. Tuqve victrici pedes,
Aulica juventus, circulo implexos vove.

Saltus qvatuor ephebulorum

Ismeria: Deveneror amplum gratiae immensae sinum,
Auguste genitor! Stabo pro tuis dehinc
Assidua votis, siqve constringens onus
625 Necessitatem statuat, insomnes agam
Tranqvilla noctes, donec optatum patri
Dicare spolium liceat.
Marabucius: Est qvidem trias,
Est obstinata. Te sed inidicio Poli

[1] Ostatní zřejmě opakují v. 617 a první polovinu v. 618. V. 618 tedy nejprve zazní jako neúplný.

Ismerie! Jásej, Ismerie! Pokojně si užívej
radostných dnů. Postavila mi tedy Cynthia před oči
můj vlastní obraz? Zazářil snad takový jas
nad mou hlavou? Ismerie! Ukazuješ světu
krásu bohyně, dotýkáš se nebeského světla,
nohama drtíš půvab Charitek. Ale proč jsi
sama sobě připadala tak cizí? Tak málo se
znáš, panno? Poznej se nyní lépe
a nauč se cenit si vysoko
své štěstí.

Chalífa: Dcero! Otcova útěcho!
Miláčku otcova srdce! Panno, jež jsi hodná
mít za otce Jova!
Ismerie: Klaním se odznakům tvé moci,
vznešený otče.
Chalífa: Tobě náleží žezlo, vznešený
trůn, koruna, tobě náleží královská záře,
dcero, jež jsi vznešenější než tvůj otec!
Ismerie: Přikládáš mi
příliš velkou cenu, nepřemožitelný otče, to já na kolenou
vzdávám poctu vládci Skythie.
Chalífa: Dvořané, vzdejte poctu
této Amazonce, pokloňte se a uctěte vítězku ovacemi.
Marabucius: Ať ti hvězdy přinesou blaženost, panno, otcova chloubo,
zřítelnice království.

Všichni to opakují.

Ismerie: Otče, oblažuješ tu, která si to nezaslouží.
Chalífa: Dvořané, jásejte dál, hudebníci ať spustí
slavnostní píseň. A vy, mladí dvořané, dopřejte
vítězce pohled na to, jak se vaše nohy točí v kole.

Tanec čtyř pážat

Ismerie: Klaním se před tvou štědrou a nesmírně milostivou
náručí, vznešený otče! Odteď budu usilovně plnit
tvá přání, a jestliže mi uložíš nějakou povinnost,
která to bude vyžadovat, bez námitek budu trávit
bezesné noci, dokud nebudu moci otci
odevzdat vytouženou kořist.
Marabucius: Ti tři jsou sice umínění,
to opravdu jsou. Tvé vysvětlování je však

Ratiocinantem capiet, ac demum fide
Christi relicta, Thraciae Numen colet.
Califus: An certa vates occinis?
Marabucius: Testor Polum,
Verende Princeps!
Califus: Fausta vatidice canis.
I, perge, virgo, perge, qvo stimulat Polus,
Qvo vota Regis, patriae qvo te trahit
Propriiqve fama nominis. Veteri velim
Cura solutos caeteros aulae incolas.
Nemo inde studia misceat, nemo specu
Vinctos revisat hospites, non jam reos,
Qveis melior instat filiae adnisu salus.
Progredere, nata. Nosqve, qvam primum tuo
Laurea micabit vertice, memento novis
Illico beare nunciis.
Ismeria: Caelo duce
Progredior, alme genitor. Ah, utinam novos
Hodie paterno servulos lucrer throno!
Califus: Age jam, minister Numinum, si spes meas,
Natae tuasqve falleret rabido trias
Infascinata toxico?
Marabucius: Procul metus
Et omnis absit cura.
Califus: Spero eqvidem fore,
Qvod polliceris. Si tamen fructu suo
Pretiosa genitae cura, speciosus labor
Careat, furorem Numinum testor, nece
Subita peremptos, Tartaro in praedam dabo!

[380r] **Chorus**

Innocentia Christiana dum sangvinis fusione pro fide cupit erubescere prolixiore, innocentis vitae candore Mariae honorem jubetur faenerari.

Inductio X.

Aggreditur munus Ismeria, qvae auditis Deiparae encomiis, ingenti ejusdem visendae tenetur desiderio. Suscipit proinde Marchinus depingendae Virginis officium, notantibus id ephebulis.

zaujme, jak naznačuje nebe, a oni konečně opustí
Kristovu víru a budou uctívat thráckého Boha.
Chalífa: Určitě se tvá proroctví naplní, věštče?
Marabucius: Beru si za svědka nebesa,
ctihodný vládce!
Chalífa: Věštíš příznivé věci, proroku.
Jdi, běž, panno, běž, kam tě vede nebe,
kam tě volá králova vůle, pověst
vlasti i vlastního jména. Ostatní dvořané
ať jsou zproštěni práce, kterou jsem jim uložil.
Ať do ní již nikdo nevkládá své síly, ať už nikdo
nechodí do sluje za vězni, kteří již nejsou provinilci,
ale hosty, neboť jim díky úsilí mé dcery nastávají
šťastnější časy. Dej se do toho, dcero. A pamatuj, abys nás
obšťastnila novými zprávami hned, jak se na tvé hlavě
zaskví vítězný vavřín.
Ismerie: Pod vedením nebe
jdu, laskavý otče. Ach, kéž bych dnes
pro otcův trůn získala nové služebníčky!
Chalífa: Poslyš, služebníče Bohů, co kdyby ti tři,
omámení zuřivým jedem, zklamali mé, tvé
i dceřiny naděje?
Marabucius: Buď bez obav
a beze vší starosti.
Chalífa: Doufám, že se stane to,
co slibuješ. Jestliže však dceřina vzácná
péče, její ušlechtilá práce nepřinese
plody, přísahám při hněvu bohů, že je nechám
ihned zabít a odevzdám je za kořist Tartaru!

Chorus

Křesťanská nevinnost touží zrudnout pro víru hojným množstvím prolité krve, je jí však přikázáno zmnožit čest Marie bělostí nevinného života.

10. scéna

Ismerie se ujímá svého úkolu. Když slyší chvály na Bohorodičku, nesmírně zatouží ji spatřit. Marchinus na sebe tedy bere úkol namalovat Pannu; pážata to zpozorují.[22]

[22] Pážata, tj. Achmes, Sulejma a Melichi, jsou v této scéně aspoň po určitou dobu přítomna na jevišti, i když nemluví a neuvádí je ani seznam osob v úvodu scény. Na jevišti tedy musela být v tu chvíli znázorněna tři místa, odkud na sebe postavy vzájemně neviděly: Heppinova kobka, kobka Marchina a Sequina a místo, odkud dění pozorovala pážata.

Personae: Marchinus, Heppinus, Seqvinus, Ismeria.

Marchinus: An jam propinqvat mortis optatae dies?
Heppinus: Langvescit animus aspera fati mora.
Marchinus: Heppine!
Heppinus: Fratres!
Seqvinus: An bona, frater, potes
Gaudere sorte, qvin pari nosmet bees
Felicitate?
Heppinus: Istudne fraternus favor
Svaserat, ut amplo gloriae assumpti sinu,
Relinqveretis sqvalido insontem specu?
O saeva fratrum, fratre neglecto, salus!
Marchinus: Qvis iste gemitus?
Heppinus: Tarda mors! Qvid tam pigro,
Libitina, passu graderis?
Seqvinus: Audistin? Qvid haec
Lamenta?
Marchinus: Siste paululum.
Heppinus: Fratres Polo
Plaudunt recepti, qvid ego desertus gemo?
Ignave, segnis barbari in memet furor!
Marchinus: Est frater.
Seqvinus: Est Heppinus. Est nostrum decus.
Marchinus: Heppinus est.
Heppinus: Qvae vox meas aures qvatit?
Marchinus: Heppine!
Seqvinus: Frater!
Heppinus: Frater? Ignotus mihi
Frater. Gemellos astra felices beant.
Seqvinus: Amate frater!
Marchinus: Vivis?
Heppinus: Est fratrum sonus.
Seqvinus: Vivisne, dulcis frater?
Heppinus: An adeptae Polo
Socium coronae poscitis? Fratres! Cito,
Cito venite, praesto sum, ut faustos seqvar.
Marchinus: Fraterni amoris osculo absentem seqvor.
Heppinus: Praesentis, haud absentis amplexum volo.
Qvid me relictum luditis?
Seqvinus: Nostin tuos,
Heppine, fratres?
Heppinus: Gloriae in sinu simul
Locate fratrem, rapite, qvo votis feror.

Osoby: Marchinus, Heppinus, Seqvinus, Ismerie.

Marchinus: Blíží se snad již den vytoužené smrti?
Heppinus: Duch umdlévá takovým krutým odkládáním smrti.
Marchinus: Heppine!
Heppinus: Bratři!
Seqvinus: Smíš se snad, bratře,
radovat ze šťastného osudu, aniž jsi nás oblažil stejným štěstím?
Heppinus: K tomu vás měla bratrská láska,
abyste zanechali nevinného v ohavné sluji,
když vás samotné objala široká náruč slávy?
Ó, jak krutá je spása bratrů, když byl jeden z nich opomenut!
Marchinus: Co je to za nářek?
Heppinus: Pomalá smrti! Proč kráčíš tak líně,
Smrtko?
Seqvinus: Slyšíš? Co je to
za bědování?
Marchinus: Počkej maličko.
Heppinus: Bratři jásají,
že byli přijatí do nebe, proč já tu, opuštěný, naříkám?
Barbare, jak líný a nečinný je tvůj hněv vůči mně!
Marchinus: To je náš bratr.
Seqvinus: To je Heppinus. Naše chlouba.
Marchinus: Je to Heppinus.
Heppinus: Jaký hlas to proniká do mých uší?
Marchinus: Heppine!
Seqvinus: Bratře!
Heppinus: Bratře? Nevím, který z mých bratrů
by to mohl být, oba už se šťastně těší z hvězd.
Seqvinus: Milovaný bratře!
Marchinus: Žiješ?
Heppinus: To je hlas mých bratrů.
Seqvinus: Žiješ, milý bratře?
Heppinus: Chcete se s někým podělit o nebeskou korunu,
již jste získali? Bratři! Rychle, rychle
pojďte sem, jsem připraven vás ve vašem štěstí následovat.
Marchinus: Posílám polibek bratrské lásky nepřítomnému bratrovi.
Heppinus: Chci obejmout přítomného bratra, ne nepřítomného.
Proč si se mnou, opuštěným, zahráváte?
Seqvinus: Heppine, nepoznáváš
své bratry?
Heppinus: Nechte bratra, ať spolu s vámi přebývá
v náručí slávy, odneste mě tam, kam mě unáší má přání.

Seqvinus: Specusne qvaeris gloriam, qvi nos tenet?
Desiste votis!
Heppinus: Qvid? Specus? Caelum peto.
Marchinus: Ach, in remoto nostra versatur salus!
Heppinus: Adhucne miseri vivitis?
Seqvinus: Donec Deo
Authore vitae fata succedant, specu
Vetere retrusi vivimus.
Heppinus: Vivunt! Pudor!
Tyranne mendax!
Marchinus: Si lubet, nostri subi
Antri Penates.
Heppinus: Si lubet? Dic, si licet.
Occlusus arcte carcer est. Tento tamen.
Aptate socias, si lubet, operi manus.

Ismeria: Felix tibi hora fulgeat, fratrum trias!
Nolim pavorem cieat Augustae favor.
Sum virgo, nata Regis, optatam ferens
Vinctis salutem.
Marchinus: Te astra Divinis beent,
Augusta virgo, gratiis.
Heppinus: Qvis hic favor,
Qvae virgo?
Ismeria: Regis filia, intendens tuis
[380v] Fratrumqve votis.
Marchinus: Fata qvae dubios manent?
Seqvinus: Qvid non petitus virginis notat favor?
Marchinus: Istud necessum est, corda sacremus Deo
Ejusqve Matri Virgini.
Seqvinus: O, absit nefas,
Qvod fraus dolusqve forte postremus parat!
Ismeria: Restituo fratrem fratribus.
Heppinus: Grates tibi,
Augusta virgo. Stringo vos fido sinu,
Fratres amati.
Marchinus: Mutuam e fido cape
Pectore salutem.
Seqvinus: Sospitatrici Polus
Opima reddat praemia.
Ismeria: Haec, haec vos manent.
Insveta genitor dona et insolitum parat
Princeps honorem.

Seqvinus: Toužíš po slávě sluje, která nás věznì?
Zanech těch přání!
Heppinus: Cože? Sluje? Toužím po nebi.
Marchinus: Ach, naše spása zůstává vzdálená!
Heppinus: Vy snad dosud žijete, nešťastníci?
Seqvinus: Žijeme,
dokud z Božího přičinění nevystřídá život smrt,
žijeme, zavření ve stále stejné sluji.
Heppinus: Oni žijí! Hanba!
Prolhaný tyrane!
Marchinus: Chceš-li, pojď
do naší kobky.
Heppinus: Chceš-li? Řekni: „můžeš-li".
Cela je pevně zavřená. Přesto se pokusím.
Chcete-li, přiložte ruku k dílu.

Ismerie: Kéž třem bratrům nadejde šťastný čas!
Přízeň panovnice ve vás nemusí budit strach.
Jsem panna, králova dcera, a přináším vězňům
vytouženou spásu.
Marchinus: Vznešená panno, ať tě hvězdy oblaží
božskými milostmi.
Heppinus: O jakou přízeň jde,
co je to za pannu?
Ismerie: Jsem králova dcera a chci splnit přání tvá
i tvých bratrů.
Marchinus: Nevíme, jaký osud nás čeká.
Seqvinus: Co značí tato přízeň panny, o niž jsme nežádali?
Marchinus: Musíme své srdce zasvětit Bohu
a Panně, jeho Matce.
Seqvinus: Ó, kéž nám tato, snad již poslední lest
a úskok nechystají nic ohavného.
Ismerie: Vracím bratra bratrům.
Heppinus: Díky tobě,
vznešená panno. Tisknu vás ve věrném náručí,
milovaní bratři.
Marchinus: Přijmi na oplátku pozdrav
od věrných srdcí.
Seqvanus: Nebe oplatí
naší zachránkyni bohatou odměnou.
Ismerie: Ta čeká vás.
Vládce, můj otec, vám chystá nezvyklé dary
a neobvyklou poctu.

Marchinus: Dona? Qvin potius rogis
Saevaeqve morti destinat.
Ismeria: Procul metus!
Hodie solutos compede educam specu.
Heppinus: Sed nunqvid aras Thraciae per te prius
Colere jubemur?
Ismeria: Jura qvod patriae ferunt.
Seqvinus: Sed nostra nobis jura prae reliqvis placent.
Ismeria: Propria cuiqve sensa prae reliqvis placent,
Seqvenda cum sit veritas.
Marchinus: Hanc nos docet
Fides Latina.
Heppinus: O virgo! Si nostram fidem,
Si combibisses, protinus Christo manum
Victamqve mentem traderes.
Ismeria: Superi! Nefas!
Qvid loqveris, audax pusio? Ego? Patriae decus,
Aurora regni Thraciae, Charitum soror,
Aemula Dearum, qvid ego? Ego vestro darem
Mentem manumqve Numini? Sic vos rei
Damnatis ipsos, gratias Regis favor,
Dum proprius in vos excitat Furias rigor.
Marchinus: Fac age patronam, virgo, age, inflamma patrem,
Ut nos, qvod agimus supplices, tandem enecet.
Ismeria: Sic? Pulchra vota! Ego author existam necis,
Qvae sponte munus sospitatricis gero?
Et grande nunqvid crimen est, tantum sui
Cruoris esse prodigum?
Heppinus: Minimum nefas,
Pietatis imo plurimum, innocuam Deo
Litare vitam!
Marchinus: Nempe te, virgo, latet,
Qvod amore nostri Christus innocuam Deo
Sese dicarit hostiam.
Ismeria: Christus?
Seqvinus: Deus.
Ismeria: Heu error! Anne subjacet morti Deus?
Marchinus: At subjacere potuit, assumpta prius
Humanitate.
Ismeria: Qvid novum jactas nefas?
Seqvinus. Qvid hoc stupescis?
Ismeria: Unde sumpsisset Deus
Humanitatem?

Marchinus: Dary? Spíš se nám rozhodl udělit
pohřební hranici a krutou smrt.
Ismerie: Nebojte se!
Dnes vás zbavím pout a vyvedu vás ze sluje.
Heppinus: Nepřikážeš nám však, abychom předtím uctili
thrácké oltáře?
Ismerie: To přikazují zákony naší vlasti.
Seqvinus: Nám se však nade všechny ostatní líbí naše zákony.
Ismerie: Každému se nade všechny ostatní líbí vlastní názory,
je však třeba následovat pravdu.
Marchinus: Té nás učí
latinská víra.
Heppinus: Ó panno! Kéž by ses jen
byla napojila naší vírou, hned bys podala Kristu ruku
a odevzdala mu své přemožené srdce.
Ismerie: Bohové! Taková bezbožnost!
Co to povídáš, smělý chlapče? Já? Ozdoba vlasti,
jitřenka thráckého království, sestra Charitek,
sokyně bohyň, já? Já že bych dala ruku
a srdce vašemu Bohu? Tak se sami odsuzujete k smrti,
když vám král laskavě nabízí milost,
zatímco vy na sebe vlastní zatvrzelostí přivoláváte jeho hněv.
Marchinus: Staň se naší ochránkyní, panno, a rychle přiměj otce,
aby nás dal konečně usmrtit, o což pokorně žádáme.
Ismerie: Tak? Pěkná přání! Já, která jsem na sebe dobrovolně vzala
úlohu zachránkyně, se mám stát původkyní smrti?
A není to snad velký zločin, zacházet tak marnotratně
s vlastní krví?
Heppinus: Není to zločin ani v nejmenším,
naopak, obětovat Bohu nevinný život je největší
důkaz lásky!
Marchinus: Tobě, panno, je totiž utajeno,
že Kristus se z lásky k nám vydal Bohu
jako nevinná oběť.
Ismerie: Kristus?
Seqvinus: Náš Bůh.
Ismerie: Běda, jaký blud! Copak Bůh podléhá smrti?
Marchinus: Mohl jí podlehnout, protože předtím přijal
lidskou podstatu.
Ismerie: Co to říkáš za další bezbožnost?
Seqvinus: Čemu se divíš?
Ismerie: Kde by Bůh vzal
lidskou podstatu?

Heppinus: Virginis castae bibit
Castus cruorem.
Ismeria: Qvis iterum fatuos novus
Dementat error?
Heppinus: Virgo, si nosses Dei
Experta Matrem!
Ismeria: Virginem?
Marchinus: Virgo est, nota
Maternitatis praedita. Est Virgo supra
Sydera refulgens.
Heppinus: Calcat astrorum jubar
Solisqve calcat gratiam. Dictis fidem,
O virgo, tribue, nullus hic error latet.
Ismeria: Qvam mira, tantum ignota dubitanti refers.
Agedum, meumne pariter excedit tua
Virgo decorem?
Heppinus: Qvid ais? E terra et polo
Collecta rerum gratia, intuitu Sacrae
Dei Parentis umbra, nil aliud foret.
Ismeria: Stupenda narras! Si licet, oculis fave
Tantae figuram Virginis.
Heppinus: Neqveo tuis
Parere votis.
Marchinus: Mente, si lubet, exprime
Qvascumqve species; mille si tandem legas
Portenta rerum, singula totidem modis
Superat Mariae gratia.
Ismeria: Sed hujus mihi
Liceat videre ectypon.
Seqvinus: Frustra id petis.
Ismeria: Qvid ita?
Heppinus: Peritas munus excelsum petit
Apellis artes. Qvid rudis tentet manus?
Marchinus: Et ista nobis matris officio praeest.
Huic corda, vitam, spiritum et totum damus
Mentis vigorem, cujus in sinu mori
Qvam dulce, virgo, qvamqve jucundum foret!
Ismeria: Sed ego videre Virginis peto iconem.
Nemo ergo nostris dextera artifice potest
Parere votis?

Heppinus: Sám čistý, napájel se
krví čisté Panny.
Ismerie: Jaký další omyl vás
pobláznil, pošetilci?
Heppinus: Panno, kéž bys poznala
z vlastní zkušenosti Boží Matku!
Ismerie: Pannu?
Marchinus: Je to Panna, obdařená
znakem mateřství. Panna, jež září víc
než hvězdy.
Heppinus: Nohama drtí záři hvězd
i krásu slunce. Ó, panno, důvěřuj
mým slovům. Neskrývá se v nich žádný blud.
Ismerie: Jak podivné, tolik nezvyklé věci mi vyprávíš
a uvádíš mě v nejistotu. Pověz, převyšuje ta tvá Panna
svou krásou i mě?
Heppinus: Co to povídáš? Kdybych vzal krásu
všeho na zemi i na nebi, při pohledu na svatou
Boží Rodičku by byla jen stínem, ničím jiným.
Ismerie: Vyprávíš úžasné věci! Je-li to možné, dopřej mi spatřit
obraz takové Panny.
Heppinus: Tvému přání
nedokážu vyhovět.
Marchinus: Rač si vytvořit v mysli
jakékoli krásné obrazy; přesto, i kdybys shromáždila
tisíc zázraků, krása samotné Marie je převýší
právě takovou měrou.
Ismerie: Kéž bych však směla
spatřit její podobiznu.
Seqvinus: To žádáš marně.
Ismerie: Pročpak?
Heppinus: Tak vznešený úkol si žádá umění
zkušeného malíře.[23] Proč by to zkoušela neobratná ruka?
Marchinus: Povinnost k ní je nám nad povinnost k matce.
Své srdce, život, dech a veškerou
sílu ducha odevzdáváme té, v jejímž náručí
by bylo tak sladké zemřít, panno! Tak radostné!
Ismerie: Já si však přeji vidět obraz té Panny.
Nikdo z nás tedy nemůže zručnou pravicí
splnit mé přání?

[23] Lat. *Apelles, is, m.* – znamenitý řecký malíř, současník Alexandra Velikého; zde v obecném významu „umělec, mistr".

Heppinus: Nemo.
Ismeria: Proh! Miseras vices!
Qvid ergo tantis profuit, qvam nunc negas,
Laudare dictis Virginem?
Heppinus: Veniam mihi
Meisqve tribue. Virginis nostrae decor,
Qvemcunqve tentes, artis excedit modum.
Ismeria: Tentare lubeat, forte successu labor
Stabit secundo.
Marchinus: Faxo, qvod tantum petis.
Ergo tabellam prona, penicillum mihi,
Simul et colores coice. Spero eqvidem fore,
Indesinenti fiat ut voto satis.
Ismeria: Faxo, favete perbrevem abeunti moram.

Inductio XI.

Alladinus in omnem rei eventum lugubre theatrum meditatur. Ephebuli, qvod ante notarant, eidem aperiunt; qvi interim ad aulam ob spem melioris eventus repetito nuncio revocatur.

Personae: Alladinus, miles, carnifex, 3 ephebuli, aulicus 1, aulicus 2.

Alladinus: Exacue ferrum, carnifex! Reliqva cohors,
Intende circo lugubri!
Miles: Jube, horridum
Visu theatrum surget, infausta ut trias
Vel ante fata concidat.
Carnifex: Triplex caput
Mucro hic tricipiti tradet in praedam cani.
Alladinus: Non est, qvod iras jactites; etenim fore
Confido, ut amplam gaudii messem patri
Nata Imperantis referat. At placitis tamen
Obtemperandum est regiis, qvamvis ea
Praecogitatum nuspiam attingant scopum.

Ephebulus 1: Ingrata patri genita!
Alladinus: Qvo res est loco?
Ephebulus 2: Ismeria!
Alladinus: Qvid tam tristis Ismeriam invocas?
Ephebulus 3: Qvam metuo, ne nos fallat et fallat patrem.
Alladinus: Qvid ita? Recense, si qvid injustum notas.
Ephebulus 1: Metuenda fraus est.

Heppinus: Nikdo.
Ismerie: Běda! Nešťastný osud!
K čemu tedy bylo dobré tolika řečmi vychvalovat Pannu,
kterou mi nyní odpíráš ukázat?
Heppinus: Odpusť mně
i mým bratrům. Krása naší Panny
převyšuje jakékoli umělecké dílo, o něž by ses pokusila.
Ismerie: Ráda bych to zkusila, třeba ta práce bude mít
příznivý výsledek.
Marchinus: Udělám, co tolik žádáš.
Přines mi tedy laskavě tabulku, štětec
a také barvy. Doufám, že se mi podaří
uspokojit tvé neutuchající přání.
Ismerie: Udělám to, dovolte mi nakrátko odejít.

11. SCÉNA

Alladinus chystá truchlivé divadlo, až celá záležitost skončí. Pážata mu odhalí, co předtím zpozorovala. Alladinus je mezitím povolán zpět ke dvoru v naději na šťastný konec.

Osoby: Alladinus, voják, kat, 3 pážata, dvořan 1, dvořan 2.

Alladinus: Naostři si meč, kate! A ostatní
ať se dostaví k truchlivé podívané!
Voják: Přikaž a vztyčíme
hrůzyplné jeviště, aby na něm nešťastná trojice
padla, třeba předčasně.
Kat: Tři hlavy
dá tento meč za kořist trojhlavému psu.[24]
Alladinus: Nemáš proč mluvit tak rozhněvaně. Vždyť,
jak věřím, dcera přinese otci
velkou úrodu radosti. Přání krále
je však přece třeba poslechnout, i kdyby
neměla nikdy dosáhnout zamýšleného cíle.

Páže 1: Dcero nevděčná vůči otci!
Alladinus: Jak daleko jste se ve své záležitosti dostali?
Páže 2: Ismerie!
Alladinus: Proč voláš jméno Ismerie tak smutně?
Páže 3: Moc se bojím, aby neoklamala nás i otce.
Alladinus: Cože? Jestli jsi zaznamenal nějakou nepravost, pověz to.
Páže 1: Je třeba se bát zrady.

[24] Míněn Kerberos, který střežil vchod do podsvětí.

Alladinus: Loqvere, qvid doli latet?
Ephebulus 3: Ut qvid puella Virginis, qvalem velut
Matrem suimet Numinis Celtae colunt,
Captitat amores?
Alladinus: Unde tu tantum nefas
Probare possis?
Ephebulus 2: Unde? Qvid aliud notat
795 Petita species Virginis?
Alladinus: Ne tu mihi
[381v] Obscura loqveris.
Ephebulus 1: Clarius idipsum cape.
Ismeria laudes Virginis, qvalem impii
Dei Parentem nuncupant, avida prius
Percepit aure, cujus a Celtis modo
800 Sollicita poscit ectypon. Capis?
Alladinus: Nihil
Hic subtimendum est. Forsan idipsum suo
Medium triumpho destinat.

Aulicus 1: Ad aulam gradum
Princeps referri praecipit.
Alladinus: Num jam caput
Lauro coruscum Principis genita tulit?
805 Aulicus: Conatus instat ultimus jamqve optima
Spes in propinqvo est.
Alladinus: Itane?
Aulicus: Pro certo tene
Et ad Penates regios reditum para.

Alladinus: Malecauta lingvae probra! Vis Regi improba
Fandi libido constet?
Ephebulus 1: Heu! Absit malum!
810 Nullus enim in isto sedit eloqvio dolus.
Aulicus 2: Ad aulam, ad aulam, singulos subito jubet
Adesse Princeps. Qvid moras trahitis? Cito,
Cito, frater, omnes Rex in officium vocat.

Inductio XII.

Anxiis de assumpto depingendae imaginis officio Christi et Mariae clientibus, allapsa portento Deiparae icon angorem commutat in tripudium. Agnoscit Ismeria objectae sibi per qvietem Virginis effigiem totaqve in amorem Deiparentis abripitur.

Alladinus: Mluv, jaká lest je před námi skrytá?
Páže 3: Co když se dívky zmocní láska k Panně,
kterou Francouzi uctívají jako Matku
svého Boha?
Alladinus: Čím bys mohl doložit
takový zločin?
Páže 2: Čím? Co jiného značí to,
že si vyžádala obrázek té Panny?
Alladinus: Nemluv na mě
v hádankách.
Páže 1: Zde to tedy máš jasněji.
Ismerie nejprve dychtivě naslouchala
chválám Panny, kterou bezbožníci nazývají
Boží Rodičkou, a hned potom si, celá rozjitřená,
vyžádala od Francouzů její podobiznu. Chápeš?
Alladinus: Není
se tu čeho bát. Snad ji zamýšlí použít
jako prostředek svého triumfu.

Dvořan 1: Vládce rozkazuje,
abyste se odebrali ke dvoru.
Alladinus: Již si králova dcera
odnesla na čele blýskavý vavřín?
Dvořan: Nastává chvíle posledního útoku a naplnění
našich nejlepších nadějí je již blízko.
Alladinus: Tak?
Dvořan: Považuj to za jisté
a přichystej návrat do královského paláce.

Alladinus: Jaké urážky pronesl tvůj neobezřetný jazyk? Chceš,
aby se král dozvěděl o tvých drzých, opovážlivých řečech?
Páže 1: Běda! Takové neštěstí ať se nestane!
V mé promluvě totiž nebyla žádná lest.
Dvořan 2: Ke dvoru, vládce přikazuje, aby se jeden každý
dostavil ke dvoru. Co otálíš? Rychle,
rychle, bratře, král volá všechny do služby.

12. SCÉNA

Služebníci Krista a Marie jsou sklíčení z toho, že na sebe vzali úkol namalovat obraz. Když se k nim zázrakem snese podobizna Bohorodičky, úzkost se změní v jásot. Ismerie poznává na obraze Pannu, která se jí zjevila ve snu, a celou ji zachvátí láska k Bohorodičce.

Personae: Marchius, Heppinus, Seqvinus, Ismeria.

Marchinus: Qvantum tremisco! Palpitant fibrae metu,
Simul et pudore vultus insveto rubet.
Heppinus: Qvis te ad ruborem compulit? Tua haec, tua
Culpa acciderunt.
Marchinus: Angor excruciat meum
Immensus animum.
Seqvinus: Sed nec in solo pudor
Ruborqve sistit, verum in insontes qvoqve
Fratres redundat.
Heppinus: Singulos dubio procul
Idem in periclum conjicis.
Marchinus: Veniam date,
Fratres amati. Deprecor, si qvod minus
Deliberata mente commissum est nefas.
Seqvinus: Deliberare decuit.
Heppinus: Et nostrum et tuum
Assurget inde dedecus.
Marchinus: Ach, veniam date
Nec jam doloris pondere afflictum magis
Gravate fratrem.
Seqvinus: Sponte collectum est onus.
Heppinus: Ista sit imago Virginis? Monstrum! Et tamen
Marchinus artem hanc combibit, ne tu mihi
Aemulus Apellis crederis.
Marchinus: Qvid adhuc novum
Addis dolorem?
Seqvinus: Frater! Hoc minimum reor,
Qvod te dolore nosqve maerore opprimas.
Attende tabem, qvam Dei in Matrem invehis.
Marchinus: Hoc, fateor, hoc me cruciat et pectus qvatit.
Nulla ergo spes sit? Nullus auxilio locus?
Maria ferre sola subsidium potest!
Seqvinus: Qvid crimen auges?
Heppinus: Forte prodigium petis?
Qvid nisi cachinno barbarum excipiet genus
Dei Parentem?
Marchinus: Heu absit, heu absit nefas!
In frusta tabulam redigo, sic eqvidem impium
[382r] Evito dedecus.
Heppinus: Sed qvid optanti dabis
Regis puellae?

Osoby: Marchinus, Heppinus, Seqvinus, Ismerie.

Marchinus: Jak se třesu! Mé nitro se chvěje strachem
a zároveň se tvář rdí nezvyklým studem.
Heppinus: Kdo tě dohnal k té hanbě? Tvojí, tvojí vinou
se to stalo.
Marchinus: Nesmírný strach
mučí mou duši.
Seqvinus: Stud a hanba se však nezastavily
u tebe, ale zasáhly také tvé
nevinné bratry.
Heppinus: Bez pochyby jsi oba
uvrhl do stejného nebezpečí.
Marchinus: Milí bratři,
prosím, odpusťte, pokud jsem se
nerozvážnou myslí dopustil nějakého zločinu.
Seqvinus: Měl sis to rozvážit.
Heppinus: Vzejde z toho
naše i tvoje ostuda.
Marchinus: Ach, odpusťte
a nepřitěžujte bratrovi, již tak sklíčenému
tíhou bolesti.
Seqvinus: To břemeno jsi na sebe vzal dobrovolně.
Heppinus: To že má být obraz Panny? Hrůza! A přitom se
Marchinus v tomhle umění vzdělával. Nezdá se mi,
že bys zrovna soupeřil s Apellem.
Marchinus: Proč mi přiděláváš
ještě další bolest?
Seqvinus: Bratře! Že tebe drtí smutek
a nás kvůli tobě bolest, to je to nejmenší.
Podívej se ale, jak jsi pošpinil Matku Boží.
Marchinus: Přiznávám, to mě mučí a drásá mi to srdce.
Není tedy žádná naděje? Žádné místo, odkud by přišla
pomoc? Maria! Ta jediná může přinést pomoc.
Seqvinus: Proč ještě zvětšuješ svůj zločin?
Heppinus: Žádáš snad zázrak?
Jak jinak než s výsměchem teď barbarský lid
přijme Boží Rodičku?
Marchinus: Běda! Taková bezbožnost se nesmí stát, ach ne!
Rozbiju obraz na kusy, a tak se vyhnu
bezbožné pohaně.
Heppinus: Co však odevzdáš dychtivé
králově dceři?

Marchinus: Grande qvid, si dem nihil.
Seqvinus: Ita vero, frater, praebitam explebis fidem?
Heppinus: Sic stabit ore veritas?
Marchinus: Dicat licet,
Et mille probris, mille mendacem asserat,
Modo suus Almae Virgini maneat honor.
Sed qvis dolorem sublevat? Fratres! Piae,
Dulcis, Benignae est Matris in promptu favor.
Cernitis amoris pignus?
Heppinus: Heu! Heu me, scelus,
Scelus peractum est.
Marchinus: Sceleris insontes probant
Divae favores.
Seqvinus: Siccine ingratos beas,
Augusta Virgo?
Heppinus: Siccine infidis faves?
O parta silice corda!
Seqvinus: Marmoreum caput!
Heppinus: Ignosce frater. Tuqve cumprimis, Poli
Regina, utrumqve crimine dolentem exime.
Marchinus: Fateor, pusillam dedimus Augustae fidem.
Nunc agite, tanto intensius Matrem Dei
Succensa corda Sospitatricem colant.
Sic spero inustam posse consumi notam.
Et jam propinqvat virgo.

Ismeria: Qvid agitis?
Marchinus: Viden?
Ismeria: Ubi vivo? Ubi sum? Caelites! Ubi moror?
Ismeria! Qvo te proximus, qvo te, insciam,
Conjecit error! Chara Caelitibus trias!
Dilecta soboles Numini! Dulcem iconem!
O forma caelo lapsa! Terfaustum ectypon!
Terfausta pubes! Sola ego infelix, ego,
Improba puella!
Marchinus: Crimine, o virgo, vacas,
Qvam proseqvuntur gratiis astra et Polus
Tanto favore cumulat.
Ismeria: Haec eadem, haec ea est,
Qvam per qvietem videram. O Virgo! O Deus!
Vidisse memet rebar. O pudor! O dolor!
Infauste! Mendax! Inscie astrorum Popa!
Sed qvid ego dictis crimen alienum improbo?

Marchinus: Kdybych jí nedal nic, bude to dost.
Seqvinus: Tak tedy, bratře, naplníš důvěru, kterou do tebe vložila?
Heppinus: Tak budou tvá ústa pravdomluvná?
Marchinus: Ať si to Ismerie říká,
ať mě tisíckrát potupí a tisíckrát nazve lhářem,
jen když dobrotivé Panně zůstane zachována její čest.
Kdo to však zmírňuje mou bolest? Bratři! Přízeň
svaté, sladké, dobrotivé Matky se projevila!
Vidíte důkaz její lásky?
Heppinus: Běda! Běda mi, dopustil jsem se
zločinu, ano, zločinu.
Marchinus: Přízeň svaté Panny dokazuje,
že jste se žádným zločinem neprovinili.
Seqvinus: Tak oblažuješ nevděčníky,
vznešená Panno?
Heppinus: Tak přeješ nevěrným?
Ó, srdce zrozená z křemene!
Seqvinus: Hlavo tvrdá jako mramor!
Heppinus: Odpusť, bratře, a především Ty, Královno
nebes, očisti nás oba, zarmoucené, od zločinu.
Marchinus: Přiznávám, prokazovali jsme Vznešené slabou víru.
Ať tedy nyní naše vznícená srdce tím usilovněji
ctí Matku Boží Pomocnici. Doufám,
že tak se podaří odstranit cejch, který nám byl vpálen.
A již se blíží panna.

Ismerie: Co děláte?
Marchinus: Nevidíš?
Ismerie: Kde to přebývám? Kde jsem? Nebešťané! Kde se zdržuji?
Ismerie! Kam tě v tvé nevědomosti, kam tě uvrhl
nedávný omyl! Trojice drahá nebešťanům!
Milovaní potomci Boha! Sladký obraz!
Ó obraz seslaný z nebe! Přešťastná podobizna!
Přešťastní mladíci! Jen já jsem nešťastná, já,
nehodná dívka!
Marchinus: Ó panno, jsi prostá zločinu,
když ti hvězdy prokazují milost a nebe
tě zahrnuje takovou přízní.
Ismerie: To je ona, ta, kterou jsem
viděla ve spánku. Ó Panno! Ó Bože!
Domnívala jsem se, že vidím sebe. Ó ta hanba! Ó ta bolest!
Nešťastníku! Lháři! Knězi neznalý hvězd!
Ale proč svou řečí haním cizí zločin?

Ismeria! Tu, tu incauta, tu culpae rea es,
Superba mulier!
Heppinus: Desine, o virgo, qveri,
Sed in Mariae gratiam innocuas magis
Converte fibras.
Ismeria: An spei est locus super?
Seqvinus: Confide, Caelum et Virgo te suam volunt.
Ismeria: O dulcis icon! Contere, o Virgo, nefas!
Ignosce culpam! Tibi dehinc vivam, Tibi
Moriar. Ach astra! Lucidae empyrei faces!
Depluite castas, explico corda et sinum,
Depluite flammas! Mittite favillas! Amor,
Amor in Sacratam Virginem nostros, precor,
Depascat artus! Virgo! Te aeternum colam!
Qvid vero superest? Fugio! Vos duces seqvor,
Divae clientes. Valeat aeternum pater!
Valeant Penates regii! Patria, vale!
Omnia, valete! Desero paternos Lares,
Ut Christum et ejus Virginem Matrem colam.

Cantus intermedius

[382v] **Inductio XIII.**

Marabucius templum, in qvo fratres, ejurato Christo, doctrinae Mahometis subscripturi falso creduntur, adornare nititur. Califus dexteritatem filiae commendat.

Personae: Marabucius, Califus.

Marabucius: Plaudo! Triumpho! Nempe nonnunqvam rigor
Etiam innocentes deprimit, tanto ut magis
Illos in augem gloriae extollat favor.
Me nuper aula repulit et vultu procul
Rex esse jussit; prona jam nosmet colit
Aula et Monarchae, pristino absumpto nefas,
Sinu recumbo. Nomen Ismeriae lubens
Famamqve cedo, cedo victricis decus,
Sed qvod puella nuspiam, nostro nisi
Directa sensu, tulerit. Age, tempus vocat.
Coruscet ara! Fulgeat templi decor!
Ut, qvo novellos Ismari socios vocat
Pietatis ardor, vota qvo trahunt, ibi

Ismerie! Ty, ty jsi vinná, ty neobezřetná,
pyšná ženo!

Heppinus: Ó panno, přestaň naříkat,
a raději obrať své nevinné srdce
k Mariině milosti.

Ismerie: Zbývá snad nějaká naděje?

Seqvinus: Věř, že nebe i Panna chtějí, abys byla jejich.

Ismerie: Ó sladký obraze! Ó Panno, smyj můj zločin!
Odpusť mi vinu! Pro Tebe budu odteď žít, pro Tebe
zemřu. Ach hvězdy! Jasné pochodně nebe![25]
Spusťte déšť (otvírám srdce i náruč),
spusťte déšť čistých plamenů! Sešlete jiskry! Prosím,
ať mé údy stravuje láska, láska ke svaté Panně!
Panno! Tebe budu navěky ctít!
Co mi však zbývá? Uprchnu! Nechám se vést vámi,
chráněnci Bohyně. Buď navěky sbohem, otče!
Sbohem, královské příbytky! Vlasti, sbohem!
Sbohem všemu! Opouštím otcovský dům,[26]
abych uctívala Krista a jeho panenskou Matku.

Mezizpěv

13. SCÉNA

Marabucius se snaží vyzdobit chrám, v němž, jak všichni mylně věří, se mají bratři zříci Krista a upsat se Mohamedovu učení. Chalífa vychvaluje dceřinu obratnost.

Osoby: Marabucius, chalífa.

Marabucius: Jásám! Zvítězil jsem! Přísný trest totiž
leckdy srazí i nevinné, aby je pak přízeň
tím spíše vynesla na vrchol slávy.
Dvůr mě před časem zapudil a král mi přikázal
vzdálit se od jeho tváře; teď se mi dvůr
uctivě klaní, a když byl můj zločin vymazán, znovu spočívám
ve vládcově náručí. Rád Ismerii postoupím slávu
svého jména i svůj věhlas, postoupím jí poctu za vítězství,
ačkoli by ho ta dívka nijak nedosáhla, kdyby ji
nevedl můj úsudek. Rychle, čas volá.
Ať se oltář blyští! Ať chrám září ozdobami!
Aby se novým druhům Ismara dostalo
znamení zbožnosti tam, kam je volá horoucí zbožnost

[25] Lat. *empyreum*, *ei*, *n.* – „ohnivé nebe", nejvyšší část nebe, kde je umístěn oheň a jím tvořená nebeská tělesa.
[26] Lat. *Lares*, *um, m.* – domácí ochranné božstvo, zde v obecném významu „dům, domov".

Pietatis omen colligant. Ternum explica
Ternis tapetem.

Califus: Nata! Lucraris patrem,
Cor tibi paternum vendicas.
Marabucius: Veneror tuum,
Magnanime Princeps, veneror augustum jubar
Novumqve tanta in filia heroëm colo.
Califus: O nata! Qvae te, nata, victricem manent
Decora et honores? Per ego Titanis jubar,
Noctis per astrum juro! Genitoris throno
Adstabis inde proxima, ut qvidqvid tua
Optata tulerint, patris e sinu legas.
Marabucius: Hic prona nostro vota dedicabit Deo
Tergemina pubes.
Califus: Provide officio praees.
Qvid tu, minister, praemii in vicem feres?
Marabucius: Tibi famulari, Thraciae augustum decus!
Aeqvabit augem gloriae.
Califus: Caelum invoco!
Feres, qvod optas; plura qvin imo feres,
Qvam vel putare, aut proseqvi votis qveas.
Age jam, satelles! Nemini accessum veta
Cuiqve sunto liberae templi fores.
Conveniat aula! Singulos testes volo
Novi trophaei, nata qvo patrem colit.
O nata! Plus qvam nata!

Inductio XIV.

Adest insuper Alladinus, dignos adolescentes, qvi ex carcere educti jam fuerint, denuncians. Inde jubilus, qvi tamen postliminio in extremam Califi et aulae universae consternationem convertitur, dum nempe compertum fit, adolescentes duce Ismeria fuga elapsos esse.

Personae: Alladinus, Califus, Marabucius et alii complures.

Alladinus: Terfaustum fero,
Magnanime Princeps, nuncium.
Califus: Insignem refers
[383r] Sobolis amatae lauream?
Alladinus: Invicta manu
Ismeriae apertus carcer est.

a žene jejich přání. Roztáhni tři koberce,
pro každého z těch tří jeden.

Chalífa: Dcero! Získala sis otce,
podrobila sis otcovo srdce.
Marabucius: Ctím,
šlechetný vládce, ctím záři tvé vznešenosti
a uctívám tak vzácnou dceru jako novou hrdinku.
Chalífa: Ó dcero! Jaká čest a sláva tě jako vítězku
čeká, dcero? Přísahám při záři slunce[27]
i při noční hvězdě! Od této chvíle
budeš stát hned u otcova trůnu, abys získala
z otcova náručí vše, co si budeš přát.
Marabucius: Zde se tři mladíci s úklonou zasvětí
našemu Bohu.
Chalífa: Vykonáváš svůj úkol pečlivě.
Co chceš odměnou za své služby?
Marabucius: Chci sloužit tobě, vznešená chloubo Thrákie,
to se vyrovná vrcholu slávy!
Chalífa: Dovolávám se nebe!
Dostaneš, co si přeješ; ba dokonce si odneseš víc,
než by sis mohl myslet nebo přát.
Pospěš si, strážce. Nikomu neodpírej přístup,
brány chrámu ať jsou otevřené každému.
Ať se sejde dvůr! Chci, aby všichni byli svědkem toho,
jak dcera uctí otce novou trofejí.
Ó dcero! Jsi víc než dcera!

14. SCÉNA

Přichází také Alladinus a ohlašuje, že urození mládenci již prý byli vyvedeni z vězení. Proto vypukne jásot, který se však změní v nejvyšší úžas chalífy i celého dvora; zjistí se totiž, že mladíci pod vedením Ismerie uprchli.

Osoby: Alladinus, chalífa, Marabucius a mnoho dalších.

Alladinus: Nesu přešťastnou
zprávu, vznešený vládce.
Chalífa: Mluvíš o slavném
vavřínu, který získalo mé milované dítě?
Alladinus: Ismerie nepřemoženou rukou
otevřela brány vězení.

[27] Lat. *Titan*, *anis*, *m*. – Titán, jeden z potomků Úrana (Nebe) a Gáie (Země). Často míněn Hyperión či Helios, bůh slunce, odtud obecný význam „slunce".

Califus: Felix pater!
Felixqve nata!
Alladinus: Vix procul aberit.
Califus: Bene est.
Victricis age, satelles, adventum nota.
Miles: Qvod vota poscunt regia, ad amussim seqvor.
Califus: Primus ego, primus filiae occurram pater
Amazonemqve voce festiva colam.
Tum carmen aula repetat, unanimi sono
Paeana victrici occinens.
Miles: Vicum sonus
Festivus implet proximum, natam sua,
Magnanime Princeps, pube stipatam reor.
Califus: Fac age, sine mora nuncium Ismeriae refer,
Adesse Regem nilqve, praeter solam eam
Suosqve posci.
Achmes: Propero, qvo Princeps jubes.
Marabucius: Vos at modesto genua curvetis situ.
Califus: Vultu modesto, genibus affixis solo
Et complicatis manibus.
Marabucius: Heu! Absit scelus,
Ut qvod dicata Numini trias malum,
Ut indecorum qvidpiam in vobis notet.
Califus: Ipse ego praeibo, specimen Augusti decet
Seqvatur aula.
Achmes: Carceris patent fores,
Auguste Princeps.
Califus: Nil novi refers.
Alladinus: Fave,
Magnanime Princeps, corrigam errorem ocyus.
Califus: Ubi morantur? Adsit actutum trias
Adsitqve genita! Qvid ais?
Achmes: Horresco loqvi.
Califus: Qvid ita? Profare.
Achmes: Palpitant fibrae metu.
Califus: Qvid singulorum residet in vultu dolor?
Loqvere! Qvid angit corda? Vulcanus Ducis
Depavit aedes?
Achmes: Grandius qviddam reor.
Califus: Qvid me moraris, perfide?
Aulicus alius: Heu! Princeps! Nefas!

Chalífa: Šťastný otec!
A šťastná dcera!
Alladinus: Už nebude daleko.
Chalífa: To je dobře.
Rychle, strážce, podívej se, jestli už vítězka přichází.
Voják: Co si král přeje a žádá, to přesně vykonám.
Chalífa: Já, otec, poběžím dceři vstříc jako první
a uctím Amazonku slavnostním pozdravením.
Pak ať dvůr má slova zopakuje a svorně
zazpívá vítězce paján.
Voják: Sousední čtvrtí
zní veselý hlahol, domnívám se, vznešený vládce,
že tvá dcera již přichází v doprovodu mladíků.
Chalífa: Rychle tedy, bez otálení dones Ismerii zprávu,
že král je zde a nežádá si nic kromě ní samé
a jejího doprovodu.
Achmes: Běžím, kam přikazuješ, vládce.
Marabucius: Vy pak pokorně poklekněte.
Chalífa: S pokornou tváří přitiskněte kolena k zemi
a sepněte ruce.
Marabucius: Běda! Nedopusťte tu hanbu,
aby u vás trojice zasvěcená Bohu
zpozorovala cokoli špatného či nepěkného.
Chalífa: Já sám půjdu v čele, sluší se, aby dvůr
následoval příklad Vznešeného.
Achmes: Brány vězení jsou otevřené,
vznešený vládce.
Chalífa: Neříkáš nic nového.
Alladinus: Dovol,
velkodušný vládce, abych tu chybu rychle napravil.
Chalífa: Kde otálejí? Ať sem hned přijdou ti tři
i má dcera! Co říkáš?
Achmes: Bojím se promluvit.
Chalífa: Copak? Pověz.
Achmes: Mé nitro se chvěje strachem.
Chalífa: Proč každému z vás utkvěl ve tváři bolestný výraz?
Mluv! Co tísní vaše srdce? Strávil snad oheň[28]
vládcův příbytek?
Achmes: Myslím, že je to něco vážnějšího.
Chalífa: Proč mě zdržuješ, zrádce?
Jiný dvořan: Běda! Vládce! Zločin!

[28] Lat. *Vulcanus*, *i*, *m*. – bůh ohně, zde obecně ve významu „oheň".

Califus: Qvid bubo similis alteri triste occinis?
Aulicus alius: Ingrata patri genita!
Califus: Ferales sonos!
Qvid est, scelesti?
Alladinus: Proh! Inauditum nefas!
Califus: Superi! Qvid haec lamenta? Bubonum soni?
Achmes: Ismeria se cum triade commisit fugae.
Suleyma: Heu! Crimen!
Melichi: Hoc et providi nunqvid diu
Prius monuimus?
Marabucius: Qvidqvid?
Omnes: Infelix Popa!
Alladinus: Auguste!
Marabucius: Qvid jactatis?
Alladinus: Ubi Princeps?
Califus: Qvid est,
Qvod vos dolore cruciet?
Alladinus: Ismeria! Improba!
Perfida!
Califus: Secusne filiae cessit labor?
Pereat cruento protinus ferro trias!
Alladinus: Auguste! Lapsa est filia et lapsa est trias.
Califus: Fatue!
Achmes: Paternos nata deseruit Lares.
Califus: Heu! Qvid profaris?
Soramnus: Scelus inauditum adfero,
Magnanime Princeps.
Califus: „Valeat aeternum pater,
Valeant Penates regii, patria, vale!
Omnia, valete! Desero paternos Lares,
Ut Christum et ejus Virginem Matrem colam."
Heu! Fata! Qvo me volvitis? Stygium scelus!
Seqvor rebellem! Filia! Acherontis lues!
Marabucius: Credamne tantum crimen?
Omnes: Infelix Popa!
Melichi: Apage, sceleste furcifer.
Suleyma: Jam aperi tua,
Superbe Praeco, lumina.
Marabucius: Pereo.
Omnes: Peris.
[383v] Marabucius: Obruite miserum saxa, proterite caput,
Vel sic cruentas Regis evadam manus!
Califus: Scelerata! Perduellis! Heu! Ubi lates?

Chalífa: Proč žalostně houkáš, stejně jako ten druhý sýček?
Jiný dvořan: Takový nevděk dcery vůči otci!
Chalífa: To zní hrozivě!
Co se děje, darebáci?
Alladinus: Běda! Neslýchaný zločin!
960 Chalífa: Bohové! Co má znamenat tenhle nářek a sýčkování?
Achmes: Ismerie se i s třemi mládenci dala na útěk.
Sulejma: Běda! Zločin!
Melichi: Copak jsme před tím již dávno
prozřetelně nevarovali?
Marabucius: Cože?
Všichni: Nešťastný knězi!
Alladinus: Vznešený!
Marabucius: Co to povídáte?
Alladinus: Kde je vládce?
Chalífa: Co je,
965 co vás mučí bolestí?
Alladinus: Ismerie! Ta nestoudná, proradná
dívka!
Chalífa: Dceřina práce se nezdařila?
Ať tedy ty tři hned zahubí krvavý meč!
Alladinus: Vznešený! Tvá dcera uprchla a ti tři s ní.
Chalífa: Blázne!
Achmes: Tvá dcera opustila otcovský dům.
970 Chalífa: Běda! Co to říkáš?
Soramnus: Přináším zprávu o neslýchaném zločinu,
velkodušný vládce.
Chalífa: „Buď navěky sbohem, otče!
Sbohem, královské příbytky! Sbohem, vlasti!
Sbohem všemu! Opouštím otcovský dům,
abych uctívala Krista a jeho panenskou Matku.“
975 Běda! Osude! Kam mě to strháváš? Pekelný zločin! Budu tu
vzpurnou dívku pronásledovat. Dcero! Ty kale z Acherontu!
Marabucius: Mám věřit takovému zločinu?
Všichni: Nešťastný knězi!
Melichi: Odstup, zločinný ničemo.
Sulejma: Otevři konečně oči,
zpupný věštče.
Marabucius: Je se mnou konec.
Všichni: Je.
980 Marabucius: Zavalte ubožáka, skály, rozdrťte mi hlavu,
jen tak se vyhnu královým krvavým rukám!
Chalífa: Ničemnice! Nepřítelkyně! Běda! Kde se skrýváš?

Ismeria! Averni soboles! Heu! Pudor! Heu! Scelus!
Qvid adhuc moraris, Cerbere? Huc rabies, furor,
Erebi petitus gurgite! Ignivomas faces
Eructet Orcus! Huc, Avernales rogi!
Desaevituras ocyus inundent fibras!
Huc, saevae Erynnes! Barbara Eumenidum trias!
Huc, tota demum rabida Plutonis domus!
Huc, dira Caeli fulmina! Et flammam Polo
Contempta probro Luna fatalem evomat.
Heu me! Scelesta mulier! Heu, qvid ago? Pudor!
Pudor! Fugacem ad flumina Acherontis seqvor.

Inductio XV.

Ismeria cum sociis flammeas Exhilaratrici Deiparae grates persolvit utriqve se totos ejusdem obseqviis mancipant.

Personae: Ismeria, Marchinus, Heppinus, Seqvinus.

Heppinus: Fugimus avara littora, immites plagas.
Marchinus: Secura jam sit vita? Et in tuto salus?
Seqvinus: Qvidsi fugaces Regis exposcat furor?
Heppinus: Nihil timendum est, proteget suos dehinc
Caelica Virago servulos.
Ismeria: Procul metus,
Procul et pavores! Faciet a nobis procul,
Faciet pericla Virginis Divae favor.
Virgo! Liqvescunt corda et in dulces abit
Mea vita amores. Sim Tua, o Virgo! Tua sim
Et me fuisse citius optarem Tuam.
Qvam prae paterno melius arrident sinu
Tuae, o Maria, gratiae! Has in nos qvoqve
Torrente pleno Caelica Virago tulit.
Marchinus: Omnes Mariae gratiis vincti sumus.
Ismeria: Qvam dulce lege hac qvamqve vinciri bonum est!
Seqvinus: Qvae, amabo, melior esse libertas potest?
Ismeria: Amplius, O Diva, me tuo stringi velim
Jubes amore!
Heppinus: Matris officio dehinc
Nobis tibiqve praeerit astrorum Arbitra.
Ismeria: Qvalem, benigni Caelites, nacti sumus
Prae patre Matrem! Mater! Huc vestras manus,
Ingenia, vires, artem, o artifices! Meis
Est vilis ara in manibus. Exstruite sacras,

Ismerie! Dcero Avernu! Běda! Hanba! Běda! Zločin!
Proč dosud otálíš, Kerbere? Sem s hněvem a zuřivostí
vyvolanou z hlubiny Erebu! Ať peklo chrlí
pochodně sršící ohněm! Sem, pohřební hranice z podsvětí!
Rychle pohlťte nitro, které se chystá soptit hněvem.
Sem, kruté Erynnie! Barbarská trojice Eumenid!
Sem s celým zuřivým Plútónovým domem!
Sem, strašné nebeské blesky! A hanbou potupená luna
ať z nebe vrhne zhoubný plamen.
Běda mi! Zločinná žena! Běda! Co mám dělat? Hanba!
Hanba! Budu uprchlici pronásledovat k vodám Acherontu.

15. SCÉNA

Ismerie se svými druhy vzdává horoucí díky Bohorodičce, dárkyni radosti, a všichni se cele odevzdávají do jejích služeb.

Osoby: Ismerie, Marchinus, Heppinus, Seqvinus.

Heppinus: Prcháme z nehostinného pobřeží, z nevlídných krajů.
Marchinus: Je snad již náš život v bezpečí? A záchrana jistá?
Seqvinus: Co když bude rozhněvaný král uprchlíky stíhat?
Heppinus: Není se čeho bát, nebeská Panna bude od této chvíle
své služebníčky chránit.
Ismerie: Pryč se strachem
a s obavami! Přízeň svaté Panny
zažene nebezpečí daleko, daleko od nás.
Panno! Mé srdce se rozplývá a duše přechází
v sladkou lásku. Kéž jsem Tvá, ó Panno! Kéž jsem Tvá
a kéž bych byla Tvá již dříve.
Jak laskavé jsou projevy Tvé milosti, ó Maria,
laskavější než otcova náruč. Nebeská Panna je
bohatým přívalem přenesla i na nás.
Marchinus: Všechny nás přemohla Mariina milost.
Ismerie: Jak sladké a dobré je být spoután tímto zákonem!
Seqvinus: Jaká svoboda, ptám se, může být lepší?
Ismerie: Kéž bys přikázala, ó Božská, aby mě
láska k Tobě spoutala ještě pevněji!
Heppinus: Od této chvíle bude povinnost k Vládkyni hvězd
pro nás i pro tebe víc než povinnost k matce.
Ismerie: Dobrotivá nebesa, jakou Matku jsem získala
místo otce! Matko! Ó řemeslníci, přispějte
svýma rukama, důvtipem, silami, uměním! V mých rukou
je chudý oltář. Postavte Marii svaté příbytky,

Terrestre Caelum, exstruite Mariae domos!
Convertite gazas orbis, obryzo undiqve
Vestite!
Marchinus: Frustra, Ismeria, agimus, aedes sacrae
Flammata nunc sint corda, prospiciet subin
Mariae honori Numen et sapiens Polus.
Ismeria: Tibi itaqve, Virgo, dulcis astrorum Arbitra,
Nostrum Tibi cor, cor Tibi dicatum volo.
Huc casta amoris flamma! Depascat meas
[384r] Cordis medullas, cordis exurat fibras
Mille renovatus flammulis Mariae amor.
Marchinus: Mille Tibi grates, mille sint laudes, Pia
In immerentes Diva, me totum Tibi
Tuisqve posthac traditum obseqviis volo.
Seqvinus: Momenta vitae singula, et si qvod Tibi
Mihiqve, Virgo, gratius vita est bonum,
Ex asse honori Sospitatricis dico.
Heppinus: Adjungo votis vota. Ad extremum meae,
O Diva, vitae spiritum, ardebunt Tui
Amoris in me flammulae, donec subin
Vehemens amoris aestus et corda et fibras
In busta, honoros memet in cineres agat.
Ismeria: Coronet Aether vota. Tibi Virgo, Tibi
Spirare liceat et Tuo in sinu mori!

Epilogus

Docet premi qvidem posse, sed non solum non opprimi Innocentiam Christianam, verum sub Mariae praesidio evadere gloriosiorem.

O. A. M. D. G. et B. V. M. H.

postavte jí na zemi nebe! Vynaložte na to
všechny poklady světa a ze všech stran je obložte
čistým zlatem!

Marchinus: To bychom dělali zbytečně, Ismerie. Svatými příbytky
ať jsou nyní naše horoucí srdce, o Mariinu poctu
se postará Bůh a moudré nebe.

Ismerie: Tobě tedy, sladká Panno, vládkyně hvězd,
Tobě chci zasvětit své srdce.
Sem, čistý plameni lásky! Spal mé srdce
až na dřeň, ať tisíce plamínků stále obnovují
lásku k Marii, která sežehne nitro mého srdce.

Marchinus: Budiž Ti tisíceré díky, tisíceré chvály, Svatá Panno,
jež jsi laskavá k těm, kdo si to nezaslouží. Odteď
chci být zcela oddán Tobě a Tobě sloužit.

Seqvinus: Každý okamžik života a cokoli,
co je tobě, Panno, i mně milejší než život,
všechno zasvěcuji cti Spasitelky.

Heppinus: Přidávám k těmto slibům svůj. Ó svatá Panno,
až do posledního dechu ve mně budou plát
plamínky lásky k Tobě, dokud mocný žár lásky
nespálí mé srdce i žíly na prach
a mě samého neobrátí v uctivý popel.

Ismerie: Ať nebe korunuje tyto sliby. Kéž smíme
pro Tebe, Panno, dýchat a zemřít v Tvém náručí!

Epilog

Učí, že Křesťanská nevinnost může být sice potlačována, avšak nejenže nemůže být potlačena, ale pod ochranou Marie uprchne a bude ještě slavnější.

Vše k větší slávě Boží a cti blahoslavené Panny Marie

II.2.4 Telo furoris impio amoris potior vis

Hru *Telo furoris impio amoris potior vis* předvedli 30. 6. 1731 žáci nejvyšší gramatiky gymnázia v Uherském Hradišti. Napsal ji Thomas Robolt (1706–1741),[1] jehož jménem je také složka s textem nadepsána.

Dochování: Jediný známý exemplář hry se nachází v Národním archivu ČR.[2] Je psán dobře čitelným písmem, v zápise kromě drobných chyb najdeme dvě místa, kde opisovač zřejmě omylem zopakoval již jednou napsané verše nebo jejich části.[3] Na základě porovnání písma na přebalu složky obsahující hru *Telo furoris impio amoris potior vis* s písmem, jímž jsou zapsány Roboltovy sliby scholastika,[4] lze tvrdit, že se jedná o jeho autograf. Zda je jeho rukou zapsána i hra, však nejsme schopni prokázat.

Struktura: Hra *Telo furoris impio amoris potior vis* je poměrně rozsáhlá, obsahuje 883 veršů. Ve skutečnosti byla ovšem ještě delší o vedlejší části (předehra, dva chory a epilog), jejichž text se nedochoval. Písař na několika místech zaznamenal i čísla veršů, naposledy však očísloval verš 600[5] (v našem vydání 588).[6]

Telo furoris impio amoris potior vis se dělí na tři dějství (*actus*), která jsou dále rozdělena na 7, 6 a 5 scén (*scenae*). Po prvním a druhém dějství následoval chorus, kromě toho hra obsahovala předehru a epilog. Z těchto částí se však nedochoval text ani popis děje.

Obsah: Kimmerijský král Parysades zemřel a zanechal po sobě tři syny. Podle práva prvorozeného se má jeho nástupcem stát nejstarší Elpistes, druhorozený Philetes však po vládě také velmi touží a hodlá se jí zmocnit lstí. Jako falešný důkaz lásky pošle Elpistovi prsten s nápisem „Královskou moc nemohou držet dva". Elpistus tento dar nejprve pochopí jako šťastné znamení a důkaz toho, že mu bratr trůn opravdu přeje, dvořan Chelindus ho však varuje, že Philetova láska je jen předstíraná. Philetes se pak skutečně k Elpistovi dostaví s požadavkem, aby se v jeho prospěch vzdal práva na trůn. Elpistus odmítne a oba se už už chystají na souboj, jsou ale odvoláni na hostinu – do Kimmerie totiž zavítal vzácný host, thrácký král Ariopharnes, a ubytoval se u nejmladšího z princů, Patrophila (od něj se také dozvěděl o Parysadově smrti). Na hostinu přijdou i přední mužové království a přinesou žezlo, které předtím spadlo z nebe na oltář, když prosili Jova, aby jim dal nového krále. Jeho výběr nyní svěří Ariopharnovi.

Na Chelindovu radu se Ariopharnes rozhodne nechat bratry o trůn soutěžit střílením šípu na terč. Ještě před oficiálním vyhlášením slyší Patrophilus ve snu hlas, jenž mu radí, aby usiloval o trůn střelou lásky. Když pak sáhne po Liviových Dějinách, náhodou je otevře zrovna na místě, kde se vypráví, jak Brutus kdysi získal moc

---

1 Podrobněji o autorovi viz s. 400–402.

2 NA ČR, JS, sign. IIIo-447, kart. 175, f. 129r–142.

3 Viz v. 112–115 a 427–428.

4 *Liber votorum tam solemnium quam simplicium*. MZA Brno, Sbírka rukopisů Františkova musea G 11, sign. 600 s. f.

5 Předtím jsou očíslovány poslední verše scén I,1, I,2 a I,3.

6 Z rukopisu vyplývá, že písař do číslování zahrnul i vedlejší části, jejichž text měl tudíž k dispozici. Naopak nepočítal *cantus* ve scéně I,2, který v této edici číslujeme.

tím, že políbil rodnou zem.[7] Ariopharnes vyhlásí střelecké klání a za terč určí srdce zesnulého krále, jehož tělo dá exhumovat. Králův duch se zjeví Elpistovi a varuje ho před takovým činem, Elpista to však neodradí. Soutěž začíná, starší bratři střílejí, ale cíl minou. Patrophilus střílet odmítne a místo toho otcovu hruď políbí.

Elpistus, zoufalý z neúspěchu a ztráty trůnu, se chce zabít. Chelindus mu v tom zabrání a vyzve ho, aby s Philetem zkusil soutěžit ještě jednou. Šlechtici a dvořané se radí, kdo z princů má získat osiřelý trůn. Nakonec se shodnou, že novým králem bude Patrophilus, který zasáhl otcovo srdce střelou lásky – polibkem. Elpistus a Philetes znovu střílejí na otcovu mrtvolu, ale i tentokrát bez úspěchu. Patrophilus je slavnostně prohlášen novým králem Kimmerie.

Stavba děje: Zaměříme-li se na stavbu děje, projevuje se Robolt ze začátku jako vcelku obratný dramatik. V 1. dějství uvádí diváky do situace: představuje hlavní postavy, zejména dva starší bratry s jejich ctižádostí a touhou zmocnit se vlády (scény 1, 3, 5); volbě dědice trůnu se věnuje i ve 2. scéně, kdy nejprve šlechtici prosí Jova o nového krále a pak proběhne spor mezi stoupencem Elpista a Phileta; přivádí na scénu krále Ariopharna (4. scéna). Scéna I,6, v níž se všichni hlavní aktéři sejdou na hostině a pověří výběrem nového vládce Ariopharna, by mohla 1. dějství vhodně uzavírat. Následuje však ještě scéna I,7, která je z hlediska děje nejen zcela zbytečná, ale také velmi násilná: Elpista „náhodou" napadne, že by o výběru krále mohla rozhodovat střelba šípem (ačkoli o ničem takovém ještě nebyla řeč), proto si ji jde se svými druhy procvičovat.

Dvořan Chelindus ovšem za Ariopharnem s tímto návrhem přichází až v následující scéně II,1. Kolem střelecké soutěže se pak točí celé 2. dějství. Ve 2. scéně má Patrophilus „prorocký sen", ve 3. scéně Ariopharnes soutěž vyhlásí včetně toho, že terčem bude otcovo srdce. Následují scény, v nichž se princové s touto podmínkou vyrovnávají: Elpistovi se zjeví otcův duch (scéna 4), Patrophilus se rozhodne střelbu odmítnout (scéna 5). Vlastní klání proběhne v 6. scéně.

Ve 3. dějství už k žádnému zásadnímu obratu nedojde, takže působí jako trochu zbytečné natahování. Po zmařeném pokusu o sebevraždu (1. scéna) Elpistus znovu soutěží s Philetem ve střelbě a ani tentokrát žádný z nich netrefí cíl (3. scéna). Mezitím je Parysadovým nástupcem zvolen Patrophilus (2. scéna), znechucení dvořané opouštějí dvůr starších bratrů a dávají se do služeb Patrophilovi (4. scéna). V závěrečné 5. scéně proběhne korunovace.

Postavy: Postavy v *Telo furoris impio amoris potior vis* nejsou nijak výrazně charakterizované. Patrophilus, ve shodě se svým jménem, se po krátkém váhání rozhodne pro lásku k otci. Ačkoli z některých replik se zdá, že se královskému titulu v zásadě nebrání,[8] nakonec odznaky královské moci přijímá velmi neochotně, jako příliš těžká břemena, která mu navíc vynesou jen závist bratrů. Jediným výrazným

[7] Jako jediný totiž správně pochopil proroctví, že moc získá ten, kdo jako první políbí svého rodiče. Proto předstíral pád a přitom se rty dotkl země, tedy otčiny. Viz v. 419–425.

[8] *An ergo illam Polus / Benignus aperit ad thronum viam? / Non vana sunt haec somnia, haec reor meae / Praesaga fient gloriae et honoris gradus* (v. 407–410); *An adeo sim mollis, mei / Ut amore patris perpetim inhonorus velim / Throno exulare?* (v. 516–518).

rysem starších bratrů je jejich ctižádostivost, vlády se hodlají zmocnit za každou cenu. Philetes sice zamýšlí použít lest, ta však spočívá jen v tom, že pošle bratrovi prsten, čímž předstírá, že mu trůn přeje. Ve srovnání s jinými texty na stejné téma starší bratři neusilují o život nejmladšího, nestrojí úklady jemu ani sobě navzájem (nepočítáme-li onu nejasnou „lest" s prstenem). Pouze jednou se chystají k souboji, k němuž však nedojde.

Ani dvůr Robolt nelíčí jako místo plné intrik, jak to je běžné v jiných hrách. Bylo již řečeno, že v dramatech s podobným námětem obvykle stojí na straně každého prince někdo z dvořanů, kdo podporuje jeho nárok na trůn, případně mu sám pomáhá strojit úklady proti soupeři. Také u Robolta má každý z princů svého rádce (Elpistus Chelinda, Philetes Levinda, Patrophilus Larina), jejich podpora se však omezuje na slova – všichni tři princům radí, aby se nezdráhali jít k trůnu třeba „přes otcovu mrtvolu". Největší prostor z dvořanů dostává Chelindus, který mj. ve scéně II,1 poradí Ariopharnovi, jak vybrat dědice trůnu[9] (nápad, že terčem bude otcovo srdce, však zřejmě pochází z Ariopharnovy hlavy). Chelindovo chování a motivace ovšem místy postrádají logiku, jak se projeví zejména ve scéně III,4, kdy v jeho jednání dojde k náhlému obratu. Ještě nedlouho předtím povzbuzoval Elpista, aby se nerozpakoval pokusit se znovu zasáhnout otcovo srdce,[10] nyní je však počínáním obou princů natolik pobouřen, že opouští Elpistův dvůr a dává se do služeb Patrophilovi. Vysvětlit by se tento zvrat dal snad jen v případě, že by Chelindovo povzbuzování ke střelbě na otcovu mrtvolu mělo být pro Elpista pouze jakousi zkouškou. Tomu ale odporuje jeho předchozí chování i některé výroky, svědčící o tom, že si skutečně přál, aby Elpistus vládl.[11] Podobné nesrovnalosti najdeme i u jiných postav, i když ne v takové míře (Larinus ve scéně II,5 přesvědčuje Patrophila, že „lepší je zasadit ránu otcovu srdci a těšit se z království", později však jako první přijde s názorem, že Patrophilus má získat vládu právě proto, že prokázal úctu k otci; v závěru scény II,6 tři šlechtici po Patrophilově odmítnutí soutěžit ocení tento čin jako hodný koruny, ve III,2 proti jeho jmenování králem namítají, že nesplnil podmínku).

Kromě Ariopharna, který je prototypem dobrého a spravedlivého vládce, ve hře dále vystupuje neurčený počet šlechticů (*proceres*), pážat a dvořanů. Drobnou roli má ještě stín zemřelého krále a snad i kněz.[12]

Jazyk a styl: Hra *Telo furoris impio amoris potior vis* je na jednu stranu poměrně náročná, což souvisí především s její rétoričností a statičností. Narazíme v ní na některé méně obvyklé tvary (*siem* – arch. varianta konj. préz. slovesa *esse*, *ausint* – ne-

---

9 Z Chelindovy strany by mohlo jít o intriku – v předchozí scéně si Elpistus procvičuje střelbu, protože ho náhodou napadlo, že by se o nástupci krále mohlo rozhodovat tímto způsobem. Není vyloučené, že se tohoto tréninku účastnil i Chelindus a svou radou se snažil získat pro svého favorita výhodu. V textu ovšem tuto možnost nic výslovně nenaznačuje.

10 *Duci sed ictus purpurae augustum jubar / Reddet secundus. Qvod semel non fit, fit hoc / Freqvens secundo* (v. 654–656); *Sic est nec alio purpurae auratum jubar / Pretio mereri poterit. Hinc metam subi / Rursus priorem, sauciis patris fibris / Eripere poteris fratribus regnorum ebur* (v. 666–669).

11 *Elpiste, spera, regium scandes thronum. / Tu sceptra solus, solus imperium geres, / Hocce tibi telum gloriae incensum feret* (v. 398–400).

12 Jestli se tato postava ve hře skutečně objevila, není zcela jasné. Viz poznámka k v. 88.

klasický tvar konj. préz. slovesa *audere*) i antická jména vybočující z běžného repertoáru (*Aonides*, *Cirrha*, *Trivia* v přeneseném významu „měsíc"). Na druhé straně se v ní určitá slova a slovní spojení opakují. Jsou to především výrazy týkající se královské moci a jejích symbolů (*jubar*, příp. *augustum jubar*, *gloriae augustum jubar*; *sceptrum* nebo *ebur*; *thronus*, *solium*, *essedum*; *purpura* či *purpuratus*). Druhou skupinu představují synonyma pro šíp (především *telum*, *jaculum*, *spiculum*, *sagitta* se objeví jen jednou) a slovesa s nimi spojená (především *vibrare*, *evibrare*). Toto opakování možná pomáhalo paměti herců, zároveň však snižuje literární kvalitu textu.

Kromě této jednotvárnosti hra působí, jak už bylo řečeno, značně staticky. Ve srovnání s ostatními zde vydávanými texty obsahuje více monologů, které jsou také delší – sedm z nich má přes 20 veršů, z toho dva více než 40 (úvodní Philetův 51 a Elpistův ve scéně III,1 necelých 44). Ani dialogy nebo situace, kdy mluví víc osob, nepůsobí příliš živě. Často jde spíše o sled obecných sentencí a řečnický souboj s využitím stychomythie než skutečný rozhovor (viz např. spor Elpista s Philetem o nárok na trůn ve scéně I,5). Rychlejší spád má snad jen pře dvou šlechticů ve scéně I,2, která je ale jinak velmi komplikovaná a dlouhá, a scéna I,7, již oživovala scénická akce (Elpistovo cvičné střílení).

Drama *Telo furoris impio amoris potior vis* tedy nepatří k nejpovedenějším jezuitským hrám. Robolt se dopustil řady nelogičností v chování postav i v ději, příliš se mu nedařilo ani v konstruování dramatické zápletky či budování napětí. Svou hru zatěžkal dlouhými monology a přílišnou rétoričností. Teprve výzkum jeho dalších textů však může prokázat, zda šlo o jedno selhání, nebo byl Robolt opravdu lepší řečník než dramatik.

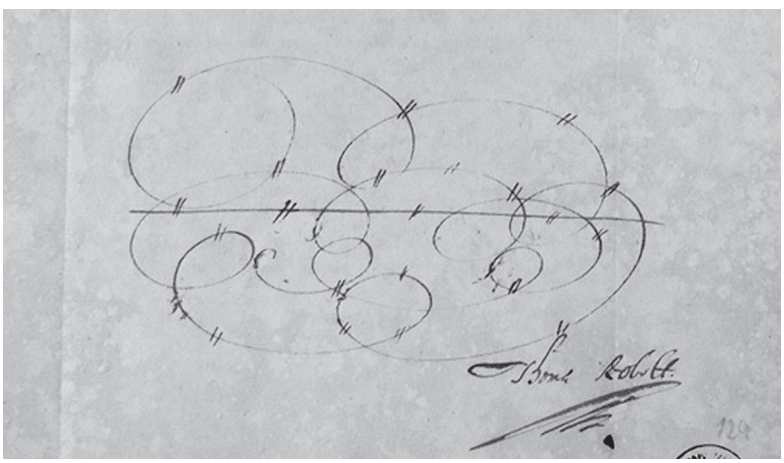

Titulní list složky obsahující hru *Telo furoris* s uvedeným jménem autora.

[130r]

Telo furoris impio amoris potior vis, Patrophilo, natu minimo, imperii corona olim ab exanimi patris corde Cimmerias inter umbras illustris reddita,

nunc pro theatro adumbrata
ab Ingenua supremae classis [grammaticae] juventute
in gymnasio S. Jesu Hradistii
a. 1731, mense Junio, die 30.

Perioche

Tres fuere Parysadae Cimmeriorum Regis filii, qvisqve ab obitu patris rerum potiri affectantes. Ariopharnem Thraciae Regem sibi judicem delegere, qvi erutum e tumulo cadaver patris arbori alligat, arcui sortem committit, eo regni successore destinato, qvi cor parentis felicius tetigisset. Aberravere primi a corde simul et solio, cum natu minimus, impium natu majorum detestans facinus, ab Ariopharne amoris potiorem vim asseverante, regio fit decorus diademate. Diodorus Siculus, l. 20.[a]

Prolusio

Actus I.
Scena I.

Personae: Philetes, Levindus, ephaebi.

Philetes: Illustre nomen Principis toto solo
Augere posse, gloriae augustum jubar,
Per ora ferri gentium famae tuba,
Gyrare supra vertices sceptri minas,
Sancita[b] ferre subditis, regni caput
Praeesse populis, Principis coram tholo
Lunare turmas poplitem et solii gradum
Humili vereri basio est felix honor.
[130v] Hoc est in orbe terreo Regum genus,

Titul gymnasio] Gymasio *TF*.

[a] Ve skutečnosti však Robolt zřejmě čerpal z díla Michaela Pexenfeldera *Ethica symbolica*. Cf. Pexenfelder: *Ethica symbolica*, s. 472.

[b] Varianta part. perf. pas. slovesa *sancire*, zde použitá zřejmě z metrických důvodů. Stejně viz v. 820.

Síla lásky mocnější než bezbožný šíp zuřivosti, královská koruna zářící v kimmerijských temnotách,[1] kterou kdysi dostal Patrophilus,[2] nejmladší syn, od otcova bezduchého srdce

a nyní ji na divadle znovu předvádí[3]
ušlechtilá mládež nejvyšší gramatikální třídy
gymnázia Tovaryšstva Ježíšova v Uherském Hradišti
třicátého dne měsíce června roku 1731.

Náměť

Kimmerijský král Parysades měl tři syny a každý z nich se po otcově smrti toužil zmocnit vlády. Vybrali si za rozhodčího Ariopharna, krále Thrákie. Ten dal otcovu mrtvolu vykopat z hrobu, přivázat ke stromu a rozhodnutí svěřil luku: za králova nástupce měl být určen ten, kdo lépe zasáhne otcovo srdce. První dva synové minuli zároveň srdce i trůn, zatímco nejmladšímu se bezbožný čin starších bratrů protivil. Proto ho Ariopharnes ozdobil královským diadémem a tak potvrdil, že síla lásky je mocnější. Diodóros Siculus, kniha 20.

Předehra

1. dějství

1. scéna

Osoby: Philetes,[4] Levindus, pážata.

Philetes: Moci zvelebovat po celé zemi vládcovo
slavné jméno, vznešenou záři slávy, kterou hlásná trouba
slavné pověsti roznáší skrz ústa všech národů;
potřásat hrozivě žezlem nad šíjemi ostatních,
dávat poddaným zákony, jako hlava království
vládnout lidem, vidět, jak před vládcem v paláci[5]
poklekají zástupy a uctívají stupně trůnu
poníženým polibkem, to je šťastná pocta.
Pokolení králů je pozemskému světu tím,

[1] Kimmerijci byli považováni za národ, který žije na nejzazším západě, proto nezná sluneční svit a je stále obklopen temnotou.

[2] *Patrophilus* – jméno odvozené z řec. *patér* – otec a řec. *filó* – miluji.

[3] Lat. *adumbrat*, doslova „nastiňuje".

[4] *Philetes* – zřejmě varianta jména Philautes, jméno související snad s řec. *filautos* – milující jen sám sebe, sobecký.

[5] Lat. *tholus*, *i*, *m*. – klenba, kupole, metonymicky „budova s kopulí".

Qvod est in axe syderum Phoebi decus;
Rex, Numen orbis, gloriae primas tenet.
Et hanc honoris maximam Elpistus legat,
Superbus ostro ac gloriae celsus throno
Solus micantes regiae fasces gerat?
Elpistus? Ille generis opprobrium regat
Imperii habenas? Stirpis augustae pudor
Regale solium polluat? Qvid? Itane ego
Felicitatis ingemam infaustas vices?
Sortis sinistrae cardines volvam tetris
Sepultus umbris? Solus Elpistus suae
Beatitatis jactet augustum jubar,
Luce radiatus imperi? Ego populi probrum,
Ego ludus orbis? Risus astrorum, Stygis
Infame fiam dedecus? Qvis ferat? Ego?
Vetat id aviti nominis clarum decus
Et ego renitor. Dira me rabies edit,
Nec sidet ante, qvam patris solio inferar.
Ideone sceptrum desero, secundum patri
Natura qvod me filium infausto dedit?
Absit! Secunda gloriae ad portum vehar
Sortis phaselo, sceptra gyrabo manu.
Iniqva lex est, filium si qvae vocat
Ad sceptra primum, digna tumulari aemuli
Livore fratris. Huc rapit mentis furor,
Fortuna qvo me prohibet; huc virtus feret.
Ut vero habenis imperi tuto frui
Liceat Phileti, tegere flammatum decet
Furoris oestrum. Scandere stat animo thronum,
Astu doloqve ludere Elpistum juvat.
Ad sceptra facilis fraude fit Regi via,
Simulare qvisqvis noverit, dignum gerit
Caput corona. Fraudis inveni strophas!
Fiet, ut honoris ludio ac regni probrum
Nunqvam praealtum gloriae ascendet thronum.
Hocce pretiosus dabit in effectum annulus.

Age jam, Levinde! Praepete Elpisti pete
Aedem volatu, munus a nobis refer,

čím je hvězdnému nebi krása slunce;[6]
král je pozemským bohem, zaujímá přední místo ve slávě.
A tuto poctu, největší ze všech, má získat Elpistus?[7]
Jen on se má pyšnit nachovým pláštěm, sedět vysoko
na slavném trůnu a nosit zářivé odznaky královské hodnosti?
Elpistus? Ten, kdo je ostudou rodiny, má třímat
otěže vlády? Ten, kdo je hanbou vznešeného rodu,
má poskvrnit královský trůn? Jakže?
Já tedy mám truchlit nad nepříznivým obratem štěstí?
Mám otevřít dveře neblahého osudu a nechat se pohřbít
v hrozných stínech? A jediný Elpistus se má vychloubat
vznešeným leskem své blaženosti, být ozářený
světlem moci? Já mám být předmětem urážek lidu,
žertů celého světa? Budu vystaven posměchu hvězd,
bezectné potupě podsvětí?[8] Kdo by tohle snesl? Já?
Proti tomu se staví čest slavného jména, které jsem zdědil,
a i já sám se tomu vzpírám. Sžírá mě hrozný vztek,
který se neutiší dříve, dokud nedosednu na otcův trůn.
Ztratím snad žezlo proto, že mě příroda
nešťastně dala otci až jako druhého syna?
To ne! Šťastná loďka mě doveze do přístavu
slavného údělu, sevřu v ruce žezlo.
Pokud zákon povolává k převzetí žezla jen prvního syna,
je to nespravedlivý zákon a zaslouží si, aby ho pohřbila závist
žárlivého bratra. Rozhněvaná duše mě unáší tam,
kam mi Štěstěna brání vstoupit; tam mě donese má udatnost.
Aby se však Philetes směl bezpečně těšit
z otěží vlády, je třeba skrýt běsnění
planoucího hněvu. Mám v úmyslu vystoupit na trůn
pomocí úskoku a s chutí obehraji Elpista lstí.
Úklad usnadňuje králi cestu k žezlu.
Jen ten, kdo se umí přetvařovat, je hoden
nosit korunu. Vymyslel jsem lstivý plán!
Ten, který si na poctu jen hraje, ta ostuda království
nikdy nevystoupí na vysoký trůn slávy.
Zařídí to tento vzácný prsten.

Pospěš, Levinde! Rychle uháněj
do Elpistova domu, dones mu ode mě jako dar

[6] Lat. *Phoebus*, *i*, *m*. – přízvisko Apollóna, zde v obecném významu „slunce".
[7] *Elpistus* – jméno odvozené z řec. *elpis* – naděje.
[8] Lat. *Styx*, *Stygis*, *f*. – řeka v podsvětí, metonymicky „podsvětí, peklo".

[131r] Simulati amoris tesseram et fictae notam
Humanitatis condulum, fratri advove,
Ut aeviternos volvat imperio dies,
Cimmeriae in altum gloriae evectus thronum.
Levinus: Mei imperata Regis ad nutum seqvor.
Philetes: Succedet astus, carbasa allambit favor
Vehorqve fausto gloriae ad portum Noto.
Ephaebi: Fortuna revehat Principem ad regni thronum!

Scena II.

Personae: 4 proceres.

Procer 1: Qvousqve viduus Principe manebit thronus,
Qvi jura dictet gentibus?
Procer 2: Regno huic time,
Ubi nemo habenas imperi Princeps tenet.
Procer 3: Sine Rege nullus constat imperio vigor.
Est qvippe regni vita Rex, qva si thronus
Privetur, omnis regiae excedit vigor.
Procer 4: Qvod nempe moles corporis et artus erunt
Vegetante cassa[c] spiritu, hoc pariter erit
Viduum supremo Rege Cimmeriae solum,
Ni videat alium regio admotum throno.
Procer 1: Rite ordinatus ne brevi regni status
Chaos vetustum revocet et recte suo
Librata moles pondere in praeceps eat,
Habet necessum Principe beari novo,
Qvi dirigendo praesit, ut par est, solo.
Procer 2: Qvi servitute subditos nunqvam gravet
Prematqve populi jura, sed justam suis,
Qvae sola Regum est cura, tutelam paret.
Procer 3: Similis in orbe Caesar a Caelo datur.
Procer 1: Ut astra similem destinent regno Ducem,
Opus, ut supremo thura sacremus Jovi.
Proc. 2, 3, 4:[d] Litamus una.

57 huic] hui *TF*.
72 justam] justum *TF*.
76 Opus] opus est *del. TF*.

[c] Tvar *cassa* nelze vztáhnout ani ke slovu *moles* ani ke slovu *corpus*, snad jde tedy o chybu. Vzhledem k tomu, že v. 62–64 se ve stejném znění nacházejí ve hře *Absque pugna victoria* (NM, 26, f. 468v), však toto místo neemendujeme.
[d] *Proc. 2, 3, 4, = Procer 2, 3, 4.*

tento prsten, důkaz předstírané lásky a známku
zdánlivé náklonnosti, a popřej bratrovi,
aby až dosedne na vysoký a slavný kimmerijský
trůn, trvaly dny jeho vlády věčně.
Levindus: Příkazy svého krále na jeho pokyn splním.
Philetes: Lest se vydaří, příznivý osud se opře do mých plachet
a šťastný vítr[9] mě poveze k přístavu slávy.
Pážata: Ať Štěstěna doveze vládce ke královskému trůnu!

2. SCÉNA

Osoby: 4 šlechtici.

Šlechtic 1: Jak dlouho ještě zůstane trůn prázdný, bez vládce,
který by lidem dával zákony?
Šlechtic 2: Boj se o království,
kde žádný vládce nesvírá otěže moci.
Šlechtic 3: Bez krále nezbývá říši žádná životní síla,
neboť on je životem království, a je-li o něj trůn
připraven, všechna životní síla se z království vytratí.
Šlechtic 4: Kimmerijská zem se bude podobat
tělu a údům zbaveným životadárného dechu,
bude-li postrádat nejmocnějšího krále a neuvidí,
jak na královský trůn přichází další vládce.
Šlechtic 1: Aby se řádně uspořádané poměry v království
vbrzku znovu nezvrátily v dávný chaos
a dosud správně vyvážená stavba se nezřítila
do propasti, musíme se nezbytně těšit z nového vládce,
jenž by stál v čele země a řídil ji, jak je to správné.
Šlechtic 2: Z vládce, který by nikdy netížil poddané otroctvím
a nepotlačoval práva lidu, ale poskytl svým lidem
spravedlivou ochranu, což je jedinou starostí králů.
Šlechtic 3: Takového císaře dává světu samo nebe.
Šlechtic 1: Aby hvězdy určily království takového vládce,
musíme obětovat kadidlo nejvyššímu Jovovi.
Šl. 2, 3, 4: Obětujme spolu.

[9] Lat. *Notus, i, m.* – jižní vítr.

Procer 1: Magne Caelorum Arbiter,
Angustiatae gentis exaudi preces.

Cantus

Jupiter, celsi Moderator orbis,
Jure qvi nostras Tibi poscis aras,
Sceptra regnorum trabeasqve Regum
Dividis orbi,
Subveni genti Duce destitutae,
Judica nobis meritum tiaram
Et Ducem regni solio beandum
Aethere mitte.[e]

[131v] Procer 1: Qvid hoc? Ad aras labitur sceptrum Jovis.
P., Proc. 2:[f] Favor est Tonantis, qvo beat regni thronum.

Procer 3: Brevi videbit sceptra gyrantem manu
Cimmeria tellus Principem.
Procer 1: Hunc Summi favor
Spondet Tonantis regiae.

Procer 4: Qvem tu putas
Throno admovendum?
Procer 3: Scandere imperii thronum
Per aeqvitatis ordinem Elpistus meret.
Procer 4: Qvidqvid?
Procer 3: Nec aliud.
Procer 4: Principem Elpistum paras?
Procer 3: Non ego.
Procer 4: Qvis ergo?
Procer 3: Jura.
Procer 4: Qvae?
Procer 3: Legum.
Procer 4: Nihil
Per aeqvitatis ordinem Elpistus meret.
Procer 3: Meret tiaram Principis.
Procer 4: Tu id asseris.
Procer 3: Hoc ego probo. An non major Elpistus Ducum est?
Procer 4: Qvid inde seqvitur?
Procer 3: Qvod seqvi debet.
Procer 4: Qvid est?
Procer 3: Per ipsa cedit jura majori minor.

[e] V. 79–86 sapfická strofa.

[f] *P. Proc. 2 = Popa, Procer 2.* Kněz chybí v seznamu postav v úvodu scény, v textu není naznačen jeho příchod a říká jedinou repliku. Možná je tedy připsán omylem.

Šlechtic 1: Velký soudce nebes,
vyslyš prosby lidu, kterého tísní úzkost.

Zpěv

Jove, vládce světa ležícího ve výšinách,
jenž po právu žádáš, abychom ti obětovali u oltáře,
ty, jenž rozděluješ na světě královská žezla
a purpur,
přijď na pomoc lidu, jemuž chybí vůdce,
přisuď nám po zásluze toho, kdo bude nosit tiáru,
a sešli nám z nebe vládce, který má být obšťastněn
královským trůnem.

Šlechtic 1: Co to? K oltáři padá Jovovo žezlo.
Kněz, Šl. 2: Hromovládný ukazuje přízeň a žehná královskému trůnu.

Šlechtic 3: Kimmerijská země zakrátko uvidí vládce,
který se tohoto žezla chopí.
Šlechtic 1: Toho slibuje královskému domu
přízeň nejvyššího Hromovládného.

Šlechtic 4: Kdo by podle tvého názoru
měl dosednout na trůn?
Šlechtic 3: Podle řádu spravedlnosti
si na mocný trůn zaslouží vystoupit Elpistus.
Šlechtic 4: Cože?
Šlechtic 3: Zrovna tak.
Šlechtic 4: Podporuješ jako vládce Elpista?
Šlechtic 3: Nikoli já.
Šlechtic 4: Kdo tedy?
Šlechtic 3: Právo.
Šlechtic 4: Jaké?
Šlechtic 3: Obsažené v zákonech.
Šlechtic 4: Elpistus
si podle řádu spravedlnosti nezaslouží nic.
Šlechtic 3: Zaslouží si vladařskou tiáru.
Šlechtic 4: To tvrdíš ty.
Šlechtic 3: Já s tím souhlasím. Není snad Elpistus nejstarší z princů?
Šlechtic 4: Co z toho vyplývá?
Šlechtic 3: Co vyplývat má.
Šlechtic 4: To je co?
Šlechtic 3. Podle práva ustupuje mladší staršímu.

Procer 4: Distinqvo: qvando major est regni capax,
Concedo, qvando est incapax regni, nego.
Procer 3: Sic arguo: sed Elpistus est regni capax,
Solutio ergo nulla.
Procer 4: Subsumptum nego,
Nego rotunde.
Procer 3: Sed probo.
Procer 4: Nego.
Procer 3: Probo.
Illum capacem regio sceptro puta,
Qvem populus ambit, jura regnorum expetunt.
Sed populus Elpistum ambit, jura regnorum expetunt,
Ergo capacem regio sceptro puta.
Conclusio anne debita?
Procer 4: Ast nihil probat.
Procer 3: Nega ergo, si qvid poteris.
Procer 4: Audi ergo.
Procer 3: Audio.
Procer 4: Illum capacem regio sceptro puta,
Qvem populus ambit, jura regnorum petunt.
Sed populus Elpistum ambit, jura expetunt,
Ergo capacem regio sceptro puta.[g]
Illum capacem regio sceptro puta,
Qvem populus ambit, jura regnorum petunt.
Procer 3. Haec major est.
Procer 4: Haec transeat.
Procer 3: Sed qvid minor?
Procer 4: Sed populus Elpistum ambit, hoc clare nego.
Procer 3: Negas minorem?
Procer 4: Pernego.
Procer 3: Sed ego probo.
Procer 4: Nihil probabis, populus hunc nunqvam cupit,
Regni neqve petunt jura, qvem ferus regit
Animi impotentis genius. Elpistum hic regit,
Ergo...[h]
Procer 3: Tu iniqvum Principi aspergis probrum!
Procer 4: Qvod est reapse cognitum mundo probrum,
Injuriosa proditum caret nota.
Procer 3: Et qvod reapse gloriae famam obtinet,
Probro aemulantum noxia atratur nota!

[g] V. 112–115 zřejmě připsány omylem.
[h] Zřejmě záměrně nedokončená věta, přerušená následující replikou.

Šlechtic 4: Já zde rozlišuji: připouštím to, pokud je starší
schopný vládnout, pokud toho schopný není, popírám to.
Šlechtic 3: Na to však namítám, že Elpistus je schopný vlády,
není tedy třeba nic řešit.
Šlechtic 4: Tento dodatek[10] popírám,
jasně ho popírám.
Šlechtic 3: Ale já ho potvrzuji.
Šlechtic 4: Já ho popírám.
Šlechtic 3: Já potvrzuji.
Považuj za schopného ujmout se královského žezla toho,
koho si žádá lid a vyžadují zákony království.
Lid si Elpista žádá, zákony království ho vyžadují,
považuj ho tedy za schopného ujmout se královského žezla.
Není to náležitý závěr?
Šlechtic 4: Ale nic nedokazuje.
Šlechtic 3: Popři to tedy, jestli můžeš.
Šlechtic 4: Tak poslouchej.
Šlechtic 3: Poslouchám.
Šlechtic 4: Považuj za schopného ujmout se královského žezla toho,
koho si žádá lid a vyžadují zákony království.
Lid si Elpista žádá, zákony království ho vyžadují,
považuj ho tedy za schopného ujmout se královského žezla.
Považuj za schopného ujmout se královského žezla toho,
koho si žádá lid a vyžadují zákony království.
Šlechtic 3: To je hlavní teze.
Šlechtic 4: Tu nechme být.
Šlechtic 3: Ale co ta druhá?
Šlechtic 4: Že si lid Elpista žádá, to jasně popírám.
Šlechtic 3: Popíráš tedy druhou tezi?
Šlechtic 4: Zcela ji popírám.
Šlechtic 3: Ale já ji potvrzuji.
Šlechtic 4: Neprokážeš nic, lid nikdy netouží po tom
ani zákony království nevyžadují toho, koho ovládá
divoký duch neschopný zkrotit svůj hněv. Ten Elpista ovládá,
takže...
Šlechtic 3: Špiníš vládce ničemnou potupou!
Šlechtic 4: Pokud celý svět shledal, že je něco skutečně ostudné,
není na takovém odhalení nic nespravedlivého.
Šlechtic 3: Pokud si něco získalo skutečně slavnou pověst,
pohana soupeřů to očerní a poškodí!

[10] Lat. *subsumptum*, *i*, *n*. – subsumpce, podřazení pojmu zvláštního pojmu obecnějšímu, právnicky podřazení zjištěné skutkové podstaty pod příslušnou právní normu.

[132r] Procer 4: Generis se ipso Elpistus est sui probrum.
Procer 3: Generis se ipso Elpistus est sui decus.
Procer 4: Nota improborum scelera non habent decus.
Procer 3: Qvemnam ista feriunt probra?
Procer 4: Qvem?
Procer 3: Elpistum putas?
Procer 4: Non puto, sed ampli sceleris authorem scio.
Procer 3: Palmaris est calumnia, ulciscor probrum!
Hoc illico ense spiritum evello fibris
Elpisto iniqvum. Jam ruo!
Procer 4: In ferrum ruis.

Larinus: Qvis hic in arma proruit?
Procer 3: Nunqvid meum
Jubes tueri Principem?
Larinus: Qvem Principem?
Procer 3: Hoc ense meritum vindico Elpisti thronum.
Larinus: Reprime furoris impetum.
Procer 3: Ulciscor probrum.
Procer 4: Prius tua probra vindices poenas luent.
Larinus: Sinite haec et ite, qvo Ducum nutus citant.

Scena III.

Personae: Elpistus, Chelindus.

Elpistus: O sortis aureum dulce ridentis jubar!
Ergone tandem purpuram Elpistus gerat?
Ergone regnet? Nec triumphali salit
Mens icta plausu nec parum sui capax
Exultat animus? Fateor! Exultat, salit,
Diffundit intus viscera, haud sese capit.
Ego nempe aviti gloriam imperii geram!
Spondet id amati Pyladis in Orestem favor.
Regnabis ergo, Elpiste! Regnabis! Favet
Id tibi Philetes, gloriae augustum jubar,
Favetqve honoris essedum. Id clare notat
Submissus ille nictitans gemmae lepos,
Testis favoris annulus, qvo uni tibi
Unio Philetis gloriae innectit decus.

Šlechtic 4: Elpistus je sám o sobě hanbou svého rodu.
Šlechtic 3: Elpistus je sám o sobě chloubou svého rodu.
Šlechtic 4: Na známých ničemnostech nestoudníků není nic k chlubení.
Šlechtic 3: Koho mají zasáhnout tyto urážky?
Šlechtic 4: Koho?
Šlechtic 3: Myslíš Elpista?
Šlechtic 4: Nemyslím, vím, že spáchal mnoho ničemností.
Šlechtic 3: To je ohromná pomluva, pomstím tu potupu!
Tímto mečem hned vyrvu z útrob duši
nespravedlivou k Elpistovi. Již útočím!
Šlechtic 4: Řítíš se na můj meč.

Larinus: Kdo se to tu žene do zbraně?
Šlechtic 3: Přikazuješ mi
bránit mého vládce?
Larinus: Jakého vládce?
Šlechtic 3: Tímto mečem hájím Elpistův zasloužený nárok na trůn.
Larinus: Zastav příval zuřivosti.
Šlechtic 3: Pomstím potupu.
Šlechtic 4: Nejprve si odpykáš trest jako odplatu za své urážky.
Larinus: Nechte toho a jděte tam, kam vás volají pokyny princů.

3. SCÉNA

Osoby: Elpistus, Chelindus.

Elpistus: Ó zlatá záře sladce se usmívajícího osudu!
Elpistus tedy bude nosit nachové roucho?
Bude tedy kralovat? A přitom jeho mysl, zachvácená
triumfálním jásotem, netančí, duch neztrácí schopnost
sebeovládání a neplesá? Přiznávám! Plesá, tančí,
zaplavuje mé nitro radostí, nemůže se udržet.
Já tedy zdědím slavnou říši a budu ji spravovat!
To slibuje láska, kterou milovaný Pyladés prokazuje
svému Orestovi.[11] Budeš tedy kralovat, Elpiste!
Budeš kralovat! Philetes ti přeje tu vznešenou záři slávy
i čestný triumfální vůz.[12] Jasně to značí
mihotavě zářící krása drahokamu, který ti poslal;
o jeho přízni svědčí tento prsten s perlou,[13]
jímž Philetes tebe jediného spojuje se slávou.

[11] Orestés a Pyladés sloužili jako vzor věrného přátelství.
[12] Lat. *essedum*, *i*, *n.* – dvojkolý válečný vozík, který používali Keltové, mj. na něm vozili poražené krále. Na jiných místech hry je toto slovo použito ve významu „trůn", viz v. 174, 241, 674, 806.
[13] V lat. slovní hříčka s dvojím významem slova *unio* – „perla" a „jednota, sjednocení".

Jam rara nobis pretia desponsant thronum!
Ast qvid character annulo insertus notat?
In nos amoris prodigi effectum probat.
Lemma lego positum: „Non capit regnum duos“.[i]
Bene est, beate est. Regna si haud capiunt duos,
Ut posita epigraphe conotat, solus beor
Elpistus ebore, solus imperium gero.
Unus Philetis nos favor throno invehit.
Impero, guberno.

Chelindus: Metuo, si fari licet,
Auguste Princeps.
Elpistus: †Anocium† qvisnam metus
Percellit animum, lemma qvod dubium movet?
[132v] Loqvere!
Chelindus: Philetes ludere Elpistum parat.
Est umbra amoris, fucus incusans dolum.
Livor Philetis Principem throno cupit
Eliminatum et solus imperio frui
Flagitat avito.
Elpistus: Qvod rei signum arguis?
Chelindus: Arguere qvod me lemma subjunctum jubet.
Si regna non capiunt duos, regni essedum
Solus Philetes exule Elpisto expetet.
Simulat Ulyssen[j] Principis mendax favor.
Elpistus: Germana nunqvam Principis novit fides
Simulare fraudem, notus est nobis amor.
Chelindus: Qvandoqve amore se induit fictus furor,
Ut magis amoris schemate in fraudes agat,
Qvod fratris ipsum lemma livoris satis
Depinxit umbris.
Elpistus: Candor affectus neqvit
Livoris umbris contegi. Veram exhibet
Princeps amoris tesseram et nosmet jubet
Sperare fasces imperi. Cujus proin
Stat visere Lares, certus ut regno fruar.

[i] Cf. Seneca, Thyestes, 44.
[j] *Ulyssen* – řecký akuzativ.

Tato vzácná cennost mi nyní slibuje trůn!
Co však znamená nápis vrytý do prstenu?
Potvrzuje důsledek této štědré lásky vůči mně.
Čtu vložený nápis: „Královskou moc nemohou držet dva".
To je dobré a šťastné. Jestliže královskou moc nemohou
držet dva, jak naznačuje přidaný nápis, jen já, Elpistus,
budu obdařen žezlem ze slonoviny,[14] sám budu spravovat
říši. Samotná Philetova přízeň mě vyzdvihuje na trůn.
Budu poroučet a vládnout.

Chelindus: Smím-li něco říci, mám obavy,
vznešený vládce.
Elpistus: Jaká obava
dělí tvou duši, jakou pochybnost v tobě ten nápis vyvolává?
Mluv!
Chelindus: Philetes se chystá Elpista obelstít.
Je to jen zdání lásky, přetvářka, která prozrazuje lest.
Závistivý Philetes touží po tom, aby byl
vládce odstraněn z trůnu, a usiluje o to, aby se sám mohl
těšit z moci zděděné po předcích.
Elpistus: Jaký máš pro to důkaz?
Chelindus: K takovému obvinění mě vybízí nápis připojený k prstenu:
Jestliže královskou moc nemohou držet dva, Philetes
Elpista vyžene a pak bude žádat královský trůn sám pro sebe.
Princ svou klamnou láskou napodobuje Odyssea.[15]
Elpistus: Princova bratrská věrnost nikdy nedokáže
skrývat lest, jeho láska je mi dobře známá.
Chelindus: Pokrytecká zuřivost se někdy převléká za lásku,
aby v její podobě zmohla svými úskoky více,
což jasně vykreslil sám nápis, když nastínil
bratrovu závist.
Elpistus: Přízraky závisti nemohou zakrýt
nevinný cit. Princ mi předkládá pravdivé
znamení lásky a přikazuje mi, abych doufal
v odznaky vlády. Mám v úmyslu vydat se hned do jeho
domu,[16] abych se mohl z královské moci těšit bezpečně.

[14] Lat. *ebur*, *oris*, *n.* – slonovina, meton. věc zhotovená ze slonoviny nebo slonovinou zdobená. Mohlo by se tedy jednat i o královský trůn. Ve v. 306 však autor toto slovo jednoznačně používá ve významu „žezlo", proto ho takto překládáme v celé hře.

[15] Narážka na Odysseovu proslulou lstivost.

[16] *Lares*, *um*, *m.* – domácí bůžkové, zde v obecném významu „dům, domov".

Scena IV.

Personae: Ariopharnes, ephaebi, Patrophilus cum aula etc.

Ariopharnes: Hic alta surgunt tecta Cimmerii soli
Et Parysadae cernere est Lares Ducis.
Illuc amoris concitus jam alis feror.
Sed qvis moratur semitam? Est Patrophilus,
De Parysadae stirpe postremus satus.
In vota forsan rediit, affatu petam.
Avesis, avitae gloriae ac stirpis decus!
Patrophilus: Parem salutem reddere Augustus jubet.
Qvo vero Princeps concitus adurget gradum?
Ariopharnes: Ad Parysadae provolo thronum patris.
Licetne dulci commode alloqvio frui?
Patrophilus: Nunqvam licebit.
Ariopharnes: Qvid vetat?
Patrophilus: Fatum vetat.
Ariopharnes: Fatisne cessit pater?
Patrophilus: Ita est.
Ariopharnes: Qvo tempore?
Patrophilus: Jam bis revexit auream Phoebus rotam,
Cum fila vitae ferrea abrupit Dea,
Infesta patris Lachesis.
Ariopharnes: Hoc justum parit
Animo dolorem.
Patrophilus: Principis vero jubar
Nubila serena luce moeroris premit.
Ut nocte pulsa gratior Phoebus redit
Radiatus auro, vita sic nobis redit
Moerorqve totus gaudii in vices abit.
[133r] Ariopharnes: Occasus autem Principis nobis parit
Nubila doloris.
Patrophilus: Lugubri invehere decet
Animo serenum. Thraciae invictus petat
Una Monarcha regiam.
Ariopharnes: Ut Princeps jubet.
Patrophilus: Tu vero pernix nuncia adventum meis
Tanti Monarchae fratribus.
Ephaebus: Nutum seqvor.

208 Occasus] Occasum *TF*.

4. SCÉNA

Osoby: Ariopharnes, pážata, Patrophilus s dvorem atd.

Ariopharnes: Zde se zvedají vysoké krovy kimmerijské země
a již je vidět dům vládce Parysada.
Tam mě nesou a pohánějí křídla lásky.
Kdo mě to však zdržuje v cestě? Je to Patrophilus,
nejmladší ratolest Parysadova rodu.
Možná mi přichází právě vhod, oslovím ho.
Buď zdráv, chloubo svého rodu a slavných předků!
Patrophilus: Vznešenému se musí oplatit stejným pozdravem.
Kam však vládce tak rychle spěchá?
Ariopharnes: Spěchám k trůnu tvého otce Parysada,
smím se potěšit z milého rozhovoru s ním?
Patrophilus: To nebudeš moci nikdy.
Ariopharnes: Co tomu brání?
Patrophilus: Brání tomu smrt.
Ariopharnes: Tvůj otec podlehl smrti?
Patrophilus: Ano.
Ariopharnes: Kdy?
Patrophilus: Foibův zlatý kotouč se vrátil již dvakrát
od chvíle, kdy nit otcova života přetrhla krutá bohyně,
nepřátelská Lachesis.[17]
Ariopharnes: To v mé duši po právu
vyvolává bolest.
Patrophilus: Vládce však jasným světlem
své záře zastavuje mračna smutku.
Jako se zlatem zářící slunce vrací zpět ještě jasnější,
když zahnalo noc, tak se nám vrací život
a veškerý smutek se mění v radost.
Ariopharnes: Avšak vládcova smrt nám přináší
mračna bolesti.
Patrophilus: Zarmouceného ducha se sluší
upokojit. Ať se mnou nepřemožitelný panovník Thrákie
zamíří do paláce.
Ariopharnes: Jak princ přikazuje.
Patrophilus: Ty pak hbitě oznam mým bratrům
příchod tak mocného panovníka.
Páže: Poslechnu tvůj rozkaz.

[17] *Lachesis, is, f.* – jedna ze tří bohyň Osudu.

Scena V.

Personae: Philetes, Elpistus.

Philetes: Recedat aula, Principem solum expeto.
Licetne paucis colloqvi Elpisto?
Elpistus: Licet.
Qvid est, profare.
Philetes: Nonne me pari satum
Frater fatetur sangvine?
Elpistus: Hoc nemo negat.
Philetes: Reitero dicta: nonne me pari satum
Frater fatetur sangvine?
Elpistus: Qvid istuc rogas,
Qvod veritati consonum mundus probat?
Philetes: Etiamne probat Elpistus?
Elpistus: Et lubens qvidem.
Philetes: Ergo si eodem sangvine effusum probas,
Post fata patris gloriae haeredem qvoqve
Probas Philetem.
Elpistus: Gloriae haeredem probat
Tanto esse genitum patre nec major potest
Utriqve nostrum gloriae census dari,
Qvam glorioso Principum effundi sinu.
Philetes: Hic gloriae est utriqve communis status.
Elpistus: Communis etiam gloria in laudem venit.
Philetes: Communis etiam gloria in probrum venit.
Elpistus: Nihil probrosi gloriae partus habent
Communioris gloriae sibi pares.
Philetes: Non patitur ullum gloriae sedes parem
Nec laureatum gloriae culmen putem,
Qvod inter alios dividit sortis favor.
Aut altum honoris gloriae ascendo thronum,
Aut omnem honorem respuo.
Elpistus: Qvid ergo petis?
Philetes: Patris occupare posthumum velim thronum.
Elpistus: Nunqvam duorum jura regnantum valent
Uno sedere super throno.
Philetes: Hinc solum decet
Me jura populi scribere et solum essedo
Sedere aviti honoris, ut solus regam.

220 mundus] mudus *TF*.

5. SCÉNA

Osoby: Philetes, Elpistus.

Philetes: Ať dvůr odejde, chci mluvit pouze s princem.
Smím si s Elpistem krátce promluvit?[18]
Elpistus: Smíš.
Pověz, co se děje?
Philetes: Uznává můj bratr, že jsem se
zrodil ze stejné krve jako on?
Elpistus: To nikdo nepopírá.
Philetes: Opakuji, co jsem řekl: Uznává můj bratr, že jsem se
zrodil ze stejné krve jako on?
Elpistus: Proč se ptáš na to,
co celý svět považuje za shodné s pravdou?
Philetes: Považuje to za takové i Elpistus?
Elpistus: Ano a rád.
Philetes: Jestliže tedy uznáváš, že se Philetes zrodil ze stejné krve,
pak uznáváš i to, že je po otcově smrti dědicem
jeho slávy.
Elpistus: Jsi dědicem jeho slávy, jak dokazuje již to,
že ses zrodil z takového otce. A nám dvěma
se nemohlo dostat větší míry slávy než to,
že jsme vzešli z klína tak slavného vládce.
Philetes: O takovou slávu se dělíme my oba.
Elpistus: I sdílená sláva se stává předmětem chvály.
Philetes: I sláva, je-li sdílená, se stává předmětem hanby.
Elpistus: Na potomcích slavných rodičů není nic hanebného,
jsou si rovni slávou, o niž se dělí.
Philetes: Slavný trůn nestrpí nikoho sobě rovného
a za vrchol slávy ověnčený vavřínem
nebudu považovat něco, co přízeň osudu nadělila i jiným.
Buď vystoupím na vysoký trůn slávy a cti,
nebo pohrdnu všemi ostatními poctami.
Elpistus: Co tedy žádáš?
Philetes: Usednout na trůn, který se otcovou smrtí uprázdnil.
Elpistus: Podle práva nikdy nemohou sedět na jednom trůnu
dva králové.
Philetes: Proto se sluší,
abych zákony lidu dával já sám, abych sám seděl
na čestném trůnu svých předků a sám kraloval.

[18] Z této repliky i z Elpistovy odpovědi se zdá, že Philetes přišel do bratrova paláce. Na konci scény I,3 to přitom byl Elpistus, kdo se chystal k Philetovi na návštěvu.

Elpistus: Me sors priorem genuit in regni decus.
Philetes: Te sors priorem genuit in regni probrum.
Elpistus: Nunqvam probrosos sortis afflavit favor,
Fortuna solum decora virtutis solet
Vultu benigno proseqvi.
Philetes: Interdum qvoqve
[133v] Haec caeca vitium seqvitur ac probrum Dea.
Elpistus: Sit ita. Sed unde appingis Elpisto probrum?
Philetes: Qvid ista qvaeris? Cede regnorum decus!
Elpistus: Hoc jura patris, jura regnorum vetant.
Philetes: Hoc jura patris, jura regnorum jubent.
Aut cede nobis sponte regnorum decus,
Aut per cruentam sceptra tollemus manum.
Elpistus: Hanc praepedire poterit injustam chalybs
Sceptri rapinam.
Philetes: Qvid tuus possit mucro?
Elpistus: Regni tueri jura.
Philetes: Vel citra moram
Solii theatrum cede, dum licet, aut mihi
Augusta regni decora decernet chalybs,
Tuo irrigandus sangvine.
Elpistus: Hoc ferrum potest
Succidere alas improbae fratris spei.
Philetes: Adhucne servas jura regnorum?
Elpistus: Id mihi
Patriae voluntas, publicae rei bonum
Ac vota svadent imperi.
Philetes: Id totum tibi
In luculentum gloriae occasum parant.
Elpistus: Imo in salutem patriae novum volunt
Nos exoriri Cynthium.
Philetes: Hinc verae diem
Salutis ortu gloriae nostrae feret.
Aut jura regni desere, aut foedum tibi
Cum spe futurae gloriae occasum damus.
Elpistus: Tu poteris ante gloriae occasum pati.
Philetes: Qvis hoc minatur?
Elpistus: Qvis mihi fatum parat.
Philetes: Si jura retines, sangvinem ac vitam dabis.
Elpistus: Si jus lacessas, sangvinem crudum evomes.
Vim vi repellam.

Elpistus: Mně osud dal narodit se jako prvnímu k chloubě království.
Philetes: Tobě osud dal narodit se jako prvnímu k hanbě království.
Elpistus: Přízeň osudu ještě nikdy neovanula bezectného člověka,
Štěstěna má ve zvyku provázet s laskavou tváří
pouze ty, kdo jsou ozdobou ctnosti.
Philetes: Někdy však
tato slepá bohyně provází také neřest a hanbu.
Elpistus: Budiž. Proč však přisuzuješ Elpistovi hanbu?
Philetes: Proč se na to ptáš? Postup mi slávu královské moci!
Elpistus: To zakazují otcovy zákony, zákony království.
Philetes: To přikazují otcovy zákony, zákony království.
Buď mi dobrovolně postoupíš slávu královské moci,
nebo potřísním svou ruku krví a žezlo si vezmu sám.
Elpistus: Takové nespravedlivé loupeži žezla dokáže
zabránit ostří mé zbraně.
Philetes: Co by tvůj meč zmohl?
Elpistus: Ochránit zákony království.
Philetes: Buď mi bez otálení
přenech jeviště trůnu, dokud je to možné,
nebo mi slávu královské moci přiřkne meč,
který je třeba napojit tvou krví.
Elpistus: Tento meč dokáže
bratrově nestoudné naději useknout křídla.
Philetes: Stále ještě chceš zachovávat zákony království?
Elpistus: K tomu
mě vybízí vůle mé vlasti, dobro státu
i sliby, které jsem dal své říši.
Philetes: To všechno teď
chystá tvé slávě velkolepý pád.
Elpistus: Naopak, to všechno si žádá, abych jako nové slunce[19]
povstal ke spáse vlasti.
Philetes: Toto slunce přinese den
opravdové spásy tím, že se z něj zrodí má sláva.
Buď se vzdej zákonů království, nebo ti s nadějí
na svou budoucí slávu daruji ohavnou záhubu.
Elpistus: Tvá sláva může utrpět pád ještě dříve.
Philetes: Kdo tím hrozí?
Elpistus: Tentýž, kdo chystá záhubu mně.
Philetes: Pokud se budeš držet zákonů, přijdeš o krev i život.
Elpistus: Pokud porušíš zákon, pořine se z tebe jasně červená krev,
odrazím sílu silou.

[19] Lat. *Cynthius*, *ii*, *m*. – přízvisko Apollóna, metonym. „slunce".

Philetes: Non tremis ferri minas?
Elpistus: Nec te, nec ullas chalybis horresco minas.
Philetes: Num regna cedis?
Elpistus: Nec qvidem regni pilum.
Philetes: Ergo ensis iras excipe!
Elpistus: In nostrum rues!

Ephaebus: Summos avere Principes Princeps jubet
Patrophilus atqve Thraciae Regem suis
Adesse Laribus hospitem insinuat.
Elpistus: Bene est.
Ergo ad severum Thraciae Regis forum
Hodie Philetem provoco.
Philetes Paratum habes.
Ad destinatum Thraciae Regis forum
Accelero.
Elpistus: Praeeo.
Philetes: Sed comite metu.
Elpistus: Potes
Hoc cum subire.

Scena VI.

Personae: Ariopharnes, Elpistus, Philetes, Patrophilus, proceres, aula.

[134r] Patrophilus: Laetus hic pergat dies,
Serena nostras jubila in fibras vehens!
Scenam subire gaudii in praesens juvat.
Festiva resonent atria et plausum canat
Hoc recreatum jubare Cimmeriae solum!
Accumbere igitur sigmati Princeps volet
Unaqve capere principem, ut par est, locum.
Ariopharnes: Morem favori gerere me Ducis decet.
Patrophilus: Crispet sonoros Orpheus dulcis lyras
Et vecta niveis jubila qvadrigis volent!
Auro coronatum huc scyphum servus ferat!
Hoc Ariopharnis reditus in nostros Lares
Pleno bibatur sigmate. Aeternos agat
Hospes per annos, integra Monarchae salus!
Canora nostrum firmet hoc votum chelys.
Ariopharnes: Grates refundo maximas. Nunc sed mihi
Pares amori reddere licebit vices.

288 subire] Svrbire *TF*.
299 integra] integro *TF*.

Philetes: Nechvěješ se před hrozivým mečem?
Elpistus: Nebojím se tebe ani žádného hrozivého meče.
Philetes: Postoupíš mi královskou moc?
Elpistus: Nepostoupím ti z ní ani chlup.
Philetes: Zde tedy máš můj rozhněvaný meč!
Elpistus: Řítíš se vstříc mému meči!

Páže: Princ Patrophilus dává pozdravovat
vznešené prince a oznamuje, že v jeho domě
je hostem thrácký král.
Elpistus: To je dobře.
Ještě dnes tedy volám Phileta před přísný
soud thráckého krále.
Philetes: Jsem připravený.
Spěchám před soud thráckého krále,
jak mi bylo určeno.
Elpistus: Předběhnu tě.
Philetes: Ale tvým průvodcem bude strach.
Elpistus: I ty můžeš
předstoupit spolu s ním.

6. SCÉNA

Osoby: Ariopharnes, Elpistus, Philetes, Patrophilus, šlechtici, dvůr.

Patrophilus: Ať dlouho trvá tento radostný den,
který vnáší do našich srdcí jasný jásot*!*
Teď s chutí vstoupíme tam, kde se odehrává divadlo radosti.
Ať se síně rozezní veselím a kimmerijská zem,
občerstvená tímto sluncem, ať zpívá jásavou píseň!
Ať vládce rychle ulehne k hodovnímu stolu
a přitom zaujme přední místo, jak to má být.
Ariopharnes: Přání laskavého vládce se sluší splnit.
Patrophilus: Ať se zvučné lyry rozezní sladkou hudbou[20] a ať všude
poletuje radostný jásot, který přiveze sněhobílé čtyřspřeží!
Ať sem sluha přinese pohár lemovaný zlatem!
Z něj budeme u plného stolu zapíjet Ariopharnův
návrat do našeho domu. Ať náš host
navěky žije, ať vzkvétá vládcovo zdraví!
Toto naše přání ať stvrdí libozvučná loutna.
Ariopharnes: Za to ti vzdávám převeliké díky. Nyní ti však
budu moci oplatit stejnou láskou.

[20] Lat. *Orpheus*, *i*, *m*. – bájný pěvec, zde obecně ve významu „hudba".

Plenum Falerno cimbium huc, famule, fave!
Vivat Patrophilus, prosperos soles agat!
Aeris sonoro murmure applausum date!

Procer 1: Auguste Princeps, fulgidum regnorum ebur
Ferimus, supernis caelitus missum plagis.
Patrophilus: A qvo?
Procer 2: Tonante.
Patrophilus: Qvando?
Procer 2: Ubi litatum est Jovi.
Patrophilus: Portenta narras.
Ariopharnes: Imperi haeredem hoc ebur
Ducem beabit.
Ephaebus: Magnanime Princeps, pari
De stirpe geniti jam prope adventant Duces.
Ariopharnes: His obviam ire convenit.

Elp., Phil.:[k] Summum Ducem
Avere jubeo Thraciae!
Ariopharnes: Reddo parem
Ducibus salutem. Sigmati accumbant Duces.
Jam resonet axis, perstrepat, canta, tuba!
Hoc Principum unam gloriam scypho bibo.
Haeres avitae gloriae vivat trias!
Elp., Phil.: Vivat, secundo sydere aeternum regat
Rex Ariopharnes Thraciae! Applausum date!
Patrophilus: Resumo votum: qvod suo guttas sinu
Comprendit istuc cymbium, tot agat dies
Monarcha Thracum! Firmet hoc votum chelys!
Elpistus: Qvid hoc avitae gloriae sceptrum notat?
Ariopharnes: Submissum ab astris proximum haeredem petit.
Philetes: Qvem?
Ariopharnes: Qvem Themistis[l] justa decernet bilanx.
Elpistus: Me trado juri Themidis, hic partes agat
Summus Monarcha judicis.
Philetes: Statuat, cui
[134v] Sit deferendum Principum hoc Regnorum ebur.
Ariopharnes: Vestra optione judicis partes agam
Et Themide justa deferam regnorum ebur.

[k] *Elp., Phil. = Elpistus, Philetes.*
[l] *Themistis, is, f.* – varianta jména *Themis*, zde použitá zřejmě z metrických důvodů.

Sluho, podej sem plný pohár falernského!
Ať žije Patrophilus, ať jsou všechny jeho dny šťastné!
Trubky, zajásejte zvučným hlaholem!

Šlechtic 1: Vznešený vládce, přinášíme zářivé královské žezlo
ze slonoviny, seslané z nebe, z nebeských krajů.
Patrophilus: Kým?
Šlechtic 2: Hromovládným.
Patrophilus: Kdy?
Šlechtic 2: Během obětí Jovovi.
Patrophilus: Líčíš neobyčejná znamení.
Ariopharnes: Z tohoto žezla se bude těšit princ,
který zdědí vládu.
Páže: Šlechetný vládce, princové,
zrození ze stejného rodu jako ty, jsou již téměř zde.
Ariopharnes: Sluší se jít jim vstříc.

Elp. a Phil.: Buď zdráv,
nejvyšší vládce Thrákie!
Ariopharnes: Oplácím princům
stejným pozdravem. Princové, ulehněte ke stolu.
Nyní ať se nebe rozezní a hlaholí, zpívej, trubko!
Připíjím z tohoto poháru na společnou slávu princů.
Ať žijí tito tři dědicové slávy předků!
Elp. a Phil.: Ať žije král Ariopharnes a pod šťastnou hvězdou
navěky kraluje Thrákii! Jásejte!
Patrophilus: Opakuji své přání: kolik tento pohár pojme
ve svém náručí kapek, tolik dní ať žije
vládce Thráků! Ať loutna stvrdí toto přání!
Elpistus: Co značí toto slavné žezlo předků?
Ariopharnes: Bylo seslané z nebe, žádá si příštího dědice.
Philetes: Koho?
Ariopharnes: Toho, jejž jím prohlásí spravedlivá váha Themidy.[21]
Elpistus: Odevzdávám se právu Themidy, ať vládce v této věci
vykonává roli nejvyššího soudce.
Philetes: Ať stanoví, kterému
z princů má být toto královské žezlo přiděleno.
Ariopharnes: Podle vašeho přání budu vykonávat roli soudce
a spravedlivě rozsoudím, komu udělit královské žezlo.

[21] *Themis, idis, f.* – bohyně spravedlnosti.

Scena VII.

Personae: Elpistus et ejus familiares ephaebi.

Elpistus: Nunqvam esse nocuit providum, ast omnem juvat
Saepe experiri Principem ad solium viam,
Ut purpuratae gloriae obtingat scopum.
Hoc ambienti purpuram ac sceptri decus
Incumbit unum, gloriae ut palmam feram
Meisqve tollam fratribus regnorum ebur.
Qva vero dabitur progredi ad solium via?
Qvodsi coronae regiae auratum jubar
Nobis petendum spiculi e jactu foret?[m]
Exercitare Principi dextram sedet
In evibrando spiculo, ut centrum imperi
Victrice tangam dextera ac regni scopum.
Huc mihi sagittam. Primus in scopum vibro,
Ducem seqvantur fida comitantum cohors.
[Ephaebus] 1: Dextre.
[Ephaebus] 2: Ego secunda tela vibrabo manu.
Elpistus: Artificiose.
[Ephaebus] 3: Jam ego jacio.
[Ephaebus] 1: Male.
Elpistus: Ast ego
Secundiore spiculum evibro manu.
[Ephaebus] 2: Prorsus eleganter.
[Ephaebus] 1: Proxime attingo scopum.
[Ephaebus] 3: Qvam longe aberrat!
[Ephaebus] 2: Ordo me jam nunc manet.
Elpistus: Jactus secundus.
[Ephaebus] 3: Altius tango
[Ephaebus] 1: Ad caelum prope.[n]
Elpistus: Errare tanto nescit in scopo manus.
Arcum resumo, spiculum in centrum vibro.
[Ephaebus] 1: Hic ter secundus jactus est, centrum tenet.
Eja, sonora Principi applaudat tuba!

[m] *Foret* – konj. imperf., obvykle *esset*.
[n] Hypermetrický verš.

7. SCÉNA

Osoby: Elpistus a jeho osobní pážata

Elpistus: Být prozíravý nikdy nebylo na škodu, princi naopak
často prospělo, když vyzkoušel všechny cesty k trůnu,
aby dosáhl svého cíle, slavného purpuru.
Já usiluji o královský purpur a slavné žezlo a na srdci
mi leží jediné: abych si odnesl slavnou palmu vítězství
a odňal svým bratrům královské žezlo.
Jakou cestou se však k trůnu dostanu?
Co když budu muset soupeřit o zářivě zlatou
královskou korunu střílením šípů?
Princ má v úmyslu procvičit svou pravici
ve střelbě, aby pak touto pravicí vítězně zasáhl
střed terče, tedy moc, a cíl – královskou vládu.
Podejte mi sem šíp. Já budu střílet na cíl první,
věrná družina průvodců ať pak svého prince napodobí.
Páže 1: Obratné.
Páže 2: Já vyšlu střelu šťastnou rukou.
Elpistus: Mistrovské.
Páže 3: Teď střílím já.
Páže 1: Špatně.
Elpistus: Já však
budu mít při střílení šťastnější[22] ruku.
Páže 2: Velmi elegantní.
Páže 1: Trefím se co nejblíže cíli.
Páže 3: Jak daleko minul!
Páže 2: Nyní jsem již na řadě já.
Elpistus: Dobrý pokus.
Páže 3: Já se trefím výš.
Páže 1: Skoro až do nebe.
Elpistus: Takový cíl ruka nemůže minout.
Znovu si beru luk, vystřeluji šíp na střed.
Páže 1: Tohle byla třikrát šťastná střela, vězí ve středu.
Hej, ať zvučná trubka opěvuje prince!

[22] V lat. slovní hříčka s dvojím významem slova *secundus* – „šťastný, příznivý" a „druhý". Podobně viz v. 350, 554–555, 655.

Chorus

Actus II.
Scena I.

Personae: Ariopharnes, Chelindus.

Ariopharnes: Qvi jura dictat gentibus et orbem probis
Dirigit habenis, deditum se uni sciat
Themidi ministrum nec suo solum regat
Mundum arbitratu, sed qvod in leges jubent
Decreta Superum, peragat, ut qvorum vices
[135r] Praesentat orbi. Praesides mundus probet,
Qvi juris aeqva regula hunc mundum regant.
Nec ipse Summus ageret astrorum Pater
Poli soliqve praesidem, si non suo
Latere foveret perpetem Astraeae fidem.
Hoc Imperantum proprium munus puta
Causas suorum noscere ac aeqvi forum
Justa bilance regere, ceu Themis jubet.
In judicando veritas primas ferat,
Nec amor, nec odium judicis partes agant,
Sed merita causa ponderet. Nefas puta
Rectum aeqvitatis arbitrum vel gratiae,
Vel precibus aliqvid, jure perverso, dare.
Ut ergo juris ordo Cimmerio solo
Semper probatus specimen a nobis ferat
Solusqve videat, qvo patet, mundi globus
Aeqvam tueri sceptra Cimmeriae fidem,
Litigia fratrum cognito rerum statu
Justo exigamus pondere. Actutum vola,
Chelinde, proceres imperi ad nostrum cita
Pernix tribunal.

Chelindus: Principum Princeps!
Ariopharnes: Qvid est?
Chelindus: Licetne nobis qvaepiam fari?
Ariopharnes: Licet,
Loqvere, Chelinde.
Chelindus: Consili nostro jubar
Affulget animo.
Ariopharnes: Prome, qvem Consum refers?

357 ministrum] minustrum *TF*.
359 Decreta] decerta *TF*.

Chorus

2. DĚJSTVÍ
1. SCÉNA

Osoby: Ariopharnes, Chelindus.

Ariopharnes: Ten, kdo dává národům zákony a řádně třímá
otěže světa, ať ví, že je jen oddaným služebníkem
Themidy, a ať nevládne světu pouze
podle svého uvážení, ale vykonává to, co prostřednictvím
zákonů přikazují nebešťané, jejichž úlohu na světě
zastává. Ať si svět volí za vládce ty,
kdo ho řídí podle spravedlivého zákona práva.
Ani sám nejvyšší Otec hvězd by nebyl
vládcem nebe a země, kdyby ve svém srdci[23]
nezachovával věčnou věrnost bohyni spravedlnosti.[24]
To považuj za vlastní úkol vládců, aby zkoumali
případy svých poddaných a soudili
na spravedlivých vahách, jak přikazuje Themis.
Ať má při souzení přednost pravda
a láska ani nenávist ať nezastávají roli soudce,
ale ať soudce posuzuje vinu podle případu. Považuj za zločin,
když správný soudce spravedlnosti dá na vděk
nebo na prosby a převrací tak právo.
Aby si tedy právní řád, který kimmerijská
země vždy uznávala, mohl z nás vzít příklad
a aby svět, kam až sahá, viděl, že kimmerijská říše
vždy zachovávala spravedlnost a poctivost,
já nyní, když jsem poznal, jak se věci mají,
zvážím bratrský spor na spravedlivých vahách. Chelinde,
hned běž a rychle povolej urozené muže říše
před mou soudní stolici.

Chelindus: Vládce vládců!
Ariopharnes: Co je?
Chelindus: Smím něco říct?
Ariopharnes: Smíš,
Chelinde, mluv.
Chelindus: V mysli mi
svítá nápad.
Ariopharnes: Pověz, jakou radu[25] přinášíš?

[23] Lat. *latus, eris*, *n.* – bok, v přeneseném významu „tělo".
[24] Lat. *Astraea, ae, f.* – Astraia, bohyně spravedlnosti.
[25] Lat. *Consus*, *i*, *m.* – římský bůh dobré rady, zde v obecném významu „rada".

Chelindus: Hoc nempe dictat animus, ut fratrum trias
Avida coronae jura paterni[o] expetat
Regni per ictum spiculi et Rege arbitro
Is in paternum mereat assumi thronum,
Cujus secundum tela contingent scopum.
Ariopharnes: Placito Tonantis parile consilium refers
Nobisqve placitum; qvod Jovi, nobis placet,
Qvi se daturum regium in teli vicem
Sceptrum spopondit. Ducibus in teli vices
Regale sceptrum deferam. At nostri prius
Animi arbitratum patribus regni juvat
Palam exhibere, sensa si Proceres probant.
Fac age, togatos imperi patres cita
Huc ad tribunal regium.
Chelindus: Imperia exeqvor.
Elpiste, spera, regium scandes thronum.
Tu sceptra solus, solus imperium geres,
Hocce tibi telum gloriae incensum feret.

[135v]

Hic cantus.

Scena II.

Post cantum.
Personae: Patrophilus et aula.

Patrophilus: Vigilone? An animo dubius illusit sopor?
Adhuc inhaeret svavis auribus sonus
Meis, salubre dogma substituens fibris.
Qvis hos litanti Morpheo instinctus dedit,
Stimulos qvis animo? „Telo amoris utere,
Non vero Martis aut furoris spiculo
Ad solium honoris gradere.“ An ergo illam Polus
Benignus aperit ad thronum viam?[p]
Non vana sunt haec somnia, haec reor meae
Praesaga fient gloriae et honoris gradus
Nec suspicari proba mens aliud potest.
Persaepe menti vera praesagit sopor.
Ne vero ab umbris noctium tantum seqvi
Honoris augem videar, Annales juvat
Romae intueri, si qva fors nostro venit

402 svavis auribus sonus] Svavis à Sonus *TF*.

[o] První slabika ve slově *paterni* prodloužena pod veršovým přízvukem.
[p] Neúplný verš.

Chelindus: Má mysl radí, aby ti tři bratři, kteří touží
po koruně, soutěžili o právo na otcovo
království střelbou šípem. Ty, králi, budeš soudcem,
a převzít otcův trůn ať si zaslouží ten,
jehož střela šťastně zasáhne cíl.
Ariopharnes: Přinášíš radu, která se shoduje s přáním Hromovládného
a je milá i nám. Co se líbí Jovovi, líbí se i nám,
neboť on slíbil, že královské žezlo
daruje za střelu. Dám princům královské
žezlo za střelu. Bude však ku prospěchu věci,
když svůj nápad nejprve zveřejním a předložím ho
předním mužům království, abych věděl, zda šlechtici můj
úmysl schválí. Rychle, zavolej otce oděné tógami[26] sem
před královský tribunál.
Chelindus: Tvé rozkazy vykonám.
Elpiste, doufej, vystoupíš na královský trůn.
Ty sám budeš držet žezlo a moc,
tento šíp ti přinese vůni slávy.

Zpěv.

2. SCÉNA

Po zpěvu.
Osoby: Patrophilus a dvůr.

Patrophilus: Bdím? Nebo si s mým duchem zahrál vrtkavý spánek?
V uších mi dosud zní líbezný zvuk,
který podsouvá mému srdci spásné naučení.
Kdo mi dal tyto popudy, zatímco jsem se oddával spánku,[27]
kdo dal mé duši tyto podněty? „Použij střelu lásky,
nekráčej k čestnému trůnu pomocí šípu, který přináší
válku nebo hněv." Otvírá mi tedy
dobrotivé nebe tuto cestu k trůnu?
Nejsou to jen pošetilé sny, domnívám se, že tato slova
budou předzvěsti mé slávy a důstojného postavení.
Řádná mysl se ani nemůže domnívat něco jiného.
Spánek velmi často předpovídá naší mysli pravdu.
Aby se však nezdálo, že se snažím dosáhnout vrcholu cti
jen kvůli nočním přízrakům, chci se podívat
do římských Análů,[28] jestli snad na můj sen

[26] Přední mužové království jsou zde tedy ztotožňováni s římskými senátory.
[27] Lat. *Morpheus*, *i*, *m*. – bůh snů, zde v obecném významu „sen, spánek".
[28] Tj. Liviovo dílo *Ab urbe condita*.

Lux veritatis somnio. Evolvo typum
Foliumqve relego proximum. Pro, qvid notat
Isthic character positus? Admirans lego:
„Imperium habebit maximum, qvi deferet
Primus parenti basium.“ Qvid haec volunt,
Nisi telo amoris gemmeum regni decus
Esse aucupandum? Legere contextum placet:
„Spectare vocem Pythicam ratus alio,
Qvasi cecidisset, contigit terram osculo
Brutus et eburnum scandere est meritus thronum.“[q]
O Brute! Qvi te sortis arridet favor,
Ubi matris unum te osculum †a nobis avet†[r]
Et hoc amoris spiculum a nobis avet
Illapsus auri sonus, ut imperium petam.

Scena III.

Personae: Ariopharnes, qvatuor proceres, ephaebi.

Ariopharnes: Praecelsa regni decora, Cimmeriae patres,
Qvos summa solii cura viduati tenet!
Novum ut capessat imperi fasces caput
Patrisqve tenent[s] jura suffectum throno,
Ne destitutum Principe sit ultra solum,
Patrum in corona, qvem velit sceptro Polus
Misso superne principi admotum tholo,
Venit exigendum. Principes qvidem pares
Cimmeria tellus attulit et aeqvos dedit
Oneri lacertos Cimmerii Atlantes Poli.
Regalis ambit vita cunctorum caput,
[136r] Dignum coronis pluribus et omnes petit
Conchiliato murice coruscans chlamys
Omnesqve viduus patris expectat thronus.
Hunc imperare Jupiter regno cupit,
Qvi faustiore spicula vibrabit manu.
Itaqve parentis cor statuo regni scopum.
Hic occupabit patris exanimis thronum,
Qvi faustiore cor patris telo impetet,
Patris impetito corde sibi figet thronum.
Hinc Parysadae Regis actutum satos

[q] Cf. Livius, Ab urbe condita I, 56.
[r] Zřejmě chybně zapsáno podle následujícího verše.
[s] První slabika ve slově *tenent* prodloužena pod veršovým přízvukem.

nepadne nějaké světlo pravdy. Otvírám knihu
a pročítám nejbližší list. Ó, co značí
zde vytištěná písmena? S údivem čtu:
„Největší moc bude mít ten, kdo dá
jako první rodiči polibek." Co jiného to znamená,
než že královský klenot zdobený drahokamy je třeba
získat střelou lásky? Rád si přečtu pokračování:
„Brutus se domníval, že slova Pýthie míří jinam.
Při předstíraném pádu se polibkem dotkl země
a zasloužil si tak vystoupit na trůn ze slonoviny."
Ó Brute! Jaký příznivý osud se na tebe usmál,
když tě jediný polibek matce [...]
i po mně žádají slova, která mi vnikla do uší,
abych použil tuto střelu lásky, a tak dosáhl vlády.

3. SCÉNA

Osoby: Ariopharnes, čtyři šlechtici, pážata.

Ariopharnes: Vznešené ozdoby království, otcové Kimmerie,
jež svírá nejvyšší starost o osiřelý trůn!
Aby se odznaků moci chopil nový král,
který podle práva převezme otcův trůn,
aby už země nebyla bez vládce,
přichází čas v kruhu otců určit, kdo má být
na žádost nebe, vyjádřenou žezlem seslaným shůry,
přiveden do vzneseného paláce. Kimmerijská země totiž
zrodila prince, kteří jsou si ve všem rovni, a vydala v nich
Atlanty, kteří jsou stejně schopni nést na ramenou břímě
kimmerijského nebe. Královský život krouží kolem
každého z nich, každý je hoden nést mnoho korun,
všechny volá vojenský plášť, který září purpurovým
nachem, a na všechny čeká otcův osiřelý trůn.
Jupiter chce, aby království vládl ten z nich,
kdo bude mít šťastnější ruku při střelbě šípem.
Jako cíl, skrze nějž získá království, tedy ustanovuji
otcovo srdce. Trůn po zesnulém otci obsadí ten,
kdo s větším úspěchem zaútočí střelou na otcovo srdce,
a tím, že zasáhne otcovo srdce, si upevní trůn.
Proto si přejeme, aby se potomci krále Parysada

Adesse arenae volumus.
Procer 1: Hos ergo, cohors
Fida famulantum, praelio indicto cita
Ducibusqve defer esse repetendum thronum
Telo a parentis pectore in scopum dato.
Vos vero functi Regis e tumulo erutum
Patentiori ponite cadaver loco
Et id alligantes arbori in metam date.

Scena IV.

Personae: Elpistus cum ephaebo, umbra, Philetes cum suis.

Elpistus: Tandem ergo, tandem gloriae augustum jubar
Regniqve decora conseqvar ac ebur patris.
Hoc nos levabit spiculum ad regni thronum.
Gradior secundo tramite et metam mei
Proseqvor honoris. At horror invadit sinus
Et subita retro vis reluctantem trahit,
Animum minaci terror obturbat malo.
Qvid, anime, trepidas? Paveo nec causam mei
Video pavoris.

Umbra: Cernis exanime tui
Corpus parentis, impie.
Elpistus: Heu, qvalis meos
Funestat oculos umbra?
Ephaebus: Heu, Princeps, fuge
Ferale spectrum!
Elpistus: Fugio! Vah, qvi se citant
Manes palude Taenari? Horribili qvatit
Animum pavore terror. Ah, qvis me locus?
Facesse, spectrum!
Umbra: Siste furiosum impetum
In cor parentis!
Elpistus: Fulgura in voces citat.
Adeste, famuli! Cede, qvid rursum redis?
Abscede, tristes Taenari lacus pete!
Nos aula Regum, te decet noctis chaos.
Qvid adhuc recursas? Fugio!

Philetes: Qvo Princeps ruit?
Elpistus: Qvae larva rursus horridae infestat Stygis?

473 parentis] Porentis *TF*.

hned dostavili na závodiště.

Šlechtic 1: Věrná družino sluhů,
rozhlaš tedy, že se bude konat zápas, svolej
prince a oznam jim, že mají usilovat o trůn
střelbou, přičemž jim bude za cíl dána otcova hruď.
Vy pak dejte z hrobu vykopat mrtvolu zesnulého
krále, umístěte ji na veřejně přístupné místo,
přivažte ji ke stromu, a tak z ní udělejte terč.

4. SCÉNA

Osoby: Elpistus s pážetem, duch, Philetes se svou družinou.

Elpistus: Přece tedy, přece jen dosáhnu vznešené záře
slávy, královských ozdob i otcova žezla,
tento šíp mě pozvedne ke královskému trůnu.
Kráčím po šťastné stezce a postupuji k cíli,
jímž je má čest. Avšak mou hruď zachvacuje hrůza
a nějaká síla mě náhle táhne vzad, i když se vzpírám.
Děs ochromuje mou duši hrozbou neštěstí.
Proč se chvěješ, má duše? Bojím se a nevidím příčinu
své bázně.

Duch: Vidíš bezduché tělo
svého otce, bezbožníku!

Elpistus: Běda, jaký přízrak
to poskvrňuje mé oči?

Páže: Běda, princi, prchni
před mrtvolným zjevením!

Elpistus: Prchám! Běda, co se to sem žene za duchy
z taenarské[29] bažiny? Hrůza rozechvívá
mou duši strašlivým děsem. Ach, kde se ukryji?
Zmiz, přízraku!

Duch: Zdrž se zuřivého útoku
na otcovo srdce!

Elpistus: Do těch slov svolal blesky.
Pojďte sem, sluhové! Odstup, proč se opět vracíš?
Odejdi, zamiř ke chmurným tenarijským jezerům!
Mně přísluší královský dvůr, tobě chaos noci.
Proč se opět vracíš? Prchám!

Philetes: Kam se princ řítí?

Elpistus: Jaký duch od strašné Stygy na mě zase útočí?

[29] Lat. *Taenarus, i, m.* – mys a osada na Peloponésu, kde byl jeden z bájných vstupů do podsvětí. Zde v obecném významu „podsvětí".

Hei me!
Philetes: Philetem qvid times?
Elpistus: Philetem amo,
Ast horreo umbras Taenari, averso, fugo.
Philetes: Umbra nec umbra est uspiam.
Elpistus: Ah, grandi metu
Me patris umbra perculit.
Philetes: Qvid agis? Patris?
[136v] Elpistus: Ita est, parentis umbra non dubia mihi
In luce patuit. Fuge, eheu, rursum redit!
Philetes: Qvod fingit animus, oculus illusus videt.
Elpistus: Non fingit animus, oculus ubi clare videt.
Umbram, ah, parentis horreo.
Philetes: Horres? Num qvoqve
Ferire pectus spiculo exhorres patris?
Elpistus: Qvid expavescam, scandere ubi solium licet?
Hac spe paternas lanio frustatim fibras
Corqve genitoris millies trado neci.
Philetes: Vim ferre patri jura naturae vetant
Et visa patris umbra te monitum cupit.
Elpistus: Et visa patris umbra nil mentem movet,
Repetere regna jure naturae licet.
Philetes: Non per parentis vulnera.
Elpistus: Et saevam necem.
Natura qvidvis, qvo tibi prosis, jubet.
Age jam, Philetes, qvo jubet regnandi amor,
Iter urgeamus. Gloriae obtinget scopus
Et solium honoris, cor modo petatur patris.

Scena V.

Personae: Patrophilus, Larinus.

Patrophilus: Patrophile! Qvas te turbo praesentis mali
Rapit in procellas? Aut enim in patrem impius,
Aut esse iniqvus cogeris tibi. Si vibras
Jaculum, in parentem es impius, qvod si abnuis
Certare jactu spiculi, es iniqvus tibi.
Pium in parentem jura naturae jubent,
Nec esse iniqvum jura regnandi volunt.
Obtemperare utriqve non possum, neqve
Huic vel illi est integrum illaeso altero.
Qva parte mentis dubia consilia regam?

490 frustatim] frustratim *TF*.

Běda mi!
Philetes: Proč se bojíš Phileta?
Elpistus: Phileta mám rád,
děsím se však stínů z Taenaru, odvracím se a prchám.
Philetes: Ve stínu je všude jen stín.
Elpistus: Ach, otcův stín
mě ochromil velkým strachem.
Philetes: Co říkáš? Otcův?
Elpistus: Ano, na denním světle se mi zcela jasně zjevil
otcův stín. Prchni, běda, opět se vrací!
Philetes: Tvé obelstěné oko vidí jen to, co si vymýšlí mysl.
Elpistus: Mysl si nic nevymýšlí, když to oko jasně vidí.
Ach, děsím se otcova přízraku.
Philetes: Děsíš? A děsíš se také toho,
že bys měl zasáhnout šípem otcovu hruď?
Elpistus: Proč bych měl strach, když mi to umožní vystoupit na trůn?
S touto nadějí rozsápu otcovy žíly na kousky
a srdce svého rodiče tisíckrát odevzdám smrti.
Philetes: Zákony přirozenosti zakazují páchat násilí na otci
a otcův přízrak, který jsi spatřil, tě o tom chce poučit.
Elpistus: Ani otcův přízrak, který jsem spatřil, mou myslí nijak
nehne. Usilovat o království zákon přirozenosti dovoluje.
Philetes: Ale ne skrz otcovy rány.
Elpistus: Třeba skrz krutou vraždu.
Přirozenost přikazuje udělat cokoli, co by ti mohlo prospět.
Teď rychle, Philete, pospěšme tam, kam nám velí jít
touha po moci. Připadne nám slavný cíl
a čestný trůn, jen když budeme soupeřit o otcovo srdce.

5. SCÉNA

Osoby: Patrophilus, Larinus.

Patrophilus: Patrophile! Do jakých bouří tě nyní žene zlý vichr?
Buď totiž budeš nucen zachovat se bezbožně
vůči otci nebo nespravedlivě k sobě. Vystřelíš-li
šíp, zachováš se bezbožně vůči otci, odmítneš-li však
soutěžit ve střelbě šípem, uškodíš sám sobě.
Zákony přirozenosti přikazují, abych byl uctivý k otci,
a zákony vlády chtějí, abych neškodil sám sobě. Obojí
poslechnout nemohu a není možné, aby ten či onen
zákon zůstal neporušený, aniž by byl poškozen ten druhý.
Jakým směrem mám řídit záměry své nerozhodné mysli?

Qvodsi parentis cor ferio, thronum qvidem
Conscendo, sed me filium verum nego;
Verum exhibebo filium, throno excido.
Patrophile, qvid ages? Adeo sim impius, ut novo
Post fata patrem vulnere et nova qveam
Morte enecare? An adeo sim mollis, mei
Ut amore patris perpetim inhonorus velim
Throno exulare? O sortis ambiguae vices!

Larinus: Qvid agis, Patrophile? Turbo qvis mentem rotat?
Praestat ferire patris cor et regno frui.
Patrophilus: Qvin non ferire praestat et regno exui.
Larinus: Obtemperare judicis legi decet.
Patrophilus: Obtemperare legibus amoris decet.
Larinus: Non vetat amoris lex id, ut telum vibres.
Patrophilus: Vetat in parentem.
Larinus: Pro throno regni jubet.
[137r] Patrophilus: Amor in parentem et pro throno esse ferum vetat.
Larinus: Vibrare teli jacula nil ferum puta.
Patrophilus: Ast in parentem barbarum id nimis puta.
An ego in parentem potero, qvi vitam dedit,
Crudelis esse? Neqve volo, neqve valeo, amor
Id vetat.
Larinus: At ictum haud sentiet teli pater.
Patrophilus: Sentiet[t] ictum spiculi, ah nimis, pater.
Larinus: Sentire telum mortuus neqvit pater.
Patrophilus: Cor filiale mortuo vivit patre,
Hoc vulnerato sentiet, ah nimis, patre.
Larinus: Non opus, ut in cor fortiter telum vibres.
Patrophilus: Adhuc dolebit.
Larinus: Sufficiet, ubi patris
Prope cor vibraris spiculum.
Patrophilus: Sed ita patris
A corde aberrans imperi perdam thronum.
Patrem, ah, ferire renuo! Qvod statui, ratum est.
Malim carere millies regni throno,
Qvam ut tam feroci saeviam in pectus patris
Furoris oestro. Verum, ut eventus rei
Nobis patescat integre, ut judex jubet,
Determinatum provolo in arenae locum.

534 filiale] filiare *TF*.

[t] Druhá slabika ve slově *sentiet* prodloužená pod veršovým přízvukem.

Zasadím-li ránu otcovu srdci, vystoupím
na trůn, ale popřu, že jsem pravý syn;
když se ukážu jako pravý syn, pozbydu trůnu.
Patrophile, co uděláš? Jsem snad tak bezbožný,
abych dokázal již zesnulého otce znovu zranit
a zahubit? Nebo jsem tak změkčilý, že budu
pro svou lásku k otci navždy žít bez slávy,
vyhnaný z trůnu? Ó ta vrtkavost nejistého osudu!

Larinus: Co to děláš, Patrophile? Co víří v tvé mysli?
Lepší je zasadit ránu otcovu srdci a těšit se z království.
Patrophilus: Naopak, lepší je ránu nezasadit a přijít o království.
Larinus: Sluší se poslechnout zákon stanovený soudcem.
Patrophilus: Sluší se poslechnout zákony lásky.
Larinus: Zákon lásky nezakazuje, abys ten šíp vystřelil.
Patrophilus: Zakazuje, abych ho vystřelil na otce.
Larinus: Jde-li o královský trůn, přikazuje to.
Patrophilus: Láska zakazuje být krutý k rodiči, třeba kvůli trůnu.
Larinus: Nemysli si, že vystřelit šíp je něco krutého.
Patrophilus: Vystřetlit ho proti rodiči však musíš mít za příliš barbarské.
Dokážu snad být krutý vůči rodiči, který mi
dal život? Nechci ani nemohu, láska
to zakazuje.
Larinus: Otec však ránu šípu nepocítí.
Patrophilus: Ach, otec ránu šípu pocítí až příliš.
Larinus: Mrtvý otec nemůže pocítit střelu.
Patrophilus: V mrtvém otci žije synovo srdce
a to až příliš pocítí ránu, bude-li zraněn otec.
Larinus: Není třeba, abys šíp do srdce vystřelil prudce.
Patrophilus: I tak to bude bolet.
Larinus: Bude stačit, když šíp
vystřelíš těsně vedle otcova srdce.
Patrophilus: Ale když takto
minu otcovo srdce, ztratím mocný trůn.
Ach, odmítám zasadit otci ránu! Pro co jsem rozhodl,
to platí. Raději bych tisíckrát pozbyl královský trůn,
než bych, hnán tak krutým šílenstvím a zuřivostí, zběsile
zaútočil na otcovo srdce. Abych ale viděl,
jak celá věc dopadne, podle soudcova příkazu
spěchám na místo určené k zápasu.

Scena VI.

Personae: Ariopharnes, Elpistus, Philetes, Patrophilus, proceres et aula tota.

Ariopharnes: Agenda res est, mortui in scopum patet
Pectus parentis. Primus imperii petat
E spiculi ictu jura, qvi natu prior
A patris obitu remanet.
Elpistus: Ut Princeps jubet.
A corde patris primus imperium peto.
Qvid hoc, nec ullum spiculum est nobis super?
Philetes: Portendit aliqvid.
Elpistus: Mutuum accipio mihi
A fratre telum. Jam ferio patris fibras.
Omen sinistrum!
Philetes: Natu ego secundus manu
Secundiore in cor patris telum impeto.
Patrophilus: O efferata pectora! O rabidae manus!
Philetes: Nostras qvoqve manus error infelix habet.
Ariopharnes: Agesis, Patrophile, faustior te sors manet.
A sauciatis repete genitoris fibris
Regni coronam.
Patrophilus: Qvid? Ut ego in pectus patris
Telum furoris exeram? Qvid me jubes?
Hoc neqve volo, neqve valeo, nos amor vetat
Pius in parentem.
Elpistus: Qvid times? Feri!
Philetes: Patris
A corde, meta gloriae, augustum pete
Diadema regni.
Patrophilus: At negat amor.
Elpistus: Et ebur tibi
Regni negabit.
Patrophilus: Sit licet, pluris mihi est
Amor parentis, qvam vel imperii qveant
[137v] Valere fasces. Abnuo, ah, cor abnuo
Ferire patris! O pater, o dulcis pater
Et cor parentis aureum! Huic ego novum
Post fata vulnus inferam et novam necem?
O dirus, atrox, saevus, immanis furor!
Qvid dulcis egit genitor, qvi vitam dedit?
An ergo majus facere qvid potuit? Nihil.

558 sors] sor *TF*.
565 At] ad *TF*.

6. SCÉNA

Osoby: Ariopharnes, Elpistus, Philetes, Patrophilus, šlechtici a celý dvůr.

Ariopharnes: Je čas přistoupit k věci, hruď mrtvého otce je odhalena
a vystavena jako terč. První ať soupeří střílením šípu
o právo na vládu ten, kdo po otcově skonu
zůstal nejstarší.
Elpistus: Jak vládce přikazuje,
budu si od otcova srdce žádat moc jako první.
Co to, nezbývá snad pro mě žádný šíp?
Philetes: To něco věští.
Elpistus: Přijímám šíp,
který mi bratr půjčuje. Již s ním probodávám otcovy útroby.
Zlé znamení!
Philetes: Já, druhorozený, teď šťastnější rukou
střílím na otcovo srdce.
Patrophilus: Ó zvlčilá srdce! Ó zuřivé ruce!
Philetes: Také má ruka nešťastně chybila.
Ariopharnes: Pojď, Patrophile, čeká tě příznivější osud.
Pokus se získat královskou korunu tím,
že zraníš otcovy útroby.
Patrophilus: Co, já že mám vyslat zuřivý šíp
do otcova srdce? Co mi to přikazuješ?
To nechci ani nemohu, zakazuje mi to úcta
a láska k rodiči.
Elpistus: Co se bojíš? Střílej!
Philetes: Žádej si
vznešený královský diadém od otcova srdce,
slavného terče.
Patrophilus: Láska to však odmítá.
Elpistus: A odepře ti
i královské žezlo.
Patrophilus: Budiž, víc pro mě znamená
láska k rodiči než hodnota, jakou by mohly mít
odznaky moci. Odmítám, ach, odmítám zasadit ránu
do otcova srdce! Ó otče, sladký otče a drahé srdce
mého rodiče! Tomu že bych já měl zasadit
ještě po smrti novou ránu a znovu ho usmrtit?
Ó strašná, krutá, hrozná zuřivost!
Co udělal milý otec, který mi dal život?
Mohl snad udělat něco víc? Nic.

Qvid enim venire carius vita potest?
Et ego tamen, o dolor, ego siem[u] in patrem impius[v]
Et cor, ubi vitae sedes est, telo impetam?
Cor amore patris aestuans nunqvam sinet,
Cor ut ego patris lancinem. Hoc minus qveo, ah,
Cor dulce patris! Prome singultus, dolor,
Oculosqve densa conde lacrymarum vice.
Ephebus: O uniones ebore pensandi!
Patrophilus: Procul
Recedat arcus, abeat in malam crucem
Et hoc furoris spiculum in partes eat!
Neqveo ferire patris cor. O dulcis pater,
Pater adamate millies, pater mei
Pars summa cordis, basium a nobis cape.
Procer 2: Dignum corona facinus.
Procer 3: O factum pium!
Procer 1: Ille genuinum filium sese probat.
Omnes: Meret Patrophilus, imperi fasces gerat.

Chorus II.

Actus III.
Scena I.

Personae: Elpistus, Chelindus.

Elpistus: Sperare qvidqvid licuit, interiit. Eheu,
Nimis sinistram sortis infaustae rotam!
Praecisa spes est gloriae, imperio excidi!
Pudet micantis Cynthii inimicum jubar
Tremulosqve, Triviae decora, caelorum choros
Pudet intueri, fata si sceptris frui
Nobisqve avito murice potiri negant.
Qvid juvat honoris jubare viduatum Ducem
Vidisse lumen Cynthii? Ah, nihil juvat,
Si purpurata gloriae nunqvam licet
Luce renitere! Satius umbrarum domos
Inhonora visat vita, qvam semper gemat

577 sedes est] Sedis es *TF*.
578 aestuans] aestuum id *TF*.
595 Tremulosqve] Tremulasqve *TF*.

[u] *Siem* – arch. varianta konj. préz. slovesa *esse*.
[v] Hypermetrický verš, *o dolor* pravděpodobně nadbytečné.

Co totiž může být dražšího než život?
A já že bych (ó ta bolest!), já že bych byl tak neuctivý
vůči otci a napadl střelou jeho srdce, kde je sídlo života?
Mé srdce žhnoucí láskou k otci nikdy nedovolí,
abych rozsápal jeho srdce. To nemohu, ach,
sladké otcovo srdce! Bolesti, spusť pláč
a zakryj mé oči hojnými slzami.

Páže: Ó, tyto perly je třeba vyvážit žezlem!

Patrophilus: Ať tento luk
zmizí někam daleko, pryč s ním,
i tento zuřivý šíp ať se rozletí na kusy!
Nemohu zasadit ránu otcovu srdci. Ó sladký otče,
otče tisíckrát milovaný, otče, jenž jsi hlavní
částí mého srdce, přijmi ode mě polibek.

Šlechtic 2: Tento čin je hodný koruny.

Šlechtic 3: Jak zbožný skutek!

Šlechtic 1: Tento princ dokázal, že on je pravým synem.

Všichni: Patrophilus si zaslouží nosit odznaky moci.

2. CHORUS

3. DĚJSTVÍ

1. SCÉNA

Osoby: Elpistus, Chelindus.

Elpistus: Se vším, v co jsem mohl doufat, je konec. Běda,
kolo neblahého osudu je mi velmi nepříznivé!
Má naděje na slávu je podťatá, pozbyl jsem moc!
Stydím se pohlédnout na protivnou záři
třpytícího se slunce, na chvějivé ozdoby luny,[30]
nebeské zástupy, když mi osud odpírá,
abych se těšil z žezla a získal purpur svých předků.
K čemu je vládci, který přišel o záři cti,
že spatřil sluneční světlo? Ach, je mu to k ničemu,
jestliže sám nikdy nesmí zazářit purpurovým
světlem slávy. Ať se ten, kdo vede neslavný život,
raději odebere do sídel stínů, než aby stále naříkal,

[30] Lat. *Trivia*, *ae*, *f.* – přízvisko Hekaté, bohyně uctívané na křižovatkách tří cest a také bohyně měsíce, někdy ztotožňované s Artemidou. Zde v obecném významu „měsíc".

Luce viduata gloriae. Id potui qvidem,
Sperare potui gloriae augustum jubar
A corde patris saucio. Verum, o dolor,
A meta aberrans dextera cupito intulit
Umbras honori! Decidi regno, jacet
Honoris ostrum, nomen illustre et decus
[138r] Generis avitum periit et solus sibi
Elpistus est super? Qvid? Nec ego sum super?
Sine honore vitam ducere infelix nimis
Et vita in umbris gloriae mors est Duci.
Ergo aut avitum gloriae aspectem jubar,
Aut luctuosam fata decernant necem.
Malim profundis degere umbrarum plagis,
Qvam purpurata gloriae orbari die.
Ast nulla nobis amplius regni manet
Spes reliqva, nulla! Video regnorum jubar
Lumenqve solii video, sed nunqvam meam
Videre sortem dabitur in regni die.
Ne cogar ergo honoris erepti jubar
Moesto intueri lumine, invitus licet,
Hodie subibo noctis aeternae domos!
Acinace isthoc pectoris rumpo sinum,
Daturus animae debitum ad Manes iter.
Age ergo, chalybis ira, qvod tempus jubet
Ardetqve rabies, munus extremum para
Viduumqve regno sangvinem e venis cita!
Qvid hoc? Ferire renuit Elpistum chalybs.
Qvid tunc jussa renuis? Aut tuo illico[w]
Irrue furore, aut impete in vitam rues.
Mea qvis ensem dextera excussit timor?
Ergo violentus perfice, qvod ultro negas.
Incumbo in ensem, pereo.

Chelindus: Pro, Jovem qvid hoc?
Elpistus: Sine me perire.
Chelindus: Fata supremum tibi
Statuere necdum terminum.
Elpistus: Qvid nos vetas
Forti perire dextera?

621 honoris] hororis *TF*.
631 in vitam] invitam *TF*.

[w] Metricky chybný verš.

že přišel o světlo slávy. Mohl jsem totiž, mohl jsem
doufat, že ranou do otcova srdce získám
tuto záři slávy. Má pravice však (ó jaká bolest!)
minula cíl a tím uvrhla poctu, po níž jsem toužil,
do říše stínů. Přišel jsem o království, čestné
nachové roucho leží pohozené, se slavným jménem
i dědictvím rodové slávy je konec a jen Elpistus tu zůstal,
ponechán sám sobě. Cože? Nebo ani já jsem tu nezůstal?
Vést život bez poct je příliš nešťastné
a život ve stínu slávy je pro vládce smrtí.
Buď tedy budu hledět na záři slávy, kterou zdědím,
nebo ať mi osud určí žalostnou smrt.
Raději budu trávit čas hluboko v krajinách stínů,
než žít zbavený nachového světla slávy.
Mně však už nezbývá žádná naděje
na královskou moc, žádná! Vidím záři obklopující krále
a jasný trůn. Ale nikdy mi nebude dáno
spatřit svůj vlastní osud ve světle královské moci.
Abych se tedy nemusel smutně dívat na záři pocty,
která mi byla vyrvána, sestoupím dnes,
ač nerad, k příbytkům věčné noci!
Touto šavlí si probodnu hruď a pustím tak duši
na cestu k duchům zemřelých, jak jí náleží.
Rychle tedy, rozhněvaný meči, připrav se na poslední úkol,
jak ti velí čas a planoucí hněv,
a vyžeň z žil krev, která přišla o království.
Co to? Meč se vzpírá probodnout Elpista.
Proč se nyní vzpíráš rozkazům? Buď mě hned napadneš
ze své vlastní zuřivosti, nebo tě k útoku na svůj život
donutím. Jaký strach vyrazil meč z mé pravice?
Tak tedy udělej z donucení, co dobrovolně udělat odpíráš.
Naléhám na meč, umírám.

Chelindus: Při Jovovi, co se děje?
Elpistus: Nech mě zemřít.
Chelindus: Osud ti ještě
nestanovil poslední den.
Elpistus: Proč mi bráníš,
abych zahynul silnou pravicí?

Chelindus: Infami veto
Manu perire Principem. Ignavi est sibi
Fata invocare.
Elpistus: Fata ne Elpistus citet,
Aliena cogat dextera in ferrum manu.
Agedum, rigore ferreo hoc pectus feri.
Chelindus: Ferire renuo Principis amati fibras.
Elpistus: Immerge chalybem, perge, qvid nectis moras?
Cito perge, munus gratiae extremum peto
A te, Chelinde!
Chelindus: Jam aliud a nobis pete.
Elpistus: Huc redde ferrum.
Chelindus: Siste praeproperum tui
Animi furorem.
Elpistus: Spiritum ad caecas Stygis
Impelle noctes.
Chelindus: Satius infestas jube
Abire noctes pectore.
Elpistus: Serenum rapit
Animi nitelae gloriae abreptum decus.
Chelindus: Nemo Duci adimit gloriae ac regni decus.
Elpistus: Qvid nemo?
Chelindus: Nullus.
Elpistus: Unus infaustae manus
Abripuit error gloriae augustum jubar.
[138v] Chelindus: Duci sed ictus purpurae augustum jubar
Reddet secundus. Qvod semel non fit, fit hoc
Freqvens secundo.
Elpistus: Non mihi secundo licet
Certare jactu spiculi.
Chelindus: Dum vis, licet.
Elpistus: Volo, sed una solus imperium volo.
Chelindus: Soli theatrum gloriae Elpisto patet.
Elpistus: Ast qvi theatrum gloriae ac thronum patris
Scandere licebit?
Chelindus: Corde si laeso patris
Palmam reportes, imperi summam geres.
Elpistus: Vis in parentem denuo telum vibrem
Et sauciato corde genitoris feram
Victrice palmam dextera et scandam thronum?

650 nitelae] nitele *TF*.

Chelindus: Bráním tomu, aby princ zemřel hanebnou rukou. Je zbabělé sám si přivolávat smrt.

Elpistus: Ať tedy do Elpista vrazí meč cizí pravice, aby nemusel smrt vzývat sám. Rychle, probodni s bezcitnou krutostí tuto hruď.

Chelindus: Odmítám probodnout útroby milovaného prince.

Elpistus: Zaboř do nich meč, pospěš, co otálíš? Pospěš, rychle, žádám od tebe poslední laskavou službu, Chelinde!

Chelindus: Žádej ode mě něco jiného.

Elpistus: Sem vraž meč![31]

Chelindus: Zastav ukvapený hněv své duše.

Elpistus: Raději pošli mou duši do temné noci Stygy.

Chelindus: Raději ty přikaž hrozivým temnotám, aby odešly z tvého srdce.

Elpistus: Mé duši bere klid to, že mi vyrvali poctu záře slávy.

Chelindus: Nikdo princi nebere slavné pocty a královskou moc.

Elpistus: Že nikdo?

Chelindus: Nikdo.

Elpistus: Jediná chyba nešťastné ruky mi vyrvala vznešenou záři slávy.

Chelindus: Vznešenou záři purpurového roucha však princi vrátí druhá střela. Co se nepodaří jednou, to se často podaří podruhé.

Elpistus: Nesmím soutěžit ve střelbě šípem podruhé.

Chelindus: Pokud chceš, smíš.

Elpistus: Chci, ale zároveň chci vládnout sám.

Chelindus: Divadlo slávy je otevřené jen před Elpistem.

Elpistus: Kdo mi však umožní vystoupit na jeviště slávy a otcův trůn?

Chelindus: Pokud zraníš otcovo srdce a odneseš si tak palmu vítězství, budeš mít nejvyšší moc.

Elpistus: Chceš, abych znovu vystřelil na otce šíp, zranil jeho srdce, a tak si ve vítězné pravici odnesl palmu vítězství a vystoupil na trůn?

[31] Lat. *Huc redde ferrum* může znamenat také „Vrať mi meč!“

Chelindus: Sic est nec alio purpurae auratum jubar
Pretio mereri poterit. Hinc metam subi
Rursus priorem, sauciis patris fibris
Eripere poteris fratribus regnorum ebur.
Elpistus: Eo et Philetem praelii in partes cito.
Chelindus: I, perge, qvo te provocat regni decus.

Scena II.

Personae: Proceres, Larinus.

Larinus: Qvis ergo tandem principem ascendet tholum?
Procer 1: Qvem purpurato destinat summi throno
Dextera Tonantis, is meret regni essedum.
Procer 2: At destinatum regio nullum throno
Licet intueri Principem.
Procer 3: Nulli Ducum
Invida Tonantis dextera imperium dedit.
Procer 1: Mittendo ad aras caelitus regnorum ebur
Provida Tonantis dextera imperium dedit.
Larinus: Cujus regendum dextera?
Procer 1: Illius Ducis,
Qvi sceptra telo petiit a laeso patris
Pectore. Ita sceptro lemma subjunctum notat
Placitum Tonantis: „Sceptra pro telo damus".
Procer 3: Sed nemo telum pectori immersit patris
Ducum, ergo nulli sceptra pro telo dabit
Favor Tonantis.
Procer 1: Maximis natu satis
Favor Tonantis deferet regnorum ebur.
Vel enim Philetes, vel ebur Elpistus gerat
Favore Superum.
Procer 2: Qvomodo? Nunqvid Ducum
Propositum uterqve telo aberravit scopum,
Pectus parentis?
Larinus: Jure qvo sceptrum auferent?
Hinc nec Philetes, nec ebur Elpistus geret.
Procer 1: Statutam uterqve metam aberrarint licet,
Hic tamen avita sceptra gyrabit manu,
Viciniore tela qvi fixit loco,
Sceptro ac corona dignior functi patris.
Hunc sceptra caelis missa pro telo manent.

673 destinat] desinat *TF*.
697 sceptra] Sceptro *TF*.

Chelindus: Tak, za jinou cenu nebude možné si pozlacenou
záři purpurového roucha vysloužit. Proto znovu
zaútoč na terč, a zraníš-li otcovy útroby,
dokážeš svým bratrům vyrvat královské žezlo.
Elpistus: Jdu a vyzvu Phileta k boji.
Chelindus: Jdi, spěchej tam, kam tě volá sláva královské moci.

2. SCÉNA

Osoby: Šlechtici, Larinus.

Larinus: Kdo tedy vstoupí do vznešeného paláce?
Šlechtic 1: Královskou stolici potaženou purpurem si zaslouží ten,
koho pro ni určila pravice nejvyššího Hromovládného.
Šlechtic 2: My jsme však neviděli, že by některý z princů
byl určený pro trůn.
Šlechtic 3: Nepřejícná ruka Hromovládného
nedala vládu žádnému z princů.
Šlechtic 1: Prozřetelná pravice Hromovládného darovala vládu tím,
že seslala z nebe k oltáři královské žezlo.
Larinus: Čí pravice jím má vládnout?
Šlechtic 1: Pravice toho prince,
který dobyl žezlo tím, že střelou poranil srdce
zesnulého otce. Tak to značí nápis připojený k žezlu,
tento výrok Hromovládného: „Dáme žezlo za střelu".
Šlechtic 3: Nikdo však šíp do otcova srdce nevnořil,
nikomu z princů tedy přízeň Hromovládného nedá
za jeho střelu žezlo.
Šlechtic 1: Přízeň Hromovládného
předá královské žezlo těm, kdo jsou dostatečně staří.
Buď tedy bude z přízně nebešťanů vládnout žezlem Philetes,
nebo Elpistus.
Šlechtic 2: Jak to? Neminuli snad oba
princové svou střelou daný cíl,
otcovo srdce?
Larinus: Jakým právem by si odnesli žezlo?
Proto nebude vládnout žezlem Philetes ani Elpistus.
Šlechtic 1: Oba sice minuli stanovený cíl, zděděné žezlo
však bude v ruce svírat ten z nich,
kdo umístil šíp blíže, a proto si více zaslouží
žezlo i korunu zemřelého otce.
Toho za jeho střelu čeká žezlo seslané z nebe.

[139r] Larinus: Me judice tamen filius sceptro venit
Dignior eburno Patrophilus.
Procer 1: Non hunc volunt
Superi rotare sceptra.
Larinus: Sed hic unus meret
Ebore beari regio. Tanto satus
Parente dignus, spiculo qvi cor patris
Tetigit secundo. Caelites isthunc volunt
Gyrare sceptra.
Procer 1: Nuspiam scio Ducem
Vibrasse telum mortui in patris fibras.
Procer 2: Ferire telo respuit pectus patris.
Larinus: Respuit, amoris usus est telo, patris
Debasiando pectus. Idcirco meret,
Pro telo amoris sceptra Cimmeriae gerat
Et tanto amori in praemium auratum ferat
Diadema regni Patrophilus. Huic se lubens
Cimmeria tellus jure subjecto dabit
Et nos beatae sortis expectat favor,
Cum sceptra capiet Patrophilus, qvanto minor,
Tanto corona dignior patris satus.
Omnes: Brevi id futurus cernere eventus dabit.

Scena III.

Personae: Elpistus, Philetes et aula etc.

Elpistus: Regna moderari maximum est Regum decus,
Hoc nihil in orbe majus a Caelo datur.
Philetes: Nil deniqve homines inter ac Deos fuit
Eritqve semper pulchrius regni nota,
Nam viva imago Numinis rector soli est.
Elpistus: Qvicumqve terris imperat, summi vices
Gerit Tonantis. Hoc tamen honoris decus
Malit Patrophilus perditum, o stolidum caput,
Et aestimare nescium regni thronum!
Philetes: Qvam exigua res est mortui in pectus patris
Vibrasse telum et hoc asseqvi thronum licet,
Dummodo secunda spiculum evibret manu.
Elpistus: Qvis id recuset, qvando tam levi potest
Regnum parari? Patrophilus? O mentem levem
Suiqve honoris prodigam!
Philetes: Sponte hic sua
Throno velit carere? Vah, fungus Ducum.

Larinus: Po mém soudu je však tím synem, který si nejvíc
zaslouží žezlo ze slonoviny, Patrophilus.
Šlechtic 1: Nebešťané nechtějí,
aby se žezla chopil on.
Larinus: On jediný si však zaslouží
těšit se z královského žezla. Je to syn hodný
tak velkého otce, protože zasáhl otcovo srdce
šťastnou střelou. Nebešťané chtějí, aby žezlo
držel on.
Šlechtic 1: Nevím o tom, že by tento princ někdy
vystřelil šíp do útrob mrtvého otce.
Šlechtic 2: Odmítl probodnout střelou otcovu hruď.
Larinus: Odmítl, použil totiž střelu lásky tím, že otcovu hruď
políbil. Za tuto střelu lásky si Patrophilus
zaslouží vládnout kimmerijským žezlem
a nosit jako odměnu za tak velkou lásku
pozlacený královský diadém. Kimmerijská země
se mu podle práva ráda podrobí
a nás čeká přízeň blaženého osudu,
když se žezla chopí Patrophilus, syn
o kolik mladší, o tolik hodnější otcovy koruny.
Všichni: To brzy uvidíme, až se celá záležitost skončí.

3. SCÉNA

Osoby: Elpistus, Philetes, dvořané etc.

Elpistus: Řídit království je největší pocta králů,
nic většího než toto nebe na světě neuděluje.
Philetes: Mezi lidmi a bohy zkrátka nebylo a nebude
nikdy nic krásnějšího než znamení královské moci,
neboť pozemský vládce je živým obrazem božstva.
Elpistus: Každý, kdo vládne na zemi, zastupuje zde
nejvyššího Hromovládného, a přece se Patrophilus
o tuto krásnou poctu raději připravil. Ó hloupá hlava,
která neumí ocenit královský trůn!
Philetes: Jak nepatrná věc je vystřelit šíp na hruď
mrtvého otce a získat tak možnost dosáhnout trůnu,
pokud šíp vystřelíme šťastnou rukou.
Elpistus: Kdo by to odmítl, když tím může tak lehce
získat království? Patrophilus? Ó, jak lehkovážná je mysl,
která takhle plýtvá svou ctí!
Philetes: Chtěl se dobrovolně
připravit o trůn? Ach, je to největší hlupák ze všech princů.

Elpistus: O stipes auro dives!
Philetes: O prudens caput,
Velle spoliari purpura ac regni throno!
Qvis jubet avitum perdere imperii decus?
Pietasne patris exulem throno jubet?
Elpistus: Pro, sancta pietas! Qvanta consciscis bona!
Philetes: Throno exulare maximum nempe est bonum.
Elpistus: Mihi placet etiam per patris crudam necem
Scandisse solium, jura naturae vetent,
[139v] Obsistat Aether, jura pietatis vetent,
Ego jura Caeli, jura proculco soli,
Ego fas, ego nefas, ego Jovem, ego jura omnia
Detestor, abnuo, dummodo regno fruar.
Jamqve calet animus, intimis turgens fibris
Stimulat in ausus ardor et rursum incitat
Repetere telum. Age frater, ut tacto scopo
Secundiore dextera, aut mihi, aut tibi, aut
Utriqve avitum gloriae accedat decus.
Huc provolamus, qvo citat regni ambitus.
Tendamus arcum denuo, placet?
Philetes: Placet
Repetere rursum spiculo regni thronum.
Elpistus: Stamus in arena. Tu prior telum vibra,
Philete.
Philetes: Qvin tu, Elpiste, vibrato prior.
Elpistus: Cedo minori.
Philetes: Cedo majori, est opus,
Per ipsa cedat jura majori minor.
Elpistus: Haec cedo jura.
Philetes: Seqvere naturae ordinem.
Elpistus: Seqvor priorqve jaculum infligo fibris.
Philetes: Nihil, ego medias dividam telo fibras.
Elpistus: Qvoqve nihil.
Philetes: O nimis invidum nobis Jovem!
Elpistus: Invida parentis fata! Repeto ictum, accidet,
Ut hocce jactu gloriae attingam scopum.
Omen sinistrum!
Philetes: Sed ego contingo scopum.
Nihil, hei, sinistras sortis adversae vices!
Cedo ex arena.
Elpistus: Revocat e campo furor.

Elpistus: Je to hloupé poleno, třebaže oplývající zlatem!
Philetes: Je opravdu prozíravý,
když se chce nechat obrat o purpur a královský trůn.
Kdo ho nutí, aby se připravil o zděděnou čest vládnout?
Přikazuje snad láska k otci nechat se připravit o trůn?
Elpistus: Ó uctivá lásko! Jaké dobro dokážeš lidem získat!
Philetes: Být zbaven trůnu je totiž to největší dobro.
Elpistus: Já jsem rozhodnut vystoupit na trůn, i kdyby to bylo
skrz krutou vraždu otce. Ať to zákony přirozenosti zakazují,
ať se proti tomu staví nebesa, ať to zakazují zákony lásky,
já pošlapu zákony nebe, pošlapu zákony země,
odmítám a popírám všechno zbožné i bezbožné,
Jova i všechny zákony, jen když se budu těšit z království.
Můj duch již plane, hluboko v nitru se vzdouvá žár,
který mě podněcuje k smělým činům a pohání mě,
abych znovu soutěžil ve střelbě. Rychle, bratře, ať máme
tentokrát při zasahování cíle šťastnější pravice, a pak buď
mně, či tobě, či oběma připadne dědictvím slavná pocta.
Pospěšme tam, kam nás volá touha po zisku královské moci.
Napněme znovu luk, souhlasíš?
Philetes: Souhlasím s tím,
abychom se znovu pokusili dobýt šípem královský trůn.
Elpistus: Jsme na závodišti. Ty vystřel šíp jako první,
Philete.
Philetes: Ne, Elpiste, ty vystřel první.
Elpistus: Dám přednost mladšímu.
Philetes: Dám přednost staršímu,
již samo právo si žádá, aby mladší dal přednost staršímu.
Elpistus: Toto právo ti přenechám.
Philetes: Drž se přirozeného pořadí.
Elpistus: Držím se ho a vrazím šíp otci do srdce jako první.
Philetes: Nic. Já mu šípem rozdělím útroby ve dví.
Elpistus: Také nic.
Philetes: Ó, Jupiter je vůči nám příliš nepřející!
Elpistus: Zesnulý otec nám nepřeje! Střílím znovu, snad se mi
touto střelou podaří zasáhnout slavný cíl.
Zlé znamení!
Philetes: Já však cíl zasáhnu.
Nic, běda, neblahý, protivný osud!
Odcházím ze závodiště.
Elpistus: Hněv mě volá pryč z bitevního pole.

Scena IV.

Personae: Chelindus, Levindus, Larinus.

Chelindus: O turpe facinus!
Levindus: Impium, dirum, efferum
Et abominandum facinus!
Chelindus: Haec ausint[x] sati,
Per saeva patris vulnera ad solium gradi?
Qvis tale vidit hactenus in aula nefas?
Ubi filialis amor?
Levindus: Ubi est pietas patris?
Ideone genitor lucis usuram dedit,
Ut is, satorum vita, post vitae exitum
Ausu impetatur improbo, nova qvasi
Morte enecandus? O impius regni ambitus!
Chelindus: Qvo fastuosos Principes transversum agit,
Ut saeviores Phosphoro ac regni †Scyne†
Crudeliores gloriae optarint thronum
Scandere paternis vulnere inflicto fibris?
Levindus: Itaqve repetitis vicibus! Haec meruit pater
A sobole? O rabies caeca, o immanis furor
Immaniusqve dexterae ingratae nefas!
Chelindus: Qvid agimus? Eadem servitus an adhuc placet?
Levindus: Servire sceleri nuspiam nobis placet.
[140r] Servitur isthic sceleri, ubi regnat scelus.
Chelindus: Ubi nulla pietas patris, hic regnat scelus.
Fac age, Levinde, Principum exosi Lares,
Patrophili aulam praepete petamus gradu.
Levindus: Stat mente fixum, mite qvi regnum tenet,
Semper fidelem stare ab obseqviis duci.
Sed en! Larinus obvius nobis adest.
Hocce duce faustum vota contingent scopum.
Larinus: Qvo vestra celerem vota propellunt gradum?
Chelindus: Qvo te fidelis servitus gradi jubet.
Larinus: Me jubet adire concitum augustal[y] Ducis
Insigniendi purpura ac regni throno.
Chel., Lev.:[z] Una subire regiam menti sedet
Aulam perosae Principum, qvibus effera
Dominatur ira ac saevus in patrem furor.

797 perosae] perose *TF*.

[x] Neklasický tvar konj. préz. slovesa *audere*.
[y] Doložen pouze tvar *augustale*, *is*, *n.* – stan nebo komnata císaře. Zkrácený tvar zřejmě vytvořený analogicky podle jiných zpodstatnělých adjektiv (*animal*, *vectigal* aj.) a zde použitý z metrických důvodů.
[z] *Chel., Lev.* = *Chelindus, Levindus.*

4. SCÉNA

Osoby: Chelindus, Levindus, Larinus.

Chelindus: Ó jak hanebný čin!
Levindus: Bezbožný, strašný, krutý
a prokletý zločin!
Chelindus: Kráčet k trůnu
skrz otcovy hrozné rány, toho že se jeho synové odvážili?
Viděl už někdy někdo u dvora takovou ohavnost?
Kde je synovská láska?
Levindus: Kde je úcta k otci? Daroval snad otec svým synům možnost užívat denního světla proto, aby ho synové, jimž dal život, poté, co sám již svůj život skončil, s nestoudnou opovážlivostí napadli, jako by ho měla smrt zasáhnout znovu? Ó, jaká bezbožná touha po království!
Chelindus: Na jakou šikmou plochu tato touha naduté prince vede,
že jsou zuřivější než Venuše[32] a krutější než [...]
a touží vystoupit na slavný trůn tím,
že zasadí ránu otcovým útrobám?
Levindus: A to dokonce opakovaně! Zaslouží si toto otec od svých potomků? Ó jak zaslepené běsnění, jaká obludná zuřivost a ještě obludnější zločin, který spáchala nevděčná pravice!
Chelindus: Co dělat? Je možné mít nadále zalíbení v této službě?
Levindus: Sloužit zločinu se mi vůbec nelíbí.
A kde vládne zločinec, tam se slouží zločinu.
Chelindus: Kde není žádná úcta k otci, tam vládne zločin.
Rychle, Levinde, když se nám zprotivily domy ostatních princů, zamiřme rychlým krokem na Patrophilův dvůr.
Levindus: Jsem pevně odhodlán být věrný a poslušný
vládci, který spravuje království s laskavostí.
Ale hle! Vstříc nám přichází Larinus.
Pod jeho vedením naše přání šťastně dojdou svého cíle.
Larinus: Kam vás vaše přání tak rychle pohání?
Chelindus: Tam, kam tobě přikazuje kráčet věrná služba.
Larinus: Ta mě volá a přikazuje mi jít do komnaty toho prince, který má být ozdobený purpurem a královským trůnem.
Chel. a Lev.: Máme v úmyslu jít do královského paláce s tebou,
zprotivili jsme si dvůr princů, jejž ovládá
divoký hněv a krutá zuřivost vůči otci.

[32] Lat. *saeviores Phosphoro*. Jako *Phosphoros* byla nazývána planeta Venuše, jitřenka. Přirovnání tedy není zcela jasné.

Larinus: Una subire principem fas est domum,
Si servitutem perpetem datis Duci.
Chel., Lev.: Et servitute perpeti obstrinctos sibi,
Et purpurato regia videbit Duci.

Scena V.

Personae: Ariopharnes, Patrophilus, Proceres, ephaebi.

Ariopharnes: Potentis aulae decora, magnanimi Duces,
Qveis[aa] tota Regum nititur et orbis salus,
Basis alta regni! Principe indignos throno
Altoqve honoris essedo Themis probat,
Qvi praepotentes ambitus regni coqvunt
Et per parentis funera ad solium gradi
Non erubescunt. Perpetim e solio patris
Meret exulare saevus in patrem furor.
Honoris apices merita virtutum petunt,
Ubi ergo nulla merita virtutum vigent,
Nulla qvoqve decora gloriae ac regni merent.
Sed nulla fratres merita virtutum probant
Natu priores, nulla qvos movit patris
Pietas nec igitur imperii fasces merent.
Solus meretur sedis auratae jubar
Aureus ab animo Patrophilus. Illum pius
Amor in parentes in thronum locat, hunc volunt
Sancita patriae proximum haeredem patris.
Virtutis haeres, jure regali patris
Haeres adesse veniat et mihi regat
Benignitate vidua regnorum juga.
Hinc Parysadae proximum imperii caput
Regniqve columen Patrophilum in praesens creo.
Proceres, probatis?
Procer 1: Qvi Ducem populis creat,
[140v] Salubre mundo Cynthii accendit jubar.
Patrophilus orbi regnet haud Phaebo minor.
Procer 2: Divina natum dextera ad solium levat
Amorqve patris promovet, regno imperet.
Procer 3: Vita genitoris purpuram ac sceptrum gerat
Et jura patris, laesa per fratrum nefas,
Pietas perennis firmet et nati fides.

822 adesse] abesse *TF*.
828 orbi] orbe *TF*.

[aa] *Qveis*, arch. tvar dat. pl., klas. *quibus*. Podobně viz v. 848.

Larinus: Smíte se mnou vstoupit do vznešeného domu,
jestliže se odevzdáte vládci do věčné služby.
Chel. a Lev.: Zavážeme se věčnou oddaností tomuto královskému dvoru i jeho vládci oděnému purpurem.

5. SCÉNA

Osoby: Ariopharnes, Patrophilus, šlechtici, pážata.

Ariopharnes: Ozdoby mocného dvora, velkodušní velmoži,
na nichž spočívá veškerý zdar králů i světa,
vznešená základno království! Themis potvrzuje,
že vznešeného trůnu a čestného stolce nejsou hodni ti,
kdo příliš usilovně kují pikle, aby dosáhli
království, a nestydí se kráčet k trůnu
přes otcovu mrtvolu. Krutá zuřivost vůči otci
si zaslouží být navěky zbavena trůnu. Vrcholu cti
může dosáhnout jen ten, jehož ctnost si to zaslouží.
V kom tedy nekvetou žádné zásluhy ctností,
ten si nezaslouží žádné slavné ozdoby ani království.
Starší bratři však neprokazují žádné
zásluhy ctností, neboť jimi nepohnula žádná
láska k otci, a nezasluhují si tedy získat odznaky moci.
Záři pozlaceného stolce si pro své zlaté srdce
zaslouží jedině Patrophilus. Toho zbožná
láska k otci posazuje na trůn, toho chtějí mít
posvátné zákony vlasti otcovým dědicem.
Ať předstoupí tento dědic ctnosti, který je
podle královského práva otcovým dědicem, a řídí
s mým laskavým svolením osiřelé spřežení království.
Proto nyní prohlašuji a ustanovuji novou hlavou
Parysadovy říše a oporou království Patrophila.
Urození mužové, schvalujete to?
Šlechtic 1: Kdo dává lidem vládce,
ten rozsvěcuje sluneční záři prospěšnou celému světu.
Ať světu vládne Patrophilus, jenž se vyrovná Foibovi.
Šlechtic 2: Božská pravice pozvedá tohoto syna k trůnu
a láska k otci ho vede vpřed, aby vládl království.
Šlechtic 3: Ať otcův nejdražší syn drží purpur a žezlo
a otcovy zákony, které ostatní bratři porušili svým zločinem,
ať upevní synova věčná láska a věrnost.

Parta pietate sceptra te summum decent,
Patrophile, Regem. Faustior plaudet tuo
Subjecta svavi Cimmeria tellus jugo.
Procer 4: Excelsa prorsus indolis tantae nota
Dignum corona jussit aptari caput,
Eximia cujus ora Majestas Jovis,
Minerva mentem, labra formavit Charis
Et parte ab omni Principis fulgent notae.
Omnes: Haeres paterni Patrophilus regnet soli!
Ariopharnes: Agedum, sine mora regias profer notas,
Ebur, tiara, purpura aptetur Duci.
Patrophilus: Onerosa moles, sceptra non paribus onus
Minantur humeris.
Procer 1: Sed pares virtus facit.
Procer 2: Paresqve pietas edocet.
Ariopharnes: Regum decus,
Capesse regni decora, qveis felix diu
Post fata patris imperii summam geras.
Hoc jura sortis, vota populorum, patrum
Decreta, Procerum studia, regnorum salus
Et filialis in patrem pietas jubet.
Patrophilus unus imperi fasces gerat!
Omnes: Patrophilus unus imperi fasces gerat!
Ariopharnes: Aurea coronet tempora hoc auri jubar!
Patrophilus: Sed invidebit livor hoc fratrum jubar.
Ariopharnes: Humerosqve trabea.
Patrophilus: Grande cervicibus onus.
Ariopharnes: Aurata dexteram[bb] sceptra.
Patrophilus: Ne fratrum impius
In nos furoris teli procudat furor!
Ariopharnus: Conscende solium gloriae.
Patrophilus: Ut lapsu ruam
Graviore.
Ariopharnes: Nullam Principis amantis favor
Metuit ruinam. Perge, qvo virtus vocat
Pietasqve patris promovet, solium subi.
Patrophilus: Favoris alto mergimur, tantae pares
Benignitati reddere affectus vices
Jure obligatus noster haud potis est amor.

834 Parta] Parto *TF*.

[bb] Z metrických důvodů nutno vyslovovat jako stažený tvar *dextram*.

Patrophile, za to, že se v tobě zrodila láska, ti přísluší
žezlo jako nejvyššímu vládci. Přešťastná kimmerijská zem
se s jásotem podrobí tvému sladkému jhu.
Šlechtic 4: Vznešené rysy bez pochyby prozrazují velké nadání
a přikazují, aby koruna dosedla právě na tuto hlavu,
jejíž neobyčejnou tvář vytvořil vznešený
Jupiter, mysl Minerva, rty Charis
a všechny její rysy vyzařují, že patří vládci.
Všichni: Ať kraluje Patrophilus, dědic otcovy země!
Ariopharnes: Bez prodlení tedy přines královské odznaky,
přichystejte pro vládce žezlo, tiáru a nachový plášť.
Patrophilus: Žezlo hrozí, že bude těžkým břemenem pro nedostatečně
silná ramena.
Šlechtic 1: Díky ctnosti budou dostatečně silná.
Šlechtic 2: A také láska je naučí být takovými.
Ariopharnes: Ozdobo králů,
chop se královských ozdob, s nimiž budeš nyní,
po otcově smrti, dlouho a šťastně vykonávat nejvyšší moc.
Tak si to žádají zákony osudu, přání lidu, výnosy
senátu, úsilí šlechticů, blaho království
i synovská láska k otci.
Ať jako jediný drží odznaky moci Patrophilus!
Všichni: Ať jako jediný drží odznaky moci Patrophilus!
Ariopharnes: Ať jeho zlaté skráně věnčí záře tohoto zlata!
Patrophilus: Nepřející bratři mi však tuto záři budou závidět.
Ariopharnes: A jeho ramena ať zdobí královské roucho.
Patrophilus: Velké břemeno pro má ramena.
Ariopharnes: Pravici zlaté žezlo.
Patrophilus: Kéž proti mně bratři
v bezbožném hněvu neukovají zuřivou střelu.
Ariopharnes: Vystup na slavný trůn.
Patrophilus: Abych se zřítil o to horším
pádem.
Ariopharnes: Laskavý a milující vládce se nikdy
nemusel bát pádu. Jdi, kam tě volá ctnost
a vede vpřed láska k otci, vystup na trůn.
Patrophilus: Zaplavuje mě hluboký cit a má láska
není schopna oplatit takovou laskavost
stejnými city, jak si žádá právo.

Ariopharnes: Qvem qvisqve legit, Principem agnoscat suum,
Patris ob amorem posthumo admotum tholo.
Bene auspicatum laetus imperio diem
Coronet axis! Vivat et faustos regat
Patrophilus, annos dignior sceptro satus!
[141r] Procer 1: Perspicua mundi gemma.
Procer 2: Deliciae Deum.
Procer 3: Corona patris, aureum Regum jubar.
Procer 4: Sublime columen imperi, terrae salus.
Ariopharnes: Jam feriat auras aere clangenti tuba,
Poean sonoris perstrepet Cyrrhae jugis.
Mulcente docto barbitos Aonidum choro.[cc]
Applaudat aether vosqve regalis soli
Soliiqve celsa decora, Cimmeriae jubar,
Astris secundum, ducite triumphis diem.
Sereniore sceptra jam fulgent coma
Et nos serena revehit ad plausum dies.
Omnes: Eant honorum gloriae incensum notae!

Epilogus

Ad M. D. Gl. S. Joannis Nepomuceni

877 docto] docta *TF*.
In fine Joannis] Joanni *TF*.

[cc] Hypermetrický verš.

Ariopharnes: Každý ať pozná svého vládce, jehož si zvolil
a který pro lásku k otci vstoupil po jeho smrti do paláce.
Ať rozradostněné nebe korunuje tento den,
příznivý pro říši! Ať po mnoho šťastných let žije
a kraluje Patrophilus, syn, který si nejvíc zasloužil žezlo!
Šlechtic 1: Jasný drahokam světa.
Šlechtic 2: Potěšení bohů.
Šlechtic 3: Otcova koruna, zlaté slunce všech králů.
Šlechtic 4: Vysoký sloup podpírající říši, spása země.
Ariopharnes: Ať se rozezní kovová trubka a svým zvukem prorazí vzduch,
po zvučících vrcholech Kirry[33] bude znít paján,
zatímco učený sbor Múz[34] něžně uchopí lyry.
Nebe ať jásá a vy, vznešené ozdoby
královské země i trůnu, i ty, kimmerijská jitřenko,[35]
nejzářivější hned po hvězdách, prožijte šťastný den triumfu.
Královské odznaky nyní vyzařují jasnější světlo
a nás vede jasný den k jásotu.
Všichni: Ať se rozzáří znamení cti a slávy!

Epilogus

K větší slávě Boží a svatého Jana Nepomuckého[36]

[33] Lat. *Cirrha*, *ae*, *f.* – Kirra, město ve Fókidě zasvěcené Apollónovi. Ve spojení se slovem *jugum*, „horský hřeben, pohoří", snad z metrických důvodů nahrazuje adjektivum *Cirrhaeus* – „Apollónův".

[34] *Aonides*, *um*, *f.* – Múzy, přízvisko odvozené od jejich sídla v Aonii.

[35] Míněn zřejmě Patrophilus.

[36] Věnování sv. Janu Nepomuckému snad souvisí se skutečností, že oslavy jeho svatořečení probíhaly v olomoucké diecézi právě v r. 1731.

II.2.5 Amicitia

Amicitia usque ad aras necis non interrupta je z vydávaného souboru her nejstarší, žáci nejvyšší gramatiky gymnázia v Kladsku ji předvedli 24. 6. 1720. Napsal ji pro ně jejich učitel Adam Besnecker (nar. 1693),[1] jak dosvědčuje mj. zápis v diariu[2] a textové shody s hrou *Filiale holocaustum* (Kla, 35), která vznikla o rok dříve pro tehdejší střední gramatiku.

Dochování: Dnes známe jediný exemplář této hry, uložený v Univerzitní knihovně ve Vratislavi.[3] Rukopis hry *Amicitia* je písařsky značně rozkolísaný, mění se jeho sklon i míra pečlivosti. Nelze však spolehlivě určit, zda to způsobilo střídání písařů, nebo snaha jediného málo zběhlého písaře rozlišit různé části textu. Rovněž nemůžeme spekulovat o autorově podílu na opisu, protože nemáme k dispozici jeho prokazatelný autograf.

Struktura: *Amicitia* je nejkratší z námi vydávaných her. Má 661 veršů, přičemž tento rozsah zahrnuje i předehru a dva chory, není v něm započítán pouze epilog, jehož text rukopis nezachycuje.[4] Dělí se na 12 scén (*inductiones*), dále obsahuje dva chory, které ji rozdělují na tři části po čtyřech scénách (1–4, 5–8, 9–12), epilog, předehru a jako jedna z mála dochovaných her také prolog (*prologus*), krátký prozaický úvod, v němž je stručně představen námět hry a žádá se o přízeň diváků.

Obsah: Damon touží po setkání se svým přítelem Pythiem, když přichází posel s dopisem, v němž Pythias potvrzuje, že chová k Damonovi stejný cit. Damon se proto rozhodne vydat se k němu. Také Pythias se nemůže dočkat odpovědi od Damona, a když se dozví, s jakou radostí přítel jeho dopis přijal, vyrazí mu naproti. Mezitím sicilský vládce Dionýsius vyhlásí zákaz veškerého „srocování", zejména přátelských schůzek, protože se obává spiknutí. Jeho pobočník Andromisus rozesílá špehy, kteří mají všechno podezřelé hlásit.

Damon a Pythias se setkávají, po bouřlivém přivítání si slibují věčné přátelství a svůj svazek zpečetí krví. Jeden ze špehů je však zahlédne, a protože se domnívá, že jde o spiknutí proti Dionýsiovi, oznámí to Andromisovi. Na místě činu je přistižen už jen Damon, který proto skončí ve vězení a po vyslechnutí rozsudku smrti prosí o propuštění na tři dny, aby si mohl vyřídit rodinné záležitosti. Andromisus souhlasí za podmínky, že místo sebe sežene někoho, kdo bude ochoten zemřít, pokud on se nevrátí.

Jako rukojmí se nabídne Pythias a Andromisus pustí Damona na svobodu. Po třech dnech Dionýsius chystá slavnostní obřad Herculovi, na němž má být Damon obětován. Ten se však dosud nevrátil – nejprve se totiž po cestě chvíli prospal a pak ho v lese zdržel satyr, který ho pozval na návštěvu. Od něj se také Damon dozvěděl, že Pythia již vedou na smrt místo něho. Proto spěchá, aby přítele zachránil, a dorazí

---

1 Podrobněji o autorovi viz s. 395–397.

2 *24. Lunae, Festum Joannis* [...] *Magistro syntaxeos ex speciali gratia promissum hodie post vesperas producere suam actionem. Diarium rectoris* 1697–1720, ATKr, sign. 2800, p. 542.

3 BUW, sign. Akc. 1949 KN 180, f. 90v–102v.

4 Je možné, že část textu v rukopise chybí, viz pozn. k v. 383. Rozsah hry to však podstatně nemění.

na místo ve chvíli, kdy už se kat chystá k ráně. Oba přátelé se začnou přít o to, kdo z nich má zemřít, a dožadují se smrti tak dlouho, až Dionýsius, dojatý jejich věrností, trest smrti zruší a poprosí je, aby ho také přijali za přítele.

Vedlejší části: V předehře a chorech se odehrává ucelený děj, takže tyto části tvoří samostatné „minidrama", shrnující v symbolické zkratce obsah vlastní hry.[5] Hlavními postavami jsou Přátelství a Věrnost (*Amicitia*, *Fidelitas*) a Tyranie (*Tyrannis*). V předehře přicházejí Přátelství a Věrnost za Vulkánem, protože touží být navěky spojeni. Vulkán jim toto přání splní a připoutá je k sobě poutem, které jeho pomocníci předtím ukovali. Přátelství a Věrnost se poté setkají s Tyranií, jež jejich přátelský svazek považuje za projev nepřátelství vůči sobě a dá je vsadit do vězení (1. chorus). V 2. choru chce Tyranie jednoho z dvojice nechat zabít a Přátelství i Věrnost žádají smrt každý pro sebe. Tyranie se nakonec rozhodne stát se jejich přítelem a železné pouto vyměnit za zlaté.

V předehře a 1. choru je poměrně neobvykle použit jambický trimetr. Pravděpodobně mluvené pasáže v tomto metru se střídají se zpívaným, rýmovaným veršem.

Stavba děje: *Amicitia* je v podstatě vystavěna jako hra klasického typu založená na jednoduché zápletce. První část (před 1. chorem) slouží jako úvod do děje, *protasis*. Střídají se v ní scény věnované Damonu a Pythiovi (scény 1 a 3) s těmi, v nichž vystupuje Dionýsius a jeho věrní (scény 2 a 4). Damon a Pythias demonstrují svůj hluboký vzájemný cit a vyrážejí vstříc jeden druhému, Dionýsius vyhlašuje zákaz shromažďování a Andromisos vysílá špehy – tím je připravena půda pro vznik zápletky.

Ta se rozvíjí v druhé části, kdy nejprve dojde k setkání obou přátel, jehož důsledkem je Damonovo uvěznění (scény 5 a 6). Po komickém výstupu Damonových sluhů, kteří se chvástají, jak svého pána vysvobodí, ale svůj plán neuskuteční (scéna 7), se děj vrací k Damonovi. Ten je odsouzen k smrti a vyžádá si dočasné propuštění pod podmínkou, že sežene rukojmí (scéna 8).

Třetí část začíná Pythiovou nabídkou stát se rukojmím a Damonovým propuštěním (scéna 9). Další dění je proto založeno především na očekávání, zda se Damon včas vrátí. Mezi scénou 9 a 10 uplynou tři dny, takže se ocitáme přímo v den konání obřadu, na němž má být vězeň, resp. rukojmí, obětován Herculovi (scéna 10). V 11. scéně sledujeme Damonovu cestu a jeho zdržení způsobené spánkem a setkáním se satyrem, ve 12. scéně hra vrcholí sporem obou přátel o to, kdo z nich zemře, a závěrečným rozuzlením.

Postavy: Hlavní postavy Besneckerovy hry prakticky nelze blíže charakterizovat. Damon a Pythias jsou prototypem přátel, kteří neváhají položit život jeden za druhého, jiné význačnější rysy nemají. Naprostou většinu jejich replik tvoří vyznávání přátelství, vyjadřování touhy po blízkosti druhého a ochoty za něj zemřít, téměř o ničem jiném nemluví. Dionýsius zase představuje typicky krutého a podezíravého tyrana, jenž se však v závěru nechá obměkčit.

[5] Text epilogu, který „doporučuje" věrné a stálé přátelství, se nedochoval.

Komický tón do hry vnášejí sluhové obou přátel, zejména Faustulus a Phoedrus, kteří patří Damonovi (Pythiovi Perseus a Daelius mají mnohem méně prostoru). I oni jsou svým způsobem přátelé, jejich vztah však nemá tak vzletnou podobu. Hned při svém prvním příchodu na scénu se špičkují, kdo z nich je pomalejší, Faustulus nazve Phoedra lhářem a dalšímu vyhrocení sporu zabrání jen příchod Persea a Daelia (5. scéna). Pozoruhodný je jejich rozhovor ve scéně 8: Phoedrus obdivuje Pythiovo odhodlání obětovat za přítele život. Faustulus nevěří, že to Pythias myslí vážně, a ptá se Phoedra, zda by byl něco takového ochotný udělat pro něj – mají se přece také rádi... Phoedrus místo odpovědi odvede hovor jinam (v. 384–399). V 7. scéně zase Faustulus s Phoedrem připomínají chlubné vojíny, když se chvástají svou odvahou a chystají se osvobodit Damona z vězení.[6] Od tohoto nápadu však rychle upustí.

Větší role mají také dvořan Andromisus a jeho pomocníci Elpenor, Virvidus a Cerartus. V drobné, ale zajímavé úloze se objevuje satyr a jeho tři děti. U Besneckera je tato lesní bytost ozvláštněná věšteckým darem, přesněji řečeno schopností vidět, co se děje na jiném místě.[7] Ve hře dále vystupují hlasatel (*praeco*), nejméně dva Herculovi kněží, strážci a dvořané. V předehře a chorech jsou čtyři zpívané role (Vulkán, Přátelství, Věrnost, Tyranie), kromě nich v předehře účinkuje ještě skupina Vulkánových pomocníků, jejichž úlohy snad byly jen mluvené. Jeden z herců také musel přednést prolog, pokud se ovšem této role nezhostil sám autor.

Jazyk a styl: Ve světle skutečnosti, že Besnecker svou hru psal pro nejvyšší gramatiku, jde o text celkem jednoduchý. Jedinou delší souvislou promluvu, zabírající 20 veršů, pronáší Damon v 1. scéně (v. 27–38). Z hlediska morfologie a slovní zásoby se zde až na výjimky (imperativ 2, několik méně obvyklých slov, např. *parasanga*, *struthio*) nevyskytují složitější jevy. Z antických jmen ve hře pochopitelně nejčastěji zaznívají taková, jejichž nositelé sloužili jako vzor přátelství a věrnosti (Achátés a Aeneas, Achilleus a Patroklés, Euryalus a Nísos, Orestés a Pyladés, Théseus a Héraklés).

Obsahem většiny replik hlavních hrdinů je samozřejmě vyznávání milostného citu, včetně obvyklého slovníku, především přirovnání k ohni[8] a ke sladkosti.[9] V zásadě však oba přátelé používají překvapivě málo metafor, vyjadřují se většinou přímočarými, jednoduchými větami.[10] Jakási úspornost je vůbec nápadným rysem jazyka této Besneckerovy hry, včetně častého výskytu elipsy, tj. vynechávání slov, které se však místy dostává téměř na hranice srozumitelnosti.[11]

---

6 Podobně mluví i Dionýsiovi synové ve v. 580–581.

7 Faunové či satyrové obývají lesy i v jiných jezuitských hrách. Viz např. hra *Vox clamantis*, Bobková-Valentová, Bočková, Jacková: *Svatý Jan Nepomucký*, s. 176–179.

8 *Tui medullis insito affectu flagro, / Amore totus conflagror, Damon, veni!* (v. 104–105).

9 *Quae mella quemque melleus favum meus / Mihi Pythias* (v. 51–52).

10 Cf. jejich dialog v 5. scéně.

11 *Audistis, ut non dubito, quid Dionysius / Noster iterato et omnibus nobis palam?* (v. 134–135); Damon: *Amicum putas / Meum, mihi charissimum?* Andromisus: *Hoc Dionysius* (v. 364–365); Ph. et F.: *Here, quid hoc? Ita ne tu in fatum tuum?* / Damon: *Sane.* Ph. et F.: *Astra vertant!* Damon: *Sed ita Dionysius mihi* (v. 497–498).

Úroveň Besneckerovy hry je poněkud kolísavá. *Amicitia* rozhodně patří ke slabším kusům s chabě vystavěnou zápletkou a nepříliš zdařile charakterizovanými postavami. Najdou se v ní ovšem i zajímavé momenty, např. skeptické tóny v replikách sluhů. Zda je však ona střízlivost a ironie, která ve hře občas zaznívá, osobním rysem Besneckerova stylu, záměrem nebo jen kouzlem nechtěného, zůstává zatím otázkou.

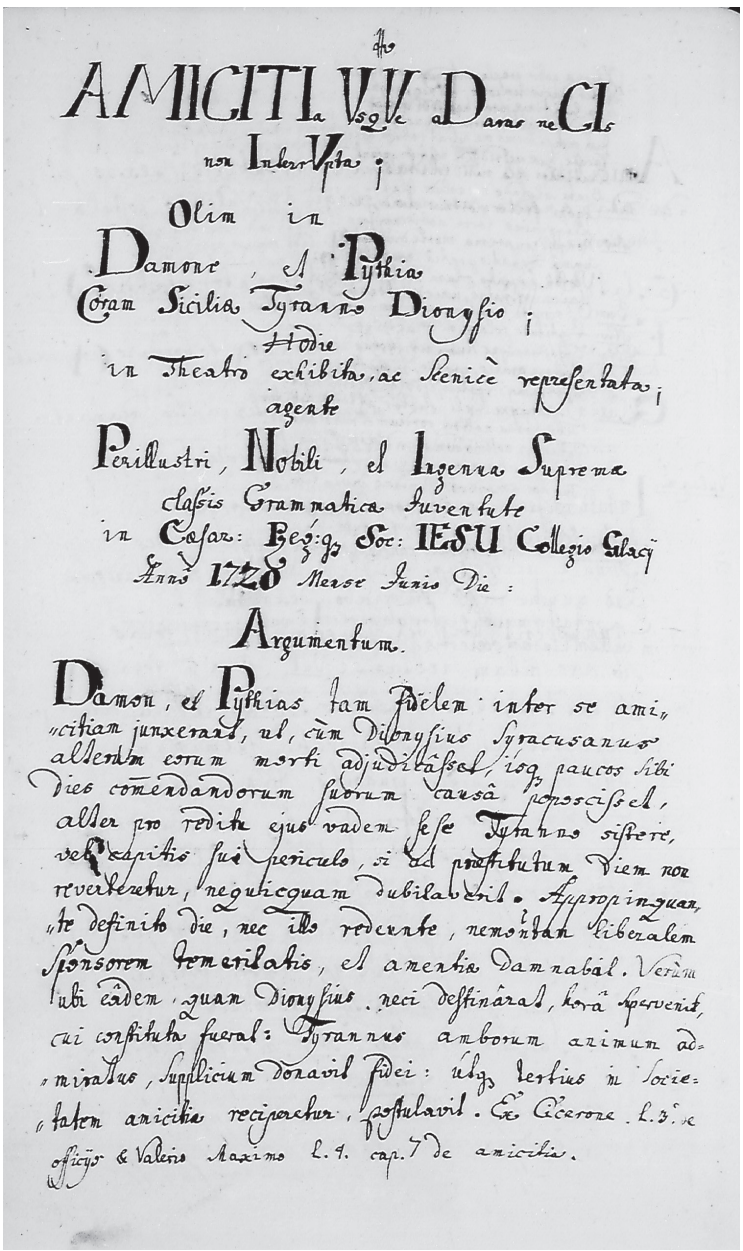

AMICITIA VSQVE A DARAS NECIS
non Interrupta;
Olim in
Damone, et Pythia
Coram Siciliæ Tyranno Dionysio;
Hodie
in Theatro exhibita, ac Scenicè representata;
agente
Perillustri, Nobili, et Ingenua Suprema
classis Grammaticæ Iuventute
in Cæsar: Reg:q: Soc: IESU Collegio Galacij
Annô 1728 Mense Iunio Die:

Argumentum.

Damon, et Pythias tam fidelem inter se ami„
„citiam junxerant, ut, cùm Dionysius Syracusanus
alterum eorum morti adjudicâsset, isq; paucos sibi
dies comendandorum suorum causâ poposcisset,
alter pro reditu ejus vadem sese Tyranno sistere,
vel capitis sui periculo, si ad præstitutum diem non
reverteretur, nequicquam dubitaverit. Appropinquan„
„te definito die, nec illo redeunte, nemo tam liberalem
sponsorem temeritatis, et amentiæ damnabat. Verùm
ubi eâdem, quam Dionysius neci destinârat, horâ supervenit,
cui constituta fuerat: Tyrannus amborum animum ad„
„miratus, supplicium donavit fidei: utq; tertius in Socie„
„tatem amicitiæ reciperetur, postulavit. Ex Cicerone l. 3. de
officijs & Valerio Maximo l. 4. cap. 7 de amicitia.

Titulní list hry *Amicitia* s chronogramem v názvu.

[90v]

AMICITIa VsqVe aD aras neCIs non InterrVpta,[a] olim in Damone et Pythia coram Siciliae tyranno Dionysio,

hodie in theatro exhibita ac scenice representata
agente Perillustri, Nobili et Ingenua
supremae classis grammaticae juventute
in Caesareo Regioque Soc. Jesu collegio Glacii
anno 1720, mense Junio, die ...

Argumentum

Damon et Pythias tam fidelem inter se amicitiam junxerant, ut cum Dionysius Syracusanus alterum eorum morti adjudicasset isque paucos sibi dies commendandorum suorum causa poposcisset, alter pro reditu ejus vadem sese Tyranno sistere, vel capitis sui periculo, si ad praestitutum diem non reverteretur, nequicquam dubitaverit. Appropinquante definito die nec illo redeunte, nemo non tam liberalem sponsorem temeritatis et amentiae damnabat. Verum ubi eadem, quam Dionysius neci destinarat, hora supervenit, cui constituta fuerat, Tyrannus, amborum animum admiratus, supplicium donavit fidei utque tertius in societatem amicitiae reciperetur, postulavit. Ex Cicerone, l. 3. De officiis et Valerio Maximo l. 4., cap. 7. de amicitia.[b]

[91r]

Prolusio

Amicitia et Fidelitas indissolubilis nexus cupidae adamantino vinculo jungi a Vulcano postulant et exorant.

Cantat Vulcanus cum sociis inter fabricandum.

[Vulcanus]:[c] Eja, vestra huc adaptate, insudate, fabricate,
Preparate vincula,
Queis[d] amantes perennantes, aeternantes, adamantes
Sint adusque funera.

Vulcanus: Instate celeres, quemque mandavi, ocyus
Perficite dextris annulum.

---

[a] Chronogram = 1720

[b] Cf. Heine, O. (ed.): *M. Tulii Ciceronis de officiis ad Marcum filium libri tres*. Weidmann, Berlin 1871, s. 201; Valerius Maximus: *Dicta factaque memorabilia*, Amstelodamum 1671, s. 142.

[c] Případně *Vulcanus et socii*. Doplněno podle předchozí scénické poznámky. V předehře se střídá zpěv (v. 1–4 a 21–26) s mluvenými pasážemi (v. 5–20).

[d] *Queis*, arch. tvar abl. pl., klas. *quibus*.

Přátelství nepřerušené ani před oltářem smrti, které kdysi před sicilským tyranem Dionýsiem projevili Damon a Pythias,

dnes ho na divadelním jevišti předvede a zahraje
přeslavná, urozená a ušlechtilá mládež nejvyšší gramatikální třídy
císařské a královské koleje Tovaryšstva Ježíšova v Kladsku
roku 1720, v měsíci červnu, dne ...

Náměť

Damon a Pythias spolu uzavřeli tak věrné přátelství, že když Dionýsius ze Syrakús jednoho z nich odsoudil k smrti a on si vyžádal několik dní kvůli vyřízení rodinných záležitostí, druhý se bez sebemenšího zaváhání nabídl tyranovi jako rukojmí, než se přítel vrátí. Učinil to i za cenu ohrožení vlastního života, kdyby se první ve stanovený den nevrátil. Když se přiblížil určený den a on se nevracel, všichni odsuzovali toho, kdo se tak lehkovážně zaručil, za nerozvážnost a šílenství. Když však v téže hodině, kterou Dionýsius stanovil pro popravu, přišel ten, jemuž byla smrt původně určena, tyran užasl nad jejich přátelstvím, pro jejich věrnost jim odpustil trest a požádal je, aby ho přijali za třetího do svého přátelského spolku. Z 3. knihy Ciceronova díla O povinnostech a z Valeria Maxima, 4. kniha, 7. kapitola o přátelství.

Předehra

Přátelství a Věrnost touží být nerozlučně spojeni. Proto žádají a prosí Vulkána, aby je spojil ocelovým poutem.

Vulkán se svými druhy při práci zpívá.

Vulkán: Hej, rychle sem, zhotovte, v potu tváře udělejte, vyrobte, připravte pouta,
díky nimž se ti, kdo milují, budou zbožňovat věčně a stále, až do smrti.
Rychle do práce, ať vaše pravice hbitě dokončí pouto, které jsem přikázal vyrobit.

Socii: Jamjam vides,
Bene est peractum.
Vulcanus: O mea capitula! Laudo vos!
Quo munere satis praemiabo dexteras?
Socii: Munus erit, ubi vel unicam tecum feras
Ab axe stillam nectaris.
Vulcanus: Feram, feram.
At ecce! Veniunt hospites.
Am. et Fid.:[e] Magni Jovis
Propinque et ejus Architecte fulminum!
Vulcanus: Quid vos in hisce quaeritis bini plagis?
Amicitia: Amamus unus alterum atque esse cupimus
In amore juges.
Vulcanus: Petitis auxilium meum?
Fidelitas: Hoc nempe, ut uniamur a te vinculo
Quodam perenni ad invicem.
Vulcanus: Hoc fiet statim.
Ergo agite, socii! Huc applicate vincula,
Quae nuper effecistis atque ad invicem
Haec colligate brachia.
Socii: Actutum, ut jubes.

Cantus

[Am. et Fid.]: Io, sumus juncti, adamante puncti,
Amabimus nos, amabimus nos.
[91v] Ut si Polus premat, tota tellus tremat,
Amabimus nos, amabimus nos.
Nemo separabit, quos amor ligabit,
Amabimus nos, amabimus nos.

Prologus

Gratioso auditori actionis seriem exponit ejusdemque benevolam aurem acturis exposcit.

Damonem et Pythiam, par amicorum non in Sicilia duntaxat, ceu solo patriae, verum et orbe toto notissimum proponimus, auditores spectatissimi, quos dum induimus, Herculem cogitatis et Thaeseum, Pyladem et Oresten,[f] Nisum et Eurialum, nullus dubito. Et ideo pluribus non explico, at solum vestram in spectando patientiam, in audiendo benevolentiam perhumanissime imploro. Ita patientes agite, benevoli spectate et favete.

[e] *Am. et Fid. = Amicitia et Fidelitas.*
[f] *Oresten* – řecký akuzativ.

Druhové: Tady ho vidíš,
udělali jsme ho dobře.
Vulkán: Ó mé hlavičky! Chválím vás!
Jaký dar bude dostatečnou odměnou pro vaše pravice?
Druhové: Bude pro nás odměnou, když nám z nebe přineseš
třeba jen jedinou kapku nektaru.
Vulkán: Přinesu, přinesu.
A vida! Přicházejí hosté.
P. a V.:[1] Příbuzný velkého
Jova a tvůrce jeho blesků!
Vulkán: Co vy dva hledáte v těchto končinách?
Přátelství: Milujeme jeden druhého a toužíme být
ve své lásce nerozlučně spojeni.
Vulkán: Žádáte mou pomoc?
Věrnost: Ano, žádáme, abys nás navzájem spojil
věčným poutem.
Vulkán: To se hned stane.
Rychle tedy, druhové moji! Přineste sem pouta,
která jste před chvílí zhotovili, a svažte jimi
tyto paže.
Druhové: Hned uděláme, co přikazuješ.

Zpěv

P. a V.: Ej, nyní jsme spojeni, probodnuti ocelovým poutem,
budeme se milovat, budeme se milovat.
I kdyby nás nebe stíhalo hněvem a celá země se třásla,
budeme se milovat, budeme se milovat.
Nikdo nerozdělí ty, jež láska spojí,
budeme se milovat, budeme se milovat.

Prolog

Vykládá milostivému posluchači průběh děje a žádá ho, aby hercům shovívavě naslouchal.

Předkládáme vám, nejvznešenější posluchači, příběh Damona a Pythia, dvou přátel velmi proslulých nejen na Sicílii, tedy ve své rodné zemi, ale i po celém světě. Nikdo ať nepochybuje o tom, že až vám je budeme předvádět, budete je považovat za Hérakla a Thésea, Pylada a Oresta, Nísa a Euryala.[2] Proto už víc nebudu vykládat a jen nejlaskavěji prosím, abyste nás sledovali trpělivě a poslouchali shovívavě. Buďte tedy trpěliví, dívejte se se shovívavostí a zachovejte nám přízeň.

[1] Přátelství a Věrnost.

[2] Autor uvádí příklady věrných přátelství z antické mytologie a literatury.

Inductio I.

Damon memoria repetens, quam constanti affectu se identidem prosecutus fuerit Pythias, in perennem eum deligit amicum. Idem reciproce a Pythia factum non sine liquido animi solatio ex tradita sibi discit epistola.

[Damon]: Quidquid[g] ago, quidquid cogito, semper meus
Mihi recurrit Pythias. O Pythia!
O dulce nomen! O mea voluptas! Meum
Suäve[h] et unum gaudium! Quis det mihi,
Ut te cito habeam, basiem, amplectar, fruar?
O dulce nomen Pythia, o gratus nimis
In orbe amicus! Dulcis hospes in fibris!
Ah Pythia! Tu grata semper es quies!
Ultra est nihil, quod animus affectet, tui
Vel sola memoria sat beatum me facit!
[92r] Non teneo porro me; ibo in occursum ocyus,
Si forte vel tui umbra videatur mihi.

Nuntius: Nisi fallor, isthic Pythiae ego mihi Patroclum?
Non fallor equidem. Accedo.
Damon: Damonem vides.
Nuntius: O me beatum, qui Diis ductoribus
Feliciter adeo! Obvium mihi alterum
Pythiam habeo.
Damon: Istud esse tibi certum velim.
Nuntius: Age ergo, Damon, mille per me Pythiae
Sui salutes, simul et hanc epistolam
Accipe.
Damon: Beatis me dupliciter, sidera,
Dum mihi salutem, simul epistolam a meo
Adbajulatis[i] Pythia! O mi Pythia!
Vitam tibi uni consecro! Numen meum
Cum veritate dixero! Sed ago, lego,
Quae mella quemque melleus favum meus
Mihi Pythias. Hae literae totum ferunt,
Quod corda dudum scire studuerunt. Lego
Totum, salubris fructus in cortice latet.

Inductio I identidem] itentidem *A*.
48 Adbajulatis] Adbajulantis *A*.

[g] Metricky nejasné místo, druhá slabika zřejmě prodloužena pod přízvukem.
[h] Z metrických důvodů nutno vyslovovat trojslabičně. Podobně viz v. 321.
[i] Doloženo pouze sloveso *bajulare*, *adbajulare* použito zřejmě z metrických důvodů.

1. SCÉNA

Damon si připomíná, jak vytrvalý cit mu opakovaně prokazoval Pythias, a rozhodne se být jeho přítelem navždy. Z dopisu, který dostane, se dozví, že Pythias učinil totéž, a přijímá to s viditelným potěšením.

Damon: Cokoli dělám, na cokoli myslím, vždy se mi
na mysl znovu vrací můj Pythias. Ó Pythie!
Ó sladké jméno! Ó má rozkoši! Má
sladká a jediná radosti! Kdo mi umožní,
abych tě tu rychle měl, políbil tě, objal, těšil se z tebe?
Jak sladké je jméno Pythias, je to nejmilejší přítel
na celém světě! Sladký host mého srdce!
Ach Pythie! V tobě vždy naleznu vítané spočinutí!
Kromě tebe má duše po ničem netouží,
jen pouhá vzpomínka na tebe mě činí dost blaženým!
Déle se již neudržím; poběžím ti rychle naproti,
snad bych mohl spatřit alespoň tvůj stín.

Posel: Jestli se nemýlím, vidím tamhle Pythiova Patrokla?[3]
Ovšem, nemýlím se. Přistoupím k němu.

Damon: Vidíš Damona.

Posel: Ó já blažený, bohové mě šťastně
dovedli až sem! Stojím tváří v tvář
druhému Pythiovi.

Damon: Tím si buď jist.

Posel: Tak tedy, Damone, přijmi mým prostřednictvím
tisíc pozdravů od svého milého Pythia
a tento list.

Damon: Hvězdy, činíte mě dvojnásobně blaženým,
když mi přinášíte pozdrav a zároveň dopis
od mého Pythia! Ó můj Pythie!
Tobě jedinému zasvěcuji svůj život! Po pravdě budu říkat,
že ty jsi můj bůh! Teď si však rychle nasbírám[4]
med z plástve, kterou mi poskytl
můj medově sladký Pythias. Tento dopis přináší všechno,
co se mé srdce dlouho snažilo dozvědět. Přečtu si
všechno, pod slupkou se skrývá léčivý plod.

[3] *Patroclus, i, m.* – věrný přítel hrdiny Achillea.

[4] V lat. hříčka s dvojím významem slovesa *legere*, které znamená „sbírat" i „číst".

O me beatum! Diffluo prae gaudiis,
Quando favore plenus ad nostrum fluit
Votum fidelis Pythias. Quod dum lego,
Mel dulce quaevis littera et favum refert.
Quantos favores, Pythia, immitis fibris!
Sit ergo, totus vivo devotus cliens
Ego Pythiae, qui solus intimis placet.
Gaudia refunde! Mille gratias ferant
Orbis ministri, corda quod poscunt mea.
Damon ego adsum corque, sit justum, dico
Nostro favori.

Nuntius: Num placet forsan aliquid
Mihi rursus exporrigere, quod referam?

Damon: Sine
Ac vade, ego mox praevolantem subsequar
Vivamque mecum epistolam feram.

Nuntius: Velut
Jubes, reverto ad Pythiam, avolo.

Damon: Sequor.

[92v] **Inductio II.**

Dionysius capiti suo ob tyrannidem metuens, iterato sub gravibus poenis omnes amicorum interdicit congressus.

Andromisus: Vivis Sicilia, quamdiu tuus tibi
Dionysius, dum sol micat tuus tibi.

Dionysius: Vivit Sicilae Cynthius, dum sidera
Adeo serena pone latus ejus micant.
Vivo, si et aula atque Proceres vivunt mei.

Aulici: Omnes ad omnem Principis nutum sumus.

Filiolus 1: Auguste, tamen et nos tuum ad nutum sumus.
Pater, impera aliquid, en, ego totum exequar!

Filiolus 2: Auguste, si quid jusseris, libens agam.

Filioli 2: Jube nos in hostem ruere, si vivat pater.

Dionysius: Vivo et perenno, si velut vos, sic quoque
Omnis Sicilia Principis nutum colat.

Aulici: Ut fiat istud, sangvinem, en, nostrum tibi!

Dionysius: Hoc ergo rursum Siciliae notum velim
Esse universae, ne quis occultum sibi
Pactum seu habeat faedus, ut ne quid sibi

Ó já blažený! Rozplývám se radostí,
když můj věrný Pythias, plný přátelského citu,
ke mně chvátá podle mého přání; když to čtu,
každé písmeno mi přináší plástev medu.
Pythie, jaký přátelský cit vyvoláváš v mém nitru!
Budiž tedy, jsem Pythiův zcela oddaný
služebník, jen v něm má mé srdce zalíbení.
Oplať mu radostnou zprávu! Ať mu poslové
donesou tisíceré díky. To si žádá mé srdce.
Já, Damon, jsem zde a zasvěcuji své srdce (tak je to správné)
našemu přátelství.

Posel: Chceš snad ještě dodat něco,
co bych mu měl vyřídit?

Damon: Nech toho
a jdi. Půjdeš napřed, já tě budu brzy následovat
a přinesu sám sebe jako živý dopis.

Posel: Jak si přeješ,
vracím se k Pythiovi, už letím.

Damon: Budu tě následovat.

2. SCÉNA

Dionýsius se kvůli své krutovládě bojí o hlavu. Proto pod hrozbou těžkého trestu znovu zakáže veškeré přátelské schůzky.

Andromisus:[5] Sicílie, budeš žít, dokud ti bude zářit
tvůj Dionýsius, tvé slunce.

Dionýsius: Slunce[6] Sicílie bude žít, dokud budou
po jeho boku zářit tak jasné hvězdy.
Žiji, dokud žije i můj dvůr a moji šlechtici.

Dvořané: Všichni jsme připraveni splnit každý vládcův pokyn.

Synek 1: Vznešený, i my jsme připraveni splnit každý tvůj pokyn.
Otče, přikaž mi něco, pohleď, udělám všechno!

Synek 2: Vznešený, pokud něco přikážeš, rád to udělám.

Oba synkové: Přikaž vrhnout se na nepřítele, zachrání-li to otci život.

Dionýsius: Pokud celá Sicílie ctí pokyny vládce tak jako vy,
budu žít dlouhá léta.

Dvořané: Pohleď, dáme i svou krev, aby se tak stalo!

Dionýsius: Chci tedy, aby bylo celé Sicílii znovu dáno
na vědomí, že nikdo nesmí uzavřít žádný
tajný pakt nebo spolčení, aby se vládce nemusel

[5] *Andromisus* – jméno odvozené z řec. *anér* – muž, člověk a *misó* – nenávidím.
[6] Lat. *Cynthius*, *ii*, *m*. – přízvisko Apollóna, metonym. „slunce".

Princeps abinde metuat. Ita juro Deos,
Quocunque fuerit nomine statutum licet,
Lugubre mortis pegma conscendet tamen.
Filiolus 1, 2: Sua stet voluntas patris et vivat pater!
Andromisus: Approbet Olympus, quod sibi Princeps cupit,
Quique sibi faedus, pereat, occultum velit!
Aulicus 1: Vivat, io, Dionysius!
Aulicus 2: Vivat pius
Justusque Princeps!
Omnes: Vivat et regnum diu
Sospes gubernet!
Aulicus 1: Principis si quis dein
Jussa violabit, vindicem incurret manum
Scelerisque facti debitas poenas luet.

Inductio III.

Pythias inaudiens, quam amice epistola sua fuerit recepta quamque affectuose perlecta, imperare sibi nequit, quominus Damonis sui conveniendi gratia ocyssime ad domum ejus convolet et Achilli suo ipse conjungatur Patroclus.

[93r]

Pythias: Numero prope omnes horulas, quando meus
Redierit a Damone nuntius. O meae,
Damon, levamen unicum animae! O, quis dabit
Tandem, quis, oro, et quis mihi cito dederit,
Paullulum ut aliquid de Damone resciam?
O mi Damon! O dulce nomen! O, meis
Amabile isthoc auribus adhaeret melos!
Tui medullis insito affectu flagro,
Amore totus conflagror, Damon, veni!

Perseus: Here, audio aliquid.
Pythias: Quin magis inde aspice.
Perseus: Here, video suum passibus magnis iter
Maturat isthuc nuntius.
Pythias: Procul ne adhuc
Distat?
Perseus: Meo jamjam haeret in vestigio.
Pythias: Sunt grata nuntia. Serve, quam recto potes
Brevique calle, concito cursu vola,
Sine mora adesse nuntium hoc loco jube.
Daelius: Parebo jussis. Vota fortunet Polus!

101 Paullulum] Paulillum *A*.

z této strany ničeho bát. Tak přísahám při bozích:
ať bude takový spolek ustanoven jménem kohokoli,
pachatel přesto vystoupí na truchlivé lešení smrti.

Oba synkové: Ať se otcova vůle vyplní, ať žije náš otec!

Andromisus: Ať Olymp požehná tomu, po čem vládce touží,
a kdo by se chtěl tajně spolčovat, ať zhyne!

Dvořan 1: Hej, ať žije Dionýsius!

Dvořan 2: Ať žije dobrý
a spravedlivý vládce!

Všichni: Ať žije a ve zdraví
dlouho vládne království!

Dvořan 1: Pokud od této chvíle někdo poruší
vládcovy rozkazy, zasáhne ho trestající ruka
a za zločin, který spáchal, si odpyká náležitý trest.

3. SCÉNA

Když se Pythias doslechne, jak přátelsky Damon přijal jeho dopis a s jakou láskou ho přečetl, nedokáže se ovládnout a co nejrychleji spěchá k němu domů, aby se se svým Damonem setkal a připojil se k němu jako Patroklés k Achilleovi.

Pythias: Počítám téměř každou hodinku, která uplyne,
než se můj posel vrátí od Damona. Ó Damone,
jediná útěcho mé duše! Ó, kdo mi konečně dopřeje,
kdo, prosím, kdo mi rychle dopřeje
dozvědět se něco o Damonovi?
Ó můj Damone! Ó sladké jméno! Ó, jak milý
je jeho zvuk, když doléhá k mým uším!
Hořím citem k tobě, citem, který zakořenil v mém nitru,
láska mě celého spaluje, přijď, Damone!

Perseus: Pane, něco slyším.

Pythias: Raději se tedy podívej.

Perseus: Pane, vidím, jak sem rychlým krokem
spěchá posel.

Pythias: Je ještě
daleko?

Perseus: Už je skoro u mě.

Pythias: To jsou vítané zprávy. Otroku, leť, rychle
běž tou nejkratší a nejpřímější stezkou, co můžeš,
a přikaž poslovi, aby se bez prodlení dostavil sem.

Daelius:[7] Poslechnu tvůj rozkaz. Kéž je nebe nakloněné tvým přáním!

[7] *Daelius* – jméno snad odvozené z řec. *Délios* – obyvatel ostrova Délu.

Pythias: Ah cito, beate nuntie, accelera gradum!
Per. et Dael.:[j] Io! Triumphet Pythias! Praesens adest,
Ecce, ut cupivit, nuntius.

Pythias: Video, stupes,
Quod praesto tibi sim, Mercuri. Fave, ut meus
Damon agit?
Nuntius: Jamjam recepi spiritum.
Salve, Damonis gloria et cor et anima
Alterque Damon!
Pythias: Qui se habet Damon? Meas
Ut is recepit litteras?
Nuntius: Vivit optatos dies,
Sed vivit illos Pythiae, hunc loquitur et hunc
Indesinenter ingemit. Ubi autem manum
Tuam exaratam e manibus accepit meis,
Pro, ille quae non signa, quos actus dedit
Sui in te amoris! Imo dum se non capit
Ipsum, ultro se resolvit ad te invisere.
Neque dubitaris, jam properat et jam in via est.
Pythias: Gaudia mihi mera nuntias, mi nuntie,
[93v] Proin age, vade et ocyus mecum Lares
Meos subi, rebus ubi in ordine positis,
Viam praeibo, Damoni in occursum ferar.
2 ephebi: Et nos sequemur, quo pedes cumque[k] tuleris.

Inductio IV.

Andromisus, Dionysio perfamiliaris, ut Tyranno se probet amplius, speculatores constituit, qui familiarium invigilent conventiculis deque iis cum se, tum Dionysium continuo certiores faciant.

Andromisus: Audistis, ut non dubito, quid Dionysius
Noster iterato et omnibus nobis palam?
Aulicus: Praecipere Siculus quodque prohibere autumas
Jupiter?
Andromisus: Id, hercule.
Elpenor: Desuper sensum refer.
Andromisus: Hoc nos in augen[l] gloriae et primos potest
Nostri in favores Principis.

[j] *Per. et Dael. = Perseus et Daelius.*
[k] Tmesis, zřejmě z metrických důvodů.
[l] Řecký akuzativ

Pythias: Ach rychle, blažený posle, zrychli krok!
Per. a Dael.: Hej! Ať Pythias jásá! Podívej, posel,
kterého sis žádal, je zde.

Pythias: Vidím, posle,[8] že se divíš,
že tě již čekám. Prosím, jak se vede
mému Damonovi?
Posel: Právě jsem popadl dech.
Buď zdráv, Damonova slávo, jeho srdce i duše,
druhý Damone!
Pythias: Jak se má Damon? Jak
přijal můj dopis?
Posel: Prožívá vytoužené dny,
ale žije v nich jen pro Pythia, mluví jen o něm
a po něm bez přestání naříká. Jakými projevy,
jakými gesty dával najevo svou lásku k tobě,
když z mých rukou přijal to, co napsala
tvá ruka! Dokonce se, když už se nemohl
ovládnout, nakonec rozhodl vydat se k tobě.
A nepochybuj o tom, že již spěchá a je na cestě.
Pythias: Můj milý posle, zvěstuješ mi čirou radost.
Tak tedy pojď a rychle se mnou vstup
do mého domu.[9] Jen co uspořádám své věci,
vyrazím napřed, vydám se Damonovi vstříc.
2 sluhové:[10] A my tě budeme následovat, kamkoli tě nohy ponesou.

4. SCÉNA

Aby se tyranovi více zavděčil, ustanoví Dionýsiův důvěrník Andromisus zvědy, kteří mají sledovat přátelské schůzky a okamžitě o nich podávat zprávy jemu i Dionýsiovi.

Andromisus: Slyšeli jste, o čemž nepochybuji, co nám všem
znovu veřejně řekl Dionýsius?
Dvořan: Myslíš to, co sicilský Jupiter
přikazuje a zakazuje?
Andromisus: Ano, při Herkulovi.
Elpenor: Vylož nám ten pokyn shůry.
Andromisus: Může nás vynést na vrchol slávy a získat nám
přízeň našeho vládce.

[8] Lat. *Mercurius*, *ii*, *m*. – okřídlený posel bohů, zde v obecném významu „posel".
[9] *Lares*, *um*, *m*. – domácí bůžkové, zde v obecném významu „dům, domov".
[10] Lat. *ephebi* – mladí muži, jinoši. Jako „sluhové" přeloženo podle kontextu, jedná se zřejmě o Persea a Daelia. Podobně viz úvod k 7. scéně.

Virividus: Age, diphteram,
Non vanus augur, explica.
Andromisus: Si vos per et
Domum Penates, per viarum compita,
Imo per et avia et invia notetis, si ubi
Ubi duorum arcana forte faedera
Rescire detur, quae seu mihi, seu
Dionysio referre mox quivis velit.
Elpenor: Hic ego studebo per oculos centum vigil
Et Argus esse.
Virvidus: Quin ego noctu et diu
Velut in Olympo Phoebus inter sidera
Mille excubabo.
Cecantus: Tamen ego totus oculus
Et lynce quovis insuper fuerim acrior.
Satelles 1: Nos quoque per agros, per nemora vagabimur
Ubique scelera persequemur Principis.
Andromisus: Pergite, agite et in omne latus omnes insimul
Agitote tam oculos, quam pedes, quam dein manus,
Aut quidquid alias ullius operae potest.
[94r] Nihil futurum credite, quod haud vel decus
Vel honor vel aurum vel opulentia vel favor
Vel subsequetur gloria.
Omnes: Ut Princeps cupit,
Ut Andromisus intimat, fiet jube.
Satelles: Tuis paratos nutibus cunctos vides.
Omnes: Princeps triumphet!
Satelles 2: Centoculus abhinc ero.
Satelles 3: Struamus insidias! Latebo isthic ego.
Satelles 4: Hunc ego locum in speculam mihi.
Satelles 1: Hunc ego mihi.
Si quod scelus deprendero, actutum suo
Claudetur antro!
Omnes: Jussa sic Regis volunt.

Virvidus: Nebuď jako věštec, který mluví do větru,
a vysvětli nám, co nás čeká.[11]
Andromisus: Sledujte
domy,[12] křižovatky cest i zákoutí
a místa daleko od cesty. Pokud někdo z vás zjistí,
že tam či onde nějaká dvojice uzavírá
tajný spolek, ať o tom rychle
podá zprávu mně nebo Dionýsiovi.
Elpenor: Já se vynasnažím být jako bdělý Argos,[13]
který má sto očí.
Virvidus: A já budu na stráži
ve dne v noci, jako je na Olympu Foibos
a tisíce hvězd.
Cerartus:[14] Já budu celý jedno oko,
bystřejší, než jaké má rys.
Stráž 1: I my budeme chodit po polích a po lesích
a všude budeme stíhat zločiny proti vládci.
Andromisus: Pusťte se rychle do práce, všichni naráz zaměstnejte
na všech stranách jak oči, tak nohy a ruce
nebo cokoli, co může být nějak platné.
Věřte, že za všechno, co uděláte, bude následovat pocta
nebo čest, zlato, bohatství, přízeň vládce
nebo sláva.
Všichni: Stane se podle vládcova přání,
které nám Andromisus oznamuje, jen vydej rozkaz.
Stráž: Hle, všichni jsou připraveni poslechnout tvé pokyny.
Všichni: Ať vládce triumfuje!
Stráž 2: Já budu mít od této chvíle sto očí.
Stráž 3: Kujme pikle! Já se schovám tady.
Stráž 4: Já budu hlídat na tomto místě.
Stráž 1: Já na tomhle.
Pokud dopadnu nějakého zločince, ať je hned
zavřen do vězení!
Všichni: Tak si to žádá král svým rozkazem.

[11] Lat. *diphtheram explica*, dosl. „rozviň kozí kůži". *Diphthera*, *ae*, *f.* – kozí kůže, na kterou Zeus zapisoval osud každého člověka. Slovo *diphthera* může také znamenat „pergamen", replika by pak měla význam „Rozbal a přečti nám svitek", tj. ten, na kterém je napsaný Dionýsiův rozkaz. Vzhledem ke kontextu se však přikláníme k první možnosti.

[12] Lat. *Penates*, *um*, *m.* – domácí bůžkové, zde v obecném významu „dům, domov".

[13] *Argus*, *i*, *m.* – Argos, bájný strážce, který měl sto očí.

[14] *Cerartus* – jméno související snad s řec. *kér* – smrt, zlý osud, zhouba.

Chorus Primus

Tyrannis de artissimo Amicitiam inter et Fidelitatem vinculo edocta, violente illud rumpere contendit. Quod dum incassum tentat, furoris plena utramque carceri mancipat.

Tyrannis: Quos video nostros subire Lares?[m]
Ad arma! Ad arma, socii,
Prehendite, discindite!
Par gradior astris[n] nec patiar unum mihi
Incidere parem; despicio, si quis velit
Levare cornu. Eos ego odi maxime
Jubeoque, ut odio maxime habeant, qui mihi
Servire cupiunt; nempe eos, qui ad invicem
Sese obligare et faederari postulant.
Ecquod genus video hominum?
Am. et Fid.: Duos vides,
Qui nos amamus quique simul unum sumus.
Tyrannis: Et vos, scelera, vos in meum interitum invicem?
Am. et Fid.: Nos imo amamus nos, amamus ad invicem.
Tyrannis: Mox jubeo amorem ponere!
Am. et Fid.: Hoc frustra jubes.
Tyrannis: Quid frustra? An etenim non videtis, quod queam
Ego vos per hosce et cogere?
Am. et Fid.: Efficies nihil,
Quia nos amamus.
Tyrannis: Scelera, ita audetis mihi
[94v] Desistere? Agite, satellites, in vincula
Abripite, faedum in carcerem detrudite!
Am. et Fid.: Nos etiam et inter compedes amabimus.
In innocentes ingeris,
In nos inane rumperis,
Amamus nos, amamus nos.
Stringat rigor, stringat furor,
Stringant mille vincula,
Nil moraris, nil lucraris,
Nil retardant omnia!
Quo vinxeris nos artius,
Amor ligabit amplius.

[m] V 1. choru se střídají mluvené verše v jambickém trimetru s pravděpodobně zpívanými pasážemi (v. 166–168 a 186–194).

[n] Cf. Seneca, Thyestes, 85: *Aequalis astris gradior.*

1. CHORUS

Tyranie se dozví o nejpevnějším poutu, které pojí Přátelství a Věrnost, a snaží se ho zlomit násilím. Když se o to pokouší marně, plná zuřivosti pošle oba do vězení.

Tyranie: Koho to vidím vcházet do našeho domu?
Do zbraně! Do zbraně, druhové moji,
chopte se jich, rozdělte je!
Kráčím světem, rovná hvězdám, a nestrpím,
aby se vyskytl kdokoli mně rovný. S pohrdáním sleduji,
když někdo chce vystrkovat růžky. Takové nenávidím
ze všeho nejvíc a těm, kdo mi touží sloužit, přikazuji,
aby je také ze všeho nejvíc nenáviděli. Myslím ty,
kteří chtějí navzájem uzavřít závazný svazek.
Co to vidím za lidi?
P. a V.: Vidíš dva,
kteří se milují a jsou jako jeden.
Tyranie: A vy, padouši, vy jste se vzájemně domluvili na mé záhubě?
P. a V.: Ne, my se milujeme, milujeme se navzájem.
Tyranie: Přikazuji vám, hned s tou láskou skončete!
P. a V.: To přikazuješ marně.
Tyranie: Jakže, marně? Nevidíte snad, že bych vás k tomu mohla
s jejich pomocí[15] donutit?
P. a V.: Ničeho nedosáhneš,
protože my se milujeme.
Tyranie: Vy padouši, vy se mi opovažujete
takto odporovat? Rychle, stráže, uvrhněte je
do želez a vsaďte je do ohavného vězení!
P. a V.: My se budeme milovat i v poutech.
Útočíš na nevinné,
zbytečně se s námi namáháš.
Milujeme se, milujeme se.
Ať si nás sužuje krutý hněv,
ať nás svírají tisíce pout,
nás neodradíš, nic nezískáš,
to všechno nám v ničem nezabrání.
Čím těsněji nás spoutáš,
tím více nás sváže láska.

[15] Tyranie snad myslí stráže nebo vězeňská pouta.

Inductio V.

Fortuito obviam sibi facti Pythias et Damon, amores primum suos mutuis sibi testantur amplexibus, mox et sangvine eosdem consignant.

Phoedrus: Hac nos abire jusserat Damon meus,
Atque ecce, quantis venio parasangis prior
Et anteverto Faustulum. Tandem venit.
Cochlea!
Faustulus: Trochaeum grande! Quod forsan decem
Me nunc praeieris passibus, quem praevie
Constanter anteverteram.
Phoedrus: Videlicet
Uti juvencus tigridem?
Faustulus: Videlicet
Ut struthionem solet aquila. Per me licet,
Ut ut libuerit, rideas.
Phoedrus: Tamen utique
Certum est, quod ego te jugis anteverterim.
Faustulus: Cedo mihi, dicti quem tibi tui testem habes?
Phoedrus: Hem! Quod tibi etiam petere testem hac in re audeas?
Faustulus: Constat, scio, quod et sine teste mentiri scias.
Phoedrus: Faustule, parumper cautius, ne quid nimis!
Faustulus: Cur tu quoque nimis et prior quidem nimis?
[95r[Atque ecce!

Per. et Dael.:[o] Superi! Quo venimus sidere,
Ut Phoedrum et hic ut Faustulum?
Ph. et F.:[p] Num Perseum?
Num nos videre Daelium?
Per. et Dael.: Sane sumus
Ipsissimi.
Ph. et F.: Et nos sumus item ipsissimi!
Salvete, nostri amabiles fraterculi!
Per. et Dael.: Numne in propinquo vester est fortasse Herus?
Ph. et F.: Num vester itidem est?
Per. et Dael.: Noster est.
Ph. et F.: Et noster est.
Omnes 4: Ergo redeamus et ista referamus Herulis.

196 parasangis] Parasangvis *A*.

[o] *Per. et Dael. = Perseus et Daelius.*
[p] *Ph. et F. = Phoedrus et Faustulus.*

5. SCÉNA

Když se Pythias a Damon nečekaně setkají, nejprve dosvědčí svou lásku vzájemným objetím a hned poté ji zpečetí i krví.

Phoedrus: Sem nám můj milý Damon přikázal jít,
a vida, o kolik[16] jsem předešel Faustula,
jak jsem ho předběhl. Konečně přichází.
Šneku!

Faustulus: Ty těžkopádný trocheji! Teď jsi mě
předešel snad i o deset kroků, když jsem tě předtím
stále předbíhal.

Phoedrus: Myslíš jako
předbíhá volek tygra?

Faustulus: Myslím jako
orel předbíhá pštrosa. Jen se směj,
jak je ti libo.

Phoedrus: Ostatně je jisté,
že jsem tě na míle předběhl.

Faustulus: Pověz, jakého máš pro své tvrzení svědka?

Phoedrus: Aj, ty se v té věci ještě odvažuješ požadovat svědka?

Faustulus: Vím, je známo, že umíš lhát i beze svědka.

Phoedrus: Faustule, trochu opatrněji, abys to nepřehnal!

Faustulus: Vždyť ty jsi to také přehnal, a dokonce jako první.
Ale podívej!

Per. a Dael.:[17] Bohové! Pod jakou šťastnou hvězdou přicházíme,
že tu vidíme Phoedra a Faustula?

Ph. a F.:[18] Je to Perseus?
Vidíme Daelia?

Per. a Dael.: Zajisté, jsme to
my.

Ph. a F.: A také my to jsme!
Buďte zdrávi, naši milí bratříčkové!

Per. a Dael.: Není náhodou blízko váš pán?

Ph. a F.: Váš je blízko?

Per. a Dael.: Náš ano.

Ph. a F.: Náš také.

Všichni: Vraťme se tedy a povězme o tom pánům.

---

[16] Lat. *quantis parasangis*. *Parasanga*, *ae*, *f.* – délková míra odpovídající třiceti stadiím, obecně „velká vzdálenost".

[17] Perseus a Daelius.

[18] Phoedrus a Faustulus.

Phoedrus: Quae non feremus nuntia! Et quae non dein
Gaudia! Jam ego mihi imaginor.
Faustulus: Sine dubio.
Nam si una nuper tantopere Herum epistola
Recreare potuit, quid, Deos, non Pythias
Modo ipse praesens faciet?
Phoedrus: Hoc ipsissimum est.
Ph. et F.: Sed avolemus.
Faustulus: Et en Herulus!

Pythias: Ubi enim?
Faustulus: Sumus
In itinere, vides, et quidem cum gaudio.
Pythias: Eccur, cedo?
Faustulus: Tibi referre de Niso tuo.
Pythias: Quae causa?
Faustulus: Quod sit in propinquo scilicet.
Pythias: Damon meus! Et ille mihi tendat obviam?
O me beatum, vota cui complet Polus!
Quem blandiore sortis arrisu favor
Dignatur hodie! Phoebus, ah, terris cito
Optata ducat tempora! Applaudat Polus!
O me! Quis ille punctus Elysiae mihi
Felicitatis?
Ph. et F.: Pythia, Damon adest.
Pythias: Vix capio memet.

Damon: Pythia!
Pythias: Damon!
Damon: Ave!
Pythias: Ave!
Damon: Sed o, ave centies, mi Pythia!
Pythias: Sed o, aveto millies, Damon, mihi!
Concede, jungar dulci in amplexu comes!
Damon: Ah teneo, teneo te, mi anime!
Pythias: Teneo te, ego
Te teneo, stringo te, mea anima!
Damon: Quin ego
Te amplector etiam.
Pythias: Quin etiam ego te osculor.
Damon: Ego te osculor, repeto, ego te osculor.

Phaedrus: Jaké to neseme zprávy! A jakou
radost! Už to v duchu vidím.
Faustulus: Bez pochyb.
Neboť když pána před chvílí dokázal tolik rozveselit
jediný dopis, co s ním jen, bohové, udělá
osobně přítomný Pythias?
Phoedrus: To je právě to.
Ph. a F.: Ale poběžme.
Faustulus: A vida, náš pán!

Pythias: Kde se tu berete?
Faustulus: Jsme
na cestě, jak vidíš, a to s radostným posláním.
Pythias: Pověz, proč?
Faustulus: Jdeme ti podat zprávu o tvém Nísovi.
Pythias: V jaké záležitosti?
Faustulus: Že je nedaleko.
Pythias: Můj drahý Damon! Ten že mi jde vstříc?
Ó já blažený, nebesa plní mé přání!
Přízeň osudu mě dnes poctila
vábivým úsměvem! Ach, ať slunce[19] rychle
přivede na svět tu vytouženou chvíli! Ať nebe jásá!
Ó já blažený! Kdo mi daroval ten kousek
nadpozemského štěstí?[20]
Ph. a F.: Pythie, je tu Damon.
Pythias: Sotva se ovládám.

Damon: Pythie!
Pythias: Damone!
Damon: Buď zdráv!
Pythias: Buď zdráv!
Damon: Ó, ty buď stokrát zdráv, můj Pythie!
Pythias: Ó, ty buď tisíckrát pozdraven, Damone!
Dovol, abych se s tebou jako druh spojil v sladkém objetí!
Damon: Ach držím tě, držím tě, má duše!
Pythias: Držím tě,
já tě držím, tisknu tě k sobě, duše moje!
Damon: Ano
a já tě také objímám.
Pythias: Ano a já tě i líbám.
Damon: Já tě líbám, opakuji, já tě líbám.

[19] Lat. *Phaebus*, *i*, *m*. – přízvisko Apollóna, zde v obecném významu „slunce, den".
[20] Lat. *Elysia felicitas* – štěstí, jaké vládne v Élysiu, podsvětním sídle blažených.

Pythias: Ego te.
[95v] Damon: O Pythia mi!
Pythias: O mi Damon!
Damon: Tu denique
Meus es Achates.
Pythias: Et tu es Aeneas meus.
Damon: Quin tu quoque meus es Hercules.
Pythias: Tu Theseus
Meus.
Damon: Imo tu meus es Achilles.
Pythias: Tu meus
Alter et es ipse Patroclus.
Damon: Mi Pythia!
Ego te habebo juge mihi charissimum.
Pythias: Quin et ego, Damon, juge te svavissimum!
Damon: Quales Orestae et Hercules et Pyladae
Olim fuere et Thesei, tales quoque
Et nos avemus postea.
Pythias: Hercule, si faves,
Ego tibi Orestae Pylades, ego Herculi
Tibi sum futurus Theseus.
Damon: Sed juge sic,
Sed aeviternum sic manebimus. An placet?
Pythias: Sic aeviternum et juge, sic semper placet!
Damon: Sed ista verbis explicamus unice,
Libet re ipsa quoque.
Pythias: Age, ceu Damon jubes,
Etiam cruore proprio, si vis, probam
Signabo amoris. Bullit in venis cruor.
Damon: En! Sic ego meo sangvine hoc scribar tibi!
Pythias: En! Sic ego meo pariter hoc tibi sangvine.
Damon: Ego esse Damon Pythiae aeternum volo.
Pythias: Et ego Damonis Pythias aeternum ero.
Damon: Sic me juvabit Jupiter
Pythias: Et omnes Dii.
Damon: O vive multos, vive Nestoreos dies!
Pythias: Et vive! Vitam solverem tuo meo
Cruore.
Damon: Meritis majus hoc pretium meis.
Pythias: Quidcunque restat, viscera ac animam tibi
Lubens dicabo.

Pythias: Já tebe.
Damon: Ó můj Pythie!
Pythias: Ó můj Damone!
Damon: Ty jsi zkrátka
můj Achátés.[21]
Pythias: A ty jsi můj Aeneas.
Damon: Ty jsi také můj Héraklés.
Pythias: Ty můj
Théseus.
Damon: Ano, ty jsi můj Achilleus.
Pythias: Ty mé
druhé já, jsi sám Patroklés.
Damon: Můj Pythie!
Já tě bez přestání budu považovat za sobě nejdražšího.
Pythias: A já tebe, Damone, bez přestání za sobě nejmilejšího!
Damon: Jako byli kdysi Orestové a Héraklové a Pyladové
a Théseové, takoví teď toužíme být
i my.
Pythias: Hérakle, jestli dovolíš,
já budu tobě, Orestovi, Pyladem,
budu tobě, Héraklovi, Théseem.
Damon: Tak to ale bude bez přestání,
tak to zůstane navěky. Souhlasíš?
Pythias: Navěky a bez přestání, s tím navždy souhlasím!
Damon: Zatím o tom však pouze mluvíme,
rád bych to prokázal také skutkem.
Pythias: Do toho, Damone, jak přikazuješ.
Chceš-li, osvědčím svou lásku třeba tím,
že ji zpečetím vlastní krví. Krev se mi v žilách už pění.
Damon: Pohleď! Takto se svou vlastní krví upisuji tobě!
Pythias: Pohleď! Stejně tak se svou vlastní krví upisuji já tobě!
Damon: Já, Damon, chci navěky patřit Pythiovi.
Pythias: A já, Pythias, budu navěky patřit Damonovi.
Damon: K tomu mi pomůže Jupiter.
Pythias: A všichni bohové.
Damon: Ó, žij po mnohé dny, žij tak dlouho jako Nestór!
Pythias: I ty žij! Ztratil bych život s tvou krví,
která je teď i má.
Damon: Přisuzuješ mi větší cenu, než si zasloužím.
Pythias: Vše, co mi zbývá, své tělo i duši, všechno ti
ochotně odevzdám.

[21] *Achates, ae, m.* – věrný přítel a průvodce Aeneův.

Damon: Viscera ac animam meam
Tu promereris.
Pythias: Debitas, Damon, meus
Favor refundet gratias aeternum tibi.
Damon: Sum, Pythia, sum atque maneo aeternum tuus!
Pythias: Ergo vale! Damon, vale!
Damon: Aeternum tuus!
Pythias: O millies, Damon, vale!
Damon: Aeternum tuus!

[96r] **Inductio VI.**

Observarat haec forte exploratorum aliquis et ad Andromisum retulerat. Qui dum advolat, solum quidem deprehendit Damonem, in vincula nihilominus ut regii praevaricatorem interdicti conjici imperat.

Elpenor: Nisi audiissem oculisque spectassem meis,
Vix possibile fore crederem, actum est quod tamen.
Agitare quid prudentius possum? Sub hoc
Pacto latere insoliti aliquid. Utut sit, est
Mirabile aliquid, simul inauditum, ut vale
Sic dicat unus, alteri in collum ruens.
Praetor melius intelliget, quid factu opus.
Huic sub rosa omnia, sed et ille viderit.
Vidi hisce nimium, testis oculatus, nefas
Quod hic duo isti, utique in caput Dionysii
Posuere, quin et sangvine horrendum suo
Scripsere faedus. Vae tibi, Damon! Neque
Minus et tibi quoque, cujus aeternum fore
Sese ipse Damon dixerat.

Andromisus: Ubi sunt? Ubi
Sunt scelera?
Virvidus: Adhuc Elpenor et praesens adest.
Is luculentum testis erit.
Elpenor: Imo et si opus
Pluribus habuerit, esse juratus queo.
Andromisus: Nil plura posco; vos enim binos ego
Plus quam decem alios, mille et ultra pensito.
Elpenor: Quid nunc agendum?
Virvidus: Censeo, siquidem velis
Deprendere feram, cassibus loca omnia
Incincta teneas.

Damon: Mé tělo a duši
si zasloužíš ty.
Pythias: Má láska, Damone,
ti věčně bude opětovat zasloužené díky.
Damon: Jsem, Pythie, jsem a navěky zůstanu tvůj!
Pythias: Tedy sbohem! Damone, sbohem!
Damon: Navěky tvůj!
Pythias: Ó Damone, tisíckrát sbohem!
Damon: Navěky tvůj!

6. SCÉNA

Náhodou to pozoroval jeden ze zvědů a oznámil to Andromisovi. Když však Andromisus přiběhne, zastihne už jen samotného Damona. Přikáže ho nicméně uvrhnout do želez jako narušitele královského zákazu.

Elpenor: Kdybych to neslyšel a neviděl na vlastní oči,
sotva bych věřil, že je to možné, a přece se to stalo.
Co je teď nejrozumnější udělat? Za tímto
paktem se skrývá něco nezvyklého. Ať je to jakkoli,
je v tom něco podivného a zároveň neslýchaného, aby se
takto loučil jeden muž s druhým a vrhal se mu kolem krku.
Prétor bude lépe vědět, co je třeba dělat.
Všechno mu důvěrně povím, on už se postará.
Těmato očima, jako očitý svědek, jsem až příliš jasně viděl,
jak zde tito dva bezpochyby chystali zločin, který míří
na Dionýsiovu hlavu; dokonce – hrůza! – sepsali smlouvu
svou vlastní krví. Běda ti, Damone!
A stejně tak tobě, o němž sám Damon říkal,
že mu bude navěky patřit.

Andromisus: Kde jsou? Kde jsou
ti zločinci?
Virvidus: Stále tu ještě je i Elpenor.
Ten bude skvělým svědkem.
Elpenor: A bude-li třeba
i něčeho dalšího, můžu vypovídat i pod přísahou.
Andromisus: Nic víc nežádám; vy dva u mě totiž
platíte víc než deset, tisíc a ještě víc jiných.
Elpenor: Co máme nyní dělat?
Virvidus: Řekl bych, že když chceš
chytit šelmu, musíš ji ze všech stran
obklopit pastmi.

Andromisus: Huc agite bini proin
Et rursus etiam huc state bini, attendite,
Ne forte vulpes quaepiam effugiat manus.
Circumdate scelus, abripite!

Damon: An ego scelus?
Andromisus: Quisquis supremum in Principis faedus caput
Audet adoriri, compede et ferro et nece
Est puniendus, insuper Princeps jubet.
Damon: Numne ego supremum in Principis faedus caput?
[96v] Elp. et Vir.:[q] Suspecta res est, si qui in arcano simul
Arcana tractant.
Andromisus: Ecquod et ubi est alterum,
Quod aderat isthic caput?
Damon: Amicus erat, caput
Omnino mihi charissimum.
Andromisus: Agite! In vincula
Hunc abripite!
Elp. et Vir.: Perfacile, si fuerit nocens,
Et alterum itidem in vincula sequetur caput.
Andromisus: Huc agite et insequamini!
Damon: Insontem trahis!
Elp. et Vir. An sons, an insons fueris, hodiernus dabit
Diesque forte crastinus.
Andromisus: Sequere hac via.
Elp. et Vir.: Trifurcifer!
Damon: Quo me rapitis?
Elp. et Vir.: Ad carcerem.
Damon: Me liberum sinite, rogo!
Elp. et Vir.: Non.
Damon: Hac vice!
Elp. et Vir.: Surdis canis, jam nullus est veniae locus.
Damon: Supplex rogo!
Elp. et Vir.: Nihil!
Damon: Genuflexus rogo!
Andromisus: Raptate sontem, frangite scelesto gulam!
Elp. et Vir.: Ad Praesidem ibis, ut audias sententiam.

308 Hunc] Huic *A*.

[q] *Elp. et Vir.* = *Elpenor et Virvidus.*

Andromisus: Oba dva musíte stát hned tady
a hned se zas rychle postavit tam, číhat,
aby vám snad nějaká liška neproklouzla pod rukama.[22]
Obstupte toho zločince, chopte se ho!

Damon: Jsem já snad ten zločinec?
Andromisus: Vládce přikazuje, že kdokoli se odváží založit
spolek namířený proti osobě nejvyššího vládce,
musí být potrestán železnými pouty a navíc smrtí.
Damon: Copak já jsem se spolčil proti osobě nejvyššího vládce?
Elp. a Vir.: Je to podezřelá věc, když spolu lidé jednají
v skrytu o tajných věcech.
Andromisus: Kdopak je ten druhý, co tu byl,
a kde je teď?
Damon: To byl můj přítel
a vůbec osoba mně nejdražší.
Andromisus: Rychle! Uvrhněte ho
do pout!
Elp. a Vir.: Bez potíží, jestliže se provinil,
potom půjde do pout i ten druhý.
Andromisus: Rychle sem, chopte se ho!
Damon: Vlečeš nevinného!
Elp. a Vir.: Jestli budeš shledán vinným, nebo nevinným, to ukáže
dnešní den nebo snad zítřejší.
Andromisus: Pojď tudy.
Elp. a Vir.: Šibeničníku!
Damon: Kam mě vlečete?
Elp. a Vir.: Do vězení.
Damon: Pusťte mě na svobodu, prosím!
Elp. a Vir.: Ne.
Damon: Pro tentokrát!
Elp. a Vir.: Házíš hrách na stěnu, už není žádné místo pro záchranu.
Damon: Pokorně prosím!
Elp. a Vir.: Ne!
Damon: Na kolenou prosím!
Andromisus: Popadněte provinilce, zakruťte tomu padouchovi krkem!
Elp. a Vir.: Půjdeš k vládci, aby sis vyslechl ortel.

[22] V tuto chvíli se zřejmě na scéně objevil Damon.

Inductio VII.

Gemini Damonis ephebuli illatam Hero suo vim aegre ferentes, probris et minis in tyrannicum Dionysii invehuntur regimen. Defervescente vero subinde bile, ad Pythiam se expediunt, futuri de Damone mercurii.

Phoedrus: Hem! Quod patratum est et quidem nostrae domi
Scelus!
Faustulus: Hem! Damonem in vincula abripere? Caput
Tam dulce, tam suäve tamque innoxium?
Phoedrus: Quis autem origo criminis prima fuerit?
Nonne Dionysius?
Faustulus: Numina! Eccur noxium
Non tollere? Eccur praevie non perdere?
Non fulminare?
Phoedrus: O, tantum ego forem Jupiter,
Nullus mihi super esset aut Dionysius
Aut Andromisus! Hodie eos adhuc ego
Deperderem.
Faustulus: Quin tantum ego forem Hercules,
Contunderem ista ego draconica capita,
Ut bene diu multumque meminissent mei!
Phoedrus: O Here! Here! Quantum doleo! Quam sortem tuam
[97r] Lugeo!
Faustulus: Quid autem tantopere ceu mulieres
Porro dolemus, lachrymamus, plangimus?
Tamen ecce habemus gladia! Tum et viri quoque
Sumus. Abeamus ergo, vindices Heri,
Ut licet, agamus insimul.
Phoedrus: Belle mones,
Jam sentio iram!
Faustulus: Jam mihi surgit quoque
Masculus! Ego sum terribilis, ubi semel
Incipio!
Phoedrus: Ego decem sternere, vel unus queo!
Eamus ergo! Vindicemus Herum!
Faustulus: At stupor!
Post omnia prius Pythiam adeamus simul,
Factum indicemus. Ille consilium aliud
Fortasse vel praestabit auxilium.
Phoedrus: Placet.
Ph. et F.: Ergo cito componamus arma. Pergimus.

7. SCÉNA

Damonovi dva sluhové těžce nesou, že na jejich pánovi bylo spácháno násilí. Proto spílají Dionýsiovi za jeho tyranskou vládu a hrozí mu. Když se jim však žluč náhle přestane pěnit, vydají se za Pythiem oznámit mu, co Damona čeká.

Phoedrus: Běda! Jaký zločin to byl spáchán, a dokonce na našem
domě!
Faustulus: Běda! Vsadit do pout Damona?
Tak sladkého, milého a nevinného člověka?
Phoedrus: Kdo však dal první podnět k tomuto zločinu?
Snad Dionýsius?
Faustulus: Bohové! Proč jste toho viníka
nezahubili? Proč jste ho předem nezničili?
Nesrazili bleskem?
Phoedrus: Ó, kdybych jen já byl Jupiter!
Nebyl by už žádný Dionýsius
ani Andromisus! Ještě dnes bych je
zničil.
Faustulus: A kdybych já byl Herkules,
já bych ty dračí hlavy rozdrtil, že by si na mě
hezky dlouho a pořádně pamatovaly!
Phoedrus: Ó pane! Pane! Jak trpím! Jak se nad tvým osudem
rmoutím!
Faustulus: Co tu však truchlíme,
slzíme a naříkáme jako ženské?
Podívej, máme přece meče! A také jsme přece
muži. Pojďme tedy a společně pomstěme
našeho pána, jak jen to půjde.
Phoedrus: To je dobrá rada,
již cítím hněv!
Faustulus: Ve mně se již také probouzí
muž! Jsem strašný, když jednou
začnu!
Phoedrus: Já můžu, třeba sám, srazit deset mužů!
Pojďme tedy! Pomstěme pána!
Faustulus: Ale jímá mě hrůza!
Ze všeho nejdřív pojďme spolu k Pythiovi,
oznámit mu, co se stalo. Možná nám dá
jinou radu nebo nám poskytne pomoc.
Phaedrus: Souhlasím.
Ph. a F.: Rychle tedy složme zbraně. Jdeme.

Inductio VIII.

Damon, accepta capitis sententia, missionem petit a vinculis, componendorum negotiorum gratia. Annuitur postulato ejus, si vadem sistat, qui mortem subire paratus sit in casu, quo post elapsum triduum non compareat.

Elpenor: Quando alterum prae manibus haud adest caput,
Damon vel unus pro altero pariter luat.
Damon: Sed innocenter.
Virvidus: Omnis hoc ipso est nocens,
Quod sic nocentem hunc esse Dionysius velit.
Damon: Nil me nocentem facere, nisi crimen valet.
Cerartus: Hoc nempe Princeps facere tibi crimen valet.
Damon: Hoc sola novit facere conscientia.
Elpenor: An tu hanc negare Principi potentiam?
Vide, quod isthoc crimen assurgat novum!
Damon: Ego revereor Principem, haud animo tamen,
At imperantem corpori.
Omnes 3: Hoc ipso es reus.
Damon: Sed innocentem vita me semper probat,
[97v] Nec non probabit innocua! Nemo scelus
Aliquod mihi inpegerit et omnis, qui sibi
Bene conscius, ridet minas! Vereor nihil.
Virvidus: Et Andromisus, ecce.
Damon: Nil metuo mihi.

Andromisus: Durum tibi fero nuntium, et mortis quidem.
Damon: Quo crimine reus agor?
Andromisus: Quod explicite et datum
Nimis quam aperte dextera faedus tuo
Cum nescio quo pepigeris.
Damon: Amicum putas
Meum, mihi charissimum?
Andromisus: Hoc Dionysius.
Damon: Quod si hoc meum unum crimen est, testor palam
Licetque per me propalare singulis,
Quod hoc pro amico millies mori velim.
Andromisus: Sed et illud audi, quod peracto triduo
Mortem subire debeas.
Damon: Etiam hodie
Morerer, nisi unum me attineret; unicum,
Quod expedire flagito.
Andromisus: Ut de carcere
Sinam te abire liberum?

8. SCÉNA

Když Damon vyslechne rozsudek smrti, žádá o propuštění z vězení, aby mohl uspořádat své záležitosti. Dozví se, že jeho požadavek bude splněn, pokud se dostaví jako rukojmí někdo, kdo bude připraven podstoupit smrt v případě, že se on do tří dnů po propuštění neobjeví.

Elpenor: Když nemáme po ruce toho druhého,
ať za něj pyká Damon, třeba jediný.
Damon: Bude však pykat nevinně.
Virvidus: Každý je vinen už jen tím,
že ho Dionýsius za takového chce mít.
Damon: Vinným mě může udělat pouze zločin.
Cerartus: To, že jsi spáchal zločin, ti může přisoudit právě vládce.
Damon: To dokáže udělat jen svědomí.
Elpenor: Popíráš snad, že má vládce takovou moc?
Vida, je tu nový zločin!
Damon: Já vládce ctím, nemá však moc nad mou duší,
jen nad mým tělem.
Všichni tři: Právě proto jsi vinen.
Damon: Můj nevinný život však stále prokazuje a bude prokazovat,
že jsem nevinný! Nikdo mě nedonutí
k nějakému zločinu. A každý, kdo si je sám sebou
jistý, se takovým hrozbám směje! Nic se nebojím.
Virvidus: Hle, Andromisus je tu.
Damon: Nebojím se ničeho.

Andromisus: Nesu ti krutou zprávu, a to, že zemřeš.
Damon: Z jakého zločinu jsem obviněn?
Andromisus: Že jsi výslovně
a zcela zjevně podal pravici někomu dalšímu,
a tím s ním uzavřel pakt.
Damon: Myslíš mého
přítele, osobu mně nejdražší?
Andromisus: Tak rozhodl Dionýsius.
Damon: Jestliže je tohle můj jediný zločin,
veřejně dosvědčuji a každý ať to ode mě slyší,
že pro tohoto přítele chci tisíckrát zemřít.
Andromisus: Poslyš však i toto: až uplynou tři dny,
musíš podstoupit smrt.
Damon: Zemřel bych
třeba i dnes, kdyby mě nedržela jedna záležitost.
Žádám o jediné, abych ji směl vyřídit.
Andromisus: Mám tě nechat
odejít z vězení na svobodu?

Damon: Te per sacra
Praecor omnia rogoque!
Andromisus: Utique te ut dimitterem,
Neque tu tamen reverteres.
Damon: Atqui Jovem
Ego Deosque Deasque juro singulas!
Elpenor: Vah! An fore illum prorsus et stultum putas,
Quicunque aviculam abire in incertum sinat?
Damon: At si vadem pro me offeram?
Andromisus: Siquidem ille sit,
Qui te haud reverso penitus et mori velit.
Virvidus: Ubi talis et quis, oro, stultus ille sit?
Damon: Ego reperiam.
Andromisus: Fac age. Cito stiteris, cito
Abire poteris.
E., V., C.:[r] Vana spes!
Damon: Quin certa res.[s]

Phoedrus: Contra obstupesco Pythiam, qui non modo
Sorti Damonis indolet, verum et cum eo
Fortunam eandem sustinere cogitat.
Faustulus: Verum putasne serio tamen hoc eum
Praestare velle?
Phoedrus: Stupeo, quod dubites.
Faustulus: Sine
Dubio ego dubito et pene vehementer nimis.
Phoedrus: Quare ergo?
Faustulus: Quia quis sibi fere
[98r] Persvadeat, conferre ut unus pro altero
Se in carcerem ipsummet velit?
Phoedrus: Jucundule!
Tamen et in ipsam Pythias mortem reor.
Faustulus: Lepidule! Nunquid nos amamus invicem?
Phoedrus: Amamus utique.
Faustulus: Quaero nunc autem, cedo,
Vellesne pro me, Faustulo tuo, mori?
Cedo ergo, vellesne? Sed amamus invicem!
Phoedrus: Quin nos eamus potius ac de Pythia
Nos haec Damoni nuntia.
Faustulus: Jam eo, si placet.

[r] *E., V., C. = Elpenor, Virvidus, Cerartus.*
[s] Mezi v. 383–384 je z hlediska obsahu i jazyka poněkud nelogický předěl. Možná zde chybí část textu.

Damon: O to tě prosím a žádám,
při všem svatém!
Andromisus: Jistě chceš, abych tě pustil,
a ty se pak nevrátíš.
Damon: Přísahám
při Jovovi a při všech bozích a bohyních!
Elpenor: Ale! Nemyslíš, že ten, kdo by nechal ptáčka
odletět do nejistoty, by byl pořádně hloupý?
Damon: A co kdybych za sebe nechal rukojmí?
Andromisus: To by musel být někdo,
kdo by byl opravdu ochoten i zemřít, když se nevrátíš.
Virvidus: Kdo by byl, prosím, takový hlupák a kde by se vzal?
Damon: Já ho najdu.
Andromisus: Do toho, čím dříve ho přivedeš, tím dříve
budeš moci odejít.
E., V., C.:[23] Marná naděje!
Damon: Naopak, je to jistá věc.

Phoedrus: Žasnu, když vidím Pythia, který se nejen
trápí Damonovým osudem, ale také s ním
zamýšlí sdílet stejný úděl.
Faustulus: Vážně si myslíš, že to opravdu chce
splnit?
Phoedrus: Divím se, že o tom pochybuješ.
Faustulus: Nepochybně
o tom pochybuji, a dokonce velmi silně.
Phoedrus: Proč?
Faustulus: Protože přesvědčil by snad někdo
sám sebe, aby se sám nechal vsadit do vězení
místo někoho jiného?
Phoedrus: Drahoušku!
Myslím, že Pythias by podstoupil i samu smrt.
Faustulus: Zlatíčko! Máme my se navzájem rádi?
Phoedrus: Máme, jistě.
Faustulus: Nyní se však, prosím, ptám:
Zemřel bys pro mě, pro svého milého Faustula?
Tak prosím, zemřel? Vždyť se máme navzájem rádi!
Phoedris: Raději pojďme a zpravme Damona
o Pythiovi.
Faustulus: Už jdu, když si to přeješ.

[23] Elpenor, Virvidus, Cerartus.

Chorus 2

Ut Amicitiam a Fidelitate divellat Tyrannis, unam earum in victimam destinat. Verum dum alteram pro altera se offerentem videt, mutata mente utrique convivere et commori exoptat.

Tyrannis: Adhuc tenetis faedera[t]
Estisque colligatae?
Sic juro coeli sidera,
Quod una mox peribit!
Am. et Fid.:[u] Me, me, rogo te, fulmina,
Per mille perde vulnera!
Vitam prius dimisero,
Quam dividi permisero.
Tyrannis: Agnosco vestram charitatem.
Ferrum tamen ne vinciat,
Hanc dono vobis claritatem,
Aurum magis nos vinculet.

Inductio IX.

Pythias personam suam alieno vestitu studiose dissimulans, in vadem quidem Damonis ab Andromiso recipitur. Verum ut mente motus sannis simul et convitiis probe excipitur.

[98v] Pythias: Sic me beatum praedico, si quem bona
Sors in Sicanas detulit hodie plagas.
Mihi pro amici capite, supremum quoque
Detur subire periculum.
Andromisus: Per me licet,
Datur vadem agere. Sed notes illud velim,
Quod si statuto tempore haud adsit tuus
Jactatus adeo Patroclus, Damon tuus,
Morte moriaris ipsemet.
Pythias: Tunc me Polus
Quantum o bearit, siquidem fuerit datum
Vitam pro amico ponere!
Andromisus: Exiguum reor
Insigne amicitiae esse, ubi quis non sapit
Satis nec esse cautus apparet satis.
Pythias: Sapit ille cautusque sapit, in periculo
Quicunque amici alterius extremo cavet.

401 Estisque] Estique *A*.

[t] 2. chorus byl pravděpodobně celý zpívaný.
[u] *Am. et Fid. = Amicitia et Fidelitas.*

2. CHORUS

Aby odtrhla Přátelství od Věrnosti, rozhodne Tyranie, že jeden z nich padne za oběť smrti. Když však vidí, že se jeden nabízí za druhého, změní smýšlení a zatouží s oběma společně žít i zemřít.

Tyranie: Stále dodržujete svůj svazek
a jste spolu spojení?
Tak přísahám při nebeských hvězdách,
že jeden z vás brzy zahyne!
P. a V.: Mě, mě sraz bleskem, prosím tě,
znič mě tisícem ran!
Dříve vypustím duši,
než bych dopustil naše rozdělení.
Tyranie: Už vím, jak silná je vaše láska.
Aby vás však k sobě nepoutalo železo,
dávám vám toto zářivé pouto,
ať nás zlato spojí pevněji.

9. SCÉNA

Pythias pečlivě skryje svou podobu pod cizími šaty a Andromisus ho přijme jako rukojmí za Damona. Je ovšem přivítán posměšky a urážkami, jako by byl choromyslný.

Pythias: Tvrdím, že jsem blažený, jako nikdo z těch,
které dnes dobrý osud zanesl do sicilských krajin.
Kéž smím pro svého přítele podstoupit
i to největší nebezpečí.
Andromisus: Já ti to umožním,
dovolím ti být rukojmím, ale chci, abys měl na paměti toto:
Pokud zde ve stanovený čas nebude ten tvůj
tolik vychvalovaný Patroklés, tvůj Damon,
zemřeš ty sám.
Pythias: Ó, jak mě nebe oblaží
v té chvíli, kdy budu mít možnost
položit život za přítele!
Andromisus: Myslím,
že je to chabé znamení přátelství, když někdo nemá
dost rozumu a zřejmě není dost obezřetný.
Pythias: Kdo dbá v největším nebezpečí na druhého,
na přítele, má dost rozumu a je dost obezřetný.

Andromisus: Sed nil ita sibi cavet.
Pythias: Utique amicus nihil
Cavere poscit; ego periculum volo.
Andromisus: Bene habet, volenti non fit unquam injuria.
En, quem tibi cupis carcer. En, Damon tuus.

Pythias: Amice!
Damon: Quis me Jupiter videre te?
Pythias: Quis basiare, quisque me pro te mori?
Andromisus: En, ut petisti, sidera en vadem tibi.
Abire proinde liberum per me potes,
Nam nisi redieris, certa, qui praesens adest,
Cedet futurus victima Dionysio.
Damon: Ita me
Dii Deaeque, si meo capiti malum
Usque adeo amico imponere.
Pythias: Hoc unum peto,
Sidera ut amicum protegant, ut me Polus
Faciat pro amico non reduce posse emori.
Damon: Confide, certus adero.
Pythias: Pro te ego moriar!
Damon: Ah, parce! Plura maximus prohibet dolor!
Nusquam perire te sinam!
Pythias: Votum est mori.

[99r] **Inductio X.**

Dionysius sacra facturus Herculi, Damonem in victimam destinat. Nondum reverso vadem substitui et ad aras adduci jubet.

Aulicus: Hic sacrificium constituit intus suo
Celebrare coram Numini. Age, praeco! Ad sacra
Eadem ipse voce, qua potes, cunctos voca!
Praeco: Audite cives, Sicula quos tellus sibi
Diffusa late continet! Patriae Pater,
Salus Sicaniae, vestra gloria et decus
Et honor amorque cum sua omni aula, suis
Cum prolibus, Rex ipse Dionysius, sacra
Solennia suo Numini, Herculi suo,
Domum ante Regis faciet, hostiam offeret.
Itaque vocati huc advolate! Currite!
Cuicunque grave sit, praesto qui non sit, scelus.
Aulicus: Perge, age et in aliud me sequere, praeco, latus,
Dum jam Sacerdos, audio, a tergo venit.

Andromisus: Ale nedbá přitom o sebe.
Pythias: A jako přítel
o sebe ani nechce dbát; já chci podstoupit nebezpečí.
Andromisus: Dobře. Tomu, kdo si něco přeje, se nemá jeho přání odpírat.
Hle, zde je vězení, po němž toužíš. Hle, tvůj Damon.

Pythias: Příteli!
Damon: Jakému Jovovi vděčím za to, že tě smím vidět?
Pythias: Komu vděčím za to, že tě smím líbat a zemřít pro tebe?
Andromisus: Hle, hvězdy ti seslaly rukojmí, jak jsi žádal.
Odejdi tedy svobodně, dovolím ti to,
neboť jestliže se nevrátíš, jako jistá oběť
připadne Dionýsiovi ten, kdo tu stojí.
Damon: Bozi a bohyně,
chraňte mě toho, abych způsobil neštěstí tomu,
kdo byl dosud mým přítelem!
Pythias: Žádám jen jediné,
ať hvězdy chrání mého přítele, ať mi nebe
dá možnost zemřít pro přítele, pokud se nevrátí.
Damon: Věř, já tu jistě budu.
Pythias: Pro tebe zemřu!
Damon: Ach, ušetři mě! Veliká bolest mi brání říct víc!
Nikdy tě nenechám zahynout!
Pythias: Mým přáním je zemřít.

10. SCÉNA

Dionýsius chce uspořádat obřad k poctě Hérakla a za oběť určí Damona. Protože ten se dosud nevrátil, přikáže místo něj přivést k oltáři rukojmí.

Dvořan: Dionýsius ustanovil, že zde vevnitř, před tváří
jeho božstva, se má konat slavnostní oběť. Rychle, hlasateli!
Svolej všechny k obřadům hlasem tak silným, jak dokážeš!
Hlasatel: Slyšte všichni, kdo obýváte široce rozlehlou
sicilskou zem! Otec vlasti,
spása Sicílie, vaše sláva a chlouba,
čest a láska, sám král Dionýsius s celým svým dvorem
a se svými potomky uspořádá slavnostní
obřad svému bohu, svému Héraklovi.
Nabídne mu oběť před královským palácem.
Proto vás sem svolávám, pospěšte! Poběžte! Každému,
kdo se nedostaví, to bude počítáno za těžký přečin.
Dvořan: Rychle, pospěš, hlasateli, pojď se mnou na druhou stranu,
neboť již slyším, že zezadu přichází kněz.

Sac. Herc.:[v] Maximo Divum canimus sacratas,
Quo licet cultu celebramus aras
Numinis toto renitentis orbe,
Herculis inquam.
Ille jam quondam superavit angves,
Monstra suppressit, domuit leones,
Ille praeprimis Jove cum[w] Gigantes
Jecit ab astris.
Rex Dionysus colit hujus aras,
Hinc jubet faustum celebrare sacra.
Quidquid ad plausum facit et trophaea,
Serviat isthic.[x]
[99v] Sacerdos 1, 2: Huc age, sacra cohors, sequere, qua te Rex jubet
Celebrare sacra Numini, magno Herculi!

Dionysius: Curam Deorum principem in curis decet
Usque adeo habere jugiter, magnam ut sui
Abinde partem et imperi atque omnis putet
Pendere populi. Quisquis hoc unum suo
Non studet habere pectori, quidquid suis
Agat ipse cum Proceribus, in vanum facit,
Inscribit undis litteras, ventos arat.
Filioli duo: Auguste, loquimur, si faves.
Dionysius: Faveo, quid est?
Filioli duo: Jamjam parata sunt sacra, expectant patrem.
Dionysius: Adducta numne est victima? Ipsum illud scelus,
Quod nuper ausum est publice in nostrum caput
Inire faedus?
Andromisus: Nempe Damonem putas?
Dionysius: Hic ipse Damon victima Herculeis sacris
Ducatur immolandus. Hoc jubeo, hoc volo.
Andromisus: Atqui ille Damon de favore Principis
Jam triduum ipsum a carcere, accepto vade,
Missus vagatur.
Dionysius: Sic meum juro caput!
Vas, statuo, subeat illico absentis locum!
Huc adferatur victima!

464 Jecit] Jacit *A*.

[v] Sacerdotes Herculis.
[w] *Jove cum* – neobvyklé pořadí slov, zřejmě z metrických důvodů.
[x] V. 457–468 sapfická strofa.

Héraklovi kněží: Největšímu z bohů zpíváme posvátné zpěvy,
oslavujeme náležitým způsobem oltář božstva,
které září po celém světě,
tedy Hérakla.
On již před dávným časem přemohl hady,
porazil příšery, zkrotil lvy
a především spolu s Jovem svrhl
Giganty z nebes.
Král Dionýsius uctívá jeho oltář,
proto přikazuje zdárně slavit obřady.
Ať k tomu poslouží všechno, co se hodí
k oslavnému jásotu.
Kněz 1 a 2: Rychle sem, posvátná družino, následuj nás tam, kde král přikázal slavnostním obřadem slavit Boha, velkého Hérakla!

Dionýsius: Sluší se, aby měl vládce ustavičně na starost péči o bohy,
a to do té míry, aby si byl vědom, že na tom
z velké části závisí osud jeho říše
a všeho lidu. Komu toto jediné
neleží na srdci, kdo jedná sám,
jen se svými předáky, jedná pošetile,
píše na vodu, orá vítr.
2 synkové: Vznešený, dovolíš-li, promluvíme.
Dionýsius: Dovolím, o co se jedná?
2 synkové: Obřady jsou téměř připraveny, čeká se na otce.
Dionýsius: Už přivedli oběť? Toho zločince,
který se nedávno odvážil veřejně uzavřít dohodu
namířenou proti naší osobě?
Andromisus: Myslíš Damona?
Dionýsius: Právě toho. Ať Damona přivedou, aby byl obětován
při héraklovských obřadech. To přikazuji, to chci.
Andromisus: Toho Damona jsme však z milosti vládce
již před třemi dny propustili z vězení. Přijali jsme za něj rukojmí.
Dionýsius: Přísahám při své hlavě!
Přikazuji, ať rukojmí ihned zaujme místo nepřítomného!
Přiveďte sem oběť!

Andromisus: Ut Regi placet.
Filiolus 1: Sic stet suus honor Herculi.
Filiolus 2: Et ita suus patris.
Nutus Themisque adimpleatur Principis!
Obtemperare nutibus decet tuis.
Omnes. aulici: Io, Dionysi! Rex et honor et amor, io!
Nostrum triumpha gloria! Perrenna, impera!

Inductio XI.

Damon redux et de via fessus, tantisper ad Satyrum divertit, a quo de Pythiae discrimine admonitus, illico ad liberandum a morte amicum procurrit.

Damon: Tandem reverto, peracta sunt negotia.
Reverto tandem et laetus in fatum meum
[100r] Redeo.
Ph. et F.:[y] Here, quid hoc? Ita ne tu in fatum tuum?
Damon: Sane.
Ph. et F.: Astra vertant!
Damon: Sed ita Dionysius mihi.
Faustulus: Here, nunquid hic, ut cernis, in tuto sumus?
Quid est reverti ad Dionysium opus?
Damon: Parvuli!
Opus et necesse est maxime, nam Pythias
Moreretur alias. Hinc ego reverto libens,
Ut vel ita quoque pro Pythia moriar ego.
Ph. et F.: Sed quid ita nobiscum erit, here? Heu! Heu lacrymae!
Damon: Sinite.
Ph. et F.: Ergo vel tantillum inter haec loca
Requiescere libet.
Damon: Lumina sopor opprimit.

Ubi Pythias?
Faustulus: Si me vocas, adsum.
Damon: Cito!
Phoedrus: Si quid jubendum est, impera.
Damon: Hic erat modo.
Faustulus: Hic nempe somnus fuerat et vix non adhuc!
Phoedrus: Hic aula Morphei, plurimo insiliens pede,
Capitis theatrum fuerat et vix non adhuc.

510 insiliens] insilens *A*.

[y] *Ph. et F. = Phoedrus et Faustulus.*

Andromisus: Jak si král přeje.
Synek 1: Tak zůstane zachována Héraklova čest.
Synek 2: A také otcova.
Ať je splněn vládcův spravedlivý[24] pokyn!
Sluší se poslechnout tvých pokynů.
Dvořané: Hej, Dionýsie! Náš králi, naše cti a lásko, hej!
Jásej, naše slávo! Věčně žij a vládni!

11. SCÉNA

Damon se vrací, a protože je unavený po cestě, zamíří na nějaký čas k satyrovi. Když se od něj dozví o nebezpečí, které hrozí Pythiovi, hned pospíchá osvobodit přítele od smrti.

Damon: Konečně se vracím domů, mé záležitosti jsou vyřízeny.
Vracím se konečně domů a s radostí se navracím
pro svou smrt.
Ph. a F.:[25] Pane, cože? Jdeš na smrt?
Damon: Jistě.
Ph. a F.: To ať hvězdy nedopustí!
Damon: Ale Dionýsius mi to přikázal.
Faustulus: Pane, nejsme snad tady, jak vidíš, v bezpečí?
Nač ti je třeba vracet se k Dionýsiovi?
Damon: Děti moje!
Je to nutné, a velmi, protože jinak
by Pythias zemřel. Proto se dobrovolně vracím,
neboť tak pro Pythia zemřu já.
Ph. a F.: Ale co pak bude s námi, pane? Běda! Běda, pláčeme!
Damon: Přestaňte.
Ph. a F.: Rač si tedy aspoň na tomto místě
maličko odpočinout.
Damon: Spánek tíží mé oči.

Kde je Pythias?
Faustulus: Voláš-li mě, jsem tady.
Damon: Rychle!
Phaedrus: Máš-li nějaký příkaz, rozkazuj.
Damon: Před chvílí tu byl.
Faustulus: To byl jen sen, který právě skončil!
Phoedrus: To Morfeův zalidněný dvůr vskočil
na jeviště v tvé hlavě, a právě odešel.

[24] Lat. *Themis, idis, f.* – bohyně spravedlnosti, zde přeneseně ve významu „spravedlivý řád".
[25] Phoedrus a Faustulus.

Damon: Nugaris in re seria. Vidi utique.
Faustulus: Non dubito, si scirem modo, quibus oculis.
Hi dormiebant, mentis appressae vigor
Phantasma inane pertulit.
Phoedrus: Ludit sopor
Praeterita recolens, quaeque sub diem sibi
Praelusit animus, illa sub noctem evocat
Sinitque scenam ludere.
Damon: At inhaerent diu,
Quae semel in imo fixeris mentis sinu.
Faustulus: Licet, decet prodestque mentem tristibus
Curis onustam distrahi. Sequere gradum!
Phoedrus: Desiste somno! Et en! Quam amoena haec omnia!
Faustulus: En qualis haec domuncula?
Ph. et F.: Here! Fugimus! Here!

Damon: Tamen et ego mihi metuo.
Satyrus: Nil metuas tibi,
Quicunque nostros ingrederis hospes Lares,
Qualis neque hic a seculo est visus alias.
Subsiste paulum, conside. Vosque illico,
Filioli, ad hospitis istius praesentiam
[100v] Nota exhibete saltuum agite tripudia.
Parvi satyri: Agimus libenter, nos quod agere pater jubet.
Satyrus: Bene, gratiose, filioli.
3 satyri: Io, pater! Io!
Satyrus: Sed nunc ego, hospes, tibi aliquid et illud quidem,
Quod intus ultra innuere mihi Numen meum.
Damon: Audio libenter.
Satyrus: Nescio, an sic audies.
Dicam tamen. Num non amicum quendam habes?
Damon: Habeo, mihi et amicissimum.
Satyrus: Non erat
In carcerem pro te locatus?
Damon: Erat, ita.
Et adhuc, reor, erit.
Satyrus: Imo non est amplius
In carcere.
Damon: Astra! Quid si eum Dionysius,
Noster Tyrannus, interim occidit quoque?
Satyrus: Nondum est peremptus. Sed modo nunc ad locum,
Ubi prematur, ducitur. Nisi properas,
Non deprehendes Pythiam.

542 prematur] primatur *A*.

Damon: Žertuješ ve vážné věci. Já ho každopádně viděl.
Faustulus: O tom nepochybuji, jen kdybych věděl, jakýma očima.
Tyhle totiž spaly a mysl, jejíž síla byla potlačená,
ti přinesla pošetilý přelud.
Phoedrus: Spánek si s námi hraje tak,
že obnovuje minulé události a děje,
které se v našem duchu odehrály přes den, v noci vyvolává
a sehrává s nimi divadlo.
Damon: Co si však jednou vštípíš
hluboko do mysli, to tam uvázne nadlouho.
Faustulus: Mysl, kterou tíží smutné starosti,
je správné, vhodné a prospěšné rozptýlit. Pojď za námi!
Phoedrus: Přestaň už s tím snem! Podívej! Jak je tu všechno příjemné!
Faustulus: Vida, co je to za domeček?
Ph. a F.: Pane! Prcháme! Pane!

Damon: I já se přece jen bojím.
Satyr: Nic ty se neboj,
neboť vstupuješ do našeho příbytku jako host,
jakého jsme tu už věky neviděli.
Zdrž se na chvíli, posaď se. A vy, synáčkové,
teď na počest zde přítomného hosta ukažte,
jaké umíte taneční skoky, zatančete.
Satyrkové: Rádi vykonáme, co nám otec přikazuje.
Satyr: Dobře, půvabně, synáčkové moji.
3 satyrkové: Hej, otče! Hej!
Satyr: Nyní však něco povím tobě, můj hoste, a sice to,
co mi zevnitř naznačuje božstvo, které sídlí v mém nitru.
Damon: Rád si to poslechnu.
Satyr: Nevím, jestli to uslyšíš rád.
Přece ti to však řeknu. Nemáš nějakého přítele?
Damon: Mám, mně nejmilejšího.
Satyr: Nevsadili ho
místo tebe do vězení?
Damon: Ano, vsadili.
A dosud tam, myslím, bude.
Satyr: Nikoli, ve vězení
už není.
Damon: Hvězdy! Co když ho Dionýsius,
náš tyran, mezitím také zabil?
Satyr: Ještě nezahynul. Avšak právě teď ho vedou na místo,
kde má být zahuben. Nepospíšíš-li si,
už Pythia nezastihneš.

Damon: Propero. At Polus
Tibi rependat! Pythia!
Ph. et F.: O mi Pythia!

Inductio XII.

Stante jam sub securi Pythia, adest Damon seseque Tyranno ad necem sistit. Cujus loco dum caedi contendit Pythias, Damone reluctante, novitatem insolentis certaminis admiratus Dionysius utrumque vita donat, utque se tertium in amicitiae suae faedus recipiant, postulat.

Andromisus: Nunquid ego dixi, quod nimis fidas tuo
Cuicunque Achilli Patroclus?
Pythias: Utique etiam adhuc
Fido meo Achilli.
Andromisus: Stultus es et ideo quoque
Moriere, per me licet.
Pythias: Id ego penitus nihil
Horreo, nihil refugio, precor imo et rogo,
Ut astra me in tantum beent, quo pro meo
Mihi detur esse posse Theseo hostiam.
Andromisus: Stultitia mentem si occupat, totam rapit.
Pythias: Nihil pro amico stultum agere amicus potest.
Andromisus: Nisi moriatur.
Pythias: Astra concedant mihi,
[101r] Uti pro amico moriar! Hoc partem meae
Felicitatis aestimem. Hoc rogo! Hoc peto!
Andromisus: Sine prece habebis, hac sequere pro victima!
Pythias: Velut in Elysium! Florida in Tempe velut!
Imo Jovis ipsa in atria!
Andromisus: Sequere, videbimus!
Pythias: Adamante meus est firmior, nunquam meo
Sinu tepescet caeptus in Damonem amor.

Dionysius: Magni Tonantis Jupiter obaudi preces,
Ter magna soboles, cujus ad nutum Polus
Ipseque pavescit Taenarus et orbis tremit.
En, quod tibi plaga Sicanis in capite suo
Omnique in aede regia exsolvit sacrum!

Damon: Pospíchám. Nebe ti oplať!
Pythie!
Ph. a F.: Ó můj Pythie! [26]

12. SCÉNA

Když již Pythias stojí pod popravčí sekerou, přijde Damon a nabídne se tyranovi na smrt. Zatímco Pythias usiluje, aby byl zabit místo něho, ale Damon to odmítá, Dionýsius obdivuje nový nezvyklý zápas, daruje oběma život a žádá, aby ho přijali za třetího do svazku svého přátelství.

Andromisus: Neříkal jsem, že tomu svému Achilleovi
příliš věříš, ty Patrokle?
Pythias: Jistě, a já také svému Achilleovi
věřím dosud.
Andromisus: Jsi hloupý, a proto také
zemřeš, třeba na můj rozkaz.
Pythias: Toho se vůbec
nebojím, nevzpírám se, naopak prosím
a žádám, aby mi hvězdy dopřály to štěstí
být obětí za svého Thésea.
Andromisus: Když se v něčí mysli usadí hloupost, uchvátí ji celou.
Pythias: Přítel pro přítele nemůže udělat nic hloupého.
Andromisus: Pokud nezemře.
Pythias: Kéž mi hvězdy dopřejí
zemřít pro přítele! To bych považoval za část
svého štěstí. O to prosím! O to žádám!
Andromisus: Dostaneš to bez prošení, pojď se mnou jako oběť tudy!
Pythias: Půjdu za tebou jako do Élysia! Jako do rozkvetlého údolí![27]
Ba jako do komnat samého Jova!
Andromisus: Pojď za mnou, uvidíme!
Pythias: Láska k Damonovi, která se ve mně zrodila,
je pevnější než ocel, nikdy v mém nitru nevychladne.

Dionýsius: Vyslyš naše prosby, převelký synu
velkého hromovládce Jova, na jehož pokyn se nebe
i samo podsvětí[28] chvějí strachy a svět se třese.
Hle, jaký posvátný obřad ti pořádá hlava sicilské krajiny
a všechny její královské paláce!

[26] Přiřazení 2. poloviny v. 544 Phaedrovi a Faustulovi je nelogické, snad měl říkat celý verš Damon.

[27] Lat. *Tempe* – thessalské údolí mezi Olympem a Ossou, příslovečné svými přírodními krásami, zde v obecném významu „půvabné údolí".

[28] Lat. *Taenarus, i, m.* – mys a osada na Peloponésu, kde byl jeden z bájných vstupů do podsvětí. Zde v obecném významu „podsvětí".

Hoc est, quod olim monstra, Polyphemi luem,
Et quidquid alias pestilens fuerat, tua,
Fatemur omnes, caelite, domueris manu.
Nunc ergo, sacra quas cohors Deum moras
Tandem et quousque nectitis? Pergat sacrum!
Sacerdos 2: Auguste Princeps, gloria Deorum et decus
Sumus, en, parati nutibus cuncti tuis.
Necdum offerenda victima at praesens adest.
Dionysius: Necdum offerenda victima est praesens adhuc?
Sic sceptra juro! Sic meum juro caput,
Quodsi immolari forsan horrescit nefas,
Ipse ego Sacerdos carcerem incurro! Ipsemet
Obtrunco pestem!
Fil. uterque:[z] Quin agere tuos, pater,
Admittis isthoc filios.
Filiolus 1: Ego ferrum ei
Per ilia adigam!
Filiolus 2: Ego caput ipsum dividam!
Dionysius: Sinite piare dexteras, jam adest sacrum.
Aulici omnes: Auguste! Divum gloria, Siciliae Charis,
Patriae supremus arbiter et unum decus,
Vivis, io, princeps, si Diis sacrum facis!
[101v] Dionysius: Abripite devotam Herculi, Mystae, hostiam!
I! Mihi inimicum, morere, sic jubeo, caput!
Pythias: Morior pro amico et gaudeo, quod pro meo
Damone moriar! Dulcis anima! Sicubi
Ubicunque et aura frueris, hoc videat Polus
Mei in te amoris testimonium et sciat,
Quod pro Damone Pythias pereat libens!
Amavit et amat, sangvine expresso offerens,
Signandum amorem Pythiae suo. Nota
Hac me ligavit, indies crescit favor
Amorque crescit indies; votum est mori.
Age! Age, Sacerdos! Quid ita, quamque diu manum
Carnificem adhuc moraris et clavam Herculis?
Sacerdos 1: Huc age! Nec ideo provoca, voto satis
Subinde fiet, carmen ubi prius Herculi
Dictum et Diis sacrata fueris victima.

579 tuos] tuus *A*.
595 indies] indices *A*.

[z] *Fil. uterque = Filiolus uterque.*

To proto, že jsi, jak všichni vyznáváme,
kdysi zkrotil nebeskou rukou příšery, zhoubného
Polyféma[29] a všechno ostatní, co přinášelo zkázu.
Svatá družino božských pomocníků, jak dlouho budeš
ještě otálet a proč? Zahajte obřad!
Kněz 2: Vznešený vládce, slávo a chloubo bohů,
pohleď, jsme všichni připraveni na tvé pokyny,
avšak dosud není přítomna oběť, která má být obětována.
Dionýsius: Dosud není přítomna oběť, která má být obětována?
Přísahám při tomto žezle! Přísahám při své hlavě,
že jestli se snad ten zločinec bojí být obětován,
já sám jako kněz poběžím do vězení a sám
srazím tomu padouchovi hlavu!
Oba synkové: Ne, otče, dovol, aby to vykonali
tvoji synové.
Synek 1: Já mu mečem
proženu útroby!
Synek 2: Já mu rozpůlím hlavu!
Dionýsius: Nechte své pravice v klidu, již začíná obřad.
Dvořané: Vznešený! Slávo bohů, ozdobo Sicílie,
nejvyšší soudce vlasti a její jediná chloubo,
sláva, vládce, když pořádáš bohům obřad, budeš žít!
Dionýsius: Kněží, chopte se oběti zasvěcené Héraklovi!
Jdi! Zemři, tak přikazuji, můj nepříteli!
Pythias: Umírám pro přítele a raduji se, že zemřu
pro svého Damona! Sladká duše! Dýcháš-li dosud
pozemský vzduch, ať je to kdekoli, ať tam nebe vidí
toto svědectví mé lásky k tobě a ví,
že Pythias hyne pro Damona s radostí!
Ten svého Pythia miloval a stále miluje,
když prolil svou krev a nabídl ji jako pečeť lásky.
Tímto znamením mě k sobě připoutal a přátelský cit
i láska den ode dne vzrůstá; mým přáním je zemřít.
Rychle! Rychle, kněži! Proč katova ruka
a Héraklův kyj stále ještě otálejí?
Kněz 1: Rychle přistup sem! A nevolej už po smrti, tvému přání
bude hned učiněno zadost. Nejdřív zazpíváme Héraklovi
píseň a pak budeš obřadně obětován bohům.

[29] *Polyphemus*, *i*, *m.* – jednooký obr a lidožrout.

Cantus Sacerdotum

Maximo Herculi vota paramus,
Siculo Numini sacra dicamus.
Hostiam ducimus nobiliorem,
Victimam facimus hoc chariorem,
Rege volente, sic statuente.
Io, Sicilia, sic perennabis,
Per sacrificia sic juge stabis,
Siquidem populus sacra servabit
Et Dionysius sic victimabit.
Hercules, io! Hercules, io!

Damon: Auguste Princeps!
Sacerdos 1: Quis sacra alienus subit?
Damon: Auguste Princeps! Non sum ego alienus, vides,
Sed sum ipse Damon. Ne, precor, pergat sacrum,
Ut immoletur Pythias. Ego! Ego mori
Debeo! Recede, svavis anime! Pythia
Optate! Amice fidelis! Et me, me mori
[102r] Sine, cui mors debetur.
Pythias: Avertant Dii,
Ut alius ac ego moriatur, et quidem
Ut tu! Astra! Damon!
Damon: Atqui ego ipse sum, cui
Mors est statuta.
Pythias: Atqui autem ego sum Pythias
Pro te mori paratus et jussus mori.
Damon: En me, Sacerdos victimam! En Dionysio
Habes paratam victimam!
Pythias: Atqui ego illa sum
Victima, Sacerdos, percute hoc meum caput!
Feri!
Damon: Sine! Sine me mori, sine, Pythia!
Pythias: Non sino, ego moriar!
Damon: Atqui ego autem sum reus.
Tu vero es innocens.
Pythias: Pariter ego sum nocens.
Ego! Ego moriar!
Damon: Sed ego sum jussus prior
Mori, ergo moriar!
Pythias: Sed ego sum jussus dein
Pro te, Damone, mori, ergo non tu, ego moriar.
Damon: Servate! Servate, precor, astra Pythiam!
Pythias: Quin mihi Damonem sidera, Damonem mihi
Servate, precor!

Zpěv kněží

Chystáme oběť velikému Héraklovi,
posvátný obřad zasvěcený sicilskému božstvu.
Přivádíme velmi vznešenou oběť,
jejíž vznešenost tuto oběť činí ještě dražší,
tak to král chtěl a ustanovil.
Hej, Sicílie, díky posvátným obětem
budeš vždy stálá a pevná,
pokud bude tvůj lid zachovávat svaté obřady
a Dionýsius bude takto konat oběti.
Hej, Hérakle! Hej, Hérakle!

Damon: Vznešený vládce!
Kněz 1: Jaký cizinec to přichází k posvátnému obřadu?
Damon: Vznešený vládce! Já nejsem cizinec, vidíš,
jsem to já, Damon. Prosím, zastav obřad,
v němž má být Pythias obětován. Já mám zemřít!
Já! Ustup, milý příteli! Pythie, po němž jsem
toužil! Věrný příteli! A nech zemřít mě,
toho, jemuž náleží smrt.
Pythias: Ať bohově nedopustí,
aby zemřel někdo jiný než já, a tím méně ty!
Hvězdy! Právě Damon!
Damon: Já jsem však ten, komu byla
přisouzena smrt.
Pythias: Avšak já, Pythias, jsem připravený
pro tebe zemřít a bylo mi přikázáno zemřít.
Damon: Pohleď, knězi, já jsem oběť! Pohleď, zde máš
přichystanou oběť pro Dionýsia!
Pythias: Tou obětí jsem však
já, knězi, sraz tuto hlavu, tu mou!
Udeř!
Damon: Přestaň! Nech zemřít mě, Pythie!
Pythias: Nenechám, zemřu já!
Damon: Já jsem však vinný,
ty jsi nevinný.
Pythias: Já jsem stejně vinný jako ty.
Já zemřu, já!
Damon: Mě však odsoudili na smrt
prvního, zemřu tedy já!
Pythias: Ale potom přikázali mně
zemřít místo tebe, místo Damona. Zemřu tedy já, ne ty.
Damon: Hvězdy, zachraňte Pythia! Prosím, zachraňte ho!
Pythias: Ne, zachraňte kvůli mně Damona, kvůli mně,
prosím, hvězdy!

Damon: Ego denique moriar.
Pythias: Ah, ego!
Ego nempe moriar.
Damon: Quin ego moriar, et quidem
Ego libenter moriar.
Pythias: Itidem ego, et quidem
Ego perlibenter moriar.
Damon: At nunc oro te,
Mi Pythia, oro! Ne magis mori sine!
Pythias: Non sino, Damone mi! Non sino! Sed oro magis,
Ut me mori pro te sinas.
Damon: Auguste! Num
Non jussus a te sum mori?
Pythias: Auguste! Num
Non jussus a te sum mori?
Damon: Ego nempe moriar!
Ita! Ita! Ego moriar!
Pythias: Quin ego moriar! Ego! Ego!
Dionysius: Abripitis usque mihi adeo, ut quid nunc fere
Dicam loquarve, nesciam.
Damon: Ego nempe moriar!
Ita! Ita! Ego moriar!
Pythias: Quin ego moriar! Ego! Ego!
Dionysius: Quin imo vestrum nemo morietur mihi!
Et oro, crimen istud avertant Dii,
Quo bina tam fida sibi dividere velim
[102v] Pectora! Sino! Sino utrumque porro vivere,
Quin et perennare volo! Precor imo, ut duo
Vos me sinatis esse vobis tertium,
Qui mihi parem vos inter experiar fidem.
Ita, ita! Sino utrumque agere et in vivis sino!
Dam. et Pyt.:[aa] Siquidem ita nos restituis et nos vivere
Porro, Dionysi, siquidem deinceps sinis,
Juramus astra, Pythiae ut Damon erit
Et ut Damoni Pythias, quod sic quoque
Ambo futuri simus in Dionysium!
Aul. om. s.:[bb] Io, Dionysius! Pythias! Damon! Io!
Duret, perennet juge amicorum trias!

Epilogus

Fidam et constantem in aequis amicitiam commendat.

[bb] *Dam et Pyt. = Damon et Pythias.*
[cc] *Aul. om. s. = Aulici omnes simul.*

Damon: Zkrátka zemřu já.
Pythias: Ach, jistě zemřu
já. Já!
Damon: Naopak, zemřu já,
a dokonce zemřu rád.
Pythias: Já zemřu právě tak,
a dokonce velmi rád.
Damon: Já tě však nyní prosím,
můj Pythie, prosím! Nech raději zemřít mě!
Pythias: Nenechám, můj Damone! Nenechám! Ale prosím tě,
abys ty místo sebe raději nechal zemřít mě.
Damon: Vznešený! Copak
jsi nepřikázal zemřít mně?
Pythias: Vznešený! Copak
jsi nepřikázal zemřít mně?
Damon: Jistě zemřu já!
Ano! Ano! Já zemřu!
Pythias: Ne, já zemřu! Já! Já!
Dionýsius: Jsem z vás tak uchvácen, že nyní téměř nevím,
co bych měl říci nebo povědět.
Damon: Jistě zemřu já!
Ano! Ano! Já zemřu!
Pythias: Ne, já zemřu! Já! Já!
Dionýsius: Ne, žádný z vás nezemře!
A prosím, ať bohové nedopustí ten zločin,
že bych rozdělil dvě srdce, jež si jsou
tak věrná. Nechám vás oba dál žít, nechám,
naopak chci, abyste žili dlouho! Dokonce prosím,
abych se k vám dvěma mohl připojit jako třetí,
abych mohl sdílet vaše důvěrné přátelství.
Ano, ano! A nechám oba žít, oba nechám naživu!
Dam. a Pyt.: Když nám takto vracíš život, Dionýsie,
a když nás necháš dále žít, přísaháme
při hvězdách, že čím bude Damon Pythiovi
a Pythias Damonovi, tím my oba
budeme Dionýsiovi.
Dvořané: Hej, Dionýsius! Pythias! Hej, Damon!
Ať tato trojice přátel dlouho, věčně žije!

Epilog

Doporučuje věrné a stálé přátelství mezi sobě rovnými.

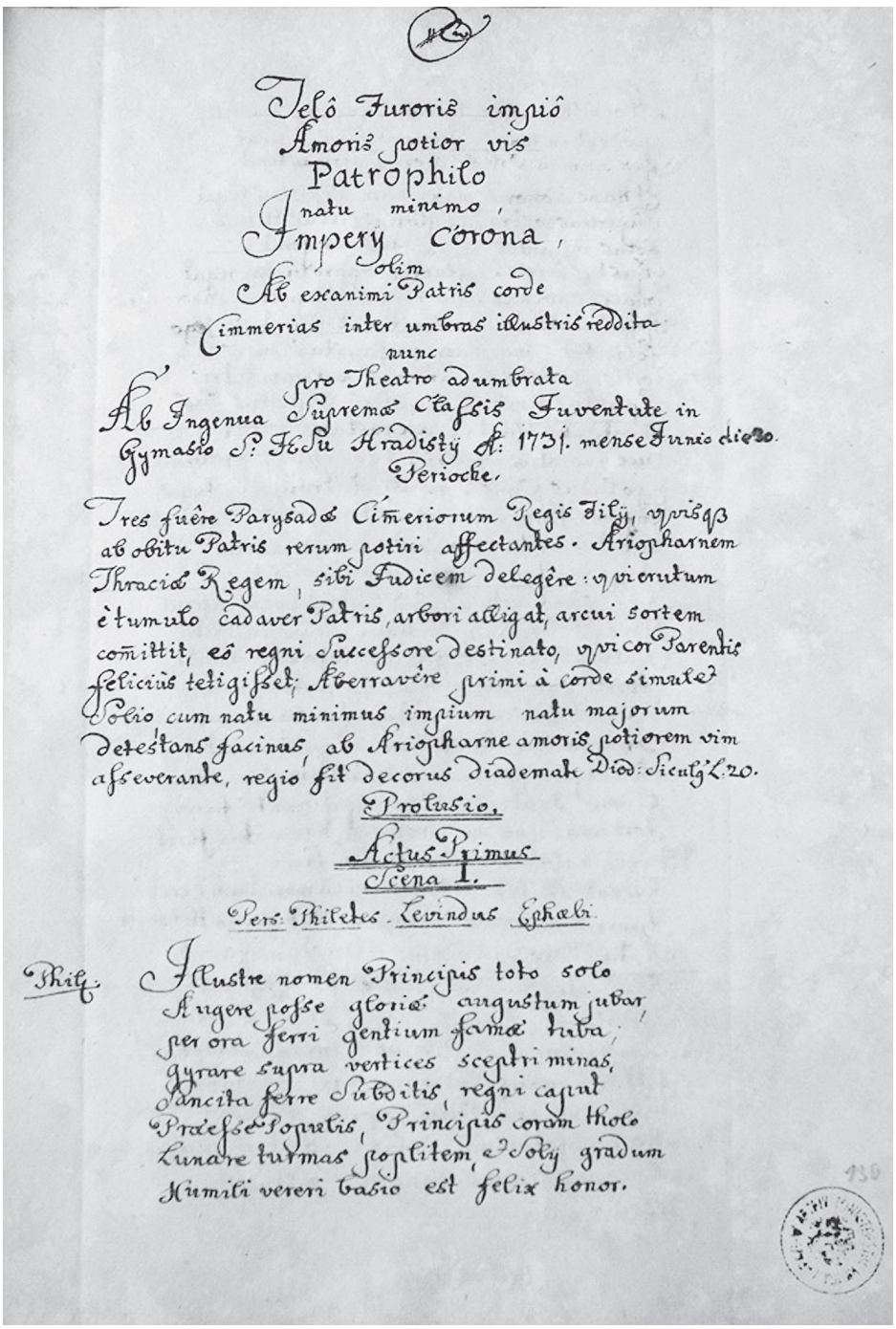

Telô Furoris impiô
Amoris potior vis
Patrophilo
natu minimo,
Impery corona,
olim
Ab exanimi Patris corde
Cimmerias inter umbras illustris reddita
nunc
pro Theatro adumbrata
Ab Ingenua Supremæ Classis Juventute in
Gymasio S: JESu Hradistÿ A: 1731. mense Junio die 20.
Periocke.

Tres fuêre Parysadæ Cim̄eriorum Regis Filÿ, qvisqß
ab obitu Patris rerum potiri affectantes. Ariopharnem
Thraciæ Regem, sibi Judicem delegêre: qvi erutum
è tumulo cadaver Patris, arbori alligat, arcui sortem
com̄ittit, eô regni Successore destinato, qvi cor Parentis
feliciùs tetigisset; Aberravêre primi à corde simulet
Solio cum natu minimus impium natu majorum
detestans facinus, ab Ariopharne amoris potiorem vim
asseverante, regio fit decorus diademate Diod: Siculÿ L. 20.

Prolusio.

Actus Primus
Scena I.

Pers: Philetes. Levindus Ephæbi.

Philt. Illustre nomen Principis toto solo
Augere posse gloriæ augustum jubar,
per ora ferri gentium famæ tuba;
gyrare supra vertices sceptri minas,
Sancita ferre Subditis, regni caput
Præesse Populis, Principis coram tholo
Lunare turmas poplitem, et Solÿ gradum
Humili vereri basio est felix honor.

Titulní list hry *Telo furoris*.

Book 1.indb 394 29.1.2016 18:30:30

III. Medailony autorů[1]

III. 1 ADAMUS BESNECKER

Adamus Besnecker je jedním z jezuitů, kteří navzdory prvotnímu odhodlání k řeholnímu životu v řádu nezakotvili. S Tovaryšstvem se rozloučil před nástupem teologických studií, po svém působení na kladském gymnáziu. Spolubratřím a představeným byl Besneckerův odklon od řádových zásad na sklonku jeho pobytu v Kladsku patrně zřejmý, nám však okolnosti a důvody jeho odchodu zůstávají skryty.

Životopis[2]

Adamus Besnecker se narodil 5. nebo 6. 4. 1693 v Chebu Georgu Mathiasovi a Marii Besneckerovým.[3] Byl pokřtěn 7. 4. jako Joseph Ignatius Bernard. Všechna tato jména dostal po jednom z kmotrů, studentovi místního gymnázia. Druhým kmotrem byl jezuita Tobias Esterreicher[4] (1655–1695), který ve městě působil jako nedělní kazatel. Výběr kmotrů láká k hypotéze, že křtěný syn byl od narození vybrán k životu v Tovaryšstvu. Tuto hypotézu by do jisté míry mohl potvrzovat pozdější nezdar takto vnuceného životního plánu, přesto ji však musíme vyslovovat s nejvyšší opatrností.

Rodina Besneckerů patřila mezi elitu města Chebu a vzešlo z ní několik osobností, např. významný profesor práv, rektor pražské univerzity a také varhaník Joannes Adam Besnecker († 1721) nebo Hieronimus Joannes Adam, který byl v letech 1726–1747 opatem oseckého kláštera. Do jezuitského řádu vstoupil i Joannes Besnecker (1680–1743). Jaké byly příbuzenské vztahy mezi těmito muži a Adamem Besneckerem, se zatím nepodařilo objasnit. Je však zřejmé, že jméno Adam, které Joseph Ignatius Bernard při vstupu do řádu již užíval, bylo v rodině obvyklé.[5]

Vzdělání získal Adamus Besnecker nepochybně na jezuitském gymnáziu v rodném Chebu a po absolvování rétoriky byl 21. 10. 1710 přijat do Tovaryšstva. Jeho znalosti latinského a řeckého jazyka však nebyly příliš pevné, proto ho po dvouletém noviciátu v Brně čekal opakovací kurs, který vedl P. Franciscus Korzinek v kladské koleji. Na podzim roku 1713 odešel Besnecker do Prahy studovat filosofii.

---

1 Spoluautorkou medailonů je Kateřina Bobková-Valentová.

2 Biografické údaje včetně odkazů na příslušné prameny viz http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/, heslo: Besnecker, Adamus SJ, 1693–1721 dimiss.

3 Prameny uvádějí dvě data narození: 7. 4., které se shoduje s datem křtu, a 14. 4.

4 Matrika Cheb Sv. Mikuláš 005, f. 162v, SOA Plzeň.

5 Mohlo jít o Besneckerovo biřmovací jméno, užívat ho ale musel již dříve, protože tuto svátost přijal až v řádu spolu s nižším svěcením 17. 3. 1714. *Liber in quo notantur nomina eorum, qui ad ordines minores vel majores ex collegio Pragensi promoventur (1594–1773)*, Pragae, 1594–1773, NK ČR, sign. XXIII F 75, p. 50).

Po jejím dokončení se, jak to bylo obvyklé, čtyři roky věnoval učitelství na nižším gymnáziu. První dva roky učil začínající studenty v Znojmě, poté se přestěhoval do Kladska a vyučoval v gramatice a syntaxi. Kdy se začalo projevovat, že vstup do Tovaryšstva nebyl pro Besneckera správnou životní volbou, netušíme. Určité pochybnosti představených naznačuje poznámka „ukáže čas", kterou roku 1717 rektor znojemské koleje charakterizoval jeho možnosti uplatnění v řádu. O jasných, nesporných a svým způsobem zřejmě standardních důvodech propuštění pak svědčí to, že případ není nijak reflektován v korespondenci s řádovým generálem. Rozhodnutí o propuštění z Tovaryšstva padlo patrně na konci Besneckerova působení v Kladsku a zdejší komunita vnímala jeho odchod jako svou ztrátu.[6] K vlastnímu aktu propuštění ale mohlo dojít až během podzimu v Praze. Bylo totiž zvykem, že řád neuvolňoval své členy ve městech, kde působili, aby jim zjednodušil návrat do civilního života a především aby se zabránilo skandalizování Tovaryšstva. Adamus Besnecker pravděpodobně odcházel do světského života, jaké však byly jeho další osudy, se doposud zjistit nepodařilo.

Dramatická tvorba a jiná literární činnost

Z Besneckerovy dramatické tvorby, která podle předpokladů čítala nejméně čtyři kusy, se kromě zde vydávaného dramatu *Amicitia* zachovala jen jedna hra, *Filiale holocaustum* (Kla, 35). Besnecker ji napsal roku 1719 pro střední gramatiku kladského gymnázia. *Filiale holocaustum* zpracovává oblíbené téma o třech bratrech, kteří žijí v bídě a touží pomoci své chudé matce. Proto se jeden z nich vydává za zloděje, kterého druzí dva údajně chytili, za což získají peněžitou odměnu. Domnělému zloději hrozí poprava, naštěstí však lest vyjde najevo a hra končí šťastně.

Kromě těchto dvou her nemáme o Besneckerově literární činnosti žádné další důkazy.

III. 2 ANTONIUS KALIWODA

Antonius Kaliwoda pravděpodobně patřil mezi typické představitele jezuitů pověřených duchovní službou sestávající z duchovních rozhovorů, zpovídání,[7] katechezí a exhortací. Jeho rodným jazykem byla čeština, do řádu však vstupoval s určitou znalostí němčiny i hudební průpravou.[8] Dráhu svátečního kazatele či možná také

[6] *Unus tamen aliquis, cui vivere nostrum non arrisit, annis aliquot in religione jam civiliter mortuus, e nobis abiens, seculo rursum revisit*. LA 1721, ÖNB, Cod. 12 307, f. 34r.

[7] *Vir propter constantem animarum zelum singularem dicendi gratiam, amabilem conversandi methodum, assiduam pro sacro poenitentiae tribunali patientiam caeterasque virtutes omnibus aestimatus.* LA 1753, ÖNB, Cod. 12 335, f. 103r.

[8] Catalogus Novitiorum I., 1655–1764, MZA, G12, II, inv. č. 76: *lingvae et musica: Bohemica, Germanica mediocris, musicus*.

podíl na řízení komunit,[9] tedy funkce, které se otvíraly až zkušeným otcům, mu snad odepřela smrt.

Životopis[10]

Antonius Kaliwoda byl pokřtěn 13. 6. 1716 v soběslavském farním kostele sv. Petra a Pavla[11] jako první syn narozený z druhého manželství mlynáře a významného měšťana Vojtěcha Kalivody. Ten měl již několik dětí z prvního manželství, k nimž postupně přibylo šest dalších ze svazku s Antoniovou matkou Dorotou. 19. 7. 1728[12] však Vojtěch Kalivoda zemřel[13] a Dorota se brzy po jeho smrti provdala za jiného mlynáře Víta Křížka. Mezi sourozenci navíc vypukly velké spory o majetek, které vedly k nucenému odprodeji mlýna.[14] Proto můžeme uvažovat o tom, že Antoniův vstup do řádu mohl být nejen duchovním povoláním, ale také východiskem ze složité rodinné situace.

Pro spojení životní dráhy s jezuitským řádem se Antonius rozhodl nejpozději během posledního ročníku gymnaziálního studia v Jindřichově Hradci a 9. 10. 1734 byl do Tovaryšstva přijat. Po dvouletém noviciátu v Brně zamířil do Prahy, kde nejprve do rukou rektora klementinské koleje složil sliby scholastiků (10. 10. 1736) a o několik dní později zahájil studium filozofie na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze.

Po jejím dokončení se věnoval učitelství na novoměstské koleji u sv. Ignáce a podle nově prosazované praxe provedl všemi čtyřmi gramatikálními třídami asi padesát chlapců, kteří nastoupili na zdejší gymnázium v říjnu 1739.

Teologická studia na pražské univerzitě zahájil Kaliwoda roku 1743. Kromě studijních povinností zastával též funkci katechety (ve Vršovicích, v kostele sv. Barbory a u Sv. Martina), v roce 1744/45 byl také sociem prefekta české mariánské kongregace. Podjáhenské, jáhenské i kněžské svěcení přijal v září 1746. Rok věnovaný třetí probaci, který po teologických studiích bezprostředně následoval, strávil v Telči.

V této koleji setrval i v následujícím roce jako exhortátor, katecheta, operář a představený kongregace sv. Isidora. V říjnu 1749 se vrátil do koleje v pražském Klementinu. Stal se správcem Betlémské kaple a zdejším exhortátorem, vedl katecheze v salvátorském a posléze týnském chrámu a zastával i drobnější duchovní úkoly. 2. 2. 1752 složil poslední řádové sliby do rukou provinciála Balthasara Lindnera.

---

[9] *Ad qvae ministeria talentum habet: ad conciones, operationes et subinde gubernandum.* CT 1749/II, ARSI, sign. Boh. 70, f. 135r, Telč, n. 4 (třetí probace).

[10] Biografické údaje včetně odkazů na příslušné prameny viz http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/, heslo: Kaliwoda, Antonius SJ, 1716–1753.

[11] Matrika římskokatolické farnosti sv. Petra a Pavla v Soběslavi, NOZ 1701–1738, SOA Třeboň, Sbírka matrik Jihočeského kraje, 1587–1949 (1952), f. 82r.

[12] Téhož roku Antonius pravděpodobně začal studovat na gymnáziu v Jindřichově Hradci.

[13] Tamtéž f. 396r (Matrika římskokatolické farnosti sv. Petra a Pavla).

[14] K rodinné situaci Kalivodových a sporům o majetek souhrnně Ondřej Hudeček ve své diplomové práci *Povodně v Soběslavi v letech 1729 až 1740*, FHS UK, Praha 2012, s. 43–45, https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/120083314/?lang=cs (cit. 21. 5. 2015).

Na podzim roku 1752 se přestěhoval do Kutné Hory, kde působil jako sváteční a postní kazatel a také jako představený měšťanské mariánské družiny. Jeho práci však přerušila nemoc, na kterou 28. 5. 1753 zemřel.[15]

Dramatická tvorba a jiná literární činnost

Kromě dramatu *Nomen proprium Floris Nazaraei* Kaliwoda nepochybně napsal nejméně tři jiné hry. Z nich se dochovala pouze jediná, *Amoris aequilibrium*, kterou Kaliwodovi žáci nastudovali v syntaxi roku 1743 (NM, 54). Toto drama, dělené na *protasis* a *apodosis*,[16] vychází z motivu *bivia*: Patrophilus se svými dvěma syny putuje lesem a na rozcestí zvolí ze dvou stezek tu, na které vidí džbán plný zlata. Místo vytouženého bohatství však na cestě číhají loupežníci, v jejichž rukou protagonisté skončí svůj život. Charakteristickým rysem textu je prolínání komiky a tragiky, přičemž humorné momenty obstarávají kromě loupežníků především sluhové Berillus a Melindus.[17]

Kromě divadelních her známe také několik Kaliwodových řečí. První z nich vznikla roku 1740,[18] druhou Kaliwoda napsal o rok později při příležitosti dvoustého výročí založení jezuitského řádu,[19] Kaliwoda by dále mohl být autorem řeči z roku 1743, která navazuje na rukopis hry *Amoris aequilibrium.*[20] Námětem této řeči, jejíž titulní list se nedochoval, je chvála Uher, jež jako jediné zůstaly za války o dědictví rakouské věrné Marii Terezii.

III. 3 JOANNES KLEINHAMPL

Joannes Kleinhampl patří ke skupině jezuitů, kteří zemřeli v mladém věku, a to při službě bližnímu v letech 1741–42, vesměs na nákazu zavlečenou do měst vojskem. Byl patrně rodilý Čech, ale druhý zemský jazyk mu velké potíže nedělal. Z dochovaných informací se zdá, že nad svými spolubratry vynikal hudebním nadáním: čtyři roky působil jako hudební prefekt, *Catalogus triennalis* z roku 1740 ho zmiňuje jako vhodného kandidáta na „vedení hudebního sboru".[21] Funkce hudebního prefekta

15 Podle výroční zprávy kutnohorské koleje se tak stalo „z úporné zhoubné horečky a jedovatých skvrn" (*ex pertinaci febre maligna maculisque venenatis*). Snad by se mohlo jednat o skvrnitý tyfus nebo jinou infekční nemoc. LA 1753, ÖNB, Cod. 12 335, f. 103r.

16 Viz s. 20–21.

17 Podrobněji k této hře viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, s. 135–138; táž: Jak se smáli netopýři. *Divadelní revue 18*, 2007, č. 1, s. 53–60; táž: Komische Elemente im Jesuitendrama. In: Čemus, P. a kol. (ed.): *Bohemia Jesuitica 1556–2006*. Karolinum, Praha 2010, s. 935–945.

18 *Oratio generis deliberativi*. NA ČR, sign. J 20/17/18, kart. 1000, f. 1342r–1347v.

19 *Triumphus Jesu Societatis ab exantlatis victoriose apostolicis laboribus saeculo secundo gloriosae*. NA ČR, sign. J 20/17/18, kart. 1000, f. 1299r–1304r.

20 NA ČR, SM, sign. J 20/17/18, kart. 999, f. 736r–739v.

21 *Lingvae et musica: callet Bohemicam et Germanicam mediocriter, item musicam*, CT 1734/I, ARSI, sign. Boh. 54, p. 184, Olomouc, n. 106; *Ad qvae ministeria talentum habet: ad missiones, dicendum, docendum regendumque chorum musicum*, CT 1740/II, ARSI, sign. Boh. 61, f. 100r, Klementinum, n. 105.

byla jedinou specifickou službou v řádu, kterou za svého nedlouhého života zastával. Smrt ho totiž zastihla v necelých třiceti letech, krátce po kněžském svěcení. V této době Kleinhampl studoval poslední ročník teologické fakulty, jeho studijně-formační období v řádu se tedy teprve pomalu završovalo. Další hypotetickou kariéru tohoto jezuity proto můžeme jen nastínit. Podle elogia napsaného po jeho smrti toužil Joannes Kleinhampl po zámořských misiích a na tuto práci se pilně připravoval výukou katechismu mezi nejprostším obyvatelstvem a spoluprací s kajícími misionáři.[22] Zda by mu nakonec bylo umožněno odplout za oceán, nebo by se stal kajícím misionářem v rodných Čechách, samozřejmě nevíme.

Životopis[23]

Joannes Kleinhampl se narodil 23. 6. 1712 ve Vysokém Mýtě. Studoval pravděpodobně na jezuitském gymnáziu v Jičíně, kde se snad také během posledního ročníku rozhodl pro vstup do Tovaryšstva. 9. 10. 1729 byl do řádu přijat a poté nastoupil dvouletý noviciát v Brně. Na podzim roku 1731 odešel studovat filozofickou fakultu do Olomouce a po jejím dokončení se, jak to bylo obvyklé, čtyři roky věnoval učitelství na nižším gymnáziu (1735–38). Snad díky právě probíhajícím opatřením, která měla vést k větší profesionalizaci učitelů a tím ke zlepšení výuky, strávil celou tuto dobu na jednom místě, v pražské novoměstské koleji u sv. Ignáce.

Když jeho žáci v září 1738 ukončili čtvrtý rok studia, čekal Kleinhampla krátký odpočinek a posléze stěhování do klementinské koleje. Zde nastoupil do prvního ročníku teologické fakulty a převzal péči o katecheze venkovanů v Bubenči a Bubnech. Duchovní službě se vedle studia věnoval i v následujících ročnících, kdy pomáhal presidovi české mariánské družiny a byl katechetou v konviktu sv. Bartoloměje. Na podzim roku 1741 přijal z rukou pražského pomocného biskupa Jana Rudolfa Šporka vyšší svěcení a byl ustanoven katechetou v kostele sv. Vojtěcha. Závěr jeho studia však probíhal ve stínu válečných událostí. 26. 11. 1741 obsadila Prahu bavorsko-francouzská vojska, lazarety a špitály se naplnily raněnými nebo nemocnými vojáky. Právě při jejich ošetřování se Kleinhampl nakazil horečnatou chorobou, které 16. 3. 1742 podlehl.[24]

Dramatická tvorba a jiná literární činnost

Z pera Joanna Kleinhampla se zachovaly tři kompletní divadelní hry z předpokládaných čtyř. Edici nejstarší z nich, *Richardus per Matrem viventium a morte aeterna*

---

[22] *Missiones transmarinas ardentissimis votis complexus fuit, ad quas se idoeneum comprobaret, rudes salvificae fidei principiis imbuere, aegrotis assitere arduos quosque labores pro Deo et proximo aptare et promptissime suscipere non dubitavit.* [...] *Missioni de poenitentia in variis subsidio fuit.* LA 1742, NK ČR, sign. XXIII C 105/14, f. 443r.

[23] Biografické údaje včetně odkazů na příslušné prameny viz http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/, heslo: Kleinhampl, Joannes SJ, 1712–1742.

[24] LA 1742, NK ČR, sign. XXIII C 105/14, f. 442v.

vindicatus z roku 1735, přinášíme v této knize. O rok později napsal Kleinhampl pro stejné žáky drama *Gustui dulce malum* (NM, 36). Jeho námětem je v jezuitské dramatice často zpracovávaný příběh o knížeti Lidericovi, jehož syn Joseramnus nedopatřením zaviní smrt chudých dětí a vlastní otec ho proto musí dát popravit. O hře, kterou Kleinhampl pro své studenty složil roku 1737, dnes nemáme žádné informace. Zato z následujícího roku, posledního v jeho učitelské kariéře, se dochoval velmi pozoruhodný kus *Brevis fortunae faber* (NM, 38), mj. psaný převážně v próze. Ačkoli byla tato hra uvedena v květnu, má typicky masopustní téma „jednodenního krále" a o masopustu se také odehrává. Její hlavní hrdina s příznačným jménem Bumbo usne po bujaré pitce v blátě. Tak ho najde kníže Filip, nechá ho přenést do svého paláce a na jeho popud s Bumbonem všichni dočasně zacházejí jako s vladařem – než ho, znovu opilého do němoty, nechají ležet v hromadě hnoje.

Z Kleinhamplovy literární tvorby máme dále k dispozici tři řeči, které vznikly během jeho působení v pražské novoměstské koleji. První z nich oslavuje Jana Františka Régis, jezuitu kanonizovaného roku 1737,[25] v případě dalších dvou se jedná o řeči „druhu rozvažovacího": jedna je výzvou k upevnění míru v Evropě,[26] druhá pobídkou pražskému magistrátu, aby otvíral školy.[27]

III. 4 THOMAS ROBOLT

Zařadit Thomase Robolta do obvyklých modelů jezuitských kariér a posoudit jeho způsob začlenění do života řádu je značně obtížné. Jezuitou se stal až po studiích filozofie a záhy se začalo projevovat jeho chatrné zdraví, které mu patrně nikdy neumožnilo plně se službě v Tovaryšstvu věnovat.[28] Navzdory tomu jej představení, možná v předtuše jeho blížícího se skonu, nechali složit poslední řádové sliby ještě před pětatřicátými narozeninami. Snad tedy Robolta můžeme vnímat jako příklad jezuity, kterému nebylo přáno sloužit komunitě prací, přesto v ní měl své místo.[29]

---

[25] *Oratio generis exornativi. Divi Joannis Francisci Regis invictissimi juxta ac gloriosissimi sanctitatis triumphus*. NA ČR, SM, sign. J 20/17/18, kart. 1000, f. 1257r–1264v.

[26] *Oratio generis deliberativi, in qva status politicus ad reges et principes Christianos caeterosqve Sacri Romani imperii proceres pro concludenda quantocyus et stabilienda firmiter pace perorat*. NA ČR, SM, sign. J20/17/18, kart. 1000, f. 1319r–1324r.

[27] *Oratio generis deliberativi, in qva orator ad inclytum Magistratum Neopragensem pro exstruendis scholis perorat*. NA ČR, SM, sign. J 20/17/18, kart. 1000, f. 1404r–1409v.

[28] *Ad qvae ministeria talentum habet: ad dicendum et conversandum cum proximo, qvantum non multum robusta permittit valetudo*, CT 1740/II, ARSI, sign. Boh. 61, f. 94v, Klementinum, n. 63.

[29] *Sive denique diuturni morbi patientia exercitaretur domi, multa edidit egregiae operae et virtutis specimina, boni exempli odore ubivis post se, cum sui desiderio relicto.* LA 1741, ÖNB, Cod. 12 349, f. 72r.

Životopis[30]

Thomas Robolt se narodil 15. 8. 1706 v Kdyni Moritzi a Markétě Roboltovým, křestní jméno Jan Tomáš dostal patrně podle svých kmotrů.[31] O původu ani sociálním postavení rodiny s poměrně neobvyklým příjmením nic nevíme. S ohledem na synovy dobré znalosti češtiny[32] můžeme snad soudit, že alespoň jeden z rodičů tento jazyk aktivně užíval.

Kde Robolt nabyl „latinského" vzdělání, bohužel nevíme, i když můžeme spekulovat o jezuitském gymnáziu v Klatovech. Pokračoval studiem na pražské filozofické fakultě, na níž dosáhl gradu magistra filozofie. Poté požádal o vstup do jezuitského řádu a v říjnu 1726 zahájil noviciát v Jičíně.

Po dvou letech byl povolán do Uherského Hradiště jako učitel gramatikálních tříd. Po složení slibů scholastika (10. 10. 1728) se ujal výuky v nejnižší třídě. V následujícím školním roce však převzal, snad pro své znalosti, rovnou třetí gymnaziální třídu (gramatiku) a stejné žáky vyučoval i v syntaxi.

Na podzim roku 1731 nastoupil Robolt do prvního ročníku teologické fakulty na pražské univerzitě a byla mu svěřená práce katechety ve Vršovicích. Během dalších let se věnoval jen studiu a ke katechezím se vrátil až po vysvěcení na kněze (vysvěcen byl říjnu 1734) jako katecheta v kostele sv. Martina. Na třetí probaci – poslední formační rok v řádu – se vydal opět do Jičína.

Je pravděpodobné, že se již necítil zdráv, a proto byl poslán do klementinské letní residence v Opařanech, kde zastával pouze funkci svátečního kazatele. Po roce se vrátil do Klementina, ale katalog pro následující rok zaznamenává jeho pobyt v jiné z odpočinkových residencí, v Tuchoměřicích. Na podzim 1740 se Robolt stěhuje do Uherského Hradiště, jeho zdraví se však výrazněji nezlepšilo. V Hradišti směl ještě před splněním věkové hranice i doby pobytu v řádu složit poslední řádové sliby (2. 2. 1741). Zemřel 21. 8. 1741, jen pár dní po svých pětatřicátých narozeninách.[33]

Dramatická tvorba a jiná literární činnost

V souboru textů z uherskohradišťské koleje se dochovaly tři Roboltovy hry, jeho dramatickou tvorbu tak zřejmě máme podchycenou kompletně. Z prvního roku Roboltova pedagogického působení pochází hra *Figura hujus mundi* (UH, 4) o dvou lehkomyslných, zábavymilovných bratřích, kteří díky svým strážným andělům prohlédnou pomíjivost tohoto světa a rozhodnou se pro poustevnický život. Námětem o rok mladšího kusu *Ingloriae mortis victima* (UH, 6) se stalo věrné přátelství Cordina a Philarda. Philardus v sebeobraně zabije žárlivého Lenarda, avšak podezření

[30] Biografické údaje včetně odkazů na příslušné prameny viz http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/, heslo: Robolt, Thomas SJ, 1706–1741.

[31] Pokřtěn byl 16. 8. 1706, Matrika Kdyně 02, p. 198, SOA Plzeň, Sbírka matrik.

[32] *Lingvae et musica: callet Bohemicam, Germanicam infra mediocritatem*, CT 1734/I, ARSI, sign. Boh. 54, p. 237; CT 1740/I, ARSI, sign. Boh. 60, p. 235, Klementinum, n. 63.

[33] LA 1741, ÖNB, Cod. 12 349, f. 71v.

z této vraždy padne na Cordina, který je ochoten místo přítele zemřít. Philardus se však k činu přizná a zachrání tak Cordinovi život. Poslední Roboltovou hrou je zde vydávaná *Telo furoris impio amoris potior vis*.

Kromě divadelních her dnes známe dvě Roboltovy básně. První z nich pochází z roku 1730 a oslavuje nedávno kanonizovaného Jana Nepomuckého,[34] druhá vznikla o rok později k poctě Francisca Retze, prvního řádového generála, který pocházel z českých zemí.[35] Dále se dochovala Roboltova řeč z roku 1731, věnovaná chvále nově zavedené výuky historie na jezuitských školách.[36]

III. 5 JOSEPHUS SEXSTETTER

Josephus Sexstetter je v našem výběru jediným autorem, který se dožil dostatečně vysokého věku na to, abychom mohli sledovat vývoj jeho řádové kariéry. Zastupuje tu skupinu jezuitů, jejichž povoláním se stala především péče o praktický chod jezuitských komunit; díky svému ekonomickému a organizačnímu nadání dokonce několikrát stanul v čele řádového domu.

Sexstetter byl patrně všestranně talentovaný, studoval bez obtíží a dosahoval nadprůměrných výsledků.[37] Zřejmě již z rodiny zvládal oba zemské jazyky a brzy začal projevovat vlohy pro řízení hospodářství, které nakonec převážily nad kazatelskými schopnostmi.[38]

Životopis[39]

Josephus Sexstetter se narodil jako nejmladší, pátý syn v rodině klatovského zlatníka Jana Jiřího Sexstettera a jeho manželky Anny. Pokřtěn byl 19. 3. 1705 jmény Joseph Joachim Benedikt.[40] Stejně jako jeho tři starší bratři (čtvrtý Jan Václav, nar. 1695, patrně zemřel v dětském věku) prošel Josephus místním jezuitským gymnáziem, dva z nich pak následoval i v řeholním povolání. O dvanáct let starší Jakub Adalbert vstoupil do benediktinského řádu a přijal jméno Mikuláš (1693–1772).[41] Druhý

---

[34] *Applausus triumphalis Divo Joanni Nepomuceno, Sacrae apotheoseos honoribus recens donato Martyri ter glorioso jambo concinnatus*. NA ČR, JS, sign. IIIo–446, kart. 175, f. 253r–261r.

[35] *Epinicion Provinciae Bohemiae de novo indepto capite RP Francisco Retz Societatis Jesu Generali Pragae nato*. NA ČR, JS, sign. IIIo–446, kart. 175, f. 121r–128v.

[36] *Oratio generis exornativi, in qva laudatur recens demandata et commendata Superioribus Societatis Jesu traditio historiae*. NA ČR, JS, sign. IIIo–446, kart. 175, f. 74r–82r.

[37] *Philosophiae et Theologiae magna cum laude operam dedit*. LA, NK ČR, XXIII C 15 / 19, f. 73r.

[38] *Ad quae ministeria talentum habet: ad dicendum et oeconomiam.* CT 1740/II, ARSI, sign. Boh. 61, f. 93r, Klementinum, n. 49.

[39] Biografické údaje včetně odkazů na příslušné prameny viz http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/, heslo: Sexstetter, Josephus SJ, 1705–1767.

[40] SOA Plzeň, Matrika Klatovy 02, s. 582.

[41] Pokřtěn 22. 7. 1693, SOA Plzeň, Matrika Klatovy 02, s. 444. K jeho životu a dílu blíže Tejček, M.: Mikuláš Sexstetter, první historik (nejen) přeštický. In: Wasková, M. (ed.): *Sborník k poctě Evy a Karla Waskových, západočeských archivářů*. M. Wasková, Plzeň 2011, s. 139–153; týž: Mikuláš Sexstetter (* 22. 7. 1693

z Josephových bratrů, Augustin, který však užíval jméno Matthaeus (1699–1763),[42] se stal jezuitou, spolupracovníkem Antonína Koniáše a také rektorem řady kolejí. Pouze Petr Jeroným (1701–1735) se po studiu filosofie a práv v Praze vrátil do Klatov, kde se stal radním písařem (1726).[43]

Josephus Sexstetter požádal o vstup do řádu během studia v posledním ročníku gymnázia. 20. 10. 1721 byl přijat a zahájil dvouletý noviciát v Brně. Filozofii studoval v Praze od podzimu 1723, kdy složil sliby scholastiků (21. 10. 1723). 18. 12. téhož roku pak přijal, jak bylo obvyklé, nižší svěcení. Tříletý pobyt na filozofické fakultě si prodloužil o rok opakovacího kurzu, většinou poskytovaného těm, kteří měli předpoklady pro hlubší studium.

Výuce na nižším gymnáziu se Sexstetter věnoval pouze tři roky. Nejprve působil v pražské novoměstské koleji, kde vedl žáky ve druhé a posléze třetí třídě (principisté a gramatisté). Na podzim roku 1729 byl povolán za katedru syntaxe do Klementina, což svědčí o jeho dobré erudici.

Se studiem teologie Sexstetter začal v listopadu roku 1730 na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze. Práci katechety se během studií nevěnoval, byl však podpedelem (1730/31), později pedelem (1732/33) a presidem mladších studentů teologie (1733/34). Jako novokněz (podjáhenské, jáhenské i kněžské svěcení přijal postupně 24.–26. října 1733) získal funkci odpoledního svátečního exhortátora v kostele Nejsvětějšího Salvátora. Po dokončení teologické fakulty (1734) absolvoval třetí probaci v Jičíně.

Další čtyři roky se Sexstetter věnoval duchovní službě jako exhortátor, kazatel a operář, nejprve v Praze u sv. Ignáce, později na Svaté Hoře u Příbrami, kde byl též prefektem kostela. Na podzim 1739 byl povolán do Prahy, aby byl k ruce správci (regentovi) semináře sv. Václava. Tuto úlohu zastával šest let a patrně v ní získal pověst dobrého ekonoma, protože nadále se s ním setkáváme již jen v ekonomických a následně řídících funkcích: z Prahy zamířil roku 1745 do Brna jako prokurátor koleje a noviciátu. Po čtyřech letech se na dva roky vrátil do správy semináře sv. Václava v Praze, na podzim roku 1751 se stal ministrem olomoucké koleje a o čtyři roky později ministrem koleje v Klementinu. V srpnu 1756 Sexstetter poprvé stanul v čele řádového domu: po svém bratru Matthaeovi převzal rektorát koleje v Uherském Hradišti. Poté byl od podzimu 1759 tři roky rektorem v Březnici, na podzim 1762 se stal superiorem residence na Svaté Hoře u Příbrami a v následujícím roce nastoupil jako regent semináře v Jičíně.

Klatovy – † 4. 3. 1772 Přeštice). *Pod Zelenou Horou. Vlastivědný sborník jižního Plzeňska.* 15 (27), č. 1, (2012), s. 1–2.

42 Pokřtěn 18. 9. 1699 jménem Augustin (SOA Plzeň, Matrika Klatovy 02, s. 523), kdy začal užívat jména Mathaeus, nevíme. Biografické údaje včetně odkazů na příslušné prameny viz http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/, heslo: Sexstetter, Matthaeus SJ, 1699–1763. K jeho působení v kajících misiích blíže viz Bobková-Valentová, K., Sládek, M., Svatoš, M. (eds.): *Krátké věčného spasení upamatování: k životu a době jezuity Antonína Koniáše*. Ústav pro českou literaturu AV ČR, v.v.i., Praha 2013, s. 40–55.

43 K Petru Jeronýmovi, jeho životní dráze a rodinným vazbám viz Vančura, J.: *Dějiny někdejšího král. města Klatov II/2*. Ot. Čermák, Klatovy 1933–1936, s. 1102–1106.

Na podzim roku 1764 se Sexstetter stěhoval znovu. Stal se třicátým devátým rektorem klatovské koleje a také jejím dobrodincem; během úprav interiéru kostela, které probíhaly za jeho působení, financoval šest velkých svícnů, zlacenou lampu na hlavní oltář a další vybavení.[44] V rodném městě Sexstetter zakončil nejen řádovou kariéru, ale i svůj život. V jeho závěru byl dlouhodobě nemocen, trpěl dýchacími potížemi a tělesnou slabostí, které ho upoutaly na lůžko. Zemřel během modlitby breviáře 29. 10 1767 po deváté hodině večerní.[45]

Dramatická činnost

Ze Sexstetterovy dramatické činnosti máme dnes podchyceny tři hry, které tento jezuita napsal během svého působení v gramatikálních třídách a které s velkou pravděpodobností představují jeho veškerou divadelní tvorbu. Dva z těchto kusů se dochovaly celé, ze třetího známe jen synopsi. V prvním roce Sexstetterova pedagogického působení vznikla hra *Edondus* (NM, 9) o japonském chlapci, který se nechá pokřtít a otec ho za trest dá zavřít o hladu do vězení. Edondus však trest obrátí proti jeho původci – odmítá potravu tak dlouho, dokud otec nepřijme křest.[46] Také v následujícím roce sáhl Sexstetter po příběhu o nekrvavých mučednících a napsal pro tytéž žáky zde vydávanou *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus*. Protagonistou třetí hry, *Odibilis coram Deo et hominibus superbia* (Praha–Klementinum, nejvyšší gramatika, 1730),[47] je zpupný asyrský král Sennacherib, který v závěru spletitého příběhu hyne rukou vojevůdce, jehož považoval za mrtvého, a svých synů, které chtěl sám zabít jako oběť bohům.

Z doby Sexstetterova pobytu v pražské novoměstské koleji dále známe dvě řeči. První Sexstter napsal roku 1728 a jejím předmětem je chvála Jana Nepomuckého,[48] druhá ukazuje historii jako učitelku.[49]

---

44 *Ex liberalitate R. P. Rectoris Josephi Sexstetter templi supellectili accessit justae magnitudinis lampas cum 6 majoribus candelabris pro principe ara ex orichalco auro bene obductis impendio 600 Rhenensium; planetae vero candidae 5 sunt comparatae 110 Rhenensibus cum reliqua supellectili partim refecta, partim nova procurata*, LA 1767, ARSI, sign. Boh. 191, p. 61.

45 Cf. LA 1767, NK ČR, XXIII C 15 / 19, f. 73r.

46 Podrobněji o této hře viz Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti*, s. 213–215.

47 *Odibilis coram Deo et hominibus superbia, in Sennacheribo plagis qua extraneis, qua domesticis ad inferos usque depressa*. NK ČR, sign. 52 A 19, adl. 22; sign. 52 A 40, adl. 61.

48 *Stella animata in horizonte Czechico orta, subinde universo propemodum orbi mirifice illucescens Sanctus Joannes Nepomucenus*, NA ČR, sign. J 20/17/18, kart. 1000, f. 1529r–1532r.

49 *Oratio generis exornativi, in qva historia orbis magistra demonstratur*. NA ČR, sign. J 20/17/18, kart. 1000, f. 1463r–1466r.

Book 1.indb 404 29.1.2016 18:30:31

IV. Summary

The present book constitutes the second volume of the book series *Theatrum Neolatinum: Latinské divadlo v českých zemích* (Latin Theatre in the Bohemian Lands). This series intends to acquaint the public with Early Modern dramatic texts from Bohemia associated with the then scholastic circles that cherished the Latin language and culture as the basis of all learning. The series concentrates primarily on Jesuit plays that have never been published, but shall include other "scholarly" dramas in the future.

Contents of the Second Volume

The second volume contains five plays intended for the lower grades, i.e. grammar classes, in Jesuit colleges. Most Jesuit secondary schools had five or six grades, determined by the level of Latin language competence achieved by students in the respective grade. The three or four lower grades were called grammar classes and formed "lower secondary school": it was *infima grammatica*, which was further subdivided into *rudimenta* and *principia* due to the great extent of knowledge to be acquired; followed by *media grammatica* or *grammatica* and *suprema grammatica* or *syntax*. Two higher-level grades, poetic and rhetoric, formed the "higher secondary school."

The title of the book, *The Most Tender Pallas*, is derived from the term *Pallas Mansuetior,* which was often used to refer to gymnasium in *Litterae Annuae*, the annual reports of Jesuit colleges. The Greek goddess of wisdom symbolizes a school, a fellowship of students; the adjective *mansuetior* ("more gentle" or "more tender") refers to their young age. As the plays published in this edition were written for the "lower secondary school," i.e. for the youngest followers of Pallas, we decided to call our Pallas "the most tender."

The book's introduction analyses the general features of plays for grammar classes, their structure, and their thematic frameworks. The studies are followed by editor's notes, which specify transcription rules used in the edition. Our main goal is to make the texts easier to read and understand for present-day readers, while preserving features specific to the time and purpose of their creation. Hence, the changes concern mostly the graphic form, while we did not alter the phonetic structure of the texts and avoided excessive classicizing.

The core of the book consists of five manuscripts with critical annotations and parallel translations in prose accompanied by explanatory notes. Each of the plays is preceded by a separate introduction summarising the available information about its origin, history, content, style, and language. The book also includes profiles of the

playwrights, the full text of their literary sources, a lexicon of mythology, and a list of the preserved plays for grammar classes from the Bohemian province.

Theatre in Grammar Classes of Jesuit Colleges

In *Ratio Studiorum,* the set of rules for Jesuit schools, we cannot find nothing about staging theatre plays in grammar classes. Actually, it does not mention any public theatre performances by individual classes. The only occasion for grammar classes students to appear on stage was the annual performance staged as a part of the celebration of the end of the school year, which occurred in September in Jesuit schools. These plays were usually written by the rhetoric teacher and performed by selected students from all classes, and sometimes even by university students.

Nevertheless, according to *consuetudinaries*, sets of rules for particular Jesuit communities, grammar classes rehearsed theatre plays in the 1630's at the latest, at least in some provinces. For instance the consuetudinary for the Austrian province of 1631 indicates that each grammar class was allowed to stage one play a year in modest settings. The plays should have been written in prose with several verses incorporated into the text; the performance should have taken about 45 minutes and was to be attended by the best students from other classes.

The oldest evidence of such performances by grammar classes in the Bohemian province is the synopsis of the play *Liliati Beati Aloysii Gonzagae Virginitas* performed by the highest grammar class of the Clementinum College in Prague in 1656. Additional information can be gleaned from the report of a journey taken by Nicolaus Avancini to the Bohemian province in 1675. Avancini suggests that the "magisters' drama" (*drama magistrorum*, plays written by grammar classes teachers) was common at the time and that it went a long way from the original short performances organised for students from other classes often without any need for a real stage.

While we cannot determine to what extent the performances by individual classes replaced the whole-school performance at the end of the school year, Avancini indicates that such annual performances were rather rare in 1675. The plays extant from the period confirm his observation. On one hand, it is clear that some schools still staged a larger play at the end of a school year that engaged students from various classes. There are several synopses of theatre plays from the first half of the 18th century, which were staged in early autumn or attended by all the students of the school. That indicates that they could have been written to celebrate the occasion. There are also several references in the *Literae annuae* to these celebrations enriched with theatre performances.

On the other hand, extant synopses and texts from the Bohemian province confirm that a different habit prevailed in the late 17th century – from the Easter to July, each class rehearsed a separate play. The same practice was employed in the Austrian province. Therefore, spectators could view up to six shorter theatre pieces instead of one extensive play. Theatre performances in the schools of the Bohemian province

were thus much more frequent than indicated in the rules, and students in the lower grades were much more involved.

Writing the plays was one of the duties of grammar class teachers. These were usually *magistri*, young Jesuits about five years after entering the order, who had completed a two-year novitiate and three to four years of philosophical studies. At the age of 20 – 23, the magisters started teaching the lowest classes and stayed ideally about four years. Afterwards, they returned to the university to study theology.

Due to this arrangement, most of these plays were written with virtually no literary ambition, usually for a single performance, and were not intended for publication; as a result, only a limited number of these plays exist at present. Thus, the 172 manuscripts from colleges in the New Town of Prague, Český Krumlov, Uherské Hradiště and Kłodzko are of exceptional value. These manuscripts let us explore ordinary theatre productions at Jesuit secondary schools. The plays may not overawe us with their literary qualities, but in their time, they effectively influenced the entire educated population. In the Bohemian province, which had no stable publicly accessible professional theatre until the 18th century, they lay the foundation of theatre culture for several generations.

Plays for Grammar Classes

Structure of Plays

Jesuit school plays are divided into individual scenes, usually labelled *inductiones*, sometimes also *scenae* or *numeri*. The scenes could be assembled into larger units called parts (*partes*) or acts (*actus*).

Beside the story itself, the plays also included secondary parts: prologues, epilogues, choruses, and sometimes interludes. Although the number of these parts per play differs in individual texts, we can determine that an average school play in the first half of the 18th century included a prelude, one or two choruses, and an epilogue.

In the first half of the 18th century, these parts were mostly chanted. The preludes and choruses alternated arias or duets with recitatives in tonic rhymed verses. A choir often sang the epilogues. The versed structure helped to distinguish these parts from the text of the play itself, which was clearly dominated by the iambic trimeter inspired by Seneca.

The initial scene of the play was usually called *prolusio* or *proludium*, i.e. **prelude** (from Latin *ludus* = play). True to its name, the part really featured dramatic figures. In addition to the prelude, some texts were preceded by a foreword, *prologus*, (from Greek *logos* = word). This short text in prose announced the theme of the play and asked for the audience's support. Texts or at least references to such forewords are rare, except for the plays from Kłodzko where a prologue is mentioned in the case of eight plays; with five plays containing the verbatim text.

The prelude fulfils various roles in the drama. It can sum up the content of the play, pinpointing certain details (*Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus*); outline the main plot (*Richardus*); or express the main idea or message of the play (*Nomen proprium Floris Nazaraei*). There are also exceptions. One of them is the prelude to the play *Fortitudo Christiana* (ČK, 3). The play features Phocas, the Bishop of Sinope tortured to death at the command of emperor Trajan. The prelude shows the fight between the archangel Michael and Lucifer representing a parallel to the clash between the Christian Phocas and the idolater Trajan.

Choruses were used to separate individual parts of the drama. They served most often as lyrical commentary. E.g. the chorus in *Nomen proprium Floris Nazaraei* apparently featured an aria about roses that are "unequal to receiving the grace of God," a subject mentioned in the description of the scene. Another type of chorus featured the play's figures in dramatic action. These choruses can summ up the previous content in an allegorical manner, or suggest the upcoming events; then, they serve as a prelude to the next part of the drama. A good example of the latter can be seen in the play *Gustui dulce malum* (NM, 36), which recounts the exemplum of Joseramnus whose carelessness caused the death of a poor farmer's children. For this deed, his father, the ruler Lideric, had him beheaded. The chorus in *Gustui dulce malum* is placed right in the middle of the play, after the 6th of 13 scenes, at the point when Joseramnus took some apples from the poor man, but said he would pay him later. In the chorus, Poverty (Paupertas) complains to Justice (Nemesis) about the injustice committed by Youth (Juventus) and Youth is eventually sentenced to death.

Besides choruses, Jesuit plays feature other kinds of **interludes** (called *intermedium*, *interludium*, *interscenium*, *intercidens* etc.) written in diverse forms and with varying connections to the main plot. Some are associated with the play through a particular figure or place; some seem completely independent of the content of the play, forming a sort of "play within a play."

Such interludes are rare in the extant plays from the Bohemian province. They often employed music, as suggested by the words *musicum* or *melo-musicum* added to their titles. Most of these interludes resemble choruses, and some are even difficult to distinguish from a chorus. Non-musical intermedia or intermedia of unspecified nature are, similarly to prologues, more frequently found in the set of plays from the Kłodzko college: they are mentioned in 14 texts out of 41, of which 9 texts include the full text. They usually involve short scenes, predominantly in prose, which form a digression from the main story line, although there is always at least slight connection. For instance, the play *Rara est concordia fratrum* about St. Stanislaus Kostka (Kla, 11) features a scene called *appertiens*, in which Exuberance (Libertas) and Piousness (Pietas) quarrel about who is going to posses Stanislaus.

Most interludes, however, feature figures from lower social classes: servants, villagers, shepherds etc. The *incidens* in the play *Majales gemini duo* (Kla, 21) is a typical example of an interlude, which seems wholly unrelated to the play itself, although to some extent, it can be considered a comical paraphrase of the previous scene. It follows a scene in which one of the figures boasts about the large amount of

money he has won. In the interlude, we can see a villager named Coridon who sees a sleeping hare and plans on catching it, selling it, and getting rich. In the end, the hare runs away.

Epilogues usually convey the moral of the story and sum up the main message. The epilogue of *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus* "teaches" (*docet*) that Christian chastity can be suppressed, but never subdued; in *Nomen proprium Floris Nazaraei*, the epilogue "admonishes" (*monet*) the youth to try to imitate Christ by leading a chaste and innocent life; the epilogue of *Amicitia* "recommends" (*commendat*) faithful friendship. An epilogue could also celebrate or praise the protagonist, declare his specific virtues, and establish him as an example.

In some plays, the epilogue is a short address to the audience, written in prose and rather similar to the prologue. It is designed to bid the audience farewell and thank them for their support. This type of epilogue is, again, most frequently found in the texts from the Kłodzko college.

Occasionally, we can find an epilogue that illustrates the dénouement or conclusion of the story and features dramatic figures. In the play *Marcida florum gratia* (NM, 61) about two brothers who renounced earthly pleasures to devote their lives to God, the epilogue highlights Faith (Religio), which celebrates its victory over Vanity (Vanitas).

Composition of Plot

The extant texts include a number of plays in classic drama form with a story based on the gradual progression of the plot; the plays in our book generally fall in this category too. The most successful development of the story can be seen in *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus*. We can observe the division into parts typical of Late Antiquity: *protasis* (the first part of the story which sets the scene and introduces the figures but does not indicate anything about the conclusion), *epitasis* (the part in which the tension grows and conflicts arise), *catastatis* (the climax) and *catastrophe* (the final dénouement).

Among the edited texts, the play *Richardus* is an exception to the classic plot structure. It could be numbered among plays classified by E. M. Szarota in her edition of synopses from the German language area as plays with so-called conflict structure. These plays depict a fight between two antagonists or conflicting principles and the ultimate victory of one of them. They are mostly inspired by medieval morality plays or by plays based on the principle of *psychomachy*: the fight between good and evil for a human soul, where one party tries to get the prey, either a human soul or a young man, using various tricks and incentives, while the other party struggles to prevent it.

Texts with a conflict structure are similar to the plays defined by Szarota as confrontational. They too feature two contrasting principles, usually different lifestyles or manners, but the two never explicitly fight. Certain parts of *Nomen proprium*

Floris Nazaraei, which presenting the contrasting personalities of two brothers, demonstrate aspects of these plays; nevertheless, this drama could be generally classified as a classic play. The texts in this book do not include thus any truly confrontational play, nor any representative of epic-novelistic plays written in a style resembling a novel or another piece of fiction, rather than drama. Further, none of the plays in our book is divided into *protasis* (that denotes a specific historical context) and *apodosis* (that shows a parallel allegorical or biblical story illustrating the morale of the *protasis*).

Subjects of Plays

Numerous criteria are used to classify Jesuit plays. Most researchers focus on the content of the play, but even in using this criterium, we can observe considerable variation. E.g. Ingrid Seidenfaden looks in her study on Jesuit theatre in Konstanz at the source of themes and distinguishes between legends; historical plays; biblical dramas; plays from the present time (*die dramatisierte Zeitgeschichte*), which include plays based on reports from missionaries who travelled to the East; and allegorical plays which include texts demonstrating a general moral principle or an ethical or theological premise in a specific example. A similar method was adopted by K. W. Drozd who classified the repertoire of the Klagenfurt theatre by time and place of the story (plays with a biblical topic, plays about ancient history, plays about newer history, plays with an exotic setting); or by the type of the main figure (e.g. plays about penitents or martyrs). A separate group includes plays with a theme taken from literature and plays with an invented theme.

Each of these methods of classification offers benefits and drawbacks, and there is no universally acknowledged ideal criterion. The plays in this book were selected to represent typical thematic areas of the preserved plays for grammar classes. We are aware that our system of categories can hardly be applied to all the extant plays. But that is not our aim – we wish merely to summarise the most common subjects.

Further, the selected texts allow us to study another phenomenon typical of Jesuit plays: motifs, figures types, or actions can appear in plays with very different themes. Our selection includes e.g. the play *Amicitia* in which faithful friends are willing to sacrifice their lives for one another; including their one-upmanship in who is to die first. We can see a very similar storyline in the play *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus* where Christians express their desire to die for Christ etc.

The plays in this book are organized in ascending order by school grade. Moreover, we proceed from plays that strongly reflect medieval drama and focus mainly on sacred themes to those with secular themes.

The first group is represented by plays the protagonist of which could be described as **young men at a crossroads**. These texts are closest to medieval morality plays based on the principle of *psychomachy* – the battle between good and evil for a human soul – and contain the motif of a *bivium*, a fork in the road, where the hero must

decide between two paths, either literally or metaphorically. Medieval morality plays feature predominantly allegorical figures personifying abstract ideas; specific figures are very rare. The main figure represents man in general – Everyman, Soul etc.

Although some of the Jesuit plays build on such allegories, most texts written for grammar classes replace the personified human soul with a specific boy or young man tempted not only by allegorical or supernatural forces, but also by other people. Many of the plays use a similar plot structure: the protagonist or hero is led astray by a group of peers who enjoy a life of amusement and pleasure and believe that "what is liked is permitted" (*quod libet, licet*). They, and their strong leader, promise the hero a life full of indulgence with no austerity, self-denial, pain or struggle, and especially no mental effort. The protagonist's teacher or tutor – sometimes also father, brother, or friend, who has different principles – works to keep the hero on the right path and acts as a counterweight to the pull of his peers. An allegorical figure or a supernatural being, such as a Guardian Angel or the Virgin Mary, can also take on this role.

Different protagonists react to temptation in a variety of ways. Some adhere to the proper values from beginning to end, naturally tend towards spiritual virtues and a pious life. On the other hand, some heroes are notoriously irreverent. Most of them, however, eventually choose the right path, although sometimes just at the last moment. The methods used to convince the main figure to repent are abundant. Some heroes have to be persuaded by a higher power, occasionally rather harshly (e.g. a young man named Libertus from the play *Ultio salutaris* (NM, 29) gets a slap from his Guardian Angel). Other heroes begin to shift toward spiritual values and change when they realise their mortality and the transience of everything secular. Such an awakening is usually prompted by the typical symbols of vanity – wormy apple, fading flowers – or by an encounter with death.

A characteristic representative of this group in our selection is the play *Richardus*, performed by the *rudimentistae* of the Prague New Town college in 1735. Its author, Joannes Kleinhampl (1712–1732) was inspired by an exemplum from Joannes Nadasi's *Annus hebdomadarum Coelestium*. Kleinhampl created a very successful play about a boy named Richard who very narrowly escapes the snares of the devil thanks to his prayer to the Virgin Mary. Unlike in its original literary source, Richard is not a young man, but a schoolboy who is tired of strict discipline and runs away from his teacher Theorgus. A devil named Orcamus seizes this opportunity and tries to tempt Richard through a young man of *nomen–omen* Libertus, a typical name for impudent young men derived from the Latin word *libertas* in the meaning of "exuberance" or "lack of control".

The play builds on the principle of *psychomachy* in both meanings of the word – the fight for the soul and the fight within the soul. Richard struggles with the idea of returning to Theorgus, hovering between salvation and condemnation. At the same time, Theorgus and Orcamus fight for his soul. At one point, Orcamus seems to have won the battle because Libertus wins Richard's affections and entices him into attending a lavish feast. But when Richard returns home, he remembers that he has not

prayed to the Virgin Mary that day (the prayer is the only instruction given by Theorgus that Richard still follows). Therefore, half asleep, he quickly murmurs the prayer. The next scene shows the Judgement of God in which Orcamus asks Christ for the souls of Richard and Libertus. Christ agrees, but the Virgin Mary steps in and begs for mercy for her protégé Richard.

The second group includes plays about **saints.** Because of the age of the students, the texts written for grammar classes usually feature saints in their boyhood or at a young age and largely employ the schemes and motifs described in the previous section: *psychomachy* and *bivium*. Therefore, the figure of the saint often resembles the figure of a boy or young man deciding between two paths.

In many plays, the hero is convinced from the very beginning that he is destined to lead a spiritual life or enter a religious order, but faces resistance from his family. This motif is used in most of the plays about two saints with a similar fate: Aloysius Gonzaga and Stanislaus Kostka.

As many saints took a more circuitous route to canonisation, other plays depict the moment in their lives when the crucial decision was made. The protagonists thus resemble the reformed sinners from the previous group of plays. This is, for instance, the case of St. Sylvester Gozzolini, a very popular figure on Bohemian Jesuit school stages. We have evidence of seven plays, of which four were preserved as complete texts. All the plays depict St. Sylvester's meditations at the grave of his relative, which led him to the decision to become a hermit. Based on his biography, St. Sylvester made this decision when he was fifty years old, but Jesuit playwrights changed it to a young age and made it a critical turning point in the life of a jovial and rather frivolous young man. The deceased person in the grave is usually described as St. Sylvester's friend or acquaintance.

Jesuit teachers also often used the stories of young saints to set an example for a specific virtue or activity. This is the case of two plays about St. John of Nepomuk published in the first volume of our series. In one of them (*Angelus ad aras*, NM, 13) John is described as an exemplary altar boy, in the other (*Vox clamantis*, NM, 2) as a keen devotee of the Virgin Mary.

Many plays about saints included motifs that are typical in more "secular" texts: rivalry and jealousy between friends, scenes from a royal court, jealousy between brothers or the desire to rule. These elements frequently appear e.g. in the plays about St. Wenceslaus.

In our set of plays, the theme of saints is represented by *Nomen proprium Floris Nazaraei* written by Antonius Kaliwoda in 1740. The play was designed for the *rudimenta* class of the Prague New Town college in Prague. It recounts the story of St. Edmund of Canterbury (1175–1240) who had a vision of Jesus during his studies in Paris. Kaliwoda moved the setting to a Jesuit school and used the popular motif of an object stolen from the hero by his envious peers. In *Nomen proprium Floris Nazaraei*, the stolen object is a wax figure of baby Jesus that Edmund received as a prize for the best homework. After his envious schoolmates, led by his brother Florimundus, steal the little statuette, Edmund laments over the loss until Jesus appears to him

in the form of a beautiful boy. When his enemies see it, they plead guilty and beg for forgiveness, which is eventually granted.

The category of saints often overlaps with the category of **martyrs**. While the previous section involves plays about saints who did not die a martyr's death, or their martyrdom was not a subject of the play, this group includes plays about the sufferings and death of saints who proved their faith by laying down their lives.

The subjects for the plays about martyrs were usually taken from Late Antiquity or located in non-European countries with a majority of non-Christians. The hero often fell victim to heretics – as was the case of the popular Hermenegild who refused to accept Arian teaching and was martyred by his own father – or to Jews, as was the case of Simon Abeles, a Jewish boy who allegedly inspired by Jesuits converted to Christianity and was consequently killed by his father.

Similarly to the plays about young men at a crossroads, the plays about martyrs often follow a strict paradigm. The main figure is usually a boy or a young man, firm in his Christian belief either from the very beginning or from the moment of his conversion to Christianity. This becomes evident to a pagan ruler or the boy's guardian, usually after the hero refuses to worship pagan idols. The ruler or guardian tries to persuade the hero to reject Christ. At first, he uses various incentives, promising a good job at the court, fame or patronage; later he threatens to imprison or torture the hero, but such threats represent no evil to the Christian who sees martyrdom as the highest ambition. The hero thus expresses this desire and cannot wait to be martyred. Most of these elements are present in all plays about martyrs that are, actually, variations of this scheme.

In addition to those who achieved a true martyr's death in the name of Christ, we encounter protagonists whose martyrdom was not crowned with death: they suffer imprisonment, torture, or another kind of suffering for their faith and are willing to sacrifice their lives in the name of Christ, but in the end they escape death.

This is the case of the play *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus*, which represents plays about martyrs in our book. Its author, Josephus Sexstetter, wrote it in 1729 when he taught the middle grammar class at the Prague New Town college. The play recounts one of the most popular stories of Jesuit drama; the existing manuscripts in the Bohemian province include three complete texts and one synopsis on the subject. In addition, one of the important figures is female, which is very rare in Jesuit theatre. The protagonists are three young Christian brothers from Picardy. They are taken hostage by the caliph of Egypt who tries to make them reject Christ. After several futile attempts, he entrusts the task to his daughter Ismeria. Thanks to a miracle performed by the Mother of God, Ismeria herself adopts Christianity and flees to France together with the young men.

The first group of texts representing secular subjects in Jesuit plays includes plays from **the royal court.** Similarly to other groups, the stories were usually modified to increase the relevance for students. The protagonist of the plays for grammar classes is rarely the ruler himself, and if so, the play focuses primarily on the dramatic aspect and the plot, rather than on the educational impact and depiction of specific virtues

or faults of the ruler. The main theme is usually the fight for power; the texts are designed to demonstrate the instability and vanity of secular power and the unpredictable twists and turns of fate. They warn of cruel rulers or those who seize power unjustly.

The plays centre mostly on the ruler's sons instead of the ruler. The most frequent plot of court plays is the struggle between two or more brothers over the throne. Similarly to the previous groups, we can trace a typical plotline in these plays: the king chooses the younger or youngest son to take over the crown which is a sore point for his older brother(s) who try to depose the prospective king, often with the help of some of the courtiers. The motive of jealousy between brothers was so popular that authors sometimes employed it even in stories that did not originally contain it. We can see this motif e.g. in some dramas depicting the ruler Lideric and his son Joseramnus who brought about the death of a poor farmer's children. Although his deed was unintentional, his own father had him beheaded in compliance with the law.

In our selection, court plays are represented by *Telo furoris impio amoris potior vis*, performed by the highest grammar class of the college in Uherské Hradiště in 1731. The author, Thomas Robolt, was inspired by an exemplum of a deceased king whose sons were to compete for the throne by shooting arrows at their father's dead body. The story was very popular among Jesuit playwrights, especially in the 18th century. In the Bohemian province, grammar classes performed the story at least five times; with two of the plays preserved in full length.

In Robolt's rendition, the princes are named Elpistus, Philetes, and Patrophilus. The elder sons, in particular, desire the throne. The leading men of the kingdom are impatient to know the name of the new king and pray to Jove. During the ceremony, a sceptre descends from heaven to the altar, but it remains unclear which prince should hold it. The Thracian king Ariopharnes is chosen as the judge and his verdict is that the three princes should compete in archery, with the target being the heart of the deceased king. Elpistus and Philetes do not hesitate to shoot, but they both miss. The youngest, Patrophilus, refuses to shoot at the body of his beloved father and instead, he kisses his chest. This decides the dispute in his favour; he hit his father's heart with the arrow of love.

The emphasis on paternal respect links Robolt's play to the last group of texts that tackle **interpersonal relations.** Similarly to the previous group, these plays often portray relations between a father and a son or between brothers; but the central problem is not the struggle for power, not even in the case of sons of the ruler; this group could also include the previously discussed plays about Lideric and his son Joseramnus or those about young men who took part in a battle against their father's will, and although they win the battle, they are later executed for their disobedience.

Jesuits also appreciated stories in which a young man sacrifices his life for his father or brother, or at least displays a willingness to do so, as in the story about three very poor brothers who decide to make use of the ruler's command that a person who catches a thief should receive a rich prize. Despite the risk to his own life, one of

the brothers pretends to be a thief caught by the other two brothers. Fortunately, the plan is revealed and the ruler, moved by the brother's selflessness, gives the family enough money to live on.

Beside loving brothers willing to lay down their lives, we can also find the opposite in Jesuit plays. We have seen young men who were jealous of their brothers over the throne, but tragic ends can arise from much pettier causes. A frequently dramatized story tells of two brothers who went for a walk after dinner and one of them says jokingly that he would like to have as many oxen as there are stars in the sky. The other replies that he would like to have a field as big as the sky and asks his brother where he would graze the cattle. The answer "in your field" triggers a fight that ends in the death of both brothers.

Finally, the subject of friendship is frequently discussed in plays for grammar classes, inspired by ancient mythology (Orestes and Pylades) or the Old Testament (David and Jonathan). Many authors relied also on stories from modern history, such as that of Asmundus and Asvitus who took a vow that if one of them died, the other would be buried alongside the dead one, a promise which they kept.

The story of Asmundus and Asvitus was broad enough for other figures to be incorporated into the play, often jealous people who try to break up the steadfast friendship. Intriguers include not only former friends of one of the protagonists, but also his brothers, etc. Some figures openly try to kill one of the friends; others use more sophisticated methods, trying to collect enough false evidence to create the impression that one of the heroes has betrayed the other.

Friendship was a very popular theme among Jesuit playwrights. Judging from the evidence, it seems that it came into fashion in the 18th century. Our set of plays includes the play *Amicitia* written by Adam Besnecker, who left the order in 1721, and performed by the highest grammar class of the college in Kłodzko in 1720. It tells the story of one of the most famous pairs to exemplify faithful friendship, Damon and Pythias, who lived in Sicily under the rule of Dionysius I of Syracuse. Their friendship was so strong that when Dionysius sentenced Damon to death, Pythias was willing to stand proxy for his friend to allow Damon to leave the prison and make his final arrangements.

In Besnecker's play, Damon is imprisoned for violating Dionysius' ruling against secret gatherings. Dionysius' spies see Damon and Pythias take the vow of eternal friendship and seal it with their blood. The spies believe that the two are preparing an uprising and arrest Damon after Pythias has left. Pythias offers to stand proxy for Damon and everybody is impatient to see if Damon turns up on the day of the execution. They are amazed to see Damon return and together with Pythias request to be executed. In the end, Dionysius, stirred by their faithful friendship, revokes the sentence. The complex of Jesuit school plays from the Bohemian territory substantially enriches our knowledge of Neo-Latin drama. First, it broadens the timeline: the preserved texts come from 1683–1748, i.e. from a period, which does not get as much attention as the preceding eras. At the same time, on account of these dramas, an almost unknown but very significant type of Neo-Latin drama can be distin-

guished and provides an interesting comparison with other dramatic texts. We can for example study, how the authors adapted the storyline to the age of their pupils. This tendency is most striking in the case of plays about martyrs and saints and also in drama set at the royal court. Apart from plays, which represent a continuation of medieval drama or humanist Latin theatre, school plays from the last third of the 17th century bring new, prevailingly secular topics, which only rarely appeared in Neo-Latin drama beforehand.

Přeložila Kateřina Šebková

V. Předlohy vydávaných her[1]

Joannes Nadasi SJ: Annus hebdomadarum Coelestium. Hebdomada XXXII.
[**706**] Disce a mortuo ex inferno gulam sociosque pravos cavere, in cultu Deiparae constantiam tenere.

Recens est id, quod in Flandriae quadam urbe anno 1604 contigisse narravit Richardus Flandrensis, qui rei gestae pars fuit et ea occasione Ordinem S. Francisci amplexus, postea in Japania in odium fidei flammis absumptus est. [...]. Hic Richardus cum alio quopiam licenter ad omnem libertatem effraenatus, praestituto die ad infamis faeminae domum una cum socio aeque scelerato divertit ad epulum, ad choreas et quic-[**707**]quid suaderet gula, quicquid libido nullis verecundiae legibus circumscripta. Sic dies et noctis magna pars obscoenis flagitiis inter improbam ingluviem transcripta est, cum Richardus, instinctu Angeli custodis seu conscientiae, socium domum invitat, se enim magnopere lassum esse. Negavit alter sibi satis esse; velle se simili pervigilatione noctem totam genio, gulae, libidini indulgere. Reversus domum Richardus, cum se in lectum parat abiicere, inter ponendum vestes venit illi in mentem quotidianum precum pensum honori Deiparae, die illo minime persolutum. Diu secum ipse discors disceptavit, vino, somno, sceleribus gravis atque lassatus in via iniquitatis; pervicit tamen Deus Deique Matris amor, vivus adhuc in aliqua scintilla etiam in pectore scelerato. Et preces omnes, qua tandemcunque poterat, semisopita et semiexperecta pietate persolvit seque tandem quieti dedit. Vix id fecerat, cum importunus ad fores socius pulsat et aperiri jubet neque nomen edicit aut causam, quis aut cur veniat adeo intempestivus et importunus. Iterumque ac iterum aperiri ubi imperans, addit se ad fores patefaciendas, vel ad ingressum ejus opera non egere. Tum Richardus: „Ingredere ergo" ait; et ecce tibi, videt coram se socium illum, quem inter epulas in domo scelerata reliquerat, ostio clausu ingressum. Posteaquam alter in alterius aspectu haesit silentio, hospes ille amicus alto ducto suspirio ingemiscens et plenus lacrymis: „Scias," inquit, „eodem illo tempore ac hora, qua simul in lupanari libidini serviebamus, doemonem coram Divino tribunali ambobus nobis litem intendisse, exigisse autem, ut nos sceleribus coopertos vindex Ejus justitia de vitae statione eiceret atque aeternis cruciatibus manciparet. Annuit Judex dataque sententia executionem spectabat, cum tu Mariam, ejus invocato nomine, magnifice celebrabas. Et derepente illa ante Judicem stetit, tibi, qui eo temporis puncto eam colebas, apud Filium veniam postulans, cujus precibus Ille annuens, sententiae tuae judicium distulit; mecum vero effectum dedit. Quare me daemon invasit, illico

[1] Při přepisu předloh se řídíme v zásadě stejnými pravidly jako v celé publikaci (zejména co se týče velkých písmen a interpunkce), nesjednocujeme však různé psaní *ae*/*oe*, *qu*/*qv* apod.

interemit, animam in profundum abyssi secum evecturus. Et ecce tormenta, quae patior." Quo dicto togam diducens, vermes igneos serpentesque, flammas denique ostendit; moxque teterrimo post se faetore relicto, tristissimo ejulatu dilapsus evanuit. Richardus effusus in lachrymas et abjectus in genua, Deo ac Dei Matri gratias agens, audito Patrum S. Francisci ad preces aere campano pulsantium sono, ad illos adiit, rem explicuit, illis adscribi petiit. Itum ad locum et ganeonis illius cadaver repertum est longe teterrimum.

Johannes Major: Magnum speculum exemplorum, exemplum VII.
Vestium asperitatem mater Edmundi filios docuit, quibus studentibus ciliciola transmittebat. Et eidem Sancto Edmundo adhuc puero, tempore lusus ab aliis pueris segregato, puer Jesus apparuit eumque officiosissime salutavit.

Cum mitteret Sanctum Edmundum una cum fratre suo mater Parisios, ut liberalibus imbueretur studiis seu artibus, modicam pecuniae summam dedit eisdem mater, dicens illis: „Si maternam (ut bonos decet filios) jussionem servaveritis, confido in Domino, quod in omnibus Ipse provisor munificus erit vobis." Duo quoque dedit eis cilicia, praecipiens, ut illis super nudo se vestirent bis aut ter in hebdomada. Timebat enim, ne postquam discretionis annos attingerent, per devex vitiorum et abrupta voluptatis incederent. Ideoque rudes in arte bellandi familiariter informavit et prius exercitans, quam in belli discrimine necessario traherentur. Ipsa enim Emundo, quem velut sanctitatis ejus praescia caeteris fillis plus dilexit, dum studeret Parisiis, cum indumentis ligneis cilicium mittere consuevit. Merito eum prae caeteris dilexit, qui nusquam piam matrem pius videlicet filius verbis aut operibus offendit. Ita namque Deo et piae matri suae placere studuit, quod omnem a se levitatem resecans, omnino choreis aliisque ludis seu spectaculis se subtraxit. Diebus quoque Dominicis et festivis juxta monitum matris antequam comederet, psalterium ex integro psallere consuevit. Et quia amantissimus Domini totis visceribus studuit Auctorem vitae diligere, Ipsum in forma puerili eidem puero voluit demonstrare. Cum enim pratum quoddam spatiandi causa coëtaneis invitantibus consensisset ingredi, ab ipsorum tamen comitatu se celerius separavit, ne conscientiae puritatem vel nugis puerilibus, vel jocosis sermonibus contingeret maculari. Dum igitur incederet solitarius sacris insistens meditationibus, apparuit ei puer ille candore niveo nitidus et colore roseo rubicundus, qui velut a summo coeli cardine elapsus, subito sic eum prior allocutus est officiosissime salutando: „Salve, dilecte mi!" Quod cum audisset puer, in ignoto sermone pueri miratus est. Quem cum ille pavefactum et haesitantem conspiceret, ipsum denuo alloquens quaesivit, an ipse sibi vel tenuiter notus esset. Ille simplicitatis columbinae respondens sermone simplici: „Nullam," inquit, „teneo notitiam tui, nec sum, ut aestimo, notus tibi." Adjecit puer: „Quomodo ita tibi sum ignotus, praesertim cum et in scholis ad latus tuum sedeam et tibi, quocunque fueris, inseparabiliter fuerim sociatus"? Deinde subdit: „In faciem meam respice et si quid in fronte mea scriptum, fac adverte sedulus toto corde". Quod cum fecisset, scriptum in ea

legit literis coelestibus „Jesus Nazarenus." Qui statim quod viderat ei retulit et ab ipso protinus audivit: „Hoc est nomen meum, quod tibi memoriale sit in desiderio animae et hoc diligenter et articulatim noctibus imprime singulis fronti tuae, per hoc enim poteris contra mortem moniri subitam et quisquis eadem scriptura munierit modo consimili frontem suam". His dictis puer ille, in quem desiderant Angeli prospicere, disparuit, sed in pectore pueri sui, quem visitare dignatus est, non parum dulcedinis reliquit. *Ex Vita S. Edmundi lib. 3. cap. 68*.

Michael Pexenfelder: Concionnator historicus, historia XCVII.

[...] **[1033]** Magna semper virtus famaque fuit Solymaeorum e gente Christiana Regum [...] Hos inter Fulco Andegavensis Balduinum II. secutus est. Fuit is Fulco heroum magnum nomen, quem artis militaris ingens opinio per omnem Europam celebrem fecit. Traxit tantae virtutis fama multos e Picardis aliisque Galliae populis in spem retinendae adversus Saracenos Hierosolymae. Inter hos fuere tergemini, pari virtute eodemque sanguine nati adolescentes illustres, qui relicta cum gentilitia domo, inter lacrimas genitrice vidua militari D. Joannis Ordini adscripti, in Syriam abivere, laborantem adversus Saracenos Hierosolymam defensuri vitamque, si opus esset, pro Christo inter fortia facta daturi [...] Et quia interest trium heroum nomina posteritatem non ignorare, primus et maximus natu de *Heppe*, alter de *Marchia*, gentilitiis castellis, cognometum duxere; tertii dominium non est litteris editum, nullo sane historiae praejudicio, cum vetustas aboleat ligna et lapides, non virtutem.

Amplissimus quidam Martis campus tunc temporis erat Syria varioque pugnatum eventu, victoria **[1034]** nunc a Saracenis, nunc a Christianis stante. Infelix illud proelium fuit, quod fratres hosce traxit in insidias apud Ascalonem, Palaestinae urbem, mari adsitam. Captos in vincula Sultanus ejus loci conjecit, inde Cairum (vulgo *Alcayr*) Aegypti Sultanorum (Proregum seu Regulorum Turcicorum) regiam ad Califum abducendos. Hic juvenum Europaeorum primo nobilem indolem et bellicum animum admiratus, suos esse optavit. In Mahometis partes qua minis, qua promissis abducere tentanti, datam illi Christo fidem, de Christiani propositi constantiam objecere. Quid enim timerent, inter arma educati, inter arma morituri? Irritatus animorum celsitudine tyrannus teterrimo mancipat carceri captivos severeque mandat, ne quid praeter panem et aquam obsonii inferatur. Magis quoque Aegyptiis (*Marabucios* vocant) negotium datur disputationibus et praestigiis Francos aggrediendi. Victoria in proclivi videbatur, quod verbis contra milites, literarum rudes, esset dimicandum. Sed irrito conatu. Infelix successus magis exasperavit Califum iramque contra inertiam Chaldaeorum concitavit. Inde ad molliora consilia conversus, hunc intendit astum: filiam habebat et forma et Mahometanae legis peritia insignem. Huic dat in mandatis, equites ut Francos, quacunque posset arte, in obsequia pelliceret. Ismeria erat nomen puellae. Haec oris venustate et Suada comite accedit ad carcerem. Officiose salutat captivos, affectum commiserationis praefert ob supplicia in eos, nisi in Mahometis sacra jurarent, a parente parata; rogat, ut suimet ipsos miseratio capiat mentisque obstinatae sententiam mutent; honores et divitias amplas pro-

mittit. Equites Franci gratias habent facundae humanitati; negant se nomini Christiano perfidia sua maculam inusturos; mortem se jam tum didicisse contemnere, cum e patria in Palaestinam proficiscerentur. Et quia videbantur puellam alloquio suo capi, instituerunt discrimen religionis Christianae et sectae Mahometanae explicare.

Califus etiam hac spe frustratus, longe in horridiorem custodiam eos compingit, de portione panis dimidium detrahit, claves carceris, exauctorato carceris custode, filiae tradit novo cum imperio, omnem ut lapidem moveat ad emolliendos Francorum animos.

Inclinabat jam ante non obscure mentem Ismeria in cupiditatem plura de religione Christiana discendi. Quare summo mane ad carcerem redit cum dimidio annonae dimenso iterumque pericli-**[1035]**tatur verbis, quam potest blandissimis, Equitum constantiam. Occasio hinc oblata captivis plura dissertandi de Christianae fidei mysteriis et inter alia de Virginis Deiparae excellentia et pulchritudine incomparabili.

Ismeria altius his in pectus admissis, ubi in domesticum conclave revenit, pensiculate exputare coepit, quae et quanta Christiani milites fuissent philosophati. Maxime vero mentem tenebant, quae de Matre Dei praedicata essent, ut adeo vix diem exspectaret posterum, qua pro imperio parentis captivos reviseret.

Jamque eo exarsit Ismeria ex repetito colloquio, ut ectypon pulcherrimae Virginis aspicere desideraret. Negant captivi, ejus imaginis sibi copiam esse. Insistit illa rogando, ut aut penicillo, aut scalpro venustissimae Virginis ideam aliquam efformarent. Quid dicerent illi, harum artium imperiti? Altiore spiritu incitatus fratrum maximus „materiam", ait, „et instrumenta suppedita, efficiam, quod petis." Digreditur Ismeria allatum utraque. Hic duo fratres minores haud sine stomacho objicere majori temeritatem promissi, tum in invidiam suam privatam, tum in religionem publicam cessuri. Ille vero bono animo ipsos esse jubet et fiduciam in Dei Parentem collocare; plus posse eam facere, quam ipsi cogitare queant. Interea redit Ismeria, spe Virginei simulacri cernendi plena; tradit rude lignum, malleum, scalprum et operis perfectionem urget. Iterum majori fratri molesti esse minores et inconsultam praefidentiam damnare. Ille autem eventum rei in patronae Virginis auxilium rejicere eosque ad preces uno animo et fiducia fundendas animare. Nec spem supplicum fefellit Virgo. Connubia nocte sopitis visendam se praebet Alma Mater laudataque clientum fide ac constantia, effigiem suam affabre elaboratam caelestes inter ephebos et symphoniacos concentus in custodiam infert. Equites experrecti suavique musica demulsi, ubi iconem Virginis siderea manu fabrefactam et circumfusis radiis emicantem conspexere, venerabundi in genua se provolvunt et quas poterant mente concipere, gratias Matri admirabili solvunt, jam vinculis ipsi quoque soluti. Redux primo diluculo ad carcerem Ismeria, cum aperto ostio splendorem et fragrantiam insolitam persentisceret, causam rei insuetae quaesit simulque Virginis Divinae effigiem, nullo homine artificio sculptam, admiratione attonita contemplatur. In eo aspectu miris delibuta deliciis, humi coram imagine prosternitur nihilque jam optat ardentius, quam ut Virginale signum muneri sibi cedat. **[1036]** Nec difficiles sunt

captivi, modo ipsa Mahometi renuntiet et in libertatem una se et custodia detentos vindicet. Ismeria haud aegre conditionem accipit. Iconem (cui jam tum Mariae Exhilaratricis nomen impositum) secum domum refert pieque devenerata Magnam Dei Matrem, felicem captis fugae consiliis successum precatur. A precibus spe optima freta revisit ad parentem Sultanum, affirmat paucorum post dierum intervallum Francos imperata (nempe Caeli) facturos. Credidit Califus et filiam de impositi officii dexteritate laudavit.

Eadem nocte, secundum quietem Ismeriae fit spectabilis Beatissima Virgo, indicat auditas esse preces, sacro ipsam fonte tingendam suoque nomine Mariam appellandam; Franciam vero sacrae Iconis thesauro locupletandam; eique post vitam cum virtute actam in proemium spretae felicitatis caducae aeternam conferendam. Quibus recreata verbis Ismeria novisque perfusa gaudiis, convasat monilia et caeterum mundum muliebrem tantumque auri, quantum efferre poterat, secum assumit, clam ad carcerem regreditur, ultro jam patentem; dormientes excitat Francos seque cum iis socia duxque fugae, favente nocte, sacram praeferens Imaginem, ex urbe Cairo proripit. Ita delusis barbari Tyranni votis ac spebus, deferuntur ad Nili fluminis aestuarium. Solicitis de trajectu commodum se nauta cum cymba offert, haud ignarum se dictitians, quorsum iter intenderent dictuque citius in alterum eos littus transvehit. Caelestem fuisse Genium abeundi modus prodidit, nave pariter naucleroque subito evanescente.

Inde progressos cum fatigatio in somnum reclinasset, (res prodigiosa!) uno quasi momento ex Aegypto in Franciam divinitus deportantur. Jamque mirantur terras, longe alias, quam quas ante somnum viderant; aspiciunt fontem laeta scaturigine prosilientem, audiunt fistulam pastoritiam, Aegyptiis insuetam: sequuntur sonum, incidunt in opilionem, compellant eum Arabice; respondet illis Gallice; deprehendunt in natale solum se relatos atque adeo vicinos esse urbi Lauduno et arcibus gentilitiis. Novitate miraculi obstupefacti prosternuntur in terram, Deo Virginique Matri animo gestiente laudes dicunt et grates, quod unius noctis spatio portentose ex Africa in Franciam transportati divino beneficio fuissent. Exinde ad patrios Lares dum properant, Ismeria Marianae iconis ad fontem relictae recordata, viam cum comitibus relegit **[1037]** novique cum admiratione prodigii imaginem aquis praeter solitum subsilientibus undique circumfusam offendit; cuique liquoris ea deinceps vis ac virtus fuit, ut ejus attactu varia morborum genera abluerentur. Quocirca id loci templum Virgini Exhilaratrici excitare decernunt. Verum alia sedes placuit Reginae Caelitum; hinc enim progressi, cum forte per hortum quendam via ferret, imago tanti ponderis esse coepit, ut ei gestandae non esset Ismeria. Ibi ergo sacrarium prodigiosae statuae aedificari coeptum, cui magnifica subinde basilica superstructa; ob religionis antiquitatem et miraculorum frequentiam ita celebratur, ut non minorem formam habeat apud Gallo-Belgas Laudunum, quam apud Italos Lauretum.

Caeterum Ismeria ab Episcopo Laudunensi sacro fonte tincta, Mariae nomen ex vaticinio accepit. Ex eo tempore una cum equitum trium matre habitavit, continuis pietatis studiis dedita paucisque post annis vita sancte finita ibi sepulchrum habuit,

quo per ingentia viarum intervalla brevi itineris compendio Matris ter admirabilis imaginem mirissimam summo cum gaudio intulit.

Haec ex Annalibus S. Joannis Hierosolymitani, autore Melchiore Bandinio, procancellario ejusdem Ordinis, et Jacobo Boisio, procuratore generali, ex quibus desumpserunt P. Joannes Cordier et P. Guilielmus Gumppenberg in Atlante Mariano, imagine LIV, B. Virginis de laetitia. Item P. Joannes Niess in Adolescente Europaeo.

Michael Pexenfelder: Ethica symbolica, symbolum LXXIX.

Amoenum est, quod de pietate filiali Diodorus Siculus narrat lib. 20. Tres fuere cuidam Cimmeriorum Regum filii. Regnum paternum quisque affectabat. Ariopharnes, Thracum Rex, eligitur judex. Hic erutum patris eorum cadaver e sepulchro arbori alligat, arcui sortem committit. Regni successor destinatur, qui cor patris sagitta tetigisset. Primogenitus guttur, alter medium pectus corde illaeso transfixit. Superat minimo spes segni; vicit pietas et se regno cedere malle, dum in patris cadaver pietate superior esset, professus, jaculari detrectavit. Huic ergo regnum est adjudicatum, quod se pariter et vere filium et virtute superiorem demonstrasset.

Cicero: De officiis, liber 3, cap. 10

Damonem et Phintiam Pythagoreos ferunt hoc animo inter se fuisse, ut, cum eorum alteri Dionysius Tyrannus diem necis destinavisset, et is, qui morti addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causa postulavisset, vas factus sit alter ejus sistendi, ut, si ille non revertisset, moriendum esset ipsi. Qui cum ad diem se recepisset, admiratus eorum fidem Tyrannus petivit, ut se ad amicitiam tertium adscriberent.

Valerius Maximus: Dicta factaque memorabilia, liber IV.

Damon et Pythias, Pythagoricae prudentiae sacris initiati, tam fidelem inter se amicitiam junxerant, ut cum alterum ex his Dionysius Syracusanus interficere velle atque is tempus ab eo, quo prius quam periret, domum profectus res suas ordinaret, impetravisset, alter vadem se pro reditu ejus Tyranno dare non dubitavit. Solutus erat periculo mortis, qui modo cervices gladio subiectas habuerat; eidem caput suum subjecerat, cui secure vivere licebat. Igitur omnes et in primis Dionysius novae atque ancipitis rei exitum speculabantur. Appropinquante deinde definita die nec illo redeunte unusquisque stultitiae tam temerarium sponsorem damnabat. At is nihil se de amici constantia metuere praedicabat. Eodem autem momento et hora a Dionysio constituta, qui eam acceperat, supervenit. Admiratus amborum animum Tyrannus supplicium fidei remisit insuperque eos rogavit, ut se in societatem amicitiae tertium sodalitii gradum intima culturum benevolentia reciperent.

VI. Rejstříky a seznamy

VI.1 PŘEHLED VYDÁVANÝCH HER

zkr.	*zkrácený název*	*autor*	*třída*	*místo*	*dat.*
A	*Amicitia*	Adamus Besnecker	nejvyšší gramatika	Kladsko	1720
GL	*Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus*	Josephus Sexstetter	střední gramatika	Praha, Nové Město	1729
TF	*Telo furoris impio amoris potior vis*	Thomas Robolt	nejvyšší gramatika	Uherské Hradiště	1731
R	*Richardus*	Joannes Kleinhampl	rudimentisté	Praha, Nové Město	1735
NP	*Nomen proprium Floris Nazaraei*	Antonius Kaliwoda	rudimentisté	Praha, Nové město	1740

VI.2 SLOVNÍČEK ANTICKÝCH JMEN

Stručný výklad jmen a pojmů z antické mytologie a reálií vychází v první řadě z hesel elektronické verze příručky Brill's New Pauly[1] a zohledňuje ty významy, s kterými vydávané texty pracují.[2]
Odkazy na výskyt využívají zkratek uvedených v tabulce Přehled vydávaných her (s. 423). Vnitřní odkazy v rámci Slovníčku označujeme hvězdičkou.

jméno	*výklad*	*hra*	*verše, scény*
Adonis	Adónis, mladý pastýř, kterého zplodil foinický král se svou vlastní dcerou Myrrhou. Milenec bohyně Afrodíté, jejíž žárlivý manžel, bůh války Arés, se proměnil v kance a Adónida zabil.	**NP**	34
Aeneas	Aeneas, syn Trójana Anchísa a bohyně Afrodíté. Podle Homérovy *Íliady* statečný bojovník, podporovaný mnoha bohy, bájný prapředek Římanů.	**A**	243
Achates	Přítel a průvodce *Aenea, jehož věrnost se stala příslovečnou. Známý především z Vergiliovy *Aeneidy*. Obecně *přítel, ochránce*.	**NP** **GL** **A**	156, 418, 573 208 243
Acheron	Acherón, jedna z podsvětních řek, vyznačující hranice říše mrtvých. Podle některých verzí se vlévá do Acherontského jezera, považovaného za vstup do podsvětí.	**NP** **GL**	464 149, 273, 976, 993
Achilles	Achilleus, bájný řecký hrdina, syn Néreovny Téthys a krále Pélea. Jako malého ho matka ponořila do řeky *Styx, aby mu zajistila nesmrtelnost. Jediným zranitelným místem na jeho těle zůstala pata, za níž ho přitom držela. Achilleus padl v trójské válce poté, co ho právě do paty zasáhl šíp vystřelený *Paridem.	**GL** **A**	30 245, 546, 547

[1] Brill's New Pauly. Antiquity volumes edited by: Hubert Cancik and Helmuth Schneider. Brill Online, 2014. http://referenceworks.brillonline.com/browse/brill-s-new-pauly. First appeared online: 2006. First Print Edition: 9789004122598, 20110510

[2] Autorkou hesel převzatých z 1. svazku této ediční řady je Eva Pauerová.

Amazon	Amazonka, příslušnice bájného národa žen – válečnic, proslulých statečností a bojovností.	**GL**	615, 933
Antonius	Marcus Antonius (82–30 př. Kr.), významný římský politik a vojevůdce, stoupenec Caesara. Po jeho smrti uzavřel s Gaiem Juliem Caesarem Octaviem (pozdější císař Augustus) a Markem Aemiliem Lepidem tzv. druhý triumvirát. Po jeho rozpadu se rozhořel boj o moc mezi **A.** a Octaviem, který vyvrcholil r. 31 př. Kr. Octaviovým vítězstvím v námořní bitvě u Actia. **A.** poté uprchl se svou milenkou, egyptskou královnou Kleopatrou, do Egypta a po dobytí Alexandrie Octaviem spáchal sebevraždu.	**R**	175
Aonides	viz Musae	**TF**	877
Apelles	Apellés, řecký malíř, narozený v Kolofónu v Iónii kolem r. 380/375 př. Kr. Působil na makedonském dvoře za Filipa II. a Alexandra Velikého. Jeho díla se nedochovala, ale jsou hojně oslavována v literatuře.	**GL**	758, 830
Argus	Argos, bájný strážce nejasného původu, který měl podle různých verzí tři, čtyři, sto nebo nesčetně mnoho očí.	**A**	147
Astraea	Astraia, dcera *Títána Astraia, u římských básníků ztotožněna s Diké, dcerou Dia a *Themis, ztělesňující lidské právo (oproti božskému řádu). Ve zlatém věku vládkyně nad spravedlností; v železném věku opustila svůj trůn i zemi kvůli zločinnosti lidstva.	**TF**	364
Atlantes	Atlanti, původně sg. Atlás – mytický obr, bratr Prométheův, který střežil hranici země a podpíral svými rameny nebesa. V přeneseném významu *silný, statečný válečník*.	**GL** **TF**	413 439
Ausonia Ausonius	Ausonie, kraj v jižní Itálii, jehož jméno je odvozeno od Ausona, syna Odyssea (*Ulysses) a Kirké či Kalypsó.	**R**	176
Avernus Avernalis	Avernské jezero, sopečné jezero poblíž Baií v Kampánii, z nějž stoupaly sirné páry. Bylo považováno za jeden ze vstupů do podsvětí, odtud meton. *podsvětí, říše stínů*.	**R** **NP** **GL**	4, 47, 48, 106, 114, 186, 202, 353, 506, 549, 628 378, 467 273, 527, 983, 986

Brutus	Lucius Iunius Brutus, považován za zakladatele římské republiky, jeden z prvních dvou konzulů (509 př. Kr.). Podle tradice byl synovcem posledního římského krále Tarquinia Superba, jehož syn znásilnil ctnostnou Lukrécii, která poté spáchala sebevraždu. Tato událost vedla ke svržení monarchie a vyhnání královské rodiny.	**TF**	425, 426
Canopus	Přístavní město u jednoho z ramen Nilu. Než tuto roli převzala Alexandrie, bylo považované za bránu do Egypta.	**GL**	333
Cerberus	Kerberos, pes hlídající vstup do podsvětí, zobrazovaný nejčastěji jako tříhlavý (podle Hésioda měl ovšem hlav padesát).	**R** **NP** **GL**	44 462 984
Ceres	Ceres, italská bohyně úrody, ale i smrti, ztotožněná záhy s řeckou Démétér. V Římě spojována též s božstvy vegetace a plodnosti Liberem a Liberou, s nimiž tvořila božskou trojici. Často úzce spojována také s bohyní země Tellus.	**R**	141, 166, 181
Cimmeria Cimmerius	Jméno odvozené od nomádského kmene Kimmerů (řec. Kimmeriori, lat. Cimmerii), pocházejícího pravděpodobně z oblasti Íránu. V řecké literatuře Kimmery poprvé zmiňuje Homér (Odyssea 11,14), který umisťuje jejich území na břeh Ókeánu, k údajnému vstupu do podsvětí. Západní Řekové toto místo ztotožnili s *Avernem.	**TF**	51, 64, 90, 187, 290, 373, 376, 430, 438, 439, 709, 712, 836, 879
Charites	Charitky, bohyně ztělesňující krásu, štěstí a hojnost, známé od Homéra. Teprve Hésiodos uvádí jejich tradiční počet tři, původ odvozený od Dia a Eurynomé a jména Aglaiá, Eufrosyné a Thaleia.	**GL** **TF** **A**	431, 565, 604, 718 840 583
Chloris	Podle Ovidia (*Fasti*) původní jméno bohyně květů Flóry.	**NP**	547
Cirrha	Kirra, město ve Fókidě zasvěcené Apollónovi.	**TF**	876
Consus	Římský bůh, jehož podzemní oltář stál na jižním úpatí Palatinu. Na jeho počest se dvakrát ročně pořádaly slavnosti zvané *Consualia*. Uctíván jednak jako bůh úrody a sklizně, jednak (na základě jiné etymologie) jako bůh dobré rady.	**NP** **TF**	283 383
Cynthia	Přízvisko bohyně Diany (ztotožňované s řeckou Artemis). Byla spojená s měsícem a nespoutanou přírodou, uctívaná jako lovkyně a přemožitelka divokých zvířat, ale též ochránkyně dívek a žen či bohyně porodu. Viz Cynthius.	**GL**	34, 601

Cynthius	Kynthský, adj. od Kynthu, hory na Délu, kde se podle homérské tradice narodili Apollón a Artemis. Odtud přízvisko Apollóna doložené ve Vergiliových *Zpěvech pastýřských*. Zde v obecném významu *slunce* (podobně *Phoebus).	**TF** **A**	267, 594, 599, 827 72
Dis	viz Pluto	**R** **GL**	7 143
Elysium Elysius	Élysion, sídlo blažených v podsvětí, původně vyhrazené hrdinům, postupně i ostatním, které podsvětní soudcové Rhadamanthys a Mínós uznali za spravedlivé. Od soudu vedly dvě stezky, jedna do Élysia, druhá do *Tartaru.	**A**	232, 558
Erebus	Erebos, podsvětí, případně jeho část oddělená od *Tartaru. Objevuje se též jako označení pro Háda, podsvětního vládce.	**GL**	985
Erynnes	Erínye, Lítice, bohyně pomsty a osudu, v římských mýtech vystupující jako *Furiae. Nesou též jednotlivá jména Megaira, Tisifoné a Alléktó.	**GL**	988
Eumenides	Eumenidy, „bohyně milosti", již v antice běžné eufemistické označení pro Erínye (* Erynnes).	**GL**	988
Eurus	Euros, východní či jihovýchodní vítr, často zmiňován ve spojení s větrem jižním.	**GL**	90
Euryalus	Euryalos, druh *Aeneův, proslulý mladistvou krásou. Díky pomoci přítele *Nísa zvítězil v závodu v běhu. Zahynuli společně při odvážném pokusu o noční útok na nepřátele.	**A**	prologus
Falernum	Falernské víno, pojmenované podle území na hranicích Kampánie a Latia. Za římského císařství patřilo k nejproslulejším a nejlepším vínům, která zrála min. 10–20 let.	**TF**	303
Favonius	Favonius, západní vítr, též Zefyros. Obecně také vlahý, jarní vítr. Zde snad v přeneseném významu *Duch svatý*.	**NP**	12
Fortuna	Štěstěna, bohyně osudu, jejíž kult měl v Itálii dlouhou tradici. Jejím typickým atributem je točící se kolo, které poukazuje na její nestálost; jindy však drží např. roh hojnosti symbolizující štědrost. Křesťanští autoři ji vnímají převážně negativně. Běžně v obecném významu *štěstí, osud*.	**NP** **GL** **TF** **A**	410 182, 187, 392 35, 55, 246 386
Furiae	Fúrie, Lítice, bohyně pomsty, spojené s Erínyemi (* Erynnes), ale též po vzoru Vergilia s *Harpyjemi. Už římská etymologie je spojuje se slovesem *furere* – zuřit.	**R** **GL**	48, 115 468, 722

Genius	Genius, původně ochranné božstvo člověka či jeho vnitřní síla. Vždy spojen s lidmi, nikoli s místy jako Lárové (*Lares). V křesťanském kontextu částečně splynul se strážným andělem. Později v literatuře a výtvarném umění obecně alegorická postava, která zastupuje jakoukoli osobu, věc nebo abstraktum či duchovní rozměr postavy.	**NP**	614
Gigantes	Bájní obři, kteří se pokusili zbavit moci Dia a ostatní Olympany. Podle Hésioda se zrodili ze Země (Gáia), oplodněné krví prolitou při kastraci boha nebe Úrana.	**NP** **GL** **A**	449 31 463
Gradivus	viz Mars	**GL**	11, 67
Gratiae	viz Charites	**GL**	335, 566
Harpyia	Harpyje, bájné bytosti ztělesňující sílu a moc bouře, zobrazované jako okřídlené ženy. Jejich jméno je odvozené z řec. *harpadzein* – krást, sebrat, vyrvat.	**NP**	474
Hecate	Hekaté, bohyně duchů, měsíce a kouzel, ztotožňovaná někdy s Artemidou či Seléné, jindy s Persefonou. Zejména v pozdní antice vnímána jako děsivá postava.	**R**	331
Hector	Hektór, Trójan, syn krále Priama a Hekabé (*Hecuba), nejudatnější bojovník z Priamových synů. V trójské válce zabil *Achilleova věrného přítele *Patrokla a sám pak padl v souboji s Achilleem.	**GL**	392
Hecuba	Hekabé, žena trójského krále Priama, matka Hektóra (*Hector), Parida (*Paris) aj. Zde v přeneseném významu *stará žena*.	**R**	448
Hercules Herculeus	Héraklés, nejslavnější řecký hrdina. Syn boha Dia a Alkméné, ženy thébského krále Amfitryóna. V centru jeho mýtu stojí dvanáct úkolů, kterými ho pověřila Diova žárlivá manželka Héra.	**A**	prologus, 244, 249, 251, 252, 328, 451, 460, 470, 483, 490, 586, 598, 600, 602, 611

Jupiter	Jupiter, nejvyšší římský bůh, ztotožněný s řeckým Diem.	**NP** **GL** **TF** **A**	463 609 76, 79, 87, 308, 390, 444, 634, 743, 760, 839 11, 137, 264, 325, 375, 430, 463, 559, 562
Lachesis	Lachesis, druhá ze tří starobylých a mocných bohyní osudu, Moir (spolu s Klóthó a Atropos).	**R** **TF**	28 202
Lares	Lárové, římští duchové uctívaní v domech, na ulicích a křižovatkách (též Mánové, *Manes), ztotožňovaní s dušemi zemřelých. Ochránci domů, čtvrtí, obcí, cest i plaveb. Často zaměňováni za Penáty (*Penates). V přeneseném významu *dům, domov.*	**R** **NP** **GL** **TF** **A**	71, 88, 197, 222, 237, 420, 443, 617 22, 394, 521 889, 969, 973 186, 188, 281, 297, 786 130, 166, 525
Libitina	Libitina, staroitalská bohyně smrti dohlížející na vykonání pohřebních povinností.	**R** **NP** **GL**	365 prolusio 662
Manes	*Di manes*, duchové smrti, především duše zemřelých. Původ jména je odvozován od starolat. *manus* – dobrý.	**R** **TF**	112 470, 625
Mars	Mars, bůh války, jedno z nejstarších italických a římských božstev, ztotožněný s řeckým Areem. Zde v obecném významu *boj*, *válka*, *vojsko*.	**NP** **GL** **TF**	251 35, 40, 55, 360, 390, 392 406
Massicum	Massické víno, pojmenované podle pohoří v Kampánii (dnes Monte Massico). Patřilo k dvanácti nejproslulejším římským vínům, která zrála nejméně deset let.	**R**	166
Mavors	viz Mars	**NP** **GL**	206 20, 49

Mercurius	Merkur, římský bůh, tradičně ztotožňovaný s řeckým Hermem, v poezii Augustovy doby zobrazovaný v souladu se svým řeckým protějškem jako posel, průvodce, řečník, ochránce poezie a nového začátku, s typickou okřídlenou přilbou a sandály. Byl také bohem obchodu.	**NP** **A**	401 117
Minerva	Minerva, římská bohyně. Patřila s Jovem (*Jupiter) a Junonou do původní kapitolské trojice. Ztotožňována s *Pallas Athénou, bohyní moudrosti a války, ochránkyní měst a řemeslníků. Zde v obecném významu *škola*, *vzdělávání*.	**NP** **TF**	45, 195 840
Morpheus	Morfeus, jeden z mnoha synů Hypna (lat. Somnus, Sopor), boha spánku, ztělesňujícího lidské sny. Zodpovědný za realistickou podobu obrazů viděných ve snu. Běžně v obecném významu *spánek*.	**R** **GL** **TF** **A**	147, 149, 183, 187, 357, 384, 386 315, 317, 562 404 510
Musa / Musae	Múzy, bohyně paměti, znalostí a umění, považovány za dcery Dia a bohyně paměti Mnémosyné. Jejich pojetí výrazně ovlivnil Hésiodos, který určil jejich tradiční počet (devět), jména i oblasti zájmu.	**NP**	140
Musaeus	Musaios, bájný potomek Múz, zakladatel poezie.	**NP**	49
Narcissus (Narcissulus)	Narcis, půvabný mladík, který odmítal všechny nápadníky. Po sebevraždě jednoho ze svých ctitelů byl potrestán tím, že se zamiloval sám do sebe v odrazu na hladině studánky a nakonec také spáchal sebevraždu. Na místě, kde zemřel, vyrostla květina nesoucí jeho jméno.	**NP**	205
Nemesis	Nemesis, řecká bohyně, ztělesňující odplatu za lidskou zpupnost a provinění vůči bohům i lidem. Dcera bohyně noci (Nyx), matka trójské Heleny, která se zrodila z jejího spojení s Diem.	**R**	1, 15, 19, 27, 514, 551, 656
Nestor Nestoreus	Nestór, významný vojevůdce z trójské války, který svou fyzickou slabost plynoucí ze stáří bohatě vyrovnával zkušenostmi. Vládce v Pylu (západní Peloponés), proslulý moudrostí a výmluvností. V literatuře četné odkazy na jeho dlouhověkost, odtud přeneseně *stařešina*.	**A**	265
Nisus	Nísos, trójský hrdina, který se objevuje teprve u Vergilia. S *Euryalem představuje nejznámější přátelskou dvojici v *Aeneidě*.	**A**	prologus, 225
Notus	Notos, jižní vítr.	**TF**	54

Olympus	Nejvyšší hora v Řecku, považovaná za sídlo dvanácti olympských bohů (Zeus, Héra, Poseidón, Athéna, Arés, Afrodíté, Apollón, Artemis, Héfaistos, Dionýsos, Hermés, Démétér).	**A**	90, 148
Orcus	Orkus, říše mrtvých, později i personifikovaná smrt. Původní římské božstvo uctívané lidem víc než přejatý řecký Plútos (Hádés), s nímž byl postupně ztotožňován. Neměl vlastní kult ani svatyně. Přeneseně *peklo.*	**R** **NP** **GL**	41, 189, 194, 632, 642 458 986
Orestes	Orestés, syn krále Agamemnóna a Klytaiméstry, známý vraždou matky a jejího milence Aigistha, kterou pomstil za vraždu svého otce. Za trest byl pronásledován Erínyemi (*Erynnes). Jeho věrným přítelem byl *Pyladés.	**TF** **A**	150 prologus, 249, 252
Orpheus	Orfeus, mytický zpěvák thráckého původu, považován za syna Múzy (*Musa) Kalliopé. Známý magickou silou své hudby, díky níž směl z podsvětí vyvést milovanou Eurydiku, kterou ale opět ztratil, protože se cestou přes zákaz ohlédl. Zde obecně ve významu *hudba*, *hudebníci.*	**TF**	294
Paestum	Původně Poseidonia, město v Lukánii, založené koncem 7. století př. Kr. řeckými osadníky. Od r. 273 př. Kr. římská kolonie pojmenovaná Paestum. Město bylo proslulé pěstováním růží.	**NP**	34, 84, 236
Pallas Palladius	Pallas, poetické přízvisko Athény, bohyně moudrosti a války, ochránkyně měst a řemeslníků. V Římě ztotožněna s *Minervou. Zde v obecném významu *vzdělanost, gymnázium, škola.*	**NP**	109, 189
Paris	Paris, zvaný také Aléxandros, syn trójského krále Priama a jeho ženy Hekabé (*Hecuba). Zeus si ho zvolil za nástroj pro rozpoutání trójské války: Paris přisoudil jablko určené nejkrásnější bohyni Afrodíté, která mu za odměnu slíbila sňatek s Helenou, ženou spartského krále Menelána. Paris Helenu unesl, což vedlo k válečnému konfliktu.	**GL**	393
Patroclus	Patroklos nebo Patroklés, nejlepší přítel *Achillea. V trójské válce ho s pomocí boha Apollóna zabil Hektór (*Hector).	**A**	39, 246, 418, 546
Penates	Penáti, římští domácí bůžkové, také bohové vlasti a přísahy a ochránci zásob. Často spojováni či zaměňováni s Láry (*Lares). Běžně v metonymickém užití pro *domov, dům.*	**R** **GL** **A**	439, 491 590, 686, 807, 888, 972 141

Phlegeton	Flegethón, též Pyriflegethón, jedna z podsvětních řek vlévající se do *Acherontu či Acherontského jezera. U Vergilia je zobrazena jako hořící proud obklopující podsvětní pevnost.	**R**	561
Phoebus	Foibos, přízvisko boha Apollóna, spojené s jasným světlem, odtud ztotožnění se sluncem. Obecně ve významu *slunce*, přeneseně pak i *den*.	**R** **TF** **A**	34, 113 10, 200, 205, 828 148, 230
Pluto	Plútó, jedno z jmen boha známého z rané řecké poezie jako Hádés, vládce podsvětí a manžel Persefony/*Proserpiny.	**R** **NP** **GL**	517 462 989
Polyphemus	Polyfémos, nejznámější z Kyklópů, jednooký obr a lidožrout. Na ostrově, kde žil, přistál během návratu z trojské války Odysseus (*Ulysses).	**A**	567
Proc(r)ustes	Prokrústés, attický lupič mučící pocestné tím, že je natahoval a bil do nich kladivem, dokud nevyplnili jeho obří lože. Zabil ho *Théseus.	**GL**	136, 509
Proserpina	Římská bohyně ztotožňovaná s řeckou Persefoné, manželka vládce podsvětí *Plútóna.	**NP**	465
Pylades	Pyladés, přítel *Oresta, se kterým vyrůstal. Jejich přátelství se stalo příslovečným.	**TF** **A**	150 prologus, 249, 252
Pythia Pythicus	Pýthia, proslulá řecká věštkyně, jejímiž ústy promlouval bůh Apollón. Svá proroctví pronášela v Apollónově svatyni v Delfách.	**TF**	423
Satyrus	Satyros. Satyrové byly bájné bytosti provázející boha Dionýsa. Stejně jako např. u kentaurů se v jejich podobě spojovaly lidské a zvířecí prvky, zejména koňské a opičí, v období hellénismu také kozlí (zřejmě vlivem boha Pana).	**A**	524–541
Scythia Scythicus	Jméno odvozené od Skythů (Scythae, Skythai), souhrnného pojmenování pro příslušníky kočovných kmenů íránského původu, kteří ve starověku obývali rozlehlé území na sever od Černého moře. Byli proslulí především svým jezdeckým uměním, měli také pověst krutých válečníků. Zde používáno jako synonymum pro Turecko a muslimské země obecně.	**GL**	29, 47, 85, 240, 412, 481, 615

Stix, Styx Stygius	Styx, řeka v podsvětí, nejmocnější božstvo dosvědčující přísahy, dcera Ókeána a Téthys, v některých verzích i matka Persefony. Přeneseně též *podsvětí, peklo.*	**R** **NP** **GL** **TF**	117, 353, 379, 533, 602, 630, 632, 638, 664 376, 462, 482, 599 422, 548, 975 23, 478, 647
Syrenes (Syrenulae)	Sirény, mytické bytosti, lákající svým zpěvem námořníky, aby zapomněli na své domovy. Sváděly je tak ze správné cesty a přiváděly do záhuby. Odysseus (*Ulysses) jim odolal tím, že svým druhům zalil uši voskem a sebe nechal přivázat ke stěžni.	**R** **GL**	448 prolusio
Sysiphos	Sisyfos, zakladatel a první král Korinthu, proslulý podvodník, který obelstil i boha smrti. Za trest musí v podsvětí stále dokola valit na horu těžký balvan, který se těsně pod vrcholem vždy zřítí dolů.	**R**	510
Taenarum Taenareus	Tainaron, mys a stejnojmenné město v Lakónii, proslulý mj. těžbou mramoru. Nacházel se na něm Poseidónův chrám, jeskyně naproti němu byla považována za vchod do podsvětí. Zde v obecném významu *podsvětí*, *peklo*.	**R** **GL** **TF** **A**	346, 637 277 470, 475, 480 564
Tartarus Tartareus	Tartaros, podle Homéra i Hésioda temné vězení, kam byli po porážce Diem uvrženi *Títáni; nejhrozivější část podsvětí, kde trpěli hříšníci, protějšek *Élysia. V křesťanském kontextu ve významu *peklo*.	**R** **NP** **GL**	115, 188, 339, 348, 541, 579, 661, 672 459, 464 652
Tempe	Tempé, údolí v Thessalii mezi Olympem a pohořím Ossa, kterým protéká řeka Péneios. Zde obecně ve významu *líbezné údolí*.	**NP** **A**	prolusio 558
Themis	Themis, dcera boha nebes Úrana a bohyně země Gáie, bohyně spravedlnosti a práva, zastánkyně tradičního řádu, založeného na lidských zvyklostech či přírodě. Zde v obecném významu *spravedlnost*.	**NP** **GL** **TF** **A**	538 112 325, 326, 330, 357, 367, 806 491
Theseus	Théseus, bájný athénský král, jeden z nejslavnějších řeckých hrdinů. Jeho matkou byla Aithra, otcem buď athénský král Aigeus nebo bůh Poseidón. K jeho nejznámějším činům patří zabití Mínótaura a následné vyváznutí z labyrintu pomocí Ariadniny niti.	**A**	244, 250, 253, 551

Thracia	Thrákie, římská provincie na severu balkánského poloostrova, založena r. 45 n. l. Její východní hranici tvořilo Černé moře.	**GL** **TF**	93, 107, 124, 434, 630, 709, 718, 917 210, 280, 282, 284, 313, 319, 322
Titan	Titán, jeden z potomků Úrana a Gáie, poražených Diem a svržených do *Tartaru, či někdo z jejich potomků, často Hyperión či Hélios, bůh slunce. Odtud též obecný význam *slunce*.	**GL**	910
Tonans	Hromovládce, přízvisko boha Jova (*Jupiter). V Římě měl Jupiter Tonans svůj chrám na Kapitolu. Též ve významu Nejvyšší, Všemohoucí, odtud převzato pro křesťanského Boha.	**R** **NP** **GL** **TF** **A**	549, 638 487 281 88, 91, 308, 389, 674, 677, 679, 683, 686, 687, 723 562
Trivia	viz Hecate	**TF**	595
Ulysses	Odysseus, syn Láerta a Antikley, manžel věrné Pénélopé. Hrdina Homérovy *Odysseie*, v níž na dlouhé cestě z Tróji na Ithaku překonává díky své chytrosti četné nástrahy.	**R** **TF**	449 176
Vulcanus	Vulkán, římský bůh ohně, ztotožněný s řeckým Héfaistem. Metonymicky *oheň*.	**R** **GL**	151 954

VI.3 JMENNÝ REJSTŘÍK

A
Abeles, Šimon, asi 1682–1694 35, 413, 449
Alexius, Franciscus, SJ, 1707–1753 457
Arnoldt, Joannes, SJ 1658–1715 450
Avancini, Nicolaus, SJ, 1611–1680 12, 13, 14, 406

B
Barbi, Franciscus, SJ, 1678–1738 446
Baumerth, Franciscus, SJ, 1709–? 448
Bayer, Joannes, SJ 1707–1747 11, 44, 459
Berger, Felix, SJ, 1719–1771 461
Besnecker, Adamus, SJ, 1683–dim. 1721 11, 22, 49, 58, 340–343, 395–396, 415, 423, 454
Besnecker, Hieronymus, 1678–1749 395
Besnecker, Joannes, SJ, 1680–1743 395
Besnecker, Johann Adam, ?–1721 395
Beyerlinck, Laurentius, 1578–1627 42, 43
Bidermann, Jacobus, SJ, 1578–1639 29
Bilowiczky, Franciscus, SJ 1724–po 1772 468
Boleslav I., asi 915–967/972 32
Brecht, Livinus, OFM, ?–kolem 1560 25, 26

C
Caldonazzi, Constantinus, SJ, 1692–1771 453, 454
z Canterbury, Edmund, svatý 1175–1240 32, 33, 34, 412, 418, 419, 461
Cardell, Hermannus, SJ, 1722–po 1772 462, 463
Cicero, Marcus Tullius, 106–43 př. Kr. 49, 88, 162, 344, 345, 422
z Clairvaux, Bernard, svatý, 1090/1091–1152 68, 69, 120, 121, 452
Czizek, Antonius, SJ, 1704–1734 456

D
Debossy, Franciscus, SJ 1705–1742 457
Deckert, Franciscus, SJ, 1716–1769 462
Denickler, Josephus, SJ, 1692–1732 453
Diodóros Sicilský, 90 př. Kr.–30 př. Kr. 42, 43, 280, 281, 422
Dionýsios I. Syrakuský, asi 430 př. Kr.–387 př. Kr. 24, 48, 49, 58, 340, 341, 415, 422, 454
Donatus, Aelius, 4. stol. n. l. 187
Dussik, Henricus, SJ, 1661–1737 449, 450

E
Eck, Joannes, SJ, 1720–po 1772 462
Edwards, Richard, 1525–1566 48
Engel, Arnoldus, SJ, 1620–1690 13, 14
Ennis, Thaddaeus, SJ, 1714–1769 449
Epaminondas, asi 418–362 př. Kr. 45

F
Fabritius, Leopoldus, SJ, 1715–1772 467, 468

Fentzl, Joannes, SJ, 1719–po 1772 462
Felsman, Franciscus, SJ, 1672–1736 452
Fischer, Daniel, SJ, 1670–1747 451
Flanner, Joannes, SJ, 1665–1717 450
Fleischer, Alexius, SJ, 1716–po 1772 461
Fleischer, Joannes, SJ, 1706–1760 456, 457
Foelix, Franciscus, SJ, 1704–1732 33, 34
Franck, Michael, SJ, 1712–po 1772 466, 467
Franckenberg, Carolus, SJ, 1660–1686 450
Fridrich, Joannes, SJ, 1709–dim. 1735 30

G
Girth, Theophilus, SJ, 1703–1763 447
Globitz, Maxmilianus, SJ, 1689–1720 453
Gluth, Joannes, SJ, 1708–po 1772 458
Godula, Franciscus, SJ, 1714–1761 467
Gonzaga, Aloysius > Gonzaga, Alois
Gonzaga, Alois, SJ, svatý, 1568–1591 12, 29, 30, 406, 412
Göbl, Carolus, SJ, 1721–1764 455
Görner, Josephus, SJ, 1693–1757 453
Gottwaldt, Josephus, SJ, 1689–1747 36
Gozzolini, Silvester, svatý, 1177–1267 30, 31, 412, 447, 455, 457, 468
Grassold, Bernardus, SJ, 1695–1754 454, 455
Gregori, Josephus, SJ, 1717–1739 468
Gretser, Jacobus, SJ, 1562–1625 29, 113
Gruber, Franciscus, SJ, 1715–dim. 1756 467
Gruber, Joannes, SJ, 1708–1741 465

H
Hana, Franciscus, SJ, 1705–1750 457, 463
Hänel, Godefridus, SJ, 1669–1703 451
Harlacher, Josephus, SJ, 1692–1729 453
Hicke, Elias, SJ, 1690–1758 446
Hirth, Joannes, SJ, 1722–po1772 463
Hoditz, Leopoldus, SJ, 1697–po 1772 31, 454, 455
Hoffmann, Sebastianus, SJ, 1681–1715 42
Hoch, Thaddaeus, SJ, 1713–1741 dim. 466, 467
Homéros, 8. stol. př. Kr. 424, 426, 433, 434
Höringer, Antonius, SJ 1674–1730 453

Ch
Christan, Joannes, SJ, 1710–1754 466

J
Jakubek, Franciscus, SJ, 1703–1767 463
Janowka, Petrus, SJ, 1704–1784 456
Januschke, Daniel, SJ, ?–1724 450

K
Kaliwoda, Antonius, SJ, 1716–1753 33, 34, 58, 125–128, 396–398, 412, 423, 461, 462
Kanitz, Antonius, SJ, 1716–1749 460
Kempenský, Tomáš, asi 1380–1471 33
Kimreith, Michael, SJ, 1652–? 452
Kleinhampl, Joannes, SJ, 1712–1742 27, 28, 29, 58, 59–63, 398–400, 411, 423, 459, 460
Knoblach, Andreas, SJ, 1702–1755 447
Kögler, Josephus, SJ, 1717–po 1772 460
Kolčava, Karel, SJ, 1656–1717 26, 39, 40
Konstantin I. Veliký, mezi 272 a 285–337 40

Korzinek, Franciscus, SJ, 1675–1714 395
Kostka, Stanislav, SJ, svatý, 1550–1568 19, 29, 32, 408, 412, 451, 463
Kruba, Josephus, SJ, 1702–po 1772 457
Krumpicht, Carolus, SJ, 1683–1722 446
Krzeczek, Joannes, SJ, 1688–1735 449
Kuziel, Wenceslaus, SJ, 1698–1741 456
Kýros II. Veliký, mezi 590–580–asi 530 př. Kr. 42

L
Landelin, svatý asi 625–686 30, 32, 467
Lang, Franciscus, SJ, 1654–1725 32, 33, 34, 449
Latzl, Ignatius, SJ, 1712–po 1772 448
Lengfeldt, Franciscus, SJ, 1698–1743 49
Lengfeldt, Ignatius, SJ, 1710–1762 38
Lhotsky, Georgius, SJ, 1709–1758 457, 458
Lhotsky, Joannes, SJ, 1706–po 1772 467
Lichtenberg, Innocentius, SJ, 1700–1765 448
Lindemayer, Ferdinandus, SJ, 1676–1711 445
Lindner, Balthasar, SJ, 1702–1768 397
Linek, Matthias, SJ, 1721–1784 462, 463
Livius, Titus, 59 př. Kr.–17 po Kr. 44, 276, 309, 310
Longon Christophorus, SJ, ?–dim. 1714 446
Ludvík XII., 1462–1515 40, 41
Lysander, Ignatius, SJ, 1714–po 1772 460

M
Machek, Antonius, SJ, 1705–1760 457
Major, Johannes, 1564–1654 32, 34, 132, 418
Mayer, Josephus, SJ, 1708–1770 448
Mesitzky, Franciscus, SJ, 1713–po 1786 449
Mikovec, Ferdinand Břetislav, 1826–1862 55, 125, 128, 130, 461, 463
Mühlwentzel, Antonius, SJ, 1706–1757 464, 466

N
Nadasi, Joannes, SJ, 1614–1679 27, 28, 64, 65, 72, 73, 411, 417
Naplawa, Ignatius, SJ, 1720–po 1772 468
Nepomucký, Jan, svatý, 1340/1350–1393 31, 186, 338, 339, 402, 404, 412, 456, 457, 459, 463
Neudecker, Casparus, SJ, 1716–1749 448

O
Ovidius Naso, Publius, 43 př. Kr.–po 17 po Kr. 426
Outreman, Philippe, de, SJ, 1585–1652 32

P
Pacher, Joannes, SJ, 1666–1743 450
Paleczek, Antonius, SJ, 1710–1770 466
Payer, Joannes, SJ > Bayer, Joannes, SJ
Pexenfelder, Michael, SJ, 1613–1685 37, 38, 39, 43, 192, 193, 200, 201, 280, 419, 422
Pfanner, Joannes Severus, SJ, 1667–1723 451
Pfister, Henricus, SJ, ?–dim. 1721 455
Philippi, Joanes, SJ, 1722–po 1772 455
Pitterle, Franciscus, SJ, 1717–1771 468
Ploska, Joannes, SJ, 1711–po 1747 459
Polansky, Thaddeus, SJ, 1713–1770 466
Porsch, Antonius, SJ, 1707–1752 447, 448

R
Racke, Gabriel, SJ, 1691–1746 11, 43, 44
Rainerius de Pisis, svatý, asi 1100–1160 31, 453, 454
Regis, Jan František, SJ, svatý, 1597–1640 400
Ribadeneira, Pedro, SJ, 1527–1611 33
Ringelhann, Joannes, SJ, 1680–1740 452
Rirenschopff, Joannes, SJ, 1710–po 1772 459
Robolt, Thomas, SJ, 1706–1741 11, 22, 43, 44, 58, 276–280, 400–402, 414, 423, 464, 465
Rzerzicha, Bernardeus, SJ, 1716–1745 461, 462
Rziczan, Carolus, SJ, 1710–1765 465

S
Salomon, Paulus, SJ 1674–1736 38, 39, 40, 452
Sauer, Joannes, SJ, 1710–dim. 1740 467
Seneca, Lucius Annaeas, ca 4 př. Kr.–65 po Kr. 21, 24, 292, 358, 407
Sexstetter, Josephus, SJ, 1705–1767 36, 39, 40, 58, 186–190, 402–404, 413, 423, 457
Sexstetter, Matthaeus, SJ, 1699–1763 403
Sexstetter, Nicolaus, OSB, 1693–1772 402
Sexstetter, Petr Jeroným, 1701–1735 403
Scharm, Wenceslaus, SJ, 1699–1742 456
Schluderbach, Thadeus, SJ, 1711–po 1772 458, 459
Schmeisky, Joannes, SJ, 1714–1754 461
Schmidt, Joannes, SJ 447
Schuch, Franciscus, SJ, 1716–1759 461
Schultz, Franciscus, SJ, 1708–1761 459, 460
Schwarcz, Jacobus, SJ, 1702–1751 447
Schwartz, Josephus, SJ, 1721–po 1772 455
Sighart, Ferdinandus, SJ, 1667–1735 451
Sommer, Andreas, SJ 451
Steinmetz, Joannes, SJ 466
Swoboda, Joannes, SJ, 1703–1754 456

Š
Špork, Jan Rudolf, 1695/6–1759 399

T
Tansche, Andreas, SJ, 1671–1717 452
z Tarentu, Aristoxenos, asi 354–asi 300 př. Kr. 48
Tempis, Sebastianus, SJ, 1706–1768 464
Tibelli, Wenceslaus, SJ, 1710–1763 458, 459
Tiller, Joannes, SJ, 1701–1735 456

U
Ulcke, Joannes, SJ, 1658–dim. 1688 449
Usleber, Joannes, SJ, 1661–dim. 1688 450

V
Václav, svatý asi 907–935 32, 449
Valerius Maximus, 1. stol. po Kr. 49, 344, 345, 422
Vergilius Maro, Publius, 70 př. n. l.–19 př. n. l. 145, 424, 427, 430, 432

W
Wagner, Sigismundus Ignatius, SJ, 1710–po 1772 465
Wiesner, Wenceslaus, SJ, 1705–1757 447
Willim, Joannes, SJ, 1675–1718 445
Winckler, Joannes, SJ, 1705–1772 463
Wühr, Henricus, SJ, 1705–1741 457, 464

Z

Zablatsky, Ernestus, SJ, 1712–1771 459
Zastiera, Henricus, SJ, 1720–po 1772 463
Zieser, Nicolaus, SJ, 1707–1755 464
Zinner, Ignatius, SJ, 1713–1757 467
Zwicker, Julius, SJ, 1667–1738 451

VI.4 REJSTŘÍK HER

Absque pugna victoria 11, 21, 42, 43, 44, 284, 459
Academia Pietatis seu Divus Wenceslaus 32
Actus fidei per mutationem habitus 19, 451
Adamas orientalis 18, 450
Aeger animus morbo curatus 466
Ad mensam Eucharisticam ministra Innocentia 460
Adolescens Aegyptius 453
Adolescentia ex pudore naufraga 31, 453
Adulta in teneris fortitudo 16, 456
Aequissima impietatis ultio 447
Agnus inter haedos 35
Aloysius a Deo et Deipara ad religionem vocatus 29
Amantium irae 48, 446
Ambitio praecox juventutis malitia 451
Amicitia 11, 16, 18, 19, 21, 22, 24, 49, 51, 52, 57, 58, 340–393, 396, 409, 410, 415, 423, 454
Amicitia etiam inter cineres non extincta 47, 466
Amor Astraeae victima 45, 456
Amor in furias actus 48, 454
Amor in vinculis liber 448
Amoris de vindicata innocenter Libitina triumphus 47
Amoris aequilibrium 20, 398, 462
Amoris vesani fatalis echo 47
Amor triumphans 446
Andronicus 459
Anelistus 451
Angelus ad aras 31, 33, 56, 412, 457
Armata arrogantia 455
Ars prima regni 42, 448
Aurum igne probatum 36, 455
Auspicata Parthenii amoris redintegratio 33
Bonae fugae fautor Angelus 449
Brevis fortunae faber 400, 460
Captiva filiorum Dei libertas 38
Castilionensis in carne sine carne angelus 30

Catechista parvulus 468
Coeca rerum aestimatrix invidia 462
Coelestis Phoenix 30, 32
Convivium vitam habens in nomine 26, 463
Crudelis Judeorum perfidia 35
Cuneus cuneo pulsus 446
Cursus vitae 24
Declinatio ultionis 461
Desiderius, veritatis Christianae discipulus 447
Divina Nemesis a Misericordia mitigata 465
Divus Joannes Nepomucenus 459
Divus Joannes Nepomucenus martyr 463
Edondus 36, 186, 190, 404, 457
E mortis praemissis temere transmissio 462
Ex fructu mortis vitae aeternae orexis 461
Eximia virtus poenitentiae 31, 468
Exitus libertatis exitium 450
Ex mortis praegustu voluptatis nausea 458
Felicitas ab oculo mentis recepto 31, 454
Felix necessitas 467
Fenellae malum 41, 447
Fide, sed cui, vide! 17, 449
Figura hujus mundi 22, 401, 464
Filiale holocaustum 11, 22, 46, 340, 396, 454
Filialis flamma amoris 45, 467
Filialis pietas et impietas 42, 43
Firmior a lapsu virtus 35, 458
Florentis aetatis in amplectenda Christi fide fortis constantia 35, 453
Fons probitatis 458
Fons vitae, e vulnere lateris Christi scaturiens 26
Fortior morte dilectio 45, 458
Fortitudo Christiana 17, 35, 408, 445
Fratrum gratia rara 460
Frigidum verbum „meum et tuum“ 46, 457
Fuga nobili Polono trames ad victoriam 467
Futurum praeterito mistum 462
Gemellus Narcissus 452
Gentilis crudelitas 462
Georgius Clarentiae Dux 445
Gloriosus Achae zelus 467
Granum inter spinas seminatum 451
Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus 16, 17, 19, 20, 23, 39, 40, 51, 52, 54, 56, 58, 186–275, 404, 408, 409, 410, 413, 423, 457

Gratis id est Dei servitium sine mercedis intuitu 467
Gryps in laqveo 460
Gustui dulce malum 18, 45, 400, 408, 460
Haereditas incorruptibilis Maria 467
Helluo sangvinarius Justinianus imperator 451
Hermindus 448
Heroica voti solutio 48, 461
Hilaris coena 26, 461
Christianae fortitudinis et constantiae documentum maximum 35, 449
Ignes fatui 46
Impietas patris in Prusia 41, 457
Impressus scientiae degustatae amor 468
Incauta juventus in cautes scandali allisa 463
Inconcussa veritas in Falcone 453
Infausta belli alea 450
Infelix Proteus 465
In flore juventutis virilis maturitas 464
In fuga salus 26, 453
Ingloriae mortis victima 22, 47, 401, 464
Ingratitudo sive Claudius Nero 456
Innocentia vindicata 41, 459
Innovatum Tobiae fatum 31, 455
In ortu gloriae occasus vitae 466
Insidiae vindicatae 41, 448
Insigniae Christianae fortitudinis specimina 453
Inter bona principia quod optimum? 456
Invicta constantia 445
Invicta aetatis imbecillae fortitudo 35, 459
Invidia fortunatorum antagonista 449
Laus una sepultis 47
Liberalis in pauperes Elimus 19, 463
Liliati Beati Aloysii Gonzagae virginitas 12, 406
Ludovicus XII. Galliae rex 40
Ludus Otii et Laboris 25, 458
Lugubris allegoria in Naboth 451
Lusus ad ludum et laurum semita 467
Magnetica exempli virtus 454
Magnum Christianae fortitudinis documentum 449
Majales gemini duo 19, 46, 408, 452
Malitia justo talione vindicata 41, 446
Marcida florum gratia 27, 409, 463
Maria Auxiliatrix seu Heppenus, Marchenus, Salenus fratres, Mariae devoti 39
Maria causa nostrae laetitiae 38, 39, 452

Maria genitrix vitae 455
Maria validum contra orcum praesidium 447
Matura in immatura aetate virtus 35, 464
Matura in teneris virtus 36, 446
Militia sacra Divi Bartholomei apostoli 21, 35, 450
Mira Divinae Nemesis in misericordiam metamorphosis 446
Mortis pharetra succinctus amor 466
Mortualis urna immortalis vitae genethlia 30, 455
Natu minimus, amoris primogenitus 11, 42, 43, 44
Nivardus in via salutis 448
Nomen proprium floris Nazaraei 16, 17, 19, 20, 21, 33, 34, 51, 52, 55, 56, 58, 125–185, 398, 408, 409, 412, 423, 461
Novus homo 30, 457
Oboedientiae incruentae victimae 460
Octavius Balbus 460
Paraphrasis angelica in amabilem Magistri Theandrici paraenesim 465
Peccator resipiscens 452
Pergentinus et Laurentinus 451
Perlucidum a morte speculum 31, 468
Perversum consilium 467
Pietas martyrii mater 36, 450
Pius in patrem amor 42, 43
Propriae culpae agnitio 48, 457
Quid quisque vitet, nunquam homini satis cautum est 464
Radbodus, Dux Frisiae 452
Rara concordia fratrum 462
Rara concordia fratrum inaequali ejusdem possessionis electione 465
Rara est concordia fratrum 19, 29, 408, 451
Rara natorum gratia 457
Rarus paternae Themidis rigor 45, 448
Recta morum syntaxis 25, 463
Redivivus e cinere Phoenix 31, 447
Regni clementia custos 462
Regnorum mundi instabilitas 20, 449
Regnum non patitur duos 450
Regnum ob vitae solitariae amorem contemptum 19, 450
Renovata Jesu societas 32, 33
Respectus humanus triumphans et triumphatus 450
Richardus 16, 17, 20, 21, 27, 29, 51, 52, 54, 55, 56, 58, 59–124, 399, 408, 409, 411, 423, 459
Romulus et Remus 457
Rosa Jerichuntina praedonum feritate exporta conservataque 466
Rudimenta Christianae sapientiae 25, 462

Sacratior in fuga Horatius 447
Sacratior metamorphosis 30, 467
Sanctior a morte vita 27, 459
Sanctus Franciscus Borgias 458
Sanctus Stanislaus Kostka in fuga victor 463
Sanctus Wenceslaus in flore aetatis solio maturus 32
Serenus planeta 41, 456
Sola humani cordis Dei in terris solium solitudo 448
Sol in India orientali 461
Somnus aeternitatis aurorae prodromus 466
Speciosi pedes innocentis Hildegundis 468
Stabilimentum Principum in throno clementiae 452
Stultitia in via salutis 20, 461
Telo furoris impio amoris potior vis 11, 16, 21, 22, 24, 42, 43, 51, 52, 57, 58, 276–339, 402, 414, 423, 465
Tenellus aetatis blandulae in Jesulum affectus 464
Ternum gallicinium ad heroicam poenitentiam classicum 27, 454
Terrenae haereditatis oblatio 448
Theophilus felicior abs fabula Theseus 466
Titus Manlius securi percussus 45
Ultio salutaris 27, 411, 459
Umbra mortis imago vitae 453
Una gemino in pectore anima 49
Vera in fide magisterium et tyrocinium 446
Verus amor 455
Via et vita sub farre abscondita 447
Via salutis 468
Victoria ad votum 459
Vindex duliae 457
Virginei vultus aversio 459
Virtus vita potior 456
Vita aulica comoedia 41, 456
Vox clamantis 31, 33, 128, 342, 412, 456
Zelus apostolicus 452
Zelus Misericordiae Divinae 27, 457

VI.5. SEZNAM DOCHOVANÝCH TEXTŮ HER

Následující tabulky obsahují seznam v tuto chvíli známých dochovaných textů her pro gramatikální třídy z kolejí v Českém Krumlově, v Kladsku, v Praze na Novém Městě a v Uherském Hradišti. Hry jsou v nich řazeny chronologicky, ty, u nichž známe jen měsíc a rok, případně pouze rok, uvádíme na konci příslušného měsíce nebo roku. Vyskytlo-li se takových případů v rámci jednoho měsíce či roku více, používáme řazení podle tříd, od nejnižší k nejvyšší. Tučně vyznačené jsou zkrácené názvy, pod nimiž hry citujeme v textu a v rejstříku, a jména autorů, která jsou uvedená přímo v rukopisech her. V ostatních případech považujeme za autora vždy učitele příslušné třídy.
Při přepisu názvů her se řídíme v zásadě stejnými pravidly jako v celé publikaci, nesjednocujeme však různé psaní *ae/oe*, *qu/qv* apod.
Názvy jednotlivých tříd v této tabulce sjednocujeme takto: rudimentisté, nejnižší gramatika, střední gramatika, nejvyšší gramatika. Je-li v rukopise třída označena jako *classis principiorum* apod., považujeme ji za nejnižší gramatiku a variantu „principisté" uvádíme v závorce.

Český Krumlov (ČK)

SOA Třeboň/ČK, fond Velkostatek Český Krumlov

	Datum	*Název*	*Třída*	*Autor*	*Uložení*
1	17. 7. 1701	**InVICta Constantia**, In DIVo FLoCCeLLo IVVene DeCenni eXpressa et In theatro Rosensi eXhIbIta	střední gramatika	**Joannes Willim**	sign. I 3 S^{a} 4, f. 2r–20v
2	25. 7. 1701	**Georgius Clarentiae Dux**, concessa suplicii optione in vase vini Malvatici mergi eligens	nejvyšší gramatika	**Ferdinandus Lindemayer**	sign. I 3 S^{a} 4, f. 21v–40r
3	24. 6. 1702	**Fortitudo Christiana**, olim in amphitheatro Romano a S. Phoca episcopo gloriose exhibita.	nejvyšší gramatika	**Joannes Willim**	sign. I 3 S^{a} 4, f. 41r–58r

4	30. 6. 1702	**Cuneus cuneo pulsus** sive pertinacia patris filium a status religiosi amplexu prohibens, fulminante Numinis dextra excussa	střední gramatika	**Franciscus Barbi**	sign. I 3 Sª 4, f. 69r–58v
5	19. 5. 1711	**Amor triumphans** in Philino vanitatis studioso, comite primum Philocosmo viam adolescentiae suae in circuitu impie ambulante, subinde duce Philotheo vias Domini rectas pie decurrere edocto	nejnižší gramatika	Christophorus Longon	sign. I 3 Sª 4, f. 158r–166v
6	1711	**Amantium irae** non semper amoris integratio, in Carolo, aviti stemmatis surculo, et Fausto de Asvede, quorum amor lusu in furorem conversus	střední gramatika	Carolus Krumpicht	sign. I 3 Sª 4, f. 167r–173v
7	18. 6. 1713	**Matura in teneris virtus** sive invicta D. Viti in fide constantia, olim Diocletiano rigide tentata, Caelo probata	nejnižší gramatika	Josephus Gotwaldt	sign. I 3 Sª 4, f. 209r–222r
8	21. 6. 1714	**Vera in fide magisterium et tyrocinium**, olim in eremo tentatum et probatum ac subinde publice defensum atque gloriosa martyrii laurea coronatum in Epicteto et Astione	nejnižší gramatika	Elias Hicke	sign. I 3 Sª 4, f. 222r–230r
9	30. 5. 1715	**Malitia justo talione vindicata** in Asmundo, defensa in Vernando innocentia, olim a Lusitanae aulae ephaebis vendicata	střední gramatika	Elias Hicke	sign. I 3 Sª 4, f. 239r–246r

10	1. 5. 1728	**Desiderius, veritatis Christianae discipulus**, ex prima seu infima ad tertiam seu supremam classem hominum promotus	rudimentisté	Joannes Schmidt	sign. I 3 S[a1]
11	28. 5. 1728	**Sacratior in fuga Horatius** sive Sanctus Jodocus, regios mundi fugiens honores, laureatus de iisdem in eremo victor	nejnižší gramatika	Wenceslaus Wiesner	sign. I 3 S[a] 4
12	červen 1728	**Maria validum contra orcum praesidium**, Parthenio olim salutiferum	střední gramatika	Jacobus Schwarcz	sign. I 3 S[a] 4
13	červen 1728	**Fenellae malum**, praeposterae dominandi orexis lugubre irritamentum, a Nathalaco Scotiae solium inique occupante degustatum	nejvyšší gramatika	Theophilus Girth	sign. I 3 S[a] 4
14	6. 6. 1729	**Via et vita sub farre abscondita**, a Maximiliano I., Serenissimo Archiduce Austriae, in venatione vitae cum discrimine inter praeruptos montes aberrante, per Deum Eucharisticum ter beate olim inventa	střední gramatika	Wenceslaus Wiesner	sign. I 3 S[a] 4
15	červen 1729	**Aequissima impietatis ultio**, de Chramno, Chlotarii Francorum regis filio sumpta	nejvyšší gramatika	Andreas Knoblach	sign. I 3 S[a] 4
16	12. 6. 1730	**Redivivus e cinere Phoenix** seu Silvester, conspecto achatis sui cadavere, mundo contempto, Deo natus	nejnižší gramatika	Antonius Porsch	sign. I 3 S[a] 4

[1] Signatura I 3 S[a] 3 a 1. svazek signatury I 3 S[a] 4 jsou nefoliované.

17	10. 6. 1731	**Sola humani cordis Dei in terris solium solitudo** Numinis olim atria indaganti Theositeo in solitudine	rudimentisté	**Franciscus Baumerth**	sign. I 3 S^{a} 3
18	15. 6. 1731	**Mira Divinae Nemesis in misericordiam metamorphosis**, olim cuidam adolescenti, Numen in duellum evocanti exhibita	střední gramatika	Antonius Porsch	sign. I 3 S^{a} 4
19	18. 6. 1731	**Nivardus in via salutis** individuus fratrum suorum comes	nejvyšší gramatika	Innocentius Lichtenberg	sign. I 3 S^{a} 4
20	červen 1731	**Amor in vinculis liber** sive Medophorus, amoris cadens pro patre victima	nejnižší gramatika	Josephus Mayer	sign. I 3 S^{a} 4
21	květen 1732	**Ars prima regni** posse invidiam pati. Olim sub prima regni praeludia in Cyro, pastore puero, rege tum sine regno Astyagi regi portentum	nejnižší gramatika	**Franciscus Baumerth**	sign. I 3 S^{a} 4
22	24. 6. 1732	**Rarus paternae Themidis rigor** in T. Manlio Torquato, Romani consulis filio exercitus	nejvyšší gramatika	Antonius Porsch	sign. I 3 S^{a} 4
23	červen 1732	**Hermindus** in primo aetatis flore subitaneae mortis sandapila castigatus	střední gramatika	Josephus Mayer	sign. I 3 S^{a} 4
24	20. 5. 1737	**Insidiae vindicatae** in Svenone, Anglorum rege	nejvyšší gramatika	**Ignatius Latzl**	sign. I 3 S^{a} 3
25	červen 1737	**Terrenae haereditatis oblatio**, in Nivardo Coelestis aspirandae occasio	rudimentisté	Casparus Neudecker	sign. I 3 S^{a} 3

26	1738	**Fide, sed cui, vide!** Amicitiae omni exceptione maior regula, dramate explicata morali	nejvyšší gramatika	**Thaddaeus Ennis**	sign. I 3 S[a] 3
27	červen 1739	**Christianae fortitudinis et constantiae** in parvo **documentum maximum** seu Simon Abeles, olim immani patris crudelitate ex odio Christianae fidei peremptus	nejnižší gramatika	Franciscus Lang	sign. I 3 S[a] 3
28	1739	**Regnorum mundi instabilitas**, quam in Alba a Romanis supressa pro theatro exhibuit suprema grammaticae classis	nejvyšší gramatika	Franciscus Mesitzky	sign. I 3 S[a] 3
29	červen ?	**Magnum Christianae fortitudinis** in parvis **documentum**, quod olim gentilis spectavit Volscia	nejnižší gramatika	?	sign. I 3 S[a] 4, f. 257v–266r
30	?	hra o sv. Václavu	střední gramatika	**Joannes Krzeczek**	sign. I 3 S[a] 4, f. 198v–208v

Kladsko (Kla)

BUW, Oddział Rękopisów

	Datum	*Název*	*Třída*	*Autor*	*Uložení*
1	21. 5. 1683	**Invidia fortunatorum antagonista**, Soldanum, Persarum Regem, cum novem filiis opera Epibuli, natu maximi, effossis oculis interimentem, scenice exhibita	nejvyšší gramatika	**Joannes Ulcke**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 35v–55r
2	31. 5. 1683	**Bonae fugae fautor Angelus**, Sanctum Vitum, domo paterna transfugam, secundis velis ultra mare deducens	rudimentisté	**Henricus Dussik**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 69v–78v

3	květen 1683	**Militia sacra Divi Bartholomaei apostoli**, cum profana bellicosi Palladis Genii collata	střední gramatika[2]	**Carolus Franckenberg**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 55v–69r
4	5. 8. 1683	**Regnum non patitur duos** seu Gundebertus et Partharitus, fratres reges	nejnižší gramatika (principisté)	**Daniel Januschke**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 11v–35r
5	3. 8. 1684	**Adamas orientalis** seu invictus amor legis Christianae, in Joanne, adolescente Hispano exhibitus	nejnižší gramatika (principisté)	**Henricus Dussik**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 99r–106v
6	18. 8. 1684	**Exitus libertatis exitium**, seu filius prodigus	střední gramatika	**Daniel Januschke**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 106v–113r
7	1. 9. 1684 (calendis septembris)	**Pietas martyrii mater**, in adolescentulo Japonio, quem nos a fide Theopistum vocamus, pro scena adumbrata	rudimentisté	**Joannes Usleber**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 116v–124r
8	1684	**Infausta belli alea**, in Conradino Suevo et Friderico Austriaco Principibus scenice adumbrata	nejvyšší gramatika	**Joannes Arnoldt**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 113v–116v.
9	10. 5. 1689	**Regnum ob vitae solitariae amorem** a Bogore, Bulgariae Rege, **contemptum**, ob impietatem a Basilio, ejusdem filio natu majore, deperditum, ob pietatem a Simeone, filio natu minore, acquisitum	nejvyšší gramatika[3]	**Joannes Flanner**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 143v–157v
10	19. 6. 1689	**Respectus humanus triumphans et triumphatus** seu Himalptis adolescens, ab humano respectu victus, e Christiano Saracenus, at iterum humano respectu victo e Saraceno Christianus et Martyr	nejnižší gramatika	**Joannes Pacher**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 158r–168r

[2] Odvozeno podle jména autora, v rkp. jen „ab...Juventute Gymnasii Glacensis".
[3] Odvozeno podle jména autora, v rkp. „ab classe grammatica".

11	12. 8. 1689	**Rara est concordia fratrum** seu Stanislaus et Paulus Kostka, germani fratres, nobilitate pares, genio et moribus quondam dispares	rudimentisté	**Andreas Sommer**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 168v–174r
12	20. 4. 1691	**Lugubris allegoria in Naboth** innocenter ad mortem condemnato (3 Regum, 21.) et Incarnato Dei Filio injuriosissime cruci adjudicato (Joan. 19.)	střední gramatika	**Joannes (Severus) Pfanner**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 186v–196r
13	15. 5. 1691	**Actus fidei per mutationem habitus** Apollonium inter et Philaemonem, Christianum illum, ethnicum alterum, manifesto miraculo productus	nejnižší gramatika	**Ferdinandus Sighart**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 196r–211v
14	23. 5. 1692	**Ambitio praecox juventutis malitia**, in Amida, regii sanguinis Principe, Muleassem patrem, Abdalam et Nahaserem fratres ob regnandi cupiditatem oculis orbante	střední gramatika	**Ferdinandus Sighart**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 212r–226r
15	9. 6. 1692	**Granum inter spinas seminatum** nec suffocatum, in Trudone ex praedivite opum paternarum fundo ad frumentum electorum translato	nejnižší gramatika	**Julius Zwicker**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 226v–240v
16	20. 6. 1692	**Helluo sangvinarius Justinianus imperator**, sangvinem crudelissime sitiens alienum, cruore tandem proprio truculentas intercludens fauces	nejvyšší gramatika	**Joannes (Severus) Pfanner**	Akc. 1949 KN 125, f. 241r–252v
17	22. 5. 1693	**Pergentinus et Laurentinus**, fratres et martyres	střední gramatika	**Godefridus Hänel**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 266v–278v
18	květen 1693	**Anelistus**, misericordiae Marianae specimen	nejnižší gramatika (principisté)	**Daniel Fischer**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 279r–288v (neúplné)

19	19. 4. 1697	**Peccator resipiscens** sub schemate filii prodigi	střední gramatika	**Andreas Tansche**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 289r–301v
20	29. 4. 1697	**Zelus apostolicus**, Charino melioris vitae frugem reducendo impensus	nejvyšší gramatika	**Michael Kimreith**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 302r–313r
21	10. 5. 1697	**Majales gemini duo**, plus amoris, quam sanguinis concordia fratres, ex vere amoris in mortis autumnum ad pomum discordiae lapsi	nejnižší gramatika	**Paulus Salomon**	sign. Akc. 1949 KN 125, f. 313r–320v
22	26. 5. 1698	**Maria causa nostrae laetitiae**, quam olim experti tres illustres Duculi Francisci cum Ismeria, Califi, Turcarum Regis filia, nunc in solatium omnium mariophilorum pro theatro repraesentata	střední gramatika	**Paulus Salomon**	sign. Akc. 1949 KN 238, f. 33r–43r.
23	24. 6. 1698	**Stabilimentum Principum in throno clementiae**, Illustri Herculis, Ferrariensium Ducis exemplo comprobatum et pro theatro assumptum	nejvyšší gramatika	Franciscus Felsmann	BUW, sign. Akc. 1949–238, f. 43r–57v (neúplné)
24	22. 5. 1699	**Gemellus Narcissus**, grassante immanis Daciani in Christianos furore praemature invalido securis ictu succisus seu SS. Justus et Pastor, germani fratres, a Daciano, regni Hispaniae praetore, in odium fidei crudeliter interempti	střední gramatika	**Joannes Ringelhann**	sign. Akc. 1949 KN 238, f. 92r–105v
25	5. 6. 1699	**Radbodus, Dux Frisiae**, a S. Wulfranno, Episcopo et Frisonum apostolo sacro regenerationis lavacro abluendus, ab humani generis hoste in transversum actus et infeliciter vita defunctus	nejvyšší gramatika	Paulus Salomon	sign. Akc. 1949 KN 238, f. 106r–114v

26	15. 6. 1699	**Adolescens Aegyptius**, qvem Phaenicium vocamus, orthodoxae fidei dogmatis probe institutus, ad Mahometem ambitione favoris Regii deficiens, subinde piis parentum precibus resipiscens, ab Amirano, Saracenorum Rege, in odium fidei capite imminutus est.	střední gramatika	**Antonius Höringer**	sign. Akc. 1949 KN 238, f. 115r–126r
27	červen 1714	**Florentis aetatis in amplectenda Christi fide fortis constantia**, constans fortitudo seu Sanctus Hermenegildus, ob constantem susceptae catholicae fidei rem patris sententia morti adjudicatus	střední gramatika	**Maxmilianus Globitz**	sign. Akc. 1949 KN 238, f. 171v–188r
28	14. 6. 1715	**Inconcussa veritas in Falcone**, juvene Constantinopolitano, illustri sangvine oriundo	střední gramatika	**Josephus Görner**	sign. Akc. 1949 KN 238, f. 188r–197v
29	červen 1715	**InsIgnIae ChrIstIanae fortItVDInIs speCIMIna**, a Francisco et Matthaeo fratribus, gloriose pro Christi fide succumbentibus olim exhibita,	nejvyšší gramatika	**Maxmilianus Globitz**	sign. Akc. 1949 KN 238, f. 197v–209r
30	1716	**Adolescentia ex pudore naufraga** sive Divus Reinerus, juvenili verecundia a poenitentia absterritus indeque naufragus eluctans, ad poenitentiae portum securus consistens	střední gramatika	**Josephus Harlacher**	sign. Akc. 1949 KN 238, f. 219r–228v
31	21. 5. 1717	**Umbra mortis imago vitae**, in Bononio, adhuc adolescente expressa	střední gramatika	**Josephus Denickler**	sign. Akc. 1949 KN 238, f. 228v–241r
32	30. 5. 1718	**In fuga salus**, a Theodoro, e mundo in solitudinem profugiente, olim gloriose probata	střední gramatika	**Constantinus Caldonazzi**	sign. Akc. 1949 KN 180, f. 12v–20v

33	3. (13?) 5. 1719	**Ternum gallicinium ad heroicam poenitentiam classicum**, quo aliquando B. Torrellus salubriter admonitus, desertis impiorum castris glorio-sus transfuga ad cor poenitens rediit	nejnižší gramatika	**Bernardus Grassold**	sign. Akc. 1949 KN 180, f. 20v–28r
34	22. 5. 1719	**Amor in furias actus**, luctuosa metamorphosi in Stuarto et Warthonio tragice quondam con-summatus	nejvyšší gramatika	**Constantinus Caldonazzi**	sign. Akc. 1949 KN 180, f. 75r–83r
35	19. 6. 1719	**Filiale holocaustum** super amoris pietati parentibus debitae a filiorum triade (si votum spectes) unanimiter litatum, olim in Japonia, hodie pro Glacensi theatro spectabile	střední gramatika	Adamus Besnecker	sign. Akc. 1949 KN 180, f. 66r–74v
36	6. 5. 1720	**Magnetica exempli virtus** in Nivardo, magni Divi Bernardi fratre minorenni, quinos germanos suos solitudinem Claro-vallensem praevie ingressos relictis opimae haereditatis opibus pari passu insequente, luculente comprobata	střední gramatika	Bernardus Grassold	sign. Akc. 1949 KN 180, f. 83v–90r
37	19. 6. 1720	**Felicitas ab oculo mentis recepto**, corporis deperdito seu Rainerus adolescens, a profusis poenitentiae lachrymis exoculatus in corpore, sed tanto felicius illustratus in animo	nejnižší gramatika	Leopoldus Hoditz	sign. Akc. 1949 KN 180, f. 125r–133v
38	24. 6. 1720	**AMICITIa** VsqVe aD aras neCIs non InterrVp-ta, olim in Damone et Pythia coram Siciliae Tyranno Dionysio, hodie in theatro exhibita ac scenice representata	nejvyšší gramatika	Adamus Besnecker	sign. Akc. 1949 KN 180, f. 90v–102v.

39	12. 5. 1721	**Aurum igne probatum**, flammis multum superius omnimode approbatum sive aureus Izraelis ternio Ananias, Azarias, Misael inter ardentia fornacis Babylonicae incendia illaesi, Caelesti simul et aureo Regi probati	nejvyšší gramatika	Bernardus Grassold	sign. Akc. 1949 KN 180, f. 150v–158r
40	22. 6. 1721	**Innovatum Tobiae fatum** Raynerus Pisanus, e vidente primum coecus, hodie e coeco videns (utrumque mediantibus poenitentiae lacrymis), insuper benedictae undae remedio in homines et doemonas mirus, rVrsVS In sCenaM DVCtVs	střední gramatika	Leopoldus Hoditz	sign. Akc 1949 KN 180, f. 177–187v
41	červen 1721	**Mortualis urna immortalis vitae genethlia**, in S. Sylvestro, ex amici funere ad vitae sanctioris genesim animato, scenice exhibita	nejnižší gramatika	Henricus Pfister	sign. Akc 1949 KN 180, f. 187v–200r

ATJKr

42	19. 6. 1744	**Verus amor**, thesaurus animatus in Justo, fraterno amore Justinianum e vinculis liberante olim spectatus	nejnižší gramatika	**Joannes Philippi**	sign. 2561, p. 141–170 (s.t.); sign. 2554, p. 249–252 (periocha)
43	červen 1744	**Maria genitrix vitae**, Marinum a fulmine vindicando spectata domitrix mortis	střední gramatika	**Carolus Göbl**	sign. 2560
44	červen 1744	**Armata arrogantia**, olim opitulante Divo Xaverio humiliter exarmata	nejvyšší gramatika	**Josephus Schwartz**	sign. 2561, p. 99–140 (s.t.); sign. 2554, p. 255–258 (periocha)

Praha – Nové Město (NM)
NA ČR, SM, sign. J 20/17/18

	Datum	*Název*	*Třída*	*Autor*	*Uložení*
1	22.5.1724	**Amor Astraeae victima** seu Joseramnus, Liderici Rutheniae principis primogenitus, paterno justiciae rigore mulctatus.	nejvyšší gramatika	Wenceslaus Kuziel	kart. 998, f. 285r–292r
2	1724	**Vox clamantis**, Mariae amantis echo sive Joannes Nepomucenus, quondam dilectus a Matre pulchrae dilectionis, eidem tenerrima dilectione correspondens	nejnižší gramatika	Joannes Tiller	kart. 998, f. 299v – 308v
3	1724	**Serenus planeta** faventibus astris, feralis cometa furente livore	střední gramatika	Wenceslaus Scharm	kart. 998, f. 292v–299r
4	28. 5. 1727	**Inter bona principia quod optimum?**	střední gramatika	**Joannes Fleischer**	kart. 998, f. 348r – 357r
5	10. 6. 1727	**Adulta in teneris fortitudo**, nondum idonea poenae, matura victoriae sive Thomas Michaelis, sexennio non major, fortis juxta ac constans pro fide Christi atleta	střední gramatika	**Joannes Swoboda**	kart. 998, f. 320r– 326v
6	24. 6. 1727	**Virtus vita potior** in duobus una, inde dimittens patrem, qui vitam dedit, hinc amplectens illum, qui vitam moribus instituit	rudimentisté	**Petrus Janowka**	kart. 998, f. 338r– 347v
7	červen 1727	**Ingratitudo sive Claudius Nero** Caesar, cum plurimis etiam fideli institutori suo Annaeo Sennecae factus tyrannus	nejvyšší gramatika	**Antonius Czizek**	kart. 999, f. 520r – 531r
8	4. 6. 1728	**Vita aulica comoedia**, quam olim Statonus, favores inter et livores aulicos constans, ipse scena proposuit	střední gramatika	**.Joannes Fleischer**	kart. 999, f. 638r – 649r

9	24. 6. 1728	**Edondus** rara propositi tenacitate patri ethnico salutaria persuadens dogmata	nejnižší gramatika	**Josephus Sexstetter**	kart. 999, f. 626r –637r
10	1728	**Rara natorum gratia**, gratiosa Toletani filii in patrem charitas	rudimentisté	**Franciscus Hana**	kart. 999, f. 618r– 624r
11	1728	**Impietas patris in Prusia** vindicata a filio	nejvyšší gramatika	**Franciscus Debossy**	kart. 999, f. 650r– 663r
12	17. 5. 1729	**Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus**, olim Ismeriam, Aegypti regis filiam, Christo lucratus	střední gramatika	Josephus Sexstetter	kart. 998, f. 372r– 384r
13	27. 5. 1729	**Angelus ad aras** D. Joannes Nepomucenus	rudimentisté	Antonius Machek	kart. 998, f. 329r–337v
14	9. 6. 1729	**Romulus et Remus**, olim Numitoris adversus Amulium pro throno vindices	nejvyšší gramatika	Joannes Fleischer	kart. 998, f. 397r–409v
15	1729	**Frigidum verbum „meum et tuum“**, inter Flavium et Celsum fraterni amoris internecinum	nejnižší gramatika	Josephus Kruba	kart. 998, f. 360r–368v
16	21. 5. 1731	**Vindex duliae** Divus Joannes Nepomucenus	nejvyšší gramatika	**Antonius Machek**	kart. 999, f. 585r– 592v
17	1. 6. 1731	**Propriae culpae agnitio**, facilis alienae oblivio seu Cleander, ab agnato sanguine clarus, a convitio sibi impacto subinde agnitionis suimet propriae ductu amice condonato clarior	rudimentisté	**Georgius Lhotsky**	kart. 999, f. 610r–617v; NA ČR, JS, sign. IIIo-415, k. 144, adl. 5 (periocha)
18	11. 6. 1731	**Zelus Misericordiae Divinae** in vera conversione Levini relucens	nejnižší gramatika	**Henricus Wühr**	kart. 999, f. 601r– 609v
19	14. 6. 1731	**Novus homo** a mortis novissimo, Sylvester Auximanus, contemplata coaetanei morte aeternitati vivere datus	střední gramatika	**Franciscus Alexius**	kart. 999, f. 593r– 600r

20	20. (?) 6. 1732	**Fortior morte dilectio** ab Adelpho in vicem Dyteuti fratris occumbente posteritati demonstrata	střední gramatika	Georgius Lhotsky	kart. 999, f. 440r– 447v; NA ČR, JS, sign. IIIo-415, k. 144, adl. 6; NK ČR, 52 A 39, adl. 124 (periocha)
21	29. 6. 1732	**Firmior a lapsu virtus**, in Melindo, perfido primum a fide apostata, tum glorioso Christi Martyre comprobata	nejnižší gramatika	Wenceslaus Tibelli	kart. 999, f. 532r– 544v; NK ČR, 52 B 44, adl. 65 (periocha)
22	červen 1732	**Sanctus Franciscus Borgias**, caducitatem ex putri Augustae cadavere mundanarum deliciarum relegens, ex aula Caroli V. ad aulam Jesu Christi imperatoris transiens	nejvyšší gramatika	Joannes Gluth	kart. 999, f. 426r– 439r; NK ČR, 52 A 40, adl. 87 (periocha)
23	2. 6. 1733	**Ex mortis praegustu voluptatis nausea**, poenitentiae orexis mota et excitata in Voluptarcho, nobili Italiae stirpe nato, subinde vero seria mortis consideratione ex pessima in meliorem vitae frugem traducto	nejvyšší gramatika	Georgus Lhotsky	kart. 999, f. 481r– 496r
24	12. 6. 1733	**Fons probitatis** commota ab ingratitudine tempestate, sub Daphnes umbra a fulmine tutus sive Arsenius, in aula imperatoris Theodosii morum magister, ob iniqua in se molimina Arcadii alumni sui spontaneus aula exul	střední gramatika	Wenceslaus Tibelli	kart. 999, f. 473r– 480v
25	červen 1733	**Ludus Otii et Laboris**, ille a Cacodaemone corrumpendae perdendaeque adolescentiae, alter a Deo rite et salubriter excolendae apertus	rudimentisté	Thadeas Schluderbach	kart. 999, f. 448r– 464v; NK ČR, 52 A 39, adl. 94 (periocha)

26	14. 7. 1733	**Absque pugna victoria**, non absque coronae et sceptri paterni manubiis, ab Hermindo solo filialis in patrem pietatis merito relata	nejnižší gramatika	Joannes Bayer	kart. 999, f. 465r–472v; NK ČR, 52 A 39, adl. 95 (periocha)
27	5. 5. 1734	**Sanctior a morte vita**, Reginaldo olim beate exorta	nejnižší gramatika	Thadeas Schluderbach	kart. 998, f. 165r–181r
28	červen 1734	**Andronicus**, optimi patris impius filius, postposito lumine orthodoxae fidei olim commerita paena exoculatus	nejvyšší gramatika	**Wenceslaus Tibelli**	kart. 998, f. 255r–265v
29	1734	**Ultio salutaris** per tutelarem Angelum in Liberto de improbo inito consortio sumpta	rudimentisté	Franciscus Schultz	kart. 998, f. 155r–163v
30	1734	**Divus Joannes Nepomucenus**, tenera in aetate virtutis et scientiae illustris idea, imitationi studiosae juventuti propositus	střední gramatika	Joannes Rirenschopff	kart. 998, f. 82 (periocha), 86v–94r (text)
31	26. 4. 1735	**Innocentia vindicata** seu Leo, Basilii Macedonum Imperatoris filius	střední gramatika	**Joannes Ploska**	kart. 998, f. 211r–228v
32	4. 5. 1735	**Invicta aetatis imbecillae fortitudo**, in Remberto et Raymundo, individuis Christi asseclis olim conspicua, hodie pro theatro exhibita	nejnižší gramatika	**Franciscus Schultz**	kart. 998, f. 184r–197r
33	3. 6. 1735	**Victoria ad votum** Gallicano, glorioso sui et Scytharum victori a Deo olim collata, hodie pro theatro exhibita	nejvyšší gramatika	Joannes Rirenschopff	kart. 998, f. 64 (periocha), 71v–81r (text)
34	1735	**Richardus** per magnam Matrem Gratiarum a morte aeterna vindicatus	rudimentisté	**Joannes Kleinhampl**	kart. 998, f. 198r–209v
35	1736	**Virginei vultus aversio**, Arnesti ad sanctioris vitae genus felix conversio	rudimentisté	Ernestus Zablatsky	kart. 1000, f. 964r–980v

36	1736	**Gustui dulce malum**, velut mors amarum, a Joseramno, Liderici Flandriae principis filio olim cum vitae dispendio degustatum	nejnižší gramatika	Joannes Kleinhampl	kart. 1000, f. 982r–998v; NK ČR, 52 A 39, adl. 101 (periocha)
37	1736	**Oboedientiae incruentae victimae** Edmundus et Renatus	střední gramatika	Franciscus Schultz	kart. 1000, f. 1000r–1012v
38	31. 5. 1738	**Brevis fortunae faber**, brevis Dominus, aulae ludibrium, vulgi fabula, mobile documentum, quod *humana cuncta fumus, umbra, vanitas* [...] nuper Brugis per Philippum Principem cognomento Bonum in publico mundi theatro productus	nejvyšší gramatika	Joannes Kleinhampl	kart. 1000, f. 1141r–1168v
39	20. 6. 1738	**Gryps in laqveo,** corvorum pabulum, juxta illud *nimia congesta pecunia cura strangulat* Juv. Sat. 10, sive Stymphalus, aeris congesti amore suus ipse tortor, amissi dolore sui ipsius carnifex	střední gramatika	**Ignatius Lysander**	kart. 1000, f. 1121r–1140r
40	1738	**Ad mensam Eucharisticam ministra Innocentia**, animum conviva diro recreata, demum ab Eo, qvi fecit illos discumbere et transiens ministrabit illis, ad caenam vitae aeternae invitata	rudimentisté	Antonius Kanitz	kart. 1000, f. 956r–963v (neúplné)
41	11. 6. 1739	**Fratrum gratia rara** animorum consensu, rarior benevolentiae studio, rarissima charitatis una et paterni amoris reintegratione	nejnižší gramatika	Josephus Kögler	kart. 999, f. 740v– 755r
42	17. 6. 1739	**Octavius Balbus**, pro filio Octavio amoris victima	nejvyšší gramatika	Ignatius Lysander	kart. 1000, f. 1014r–1027r

43	23. 6. 1739	**Ex fructu mortis vitae aeternae orexis**, olim in Paraqvariensis Ecclesiae lactente Caelitus excitata et simplicis obedientiae merito expleta	rudimentisté	Bernardus Rzerzicha	kart. 1000, f. 862r–870v
44	1739	**StVltItIa In VIa saLVtIs**, pVgnans aDVersVs ratIoneM CarnIs sapIentIa **Stultitia in via salutis** pugnans adversus rationem, carnis sapientía, cujus ductu vitae humanae comoedia in tragoediam plerumque definit	střední gramatika	Franciscus Schuch	kart. 999, f. 760r– 766r
45	květen 1740	**Sol in India orientali**, olim gloriosa morte occidus, in novis Indiis oriens inocciduus, Sanctus Franciscus Xaverius, ambiguo juventuti ab Eo, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, pro eligenda via salutis in lucem et ducem coelitus datus	střední gramatika	Alexius Fleischer	kart. 999, f. 677r– 688v
46	1. 6. 1740	**Nomen proprium floris Nazaraei**, ex amicitiae lege *Amicus alter ego* innocentiae flosculo Edmundo ad salutarem usum olim factum commune	rudimentisté	Antonius Kaliwoda	kart. 999, f. 804r–816r, periocha in Mikovec, F. B.: Staré české divadlo, Lumír 10. 4. 1851, s. 235–236
47	1740	**Heroica voti solutio**, rei absolutio, in Falcone, illustri adolescente, illustriore fidei Divo Angelo tutelari juratae assertore prodigio comprobata	nejnižší gramatika	Bernardeus Rzerzicha	kart. 999, f. 665r– 676r
48	1740	**Hilaris coena** convivatore Milesio, tragica scena convivatore osseo	nejvyšší gramatika	Joannes Schmeisky	kart. 999, f. 689r–702r
49	5. 6. 1741	**Declinatio ultionis**, magnae in parvis virtutis argumentum praeclarum, majoribus documentum	rudimentisté	Felix Berger	kart. 1000, f. 920r–928v

50	9. 6. 1741	**Coeca rerum aestimatrix invidia**, qvam prodiga, tam impia, in gemma innocentiae Josepho, Jacob Patriarchae filio, scenice adumbrata	nejvyšší gramatika	Franciscus Deckert	kart. 1000, f. 931r–943v
51	1741	**Futurum praeterito mistum**, *Sum, qvod fuit, ero, qvod est*, praesens ad vitae reformationem remedium	střední gramatika	Bernardus Rzerzicha	kart. 1000, f. 889r–900r
52	1742	**Rudimenta Christianae sapientiae** timor Dei, juxta illud *Initium sapientiae timor Domini*. Eccl. c. 1 v. 16 adolescentiae ab amore Dei tradita	rudimentisté	Matthias Linek	kart. 999, f. 780r– 788v.
53	1742	**Gentilis crudelitas** Christiana constantia a D. Pancratio superata	nejvyšší gramatika	**Bernardus Rzerzicha**	kart. 1000, f. 1050r–1060r
54	1743	**Amoris aequilibrium**, mortis fisco adjudicatum speculum, corpus pariter atque animam aequali statera appendentium	nejvyšší gramatika	Antonius Kaliwoda	kart. 999, f. 723r– 735v
55	19. 5. 1744	**Regni clementia custos**, amoris index, furoris vindex reddens pro malo bonum, a D. Canuto IV., Daniae Rege ingrato fratricidae Olao exhibita	nejvyšší gramatika	**Joannes Fentzl**	kart. 1000, f. 1076r–1090r
56	22. 6. 1744	**Salus ex undis**, olim ab Antonio Ruisio Montoia miserentis ope Numinis feliciter hausta	rudimentisté	**Hermanus Cardell**	kart. 1000, f. 1109r–1120r
57	1744	**Rara concordia fratrum**, rarius odium internecinum, in Cardiphagio fratricida talione vindicatum	nejnižší gramatika	**Joannes Eck**	kart. 1000, f. 1094r–1106v
58	1744	**E mortis praemissis temere transmissio**, pessima vitae conclusio, in Fiducio, adolescente praesumptuoso olim reprobata	střední gramatika	**Mathias Linek**	kart. 1000, f. 1062r–1073v

59	květen 1745	**Sanctus Stanislaus Kostka in fuga victor**	rudimentisté	**Joannes Hirth**	kart. 998, f. 114r– 126v; periocha in Mikovec, F. B.: Staré české divadlo, Lumír 20. 3. 1851, s. 162
60	11. (14?) 6. 1745	**Liberalis in pauperes Elimus**, liberalior in pauperem Elimum Deus	nejnižší gramatika	**Hermannus Cardell**	kart. 998, f. 141r–153r
61	červen 1745	**Marcida florum gratia**, Carolo et Gerardo melioris vitae occasio	střední gramatika	**Henricus Zastiera**	kart. 998, f. 129r–139v
62	1745	**Recta morum syntaxis**, barbarismo pravae institutionis et soloecismo vanitatis damnato, a timore et amore Dei adolescentiae tradita	nejvyšší gramatika	**Matthias Linek**	kart. 999, f. 768r–779v

Uherské Hradiště (UH)

NA ČR, JS

	Datum	Název	Třída	Autor	Uložení
1	21. 3. 1729	**Divus Joannes Nepomucenus**, patiendo **martyr** gloriosissimus	střední gramatika	Joannes Winckler	sign. IIIo–446, kart. 175, f. 55r–67
2	19. 5. 1729	**Incauta juventus in cautes scandali allisa**, paenitentia secunda post naufragium tabula ab interitu vindicata, in Liberto, pravorum inspirationibus velificante seductoque juvene scenice adumbrata	nejnižší gramatika	**Franciscus Hana**	sign. IIIo–446, kart. 175, f. 27r–40v
3	23. 5. 1729	**Convivium vitam habens in nomine**, mortem in omine, olim a Milesio, corruptissimo Machiavelli assecla tragice apparatum	nejvyšší gramatika	Franciscus Jakubek	sign. IIIo–446, kart. 175, f. 3r–16v

4	1729	**Figura hujus mundi**, quae praeterit, solidioris vitae instituti rudimentum Fabino et Svavino adolescentulis e tacita fluxarum mundi rerum contemplatione ad amplectendum sanctioris vitae propositum incitatis, pro theatro assumptum	rudimentisté	Thomas Robolt	sign. IIIo–446, kart. 175, f. 41r–54v
5	19. 6. 1730	**Quid quisque vitet, nunquam homini satis cautum est**, testante Tremono et Timundo	nejvyšší gramatika	**Sebastianus Tempis**	sign. IIIo–446, kart. 175, f. 216r–225v
6	23. 6. 1730	**Ingloriae mortis victima**, gloriosum perennaturae fidelitatis monimentum, olim in Philardo pro ferali theatro exhibitum	střední gramatika	**Thomas Robolt**	sign. IIIo–446, kart. 175, f. 233r–250
7	26. 6. 1730	**Matura in immatura aetate virtus**, sive heroica Werneri constantia, olim Martyrii palma coronata	nejnižší gramatika	**Nicolaus Zieser**	sign. IIIo–448, kart. 178, f. 329r–337v
8	červen 1730	**Tenellus aetatis blandulae in Jesulum affectus**, olim in Amabillo, octenni puerulo, nunc ludo theatrali exhibitus	rudimentisté	**Henricus Wühr**	sign. IIIo–448, kart. 178, f. 319r–326r
9	25. 5. 1731	**In flore juventutis virilis maturitas**, seu Pystinus, Psychilus et Theoctistus, olim in tenera aetate ex odio fidei a tyranno pressim captivati et Martyrii laurea coronati	střední gramatika	**Antonius Mühlwentzel**	sign. IIIo–446 kart. 175, f. 148r–160r

10	18. 6. 1731	**Rara concordia fratrum inaequali ejusdem possessionis electione** sive Nivardus	rudimentisté	**Joannes Gruber**	sign. IIIo–447, kart. 175, f. 175r-182v
11	30. 6. 1731	**Telo furoris impio amoris potior vis**, Patrophilo, natu minimo, imperii corona, olim ab exanimi patris corde Cimmerias inter umbras illustris reddita	nejvyšší gramatika	**Thomas Robolt**	sign. IIIo–446, kart. 175, f. 129r–142
12	červen 1731	**Divina Nemesis a Misericordia mitigata** atque in Amando, adolescente nobili, Deum in duellum provocante ac serio tandem resipiscente, dramatice exhibita	nejnižší gramatika	**Sigismundus Wagner**	sign. IIIo–446, kart. 175, f. 165r–174
13	22. 6. 1732	**Infelix Proteus** Renaldus, in caelitum cultu inconstantis animi lugubre spectaculum, juventuti in cautelam comice exhibitus	nejnižší gramatika	**Joannes Gruber**	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 17r–27v[4]
14	30. 6. 1732	**Paraphrasis angelica in amabilem Magistri Theandrici paraenesim** *Sinite parvulos venire ad me* (Luc. 18., vers. 16) Sanctum Gelasium et Opilium ad sublimem sanctitatis et scientiae apicem erudiens	rudimentisté	**Carolus Rziczan**	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 9r–16v

[4] V rukopise chybné číslování, jedno folio zůstalo neočíslováno, takže folio označené jako 28 by správně mělo být 29 atd.

15	1732	**Amicitia etiam inter cineres non extincta** seu Asmundus et Asvicus, olim amoris vehementia contumulati, hodie comice resuscitati et in scenam dati	nejvyšší gramatika	**Antonius Mühlwentzel**	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 39r–50v
16	21. 5. 1734	**Theophilus felicior abs fabula Theseus**, ex intricato saeculi labyrintho verioris Ariadnae, scilicet Vocationis Divinae filo in eremi securitatem manuductus.	nejvyšší gramatika	**Joannes Steinmetz**	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 99r–110v
17	květen 1734	**In ortu gloriae occasus vitae** sive Ugolinus, Princeps Mantuanus, paterna voluntate ad purpuram, fratrum livore ad necem destinatus	střední gramatika	**Joannes Christan**	sign. IIIo–447 kart. 176, f. 111r–126v
18	1734	**Rosa Jerichuntina praedonum feritate exporta conservataque** seu Rosindus, ope roseae Virginis coronae vita a praedonibus donatus servatusque	rudimentisté	**Thaddeus Polansky**	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 143r–154v
19	20. 5. 1735	**Aeger animus morbo curatus** sive Joannes Bonus, infirmitate corporis sanae menti redditus	střední gramatika	**Michael Franck**	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 508r–517r
20	červen 1735	**Mortis pharetra succinctus amor**, id est Anima creaturarum amoribus implexa, sed ab iisdem lethalibus spiculis in scopum destinata.	nejvyšší gramatika	Antonius Paleczek	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 493r–592r
21	1735	**Somnus aeternitatis aurorae prodromus**	rudimentisté	**Thaddaeus Hoch**	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 535r–545v

22	1735	**Perversum consilium**, adultum in teneris malum	nejnižší gramatika	Joannes Sauer	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 519r–529r
23	červen 1736	**Gratis id est Dei servitium sine mercedis intuitu**	střední gramatika	**Joannes Sauer**	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 183r–192v
24	1736	**Haereditas incorruptibilis Maria**, auro praeposita, auro cumulata	nejnižší gramatika	Thaddeus Hoch	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 174r–182v
25	1736	**Lusus ad ludum et laurum semita**	nejvyšší gramatika	**Michael Franck**	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 160v–172v
26	1737	**Fuga nobili Polono trames ad victoriam**	nejvyšší gramatika	Franciscus Godula	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 258r–269v
27	1738	**Filialis flamma amoris** paternis sopita cineribus in Charinto	nejnižší gramatika a rudimentisté	Joannes Lhotsky?	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 307r–317v
28	1738	**Felix necessitas**, Janettum per vulnera et vestimentorum amissionem ad sanitatem animae et Christum induendum olim optans	střední gramatika	Leopoldus Fabritius	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 323r–335v
29	1738	**Sacratior metamorphosis** in Landelino vanitati dedito, ex infelici Achatis sui obitu in novum hominem transformato adumbrata	nejvyšší gramatika	Ignatius Zinner	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 341r–365v
30	19. 6. 1739	**Gloriosus Achae zelus**, liberioris vitae juvenes a devio salutis tramite in fidum deducens	nejnižší gramatika	Franciscus Gruber	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 956r–603r

31	červen 1739	**Impressus scientiae degustatae amor** in Petro Fabro insolitus, ad palaestram ingenii magnetismus, ferream patris in adverso proposito mentem respuens	střední gramatika	Franciscus Pitterle	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 643r–654v
32	1739	**Via salutis**, olim in Golgotha Adami posteris, subinde singularius inter Florae gaudia Magiro exhibita	rudimentisté	Josephus Gregori	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 605r–614v
33	1739	**Speciosi pedes innocentis Hildegundis**, post calcatos olim victoriose ignes hodie cothurnum induti ac in theatrum inducti	nejvyšší gramatika	**Leopoldus Fabritius**	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 620r–633v
34	1748	**Eximia virtus poenitentiae** in Raynerio, amorem Dei per fluxa et terrena exstinctum poenitentiae lacrymis denuo accendens orbi olim conspicua.	střední gramatika	Franciscus Bilowiczky	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 676r–686
35	1748	**Perlucidum a morte speculum** ad conformandam vitae ac morum sanctimoniam Sylvestro olim admodum utile et appositum.	nejvyšší gramatika	Ignatius Naplawa	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 688r–698
36	?	**Catechista parvulus** ad justitiam patrem erudiens	nejnižší gramatika	?	sign. IIIo–447, kart. 176, f. 241r–251v

VI.6. SEZNAM ZKRATEK

Zkratky v editovaném textu rozepsané i ponechané

Zkratka	*Význam*	*Hra*	*Výskyt*
a.	annus	**TF**	titulus
A. A.	auditores	**A**	prologus
academ.	academicus	**R**	titulus
an.	annus	**Rs**	titulus
aetern.	aeternitatis	**Rs**	argumentum
A. M. D. G.	Ad majorem Dei Gloriam	**Rs**	in fine
Ad M. D. Gl. S. Joanni Nepomuc.	Ad majorem Dei gloriam et Sancti Joannis Nepomuceni	**TF**	in fine
Bern.	Bernardus	**R**	epilogus
B. V.	Beata Virgo	**R**	epilogus
B. V. M.	Beata Virgo Maria	**Rs**	epilogus
cap.	caput	**A**	argumentum
Caesar.	Caesareo	**A**	titulus
Conc.	Concionator	**GLs** **GL**	argumentum argumentum
D.	Divus	**Rs** **R**	epilogus epilogus
Diod.	Diodorus	**TF**	argumentum
Eccl.	Ecclesiasticus	**R**	
exempl.	exemplum	**NP**	argumentum
hebd.	hebdomas	**Rs**	argumentum
hebdom.	hebdomas	**R**	argumentum
Hist.	historicus	**GLs** **GL**	argumentum argumentum
Joann.	Joannes	**Rs**	argumentum

Zkratka	*Význam*	*Hra*	*Výskyt*
l.	liber	**TF** **A**	argumentum argumentum
M.	Magister	**R**	in fine
Mich.	Michael	**GLs**	argumentum
Nat.	nativitas	**R**	epilogus
Nativ.	nativitas	**Rs**	epilogus
O. A. M. D. G.	Omnia ad majorem Dei Gloriam	**R** **GLs**	in fine in fine
O.A.M.D.G. & B.V.M.H.	Omnia ad majorem Dei gloriam et Beatae Virginis Mariae honorem	**GL**	in fine
P.	Pater	**R**	argumentum
pag.	pagina	**GLs** **GL**	argumentum argumentum
Pexenf.	Pexenfelder	**GLs**	argumentum
Reg.	Regio	**A**	titulus
Recit.	Recitativus	**R**	prologus, chorus
R. P.	Reverendus Pater	**GLs**	argumentum
S.	Sanctus	**R** **NP**	titulus titulus
S.	Societas	**TF**	titulus
Serm.	sermo	**Rs** **R**	epilogus epilogus
S. J.	Societas Jesu	**R**	titulus
Soc.	Societas	**NP** **GLs** **GL** **A**	titulus argumentum argumentum titulus
Specul.	Speculum	**NP**	argumentum
v.	verbum	**NP**	argumentum

Editorské zkratky

adl.	adligatum
cf.	confer
del.	deletum
f.	folium
n.	numerus
om.	omissum
p.	pagina
s.a.	sine anno
s.f.	sine folio
sign.	signatura
v.	versus

Archivní zkratky

APB	Annales provinciae Bohemiae
ARSI	Archivum Romanum Societatis Iesu, Řím
ATKr	Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego, Kraków
BUW	Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, Oddział Rękopisów
CT	Catalogi triennales
JS	fond Jesuitica (fond NA ČR)
LA	Literae annuae / Annuae literae provinciae Bohemiae
MZA	Moravský zemský archiv v Brně
NA ČR	Národní archiv České republiky, Praha
NK ČR	Národní knihovna České republiky, Praha
ÖNB	Österreichische Nationalbibliothek, Wien
SK	Královská kanonie premonstrátů na Strahově – Strahovská knihovna, Praha
SM	fond Stará manipulace (fond NA ČR)
VKOL	Vědecká knihovna v Olomouci

VI.7. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Rukopisné prameny

Annales Provinciae Bohemiae Societatis Jesu ad annum 1742. 1767. NK ČR, sign. XXIII C 105/14, XXIII C 105/19; ARSI, sign. Boh. 191 (APB).

Annuae literae provinciae Bohemiae Societatis Jesu ad annum 1721, 1724, 1729. 1731, 1735, 1741, 1753. ÖNB, Cod. 12 307, 11 973; ARSI, sign. Boh. 145, 148, 153; ÖNB, Cod. 12 349, 12 335 (LA).

[Archiv koleje v Uherském Hradišti, hry, básně a řeči]. NA ČR, JS, sign. IIIo-446, 447, 448, kart. 175–177.

Catalogi triennales provinciae Bohemiae I, II, 1717, 1734, 1740, 1749. ARSI, sign. Boh. 43, 44, 54, 55, 60, 61, 69, 70 (CT I, II).

Catalogus Novitiorum I., 1655-1764, MZA, G12, II.

[Hry, řeči z gymnázia v Českém Krumlově]. Státní oblastní archiv Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. I 3Sα 3–4.

[Hry, řeči z gymnázia v Praze na Novém Městě]. NA ČR, SM, sign. J 20/17/18, kart. 998–1000.

Lateinische Schuldramen aus Glatzer Jesuiten-Kollegiums I, II, III. Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, Oddział Rękopisów, sign. Akc. 1949 KN 125, Akc. 1949 KN 238, Akc. 1949 KN 180.

Diarium rectoris 1697-1720, ATKr, sign. 2800.

Liber votorum tam solemnium quam simplicium. Liber originalis. NK ČR, sign. XXIII C 110/2, p. 184.

Liber votorum tam solemnium quam simplicium. MZA Brno, Sbírka rukopisů Františkova musea G 11, sign. 600 s. f.

[Synopse jezuitských her]. NK ČR, sign. 52 A 19, 52 A 39, 52 A 40, 52 B 44.

Tištěné prameny

Beyerlinck, L.: *Magnum theatrum vitae humanae, hoc est rerum divinarum humanarumque syntagma catholicum, historicum et dogmaticum. Tomus IV*. Lugduni 1665.

Bidermann, J.: *Ludi theatrales sacri. Pars II*. Monachii 1666.

Kolczawa, C.: *Exercitationes drammaticae. Pars IV*. Pragae 1713 (Kolczawa: *Exercitationes drammaticae*).

Major, J.: *Magnum speculum exemplorum, ex plusqvam octoginta auctoribus pietate, doctrina et antiqvitate venerandis variisque historiis, tractatibus et libellis*

excerptum. Coloniae Agrippinae 1718 (Major: *Magnum speculum exemplorum*).

Nadasi, J.: *Annus hebdomadarum coelestium sive Occupationes coelestes, piis aliquot opusculis pro singulis hebdomadae per totum annum diebus distributae*. Pragae 1663 (Nadasi: *Annus hebdomadarum coelestium*).

Outreman, Philippe de: *Paedagogus Christianus seu Recta hominis Christiani institutio*. Moguntiae 1654.

Pexenfelder, M.: *Concionator historicus, rariorum eventuum exemplis, ad instructionem moralem explicatis, delectans et docens*. Monachii 1679 (Pexenfelder: *Concionator historicus*).

Pexenfelder, M.: *Ethica symbolica e fabularum umbris in veritatis lucem varia eruditione noviter evoluta*. Monachii 1675 (Pexenfelder: *Ethica symbolica*).

Ribadeneira, P.: *Flos sanctorum seu vitae et res gestae Sanctorum ex probatis scriptoribus selectae et in formam concionum singulari cura ad usum concionatorum accommodatae*. Coloniae Agrippinae 1630.

Edice antických autorů

Diodorus Siculus: *The Library of History of Diodoros Siculus X*. Loeb Classical Library 1954.

Heine, O. (ed.): *M. Tulii Ciceronis de officiis ad Marcum filium libri tres*. Weidmann, Berlin 1871.

Maximus, Valerius: *Dicta factaque memorabilia*. Amstelodamum 1671.

Edice, soupisy a databáze

Bio-bibliografická databáze řeholníků v českých zemích v raném novověku. Biografická databáze, http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/clpr54.htm (cit. 21. 5. 2015), jednotlivá hesla citována přes vlastní trvalé odkazy s uvedením zpracovatelů.

Bobková-Valentová, K. (ed.): *Consuetudines Assistentiae Germaniae* I. Historický ústav, Praha 2011.

Bobková-Valentová, K., Bočková, A., Jacková, M. a kol. (eds.): *Svatý Jan Nepomucký na jezuitských školních scénách*. Academia, Praha 2015 (Bobková-Valentová, Bočková, Jacková: *Svatý Jan Nepomucký*).

Cancik, H. – Schneider, H. (eds.): *Brill's New Pauly* [online]. *Antiquity volumes*. Brill Online 2014, http://referenceworks.brillonline.com/browse/brill-s-new-pauly (cit. 21.5.2015).

Filippi, B.: *Il teatro degli argomenti, gli scenari seicenteschi del teatro gesuitico romano*. Institutum Historicum Societatis Iesu, Roma 2001 (Filippi: *Il teatro degli argomenti*).

Fischer, K. A. F., *Catalogus generalis provinciae Bohemiae (1623–1773) et Silesiae (1755–1773) Societatis Jesu*. Strojopis, München 1985.

Jordan, R.: Dramatische Strebungen der Jesuiten in Krumau. *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 54*, 1916, s. 141–189.

Lukacs, L. (edd.): Monumenta Paedagogica Societatis Jesu V. Monumenta Historica Societatis Jesu 129. Institutum Historicum Societatis Iesu, Romae 1986 (*Ratio atque institutio studiorum*).

Menčík, F.: *Příspěvky k dějinám českého divadla*. Česká akademie, Praha 1895.

Port, J.: *Divadelní akce škol a bratrstev v Československu*, rukopis v Kabinetu pro studium českého divadla IDU Praha, MS 36.

Staud, G.: *A magyarországi jezsuita iskolai szinjátékok forrásai 1561–1773. Fontes ludorum scenicorum in scholis S.J. Hungariae* I–IV. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kiadása, Budapest 1984–1994 (Staud: *A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai*).

Szarota, E. M.: *Das Jesuitendrama im deutschen Sprachgebiet. Eine Periochen-Edition. Texte und Kommentare* I/1–2, II/1–2, III/1–2. *Indices* IV. Fink, München 1979–1987 (Szarota: *Das Jesuitendrama*).

Valentin, J.-M.: *Le théâtre des jésuites dans les pays de langue allemande : Répertoire chronologique des pièces représentées et des documents conservés (1555–1723)* 1, 2. Hiersemann, Stuttgart 1983, 1984 (Valentin: *Le théâtre des jésuites*).

Sekundární literatura

Bloemendal, J. – Ford, P. (eds.): *Neo-Latin Drama. Forms, Functions, Receptions*. Olms, Hildesheim – Zürich – New York 2008.

Bloemendal, J. – Norland, H. B. (eds.): *Neo-Latin Drama and Theatre in Early Modern Europe*. Brill, Leiden – Boston 2013.

Bloemendal, J.: Central and Eastern European Countries. In: Bloemendal, J. – Norland, H. B. (ed.): *Neo-Latin Drama and Theatre in Early Modern Europe*. Brill, Leiden – Boston 2013, s. 633–656.

Bloemendal, J.: Neo-Latin Drama. In: Ford, P. – Bloemendal, J. – Fantazzi, Ch. (ed.): *Brill's Encyclopaedia of the Neo-Latin World*. Brill, Leiden – Boston 2014, s. 473–484.

Bobková-Valentová, K. – Jacková, M.: Úvod do kapitoly: Jesuitské divadlo v Čechách. = Einleitung in das Kapitel: Jesuitentheater in Böhmen. In: Cemus, P. a kol. (ed.): *Bohemia Jesuitica 1556–2006*. Karolinum, Praha 2010, s. 895–908.

Bobková-Valentová, K.: Das Bild des Herrschers auf der Jesuitenbühne. In: Cemus, P. a kol. (ed.): *Bohemia Jesuitica 1556–2006*. Karolinum, Praha 2010, s. 925–934.

Bobková-Valentová, K.: In theatralibus exercitiis unum fere quaeri popularem plausum. Towards the Mechanisms of Curbing Theatrical Practices at Jesuit Schools in the Early 18th Century. *Acta Universitatis Carolinae – Philologica 3/2012, Graecolatina Pragensia 24* (Verbi gratia. In honorem Eva Kuťáková), s. 147–158.

Bobková-Valentová, K.: *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*. Karolinum, Praha 2006 (Bobková-Valentová: *Každodenní život*).

Bobková-Valentová, K.: Literární činnost jezuitských gymnaziálních učitelů určená škole (na příkladu uherskohradišťského gymnázia ve 30. letech 18. století). *Studia Comeniana et historica 36*, 2006, č. 75–76, s.179–186 (Bobková-Valentová: *Literární činnost*).

Bobková-Valentová, K.: Raro habeantur comoediae vel tragoediae. In: Bobková-Valentová, K. – Doležalová, E. – Chodějovská, E. – Hojda, Z. – Svatoš, M. (ed.): *Roma – Praga. Praha – Řím. Omaggio a Zdeňka Hledíková*. Scriptorium, Praha 2009, s. 409–423 (Bobková-Valentová: Raro habeantur comoediae vel tragoediae).

Bobková-Valentová, K.: Ti, co chodili s Koniášem. In: Bobková-Valentová, K., Sládek, M., Svatoš, M. (eds.): *Krátké věčného spasení upamatování: k životu a době jezuity Antonína Koniáše*. Ústav pro českou literaturu AV ČR, v.v.i., Praha 2013, s. 40–55.

Bočková, A.: Zpráva historická o životě sv. Jana Nepomuckého aneb Podoby barokního překladu. Scriptorium, Praha 2015 (v tisku).

Bočková A.– Zdichynec J.: Der heilige Nepomuk auf der Jesuitenbühne – ein Editionsprojekt. In Cemus, P. a kol. (ed.): *Bohemia jesuitica 1556–2006*. Karolinum, Praha 2010, s. 947–962.

Budzyński, J.: *Dramat i teatr szkolny na Śląsku (XVI–XVIII wiek)*. Uniwersytet Śląski, Katowice 1996.

Bužga, J.: Motivy příběhu o Donu Juanovi ve školních hrách. *Miscellanea Musicologica 14*, 1960, s. 27–35.

Cemus, P. a kol. (eds.): *Bohemia Jesuitica 1556–2006*. Karolinum, Praha 2010 (Cemus: *Bohemia Jesuitica*).

Černý, F. (ed.): *Dějiny českého divadla I*, Praha, Academia 1968.

Dientsbier, P.: *Damone Gaudens Pythias vivat suo – P. Placidus Scharls Visitationsdrama über die Amicitia Coronata. Einleitung, Text, Übersetzung und Analyse*. Disertační práce, Geisteswissenschaftliche Fakultät der Universität Salzburg 2010.

Drozd, K. W.: *Schul- und Ordenstheater am Collegium S. I. Klagenfurt (1604–1773)*. Verlag des Landesmuseum für Kärnten, Klagenfurt 1965 (Drozd: *Schul- und Ordenstheater*).

Flemming, W.: *Geschichte des Jesuitentheaters in den Landen deutscher Zunge*, Selbstverlag der Gesellschaft für Theatergeschichte, Berlin 1923.

Fröhler, J.: Das Schuldrama der Jesuiten in Steyr. *Oberösterreichische Heimatblätter 12*, 1958, č. 3/4, s. 81–96.

Fröhler, J.: *Zur Schauspieltätigkeit der Studenten am Linzer Jesuitengymnasium. Die „Schule der Jesuiten" in Linz*. In: Historisches Jahrbuch der Stadt Linz, Linz 1955, s. 197–270.

Ford, P. – Bloemendal, J. – Fantazzi, Ch. (ed.): *Brill's Encyclopaedia of the Neo-Latin World*. Brill, Leiden – Boston 2014.

Ford, P. – Taylor, A. (ed.): *The Early Modern Cultures of Neo-Latin Drama*. Leuven University Press, Leuven 2013.

Gilman, D. (ed.): *Everyman & company: essays on the theme and structure of the European moral play*. AMS Press, New York 1989.

Grabowski, T.: *Ze studiów nad teatrem jezuickim we Francji i w Polsce w wiekach XVI–XVIII*. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań 1963.

Griffin, N.: *Jesuit school drama. A checklist of critical literature*. Grant & Cutler, London 1986.

Hadamowsky, F.: *Das Theater in den Schulen der Societas Jesu in Wien (1555–1761)*. Böhlau, Wien 1991.

Hudeček, O.: *Povodně v Soběslavi v letech 1729 až 1740*. FHS UK, Praha 2012, diplomová práce, https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/120083314/?lang=cs (cit. 21. 5. 2015).

Jacková, M.: Amabimus nos. Láska, žárlivost a nenávist na jevištích jezuitských gymnázií. *Cornova. Revue České společnosti pro výzkum 18. století a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze 4*, 2014, č. 1, s. 121–130.

Jacková, M.: Arnold Engel a jeho tři tragedie pro zakončení školního roku na jezuitských gymnáziích. *Divadelní revue 17*, 2006, č. 2, s. 14–20.

Jacková, M.: *Divadlo jako škola ctnosti a zbožnosti. Jezuitské školské drama v Praze v první polovině 18. století*. FF UK, Praha 2011 (Jacková: *Divadlo jako škola ctnosti*).

Jacková, M.: Jak se smáli netopýři + překlad části hry „Saeculum coronatum …". *Divadelní revue 18*, 2007, č. 1, s. 53–60 a 93–97.

Jacková, M.: Komische Elemente im Jesuitendrama. In: Cemus, P. a kol. (ed.): *Bohemia Jesuitica 1556–2006*. Karolinum, Praha 2010, s. 935–945.

Jacková, M.: Mezi duchovním a světským. Jezuitské školské drama v Praze kolem poloviny 18. století. *Cornova. Revue České společnosti pro výzkum 18. století a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze 2*, 2012, č. 1, s. 49–64.

Jacková, M.: Od alegorií k závistivým vrstevníkům (Postava světce ve vybraných jezuitských hrách). In: Polehla, P. – Hojda, J. (eds.): *Náboženské divadlo v raném novověku*. OFTIS, Ústí nad Orlicí 2011, s. 43–59.

Jacková, M.: Zrcadlo ctnosti, zázrak výmluvnosti, věštírna moudrosti (Jezuitské hry o sv. Kateřině Alexandrijské). *Divadelní revue 19*, 2008, č. 4, s. 15–24.

Jakubcová, A. – Pernerstorfer, M. J. (eds.): *Theater in Böhmen, Mähren und Schlesien. Von den Anfängen bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts. Ein Lexikon.* Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien – Praha 2013 (Jakubcová – Pernerstorfer: *Theater in Böhmen*).

Jakubcová, A. (ed.): *Starší divadlo v českých zemích do konce 18. století. Osobnosti a díla*. Academia, Praha 2007 (Jakubcová: *Starší divadlo*).

Janning, V.: *Der Chor im neulateinischen Drama*. Rhema Verlag, Münster 2005.

Jetter, Ch.: *Die Jesuitenheiligen Stanislaus Kostka und Aloysius von Gonzaga : Patrone der studierenden Jugend - Leitbilder der katholischen Elite*. Echter, Würzburg 2009.

Jungmann, J.: *Historie literatury české*. Praha 1825.

Kadulska, I.: *Komedia w polskim teatre jezuickim XVII wieku*. Zaklad Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław – Warszawa – Kraków 1993.

Kadulska, I.: *Ze studiów nad dramatem jezuickim wczesnego Oświecenia (1746–1765)*. Zaklad Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1974.

Kindig, W.: *Franz Lang. Ein Jesuitendramatiker des Spätbarock.* Disertační práce, Graz 1965.

Kroess, A.: *Geschichte der Böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu* III. Refugium Velehrad – Roma, Olomouc 2012.

Krump, S.: *In scenam datus est cum plausu. Das Theater der Jesuiten in Passau (1612–1773*). Weidler, Berlin 1999.

Kupcová, L.: *Jezuitské divadlo v Klementinu v třicátých letech 18. století*. Diplomová práce, Katedra dějin hudby – oddělení dějin a teorie divadla FF UK, Praha 1974.

Ludvová, J. – Pinkerová, H. (eds.).: *Ferdinand Břetislav Mikovec - Pražská Thálie kolem r. 1850*. Institut umění-Divadelní ústav, Praha 2010.

Meier, Ch.(ed.): *Akteure und Aktionen. Figuren und Handlungstypen im Drama der Frühen Neuzeit*. Rhema Verlag, Münster 2008.

Mikovec, F. B.: Staré české divadlo. *Lumír* 10. 4. 1851, s. 235–236 (Mikovec: Staré české divadlo).

Nováková, J.: *Edičně textologická pravidla pro vydávání latinských spisů J. A. Komenského*. Strojopis, s.a.

Okoń, J: *Dramat i teatr szkolny, Sceny jezuickie XVII wieku*, Wroclaw – Warszawa – Kraków, Zaklad Narodowy im. Ossolińskich 1970.

Pauerová, E.: Senekovo pojetí hněvu v díle jezuitského dramatika Karla Kolčavy. *Cornova. Revue České společnosti pro výzkum 18. století a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze 4*, 2014, č. 1, s. 31–39.

Podlaha, A.: *Dějiny kollejí jesuitských v Čechách a na Moravě od r. 1654 až do jejich zrušení. Část první. Od roku 1654 do 1723. Odd. první*, Praha, vlastním nákladem 1914.

Poláčková, E.: Mutato nomine dicor nunc Homulus. Latin Translation of the Morality Play of Elckelijc. *Listy filologické 134*, 2011, č. 3–4, s. 323–339.

Polehla, P. – Hojda, J. (eds.): *Náboženské divadlo v raném novověku*. OFTIS, Ústí nad Orlicí 2011 (Polehla – Hojda: *Náboženské divadlo*).

Poplatek, J.: *Studia z dziejów jezuickiego teatru szkolnego w Polsce*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1957.

Rädle, F.: Die Bühne des „Euripus". *Maske und Kothurn 18*, 3, 1972, s. 197–206.

Rädle, F.: Jesuit Theatre in Germany, Austria and Switzerland. In: Bloemendal, J. – Norland, H. B. (eds.): *Neo-Latin Drama and Theatre in Early Modern Europe*. Brill, Leiden – Boston 2013, p. 185–292.

Rädle, F. (ed.): *Lateinische Ordensdramen des XVI. Jahrhunderts mit deutschen Übersetzungen*. De Gruyter, Berlin 1979 (Rädle: *Lateinische Ordensdramen*).

Ryba, B.: Literární činnost Karla Kolčavy. *Časopis Matice moravské 50*, 1926, s. 434–565.

Ryba, B.: *Pravidla pro transkripci latinských rukopisných textů*. Přepis ze strojopisu a grafická úprava Centrum medievistických studií, Praha 2000.

Seidenfaden, I.: *Das Jesuitentheater in Konstanz. Ein Beitrag zur Geschichte des Jesuitentheaters in Deutschland*. Kohlhammer, Stuttgart 1963 (Seidenfaden: *Das Jesuitentheater in Konstanz*).

Scherl, A.: Zur Geschichte der Erforschung des Jesuitentheaters in der böhmischen Ordensprovinz. In: Čemus, P. a kol. (eds.): *Bohemia Jesuitica 1556–2006*. Karolinum, Praha 2010, s. 909–915.

Soukup, D.: Šimon Abeles – zrození barokní legendy. *Česká literatura – časopis pro literární vědu 57*, 2009, č. 3, s. 346–371.

Spanily, C.: Lust und Reue. Affekte als Personentypen im Drama der Frühne Neuzeit. In: Meier, Ch.(ed.): *Akteure und Aktionen. Figuren und Handlungstypen im Drama der Frühen Neuzeit*. Rhema Verlag, Münster 2008, s. 33–61.

Stehlíková, E.: Potkala ho Smrti. *Divadelní revue 8*, 1997, č. 4, s. 75–78.

Stehlíková, E.: Pozdně antické zdroje evropské teorie dramatu + Euanthius: O dramatu neboli komedii. *Divadelní revue 4*, 1993, č. 4, s. 78–80.

Steiner, M.: Ediční pravidla pro vydávání latinských spisů J. A. Komenského. *Listy filologické 122*, 1999, č. 3–4, s. 232–240.

Stender-Petersen, A.: *Tragoediae sacrae. Materialien und Beiträge zur Geschichte der polnisch-lateinischen Jesuitendramatik der Frühzeit*. Tartu 1931.

Svatoš, M.: *Doporučení pro vydávání latinských pramenů v ediční řadě Fontes rerum Bohemicarum recentioris aevi (FRBRAE*). Strojopis, s.a.

Svatoš, M.: Současná praxe ve vydávání raněnovověkých latinských textů a otázky z ní vyplývající. *Listy filologické 122*, 1999, č. 3–4, s. 222–231.

Tejček, M.: Mikuláš Sexstetter, první historik (nejen) přeštický. In: Wasková, M. (ed.): *Sborník k poctě Evy a Karla Waskových, západočeských archivářů*. M. Wasková, Plzeň 2011, s. 139–153.

Tejček, M.: Mikuláš Sexstetter (* 22. 7. 1693 Klatovy - † 4. 3. 1772 Přeštice). *Pod Zelenou Horou. Vlastivědný sborník jižního Plzeňska.* 15 (27), č. 1, 2012, s. 1–2.

Valentin, J.-M.: *Aux origines du théâtre néo-latin de la réforme catholique : l'Euripus (1549) de Livinus Brechtus*. Vander, Leuven 1972.

Valentin, J.-M.: *Les jésuites et le théâtre (1554– 1680)*. Éditions Desjonquères, Paris 2001.

Valentin, J.-M.: *Le théâtre des jésuites dans les pays de langue allemande: Répertoire chronologique des pièces représentées et des documents conservés (1555–1723)* 1, 2. Hiersemann, Stuttgart 1983, 1984 (Valentin: *Le théâtre des jésuites*).

Valentin, J.-M.: *Theatrum catholicum*. Presses universitaires de Nancy, Nancy 1990.

Valentin, J.-M.: Zu den Anfängen des Jesuitentheaters in Prag: Der Euripus, tragoedia christiana des Livinus Brechtus OFM († 1558 oder 1560). In: Čemus, P. a kol. (ed.): *Bohemia Jesuitica 1556–2006*. Karolinum, Praha 2010, s. 917–924.

Vančura, J.: *Dějiny někdejšího král. města Klatov II/2*. Ot. Čermák, Klatovy 1933–1936.

Weber, D.: *Japanische Märtyrer auf der Bühne des Jesuitentheaters*. Wiener Katholische Akademie, Wien 1997.

Wlczek, H.: *Das Schuldrama der Jesuiten zu Krems (1616–1763)*. Disertační práce, Wien 1952.

Zemek, M.: Dějiny jesuitské koleje v Uherském Hradišti. Reprint In: *Kniha o Redutě.* Ottobre 12, Uherské Hradiště 2001, s. 5–238 (Zemek: *Dějiny, Kniha o Redutě*).

VI.8. SEZNAM VYOBRAZENÍ

s. 2 – sv. Edmund z Canterbury s Jezulátkem.
Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Strahovská knihovna, Grafická sbírka, sign. GS 8888.

s. 63 – Titulní list hry *Richardus*.
Joannes Kleinhampl: *Richardus per Matrem viventium a morte aeterna vindicatus*. Národní archiv ČR, fond Stará manipulace, sign. J 20/17/18, kart. 998, f. 199r.

s. 70 – Latinská synopse hry *Richardus*.
Joannes Kleinhampl: *Richardus per Magnam Matrem matrem gratiarum a morte aeterna vindicatus*. Národní archiv ČR, fond Stará manipulace, sign. J 20/17/18, kart. 998, f. 198r.

s. 71 – Česká synopse hry *Richardus*.
Joannes Kleinhampl: *Richardus skrze velkou Máteř Milosti Marii od věčné smrti vysvobozený*. Národní archiv ČR, fond Stará manipulace, sign. J 20/17/18, kart. 998, f. 198v.

s. 124 – Poslední stránka hry *Richardus* s podpisem autora.
Joannes Kleinhampl: *Richardus per Matrem viventium a morte aeterna vindicatus*. Národní archiv ČR, fond Stará manipulace, sign. J 20/17/18, kart. 998, f. 209v.

s. 129 – Titulní list hry *Nomen proprium Floris Nazaraei*.
[Antonius Kaliwoda]: *Nomen proprium Floris Nazaraei, ex amicitiae lege amicus alter ego innocentiae flosculo Edmundo ad salutarem usum olim factum commune*. Národní archiv ČR, fond Stará manipulace, sign. J 20/17/18, kart. 999, f. 804r.

s. 191 – Titulní list synopse hry *Gratiosus lusus*.
[Josephus Sexstetter]: *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus, olim Ismeriam, Aegypti Regis filiam, Christo lucratus*. Národní archiv ČR, fond Stará manipulace, sign. J 20/17/18, kart. 998, f. 373r.

s. 198 – Tři křesťané ukazují sultánově dceři Ismerii sošku Panny Marie. Étienne Nicolas Vinette: *Histoire de l'image miraculeuse de Nôtre Dame de Liesse*. Laon 1708.

s. 199 – Titulní list synopse hry *Gratiosus lusus*.
[Josephus Sexstetter]: *Gratiosus Matris pulchrae dilectionis lusus, olim Ismeriam, Aegypti Regis filiam, Christo lucratus*. Národní archiv ČR, fond Stará manipulace, sign. J 20/17/18, kart. 998, f. 372r.

s. 279 – Titulní list složky obsahující hru *Telo furoris impio amoris potior vis* s uvedeným jménem autora Thomase Robolta.
Comoedia Magistri syntaxeos anno 1731. Národní archiv ČR, fond Jesuitica, sign. IIIo-447, kart. 175, f. 129r.

s. 343 – Titulní list hry *Amicitia* s chronogramem v názvu.
[Adamus Besnecker]: *Amicitia usque ad aras necis non interrupta, olim in Damone et Pythia coram Siciliae tyranno Dionysio, hodie in theatro exhibita.* Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, Oddział Rękopisów, sign. Akc. 1949 KN 180, f. 90v.

Book 1.indb 480 29.1.2016 18:30:34

Theatrum Neolatinum
Latinské divadlo v českých zemích

svazek II.

Ediční řadu vedou
Kateřina Bobková-Valentová, Alena Bočková, Magdaléna Jacková

Nejmírnější Pallas
Hry určené gramatikálním třídám jezuitských gymnázií

K vydání připravila:
Magdaléna Jacková

Vydalo Nakladatelství Academia
Středisko společných činností AV ČR, v. v. i.
Vodičkova 40, 110 00 Praha 1

Grafickou úpravu a obálku navrhl Petr Čížek
Odpovědná redaktorka Jana Kolářová
Technická redaktorka Monika Chomiaková

Vydání první, Praha 2016
Ediční číslo 11628

Sazba a zlom Petr Čížek
Tisk Těšínská tiskárna, a.s., Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

ISBN 978-80-200-2516-6

Knihy Nakladatelství Academia zakoupíte také na:
www.academiaknihy.cz
www.academiabooks.com
www.eknihy.academia.cz

Book 1.indb 483 29.1.2016 18:30:34